BIBL. NAZ.
Vitt. Emanuele III.
RACCOLTA
VILLAROSA
C
335
NAPOLI

Digitized by Google

Digitized by Google

605663
605663 Racc. Vill. C. 335

IO. GOTTLIEB

HEINECCII,

POTENT. PRVSSORVM REGIS quondam a Conſil. Sanctior. Iur. ac Philoſoph. in. Ill. Frideric. Academ. Prof. publ. ord.

FVNDAMENTA STILI CVLTIORIS,

Quibus Accedit

SYLLOGE EXEMPLORVM.

ADNOTATIONES

Adiecit

IO. MATTH. GESNERVS,

Prof. Goetting. Celeb.

EDITIO VNDECIMA.

GENEVAE,

Impenſis HERED. CRAMER & FRATR. PHILIBERT.

CIↃIↃCCXXXXIIII.

Digitized by Google

Digitized by Google

AVDITORIBVS SVIS
PEREXIMIIS

S. P. D.

IO. GOTTL. HEINECCIVS.

Quae adhuc calamo veſtrum haud pauci exceperunt, *cultioris ſtili fundamenta*, ea iam typis exſcripta vobis offero, auditores, ſed ſecundis perpolita curis, variiſque hinc inde animaduerſionibus locupletata. Multae ſunt, quae mihi id conſilium extorſerunt, rationes, quas a vobis non ignorari, mea haud parum intereſſe arbitror. Quum beatiſſimus, atque immortalis gloriae princeps, FRIDERICVS, rex Pruſſiae, publicum docendi munus in illuſtri hac academia mihi decreuiſſet, eo potiſſimum conſilio id ſe facere profeſſus eſt rex ſapientiſſimus, vt iis, qui ſe politioribus litteris conſecraſſent, viam, qua ad pulcherrimam iſtam laudatiſſimamque doctrinam poſſent peruenire, commonſtrarem. Quam bene de ſtudioſa iuuentute merendi occaſionem tametſi mihi tunc, neſcio, quae, praeriperet inuidia: tamen, ex quo potentiſſimus rex, FRIDERICVS GVILIELMVS, publice docendi prouinciam mihi impoſuit, dandam mihi ope-

Digitized by Google

ram exiſtimaui, ne nullum ex illa beatiſſimi principis voluntate fructum caperetis. Quare non temere vllum praeterire paſſus ſum annum, quin terſae ac cultioris Latinitatis praecepta ſelectioribus ingeniis traderem, eaque non ſolum explicarem adcurate, verum etiam exemplis luculentiſſimis illuſtrarem. Quo in opere inſtitutoque pulcherrimo, ſextum iam annum, magna animi contentione verſantem, tanto alacriorem me reddidit fructus, quem veſtrum haud pauci ſe hinc cepiſſe, profeſſi ſunt, vberrimus. Plures enim, qui, me duce ac comite, in adſequenda elegantiorum litterarum ſcientia operam & induſtriam ſuam collocarunt, iam in aliis erudiendis inſtituendiſque ad humanitatem, cum plauſu, verſantur. Alii ad eamdem laudem, pleno, vt ita dicam, gradu, contendunt. Enimuero, toties id ſaxum voluenti, duae potiſſimum ſuperandae mihi fuerunt difficultates. Primum enim, quum deeſſent, quibus cum fructu vti poſſem, praecepta, ipſe ego hunc mihi laborem impoſui, vt de concinnandis elegantioris Latinitatis elementis cum cura cogitarem. Deinde, quum ea nobis calamo eſſent excipienda; id & operoſius, & cum magno temporis diſpendio coniunctum, eſſe, deprehendi. Quare, vt, & hac in re, ſtudiis veſtris conſulerem, praelo haec committere decreui, ſed multis locupletata animaduerſionibus, ac ita vbique adornata, vt & intelligi facilius, &, diuturna exercitatione, in ſuccum &

ſanguinem conuerti, poſſent. Facile intelligitis, auditores, hoc, quidquid eſt, laboris me, non gloriae cuiuſdam captandae, ſed veſtrae vtilitatis cauſſa, ſuſcepiſſe. Neque enim vllum mihi erit tam moleſtum onus, quod non, veſtri cauſſa, promto atque alacri animo ſim ſubiturus. Veſtrum erit, fauere hiſce conatibus meis, atque ita rationes veſtras componere, vt & meae mihi, & vobis operae veſtrae, ratio conſtet. Valete. In academia Fridericiana, menſe Sept. cIↃIↃCCXVIIII.

Digitized by Google

GE. GVILIELMI OEDERI

PRAEFATIO.

SEPTIMA haec libelli praeſtantiſſimi editio e ſexta expreſſa eſt, quae multa habuit additamenta ex ipſius illuſtris auctoris ore a quodam accepta, ejuſque ſtudio ad ipſum libellum accommodata. Cuius ea, quae in praefatione annotauerat, ſuis iam locis inſerenda curauimus. In praeſenti autem ne ſine nouo ſplendore proderetur vtilis in medium libellus, fecit IO. MATTHIAE GESNERI, celeberrimi viri, & in his litteris ſummi, facilitas, qui e ſuis in eum praelectionum commentariis impetrari a ſe paſſus eſt ea, quae vel emendando illi, vel augendo viderentur idonea. Qua quidem ab opera quid ſperari iure poſſit, verbis exponere nihil attinet, ne aut adſtruere aliquid gloriae illius videar, quam illi & veriorem & magis propriam pridem pepererunt grauiora multo merita; aut bibliopolam me ſic demum probem, ſi congeſtis vndiquaque laudibus, vt ſit, vendibiliorem facere mercem meam ſtudeam. Illud praetermittere non poſſum, quod monitos lectores voluit vir celeberrimus, ſi qua reprehendi videant illuſtris viri dicta, non id eo conſilio factum, vt illius laudi vlla ex parte obtrectetur, quam ille aliis ſuis operibus factiſque & conſiliis tantam conſecutus eſt merito ſuo, vt ſi numquam hunc libellum edidiſſet, vel is plane aboleretur, nihilominus illius eſſet illuſtre ad omnem poſteritatem nomen futurum. Ita iudicaſſe ipſum illuſtrem virum, ſatis apparet; qui hunc tamquam partum ingenii ſui, iuue-

Digitized by Google

iuuenili aetate ſuſceptum, maioribus rebus admotus abdicauerit velut, certe aliis comendum ornandumque reliquerit. Non igitur hoc agitur Geſnerianis annotationibus, vt laus Heineccii imminuatur, Geſnerus inde creſcat, temerentur illius Manes, hic quaſi ruinis illius famam ſuam ſuperſtruat; pulchre id quidem fuerit ridiculum: cum Geſnerus, quod ſciunt, quicumque illum audierunt, inculcare diligenter ſuis auditoribus ſoleat, ſi diſputandum ſit contra Heineccium, non cogitandum eſſe virum meritis & gloria gravem, qualis nunc eſt Heineccius, ſed iuuenem, ingenioſum illum, diligentem, doctum, cum tamen, qui per aetatem & difficultates alias nondum legere, colligere, diiudicare potuerit omnia; qui ſuo praeceptori Thomaſio quaedam crediderit, iudici aliarum rerum acerrimo, ſed ab his ſtudiis aliquantum alieno. Hoc igitur voluit Geſnerus, vt libellus, qui plurimis adhuc profuit, vtilior etiam eſſet in poſterum, abſterſiſque naeuis quibuſdam, nonnullis autem rebus adiectis, magis placere poſſit. Si quis quid alioſum interpretetur, ille vero de ſuo animo indicabit, non de Geſnero, cuius eſt candide & ſimpliciter agere. Inſultare autem mortuo qui potuit, quem viuum coluit, a quo beniuolentiae pignora habuit publica & priuata. Quo nomine libenter fecimus, vt obtemperaremus Geſnero, qui de ea re poni hic quaedam voluit, ſi qua poſſit anſa hoc modo praecidi hominibus, male interdum ad coniectandum ingenioſis, ad proferendas ſuſpiciones ſedulis. Geſnerus igitur in prima *proluſione*, *de interrogandi in ſtudiis litterarum vtilitate*, qua Goettingae 1734. indicauit academicorum laborum initia, de Heinecciano libello iſta poſuit: *explicabimus ill. Heineccii fundamenta ſtili cultioris, libellum ita ſtudioſe arreptum, tritumque iuuenum ad haec ſacra contendentium manibus, vt claſſicam prope auctoritatem conſecutus eſſe non immerito videatur; libellum tanto maioris faciendum, quod earum rerum praeceptiones luculentas oppido continet, quibus ſubnixus magnus illius auctor ad id faſtigium peruenit, in quo cum venerabunda quadam admiratione illum conſtitutum videmus.* Ill. Heineccius *epiſtola* quadam quae *Halae Magd. id. Nouembr.*

Nouembr. 1735. excuſa eſt, ita de Geſnero: *meminiſti procul dubio, - - quam ſaepe tibi eam apprecatus ſim felicitatem, vt ex humaniſſimi Geſneri acroaſibus fructum iam pridem capere potuiſſes*, reliqua. Geſnerus paullo poſt hanc epiſtolam ita ad illuſtr. Heineccium:

Qui tacita potius veneratione & candida apud alios commemoratione laudum tuarum, quam litteris meis colendum te adhuc putaui, vir illuſtris, videbar mihi ſine ruſticitate tacere diutius non poſſe, poſtquam tot deinceps tuae in me beneuolentiae ſigna exſtare vidi. In epiſtola, qua civi meo gratularis, eam de me mentionem iniecisti, quae in ſuperbiam me inducere poſſet, niſi olim didiciſſem potius indicari talium virorum laudibus, quales nos eſſe velint, quam quales iudicent: tum apud Caſp. Fritſchium tuae in me voluntatis pignora quaſi certiſſima depoſuiſti. Denique illud probe video, non facturos fuiſſe clientes tuos, iuuenes ornatiſſimos, vti me in praefationibus ſuis, alter Stephaniani libelli, alter tui, inuidendis adeo elogiis mactarent, ſi laudibus meis tuum offendi animum putaſſent. Habes itaque, vir illuſtris, hanc quaſi ſyngrapham, non tantum gratiſſima eſſe, quae abs te profecta modo commemoraui, ſed numquam me aliter de te eſſe, quam de ſummo viro, & de litteris noſtris optime merito, locutum: quod quidem tanto facilius mihi crederes, ſi otium eſſet tibi totius vitae meae tenorem & commentandi rationem inſpiciendi, qui numquam magnorum virorum obtrectationibus iter mihi ad famam parandam duxerim; ſed potius iis officio mihi, ſi poſſem, conciliandis, veſtigiis certe illorum pro mediocritate noſtra perſequendis, eo ſtuduerim peruenire, vt & mihi aliquando locus inter homines non ignauos adſignaretur. Haec ita ſe habere, & me candidiſſimum laudis tua maximae fautorem, admiratorem virtutis, & dignitatis, modo ferret noſtra tenuitas, defenſorem eſſe, vti credas, omni ſtudio abs te contendo. Bene vale, & rem tuam publicamque gere feliciter.

Agnoſcimusne ſummos viros, doctrina & ingenio aequiparare, humanitate etiam antecellere alterum alteri ſtudentes? Sed non poeni-

Digitized by Google

poenitebit etiam quid reſcriptum ſit his litteris ab Heineccio, cognoſcere :

Tametſi mirificam voluptatem capio ex amicorum litteris, quae me minus amoenis diſtractum negotiis recreare quodammodo, eorumque ſeueritatem ſuauitate ſua, tamquam condimento quodam mitigare ſolent: iam pridem tamen eſt, quod nihil me magis oblectauit epiſtola tua, quamuis eamdem & pudorem mihi, tot laudes, quas mihi admetiris, non agnoſcenti, excuſſiſſe fateor. Equidem ex quo ab amoenioribus Muſis, quibus ego me iuuenis totum conſecraſſe videbar, diuulſus aliis ſeuerioribus, & nonnumquam illitteratiſſimis litteris vacare coepi, (quod tamen non ſine Dei optimi maximi voluntate ac conſilio factum eſſe intelligo,) fieri profecto non potuit, quin ab illa ἀκμῇ, ad quam iuuenis adſpirabam, iam aetate provectior abſim quam longiſſime, ac proinde virorum doctiſſimorum amicitiam, quam ſtudiorum ſimilitudo, doctrinaeque paritas conciliare ſolet, vix mihi poſſim polliceri. At amo tamen & ſuſpicio eos omnes, qui, quod ſummum eſt in elegantioribus litteris, ſunt conſecuti, neque vmquam eorum litteras lego, quin impetum quemdam, ac nouos velut igniculos, quibus ad priſtina illa ſtudia recolenda inflammer, in me perſentiſcere mihi videar. Quumque tu, vir celeberrime, huius elegantioris doctrinae laudem in Germania fere ſolus hodie ſuſtineas, ac litteras iam prope fugientes ſiſtas : facile profecto intelliges, quam mihi non modo iucunda ſed & honorifica futura ſit amicitia tua, quam tanta humanitate tamque liberaliter polliceris. Age vero, vir celeberrime, patere vt tecum iungam manus, tibique certo perſuade, me tecum facturum mutuum, & quum tibi in omnibus facile cedam, in amore tamen nihil tibi vmquam eſſe conceſſurum. Ex Sellio veſtrate Quinctilianum iam tibi in manibus eſſe, intelleximus, cuius ego deſiderium vix fero. Neque enim aliud quid exſpectamus, quam quod eximium, perpolitum, ſuiſque abſolutum numeris futurum ſit, maxime quum limam adhibeas poſt Burmannum, qui nihil ſibi videbatur aliorum ingenio atque induſtriae reliquiſſe. Meum eſt, vir celeberrime, vitam vireſque labori pulcherri-

mo pares, quin & fauentem Lucinam tibi ex animo precari. Vale itaque rei publicae litterariae bono quam diutiſſime, meque tui ſtudioſiſſimum, quod facis, ama. Halae Magdeb. V. Id. Iun. cIↄ Iↄ CCXXXVI.

Habetis, lectores, quae ſcire vos e re veſtra putabam, ipſamque hanc epiſtolam integram, etiam ea parte, qua aliud agitur, ne quid eius ereptum aut interuerſum adeo ſibi querantur harum elegantiarum ſtudioſi. Habetis ceteroquin libellum, quantum cura nunc praeſtari potuit, emendatum, indices etiam non ad hanc modo editionem accommodatas, ſed paſſim auctiores. Nos laboris noſtri fructum praecipuum percipiemus tum demum, ſi eorum commodis, qui vtuntur hoc libro, etiam noſtra opera conſultum aliquo modo eſſe intellexerimus. Scr. Gottingae mercatu verno cIↄ Iↄ CCXXXXIII.

FVN-

JO. GOTTL. HEINECCII, J.C.

FUNDAMENTA
CULTIORIS LATINITATIS.

PROOEMIUM.

I.

DUo potiſſimum in Latinae orationis cultu cavenda ſunt elegantiorum litterarum ſtudioſis. *Alterum*, ne auribus ſint tam agreſtibus atque impolitis, ut omnem orationis nitorem atque elegantiam, tamquam rem inanem ac ſupervacuam, omnino negligendam eſſe exiſtiment *). *Alterum*, ne per omnem vitam id unice agant, ut quaſi calamiſtris intorqueant orationem, eique colores adſcititios, tamquam fucum, inducant **). Duo extrema in Latinitate cavenda.

*) Talis fuit veterum ſcholaſticorum & gloſſatorum barbaries, qui ſe eruditos non putabant, niſi omnem orationis cultum ejeraſſent. (Intellige *verum*: nam ſubſtituerant illi ineptias quaſdam ex ſoni quacunque convenientia captatas, in quibus decus omne orationis collocabant. G.) Contra eos (qui putant, ornatu omni ſuperſederi poſſe. G.) elegans exſtat oratio *M. Antonii Maioragii*, quae inter ejus orationes eſt XII. (Neque vero putave-

rim fuiſſe unquam ita barbarum quemquam, ut eo ipſo nomine ſibi doctus videretur, ſi ruſtice & imperite ſcriberet. Sed de eo quod pulchrum eſſet, diſputabatur nimirum. Illi quos refutat *Maioragius*, *cum ſatis eſſe diſertum dicebant, qui ſenſa mentis aperte atque intelligenter explicare dicendo valeat*. G.)

**) Talis fuit ſophiſtarum veterum eloquentia, de qua erudita exſtat diſſertatio *Ge. Nicol. Kriegkii*, edita *Ienae* CIƆ IƆ CCVII. Stilus purus & concinnus praeclarum eſt eruditionis omnis ornamentum, non ipſa tamen eruditio †), quae non in verbis, ſed rebus earumque cauſſis pernoſcendis poſita eſt. Cavendum itaque ab illo faſtu & ſupercilio quorumdam grammaticorum, qui ſe ſolos ſapere, ceteros volitare veluti umbras exiſtimant, lepida oratione, quae *pro ſtudiis humanitatis* inſcribitur, exagitati a *V. C. Alberto Schultenſ. Franequ.* CIƆIƆCCXX.

†) (In hac quaſtione, An facultas Latinae linguae ſit eruditio? caute verſandum eſt. I. Si eruditio eſt quaecunque perfectio hominis, in quantum rationalis eſt: tanto illum eruditiorem eſſe, quo plures linguas novit, non eſt dubium. II. Si eruditio eſt rerum utilium cognitio ſolida; lingua nulla per ſe eruditionis nomen ſibi vindicare poteſt, ſed poteſt eſſe utile ad illam cognitionem perveniendi inſtrumentum. III. Graeca & Latina linguae non poſſunt recte addiſci, ut non multa ſimul diſcas, quae ſint pars eruditionis. Qui intelligere Demoſthenem & Ciceronem voluerit, (ne de ſcriptione & ſermone dicamus, quae ex intellectu illo demum oriri poſſunt) illum egregie multarum rerum diſciplina eruditum eſſe oportet, quod ipſe curſus harum praelectionum docebit. IV. Eloquentia vero ſ. facultas de rebus omnibus bene dicendi plane eſt gradus magnus eruditionis, quin ipſa loquens ſapientia. Rerum enim ſimulacra quaedam ſunt cogitationes, cogitationum verba imagines: tanto veriores cogitationes, quanto ſunt rebus aptiores, tanto pulchriora verba, quo accuratius cogitationes illas pingunt. In hoc diſſerunt magiſter linguae vulgaris, & rhetor philoſophus, quod ille rerum vulgarium appellationes & formulas quotidianas docet, hic de rebus omnibus apte, & ut decet, & cum dignitate dicere. Vid. *Iſr. Theoph. Canzii Oratoria ſcientiarum familiae toti cognata, ſ. rationis & orationis arctiſſimum vinculum. Tubingae* 1735. 8vo. G.)

Hujus cautionis ratio.

II. Quemadmodum enim ſententiae, quamvis eruditiſſimae; quodammodo vileſcunt, ſi genus orationis ſit ſpinoſum, exile, jejunum, languidum, enervatum, incultum: ita nimiae illae orationis veneres omnem ſententiarum vim ac gravitatem infringunt, ac prorſus effeminant *).

*) Quantum ergo intereſt inter feminae ſordes, meretricium fucum, & cultum matronalem: tantum oratio barbara, ſophiſtica, & caſta inter ſe diſtant. Vid. *M. Ant. Maioragii laudata oratio*, *p.* 227. (272). Praeclara ſunt, quae hanc in rem ſcripſit *Quinctilianus Inſtit. orat. lib. V. cap.* 12. ubi de nimiis illis orationis veneribus, &, uti eleganter *Syneſius* vocat, περὶ τῶν λόγων, διανθίσματα ἐν εἴδει τὰ μειράκια, ita judicat: *qua propter eloquentiam licet hanc, (ut ſentio enim, dicam,) libidinoſam reſupina voluptate auditoria probent, nullam eſſe exiſtimabo, quae ne minimum quidem in ſe indicium maſculini & incorrupti, ne dicam gravis & ſancti viri oſtendet.* (Caeterum hoc ipſum ſcire, quae ſint *nimiae Veneres*, quid *ſpinoſum*, quid *exile* &c. non niſi ejus eſt, qui conſuetudine atque uſu ſubactum habeat harum rerum judicium, in quo caput eſt,

ut

Digitized by Google

ut tum ipſarum rerum naturam, tum propriam vim vocum atque ſignificationem bene inſpexerit. Quod ipſum quomodo conſequamur, per partes jam declarabitur. G.)

Stilus quiſnam vere elegans?

III. Recte proinde ac praeclare decorum Latinae orationis habitum nobis ob oculos poſuit ille elegantiarum pariter ac nequitiarum arbiter, *Petronius* *): *Grandis*, inquit, *&, ut ita dicam, pudica oratio non eſt maculoſa, nec turgida, ſed naturali quadam pulcritudine exſurgit.*

*) *In Satyr. cap.* 2. (cujus verba peculiari commentatione proſecutus eſt Ill. *Bergerus* in prooem. lib. *de naturali pulcritudine orationis* p. 8. ſq. G.)

Id quod demonſtratur.

IV. Quamvis vero ad adſequendam pudicae illius ac caſtae orationis facultatem permultum faciat ingenii ubertas aſſiduaque exercitatio: ratio tamen procul dubio fugit eos, qui eloquentiae laudem omnem in quodam ingenii atque exercitationis genere unice eſſe ponendam, neque eam arte ulla obtineri (certe adjuvari G.) poſſe, arbitrantur *).

*) Fuit in hac ſententia *Q. Tullius Cicero*, Marci frater, ut patet ex hujus de *Orat. lib. I.* a quo tamen ipſe frater hac in re merito ſuam ſejungit ſententiam.

An poſſit doceri?

V. Omnis vera pulcritudo in juſta partium proportione, aptoque earumdem nexu ac diſpoſitione ſita eſt. Haec omnia autem (pleraque ſaltem G.) quum regulis quibuſdam certis atque indubiis deſcribi poſſint: conſequens ſane eſt, ut & eloquentia arte conſtet, certaque adeo poſſint oſtendi cultioris Latinitatis fundamenta *).

*) Sic quum abſoluta aedificiorum pulcritudo, quam vocant architecti, quae per ſe & neceſſario omnibus, etiam architecturae ignaris, placeat, in tribus potiſſimum conſiſtat, teſte *Vitruvio lib. I. cap.* 2. in *ſymmetria*, ſeu convenienie partium conſenſu, *materiae excellentia*, & in ἀκριβείᾳ ſeu *exacta membrorum ſingulorum elaboratione*, nulla autem res accuratioribus regulis conſtet, quam συμμετρία, utpote in quibus magna geometriae pars verſatur, & reliquae pulcritudinis partes: nemo dubitat, quin architectura poſſit doceri. (Verior ſententia ſic videtur poſſe comprehendi. 1 Sine praeceptis ad faſtigium perducta eſt facultas dicendi. 2. Ex praeſtantiſſimis exemplis demum ars formata. 3. Facilius aliquis ſine praeceptis, ſola exercitatione eloquens fuerit, quam contra. 4. Praecepta tamen minime contemnenda. Nam *a*) juvant intellectum pulchri & obſervationem dirigunt. *b*) ordinem quendam exercitationis praeſcribunt. *c*) ad judicium de ſuis aliiſque ſcriptis ferendum proſunt. G.)

Accedere tamen oportet ingenium.

VI. Attamen ſimul exiguntur ingenium felix *), & exercitatio in legendo ſcribendoque diuturna **), quibuſcum ſi conjungas praecepta adcurata, tum vere locum habent illa *Ciceronis* ***):

genium & exercitatio.

Quum ad naturam eximiam atque illuſtrem acceſſerit ratio quaedam conformatioque doctrinae; tum illud neſcio quid praeclarum ac ſingulare ſolet exiſtere.

*) Ad eloquentiae ſtudia qui apti aut inepti ſint, cum cura inquirit *Melch. Junius Method. eloqu. III. IV. p.9.ſ.*

**) Hinc *Cicero de Orat. I. 33.* Stilum *optimum & praeſtantiſſimum dicendi effectorem & magiſtrum vocat.*

***) Cicero *pro Archia cap.* 8.

Quotuplicia ſint ſtili elegantioris fundamenta?

VII. Cogitanti autem de genuinis elegantioris ſtili fundamentis, ad duo potiſſimum mihi videtur reſpiciendum. Illa enim demum elegans viroque eloquente digna videtur oratio, quae & verbis ſelectis ac bene compoſitis, & ſententiis praeclaris conſtat. Verba enim, quantumvis nitida, niſi gravis ſubſit ſententia, vanam potius loquentiam, quam maſculam eloquentiam arguunt *).

*) Bene *Craſſus* apud *Ciceronem de Orat. I. 12. Quid eſt enim tam furioſum, quam verborum vel optimorum atque ornatiſſimorum ſonitus inanis, nulla ſubjecta ſententia nec ſcientia.* Hinc *Quinctilianus* in *prooemio Inſtit. orat.* totus in eo eſt, ut oſtendat, *fuiſſe haec olim quemadmodum juncta natura, ſic officio quoque copulata, ut iidem* Sapientes *atque* Eloquentes *haberentur. Scidiſſe deinde ſe ſtudium, atque inertia factum eſſe, ut artes eſſe plures viderentur: nam ut primum lingua eſſe coeperit in quaeſtu, inſtitutumque eloquentiae bonis male uti, curam morum eos, qui diſerti habiti ſint, reliquiſſe, eam vero deſtitutam infirmioribus ingeniis veluti praedae fuiſſe.* Ex hoc artium diſcidio quid naſci oportuerit, nemo non videt. Philoſophia enim eloquentiae nudata ornamentis, in ſiccum & ſpinoſum diſſerendi genus; eloquentia, philoſophiae ſubductis praeſidiis, in inanem & enervem verboſitatem abiit. Sic demum *ſemel corruptae eloquentiae regula ſtetit, & obticuit*, uti conqueritur *Petronius in Satyrico cap.* 2. (Verborum plane alia vis non poteſt intelligi, quam ut ſint ſigna cogitationum, ipſarumque adeo rerum. Itaque pulcra ſunt in tantum, in quantum rem ipſam exprimunt. *Sonora* cum vocantur, illud ſolum intelligitur, ſonum illum pertinere ad intellectum eorum juvandum. G.)

Pars hujus opuſculi prima.

VIII. Juſtam verborum (flexionem, &) compoſitionem *Grammatica* docet; ſententias neceſſarias ſuppeditat *Philoſophia*: eaſdem denique apte diſponit atque exornat *Rhetorica*. Unde trium generum ſeſe nobis offerunt elegantioris ſtili fundamenta, GRAMMATICA, RHETORICA, PHILOSOPHICA. Et in his omnibus prima pars hujus opuſculi verſabitur.

Item ſecunda.

IX. Quum vero varia ſint ſcriptionum genera, aliuſque in *epiſtolis*, alius in *orationibus*, alius in *dialogis* & *ſatiris*, alius denique in aliis ſcribendi generibus exigatur orationis habitus: de ſingulis iſtis ſcriptionum generibus parte ſecunda praecipiemus.

Nec non tertia.

X. Denique quum ſupra etiam exercitationem in adipiſcenda elegantioris ſtili facultate utramque paginam facere oſtenderimus: poſtrema

Digitized by Google

ſtrema hujus opuſculi parte de optimorum auctorum lectione atque imitatione, variiſque ſtili exercitationibus nonnulla haud proletaria monebimus.

PARS I.

DE GENERALIORIBUS TERSAE LATINITATIS FUNDAMENTIS.

CAPUT I.

DE FUNDAMENTIS STILI GRAMMATICIS.

I.

Quaenam hic intelligantur fundamenta grammatica?

Quamquam non temere quiſquam ſtudia tam cruda in academiam proferre debeat, ut ne prima quidem illa linguae Latinae elementa animo imbiberit, adeoque jure quodam noſtro ab ejuſmodi rerum tractatione abſtinere poſſe videamur: attamen, quum multa in vulgaribus grammaticorum libellis negligi, multa etiam perperam doceri *) ſoleant; pauca quaedam, & quae prae ceteris neceſſaria videbuntur, obſervabimus. Neque enim negligenda ſunt minora, ſine quibus majora conſtare haud poſſunt.

*) (Si non praeceptis, quae plerumque certe ſatis bona hodie, at exemplis: cum perverſe loquantur & ſcribant ſaepe, etiam qui aliis exempla debent. Caeterum, quod juvenes etiam ingenioſi & boni hac parte, id eſt negligenda Grammatica, peccant, ejus rei has fere cauſas comperiet, qui attenderit. *a*) Haec res prima libertatem naturalem ademit pueris. *b*) Plerumque procreavit alias quoque moleſtias. *c*) Difficile autem eſt ſejungere notiones & perceptiones ita olim conjunctas. Vid. praefat. Grammaticae Cellarianae Gotting. 1740. ubi calamitatem fundi literarii deſcripſimus, &, quomodo ea averti poſſit, indicavimus. G.)

In orthographia quaenam cavenda?

II. Prima grammatices pars ORTHOGRAPHIA eſt, de qua poſt *Aldum Manutium*, *Dausqueium*, *Cellarium*, *Schurzfleiſchium* nonnulla praecipiemus, quae praecipue obſervanda exiſtimamus iis, qui ſunt elegantiae ſtudioſiores. Quemadmodum enim & hic adfectatio fugienda eſt: ita nec omnia ſibi permittunt adcuratiores *).

*) Recte enim obſervatum eſt a *Quinctiliano Inſtit. orator. I. 5. alios barbariſmos ſcribendo fieri, alios loquendo: quia, quod male ſcribitur, male etiam dici*

dici neceſſe ſit. (Fontes Orthographiae Latinae, vel externi vel interni. *Externi a)* libri MSS. ſed rariſſimi ultra aetatem barbaram adſcendunt. *b*) Lapides literati. *c*) numiſmata. Liticula Gudii & Spanhemii ſalutaris literis, cum pepererit nobis praeclara utriuſque opera. *Interni*, intra ipſam nempe Grammaticam. *a*) Derivatio e Latinis vel Graecis. *b*) Analogia. *c*) Proſodia. G.)

In vitio ponitur orthographia adfectata.

III. Adfectationis notam vix effugiunt, qui ſingulare ſibi fingunt ſcribendi genus, quod vel non eſt publici ſaporis, vel aliis harum lautitiarum parum gnaris crucem figit *).

*) Non probandi itaque,

I. qui in ſcribendo omnem euphoniam negligunt, ſcribentes. v. e. *conlega* pro *collega*, *conruit* pro *corruit*.

II. qui archaiſmos ſtudioſe conſectantur, veluti *heic* pro *hic*, *ſeine* pro *ſine*, (forte *ſeive* pro *ſive*, G.) *ploſtrum* pro *plauſtrum*, (*Suet. l. VIII. c. 22.*) *cotudie* pro *quotidie*. Etiamſi enim haec & ſimilia in vetuſtis monimentis legamus: non tamen hodie Evandri *matri* ſcribimus, ſed noſtrae aetatis hominibus. Et ſi ſaeculum noſtrum non fert Plautina: *Aula* pro *olla*, *volgo* pro *vulgo*; vel Lucretianum: *terrai* pro *terrae*, & ſimilia: cur illis non minus obſoletis delectemur? Sane & *orthographia conſuetudini ſervit, ideoque ſaepe mutata eſt*, ait *Quinctilianus Inſtit. orat. l. I. c. 7.* (Antiquatam illam orthographiam Catonis, Plauti, Terentii, Varronis, ad Analogiam quandam & regulam revocavit Cl. *Pontedera notis poſterioribus ad Catonem de R. R.* quas exhibet mea editio p. 1282. ſq. G.)

Nec ferendi,

III. qui ipſi ſibi analogiam fingentes, ad eam receptam ubique ſcribendi rationem refingunt, & hinc ſcribere malunt *ſcribſi*, quam *ſcripſi*, *labſus*, quam *lapſus*. Multa enim, quae analogia admittit, plane repudiat uſus, quem penes non modo loquendi, ſed & ſcribendi arbitrium eſt. Quis ferret ſcribentem *legium* pro *lectum?* & tamen illud a *lego* eſt. Haud minor eorum quoque κακοζηλία eſt,

IV. qui vetera ſigna rejiciunt, novaque ſuo fingunt arbitrio. Sic multi Graeca vocabula ſine accentibus & ſpiritibus ſcribunt, in Latinis contra recipientes lineolas quaſdam, accentus, circumflexos, v. c. απογραφη, επιςημη, *longè*, *penitùs*, *Muſâ*, *veſtrûm*. At accentus tamen & ſpiritus Graecorum jam a multis ſaeculis recepti, ſuiſque incluſi ſunt regulis; qui Latinis vocabulis adpingi ſolent, ludi magiſtrorum debentur induſtriae, nec ullam juſtam habent rationem. (Conſiderari tamen meretur *Quinctil. I. 7.* pr. de apice. G.)

Nec laudanda tamen nimia negligentia.

IV. Omnia ſibi permittere videntur, qui nullam plane vel linguae ipſius *), vel antiquorum monimentorum **), in ſcribendo habendam eſſe rationem exiſtimant.

(*) Peccant itaque, qui etymologiae nullam habent rationem. *Convicium* ſcribunt adcuratiores, non *convitium*, eſt enim quaſi *convocium. l. 15. §. 4. D. de injuriis & famoſis libellis.* Probant hanc *Ulpiani* etymologiam *Feſtus*, & apud eumdem *Nonius*, quamvis hic in libello de proprietate ſermonis *convicium* dictum velit, quaſi *e vicis jocum*: *Laurentius Valla* autem a *con* & *vitium*, vel a *con* & *vita*. Vetus gloſſa convicium καταβόησις. Erudite *Ulpiani* ἔτυμον defendit *Menagius Amoenit. jur. civ. cap. 39. p. 273. ſequ. Heres* magis placet

eru-

eruditis, quam *haeres*, eſt enim ab *herus*. Sed repugnat modus Syllabae prioris, quae in *heres* longa eſt, brevis in *herus*. G.) Ita & *Cujacius Obſervat. V.* 10. *Menagius* vero *p.* 327. id vocabulum deducere mavult a Graecis χῆρος, χήρα, χάραξ, χῆραξ, *heres*. Utrumvis eligas, ſcribendum erit *heres*, non *haeres*. Addantur tamen, quae de his ſimilibuſque etymologiis, in jure noſtro traditis, diſputant *Aegidius Menagius* in *Amoen. juris civ. cap.* 39. & v. c. *Carolus Andreas Dukerus* in *Opuſculis de Latinitate veterum JCtorum*. Talia qui negligunt, ſatis oſtendunt, parum ſibi curae eſſe ſcribendi ἀκριβείας.

**) Diſtinguenda tamen cum cura ſunt monimenta vetera. Adcuratiſſimam plerumque ſcribendi rationem ſequuntur numi, ut recte docuit *Ezech. Spanhemius de uſu & praeſtantia numiſmatum, diſſ. II. p.* 82. Aſt in marmoribus ſaepe aberrant indocti lapicidae, atque opifices ſemigraeculi. Quis enim ſcriberet *ſcaena*, pro *ſcena*, *temptare*, pro *tentare*, *epiſtula*, pro *epiſtola*? Et tamen haec paſſim leguntur in lapidibus. Deinde in marmoribus vetuſtiſſimis multa exſtant, quae paſſim emollivit elegantior aetas. Unde fruſtra eſſet, qui ex columna illa roſtrata DUILLII orthographiae petere exemplum ſuſtineret. Sane jam ſua aetate in multis mutatam eſſe veterem ſcribendi pronunciandique rationem, exemplis quibuſdam demonſtrant *Cicero* in *Orat.* 48. & *Quinctilianus* in *inſtitut. orat. lib. I. cap.* 7. *lib. IX. cap. ult.* (E quibus locis & multis aliis, Grammaticorum praeſertim veterum intelligimus, non tantum veterem pronunciandi rationem funditus fere interiiſſe apud nos, ſed multa etiam in Orthographia immutata, quae magnos tamen auctores habent. G.) Ex quibus omnibus ſane colligimus, e monimentis antiquis numos praeferendos eſſe lapidibus: ex his vero eos, qui aurea aetate poſiti ſunt, antiquiſſimis & recentioribus; publico autem clarorum virorum nomine ſcriptos privatis, & a vulgo poſitis, eſſe ante habendos. Idem etiam dicendum de orthographia, quae in codicibus mſſc. obſervatur. Sunt ex his quidam antiqui, quidam ſaeculo nono recentiores. Illi partim emendati, partim inemendati. Unde ſaepe ſub calcem legas: *contuli, emendavi, recognovi*. (Sed hanc ipſam formulam cum reliquis deſcribere ſolebant etiam librarii ineptiſſimi, imperitiſſimique. Quare non ſimpliciter fides haberi illis poteſt. G.) Vide *Fontanini Vindic. diplom. cap.* 3. §. 7. Horum & ex antiquis pauciores ſunt. Nam plerique ſcripti a librariis indoctis, qui bibliopolis operas locaverant, & de quorum oſcitatione conqueruntur *Strabo lib. XIII. p.* 419. & *Gellius Noct. Attic. lib. VIII. cap.* 20. Poſt ſaeculum IX. immo & antea, monachi hunc deſcribendi laborem occuparunt, iique plerumque indoctiſſimi. Quare pauciores tantum illi veteres, a viris doctis recogniti atque emendati in formandis orthographiae regulis aliquam utilitatem praeſtant. Vitioſiſſima ſcribendi ratio obſervatur in monimentis Chriſtianorum, a quorum imitatione omnino abſtinendum.

V. Obſervandae ergo quaedam regulae, tum de *litteris*, earumque *mutatione*, tum de *abbreviatione* & *diviſione* vocum, tum de ipſis *vocabulis* quibuſdam, quae perperam vulgo ſcribuntur. *Regulae orthographicae quotuplices.*

VI. Ad litteras majuſculas quod attinet, in iis ſcribendis eo tutius veterum ſequimur ſcribendi rationem *), quo certius conſtat, antiquos vix aliis, quam characteribus majuſculis **) eſſe uſos. *Quid obſervandum in litteris majuſculis.*

*) Ex veterum itaque monimentorum contemplatione has fere colliguntur regulae:

I. Ca-

I. *Cavendae ſunt formae litterarum, quarum nullum in antiquitate exſtat exemplum.* Tales ſunt litterae J vel *J* pro I, U pro *V*, *Æ* pro AE. U enim littera ex Gothico charactere eſt, ut patet ex *Mabillonio de re diplomatica* I, 11. 4. *p.* 47. Reliquas formas typotheiae invenerunt. AE vel OE quamvis in nummis quibuſdam contrahantur ob ſpatii anguſtiam, in iiſdem tamen nummis etiam AD. AL. ANT. AR. VAL. aliaque in unum contrahuntur, quae tamen nemo temere imitaturus eſt. Vid. *Cellarii Orthogr. Lat. p.* 18. 19.

II. *In litteris majuſculis una littera altera major haud eſto.* Sine exemplo ergo ſcribitur *AvCtor*, *IoanneS*: multoque magis ridiculum cſt, ſi omnia vocabula a litteris majoribus auſpicemur, e. g. DE DONATIONIBUS INTER VIRUM & UXOREM. Id quod nonnullos diligenter obſervare video. (Bibliopolis, eorumque de pulchritudine notioni, quam haurire ipſi ab emtoribus ſolent, interdum hic aliquid eruditi tribuunt. Et quid ni? G.) Aſt ſolebant tamen veteres duplex I plerumque contrahere in I maximum, & hinc ſcribere DElCITO, SULPICI. Quin & I quantitate longum reliquis characteribus grandius pingi conſueviſſe novimus. Hinc illa CAPTIVI, pro CAPTIVI, LUDIS, pro LUDIS, & ſimilia. Prius quum aetate Auguſtea paene perpetuum fuiſſe doceat *Henr. Noriſius Cenotaph. Piſ. p.* 473. ſine adfectatione & nobis aliquando imitari licebit.

III. *Majuſculae litterae minoribus non ſunt miſcendae, niſi initio vel orationis, vel periodi, vel nominis proprii.* Unde falluntur, qui omnia ſubſtantiva litteris majuſculis diſtinguenda putant, ſcribentes v. c. *Tollebat Pinnas Aura volitantes. Pinnaſque per Maria Spuma torquebat.* Nec adeo neceſſarium eſt, ut tituli honoris ſcribantur litteris majuſculis, veluti *Rex*, *Princeps*, *Dominus*. Quamquam enim nonnihil dandum ſit opinioni ſaeculi, elegantius tamen ſcribes REX, PRINCFPS, DOMINUS. Quod & tunc obſervandum, ſi compellandi ſint viri illuſtres; tunc enim eleganius ſcribes TE, TUI, VIR, ILLUSTRIS, quam mixto ſcripturae genere, *Te*, *Tui*, *Vir*, *Illuſtris*, Cellarii *Orthogr. p.* 76. *ſeq.* Adfectationem tamen & hoc redolet, ſi in adjectivis gentium nomina deſignantibus a litteris majuſculis abſtineas, ſcribaſque *germanus*, *graecus*, *francicus*, pro *Germanus*, *Graecus*, *Francicus*. Sunt enim & haec nomina propria. (Cum totum hoc diſcrimen ſit inſtituti recentioris, utamur ea in re ratione eorum, quos probari videmus, cum libertate, & in alios, qui aliud ſequuntur, modeſtia, cum nihil ſit putidius, quam ſerio de talibus contendere, aut lauream petere ex hoc muſtaceo. G.)

**) Attamen non ſemper majuſculis vel uncialibus litteris uſi ſunt Romani, ſed minutis etiam nonnumquam, forma tamen a reliquis parum diſtantibus. Saeculo ſane quarto minores litterae adparent in marmore Romano; quod exhibet *Mabillonius* in *Supplement. libri de Re Diplomat. p.* 114. & *Relandus* in *Faſtis Conſularibus p.* 344.

ANIMAE INNOCENTI.
GAVDENTIAE.

QUAE VIXIT AN. V. M. VII. D. XXI.
IN PACE.

Mercurius pater filiae d. IV. id. Novembris Vrſo & Polemio Coſſ.

Vides hic exemplum minuſcularum litterarum jam ſaeculo quarto adhibitarum. Urſi enim ac Polemii conſulatus incidit in annum Chriſti CCCXXXXVIII.

VII.

VII. In minuſculis litteris, quae in vncialium locum celerioris ſcripturae cauſſa ſuccenturiatae ſunt, pauciores obſeruandae ſunt regulae *), quas itidem veluti per lancem ſaturam exhibebimus.

Quid in minuſculis?

*) Tales ſunt, quae ſequuntur.

I. *Cauendae & hic formae litterarum a typothetis ſine neceſſitate inuentae*, qualis eſt j pro i. Scribendum ergo *iuuo*, non *juuo*, *adiicere*, non *adjicere*. Formam enim illam j ignorant monimenta vetera, eamque ſolis debemus typographis.

II. *In diphthongis* ae *vel* oe *ordinarie ſeparatim ponuntur vocales, rarius contrahuntur.* Antiquiſſimi codices non minus ac diplomata vetuſta ſaepius praeferunt *ae*, quam *æ*, ceu obſervarunt *Herman. Conringius* in *Cenſura diplom. Lindau. p. 316. & Mabillonius de re diplomat. II, 1, 11. p. 58.*

III. *Littera* v *ab initio*, u *in medio & fine litterarum rectiſſime adhibetur.* Scribendum ergo, *vt*, pro ut, *iuuo*, pro juvo, *vua*, pro uva. Veteribus enim non alia nota erat figura litterae illius, quam *v*. Quoties autem illa in medio vocabulo occurrebat, eam lineola iungebant litterae ſequenti, & inde nata figura *u*. Sane hanc ſcribendi rationem primos illos elegantioris litteraturae vindices adcurate ſeruaſſe, & nouum admodum eſſe illud *u* vocalis, & *v* conſonantis diſcrimen, editiones auctorum vetuſtiores ſatis euincunt. Multo recentior quoque forma *u* qua hodie multos ſine diſcrimine vti animaduertimus, ſiue illa littera vocalis ſit, ſiue conſona, ſiue initio vocis ſiue in eiuſdem medio occurrat, e. g. *unde*, *ualde*, *uulnus*. Suum cuique pulcrum. Sed talia fere exemplo carent, & κακοζηλίαν redolet adfectatum iſtud nouitatis ſtudium. (Quin vſum eſſe ea ratione Ioſ. Scaligerum, manus ipſius teſtatur, qui ſemper u minuſculum, ſemper majuſculum V facit. Typographi Galli, Angli, Belgae in ſplendidiſſimis antiquorum editionibus u vocalem, & conſonantem v faciunt. G.)

VIII. Sunt & regulae communes litteris maiuſculis & minuſculis, quarum tres hic potiſſimum dabimus, prae reliquis accurate obſeruandas *).

Quid in vtriſque communiter?

*) Priores regulae ad litteras Graecas, ultima ad litteras in compoſitione vel mutandas vel retinendas pertinent.

I. *Litterae* Z. Θ. K. Y. Φ. X. *Graecorum propriae, adeoque non niſi in vocabulis origine Graecis adhibendae ſunt.* Male ergo ſcribitur *Author*, *lethum*, *Thuſcia*, *Anthonius*, *kalumnia*, *ſydus*, *tyro*, *hyems*, *ſtylus*, *lachryma*, *ſepulchrum*, *charus*, pro *auctor*, *letum*, *Tuſcia*, *Antonius*, *calumnia*, *ſidus*, *tiro*, *hiems*, *ſtilus*, (Neque tamen σύλον ignorant Graeci. G.) *lacryma*, *ſepulcrum*, *carus*. Conf. *Cicero* in *Orat. cap. 48.* Ob εὐφωνίαν tamen *ch* admittunt *pulcher*, *inchoo*, quae & *Cicero* probat *loc. cit.*

II. *Adſpiratio poſt* r *nuſquam locum habet, niſi in vocabulis origine Graecis.* Hinc recte dicitur *Rhodus*, *Rhetor*, *Pyrrhus*, ſed male *Rhaetia*, pro *Raetia*, *Rhemi*, pro *Remi*. Conſtanter tamen etiam numi & lapides habent *Rhenus* & *Rhodanus*.

III. *Vbicumque non repugnat euphonia* †), *in compoſitione retinenda conſonans vltima praepoſitionis: alias conſona vel praepoſitionis, vel ipſius vocis mutatur.* Hinc recte dicitur *adgredior*, *adſigno*, *exſpiro*, *exſilium* ††): quum contra κακοζηλίαν redoleant illa: *adcipio*, *conlega*, *adgnoſco*, *obgannio*, & quae ſunt huius generis alia.

†) (Illud de euphonia judicium nimis lubricum, & tironibus certe mi-

nime permittendum. Itaque praeſtat primo auctoritatem ſequi, v. g. ipſius huius libelli, aut Cellarianae orthographiae, quo viro nihil fuit modeſtius, cautius, caſtigatius. G.)

††) Non placet haec forma *Maſſeo*, qui in erudita *praefatione*, *Hilarii operibus* Veronae cIɔ Iɔ ccxxx. recuſis *praemiſſa*, *pag.* 3. orthographiam antiquam commendans, addit: *Nolim tamen vrgeatur haec regula vndequaque, ita, vt etiam exſilium ſcribere teneamur; quamuis quibuſdam e veteribus grammaticis edicentibus.* Enimuero quum & veteres grammatici edicant, & in monimentis optimis ita ſcribatur vocabulum, & ejus etymologia ab *ex* & *ſolum* hanc formam ferat, & vix ferendus videatur, qui ſcribendum exiſtimet *exenator* pro *exſenator*; non video, cur in exſilium agi oporteat *exſilium*, ſcribendumque ſit *exilium*.

Qui in abbreuiatione vocum?

VIIII. A vocibus abbreuiandis maxime in minuſcula ſcriptura, quantum fieri poteſt, abſtinent eruditi *), qui & operam dare ſolent, ne male vox quaedam diuidatur **).

*) Veteres Romani in vncialibus litteris multa abbreuiare ſolebant. Nam vt *Valerii Probi*, *Magnonis*, aliorumque libellos *de Notis* praetermittamus, notum eſt, *Iani Gruteri* & *Thomae Reineſii Inſcriptionibus* ſubiectum eſſe indicem litterarum ſingularium, quae integras voces deſignant, qualem etiam ex lapidibus *Sertorius Vrſatus*; ex numis confecit *Hubertus Golzius*. (Optabile eſt vt in lucem proferatur praeclarus labor *Woltereckii*, de quo *Fabric. B. Gr.* 4, 15. p. 471. G.) Sic ſcribere ſolebant *Pr.* pro *Praetor*; S. P. Q. R. pro *ſenatus populuſque Romanus*; *lub.* pro *lubens*. Aſt in ſcriptura minuſcula recte & ordine facies, ſi omnia ſine abbreuiatione exſcripſeris. Neque tamen reiiciendae ſunt abbreuiationes praenominum Romanorum, quae & veteres vix vmquam, niſi vel vna littera, vel binis, vel pluribus ſcribere ſolebant. Sic vna littera exprimuntur praenomina: A. id eſt *Aulus*, C. id eſt *Caius*, D. id eſt *Decimus*, L. id eſt *Lucius*, M. id eſt *Marcus*, M' id eſt *Manius*; duabus: *Cn.* id eſt *Cnaeus*, *Sp.* id eſt *Spurius*; cet. tribus: *Sex.* id eſt *Sextus*, cet. Sed accuratiorem horum praenominum indicem dedit, quotque litteris exprimi conſueuerint, oſtendit *Carolus Sigonius* ſingulari *de nominibus propriis Romanorum* libello, qui ſubiunctus eſt commentario ipſius in faſtos Romanos.

**) Locum hic habet regula, quam probauit etiam *Quinctilianus Inſtitut. Oratoriar. lib. I. cap. 7. ita diuidendae ſunt voces, quemadmodum id patitur earum origo & compoſitio.* Alias enim in ſimplicibus & primitiuis vulgaris ſyllabarum ratio obtinet. Sic recte diuiditur *aru-ſpex*, dicitur enim a *ſpectando*: *abs-temius*, eſt enim a *temeto*. Ita & *ab-igo*, *ſuſ-cipio*, *et-iam*, *neg-otium*, *pot-eſt*. Hinc facile patet, *prod-it* eſſe a *prodeo*, *prodit* a *prodo*.

Nomina propria multa vulgo perperam ſcribi ſolita.

X. Vocabula integra parum emendate a multis ſcribuntur, maxime nomina propria, quae, ſi antiqua ſunt, merito ad vetuſta monimenta, tamquam ad Lydium lapidem, exigenda ſunt *).

*) Falſo ergo vulgo ſcribitur *Aemylius*, pro *Aemilius*, *Aenobarbus*, pro *Ahenobarbus*, *Brunduſium*, pro *Brundiſium*, *Carthaginenſis*, pro *Carthaginienſis*, *Adrianus*, pro *Hadrianus*, *Annibal*, pro *Hannibal*, *Moecenas* vel *Mecenas*, pro *Maecenas*, *Mauritius* pro *Mauricius*, *Heliogabalus*, pro *Elagabalus*, *Nicanor*, pro

Nicator,

Digitized by Google

Nicator; *Paulus*, pro *Paullus*, *Schaeuola*, pro *Scaeuola*, *Ptolomaeus*; pro *Ptolemaeus*, de quo vide ſis ea, quae monuit *Henricus Stephanus de abuſu Graecae linguae p. 97.* editionis, quam mox nitidiorem, & obſeruationibus doctiſſimis *Jo. Henr. Kromayeri*, viri in his litteris eximii, & cuius praematurum diſceſſum merito luget reſpublica litteraria, auctam, daturum ſperamus clariſſimum *Fridericum Guilielmum Roloſſium*, tanti magiſtri veſtigia pleno gradu prementem. Plura nomina propria ex numis & marmoribus integritati ſuae reſtituit *Ezechiel Spanhemius de Uſu & Praeſtant. Numiſm. diſſert. II. p. 83. ſeq.* (Propria nomina tanto corrupta facilius, quod analogia, atque etymologia minus illis ſuccurrunt. G.)

XI. Denique nec omittenda alia quaedam vocabula, quae perperam a pleriſque ſcribuntur, quorum breuem indicem e prolixiore *Cellarii* dabimus *), ne in his nimis videamur critico indulgere ſupercilio. Nec non alia vocabula.

*) In recenſendis vocabulis perperam plerumque ſcriptis tota pars poſterior orthographiae *Cellarii* occupatur. Potiora tantum hic notaſſe ſufficiet.

Alucinari ſcribendum eſt, non *hallucinari.* Eſt enim idem, ac *a luce aberrare.* Videatur *Feſtus Pompeius* voce *alucinatio*, & *Gellius Noct. Attic. lib. XVI. c. 12.* Dubiae originis hoc verbum eſt, quod alii ab *hallus* vel *hallux*, *Gellius* ab ἀλύειν, alii aliunde arceſſunt. Sunt, qui diſtinguenda putent *hallucinor* & *alucinor*: ſunt, quibus haec συνώνυμα videntur. Mihi ſe probant illa *Iſaaci Voſſii ad Catullum p. 90. Dicuntur* allucitae *vel* alucitae *a priuatiua particula* a *vel* ab *&* luceo, *vnde &* alucinari *vel* allucinari, *quaſi* ablucinari *quidam dici exiſtimant. Pari ratione aues nocturnas* alucos *veteres vocarunt. Philoxeni Gloſſae*: νυκτικόραξ, alucus, bubo. *Sed & Seruius ad VIII. Eclogam*, vlulae aues ἀπὸ τοῦ ὀλολύζειν, *id eſt, a fletu nominatae, quas vulgo alucos vocant. Sic lege, non* vlucos, *vt vulgo.*

Ancora ſcribendum, non *anchora.* Eſt enim ea vox a Graeca ἀγκύρας.

Arceſſo vetus & genuinum eſt, pro quo male vulgo ſcribitur *accerſo.* Cellarii *Orthogr. Lat. p. 76. Cortius ad Salluſt. p.* 250. 251. (*ar* pro *ad* ponebant etiam in *Aruorſum*, *Aruehere*, *Arfuiſſe.* Sicut *r* & *d* alternant in *Meridies* pro *Medidies*, *Auricula* pro *Audicula.* G.)

Auctor ſemper olim ſcribebant veteres, & recte quidem, quia ab *augendo* dicitur. Vnde ſpuria ſunt illa *author* vel *autor*, quae recentioribus ſunt in deliciis, quamuis poſterius paullo ſit tolerabilius, & forma *artus* pro *arctus* defendi quodammodo poſſit. Vide *Henr. Noriſium* in *Cenotophia Piſana.*

Caelebs antiquum & genuinum eſt, pro quo male hodie ſcribunt *coelebs.* Attamen & hoc in marmore eſt apud *Gruter. pag.* IↃ LXXVI.

Caerimonia, non autem *ceremonia*, ſcribunt veteres. Neque aliam ſcribendi rationem fert vocis origo, tradita a *Valerio Maximo Hiſtor. I, 1.*

Camara ſcribendum eſſe, non *camera*, docuit V. Cl. *Petrus Burmannus ad Petron. p.* 112.

Comiſſari ſcribendum eſſe, non *commeſſari*, vel deriuatio docet. Eſt enim a Graeco κῶμος. Vide *Feſtum* voce *comiſſatio.*

Femina, pro quo vulgo *foemina* ſcribitur, ſed falſo. Eſt enim a femine dictum. Id vero ſine diphthongo ſcribi, ex *Feſto* diſcimus. In lapidibus ſane fere ſemper ſcribitur *Femina.* Vide *Gruteri Inſcript. p.* CCCLIX. & CCCLXXX.

Increbeſco veteres codices habent. Vnde perperam vulgo ſcribunt *increbreſco.* Accedit analogia. Quemadmo-

dum enim a *ruber* fit *rubeſco*, ab *acer aceſco*, (Certius eſt a *macer maceſco*. G.) ita a *creber crebeſco*. Exceptio tamen eſt in *niger*, a quo fit *nigreſco*.

In dies, in primis, in poſterum diuiſim ſcribunt veteres. Perperam recentiores conjunctim *indies, inprimis, inpoſterum*. Multo minus ferenda illa *imprimis, impoſterum*. Vere enim haec ſunt duo vocabula.

Lacrima fere ſemper praeferunt vetera monimenta. Y in hac voce non temere reperies. Non raro tamen veteres ſcribunt *lacruma*. Et ſane quum procul dubio haec vox a Graeco δάκρυον deſcendat, non multum referre videtur, vtram adhibeas litteram, modo conſtanter eamdem ſcribendi rationem teneas. Vide *Oberti Giſanii Praefat. in Lucretium*.

Lapicidina ſcribendum eſſe, non *lapidicina*, cum Etymologia docet apud *Varronem de lingua Latina VII*, 33. tum marmor apud *Gruterum pag.* IↃXCIII, 8.

Littera cum duplici *t* ſemper habent libri veteres, & lapides apud *Aldum Manutium Orthogr. p.* 8. & *Sponium Miſcellan. Erud. Antiquit. p.* XXXVI.

Litus contra ſimplici *t* ſemper exaratur in marmoribus & codicibus. *Cellarii Orthogr. p.* 104.

Maeniana, non *moeniana*. Vide *Aſconium ad Ciceronis Diuinationem, c.* 16.

Obſcenus ſecunda vocali ſcribendum eſſe vel inde patet, quod a Graeco σκηνὴ deſcendit, *Varro de lingua Latina VI*, 5. Vnde male vulgare *obſcoenus* per *oe* tuetur *Scaliger de cauſſis Lat. linguae I*, 34.

Paene per *ae* habent libri veteres & marmor apud *Gruterum p.* IↃCLV. Vnde recentiori ſcribarum conſuetudini debetur *pene*. Solebant enim hi medio aeuo diphthongum illam vel ſimplici *e*, vel certe *e* caudato (ę) exprimere. Videatur *Conringius Cenſur. Diplom. Lindau. p.* 316. *Mabillonius de Re Diplomat. II*, 1, 11. *p.* 58.

Patricius cum *c*, non cum *t*, ſcribendum. Sane ita conſtanter legitur in marmoribus & Graecis ſcriptoribus, quibus ſemper placet forma πατρίκιος. (Eadem ratio *Tribunicii* & ſimilium. G.)

Poſtumus frequenter legitur in numis & marmoribus; rariſſime *poſthumus*. Adſpirationem quoque ex hac voce excludi, iam dudum iuſſit *Eutyches Grammat. p.* 2311. & recte. Eſt enim ſuperlatiuus a comparatiuo *poſterior*. Quod adeo verum eſt, ut id negare non poſſint & ii, a quibus *poſthumus* a *poſt* & *humatus* eſſe dicitur. Diuerſa enim eſſe vocabula exiſtimant *poſtumus*, quod idem ſit ac *poſtremus*, & *poſthumus*, quod ſit μετὰ θάνατον πατρὸς γεννηθείς. Sed ne id quidem verum eſt. Mortuo enim parente natus ideo *poſtumus* dicitur, quia eius liberorum poſtremus eſt. Vidit hoc, qui antea in alia omnia iuerat, magnus *Cuiacius Obſeruat. III*, 4.

Saeculum cum diphthongo. Ita numi & lapides. Nec primae ſyllabae quantitas permittit, vt hoc nomen cum vulgo grammaticorum a *ſenex* vel *ſequi* deriuemus.

Seorſum, non *ſeorſim*. Eſt enim a *ſe* & *vorſum*. Cellarii *Orthogr. p.* 145.

Sollemnis, non *ſolennis* aut *ſolemnis*, eſt enim a *ſollo* (i. e. ſolido) & *amni*. Vide *Cortium ad Salluſt. p.* 151.

Sollers & *Sollicitus* duplex *l* poſtulant. Vtrumque enim eſt ab oſca voce *ſollo*. Vid. *Feſtus* in voce *ſolitaurilia*, & *Cortius ad Salluſt. p.* 163. (Cum non temere geminauerint literas antiqui librarii, orthographia talium incertior eſt. G.)

Strategema, non *ſtratagema*. Henr. Stephanus *de abuſu Graecae linguae p.* 96. *edit. Roloffianae*. (Eſt enim στρατήγημα.)

Torus ſine adſpiratione, non, vt vulgo malunt, *thorus* cum adſpiratione. Vide *Cellarii Orthogr. p.* 152.

Triceſimus & *viceſimus*. Ita veteres libri, non *vigeſimus* & *trigeſimus*, quae merito proſcribit *Dauſqueius*. Sane vt a

viginti

Digitized by Google

viginti & *triginta* dicitur *vicies*, *tricies*, *viceni*, *triceni*, ita & merito dixeris *tricesimus* & *vicesimus*.

In etymologia alienae vocum ſignificationes cauendae.

XII. Sed ſufficere haec arbitror de orthographia; ſimilia enim facile quiſque ſuo Marte obſeruabit. Ad ETYMOLOGIAM quod attinet, illud praecipue cauendum eſt, ne vel aliena, vel peregrina vocabulis tribuatur ſignificatio *). Id quod tamen in vulgaribus dictionariis fit frequentius, quam quiſquam crediderit.

*) Plura eiuſmodi vocabula, quibus peregrina adfingitur notio, cum cura collegit *Cellarius in Antibarbaro II.* p. 155. Ea huc transſcribere eſſet ſuperuacuum. Neque enim quiſquam nitidioris ſtili ſtudioſior carere praeclaro illo opuſculo poteſt. Addi tamen meretur *Franciſci Vauaſſoris de vi & vſu quorumdam verborum, cum ſimplicium, tum coniunctorum*, tractatus, quem cum notis vna cum ejuſdem auctoris tractatu *de ludicra dictione* recudi curauit V. Cl. *Io. Erhardus Kappius*, *Lipſiae* CIↃ IↃ CCXXII. 8. Acutiſſimus quoque in genuina vocum ſignificatione eruenda, profligandiſque notionibus ſpuriis fuit vir incomparabilis *Io. Fridericus Gronouius*, & adhuc hodie eſt vir magnus, quem honoris cauſſa nomino, *Petrus Burmannus*, ex quorum notis & operibus ille *Cellarii* catalogus maxime poterit locupletari. (Vtiliſſimus etiam liber eſt *Cyr. Guntheri Latinitas reſtituta* & multis nominibus commendandus: editus Ienae 1700. & altero volumine auctus 1708. 12. *Io. Ienſii purae & impurae Latinitatis collectanea* recuſa Lipſ. 1728. 8. cum notis laudati modo *Kappii*. Sed nuſquam maiorem vim talium obſeruationum reperies quam in *Fabriano eruditionis ſcholaſticae theſauro*, cuius altera *Geſneri* editio prodiit Lipſiae 1735. f. Et ſi quid etiam hic deſit, iam in eo eſt, ut ſuppleatur, edendo *nouo Theſauro Linguae Latinae* ad modum & filum Stephaniani iam pene ad umbilicum perducto. G.)

Abſtinendum etiam a vocabulis, quibus analogia repugnat.

XIII. Deinde illud quoque haud ſuaſerim, ut vocabula, quae ab omni analogia abhorrent, admittantur *). Recte enim dictum eſt a *Iulio Caeſare* (apud *Gell.* I, 10, & *Macrob.* I, 5. G.) *tamquam ſcopulum, ſic fugias inauditum atque inſolens verbum.*

*) Multa eiuſmodi finxit barbara ſcholaſticorum & gloſſatorum turba, quae deinde a lexicorum ſcriptoribus veluti ciuitate donata ſunt, licet ab ipſa Latinae linguae indole plane abhorreant. Nos quaedam dumtaxat exempli loco recenſebimus. Sic

E contra hodie vulgare eſt: (c.2.§.6.) non autem ſic olim loquebantur veteres. Neque analogia permittit, vt praepoſitio regat aduerbium. Allegant vulgo pro hoc vocabulo *Tacit. Annal. XII.* 47. ſed locum illum in mendo cubare, animaduertit *Io. Fr. Gronouius.* Veteres habent *contra*, vel *contra ea*, quod apud *Cornelium Nepotem* occurrit. Immo & *e contrario* occurrit apud *Tacit. Hiſt. I*, 27. & 88. *II*, 5. *III*, 54. Fieri poteſt, vt quum in codice aliquo legeretur per abbreuiationem *e contra.* pro *econtrario*, librarius indoctus id pro integro vocabulo acceperit.

Extrinſecus & *intrinſecus* adjectiua non minus, quam aduerbia *extrinſece* & *intrinſece* plane abſurda ſunt. Quis enim aduerbium *ſecus*, vnde haec vocabula ſunt, in adjectiuum transformet,

aut

aut aliud inde fingat aduerbium *ſece*? Quare aduerbia ſunt *extrinſecus* & *intrinſecus*, adjectiua: *exterior*, *interior*.

Pientiſſimus veteribus auctoribus ignotum, in ſolis occurrit lapidibus apud *Gruter. Inſcript.* p. CCCCXVIII, I. CCCCXXI, 4. CCCCLXVI, 5. CCCCLXV, 8. IↃCVI, 9. IↃCVIII, 10.

Vxoratus pro *marito* vulgus dicit, ſed contra analogiam.

Dubium eſt, an in hunc cenſum referenda ſit vox vel voces potius *in praeſentiarum*, de quibus dubitat *Cellar. Antibarb. p.* 123. & *cur. poſter. p.* 178. defendente hujus vocis analogiam V. Cl. *Iac. Perizonio* ad *Sanctii Mineru. II. p.* 117. Id certum, inſolentis formae vocabulum veteribus non ignotum fuiſſe, adeoque auctoritate ſe tueri. At aliter ſentit *Sciopp. iudic. de ſtilo hiſtor. p.* 99. vbi hanc loquutionem, tamquam lutulentam rejicit: quaſi ea non vſi eſſent ſcriptores optimi, *Cato*, *Fannius*, *Nepos*, *Tacitus*, & ex argentea aetate *Apuleius* & *Minucius Felix*. Vt analogiae non aduerſari hanc formam, oſtendat *Sanctius*, *in* genitiuo junxiſſe veteres, exiſtimat, *Perizonius* vero potius per ellipſin vocis *tempore* exponit. Sed ſcire velim, quid ſit *tempus praeſentiarum*. Fateor, me nondum intelligere loquutionis iſtius analogiam. (Legitur etiam apud *Cato*. de R. R. 144, 4. Peculiaris eſt de ea diſputatio *Godefr. Hechtii* Viteb. qua tamen ſententia ſe dimoueri non paſſus eſt *Perizonius*. G.)

Nec peccandum in flectendis vocabulis.

XIIII. Parum quoque accurati ſunt, qui in declinatione nominum ac pronominum, verborumque conjugatione aberrant. Quum vero nemo ignoret declinationum & conjugationum paradigmata: licebit nobis quaedam tantum, quae vulgo negliguntur, obſeruare *).

*) Obſeruationes aliae criticae ſunt, quae huc non pertinent, aliae vere grammaticae, minime negligendae in elegantiore latinitate. Tales ſunt, quae ſequuntur.

I. *Ambo* & *Duo* accuſatiuum pluralem maſculinum apud meliores auctores, non *ambos* & *duos*, ſed *ambo* & *duo* formant. *Cic. epiſt. ad diuerſ. VII*, 25. *Praeter* duo nos. *epiſt. VII*, 29. duo parietes *dealbare. epiſt. ad Att. VII.* 29. *Vos* duo *delegi. epiſt. V*, 8. *Quos quidem ego* ambo *vnice diligo. Virgil. Georg. IIII*, 88.

Verum vbi ductores acie revocaveris ambo.

Et *Aeneid. XI. v.* 285.

Si duo praeterea tales Idaea tuliſſet.

Conferri merentur *Io. Fr. Gronou. ad Liu. XXXV*, 21. & *Graeuius ad Suet. Claud. XIIII.* Ita & alii aureae aetatis ſcriptores loquuntur, veluti *Salluſt. de bell. Iug. c.* 21. *qui* ambo *reges adeant.* Et *c.* 28. *filium, & cum eo* duo *familiares ad ſenatum legatos mittit. C.* 101. Duo *quam fidiſſimos ad eum mitteret. Varro de re ruſt. lib. I. c.* 18. Duo *vilicos*, & *l. III. c.* 1. Duo *libros.*

II. Quoties poſt *ſi* vel *ne* ſequitur *quis* pro *aliquis*: toties ſeruanda eſt declinatio pronominis *aliquis*. Cicero *pro Archia cap.* 1. *Si qua exercitatio dicendi*: non *ſi quae exercitatio.*

III. Verbum *Revertor* apud meliores auctores, veluti *Ciceronem*, *Caeſarem*, *Liuium* praeteritum actiue format, *reuertis*, *reuerterunt*, *reuertiſſe*. *Reuerſus eſt* primi dixere *Aſconius Pedianus*, *Phaedrus* & *Valerius Maximus*. Immo & *Tacit. Annal. XII*, 21. *non ſum dimiſſus ad te*, *ſed* reuerſus. Vtraque forma verbi in vſu fuit, *reuerto* & *reuertor*, vti *diuerto* & *diuertor*, *praeuerto & praeuertor*, *quamuis forma neutra in praeteritis*; deponens in praeſenti & temporibus inde formatis ſit frequentior. Optimum tamen eſt participium

pium *reuerſus*. (*Reuerſus eſt* iam habet *Nepos* 2, 5, 2. it. *Hirtius de B. Hiſp.* 13. *G.*) Vide *Cellar. Antibarb. p.* 151. & *cur. poſter. p.* 167. (Optime ſibi conſulunt, qui laborem perlegendi boni Lexici, quale eſt Fabrianus Theſaurus, & nouus ille, in quo iam congerendo & exornando verſatur Geſnerus, non deſugiunt. Sic enim fiet, vt nihil temere ſit obſeruatione dignum, quod illos fugiat. G.)

XV. In particulis dici non poteſt, quanta ſit linguae Latinae elegantia. Hic vero ad earum tantum ſignificationem & vſum reſpicimus *). Nec in particularum vſu.

*) Praeclarus *de particulis Latinae linguae* exſtat libellus *Hor. Turſellini* acceſſionibus haud contemnendis locupletatus a *Iac. Thomaſio* & a *Io. Conr. Schvvarzio*, *Lipſiae* cIↄ Iↄ ccviii. & cIↄ Iↄ ccxviii. 8. & cIↄ Iↄ ccxxxiv. 8. Nos denuo quaedam exempli cauſſa monebimus.

I. *Communiter* non idem eſt, ac vulgo, (gemeiniglich) ſed *indiuiſim*, (gemeinſchaftlich) *Cicero pro S. Roſc. Amerin.* 37. *Iſte Roſcius omnia cum Chryſogono communiter poſſidet.*

II. *Hactenus* & *adhuc* ita differunt, vt illud de loco, hoc de tempore adhibeatur. *Cicero epiſt. ad Att. XIII,* 21. *Sed haec hactenus. Et ad diuerſ. V,* 10. *Caeſar adhuc de meis ſupplicationibus non refert.* Nep. *Miltiad.* 5. *Qua pugna nihil adhuc nobilius. Hactenus* tamen pro *adhuc* eſt apud *Tacit. Agric.* 10. *Diſpecta eſt & Thule, quam hactenus nix & hiems abdebat.* Cellar. *cur. poſt. p.* 407.

III. *Iuxta* non idem eſt ac *ſecundum*. Perperam itaque dicunt: *iuxta Homerum, iuxta diuinum oraculum.* Rectius dixeris, *iuxta* modo praepoſitionem, modo eſſe aduerbium, idemque notare, ac *prope*, *poſt*, *aequali modo*. Hinc dicitur: *ſepultus iuxta viam Appiam.* Nep. *Attic.* 22. *Aeſtum hiememque iuxta ferens.* Pompon. Mela *I*, 19. *Litteris Graecis & Latinis iuxta eruditus.* Salluſt. *Bell. Iugurt.* 95. Hinc dicitur etiam *iuxta ac*, *iuxta atque*, *iuxta cum*. Exempla collegit *Iac. Perizon.* ad *Sanct. Mineru. I. p.* 102.

IIII. *Quamuis* non promiſcue vſurpandum pro *etſi*, *tametſi*, *licet*. Eſt enim contractum ex *quantumuis*, †) atque hinc iis demum locis recte ponitur, vbi ſolui in has voces poteſt. *Virgilius Eclog. II. v.* 16.

Quamuis *ille niger*, quamuis *tu candidus eſſes.*

Id eſt, *quantumuis niger*, *quantumuis candidus*. Sanct. *Mineru. III. p.* 352.

†) Negat hoc v. c. *Petr. Burmannus ad Phaed. l. I. fab. XVIII. p.* 60. Et ſane dicere iam malim, compoſitam eſſe particulam ex *quam* & *vis*: *quam* autem idem eſſe ac *quantum*, vt in illis: *quam eſſem occupatus*, *quam velis ſit potens*: *Hic, quam velit, Epicurus iocetur.*

V. *Quandoque* non eſt *nonnumquam*, vt credere nos iubent vocabularia, ſed *quandocumque*. Sanct. *Mineru. III. p.* 359. Io. Fr. Gronou. *ad Liu. I*, 24. Add. Burm. *ad Petron. p.* 638. & Vauaſſor *de vi & vſu quorumdam verb.* voce *quandoque*, vbi eleganter docent, *quandoque* non modo idem eſſe, ac *quandocumque*, ſed & aliquando pro *quando*, *quoties*, *quotieſcumque*, *ſi quando*, *tunc quum* accipi: veluti in illo *Horatii de arte poet.*

- - - *& idem*
Indignor, quandoque *bonus dormitat Homerus.*

id eſt, *ſi quando dormitat.*

VI. *Quod* & *vt* quomodo differant, pauci norunt, etiam qui in vſu harum particularum non aberrant. Reſpiciendum eſt ad comma antecedens, quod quoties ſequentis cauſſa eſt, vel eſſe faltim

tim debebat, toties ponendum eſt *vt*. Sin minus : vel *quod*, vel *accuſatiuus cum infinitiuo*. Recte ergo dicitur apud *Plinium epiſt. I, 1. Frequenter hortatus es, vt epiſtolas, ſiquas paulo curatius ſcripſiſſem, colligerem.* Cauſſa enim, cur colligeret, debebat eſſe hortatio. Recte etiam dicitur : *tanta in me exſtant merita tua, vt ingrato mihi viuendum moriendumque videatur.* Cauſſa enim, cur ingrato moriendum ſit, eſt magnitudo meritorum. Contra ea dicendum : *ſpero, eum ſibi haud diſſimilem futurum.* Spes enim non eſt cauſſa, cur ille ſui ſimilis futurus ſit. Ex quibus ſane patet, quam falſo vulgo dicant : *ſequitur, quod.* Veteres enim ſemper hic vſurpare ſolent *Vt.* Vide *Cicer. Paradox. III. & de fato 11.*

VII. (Major etiam corruptela regnat circa vſum Conjunctionis *Quod*, vbi accuſatiuus cum infinitiuo poſtulabatur. Quid diſputatum ſit hac de re, & quid de ſingulis, quae proferuntur, exemplis ſentiam, expoſitum eſt peculiari diſputatione Fabriano theſauro a me intexta. Hic teneamus modo illud : *a*) Diſtinguenda eſſe verba *affectuum quorundam a verbis omnium ſenſuum, dicendi & ſignificandi*. Illa poſſunt poſt ſe *quod* habere, ſicut ſimilium etiam *quia* ; haec non poſſunt. *b*) Quae in contrariam ſententiam pro vſu *τοῦ quod* allegantur, illa vel manifeſto corrupta, vel peruerſe accepta ſunt, vt diſputatione laudata luculenter oſtenſum eſt. *c*) Quod ſi ad omnia loca reſponderi non poſſit, & ſunt forte duo, tria, in quibus MSS. conſentiunt : innumerabilis tamen multitudo exemplorum contrariorum, vbi accuſatiuo cum infinitiuo vſi ſunt boni auctores, ſatis perſuadet, illud alterum aut corruptum eſſe, aut ab ipſo adeo auctore male poſitum. G.)

Cauenda denique falſa ſyntaxis.

XVI. Nulla in re facilius labuntur tirones, quam in SYNTAXI. Quum vero noſtrum haud ſit, regulas, quae in libellis grammaticorum omnibus habentur, repetere : ſequemur & hic inſtitutum noſtrum, & de vitioſa ſyntaxi *) animaduerſiones quaſdam ſubiiciemus.

*) Tales ſunt, quae ſequuntur, obſeruationes :

I. *Euadere* ante & poſt ſe habere nominatiuum, recte obſeruant grammatici. At multi tamen elegantius ſe dicere putant : *tu euades in virum doctum.* Notanda ergo regula : *Euadere nominatiuum perſonae, & accuſatiuum rei cum praepoſitione in* poſtulat, id eſt, ſi de perſona loquimur, nominatiuo opus eſt : ſi de re, accuſatiuo cum praepoſitione *in*. Liuius *I, 39. Iuuenis euaſit indolis regiae.* Cic. *in Bruto 35. T. Albucius perfectus Epicureus euaſerat.* Terent. *Adelph. III, 4. Haec licentia euadet in aliquod malum.* Nimirum *Euadere* proprie notat terminum, ad quem quid pertingit, vti recte obſeruauit *Cortius ad Salluſt. de bello Iug. c.* 14. *p.* 472. & *c.* 52. *p.* 652. Vnde non modo cum praepoſitione *in*, ſed & cum aduerbiis ad locum iungitur. *Salluſt. Iug. c.* 14. *Huccine, Micipſa pater, beneficia euaſere?* Terent. *Andr. I.* 2. *v.* 4. *Heri ſemper lenitas, verebar, quorſum euaderet.* Vbi *Donatus : ad quam partem erumperet. Et euadere eſt, per quamcumque difficultatem ad aliquid peruenire.*

II. Genitiuum adſciſcunt verba aeſtimandi. Sed iis perperam vulgo accenſetur verbum *Curo*. Nihili ergo eſt phraſis : *parui hoc curo*, pro qua veteres : *parum hoc curo*. Cellar. *Antibarb. p.* 234.

III. Vbi datiuum alias poſtularet conſtructio, ibi ſaepe vſus exigit praepoſitionem cum accuſatiuo vel ablatiuo ;

Digitized by Google

ſo; & verſa vice. Hinc Latinis ignota eſt ſyntaxis *communicare cui*, pro qua dicendum: *communicare cum quo*, *vel inter quos.* CICERO *epiſt. ad diuerſ. I*, 7. *& pro P. Quinct.* IIII. (Male pro Datiuo laudatur Liu. 22, 27. *Sibi communicatum imperium.* Nam adiectum eſt, *cum eo.* Caeſ. B. Ciu. 3, 18. habent quidem libri, *quibus communicare de maximis rebus Pompeius conſueuerat.* Sed ex perpetuo vſu aureae aetatis Cellarius & Gronou. Obſ. 2, 6. legunt *quibuſcum*, cui lectioni etiam ſuffragatur Codex laudatus Dauiſio, qui habet *quibuſque.* G.)

Nec Latinum eſt *conciliare cum aliquo*, pro quo veteres ſemper dicunt *conciliare alicui.* CAES. *de bello Gall. VII.* 7. Sic & *incumbere libris* perperam dicitur, pro *ſtudere.* Veteribus enim placebat ſyntaxis: *incumbere in ſtudia*, *in curam*, *in rempublicam*, *ad laudem*, *ad reipublicae ſalutem*, *ad bellum.* Exempla collegit CELLAR. *Antibarb. p.* 337.

IIII. VT, NE, QUO, QUIN, AN numquam recipiunt futurum ſubiunctiui, ſed exigunt coniugationem periphraſticam. Caue ergo dicas, *neſcio an veneris*, pro *neſcio an venturus ſis.* (Nempe quod vulgo futurum ſubiunctiui vocant grammatici, plane ad ſubiunctiuum non pertinet; quare etiam ſub *futuri exacti* nomine indicatiuo adſcriptum eſt a GESNERO in Grammatica Cellariana Gottingae A. CIƆIƆCCXL. edita. Habet ſane ut characterem, ita notionem quoque praeteriti ſ. exacti temporis. *Cum ſcribam, vvenn ich ſchreiben vverde*, cum ſcripſero *vvenn ich vverde geſchrieben haben.* G.)

V. Quoties IUBEO accuſatiuo perſonae iungitur, toties exigit infinitiuum actiuum; alias paſſiuus ponendus eſt. Sic recte dico: *librum adferri iuſſi*, *ſeruulum iuſſi librum adferre.* Neque tamen σόλοικα ſed rariora tantum ſunt *iubeo tibi*, *iubeo ut*, ceu exemplis compluribus demonſtrant IAC. PERIZON. ad SANCT. *Mineru. II*, 4, 6. *p.* 125.

CELLAR. *Antibarb. p.* 238. & 256. (Aureos falſo laudari, oſtendit in Fabro GESNERVS. Primi vſi ſunt TACITVS, CURTIVS. G.)

VI. Adiectiua cum infinitiuis non temere iungenda ſunt, quia hoc Graeciſmum redolet. Plerumque enim Latini vel gerundium, vel ſupinum, vel coniunctionem *vt* cum coniunctiuo, prout res poſtulat, poſt adiectiua ſolent vſurpare. v. c. *cupidus diſcendi*, *facile ad intelligendum*, *vel intellectu*, *dignus, qui* (*vt*) *laudetur*, *mirabile viſu.* (Poëtae hanc rationem Graecorum elegantiae cauſſa affectant. Vid. VECHNER. *Hellenolex.* 1, 2, 21. SANCT. *Min. III*, 6. & ibi SCIOPP. & PERIZO. G.)

VII. AN in dubitatiua ſententia repetere vix conſueuiſſe CICERONEM, iam obſeruauit CELLAR. in *Antibarb. p.* 228. Semper enim elegantiores, priore loco VTRVM vel encliticum NE; poſteriore demum AN ponunt. CVRT. III, 4. *Alexandro, vtrum perſeueraret, an abiret, ſatis incerto.* Quod ſi tria ſunt quaeſtionis membra, primum comma NE; poſteriora AN exigunt. CIC. *pro S. Roſc.* 41. *Quaero abs te, iine, qui poſtulabant, indigni erant, qui impetrarent? an iſte non commouebat, pro quo poſtulabant? an res ipſa tibi iniqua videbatur?*

VIII. In conſtructionibus cum praepoſitionibus danda eſt opera, vt ne ſine veterum exemplo loquamur. Sic non optime dicitur: *verſari circa aliquam rem*; melius *verſari in aliqua re.* Ita enim ſemper loquitur CICERO*). Prius tamen placuit SENECAE *ad Marc.* 29. & SUETON. *de Gramm.* 17. Male quoque dicitur: *ita comparatum eſt cum hac re*: melius CICERO *in Lael.* 28. *Ita ratio comparata eſt vitae naturaeque noſtrae.* TERENT. *Heaut. III*, 1. *Ita comparata natura omnium hominum.* Talis etiam eſt formula: *ita ſe res habet cum hoc*, de qua CELLAR. *in Antibarb. p.* 213.

*) Aliquando *verſari* idem eſt ac

circumagi, vexari, agi. Et haec eſt elegans loquutio, quae & ipſa eandem conſtructionem cum IN poſtulat. Ita SALLVST. *Iug. c.* 14. *Semperne in ſanguine, ferro, fuga verſabimur?* Ita & actiue *verſat nos cura,* & HORAT. *Lib. II. Epiſt. II. v.* 90.

Qui minus argutos verſat furor iſte poetas. CORT. *ad Salluſt. p.* 473.

Fundamenta ſyntaxeos ornatae.

XVII. Praecipue hic locum inuenit ſyntaxis ORNATA, quippe quam vulgo praetermittunt grammatici. Ea vero quum partim in poſitione, partim in additione, partim in abiectione, partim denique in commutatione vocum conſiſtat: de ſingulis non obiter agemus.

De vocum poſitione an quaedam extent certae regulae?

XVIII. Ad poſitionem vocum quod attinet, quamquam is eſt linguae Latinae genius, vt in ea verborum ordo non tam arctis legibus adſtringatur, ac in aliis linguis: caue tamen exiſtimes, plane nullum in ea eſſe certum verborum ordinem *). Quare non perinde eſt, quo ordine colloces vocabula, ſed obſeruandae ſunt regulae quaedam, quae dici non poteſt, quantum elegantiae ſermoni Latino concilient **).

*) Mireris ergo, quo iure ſcribere potuerit IAC. LODOICVS STREBAEVS *de elect. & colloc. verb. I,* 4. *p.* 18. *In oratione nulla verbo propria ſedes eſt, nullus certus & immutabilis locus, nullus umquam fuit ſic deſtinatus ordo, vt eius mutatio deformis & inelegans eſſet.* Sane quantum ratio hunc virum doctum fugiat, vel inde patet, quod ordo verborum, in poetis facile tolerandus, in oratione ſoluta plane abſonus eſſet futurus. Ait HORATIUS *Carmin. Lib. IIII. od. XV. v.* 1. 2.

Phoebus volentem praelia me loqui
Victas & urbes increpuit, lyra.

Iam ſi quis in proſa oratione, eodem ſeruato verborum ordine, diceret: *pater volentem ſeruos filium occidere, miſeras & ancillas, caſtigauit, gladio:* quis, quaeſo, ferret ita loquentem? Ex quo ſane clariſſime patet, in Latina quoque lingua eſſe aliquem verborum ordinem, certasque adeo regulas, quae niſi obſeruentur, confuſum ac hiulcum inde naſci oporteat orationis genus. (Non potuit hoc ſibi velle STREBAEVS, plane nihil referre, quomodocunque collocentur verba. Sic enim ſua ipſius vineta caederet. Sed hoc indicauit; quod res ipſa loquitur, non eſſe certum perpetuumque vt apud Germanos v. c. Gallosque aſſignatum locum verbo, aut alteri orationis parti, non eſſe certum *conſtructionis*, quem vocant grammatici, *ordinem.* Interim toto libro tuetur, ordinem eſſe, numerum eſſe. Sed is nimirum ita fluctuat; ita liber eſt, vt intra praecepta pauca includi non poſſit. G.)

**) Vere ergo ordo & collocatio verborum in eloquentia omne fert punctum, adeo, vt quidquid orationi gratiae ineſt, pereat, ſi verborum turbes ordinem. Elegantiſſima ſunt illa CICERONIS *de orat. I,* 1. *Cogitanti mihi ſaepe numero, & memoria vetera repetenti, perbeati fuiſſe, Quincte frater, illi videri ſolent, qui in optima republica, quum & honoribus & rerum geſtarum gloria florerent, eum vitae curſum tenere potuerunt, vt vel in negotio ſine periculo, vel in otio cum dignitate eſſe poſſent.* Iam verborum tantum collocationem muta, & periodum hunc in modum refinge: *Quincte frater, ſaepe numero mihi cogitanti, & repetenti memoria vetera, illi perbeati*

perbeati fuiſſe videri ſolent, qui quum & honoribus florerent, & rerum geſtarum gloria, eum potuerunt tenere curſum vitae, vt vel ſine periculo in negotio, vel cum dignitate eſſe poſſent in otio. Tuam fidem, lector, an priſtinae elegantiae Ciceronianae vel vola vel veſtigium ſupereſt? Nonne coquum potius aliquem aut calonem, quam Ciceronem audire tibi videris? Et tamen verba omnia Ciceronis retenta; ſolumque immutatum eſſe ordinem & collocationem verborum animaduertis. Quae quum ita ſint, quantum hac in re poſitum ſit momenti, ſatis ſuperque intelliges. (Contra ea LAZARVS BONAMICVS orationem PHILELPHI ſolo verborum ordine immutato ex ſubagreſtri & inconcinna elegantem & ſonoram reddidit. vid. VOSS. *Inſtit. Rhetor.* p. 164. G.)

XVIIII. Operae pretium itaque fuerit, potiores, quae huc pertinent, regulas paullo accuratius exponere, idoneisque illuſtrare exemplis *), ut quis ſit hac in re linguae Latinae genius, tanto facilius poſſit intelligi. **Quales ſint illae regulae?**

*) Multi iam inde a renatis litteris prodierunt libelli de elegantiis Latinae linguae, in quibus etiam de ordine & collocatione verborum praecipere ſolent auctores. Sed quum & hic multa parum accurate, multa perperam dicantur: nos ea, quae certa ſunt, conſectabimur.

De transpoſitione regulae. I. *Vocatiuus non ſtatim ab initio, ſed plerumque* †) *poſt aliquot verba, nonnumquam etiam in poſteriore periodi membro locum occupat.* NEPOS *in prooem.* 1. *Non dubito, fore plerosque,* ATTICE, *qui hoc genus ſcripturae leue, ac non ſatis dignum ſummorum virorum perſonis iudicent.* CICERO *in orat.* 1. *Vtrum difficilius, aut maius eſſet negare tibi ſaepius idem roganti, an efficere id, quod rogares, diu multumque,* BRVTE, *dubitaui.* Vbi vocatiuus in poſtremum denique periodi membrum eleganter reiectus eſt.

†) Attamen, ſi adfectus exprimendus ſit, vocatiuus & primum ſtatim locum recte occupat, & nonnumquam bis vel ter repetitur. TERENT. *Andr.* 1, 5. v. 47. *o Myſis, Myſis, etiam nunc mihi ſcripta iſta dicta ſunt in animo Chryſidis de Glycerio.* Vbi DONATVS: *Primum vocandi, alterum increpandi eſt.* Ego vtrumque adfectus cuiusdam eſſe exiſtimo, vti illud CICERONIS *ad Q. Fratrem: Mi frater, mi frater, mi frater.*

II. *Caſus obliqui, ſi id ſenſus orationis ferat, eleganter nominatiuo praemittuntur.* CIC. *orat.* 2. *Nec ſimulacro Iouis Olympii, aut Doryphori ſtatua deterriti, reliqui minus experti ſunt, quid efficere, aut quo progredi poſſent.* Si hic nominatiuum *reliqui deterriti* priore loco poſueris, omnis peribit periodi venuſtas.

III. *Propoſitiones incidentes Logicis vocatae,* (& quaecunque Adiectiuis declarandi vel definiendi cauſſa adiiciuntur G.) *eleganter adiectiuis & ſubſtantiuis, aut certe reliquae orationi interſeruntur.* CIC. *Catilin.* III, 1. *Profecto quoniam illum, qui hanc vrbem condidit, Romulum, ad Deos immortales beneuolentia, fama extulimus.* Hic propoſitio, *qui hanc vrbem condidit,* incidens eſt. IDEM *Catil.* IIII, 10. *Anteponatur omnibus Pompeius, cuius res geſtae atque virtutes iisdem, quibus ſolis curſus, regionibus ac terminis continentur.* Hic denuo incidens propoſitio, *quibus ſolis curſus,* non potuiſſet elegantiorem locum, quam inter adiectiuum & ſubſtantiuum occupare.

IIII. *Idem tenendum eſt de ea propoſitione, quae comparatiuos, aut verba* MALO & PRAESTAT, *ſequitur.* Haec enim eleganter comparatiuo aut certe verbo ſuo praemittitur. Sic eleganter CICERO *pro M. Marcello* 1. *Eſt vero fortunatus ille,*

ille, cuius ex ſalute non minor paene ad omnes, quam ad illum ventura ſit, laetitia peruenerit *). Muta quaeſo vocabulorum ordinem, & propoſitionem, *quam ad illum ventura ſit* poſtremo loco pone; denuo profecto videbis, totam orationem hiulcam fieri. Ita eleganter etiam dixeris *vir pace, quam bello, illuſtrior*; minus eleganter *vir illuſtrior pace, quam bello.*

*) Bis eo loquendi genere in una eademque periodo vtitur QVINCTIL. *Inſtit. orat. l. V. c.* 13. *Tanto eſt accuſare, quam defendere, quanto facere, quam ſanare, vulnera, facilius.*

V. *Propoſitiones conditionales nonnumquam eleganter veluti per παρένθεσιν reliquae orationi inſeruntur.* CORN. NEP. *Ageſil.* 5. *Namque illa multitudine, ſi ſana mens eſſet, Graeciae ſupplicium Perſas dare potuiſſe.*

VI. Eiusdem conditionis ſunt formulae: *mihi crede, pro eo, ac debui, pro tua ſapientia, qua es animi perſpicacia, qui eſt inſignis tuus in nos amor, ut tum erant tempora, cet.* Eae enim omnes quaſi per παρένθεσιν reliquae orationi inſeruntur, e. g. CIC. *epiſt. ad diverſ. XII,* 1. *Finem nullum facio,* MIHI CREDE, *Caſſi, de te & Bruto noſtro, id eſt, de tota republica, cogitandi.* Ad eumdem SVLPICIVS *epiſt.* IIII, 5. *Poſteaquam mihi renunciatum eſt de obitu Tulliae, filiae tuae, ſane quam,* PRO EO, AC DEBVI, *grauiter moleſteque tuli.* NEPOS *Attic.* 1. *Patre vſus eſt diligente, indulgente, &* VT TVM *erant tempora, diti.* Elegantes admodum ſunt hae ſimilesque parentheſes, & hinc veteribus familiariſſimae.

VII. *Coniugationum tempora ex participiis & verbo ſubſtantiuo compoſita pereleganter diuelluntur, & quaedam inter vtraque inſeruntur.* CIC. *epiſt. ad Q. Fratr.* I, 1. *Non dubitabam, quin hanc epiſtolam multi nuntii, famaque denique ipſa* ESSET *ſua celeritate* SVPERATVRA. Reſcribe ſuperatura eſſet, & multum peribit elegantiae: IDEM *de finib. II,* 16. *Nulla quaeſtio* DECRETA *a ſenatu* EST.

VIII. *Nec minor eſt orationis elegantia, ſi duo verba, quorum alterum ab altero regitur, eodem modo ſeiunguntur.* CIC. *de fin. II.* 16. *Quae eſt iſta laus, quae* POSSIT *e macello* PETI? IDEM *de offic. II,* 20. *Sed quum in beneficiis collocandis aut mores* SPECTARI, *aut fortuna* SOLEAT.

VIIII. *Comparatiui & ſuperlatiui eleganttiſſime periodum claudunt.* V. C. MANVT. *epiſt. I,* 20. *Solent eſſe, quae minus exſpectantur,* LAETIORA. CIC. *de nat. Deor. I,* 20. *Hunc Deum rite beatum dixerimus: veſtrum vero* LABORIOSISSIMUM.

X. *Eleganter quoque poſtremum in oratione locum occupant caſus obliqui a voce* NEMO, PLIN. *epiſt.* IIII, 30. *Ego videor habere multos amicos; ſed huius generis, cuius & tu quaeris, & res exigit, prope* NEMINEM.

XI. *Adiectiua ſubſtantiuis ſiue praeponas, ſiue poſtponas, perinde eſt.* Pronomina tamen poſſeſſiua MEVS, TVVS, SVVS, NOSTER, VESTER, ſubſtantiuis ſuis ſaepiſſime poſtponuntur. Sin addatur praepoſitio cum ſuo caſu, perinde erit, ſiue praeponas, ſiue poſtponas, dummodo praepoſitionem cum caſu ſuo inſeras inter adiectiuum & ſubſtantiuum. Sic ſemper dicunt Latini: *Amici tui, rerum ſuarum, ſententiam meam.* Aſt promiſcue dicunt: *amor erga me tuus, tuorum erga me meritorum.* Vid. CIC. *epiſt. ad diuerſ. I,* 1. (Quin has ipſas obſeruationes ſ. exceptiones parum certas eſſe, & quidquid de ordine adiectiuorum & ſubſtantiuorum diſputatur, certum eſt. Vid. QVINCTIL. IX, 4. & ibi BVRMANNVS p. 835. Vnum forte hoc praecipere auſim, videndum eſſe, vt variemus orationem, nunc praeponamus adiectiuum ſuo ſubſtantiuo, nunc poſtponamus, *Amant alterna Camenae* Romanae. G.).

XII. *Plura unius commatis pronomina ſcite coniunguntur.* V. C. *ſi* QVA TIBI NOSTRAE *cladis eſt memoria.*

XIII. *In-*

Digitized by Google

XIII. *Inter adiectiuum & ſubſtantiuum aliquid interponere ſolere Latinos, iam pueris notum eſt.* Prouidendum tamen, ne interpoſitio iſta ſenſum turbet, aut adfectationis aliquid redoleat. Eleganter ait NEPOS *Alcib. 9. Quem quidem adeo ſua cepit humanitate.* At ſi dixeris: *adeo ſua quidem quem humanitate cepit*: nulla amplius erit orationis venuſtas.

XIV. Coniunctiones, SI, NISI, VT voci uni aut alteri eleganter poſtponuntur. CORN. NEP. *Milt. 1. Id ſi feciſſent.* Elegans in primis eſt NIHIL VT: *litterae tuae ita conſcriptae ſunt*, NIHIL VT *iis eſſe poſſit elegantius.* Immo generatim TVRSELIN. *de partic. Lat. orat. c. 200. §. 4. p. 146. edit. Rich. Ketelii*: VT *ſaepe elegantiae cauſſa ex primo loco recipit ſe in ſecundum, praeſertim ſi cum* VIX, NVLLVS, NEMO, TANTVM, *copuletur: vix vt, nullus ut, nemo vt, tantum vt. Exempla paſſim exſtant.* Idem obſeruat de coniunctione SI, quae pronominibus praecipue eleganter poſtponitur. *c. 168. §. 4. p. 118.*

XV. *Si aliena verba recenſentur, non vtendum eſt formulis:* ITA DIXIT, IN HAEC VERBA ERVPIT, *c.t. ſed verbis* INQVIT, AIT, *quae ſemper poſt verba nonnulla ipſi inſeruntur orationi.* CORNEL. NEP. *Att. 4. Cui quum perſuadere tentaret: noli, oro te,* INQVIT *Pomponius, adverſus eos me velle ducere, cum quibus ne contra te arma ferrem, Italiam reliqui.* Et *c. 21. Hos vt veniſſe vidit, in cubitum nixus: Quantam,* INQVIT, *curam diligentiamque in valetudine mea tuenda hoc tempore adhibuerim, quum vos teſtes habeam, nihil opus eſt pluribus verbis commemorare.*

Locum id habet, ſi verba directe recenſeantur. Nam ſi oblique; omnia per accuſatiuos & infinitiuos proferuntur, ſine verbo *inquit.* TAC. *Annal. I, 4. Pars multo maxima imminentes dominos variis rumoribus differebant; trucem Agrippam, & ignominia accenſum, neque aetate, neque rerum experientia tantae moli parem. Tiberium Neronem maturae aetatis, ſpectatum bello, ſed vetere & inſita Claudiae genti ſuperbia; multaque indicia ſaeuitiae, quamquam premantur, erumpere.*

XVI. *In ordine & collocatione vocum quam maxime etiam cauenda* ὁμοιοτέλευτα, *ſeu ſimiliter cadentia, quae vix fert ſubtile Romanorum aurium iudicium.* Sic ſtatim aures offenderent haec: *non aliquo timore, ſed partim dolore.* Aſt elegantius CICERO *pro Marcello 1. Diuturni, inquit, ſilentii, quo eram his temporibus vſus, non timore aliquo, ſed partim dolore, partim verecundia finem hodiernus dies attulit.* Si ergo transponas quaedam vocabula, facile ὁμοιοτέλευτα cauebis. Sic κακοφωνία offendent, quae ſequuntur: *neque vero disiunctiſſimas terras citius potuiſſe peragrari cuiusquam* paſſibus, quam tuis curſibus. Elegantius CICERO *pro Marcell. 2. Nec vero disiunctiſſimas terras citius cuiusquam potuiſſe peragrari paſſibus, quam tuis non dicam curſibus, ſed victoriis illuſtratae ſunt.* Mireris ergo, eccleſiae patres, & maxime AVGVSTINVM, maximas in hiſce ὁμοιοτελεύτοις quaeſiuiſſe delicias.

XVII. Denique & id cauendum in ordine & collocatione verborum, *ne imprudenti tibi verſus loco proſae orationis naſcantur.* QVINCTIL. *Inſt. orat. Lib. VIIII. c. 4.* Sane nec ipſe CICERO ſibi ab hoc orationis naeuo ſatis cauere potuit. En enim hexametrum, qui illi in oratione *pro Archia 1.* obrepſit:

In quo me non inficior mediocriter eſſe
Verſatum.

Et *Libro III.* de oratore, ubi ipſe hoc vitium inceſſit, totum diſtichon imprudens inſeruit: *ac mihi quidem veteres illi maius quiddam animo*

Complexi, plus multo etiam vidiſſe, videntur,
Quam quantum noſtrorum ingeniorum acies

intueri poteſt. (De verſu in proſa plu-

rimos laudat FABRIC. *Bibl. Lat.* T. 2. p. 746. ſq. G.)

Regulae de additione vocum.

XX. Haec de poſitione atque ordine vocabulorum ſufficiant. Non minor in additione vocum quarumdam ſita eſt elegantia, de qua ipſa quoque paucas easque perſpicuas dabimus regulas *).

*) Regulae potiores hae fere ſunt.

I. *Initio periodi ſaepe ponitur* EGO, *quod alias omitti poſſet, & tunc ei additur* VERO. CIC. *epiſt. ad diverſ.* IIII, 6. *Ego vero, Serui, vellem in meo grauiſſimo caſu adfuiſſes.* Immo generatim hoc indicium eſt reſponſionis, qua alterius dicta probamus. CICERO *l. VIIII. ad diverſ. epiſt.* 5. *Mihi vero ad Nonas bene maturum videtur fore.* IDEM *l. XVI. epiſt.* 23. *Tu vero confice profeſſionem, ſi potes.* TER. *Eunuch. V,* 2. *v.* 45. *Ego vero maneo.* Vbi DONATVS : *modo* VERO *conſentientis eſt aduerbium.*

II. Quoties de nobis ipſis loquimur, modeſtiae cauſſa addimus QVIDEM. PLAVT. *Epidic. I,* 2. *v.* 8. *Iam iſtoc probior es, meo quidem animo, cum in amore temperes.* (In vniuerſum vim quandam reſtringendi habet, ut CERTE, MINIMVM. G.)

III. *Superlatiuis eleganter adduntur aduerbia* QVAM, LONGE, MVLTO, V. C. *longe audaciſſimus, multo iucundiſſima, quam occultiſſime traiecto amni.* LIV. *Hiſt. XXI,* 27.

IIII. *Eleganter quoque iisdem ſuperlatiuis additur* QVISQVE. V. C. CIC. *pro Archia* 11. *Trahimur omnes laudis ſtudio, & optimus quisque maxime gloria ducitur.*

V. *Comparatiuis quoque non ſine elegantia addes ablatiuos* IVSTO, SOLITO, DICTO, SPE, OPINIONE. V. C. *ad rem iuſto attentior, ſolito maior, dicto citius, ſpe melior.* Exempla plura collegit CORTIVS *ad Salluſt. p.* 785. Ipſe SALLVST. *Iug. c.* 85. *Opinione aſperius eſt.* CIC. *in Bruto c.* 1. addit *omnium : opinione omnium maiorem cepi dolorem.* SALL. *Iug. c.* 75. *Commeatus ſpe amplior.* SENECA *de morte Claud. c.* 16. *Dicto citius.*

VI. Verbis quae *ſpem* vel *opinionem* denotant, Latini eleganter addunt FORE vel FVTVRVM ESSE, *ſequente vel* QVI, *vel* VT *cum praeſente vel imperfecto coniunctiui.* NEP. *prooem.* 1. *Non dubito, fore plerosque, Attice, qui hoc genus ſcripturae leue, & non ſatis dignum ſummorum virorum perſonis iudicent.* Eodem modo dicitur : *ſpero fore, ut in gratiam tecum redeat. Numquam ratus ſum fore (futurum) ut tantae opes tam celeriter conciderent.*

VII. *Eamdem prae ſe elegantiam ferunt formulae,* ACCIDIT, FIT, FACTVM EST, FVTVRVM EST, *quae verbis additae euentum vel conſequentiam indicant.* Sufficeret ſane, ſi diceres : *putaresne, mihi vnquam verba deeſſe poſſe?* Sed elegantius CICERO : *putaresne vmquam accidere poſſe, vt mihi verba deeſſent?* Ita & NEPOS *Alcib.* 3. *Id quum adpararetur, priusquam claſſis exiret,* ACCIDIT, *vt vna nocte omnes Hermae deiicerentur.* Eodem exemplo dices: *quum in eo eſſet, vt oppido potiretur,* FACTVM EST, *neſcio quo caſu, ut pars muri corrueret.* Item : *niſi ſignum receptui dederis,* FVTVRVM EST *profecto, vt rem famamque perdas.*

VIII. *Quaeſtio* QVID *vel* CVR *eleganter augetur formula veteribus frequentiſſima :* QVID EST, QVOD, V. C. *quibus ſubtractis, quid eſt, quod delectare nos poſſit?*

VIIII. *Nominibus propriis obſcurae famae, contemtus cauſſa additur* QVIDAM. Sic apud NEPOT. *Pauſ.* 4. *eſt Argilius quidam,* Et in *Cimon.* 1. *Callias quidam.* In *Dione* 8. *Callicrates quidam,* & paullo poſt, *c.* 10. *Lyco quidam.* In *Timoleonte, c.* 5. *Huic quidam Lameſtius, homo petulans & ingratus, vadimonium quum vellet imponere.*

X. Con-

X. *Coniunctionibus* SI & NISI *ſaepe praemittitur* QVOD. NEP. *Eumen.* 8. *Quod ſi quis illorum veteranorum legat facta, paria horum cognoſcat.* Et in *Hannib.* 1. *Quod niſi domi ciuium ſuorum inuidia debilitatus eſſet, Romanos videtur ſuperare potuiſſe.* (Hic probe notandum, QVOD illud non eſſe pleonaſticum; ſed retinere vim relatiuam, & ſignificare *qua in re*, vel *circa quod negotium*. Itaque initio totius ſententiae, & orationis adeo, poni non poteſt. G.)

XI. *Similis pleonaſmus eſt in ſequentibus:* ID QVOD, pro *quod*, VT NE pro *ne*. NEP. *Datam.* 4. *Exiſtimans, id quod accidit, facilius ſe imprudentem parua manu oppreſſurum.* CICERO pro *Ligar.* 4. *Vt Romae ne ſit.*

XII. *Emphaſeos cauſſa adiectiuis aeque ac ſubſtantiuis eleganter additur* ISQVE, v. c. *filium habeo eumque vnicum.* CICERO: *Panſa, isque conſul, non erubuit declamare.* (Non eſt adhibenda haec ratio, niſi vbi creſcit oratio, vt poſſit addi, *& praeterea, & quidem, und noch darzu.* G.)

XIII. Verbo ſaepe iungitur participium, tamquam conſequenti antecedens. NEP. *prooem. Quum* RELATVM *legerint.* *Relatum* eſt antecedens; *legerint* conſequens. Suffeciſſet alterutrum, ſed vtrumque iungitur elegantius. Eodem exemplo dicitur: *per manus traditum accepimus, vel antiquitus traditum accepimus*, vti apud QVINCTIL. *Inſt. orat. lib. V. c.* 2. Quin immo aliquando fere *συνώνυμα* iunguntur, uti apud SALLVST. *Catil. c.* 1. *vtrumque per ſe indigens, alterum alterius auxilio eget.* Plura huius generis collegit CORT. *ad Salluſt. p.* 396. veluti illa CAES. *de bello ciu. lib. I. cap.* 65. *Quos ubi Afranius procul* VISOS CONSPEXIT: & LIVII *lib. II. c.* 5. *Ille eſt vir, qui nos* EXTORRES EXPVLIT *patria.*

XIIII. Interrogationibus eleganter additur: QVAESO, OBSECRO, AMABO, aut ſi ex ira procedunt, MALVM. TERENT. *Heaut.* I, 1. v. 31.

Quaeſo, quid de te tantum meruiſti?

PLAVT. *Caſin.* I, 1. v. 3.

Quid tu, malum, me ſequere?

XXI. Quemadmodum vero additio elegantiam conciliat orationi: ita & quarumdam vocum abiectio vel omiſſio mirifice eamdem ornat. Nos, miſſis rarioribus ellipſibus, quas ſtudioſe collegerunt SANCTIVS & PERIZONIVS *), nitidiores tantum & optimas tum aphaereſes, tum ellipſes hic more noſtro recenſebimus **). **Nec non de earumdem obiectione.**

*) Multae apud veteres occurrunt ellipſes, quae excuſandae potius, quam laudandae videntur. Et has ſane inculcat SANCTIVS *lib. IIII. Min. c.* 1. *ſeq.* Quis enim cum HORATIO diceret: *ventum erat ad Veſtae*, ſcilicet aedem? Non quidem exemplo iſta carent, nec abſtinent CICER. *ad diuerſ. lib. XIIII. epiſt.* 2. & LIVIVS *Hiſt.* I, 33. & 41. ſed haec Graeciſmo excuſari poterunt. (Quin ita frequens eſt haec ratio optimis auctoribus, vt excuſatione potius opus eſſe videatur, ſi ea non vtaris. Vid. v. g. viri docti ad Cic. Philipp. I, 7. Monuit hoc iam Cl. HEVSINGERVS ad VECHNERI *Hellenolex.* p. 126. G.)

**) Potiores de vocum ſyllabarumue defectu regulae hae fere ſunt.

I. ALIQVIS, ALIQVANDO, ALICVBI, *priores ſyllabas* ALI *ſaepe amittunt poſt coniunctiones* SI, NE, NISI, QVVM, NVM, QVO, QVANTO. CIC. *pro Arch.* 1. SI QVID *in me eſt ingenii*, PLIN. *epiſt.* I, 10. SI QVANDO *vrbs noſtra liberalibus ſtudiis floruit, nunc maxime floret.* CICER. *epiſt. ad diuerſ.* X, 14. *Epiſtolas decerpito*, NE QVANDO *quid emanet.* Similia

milia ſunt: SICVBI *hoſtis futurus eſt.* QVO QVIS *doctior eſt.* QVANTO QVIS *ditior eſt.*

II. Totum pronomen ALIQVIS abiicitur, ſi ſequatur relatiuum, QVI. SALLVST. *Catil. c.* 22. *Fuere ea tempeſtate, qui dicerent.* Sic eleganter dixeris: *eſt, quod te velim. Eſt, de quo tecum confabuler.*

III. *Frequenter etiam omittuntur ſubſtantiua,* LOCVS, TEMPVS, OCCASIO, *v. c. non eſt, vbi pedem ponat. Erat, quando ſerio iſtiusmodi agebantur.* CIC. *Catil. I,* 10. *Habes, vbi oſtentes illam praeclaram patientiam tuam.*

IIII. *Nihil quoque frequentius eſt omiſſione coniunctionum* VT, NE, *v. c. fac venias: haec curae tibi ſint, precor: caue exiſtimes: malus homo ſit oportet.*

Fundamenta variationis grammaticae.

XXII. Denique, quum nihil ſit, CICERONE iudice, taedioſius, quam ſi ſtilus ſemper ſit idem: eae quoque regulae, quae ad mutationem variationemque grammaticam *) vel omnium propoſitionum **), vel vocum quarumdam ***), pertinent, non erunt nobis praetermittendae.

*) Variatio vel grammatica eſt, vel rhetorica. Vtramque, at non eodem modo, inculcant ERASMVS ROTEROD. *de copia verborum & rerum,* MICRAELIVS *de copia verbor.* & qui inſtar omnium eſt AVGVSTVS BVCHNERVS *de commutata ratione dicendi, Lipſ.* CIↃIↃCLXXXVIIII, 12. Nobis, quum in fundamentis grammaticis verſemur, cum variatione rhetorica nihil hic eſt negotii.

**) Variatio grammatica duorum generum eſt. *Vel* enim in vniuerſum ad omnes pertinet propoſitiones, adeo, vt quemadmodum ex una cera plures imagines, ita ex eadem ſententia plures fingi poſſint periodi. *Vel* quibusdam tantum formulis & loquutionibus eſt propria. Et ad primam quidem quod attinet, ad illam referendae ſunt regulae ſequentes:

I. *Simpliciſſima eſt variatio per phraſes, ut loquutiones ſynonymicas.* Ait TERENT. *Andr. I,* 1. *v.* 50. *ingenium eſt omnium hominum a labore procliue ad libidinem.* Hanc ſententiam per phraſes ſynonymicas ita variabis: *Ea eſt mortalium omnium indoles, vt a labore ad voluptatem ruant. Ita comparata eſt omnium hominum natura, ut labor cedat voluptatis illecebris, & quisque libidini, quam rei familiari, operam dare malit, cet.*

II. *Talis etiam eſt variatio per caſus;* cui mature adſueſieri oportet adoleſcentes, ne meras pro elegantiore ſtilo proferant enunciationes logicas. Ait NEPOS *Alcib.* 1. *In hoc* NATVRA *efficere quid poſſit, videtur experta.* In genitiuo dixeris: *In hoc,* NATVRAE *quanta vis ſit, quantaque efficacia, ſatis perſpectum eſt.* In datiuo: NATVRAE *efficere quid liceat, vel huius exemplo compertum eſt.* In accuſatiuo: *In hoc* NATVRAM, *efficere quid poſſit, experiri voluiſſe arbitror.* Denique in ablatiuo: *In hoc, quid a* NATVRA *effici poſſit, eſt intellectum.*

III. *Adiectiuum eleganter in ſubſtantiuum, & hoc in illud commutatur.* Eſto propoſitio: *Erat ſatis eloquens, liberalis, prudens iuris ciuilis aeque ac rei militaris.* Hanc ita commutat NEPOS in *Cimon.* 2. *Habebat enim ſatis eloquentiae, ſummam liberalitatem, magnam prudentiam cum iuris ciuilis, tum rei militaris.* Ita ſi propoſitio eſſet haec: *Inuidi obſtiterunt eius virtuti,* variatio poſſet peti ex NEPOT. *Hannib.* 1. *Multorum obtrectatio deuicit vnius virtutem.* Sic perinde erit, ſiue dicas: *tanta in me exſtant beneficia tua,* ſiue: *tanta eſt tuorum in me beneficiorum multitudo.* (In primis amat CICERO, & vt quisque illitte

eſt

Digitized by Google

eſt ſimilior, abſtracta ponere pro concretis, *Ignoſce errori meo*, *Faueo laudi tuae*, pro *mihi erranti*, *tibi cum lauderis*, & ſexcenta talia. G.)

IIII. *Saepe nomen mutari poteris in verbum, vel contra*, maxime ſi ſuperlatiui vel comparatiui adſint. e. g. *Omnibus par, & pleriſque melior*. Aſt elegantius NEPOS *Themiſt.* 1. *Antefertur huic nemo, pauci pares putantur.*

V. *Superlatiuus ſaepe in comparatiuos mutantur*, e. g. *In virtutibus aeque ac vitiis fuit excellentiſſimus*. Pro quo NEPOS *Alcib.* 1. *Nihil illo fuit excellentius, vel in vitiis, vel in virtutibus.*

Multo elegantior haec fit variatio, ſi iſtud *nihil* aliquoties κατ’ ἀναφορὰν repetatur. CICERO *ad diuerſ. l. VIIII. epiſt.* 14. *Nihil eſt enim, mihi crede, virtute formoſius, nihil pulcrius, nihil amabilius.* Loco *eſt* in eadem formula eleganter nonnumquam adhibetur *excogitari poteſt, fingi poteſt*, v. c. *Nihil hoc puero excogitari poteſt venuſtius.*

VI. *Saepe etiam variatio optime procedit per participia*, quae dici non poteſt, quantum ornent orationem. Participia vero ponuntur, partim, vbi occurrit relatiuum QVI, partim, vbi in Germanica lingua ſunt particulae *nachdem*, *als*, *da*, *vvenn*, *vveil*, partim, quando duo commata per coniunctionem copulatiuam ET coniunguntur. De ſingulis dabimus regulas.

(I) Quoties occurrit pronomen, QVI, toties omiſſo illo, ponitur participium eiusdem ſignificationis & temporis, PHAEDR. *Fab.* I, 15. *v.* 1. *Malus quum ſutor, inopia deperditus, medicinam ignoto facere coepiſſet loco.* Hic *inopia deperditus* *) idem eſt, ac *qui inopia perierat.* Ita & recte dicit CICER. *Catil.* II, 1. *Catilinam, furentem audacia, ſcelus anhelantem, peſtem patriae nefarie molientem.*

*) SCHEFERVS *ad h. l.* notat, omiſſam videri particulam *&*, vel potius, legendum eſſe *inopiaque perditus*, quod poſterius & ipſe probo. At ſi vtrumque concedas, tamen quadrabit exemplum. Nam *& deperditus* vel *inopiaque perditus* idem eſt, ac *& qui inopia perierat.*

(II) Si occurrunt particulae, *als*; *da*, *nachdem*, *vveil*, videndum, vtrum duo adſint nominatiui, (duo certe ſubiecta orationis, quorum alterum interdum alio caſu efferri poteſt. G.) an vnicus. Si duo; prius comma mutatur in duo ablatiuos conſequentiam deſignantes, e. g. *Quum amici hortarentur, vt Graeciam in ſuam redigeret poteſtatem. Darius claſſem quingentarum nauium comparauit.* Duo hic adſunt nominatiui: *amici* & *Darius*. Hinc NEPOS *Miltiad.* 4. prius comma mutat in duo ablatiuos; *Darius autem, hortantibus amicis, vt Graeciam in ſuam redigeret poteſtatem, claſſem quingentarum nauium comparauit.* Sed abſurde diceres: *Chriſto cruci adfixo, ſanguinem effudit.* Vnicus enim hic adeſt nominatiuus. Recte vero: *Chriſto cruci adfixo, ſolis defecit lumen.* Negari equidem nequit, eſſe exempla, vbi duae orationes, hoc modo iunctae, ſunt eiusdem ſuppoſiti: e. g. PLAVTVS *in mil. glorioſo*: *Si ego, me ſciente, paterer vicino meo eam fieri iniuriam.* Qualia quam plurima collegit SANCTIVS *in Minerua lib. II. c. 7. p. 196. ſeq.* Sed haec tamquam rariora non frequentanda putauerim. (In PLAVTI l. c. *me ſciente* pertinet ad *fieri iniuriam*, atque adeo huc plane referri non debebat, vt plura apud SANCTIVM l. c. Pauca tamen ſunt, in quibus extra controuerſiam haec ratio obtinet. G.)

(III) *Si vnicus adeſt nominatiuus*; *prius comma itidem poteſt in participium commutari, ſed ita, vt illud in eo caſu ponatur, quem adſumit nomen vel verbum commatis poſterioris*, e. g. *Quum Chriſtus cruci adfigeretur, manus eius ſanguine ſtillabant.* Hic manus eſt ſubſtantiuum, quod quum genitiuum regat, participium neceſſario in caſu ge-

nitiuo ponitur, hoc modo : *Chriſti cruci adfixi manus ſanguine ſtillarunt. Quum hac de re cogito, mirum mihi uidetur.* Hic *videtur* poſtulat *datiuum.* Ergo participium in datiuo ponendum, dicendumque : *cogitanti mihi hac de re, permirum videtur. Poſtquam eum ſatis excruciauerant, denique necarunt.* Necare poſtulat accuſatiuum, ergo dicendum : *excruciatum denique necarunt.*

(IIII) Si duo commata per *&* copulantur, vel prius vel poſterius in participium commutatur, omiſſo ET. e. g. NEP. *Milt.* 1. *Ex his delecti Delphos deliberatum miſſi ſunt*, id eſt, *ex his quidam delecti, & Delphos deliberatum miſſi ſunt.* Eodem exemplo dixeris : *quem retractum ex itinere parens necari iuſſit.* SALLVST. *Catil.* 39. *Muneribus ornatum a ſe demiſit. Alloquutus milites, in vrbem rediit.*

VII. *Gerundia eleganter in participium in* DVS *commutantur*, e. g. NEPOS *Miltiad.* 3. *Miltiades hortatus eſt pontis cuſtodes, ne a fortuna datam occaſionem liberandae Graeciae dimitterent.* Vbi *liberandae Graeciae*, ponitur pro *liberandi Graeciam.* (Exuendus error ex Grammaticis vulgo hauriri ſolitus, quaſi ſolius futuri temporis ſit hoc Participium in DVS, cum ſit re vera ἀόριστον i. indefinitum. Praeſentis exemplum eſt CIC. de fi. I. c. 10. *Qui ſtudioſe antiqua* perſequeris *claris & fortibus viris* commemorandis, *eorumque factis* laudandis, *i. dum commemoras, laudas.* Praeteriti Liu. X, 11. *Neque illos Conſul* vaſtandis *agris* vrendisque *tectis ad certamen elicere* potuit, *i. dum vaſtauit, dum vſſit. G.*)

***) Sed haec de variatione generali. Sunt praeterea variationes quaedam, quae ad has vel illas formulas pertinent, e quibus paucas veluti exempli cauſſa delibabimus.

I. Initio huc pertinent variae deſcriptiones ſuperlatiui, quales ſunt quae ſequuntur. CICER. *epiſtol. VI.* 9. *Cum A. Caecina mihi tanta familiaritas conſuetudoque ſemper fuit, ut nulla maior eſſe poſſit.* NEP. *Muniad.* 1. *Et antiquitate generis, & gloria maiorum, & ſua modeſtia vnus omnium maxime floruit.* IDEM *Timoleon.* 1. *Namque huic vni contigit, quod neſcio, an vlli, vt ecc.* Item : *ſic rogo, vt qui maxime & ſumma contentione ſolent.* TERENT. *Andr. act.* I, 1. *Adoleſcentula forma & vultu, Soſia, adeo modeſto, adeo venuſto, ut nihil ſupra.* TAC. *Germ.* 9. *Auſpicia ſorteſque, vt qui maxime, obſeruant.* VELLEI. PAT. II, 35. *Vir in tantum laudandus, in quantum virtus intelligi poteſt.*

II. QVO, EO, *vel* QVANTO, *ſi occurrunt, eleganter mutari poterunt ita, vt in priore commate* VT QVISQVE ; *in poſteriore* ITA *ponatur* : SALLVST. *Iugurth. c.* 81. *Poſt vti quisque opulentiſſimus videatur, ita Romanis hoſtem fore* : id eſt, *quo quis erit opulentior, eo magis hoſtis Romanis videbitur.* Nec aliter CICERO *de orat. c.* 2. SENECA *de conſtant. c.* 11. CAES. *de bello ciu. lib.* 7. *c.* 2. Sed pro eo TAM & QVAM vtitur SALLVSTIVS *Iugurt. c.* 31. QVAM *quisque peſſime fecit, tam maxime tutus eſt.* Similia exempla ex LVCRETIO & VARRONE adducit CORTIVS *in notis p.* 562. vbi etiam obſeruat, GELLIVM *noct. Attic. XVIIII*, 3. iunxiſſe QVANTO & TAM MAXIME. *Qui maledicit & vituperat*, QVANTO *id acerbius facit*, TAM MAXIME *ille pro iniquo & inimico ducitur.* Sed non eſt inter elegantiſſimos ſcriptores GELLIVS, vt, quae ille ſingularia habet, imitari velis.

III. NON MODO, SED ETIAM *variis modis eleganti variatione redduntur.* Exempla id docebunt. NEPOS apud LACTANT. *Inſtit. III.* 15. TANTVM ABEST, *vt ego magiſtram eſſe putem vitae philoſophiam, beataeque vitae perfectricem* ; VT *nullis magis exiſtimem opus eſſe magiſtris viuendi, quam plerisque, qui in ea diſputando verſantur*, id eſt, *non modo philoſophia non eſt magiſtra vitae, ſed ipſis etiam philoſophis magiſtris opus eſt.* CICER. pro Marcell. *c.* 2. *Nullius eſt tantum*

Digitized by Google

tantum flumen ingenii, nulla dicendi aut ſcribendi vis, tantaque copia, quae NON DICAM *exornare*, SED *enarrare res tuas geſtas poſſit*, id eſt, *non modo exornare, ſed & enarrare res geſtas tuas nemo poteſt.* TACIT. *Annal. XIII. 20. Sed cuicumque, nedum parenti, defenſionem tribuendam*, id eſt: *non parenti modo, ſed cuicumque etiam defenſionem tribuendam.*

IIII. DICO, *ſequente* NON, *mutatur in* NEGO. CICER. *Catil. III. Negavi, me eſſe facturum.*

V. OPORTET *variis exprimitur formulis, quales* ſunt, quae ſequuntur: CICER. *Phil. XI, 6.* NON POSSVNT NON *prodige viuere, qui noſtra bona ſperant, quum effundant ſua.* FACERE NON POTVI, *quin te hortarer. Dandum tibi hanc operam* DVXI.

VI. QVIDAM *etiam exprimitur per* NESCIO QVIS. TERENT. *Adelph. IIII, 4. Prodit neſcio quis.*

Ita & *forte fortuna*, exprimitur NESCIO QVO CASV. NESCIO QVO PACTO. NESCIO QVO FATO MEO.

VII. *Pro* TOTVS *ſaepe occurrunt formulae*, QVAM LONGVM EST. QVANTVS QVANTVS EST. QVAM LATE PATET. V. C. *Mare, quam longum eſt. Germania quam late patet.* Eleganter CICERO *pro Marcello c. 2. Totum hoc, quantumcunque eſt, quod certe maximum eſt, totum eſt, inquam, tuum.* Plura hujus generis dedit V. C. PETRVS BVRMANNVS ad illa *Ouidii Amor. I, 2. v. 3.*

Et vacuus ſomno noctem, QVAM LONGA *peregi.*

ita enim & VIRGIL. *Aen. IIII, v. 193.*

Nunc hiemem inter ſe luxu, QVAMLONGA, *fouere.*

& *l. VIII, v. 87.*

Thybis ea fluuium, QVAM LONGA EST, *nocte tumentem*
Leniit.

CAP. II.

DE FVNDAMENTIS STILI RHETORICIS.

I.

Qualia hic intelligantur fundamenta rhetorica?

LEuiora fuerunt, quae ſuperiore capite monuimus, eaque, ſi mens non laeua fuiſſet, iam in ipſis ſcholis inferioribus diligentius imbibi oportuerat. Iam ad grauiora pergimus, id eſt, ad fundamenta RHETORICA. Quemadmodum vero ſuperiore capite non ipſam complexi ſumus grammaticam: ita & hic non vniverſam rhetoricam *), ſed ea tantum, quae ad ſtilum faciunt, trademus fundamenta.

*) Rhetoricam de *inuentione, diſpoſitione, eloquutione & actione* praecipere, nemo ignorat. Verum nobis cum ſola eloquutione negotium eſt: de qua operam dabimus, vt multa, quae in plerisque rhetoricis ſcriptis fruſtra quaeſiueris, moneamus.

Quotuplicia ea ſint?

II. Ceterum quidquid de eloquutione praecipit rhetorica, illud omne ad quatuor potiſſimum capita videtur referendum. *Quis enim eſſet dicendi modus melior, quam vt* LATINE, *vt* CON-

CINNE,

CINNE, *vt* ORNATE, *& ad id quodcumque agetur*, APTE CONGRVENTERque *dicamus* *)?

*) Verba haec ſunt CICERONIS *de orat. III*, 10. niſi quod ille, omiſſa concinnitate, *dilucidam* eſſe debere orationem, monet. (Cicero *concinnum* ſub *ornato* & *congruo* comprehendit: Auctor noſter, cum *Latine* & *ornate* nos iubet ſcribere, *plane etiam* ſcribendum eſſe, ponit. G.) Ne vero praeter rem quatuor iſta poſuiſſe fundamenta videamur, operae pretium fuerit, quadripartitae iſtius diſtributionis reddere rationem. Qui aedes elegantiores molitur, eum ſollicitum eſſe oportet de *materia* bona, ſolida, ac exquiſita. Quia comparata, nihil tamen, quod oculos hominum ferat, exſtruet, niſi accedat conformata quaedam regulis architectonicis *idea*, cuius ad exemplum fabri exſtruant aedificium. Praecipue enim ad elegantiam aedium pertinet iuſta partium omnium menſura & proportio, quae ſine idea illa vix poterit obtineri. Exſtructae vero ad hanc menſuram aedes deinde variis coloribus, tectorio opere, picturis exornantur. Enimuero ſi vel maxime haec omnia acceſſerint: non placebunt tamen aedes, niſi τὸ πρέπον fuerit obſeruatum. Alia enim aedificandi ratio in palatio principis, alia in templis, alia in priuatorum aedibus vrbanis, alia denique in praediis ruſticis locum invenit, ludibriumque merito is deberet hominibus, qui columnas Corinthiacas praedio ruſtico adaptaret. Iam eadem eſt ſtili elegantioris ratio. Materia, qua ſermo elegantior componitur, ſunt *voces* & loquutiones vere Romanae, atque inde ante omnia oſtendendum, quid ſit LATINE dicere. Sed voces illae ac loquutiones Romanae, quantumuis elegantiſſimae, parum delectabunt, niſi ad *periodorum menſuram*, veluti ad ideam architectonicam, componantur. Quod qui facit, is demum CONCINNE dicere videtur. Sed quamuis & hoc fuerit obſeruatum, tamen ne ſic quidem placebit oratio, niſi ei *ornamenta quaedam*, tamquam picturae & colores accedant. Vnde diximus, ORNATE eſſe dicendum. Denique vt non vna omnes aedes decet aedificandi ratio: ita nec omnibus ſcriptionibus idem conuenit *ſtilus*, eademque dicendi forma. Alio enim ſtilo epiſtolas, alio hiſtorias, alio orationes, alio panegyricos, alio ſatiras, alio diſſertationes conſcribi oportet. Quas ſtili formas, ſi quis recte ac decore expreſſerit, is demum APTE CONGRVENTERque dicere videtur. (Mallem comparaſſet Auctor *concinnitatem* cum *linea & perpendiculo*, ad quod exigere pleraque Architecti debent: Congruentiam autem cum eo, quod domus omnes partes cum vſu & commoditate, ornamenta autem cum fortunis & conditione domini conuenire debent. G.)

Quid ſit Latine, concinne, ornate, apte dicecere?

III. LATINITAS orationi puritatem conciliat; CONCINNITAS eam in iuſtas periodos ac decoram veluti menſuram compingit: ORNATVS vt admirationi ſit; & CONGRVENTIA denique, vt ne a decoro aberret, efficit. Si vlla harum virtutum deſit, vix reprehenſionem doctorum effugiet oratio, tantum abeſt, vt vlla laude digna videatur *).

*) Non rectius hoc, quam exemplo, poterit a nobis demonſtrari. Si quis Corinthi deſcripturus excidium, ita loqueretur: *L. Mummius Corinthum crudeliter ruinauit*, quisque intelliget; hanc orationem lixis & calonibus, quam docto homine, eſſe digniorem. Neque enim LATINVM eſt *ruinauit*,

atque hinc ſtilo ſua *puritas deeſt.* Sed emendabimus iſtum naeuum, & ita dicemus: *L. Mummius Corinthum funditus deleuit.* Sic *Latina* quidem & pura erit oratio; verum ne ſic quidem haec verba quemquam delectabunt, quia nondum audimus periodum, ſed propoſitionem logicam. Dabimus ergo operam, vt his verbis etiam ſua conſtet CONCINNITAS, eaque proinde hac periodo concludemus: *L. Mummius Corinthum, quod Romanam maieſtatem parum revereri videretur, mira ſeueritate euertit.* Sic omnia erunt *Latina*, iuſta quoque & *concinna* erit periodi menſura: & tamen nondum quidquam audies, quod admireris. Nondum enim vllus acceſſit ORNATVS. Age, ne hic quoque poſſit deſiderari, ita dicemus: *L. Mummius Corinthum, Graeciae oculum, quum Romanam maieſtatem parum ſuſpicere videretur, mira ſeueritate effodit.* Iam demum & *Latina & concinna & ornata* eſt oratio, adeoque non poteſt non placere. Et tamen ſi quis hac periodo in ſtilo hiſtorico vel diſſertatione didactica vteretur, is τὸ πρέπον vix videretur obſeruaſſe. Ex quo ſequitur, vt & APTE CONGRVENTERque dicendum ſit. (Verum enim vero quid *aptum* & *congruens* ſit, iudicari non poteſt, niſi ex tota compage & velut corpore orationis, totaque adeo illius circumſtantia, vt cogitemus, *Quis, quid, vbi, quando, apud quos, qua in cauſſa, qua affectione animi* etc. dicat. CICERO *Orat. c.* 21. *Eſt eloquentiae, ſicut ceterarum rerum fundamentum ſapientia. Vt enim in vita, ſic in oratione, nihil eſt difficilius, quam quid deceat videre. Huius rei ignoratione non modo in vita, ſed ſaepiſſime & in poëmatis & in oratione peccatur.* Et *de Orat. I. c.* 29. *Roſcius dicebat, Caput artis eſſe decere, quod tamen vnum id eſſe, quod tradi arte non poſſit.* G.)

IIII. LATINE & pure quomodo dicendum ſit, ita oſtendere conati ſunt eruditi, vt integris libris voces parum Latinas ac ſuſpectas collegerint *). Enim vero quum taedioſa ſit ea methodus: ſatius erit, regulas quaſdam, quales neminem adhuc dare memini, de vocabulis ſuſpectis ſuppeditare.

Quomodo vocabula pura a ſuſpectis diſcerni poſſint?

(Non eſt certior ratio, quin non eſt alia ratio diſcendi, quae ſint verba Latina, quae item non-Latina ſ. barbara, quam vt de ſingulis vel ex ipſis ſcriptoribus, vel e bono Lexico edoceamur. Oſtendemus, nullam harum, quas regulas vocat, eſſe vniverſalem, ac ne poſſe quidem a tirone applicari aut aſſumi. Cumque nemini temere contingat, vt non audiat legatue, niſi quae Latina & pura ſunt, supereſt, vt cum accurate ſcribendum eſt, de ſingulis, quae non certe recordetur bona eſſe, in conſilium eat cum bono Lexico. Ad cauenda tanto facilius verba minus Latina ſubſidio eſſe poſſunt libri quos laudat Auctor, & quidam alii. *Regulae* autem, h. e. obſeruationes quaedam, quibus plura exempla comprehenduntur, memoriam iuuare poſſunt: quo nomine Voſſianae de vitiis ſermonis laudari debent. G.)

*) Multi exſtant hujus generis libri. Noti ſunt GER. IO. VOSSII *de vitiis ſermonis*, IO. VORSTII *de Latinitate falſo meritoque ſuſpecta*, CHRIST. CELLARII *Antibarbarus & curae poſteriores*, & quae ea occaſione cum viris doctis Danis diſceptauit auctor celeberrimus. CAR. ANDR. DVKERI *de Latinitate veterum iureconſultorum*, DAN. GEORG. MORHOFII liber *de pura dictione*, cui notas adiecit IO. LAVR. MOSHEMIVS, atque edidit *Hanouerae* cIↄIↄccxxv. 8. Eodem pertinent IO. KER *Obſeruationum linguae Latinae Part. II. Lond.* cIↄ Iↄccviiii, 8. IENSII *collectanea purae & impurae Latinitatis, Lipſ.* cIↄ Iↄ ccxxviii.

CCXXVIII. 8. a V. C. KAPPIO edita, GVNTHERI *Latinitas reſtituta*, *Ienae* edita. Immo & ANT. SCHORI *phraſes linguae Latinae*, HADRIANI, Cardinalis de ſermone Latino, GASP. SCIOPPII *Obſeruationes linguae Latinae*, & OB. GIPHANII *Obſeruationes ſingulares in linguam Latinam*, quas vna cum aliis ejus generis opuſculis ſub titulo: *de elegantiore Latinitate comparanda ſcriptores ſelecti*, editas nouimus apud Wetſtenios. *Amſt.* cIɔIɔCCXIII. 4.

Cavendae ſunt voces hibridae.

V. Prima ergo haec eſto regula: *ab omnibus diverſarum originum vocibus tamquam ab hibridis *), niſi magna nos vrgeat neceſſitas **), eſt abſtinendum.*

(Sed nec vniuerſale eſt hoc enunciatum: & quis docebit tironem, quae ſint diverſarum originum voces? G.)

*) Vocantur *hic hibridae voces*, quae ex diverſis linguis conflatae ſunt, veluti ex Graeca & Latina, ex Graeca & Germanica, ex Latina & Germanica, cet. Sine veterum exemplo itaque dicitur MONOCVLVS. Eſt enim haec vox hibrida, conflata ex Graeco *μόνος*, & Latino *oculus*. Veteribus magis placet VNOCVLVS. Vid. PLAVT. *Curcul. III.* I. GELL. *noct. Att. III.* II. vel LVSCVS, nam & hoc non ſtrabonem notat, *einen Schielenden*, vt vulgo putant, ſed *unoculum.* CELLAR. *Antibarb. p.* 203. Aeque abſurdum eſt BIGAMVS, compoſitum quippe ex Latino *bis* & Graeco *γάμος*. Excuſatius HIERONYMVS *adu. Iouin. I*, 8. *&* *vlt.* dixit *digamus*, *bimaritus.* Non magis Latina ſunt ARCHIDAPIFER, ARCHIPINCERNA. Priores enim ſyllabae Graecae, poſteriores Latinae ſunt. *Voces* vero *hae ſemper Latinis auribus viſae ſunt intolerabiles*, niſi quod nonnumquam comici ioci cauſſa eiusmodi vocabula fingunt: tale eſt INANILOGVS apud PLAVT. *Pſeud. I*, 3. *v.* 24. ſi is locus ſanus eſt. (Certe ſic etiam Gronouiana. G.) *Hibrides* vel *hibridae* per metaphoram vocantur huiusmodi vocabula. Proprie enim *hibridae* ſunt genus mixtum, ex diverſis parentibus natum, veluti ex apro & ſue. PLIN. *Hiſt. nat. lib. VIII. c.* 52. Ceterum quamuis Latini ſermonis caſtitas huiusmodi vocabula vix ferat: quaedam tamen probaſſe uſum animaduertimus, eorumque recenſum dedit QVINCTIL. *lib. I. Inſt. Orat. c.* 5. Talia ſunt BICLINIVM apud PLAVT. *Bacchid. IIII*, 4. *v.* 69. *&* 102. EPITOGIVM, EPIRHEDION & quaedam alia. (Talia *Cryptoporticus*, *Poſtſcenia* etc. de quibus VOSSIVS *Rhet. III*, 2, 1. AVSO. POPMA *de vſu anti. locut. I*, 15: & ad CIC. *Attic. II*, 1. *p.* 171. ſq. Graeu. G.) At neſcio an eiusdem generis ſit ANTICATO, vti CAESAR inſcripſit librum, quem Ciceronis Catoni oppoſuit. Quum enim nomina propria Latina non aliter Graece exprimi poſſint, quam ſeruato ſono Latino: *ἀντικάτων* aeque Graecum vocabulum eſſe poteſt, ac ex Graeco & Latino mixtum.

**) Contingere huiusmodi quid poteſt in titulis magnorum principum, qui vix aliquando poſſunt elegantius Latiniusque reddi, vt non eorum dignitati quidquam detrahatur. Hic ſane prudentia ſuadet, vt malimus parum Latine, quam parum reuerenter loqui. Exemplo eſſe poteſt ARCHIDVCIS titulus, Auſtriacae genti proprius. Hibrida hoc eſt vocabulum, ſed quocumque modo illud reddideris, vix effugies reprehenſionem. Si *magnos duces* vocaueris, pares illos reddes magno Duci Hetruriae, ſin *ſupremos duces*, a nexu cum Romano imperio eos abſolues. *Si primos duces*, hoc quoque inſolens erit. Recte igitur atque ordine feceris, ſi *Archiducis* titulum, parum Latinum licet, retinueris. Neſcio an idem dicendum de titulo ARCHIMARSCHALLVS. Nullum enim eſt vocabulum Latinum, quod

quod *Marſchalli* notionem ſatis exprimat. Stultum eſſet, vt placeas grammaticis, principibus diſplicere velle, & hos laedere, ne Priſciani maieſtatem laeſiſſe videaris.

VI. Secunda regula haec eſto: *voces omnes, quae analogiae grammaticae repugnant, vel barbarae *), vel certe ſuſpectae ſunt **).* Ui & quae analogiae grammaticae repugnant.

(Sed I. ſunt multa ſolitaria, quae ad Analogiam referri nullam poſſint, & tamen recta. II. Analogiam tenere non niſi eius eſt, qui iam magnam linguae facultatem habeat. G.)

*) Hinc quilibet videt, barbaras eſſe voces, quae ſequuntur:

AEQVANIMITER. Non patitur enim analogia, vt a ſubſtantiuo animus deducatur aduerbium *animiter*. Purius ergo dixeris *aequo animo*, *aequiſſimo animo*.

AMICABILITER, eiusdem generis eſt. (Nihil hic analogiae aduerſum. Sed auctoritas deeſt nimirum. G.)

ECONTRA. Non enim praepoſitio e aduerbiis ſolet iungi. (Quin *Exinde* habet eandem formam. G.) Caſtioris Latinitatis amantes ponunt CONTRA, E CONTRARIA PARTE, E CONTRARIO, CONTRA EA. Vid. CELLAR. *Antibarb. p.* 30.

Huc etiam pertinent, quae ſupra p. 27. notauimus: EXTRINSECVS, in forma adiectiua, INTRINSECE, VXORATVS, aliaque hujus generis.

**) Sunt enim quaedam dubiae auctoritatis, & licet analogiae repugnent, tamen apud veteres occurrunt. Tale eſt illud IN PRAESENTIARVM, de quo ſupra p. 27.

VII. Sequatur regula tertia: *omnia vocabula barbarae originis *) in cultiore Latinitate, tamquam ſcopuli, fugienda ſunt, niſi ea iam pridem ciuitate donata eſſe conſtet **).* Nec non vocabula barbarae originis.

(Quis vero docebit tironem, quae ſint barbarae originis? quae item, abſterſa velut illa originis labe, in ſermonem Latinum recepta? Vſus ſcilicet, obſeruatio, &, quod vicem illam hodie ſubire ſolet, Lexicon. G.)

*) Quum barbari, maxime Gothi, Vandali, Langobardi, Franci, veluti ex compacto, prouincias Romani imperii inuaderent, Latinitas antiqua ſenſim ad dialectos, Italicam, (Hiſpanicam G.) & Gallicanam, deflexit. Vid. CAR. DV FRESNE *diſſert. Gloſſar. med. & infimae Latin. praemiſſ.* CELL. *diſſ. de origine linguae Italicae.* Ex quo ſequitur I. *vt omnia vocabula ex lingua Italica vel Gallica in Latinam inuecta barbara iudicentur.* Talia ſunt pleraque adiectiua in OSVS, v. c. *affectuoſus*, *miraculoſus*, *rigoroſus*, *ſerioſus*, *pomposus*, *virtuoſus*. Proba tamen ſunt *vitioſus*, *probroſus*, *pretioſus*, *prodigioſus*, *cet.* Nec minus Gallicismo atque Italiciſmo originem debent, *vacantia*, *ſuperioritas*, *ſuccurſus*, *ſubalternus*, *ſituari vel ſituatio*, *reuolutio*, *reuiſio*, *reſiſtentia*, *recompenſare*, *recommendare*, *ratificare*, *protectio*, *prioritas*, *partialis*, *neutralis*, *modernus*, *maxima*, pro regula, *liga*, *lubricitas*, *irregularis*, *irreconciliabilis*, *importantia*, pro momento vel pondere, *fortalitium*, *diſtrictus*, *correſpondere*, *confortare*, *condolentia*, *condeſcendere*, *complacentia*, *capitaneus*, *beſtialitas*, *aſſiſtentia*, *approximare*, *appropriare*, & quae ſunt huius generis alia, quae iamdudum e Latio proſcripſit in *Antibarbaro* ſuo CELLARIVS. (Non ſatis haec vel cum re ipſa, vel cum DVFRESNII, CELLARIIque laudatis obſeruationibus conueniunt. Ita breuiter habendum. I. Aucto ſupra modum non imperio tantum ſed & ciuitate Romana, multitudo loquentium & ſcribentium Analogiam nimis dilatauit, vt v. g. ad formam *vitioſi*, *probroſi*, *pretioſi*, etiam

virtuo-

virtuoſum, & *miraculoſum*, & *affectuoſum* dicerent. Haec enim profecto prius in Latinam conſuetudinem inuecta, quam in Italorum, Gallorum, Hiſpanorum, quales nunc ſunt linguas tranſirent. II. Quaedam ex origine barbara acceperunt caſum Romanum & formam, vt *Biera*, *Feodum*, *Allodium*, *Vaſallus*, *Grada etc.* III. Nunc illud accidit quotidie, vt prioris generis vocabula ex uſu Gallice, Hiſpanice, Italice loquentium quaſi retro in linguam Latinam inferantur ob id ipſum, quod Latinae ſunt originis, Latinam formam ſiue analogiam adhuc praeferant, habeantque proinde naturam, vt ſic dicamus Latinorum, ſola auctoritate aeui illius deſtituantur, quo merito Latinam linguam viri docti concluſerunt. G.) Quum porro Germanicae linguae nihil plane cum Latina commercii ſit: multo minus *vocabula origine Germanica in elegantiore ſtilo inueniunt locum.* Talia ſunt *burgus*, *eine Burg*, *feudum*, *vaſallus*, *Geſell*, *ſcabinus*, *ein Schoepffe*, *ſcultetus*, *ein Schultze*, & huius generis alia.

**) Iam dudum enim veluti ciuitate donata ſunt vocabula quaedam Perſica, veluti GAZA, pro theſauro, PARASANGA, pro ſpatio itinerario, ACINACES, cet. item quaedam gallica, vt ESSEDVM. Haec omnia recte & ſine vitio adhibueris. Eiusdem generis vocabula Perſica ſunt SATRAPA & PARADISVS, ſed quo vix vtuntur, niſi ſcriptores Chriſtiani, quum Graecum πα-ράδεισος etiam apud XENOPHONTEM occurrat. Gallica etiam vel Celtica potius ſunt BENNA, vehiculi genus, BRACCA, ipſum Germanicum *Broek*; SAPO, Germ. *Sape* vel *Seiffe*, BVLGA, GESA, PEOTRITVM, RHEDA, QVINCTIL. *lib. I, c.* 5. Germanicam originem prodit FRAMEA, *Pfriem*, quemadmodum Britannicum dicitur COVINVS, Hiſpanicum LANCEA, Punicum MAPPA, Aegyptiacum ZYTHVS, Syriacum AMBVBAIA, de quibus ſimilibusque fuſius actum eſt a GER. IO. VOSSIO *de vit. ſerm. lib. I, c.* 2. 3. 4. 5.

Ex parte etiam Graeca.

VIII. Obſeruandum quarto: *vocabula Graeca, niſi veluti ciuitate donata* *), *in elegantiore oratione non eſſe adhibenda* **). Nec vſquam Latino textui voces Graecae immiſcendae ſunt, niſi vel docendi ***) vel amici cuiusdam eruditi oblectandi cauſſa ****).

(Eaedem difficultates premunt hanc obſeruationem, quae ſuperiores. Quis enim docebit id ipſum iuniores, quae ſint Graeca? quae ſint quae non ſint ciuitate donata? G.)

*) Innumera ſunt vocabula origine Graeca, quae veluti ius ciuitatis obtinuerunt: e. g. *antidotum*, *byſſus*, *ancora*, *tropaeum*, *cet.* De horum probitate non eſt, quod dubites. (Commendari hic meretur DAN. VECHNERI *Hellenolexias ſ. Parallelismi Graeco-Latini libri duo*, *cum acceſſionibus* luculentis & optimae frugis IO. MICH. HESINGERI, Gothae 1732. 8. Catalogus ſatis plenus ſingulorum vocabulorum e Graecis ad Latinos translatorum [praeter ea, quae immutatione quadam Latina facta ſunt] eſt ſubiectus *libro memoriali Cellariano.* G.)

**) De iis ergo hic loquimur vocabulis Graecis, quae ſequiorum temporum inuexit uſus, & quae fruſtra quaeras apud veteres. Sic ABYSSVS eccleſiaſticum eſt, pro quo veteres dicere maluerunt *profundum*, *vorago.* Pro AGON, vel AGONIZARE veteres dixerunt, *extrema*, *animam agere.* AVTOCHIRIA non modo nouum eſt, ſed & falſa ſignificatione inſignitum. Αὐτόχειρ enim Graecis non eſt, qui ſibi infert manus, ſed qui ſua manu aliquid efficit, teſte HESYCHIO. Non magis proba ſunt, BLASPHEMIA *pro exſecratione*: EREMVS *pro locis deſertis*: EXOTERICVS pro *peregrino* vel *aduentitio*; HYPO-

Digitized by Google

HYPOCRISIS pro *ſimulatione pietatis*, (*Hypocrita* enim veteribus erat artifex theatralis. Vid. SVET. *Neron. c.* 24.) MOECHARI pro *adulterium committere* : NEOTERICVS pro *recentiore* vel *iuniore* : ORPHANVS pro *pupillo* : PRAXIS pro *vſu* : ZELVS pro *aemulatione vel ſtudio*. De quibus CELL. *Antibarb. c. VI, p.* 216. *ſeq.* Satis tamen Latina, vel ciuitate potius donata ſunt MOECHVS, quo vſus TERENT. *Andr. II*, 1. *v.* 16. MOECHA, quod habet CATVLL. *Carm. XLIII.* & IVVENAL. *Sat. VI, v.* 277. Immo apud eumdem epigrammate ſpurciſſimo, quod in ISAACI VOSSII editione *p.* 317. occurrit, bis habes verbum MOECHARI. Itaque auctoritate ſeſe illud omnino tuetur, quamuis familiarius fuiſſe videatur vulgo, quam bonis ſcriptoribus.

***) Nam quum in diſciplinis ſaepe contingat, vt res quaedam Graece, quam Latine poſſit facilius explicari; nemo prohibebit, quo minus in ſcriptis didacticis Graecum ſermonem Latino miſceamus, dummodo abſit affectatio. Graeca enim ἐμφατικώτερα eſſe debent, niſi riſum mouere velis. Hinc riſum moturus PLAVTVS *Pſeudol. I*, 5. *v.* 67. Graeca, quae nihil emphaſeos habent, Latinis immiſcet:

--- SI. *Ecquam ſcis filium tibicinam meum amare?*
PS. οὐ δεῖ *negare.* SI. *Liberare quam velit?*
PS. ἀείπερ καὶ τοῦτο *negari.*

Ridicula ſane haec affectatio eſt, nec magis ferenda, quam ſi quis Germanice dicere velit: *Er hat ſeine* pedes *zerbrochen.* Debent ergo Graeca aliquanto ἐμφατικώτερα eſſe, qualia exempla paſſim apud CICERONEM, PLINIVM, alioſque auctores idoneos occurrunt.

****) Exemplo eſſe poſſunt CICERONIS *epiſtolae ad Atticum.* Quum enim hic Ciceroni familiariſſimus eſſet, & maximopere amaret Graecas litteras, vix vllam ad eum dedit epiſtolam, quam non pluribus Graecis ſententiis, tamquam gemmis quibusdam, diſtinxerit.

VIIII. *Nec a vocabulis tantum Graecis abſtinendum eſt, verum etiam a Graeciſmis*, id eſt, phraſibus ad Graecae potius, quam Latinae linguae analogiam compoſitis *), quamuis eas nonnumquam in deliciis habuerint auctores quidam κακόζηλοι **). Vide A. BVCHNERVM *de comm. rat. dic. L. I. c.* 19. *p.* 287. *ſeqq.* Cauendi etiam Graeciſmi.

(Hanc etiam obſeruationem parum per ſe prodeſſe ſcribentibus apparet. I. Innumeros Graeciſmos cum maiori parte linguae ſuae a Graecis recepere Romani: quod pleniſſime docet laudatus paullo ante VECHNERVS. II. Unde diſcemus, quis ſit Graeciſmus? quis porro receptus in conſuetudinem Romanam? Scilicet inde, vnde reliqua: ex vſu legendi & obſeruandi, ex Lexico. G.)

*) Tales Graeciſmi minus elegantes ſunt.

I. *Si infinitiui ponantur pro coniunctiuis, gerundiis, participiis.* v. c. *inſtigauit petere* pro inſtigauit, ut peteret, HYGIN. *Fab.* CLXVI. *Ad flumen exiit, ſanguinem abluere*, pro *ſanguinem abluturus*, HYG. Fab. LXXXVIII. *idoneus facere*, pro ad faciendum. Multa huiusmodi collegit V. C. PETRVS BVRMANNVS *in not. ad Valer. Flacc. p.* 565. (Et plura optimorum ſcriptorum VECHNERVS & HEVSINGERVS l. c. 1, 2, 20 ſqq. G.) ſed pleraque ex poetis, quos ipſum metrum aliquando coegit ἑλληνίζειν. (Saepe ſuauitatem & decus inde petunt verſibus. G.) Quamuis ergo haec non ſint ſoloeca, minus tamen elegantia ſunt. Quis enim non mallet dicere: *cenſeo reddendum*, quam *cenſeo reddere*? quod veterum tamen auctoritate defendit IO. FRIDER. GRONOVIVS *ad Liu. l. II. c.* 5.

II. *Si conſtructiones Graecas Latinis ſub-*

ſubſtituantur. v. c. *quibus iuſſerat*, pro quos iuſſerat. TACIT. *Ann. XIII.* 40. vbi tamen adde IAC. PERIZON. *ad Sanct. Mineru. p.* 125. *Ego audita tibi putaram*, pro a te audita. CIC. ad *Attic. epiſt. XIII*, 24. *Manet hunc poena, latet me, deficit me.* Quamuis haec omnia, ſi rarius & in loco adhibeantur, non careant venuſtate. Conf. *infra num.* LXII. *not.* ****

**) Vix vllus eſt veterum auctorum, quin ſubinde Graeciſmos adhibuerit, ut exempla docent, collecta a SANCTIO *in Mineru. lib. III. c.* 12. *p. m.* 727. *ſeq.* (Add. praeter VECHNERVM, IO. CONR. SCHVVARZIVS, qui Etymologiae & Syntaxi Grammaticae ſuae peculiaria capita de Graeciſmo ſubiecit. G.) Enimuero ſunt, qui ad affectationem vſque graeciſſant, veluti TERTVLLIANVS, & e recentioribus LIPSIVS, quos nemo temere imitabitur.

Suſpecta quoque nomina colorum in *edo.*

X. Quinta regula eſto: *nomina colorum in* EDO *deſinentia tantum non omnia malae notae ſunt* *).

(Anguſta admodum regula. Damnari non plane debent RVBEDO Firmici, NIGREDO Apuleii & Martiani Capellae, ALBEDO Sulpicii Seueri, auctoritate nixa. G.)

*) Neque ergo ferenda in elegantiore Latinitate, ALBEDO, FLAVEDO, NIGREDO, pro quibus apud veteres legimus: *albitudo*, *albor*, *color albus*, *flauus*, *nigror*, *nigritudo*, *nigrities*, *cet.* Vid. CELLAR. *Antibarb. p.* 5. 36. 122.

Nec non adiectiua in *alis* vel *abilis*, aduerbia in *aliter* vel *abiliter.*

XI. Sexto notandum *ſuſpecta eſſe adiectiua pleraque in* ALIS *vel* ABILIS, *vt & aduerbia in* ALITER *vel* ABILITER *deſinentia, in quibus vſurpandis ideo cautos nos eſſe decet* *).

(Hac ratione nimirum nulla non forma ſuſpecta eſſe debet. Nempe quo frequentiora erant vocabula horum caſuum, tanto plura ad eam formam efficta ſunt, quae diſtinguere a ſinceris ſola poteſt auctoritas & ſingulorum obſeruatio. G.)

*) Hinc CELLARIVS laudato ſaepe libello recte proſcripſit adiectiua, *abominabilis*, *aeternaliter*, *aeternalis*, *aliqualiter*, *amicabiliter*, †) *beſtialis*, *caſualiter*, *commenſalis*, *collateralis*, *conditionaliter*, ††) *curabilis*, *filialis*, *finaliter & finalis*, *inceſſabilis*, *inceſſabiliter*, *incurabilis*, *infernalis*, *inuiolabiliter*, *irreconciliabilis*, *legaliter*, *meridionalis*, *momentaliter*, *neutralis*, *oculariter*, *partialis*, *perpendiculariter*, *primordialis*, *proportionalis*, *totaliter*, *vernalis.* Proba tamen ſunt *extemporalis*, pro quo falſo dicunt *extemporaneus*, vid. SVET. *Aug. c.* 84. & PETRON. *Satyr. c.* 6. *coaequalis*, COLVMELLA, *de re ruſt. VIII*, 14. *fauorabiliter*, QVINCTIL. *Inſt. orat. lib. IIII*, *c.* 3. *irrationalis* vel, vt alii legunt, *irrationabilis* apud CELS. *praef.* 1. SENEC. *epiſt. LXXI.* QVINCTIL. *declam. VIIII.*

†) AMICABILIS multi probant auctoritate PLAVTI *Mil. glor. IIII*, 4. *v.* 8. Sed ibi meliores codices habent ADIVTABILIS. Vid. DVKER. *de Latin. ICt. p.* 340.

††) CONDITIONALITER dixit CAIVS *l.* 17. §. 3. *D. de cond. inſt.* & IVSTINIANVS §. 31. *Inſt. de legat.* Sed ſi non iuridicum; ſaltim cadentis Latinitatis hoc vocabulum eſt. Vid. DVKER. *de Lat. ICt. vet. p.* 446.

Magna quoque adhibenda eſt cautio in recipiendis huiusmodi ſubſtantiuis in VDO deſinentibus, quum nulla ſit forma, quae ſub ſpecie probatae Latinitatis magis decipere poſſit. Vide GVNTHER. *Lat. reſt.* P. I. LXXXX. p. 47.

XII. *Par-*

Digitized by Google

XII. *Parcius* ſeptimo *in elegantiore ſtilo adhibenda ſunt vocabula & phraſes eccleſiaſticae, ſi elegantiore ſtilo aeque commode reddi poſſint* *). Si quid tamen ejuſmodi vocibus ineſt μυςηριῶδες, rectius feceris, ſi eas adhibeas, quam ſi mutando profanus videaris **). Quatenus retinenda vocabula eccleſiaſtica?

(Eadem de hac regula, quae de ſuperioribus dicenda. Verbo, ſingulatim diſci & comprehendi debent omnia: nullum hic compendium. G.)

*) Multa in Latinitatem vocabula inuecta ſunt a Patribus eccleſiae occidentalis, & maxime ab interprete illo ſcripturarum Latino, quem vulgatum vocari moris eſt. Ea dici ſolent *eccleſiaſtica*. Sed quum pleraque elegantius poſſint exprimi: non video, cur ſtudio barbariſmos conſectari velimus. Dabimus operam, vt quomodo pleraque (quin pauca de multis G.) exprimi poſſint, doceamus.

ABOMINATIO, *res deteſtabilis*, *res abominanda*.

ABSOLVERE, *criminum vinculis exſoluere*. (Iudiciale verbum, rei ipſi conueniens, quo cur non vtamur, nihil cauſſae video. G.)

APOSTATA, *religionis verae deſertor*, *qui patriam religionem eierauit*. (In Iuliano Imp. quaſi proprium. G.)

BAPTISMVS, *ſacrum illud lavacrum*. (Graecum nomen, eaque cauſſa tolerabile. G.)

BLASPHEMARE, *exſecrari*. (Contumelioſe in Deum loqui. G.)

CANONIZARE, *in caelitum numerum referre*. Non adeo aptum eſt CONSECRARE, quo Romani ipſam ἀποθέωσιν, quam abominari ſe profitetur Romana eccleſia, ſignificabant. (At ſi haec ratio valet, neque *ſacrificium*, neque *Pontificem maximum*, nec infinita alia, dicere licebit. Quos *conſecrabant* Gentiles, eos non ideo Conditores rerum omnium putabant, ſed ſanctos, ſed Auguſtos, venerabiles, vltra humanam ſortem aliquantum elatos, adorandos. G.)

CONSCIENTIA BONA vel MALA, *ſalvo officio quid facere*, *ſalua fide quid poſſe*, *religione impediri*, *religio eſt*. Vid. CIC. *pro S. Roſc. Amer. c.* 1. & 34. & *ad diuerſ. lib. VIIII. epiſt.* 12. Multo minus ergo apud veteres reperias *ſcrupulus conſcientiae*, pro quo dicere ſolent *religio me inceſſit*. TER. *Andr. IIII*, 3. *v.* 15. Frequentes quoque veteribus ſunt formulae *conſcientia factorum*, *recti*, *bene actae vitae*, *ſceleris etc.* Vid. CELLAR. *Antibarb. IIII. p.* 236. CORT. *ad Salluſt. p.* 36.

CONTRITIO, *admiſſorum criminum dolore excruciari*. (*Sed Theologi coguntur interdum Contritionem & Attritionem diſtinguere*. G.)

CREATVRA, *res creata*. Eleganter quoque LACTANTIVS creaturam vocat *opificium Dei*.

CRVCIFIGERE, pro quo ſemper veteres habent *cruci affigere*, *ſuffigere*, *in crucem agere*, *tollere*. Vid. GRAEVIVS ad SVETON. *Domitian. c.* 10. CELLAR. *Antibarb. p.* 106.

CRVX, *piorum calamitas*.

DAMNARE, DAMNATIO, DAMNATI; *aeternis ſuppliciis mactare*. CIC. *Catilin. I*, 13. *ſempiternis cruciatibus addicere*, *mancipare*.

EXCOMMVNICARE, *ſacrorum uſu prohibere*, *interdicere ſacrorum commercio*, *eiicere eccleſia*, *diris deuouere*.

EXAVDIRE PRECES, *audire preces*, *annuere precibus*, *vota rata habere*.

ELEEMOSYNA, *ſtipem conferre in egenos*.

ETHNICVS, *paganus*, *profano cultui deditus*, *Deorum cultor*. *Pagani* appellatio Theodoſiano demum ſaeculo a re ipſa originem habuit. Ego neque *Ethnicum* neque *Gentilem* refugerim, cum ea non minus, quam olim *Barbari* appellatio, vim propriorum habeant. G.)

FESTVM, hoc ſubſtantiuo praeter ſcri-

ptores eccleſiaſticos etiam poetae utuntur : aſt proſaici ſcriptores dicere malunt *feſti dies* vel *feſtus dies*. Vid. CIC. *Phil.* *II*, 25. LIV. *Hiſt.* *XXXX*, 14. CVRT. *VIII*, 5. FLOR. *III*, 18.

FORNICARI ſcriptoribus eccleſiaſticis eſt *ſcortari*, ſed Latinis veteribus idem, ac *fornice arcuari*. Vid. PLIN. *Hiſt. nat.* *XVI*, 42. *XI*, 10. VITRVV. *Architect.* *V*, 5. SENEC. *Epiſt.* *LXXXXV*.

GENTILIS, vide ETHNICVS.

HVMILIS, HVMILITAS proba ſunt, ſi denotent id, quod humi repit, vel paruum eſt. At quum ſcriptores eccleſiaſtici humiles vocant, qui abiectius de ſe ſentiunt, rectius ſubſtitueres voces *modeſtus* vel *modeſtia*. CELLAR. *Antibarb.* *p.* 166.

IEIVNARE, *cibo ſe abſtinere*. NEP. *Attic.* 22.

IMPOENITENS, *improbus*, *impius*, *qui nullo peccatorum ſenſu tangitur*.

IMPLERE LEGEM, CIC. *epiſt. ad diverſ.* *II*, 17. HORAT. *epiſt.* *I*, 16. *parere legi*, *ſatisfacere legi*, *officii ſui partes implere*.

LONGANIMITAS, *ira lenta*, *lento gradu ad vindictam procedere*, *in vlciſcendo tardior*, *remiſſior*. CICERO *poſt redit. ad ſenat.* *c.* 9. VAL. MAX. I, 1.

MONIALIS, *ſacra virgo*.

MINISTERIVM, *ordo ſacer*.

MVNDVS eccleſiaſtico ſtilo modo pro *impiorum colluvie*, modo pro *rebus humanis* ponitur. (*Vita*, *ſaeculum*, hoc intellectu veteres. G.)

OPERA BONA, *ſanctae actiones*, *ſanctimonia*, *pietatis ſtudium*.

PROPHETARE, *vaticinari*, *praedicere*.

PROXIMVS, *der Naechſte*, *der Neben-Menſch*, eccleſiaſticum eſt. Latinius dicitur *alius*, *alter*, *homo hominem*, *ect*.

POENITENTIA, *die Reue*, probatum eſt, aſt ſi notet *die Bekehrung*, *Buſſe*, μετάνοια, Latinius dices, *emendatio vitae*, *redire ad meliorem mentem*, *ad frugem redire*. RESIPISCENTIA vero plane non latinum eſt. (Quin ſic μετάνοιαν vertit LACTANTIVS 6, 24, 6. G.)

PECCATA REMITTERE, *ignoſcere*, *veniam dare*, *gratiam delictorum facere*, *remittere* abſolute. Vid. LIV. XXXIIII, 32.

SALVIFICO, *ſeruo*, *ſaluo*, *ſaluum reddo*, *ad ſempiternam beatitudinem perduco*.

SCANDALVM, SCANDALIZO, *impedimentum pietatis*, *irritamentum malorum*, *corrumpere quem*, *peiorem reddere*, *conſcelerare alicuius aures*. LIV. *XXXX*, 8. *inceſtis vocibus temerare aures*. OVID. *Triſt.* *II*, *v.* 503.

SAECVLARIS Latinis eſt centeſimus annus, vel centeſimus decimus potius. HORAT. *Carm. ſaec.* *v.* 21.

Certus VNDENOS DECIES *per annos*
Orbis vt cantus, referatque ludos.
Ter die claro, totiesque grata
Nocte frequentes.

Conf. CENSORIN. *de die natali* *c.* 17. Vnde dixere *ludi ſaeculares*. Eccleſiaſticis haec vox notat *profanum*. (Caeterum conſultiſſimum mihi videtur, vt hanc diſtinctionem ſequamur. Quoties obiter, in vita enarranda, aut in ſimili oratione, alioquin pura & polita, incidat ſacrarum rerum mentio, non abſurdum, ſed decens eſt periphraſi commoda, quaeque intelligi ab omnibus poſſit, explicare ea, quorum propria vocabula minus Latina ſunt. Sed cum in docendo verſamur, & capite quodam doctrinae coeleſtis explicando, ſervanda ſua Eccleſiae in loquendo proprietas, vtendum nominibus & verbis quae vel vulgatus interpres vel Patres, qui vocantur, nobis tradidere; quae res, ſi alioquin bonus ſit orationis color, & ad Lactantii caeterorumque exemplum politus, minime illam contaminabit. G.)

**) Caue ergo, voces e ſacris profanis petitas noſtrae religionis myſteriis & ritibus adplices. Id praecipue facere ſoliti ſunt olim BEMBVS aliique, qui ſe CICERONIANOS vocari voluerunt. Hi enim, quum religioni ſibi ducerent, vllo vti vocabulo, quod Ciceronia-

num

num non eſſet, θεάνθρωπον, *heroa*, quaſi ex ſemiſſe Deum & ex ſemiſſe hominem, baptiſmum *aquas luſtrales*, angelos *genios*, ſacram euchariſtiam *ſanctificum cruſtulum* vocare non dubitarunt. Vid. IVL. CAES. SCALIG. *Poet. VI*, p. 800. (Notabilis praeſertim locus ERASMI *Ciceroniano p. 68.* & TAVBMANNI *de Lingua Lat. p.* 38. Add. H. STEPHANVS in *Nizolio didaſcalo* & *Pſeudo Ciceroniano*. G.) A quo vitio nec alienus fuit caſtae Latinitatis ſcriptor SEBAST. CASTELLIO, quantumuis eum magno adparatu defendat vir doctiſſimus, CHRISTOPH. WOLLE in *diſſert. crit. de eo, quod pulcrum eſt in verſione Caſtellionis*, nouae eius editioni praemiſſa §. 8. *ſeq.* Vt enim alia omittamus, notio, qualem profani Deorum cultores vocabulo *genius* ſubiecerunt, non magis quadrat *angelo*, quam notio *Iouis* Deo optimo maximo. Neque tamen ideo impietatis dicam ſcribimus CASTELLIONI, cujus verſioni, ſi quis alius, iuſtum pretium ſtatuere videmur. (Vt tanto minus metuendum ſit, ne qua labes linguae Latinae puritati a CASTELLIONIS interpretatione librorum ſanctorum inferatur, praeſtitit Cl. BVNEMANNI *Index Latinitatis ſelectae, vulgo neglectae, merito ac falſo ſuſpectae ex CASTELLIONIS interpretatione &c.* Lipſ. 1736. 8. G.) Vid. SAGITTAR. *de lectione & imitat. Ciceron. nu.* 24. *ſequ.* p. 54.

XIII. Octauo *eadem cura abſtinendum eſt a vocabulis quibusdam, quae iureconſultis eſſe ſolent in deliciis*, & in vetuſtis auctoribus nullum reperiunt praeſidium *). Vt & a vocabulis iuridicis.

*) Elegantiſſimam eſſe veterum jureconſultorum tantum non omnium dictionem, lippis ac tonſoribus notum eſt. Vid. CAR. ANDR. DVKERI *opuſcula de Latinitate veterum ICtorum.* (edita Lugd. Bat. 1711. 8. KIRCHMEIERI Vitebergenſis philologi libellos hujus argumenti laudant auctores. *Bibl. Hallenſ.* German. Vol. 2. p. 593. G.) Attamen & hic ſingulorum aetas diſcrimen facit. Nam ALFENVM VARVM elegantius ſcribere, quam IVLIVM PAVLLVM, nemo mirabitur. Caſtior quoque eſſe ſolet eorum, qui Romae adoleuerunt, quam peregrinae originis iureconſultorum Latinitas, veluti VLPIANI, de quo rectiſſime iudicat V. A. CORN. VAN BYNKERSHOEK *Obſeru. VIII*, 15. Fuere tamen ex ipſis peregrinis, qui maiore ſtudio in cultiorem Latinitatem incumberent; inter quos neſcio an reliquis omnibus palmam praeripuerit PAPINIANVS, de cuius Latinitate videndus EV. OTTO *in Papiniano c.* 6. (POMPONII vocabula quaedam ab aliis damnata aſſeruit illuſtris AVCTOR hujus libelli *in praefatione opuſculis iuris hiſtoricis praemiſſa.* Praef. Ed. 6.) Aſt ſequiore aeuo varia in iuriſprudentiam inuecta ſunt vocabula, quae ab antiqua Romanorum elegantia haud parum diſcrepant. (Nempe quae alias aetates vel gradus Latinitatis in univerſum ſtatuuntur, illae aetates, illi gradus ſpeciatim ad ICtorum Latinitatem applicari debent. Infantia & pueritia ſpectatur in fragmentis Legum Regiarum & XII. tabularum &c. Illud hic monuiſſe ſuffecerit, I. cum ICtis quorum fragmenta in Pandectas relata ſunt, de rebus ad jus pertinentibus loqui, neminem pudere debere. II. Plurima priſcae puritatis & elegantiae verba, formulas infinitas ex Pandectarum opere peti poſſe, quae nullam orationem dedeceant, eſſeque proinde inter claſſicos ſcriptores illud reponendum, certe quantum ad antiquiorum ICtorum fragmenta. III. Latinitatem Codicis tum Theodoſiani, tum Iuſtinianei, relinquendam ICtis, quoties ea carere non poſſunt: ac multo magis ea, quae Gloſſatores & Feudalium librorum auctores inuexere. Caeterum theſaurus

quidam Latinitatis ICtorum eſt BRISSONIANVM Lexicon, varie a pluribus interpolatum, cuius noua cum maxime & auctior emendatiorque editio poſt obitum auctoris ſumtibus Orphanotrophei Halenſis prodiit. De hodierni etiam fori rationibus Latine loqui docent GVIL. BVDAEI *Forenſia*. G.) Talia ſunt, quae ſequuntur †).

†) Immo & multo plura, veluti APANAGIATVS, pro quo *privatum* dixit SALLVST. *Iugurth.* c. 5. ubi quaedam notavit CORTIVS *p.* 434. CASVS, pro quo veteres *ſpecies*: TORTVRA, pro quo veteres *tormenta*, CVRT. *Lib. IIII*, c. 10. REPLICARE, pro quo veteres: *exceptionem replicatione elidere*. Immo & *referre*, BVRM. *ad Ouid. Tom. II. p.* 89.

ADVOCARE pro *cauſſam agere*, *adeſſe reo in periculo*. Vid. GRONOV. *in Senec. de Clement. I.* 9. (Latino ſtilo *aduocat* litigator patronum vel amicos, qui ſibi in iudicio adſint, qui proinde *Aduocati* vel *Aduocatio* dicuntur etc. G.)

CAMBIVM pro *collybo*, *commutatione pecuniae*.

COMPLICES pro *ſceleris vel amentiae ſociis*, *audaciae ſatellitibus*, *atque adminiſtris*, vt vocat CIC. *Catilin. I*, 3. & 4. PRVDENTIVS tamen *in Rom. v.* 8. 22. paganos nominat *complices ſectae impiae*.

DISPENSARE pro *legibus ſoluere*.

IVRAMENTVM, pro quo ſemper apud veteres eſt *iusiurandum* vel *ſacramentum*. CELLAR. *Antibarb. p.* 62. & *cur. poſt.* 221.

MATRICVLA pro *albo*, *indice*.

MELIORARE & DETERIORARE pro *meliorem vel deteriorem reddere*, *in melius referre*.

NOTORIVM, NOTORIE, *manifeſtum*, *manifeſte*, *apertum*, *aperte*. Vid. CASAVB. *ad* TREBEL. POLL. *Claud. c.* 17.

SALVVS CONDVCTVS, pro quo elegantius dicitur, *fidem publicam dare*, *fide publica euocare*, *interpoſita fide publica aliquo ducere*. Vid. SALLVST. *Iug. Bell.* 32. *Catilin.* c. 48. EPIT. LIV. 65.

TORTVRA, pro *tormentis* vel *quaeſtionibus*. Non tamen eſt, cur quis in iurisprudentia abſtinere velit a vocabulis veterum iureconſultorum, ſi forte illa in auctoribus claſſicis praeſidium non reperiant. e. g. *vſurpatio* pro interrupta vſucapione, *poſtulare* pro cauſſam agere, *conſtituere*, *traditio breui & longa manu*. Sunt enim haec & ſimilia Latina, ſed ICtis propria, quemadmodum multa medica habet CELSVS, multa architectonica VITRVVIUS, multa ruſtica CATO, VARRO, COLVMELLA, quae Latina eſſe nemo negabit, quamuis apud Ciceronem alioſque non legantur.

Nec non a vocabulis philoſophicis.

XIIII. Nono *omnium minime Latinitas elegantior polluenda eſt vocabulis philoſophicis*, maxime iis, quae medio aeuo reperit barbara ſcholaſticorum turba *).

*) Sunt vocabula technica iam olim ciuitate donata, quae nemo adhibere dubitauerit. Sed nec deſunt, a ſcholaſticis inuenta, qui data veluti opera barbariem ſectabantur. Non dicam iam de *haecceitatibus*, *quidditatibus*, *entalitate*, *indiuiduatione*, *quodlibeto*, *floretis*, aliiſque verborum monſtris. Vide PLEXIACI *Lexicon Philoſophicum*, *Hagae Comitis*, CIↃIↃCCXVI. 4. (recuſum cum Gloſſario APINI.) Sufficiat nonnulla notare, quibus facilius *adſueſcunt iuuenes*.

AEQVIPOLLERE pro *aequari*, *aequiparari*, *eiusdem ſignificationis vel notionis eſſe*.

AFFIRMATIVAE propoſitiones, quas elegantius *aientes* vocat CICERO *Topic.* 11. *Negantia*, *contraria aientibus*.

CAVSSARI veteribus fuit *cauſſam interferere*; ſcholaſticis *produci*, *generari*.

CONTRADICTORIA vel CONTRADICTIONEM IMPLICARE dicebantur ſcholaſticis,

ſticis; quae veteribus erant *repugnantia inter ſe*, vel *non cohaerentia.*

DISCVRSVS pro *ſermone* vel *ſyllogiſmo* ſcholaſticorum ſordes redolet. Veteribus diſcurſus erat *curſus vltro citroque factus, das hin und her lauffen.* Vid. CELLAR. *Antibarb. p.* 155.

Talia etiam ſunt IMPOSSIBILE pro eo, *quod fieri non poteſt.* PRAESVPPONERE vel SVPPONERE, de quo V. C. BVRMANN. *ad Quinctil. Tom. I. p.* 205. INFERRE pro *argumentum ducere, colligere*; OPPONERE abſolute, & ſimilia fere innumera.

Non male de cultiore ſtilo meritus eſt vir doctus IS. VEFBVG, cum nouae Ciceronis editioni ex NIZOLII *theſauro* indicem ſubiunxit verborum loquutionumque, quibus Cicero notiones philoſophicas pleraſque eleganter expreſſit. (Nihil autem commodius eſt ad hoc, vt de philoſophia, etiam qualis hodie docetur, Latine & pure loqui diſcamus, IO. AVG. ERNESTI *Initiis Doctrinae ſolidioris*, in quo opere hodiernorum etiam philoſophorum placita verbis Tullii & vt quisque illi eſt proximus, expreſſit feliciter. G.)

XV. Decimo poetae quoque adeo faciles fuerunt in fingendis vocabulis *), & maxime epithetis **); vt veteres opponere ſoleant ſermoni *humano poeticum* ***). Vnde *merito a propriis eorum loquutionibus abſtinent, quotquot ſunt purioris Latinitatis amantiores.* Et poeticis.

*) Metri cauſſa multum ſibi indulſerunt *poetae*, & in his etiam comici, qui tamen non adeo ſeruierunt metro. Plures eiusmodi voces & formulas poeticas collegit CELLAR. *Antibarb. p.* 256. *ſeq.* v. c. *abſque illo eſſet*: *amare* pro *ſolere*: *cluo* vel *clueo* pro *vocor, nominor*: *caeli* pro *caelo*: *eſt* pro licet: *feſtum* pro *feſto die*: *genitor & genitrix* pro *parentibus*: *grates agere* pro *gratias agere*: *letum* pro *morte*; *natus* vel *gnatus* pro *filio*: *obliuia* pro *obliuione*: *potis* vel *pote eſt* pro *poteſt*: *ſalutari* pro *vocari*: *venit* pro *eſt* ſequente participio in NDVS. (Metri cauſſa omiſiſſe quaedam verba poſſunt poetae, vel aliter inflexiſſe, contraxiſſe, produxiſſe, vnde figurae Grammaticae: adhibuiſſe metri cauſſa non videntur temere verba alioquin incognita. Sed huic rei occaſionem dedit τὸ ἐνφαντασιοῦν, quaerunt verba, quibus imagines rerum animo conceptas efferant: itaque componunt varie, ſono ipſo res ſtudent exprimere, nouaturiunt, Graeciſſant etc. Hic itaque hoc teneant tirones, Quae verba, epitheta, formulae in bono Lexico non aliam habent auctoritatem quam poetarum, illis non temere vtendum in ſoluta oratione. Quis enim alioqui dicat tironi, quae ſint propriae poetarum loquutiones? G.)

**) Epitheta decompoſita & dithyrambica poetis familiariſſima maxime deformant orationem, v. c. *flammiger, auricomus, pietaticultrix, incuruicervicum pecus, cet.* Vid. BVCHN. *de comm. rat. dic. Lib. I, c.* 13. *p.* 208.

***) PETRON. *Satyr. c.* 90. *Saepius* POETICE, *quam* HVMANE, *loquutus es*; vbi videndus IAN. DOVSA & addendus MORHOF. *diſſert. de ἐνθουσιασμῷ vel furore poetico.*

XVI. Denique quum non cum Euandri matre hodie loquamur, *merito cauendum ab archaiſmis & vocabulis obſoletis* *). Immo CICERO ipſe dicit: *abiecta & obſoleta verba abiiciat orator*: quibus tamen multos, neſcio quamobrem, mirifice delectatos video **). Ac denique obſoletis.

*) Ar-

*) *Archaiſmi* ſunt formae dicendi ſcribendiue veteres, quae iam pridem ab vſu receſſerunt v. c. *olli* pro *illi*; *aquai* pro *aquae*: *operam abutitur ſuam*, pro *opera ſua abutitur*, apud TERENT. *prol. Andr.* Tales archaiſmi innumeri occurrunt in columna Duilliana, aliiſque lapidibus vetuſtioribus, nec non in fragmentis XII. Tabularum, VARRONIS, FESTI, ENNII, PACVVII, ac denique apud PLAVTUM, TERENTIVM, SALLUSTIUM, LUCRETIVM. *Sed talia obſeruanda potius, quam imitanda ſunt.* (Plurimorum Archaiſmorum Catalogum dedit IO. NIC. FVNCCIVS *de origine & pueritia linguae Latinae*, cujus editio altera auctior prodiit Marburgi CIƆIƆCCXXXV. 4. Praef. Edit. 6.)

**) Horum facile anteſignanus eſt IVSTVS LIPSIVS, qui quum iuuenis ſtilo nitido & plane ad Ciceronianam dicendi rationem compoſito vteretur, †) paullo poſt novum ſibi ipſi finxit dicendi genus, abruptum, hiſtrionicum, atque innumeris refertum archaiſmis, vt ſaepe vetere quodam grammatico; aut ſi mauis, Delio natatore opus eſſet ad ſoluenda illius aenigmata. Vid. MARES. *Epiſt. I*, 49.

†) Argumento ſunt ejus orationes octo, Ienae potiſſimum habitae, recuſae cura V.C. IO. HENR. KROMAYERI Ien. CIƆ IƆCCXXVI. de quibus recte HEVMANNVS: *In his orationibus* LIPSIVS *non vtitur ſtilo Lipſiano, ſed Ciceroniano, hoc eſt, non ſtatet argutiis, non verborum alluſionibus, non ſtudet ſententioſae & antiquariae breuitati, ſed profluenti vtitur ſtilo, facili, amoeno.* (Moderate i. e. vere de Lipſio iudicant TAVBMANNVS *de Lingua Lat.* p. 42. it. p. 49. ſq. BVCHNER. Epiſt. 3. 1. p. 651. BVRMANNVS *Orat. parent. Graeuii* p. 564. Inuidiam fecere *Lipſio* ſimiae quaedam, qui infamarunt deinde ipſum, cuius ſe imitatores ferebant. Salſe illos ridet ac traducit TAVBM. *l. c.* p. 54. 56. it. p. 62. ſq. *Add.* IOS. SCALIGER *Terctiſm.* p. 104. G.)

Concinnitatem orationi conciliant periodi.

XVII. Sed ſufficere haec putamus de prima, quam commendauimus orationis virtute, id eſt, de *puritate*: proximum eſt, vt de CONCINNITATE dicamus. Hanc orationi conciliant *periodi* *). Vnde tota illa ars periodica, quam tam pauci recte norunt, paullo diligentius hic videtur inculcanda.

Vide Cel. C. G. SCHWARZII diſſ. *de Oratione concinna*, *Altorphii*, CIƆIƆCCIX. 4.

*) Vnde periodis concluſa oratio CONCINNA vel *dimenſa* dicitur, cui opponitur oratio FVSA. Graecis illa dicitur κατεστραμμένη, haec vero εἰρομένη. Vtriuſque diſcrimen luculenter exponit ARIST. *Rhetor. III*, 9.

Quid periodus?

XVIII. *Eſt* vero *periodus*, vt ait *Cicero* *), *oratio in quodam quaſi orbe incluſa procurrens, quoad perſiſtat in ſingulis perfectis abſolutisque ſententiis* **).

*) Ita CIC. *de Orat.* 3. Paullo aliter ARISTOTELES L. *III. Rhet. c.* 9. §. 4. Λέγω δὲ περίοδον λέξιν ἔχουσαν ἀρχὴν καὶ τελευτὴν αὐτὴν καθ' αὑτὴν καὶ μέγεθος εὐσύνοπτον. *Voco periodum, orationem habentem principium, & finem ex ſe ipſa, & conſpicuam magnitudinem.* Vtraque definitio eodem redit, vt paullo poſt adparebit. (Ratio appellationis haec eſt. *Periodus*, *ambitus*, *circuitus*, *comprehenſio*, *continuatio*, *circumſcriptio*, *orbis*, & ſimilia nomina hanc nobis ſimilitudinem inſinuant: Quemadmodum in circulo principium & finis connectuntur conſtructione Grammatica,

matica, vt ſentiat lector vel auditor, finem nondum adeſſe, donec ſubiiciatur illud, quod prima verba nos expectare iubent. Haec etiam atque etiam tenenda, & exemplis aliquot Ciceronis familiaria reddenda: ne cum Auctore putemus *Ambitum* in periodo idem eſſe, quod verba amplificationis cauſſa addita. Verum eſt, vix poſſe periodum dici, quae paucis tantum verbis conſtet: nec enim rotundum illud & circumductum poteſt intelligi, niſi etiam ſint quae corrotundari & circumduci poſſint: ſicut ordo locum non habet niſi inter plura. Sed natura periodi non eſt in multitudine verborum, verum in illa, quam deſcripſimus concluſione. G.)

**) Praecipuas ergo periodi leges ac potiores characteres notari oportet. Ex definitionibus enim patet, I. *omnem periodum ambitu quodam ſeu circuitu gaudere,* qui ſi abſit, ex periodo fit propoſitio logica. CIC. *epiſt. ad diverſ. II*, 14. ait: *M. Fabio, viro optimo & homine doctiſſimo, familiariſſime vtor.* Tolle ambitum, verba nimirum: *viro optimo & homine doctiſſimo,* & non periodum amplius habebis, ſed propoſitionem logicam. Deinde ex iiſdem definitionibus diſcimus, II. *periodum omnem ita procurrere debere, vt ſenſus non niſi perfecta abſolutaque ſententia percipiatur.* (Haec ταυτολογίαν videntur. Malim, *non niſi percepta tota ſeri orationis intelligatur.* Nimirum pendere debet conſtructio ad vltima vſque verba periodi. G.) Hinc quando SALLVST. *bell. Iugurth. c.* 10. ait: *concordia paruae res creſcunt, diſcordia maximae dilabuntur:* ea quidem non eſt periodus, quia ſingula membra ſeparatim intelliguntur. Sed ſi ita diceres: *quemadmodum concordia paruae res creſcunt: ita diſcordia etiam maximae dilabuntur:* haberes periodum, cuius ſenſus non niſi perfecta abſolutaque ſententia percipitur. Ex quo porro patet, III. *fuſam fieri orationem, quae vel inciſim, vel membratim procurrit.* Inciſim loquitur e. g. CIC. *poſt redit. in ſenat.* 6. *Cum hoc homine, an cum ſtipite Aethiope, ſi in foro conſtitiſſes, nihil crederes intereſſe. Sine ſenſu, ſine ſapore, elinguem, tardum, inhumanum, negligentem, Cappadocem modo abreptum de grege venalium diceres.* Membratim idem CICERO *in Piſon.* 40. *Occultus aduentus ſuus tutum iter per Italiam, introitus in vrbem deſertus ab amicis, nullae ad ſenatum e prouincia litterae, nulla ex trinis aeſtiuis gratulatio, nulla triumphi mentio.* In primis huc pertinet locus CICER. *ad Q. Fratrem Lib.* III. *epiſt.* 9. *Pomponius abeſt: Appius miſcet: Hirrus parat: multi interceſſores numerantur: populus non curat: principes nolunt: ego quieſco.* (Haec ſunt paullo proponenda diſertius. *Inciſum* ſ. *Comma* in hac Rhetorum doctrina eſt oratio intra VIII circiter ſyllabas comprehenſa: *Colon* ſ. *Membrum* ad XVII ſyllabas procurrit: ita vt *Comma* maius paullo poſſit minus *Colon* videri & vice conuerſa. Iam *Inciſim* loqui eſt ita loqui, vt ſenſus & conſtructio Grammaticae finiatur intra inciſum h. e. octo ſyllabas aut pauciores: *Membratim* loqui vel ſcribere adeo, vt finiatur intra VIII & XVII ſyllabas. Alioquin *periodus* ipſa ſuis *membris* ſ. *colis* conſtat, *membra* autem *inciſis*, in quantum nempe *colon* eſt maior pars periodi, a qua δίκωλος, τρίκωλος &c. dicitur, vt mox docebitur. Ex his de exemplis ab Auctore prolatis iudicandum eſt. G.)

XIX. Ceterum periodus vel SIMPLEX eſt vel COMPOSITA. *Simplex* eſt, quae vno conſtat membro vel colo, vnde & μονόκωλος vocatur. *). Quotuplex? Quid periodus ſimplex?

*) Vt periodus ſimplex poſſit a propoſitione logica diſtingui, accedere debet *ambitus* vel *circuitus* quidam, (qui non poteſt intelligi, niſi haberet etiam magnitudinem aliquam, μέγεθος εὐσύνοπτον Ariſtoteli. G.) Hinc etiam ſolet quaedam deſcriptio vel περίφρασις, vt numeroſior perfectiorque fiat oratio. Vbi ta-

bi tamen recte monet NIC. CAVSSINVS *de eloquut. Lib. VII, c. 5. cauendum eſſe vehementer, ne iuſtae periodi explendae gratia, quo melius cadat, aut voluatur oratio, inania quaedam verba inculcemus, quaſi complementa numerorum. Nihil enim frigidius eſſe, puerilius, & a vera germanaque eloquentia magis alienum, quam vbi materia non patitur, ſed res eſt preſſe & rotunde efferenda, periodorum tractu inanem diſtendere orationem.* Parum a propoſitione logica abirent illa: *hortatus es, vt epiſtolas meas colligerem.* Vt periodus inde fiat, PLIN. *epiſt. I, 1.* addit ambitum quemdam vel circuitum: *frequenter hortatus es, vt epiſtolas,* SI QVAS PAVLLO CVRATIVS SCRIPSISSEM, *colligerem publicaremque.* Propoſitio logica eſſet: *epiſtolam tuam conſcidi.* Aſt ambitu addito, hanc inde periodum formauit CICERO *epiſt. ad diuerſ. VII, 18. Epiſtolam tuam,* QVAM ACCEPI AB L. ARVNTIO, *conſcidi innocentem.*

Quid compoſita?

XX. *Compoſita* periodus eſt, quae conſtat pluribus *colis* *); duabus autem *partibus*, quarum alteram πρότασιν, alteram ἀπόδοσιν vocare ſolent **). Ea iterum vel *bimembris*, vel *trimembris*, vel *quadrimembris eſt.*

*) *Colon* ſive *membrum* periodi eſt propoſitio, quae tamen (hic in periodo, ob particulam, a qua velut ſuſpenſa eſt, G.) ſenſum non abſoluit, ſed eumdem ad reliquae vſque partis ſubiectionem ſuſpenſum relinquit. v.c. apud CICERONEM *pro A. Caecin. 1.* prima orationis periodus quatuor conſtat *colis* ſiue *membris*:

Si quantum in agro locisque deſertis audacia poteſt,
tantum in foro atque iudiciis impudentia valeret:
non minus nunc in cauſſa cederet A. Caecina S. Aebutii impudentiae,
quam tum in vi facienda ceſſit audaciae.

En quatuor propoſitiones, quarum nulla per ſe & ſeorſum ſenſum abſoluit, vniverſae vero conjunctim abſoluunt periodum, quae ideo quadrimembris vel τετράκωλος vocatur.

**) A *colis* ſiue *membris* differunt *partes*, periodorum compoſitarum, quarum duae ſunt, πρότασις & ἀπόδοσις, vel, vt philoſophi vocare ſolent, ANTECEDENS & CONSEQVENS. v.c. apud CIC. *epiſt. V, 12.* hanc reperimus periodum bimembrem: *qui ſemel verecundiae fines tranſierit: eum bene & nauiter oportet eſſe impudentem.* Hic prior pars, duobus punctis notata, eſt πρότασις vel *antecedens*, poſterior, puncto notata, ἀπόδοσις ſeu *conſequens.* De his duabus periodorum compoſitarum partibus haec notamus. I. *Eas non ſemper eſſe aequales.* Saepe enim *protaſis* tribus, aut duobus colis; *apodoſis* vnico conſtat, ſaepe etiam haec illa maior atque vberior eſt. v. c. CIC. *epiſt. ad diverſ. XV, 3.*

Quum ad me legati, miſſi ab Antiocho Commageno, veniſſent in caſtra ad III. *Non. Septembres,*
iique mihi nuntiaſſent, regis Parthorum filium, quocum eſſet nupta regis Armeniorum ſoror, ad Euphratem cum maximis Parthorum copiis, multarumque praeterea gentium magna manu veniſſe, Euphratemque iam tum tranſire coepiſſe,
dicique Armenium regem in Cappadociam impetum eſſe facturum:
putaui, pro noſtra neceſſitudine me hoc ad te ſcribere oportere.

Quum quatuor hic ſint cola ſiue membra; tria priora, eaque ſatis prolixa ad πρότασιν pertinent; poſtremum idque breuius ἀπόδοσιν abſoluit. Aſt paullo ante *epiſt. XV, 1.* CICERO ita inchoat epiſtolam:

Etſi non dubie mihi nuntiabatur, Parthos tranſiſſe Euphratem cum omnibus fere copiis:
tamen, quod arbitrabar, a M. Bibulo procoſ. cer-

certiora de his rebus ad vos ſcribi poſſe,
ſtatuebam mihi non neceſſe eſſe, publice
ſcribere ea, quae de alterius prouin-
cia nuntiarentur.

Hic πρότασις uno; ἀπόδοσις duobus membris conſtat. Obſeruandum II. *ἀπόδοσιν nonnunquam antecedere πρότασιν* v. c. CIC. *pro Milon.* 3.

Negant, intueri lucem, eſſe fas ei, qui a
ſe hominem occiſum eſſe, fateatur.

Hic ἀπόδοσις inuerſo ordine, priorem; πρότασις poſteriorem locum occupat. (Matim ita: Praedicatum Propoſitionis fieri πρότασιν, ἀπόδοσιν Subiectum, quod alias contra fieri amat. G.) Ad haec illud quoque obſeruari meretur, III. *alterutri parti accedere nonnunquam veluti laciniam*, quam ἐπισύναψιν vocant antiqui rhetores. v. c. CIC. *Verrin. V.*

Si poteſt iſta pecunia ſine aratorum iniu-
ria detrahi: habeat hoc populus Roma-
nus, PRAESERTIM IN TANTIS AE-
RARII ANGVSTIIS.

Etiamſi poſtrema huius periodi verba tolleres, abſoluta tamen futura eſſet & perfecta ſententia. Ergo haec accedunt, tamquam ἐπισύναψις. Denique IIII. obſeruandum, *ad finem προτάσεως* DVO PVNCTA; *ad finem totius periodi* VNICVM PVNCTVM; *ad finem reliquorum membrorum, ſi integris propoſitionibus conſtent,* COMMA; *ſin aliquid ad perfectionem propoſitionis deſit,* SEMICOLON *eſſe ponendum.* Id quod fundamentum eſt totius interpunctionis †). v. c. CIC. *pro Mil. cap.* 1.

Etſi vereor, iudices, ne turpe ſit, pro for-
tiſſimo viro dicentem incipere timere,
minimeque deceat, quum T. Annius Mi-
lo ipſe magis de reip. ſalute, quam de
ſua perturbetur, me ad ejus cauſſam
parem animi magnitudinem adferre
non poſſe:
tamen haec noui judicii noua forma ter-
ret oculos,
qui, quocunque inciderint veterem con-
ſuetudinem fori, & priſtinum morem
iudiciorum minime vident.

Hic ad finem ſecundi membri *colon* ponendum; ad finem poſtremi *punctum*; reliqua membra, quia perfectas propoſitiones continent, *commatibus* notantur. Verum ſi ita diceres:

Si quantum in me amoris ac diligentiae;
tantum in te fidei prudentiaeque
fuiſſet: neuter iam noſtrum laboraret.

primum membrum exigeret *ſemicolon*, quia non continet propoſitionem perfectam: ſecundum *colon*, quia ibi finitur προτάσεως: tertium *punctum*, quia eo clauditur periodus.

†) Non iam diſquiremus, antiqua ſit haec interpungendi ratio, an a grammaticis excogitata? Ex inſtituto id egit IO. CLERIC. *in arte crit. Part. III. ſect. I. c.* 10. Saltim vtiliſſimam eſſe hanc ἀκρίβειαν, res ipſa docet, & recte obſeruat ARISTOTELES *Rhet. III,* 5. ea effici, vt ſit εὐανάγνωστον τὸ γεγραμμένον, καὶ εὔφραστον, id eſt, *vt facile legi, & proferri poſſit, quod ſcriptum eſt*: immo addiderim, vt & intelligi eo facilius poſſit. Ipſe enim ARISTOTELES eo loco adducit locum HERACLITI: τοῦ λόγου τοῦδ' ἐόντος αἰεὶ ἀξύνετοι ἄνθρωποι γίγνονται, quem ideo obſcuriſſimum eſſe ait, quod ſit ῥᾴδιον διαστίξαι, *interpunctu difficilis*, nec conſtet ante αἰεὶ, an poſt illud diſtinctio ſit facienda. (Haec ratio cum antiqua non eſt, ſed aliquamdiu poſt inſtauratas literas inuenta; tum non ita communi conſenſu recepta, vt non paſſim ab ea diſcedi videas: quod apparebit, ſi quis hoc ipſum Milonianae initium inſpicere velit. Deprehendit enim nemini adhuc editorum hanc rationem, quam Auctor probat, placuiſſe. Et non diffiteor, mihi in hoc certe aliter videri, quod puto hos eſſe quaſi gradus interpungendi: I. Comma, quo ſeiungi poſſunt, quaecunque verba non proxime vnum ab altero reguntur. II. Semicolon; vbi maiorem ſeiunctionem, maius interuallum, oppoſitorum praeſertim, indicare volumus. III. Colon; ad Protaſin & Apodoſin maiorum periodorum diſiungendas. IV. Interpunctum mi-

& beneuolentiam abſens experirere.

Copulatiuam habet idem CICERO *de ſenect. c. 1.*

Mihi quidem ita iucunda huius libri confectio fuit, vt non modo omnes abſterſerit ſenectutis moleſtias,

ſed & effecerit mollem & iucundam ſenectutem.

Contrariae exemplum IDEM ſuppeditat *epiſt. V, 17.*

Non obliuione amicitiae noſtrae, neque intermiſſione conſuetudinis meae, ſuperioribus temporibus ad te nullas litteras miſi:

ſed quod priora tempora in ruinis reipublicae noſtriſque iacuerunt,

poſteriora autem me a ſcribendo tuis iniuſtiſſimis atque acerbiſſimis incommodis retardarunt.

Huic eodem loco ſtatim ſubiicit cauſſalem:

Quum vero & interuallum iam ſatis longum fuiſſet, & tuam virtutem magnitudinemque animi diligentius eſſem recordatus:

non putaui alienum inſtitutis meis, haec ad te ſcribere.

Subiungit huic copulatiuam:

Ego te, P. Sexti, & primis temporibus illis, quibus in inuidiam abſens & in crimen vocabare, defendi;

&, quum in tui familiariſſimi iudicio ac periculo tuum nomen coniungeretur, quam potui, accuratiſſime te tuamque cauſſam tutatus ſum:

ex proxime recenti aduentu meo, (quum rem aliter inſtitutam offendiſſem, ac mihi placuiſſet, ſi adfuiſſem,) tamen nulla re ſaluti tuae defui.

Ex his, qualia reliqua ſint periodorum genera, facile intelliges.

Periodus quadrimembris. XXIV. Sed abſolutiſſima omniumque magnificentiſſima eſt *periodus quadrimembris* vel τετράκωλος, quia & perfectam plerumque ratiocinationem continet *), & ob numerum propoſitionum auribus, quarum ſuperbiſſimum eſt iudicium, quam maxime probatur. Conſtat ea, ceu ex ipſo nomine adparet, quatuor membris, quorum duo plerumque ad πρότασιν; ac totidem ad ἀπόδοσιν referuntur. **).

*) Non temere vllum eſt periodorum genus, quod totam ratiocinationem facilius capiat, quam quadrimembre. Quod vel vnico exemplo oſtendi poterit. MVRETVS *Part. I. Orat. XXII.* ita diſſerit:

Si pro cuius quiſque propugnatione ac defenſione plura pericula ſubiit, plus excepit acerbitatum, pluribus quaſi procellis ac tempeſtatibus agitatus eſt,

eo plus gaudii ex iis, quae ad retinendam atque amplificandam illius dignitatem pertinent, ad eum peruenire credendum eſt:

dubitare non potes, beatiſſime pater, quin Carolus Rex, te Pontifice creato, tanto ceteros Reges eximia quadam percepta ex ea re gaudii magnitudine ſuperauerit,

quanto non huius modo memoriae, ſed omnium aetatum ac ſaeculorum Reges graui ac diuturna ſuſceptorum pro ſedis apoſtolicae auctoritate laborum ac diſcriminum perpeſſione ſuperauit.

Vberrima haec eſt periodus, ſed facile tamen includenda huic ſyllogiſmo:

Qui plus pro Pontifice periculi ſubiit, is plus laetitiae ex ejus felicitate percipit.

Carolus VIIII. plus periculi ſubiit pro Pontifice.

Plus ergo laetitiae ex eius felicitate percipit.

Iam confer periodum, & adparebit, propoſitionis ſubiectum in primo; praedicatum in ſecundo; concluſionem in tertio; adſumtum in quarto membro contineri.

**) Quum difficillimum ſit hoc periodorum

Digitized by Google

riodorum genus: regulas quaſdam de illis componendis ſuppeditare iuvabit. Primo ergo tales periodi fiunt ex quouis ſyllogiſmo, maxime ſi accedat maioris propoſitionis probatio. Hinc MVRETVS Par. I. Orat. I. laudaturus theologiam ita ratiocinatur. (Attende, lector, an inuenias hoc ratiocinium in Mureti periodo? G.)

Quae ſcientia homines ad fruitionem Dei perducit, illa eſt reliquis praeferenda,

Ratio:

In fruitione enim Dei poſita eſt perfectio illa, ad quam naturali quodam deſiderio ferimur.

Theologia homines ad fruitionem Dei perducit.

Eſt ergo reliquis ſcientiis praeferenda.

Inde effingit periodum quadrimembrem, in qua primum membrum probationem maioris; ſecundum ipſam propoſitionem; tertium concluſionem; & poſtremum denique adſumtum continet. Ἐξεργασία eius talis eſt:

Nam ſi eorum omnium, quae in immenſa hac rerum vniuerſitate cernuntur, vnumquodque naturali perficiendi ſui deſiderio tenetur,

& animus noſter, ad ſimilitudinem diuinitatis effictus, tanto perfectior eſt, quanto propius ad illud, ex quo ductus eſt, exemplar accedit:

dubitari profecto non poteſt, quin ea ſit omnium praeſtantiſſima facultas,

quae, quoad eius fieri poteſt, cum humanis diuina copulando, mortalitatem noſtram, quantum illius imbecillitas patitur, diuinae naturae arctiſſima colligatione deuincit.

Secundo & tunc naſcetur periodus quadrimembris, ſi duo membra oppoſita inter ſe compares, addaſque diſcrepantiae rationem. CICERO *pro A. Caecina* I. has inter ſe contendit propoſitiones:

A. Caecina ceſſit in vi facienda audaciae S. Aebutii.

Non autem in cauſſa eiuſdem cedet impudentiae. Ratio:

Non enim in foro tantum valet impudentia, quantum in agro locisque deſertis audacia.

Ἐξεργασία eius talis eſt:

Si quantum in agro locisque deſertis audacia poteſt,

tantum in foro atque in iudiciis impudentia valeret,

non minus in cauſſa cederet A. Caecina S. Aebutii impudentiae,

quam in vi facienda eius ceſſit audaciae.

Eodem exemplo dicere poſſes:

Si quantum in effringendis carceribus aſtutia poteſt,

tantum ad effugiendam furcam audacia valeret:

non minus iam hic fur carnifices deluderet audacia, quam lictoribus olim illuſit aſtutia.

Tertio & illa periodus quadrimembris eſt longe elegantiſſima, in qua duabus propoſitionibus totidem redditiones reſpondent, & contra. Talem periodum rhetores vocant χιαζομένην. Vid. CAVSSIN. *de eloqu. ſacra & profana VII, 6. p. 363.* Dicitur autem χιαζομένη, quaſi decuſſata, a χ littera, quae crucis in modum interſecantibus ſe ipſis duabus obliquis lineis figuratur. Vnde & χιασμὸς figura, quando, quatuor propoſitis, tertium ſecundo reſpondet, & conuenit quartum primo. Ita CAVSSINVS *ibid. p. 363.* Sed ego exiſtimo, tertium primo, quartum ſecundo reſpondere debere. Id enim docet exemplum DEMOSTHENIS, ab ipſo CAVSSINO adlatum. (Poſuit Cauſſinus ternam definitionem, exemplum non conueniens, vnde appareat definitionem ab illo non ſatis intellectam. Ponamus breue & facile exemplum ex CICER. *pro Domo pr. Cum multa diuinitus, Pontifices, a maioribus noſtris inuenta atque inſtituta ſunt, tum nihil praeclarius, quam quod vos eoſdem*

(I.) Et religionibus Deorum immortalium,

(II.). & ſummae rei publicae praeeſſe voluerunt: vt

(III.) Ampliſſimi & clariſſimi ciues remp. bene gerendo, (IV.)

(IV.) Pontifices religiones, ſapienter interpretando
rempublicam conſeruarent.

Iunge hic membra ſibi reſpondentia *primum* & *quartum*, itemque *ſecundum* ac *tertium* lineis diagonalibus : exiſtet χ literæ f. decuſſis. G.) Talis eſt illa DEMOSTHEN. *in Olynth. II.*

Equidem Philippus quanto plura praeter dignitatem fecit,
eo plus apud omnes admirationis gloriaeque conſequutus eſt:
Vos autem, ciues Athenienſes, quo immoderatius imprudentiusque rebus veſtris vſi eſtis,
maiorem veſtram oportet eſſe turpitudinem.

Quarto quoties vel protaſis vel apodoſis duobus tribusue membris conſtat, nouum inde naſcetur periodi quadrimembris genus. Sic trium membrorum protaſis eſt apud CICERON. *epiſt. VIIII*, 18.

Quum eſſem otioſus in Tuſculano,
propterea quod diſcipulos obuiam miſeram,
vt iidem me quam maxime conciliarent familiari ſuo:
accepi tuas litteras pleniſſimas ſuauitatis.

Duorum apud eumdem : *epiſt. VIIII*, 2.

Caninius idem tuus, & idem noſter,
quum ad me peruesperi veniſſet,
& ſe poſtridie mane ad te iturum dixiſſet.
dixi ei me daturum aliquid mane,
&, vt peteret, rogaui.

Nec non *epiſt. VIIII*, 14.

Etſi contentus eram, mi Dolabella, tua gloria,
ſatisque ex ea magnam laetitiam voluptatemque capiebam :
tamen non poſſum non confiteri, cumulari me maximo gaudio,
quod vulgo hominum opinio ſocium me adſcribat tuis laudibus.

Membra periodorum non ſint nimis inaequalia.

XXV. Multa vulgo addi ſolent a rhetoribus de ſingulorum membrorum magnitudine. Bimembres enim periodos vel *aequales* eſſe aiunt, ſi idem fere in vtraque parte ſit ſyllabarum numerus, vel *inaequales*, ſi partes diſſimili ſyllabarum numero conſtent *). Sed & trimembres aliae ἰσόπλευροι **) dicuntur, aliae ἰσοσκελεῖς ***). Sed quum magna ea in re libertate vſi ſint veteres, praecepta illa omnia ſuperuacua videntur. Vnicam ergo obſeruari velim regulam : *dandam eſſe operam, ne membra periodorum compoſitarum ſint nimis inaequalia* ****).

*) Et has iterum vel μειούρους vocant, ſi antecedens vel πρότασις ſit longior; vel μακροκώλους, ſi conſequens numero ſyllabarum excreſcat. Aequalis eſt haec periodus CICER. *poſt reditum ad Quirites* 2.

Illi mihi fratrem incognitum, qualis futurus eſſet dederunt :
Vos ſpectatum incredibili pietate cognitum reddidiſtis.

Μακρόκωλος illa apud CICER. *pro Arch.* 9.

Neque enim quiſquam eſt tam auerſus a Muſis,
qui non mandari verſibus aeternum laborum ſuorum praeconium patiatur.

Μείουρος denique exſtat apud eumdem CICER. *pro Milon.* 5.

Neque enim eſt vlla defenſio contra vim vmquam optanda:
ſed nonnumquam eſt neceſſaria.

**) E geometria deſumta eſt haec denominatio. Ἰσόπλευρα enim geometrae vocant triangula aequilatera. Quare & periodus ἰσόπλευρος, dicitur, quae cola omnia habet aequalia. Talis exſtat apud CICER. *pro Roſcio* 29.

Vereor, ne aut moleſtus ſim vobis, iudices,
aut

aut ne ingeniis veſtris videar diffidere :
ſi de tam perſpicuis rebus diutius diſſeram.

***) Haec quoque a geometris mutuata eſt denominatio, ἰσοσκελῆ enim dicuntur *triangula aequicrura.* Rhetoribus vero ita vocantur periodi trimembres, quarum duo membra paria ſunt, tertium aut longius reliquis aut breuius. CICER. *de offic.* I.

Nullum bellum eſt iuſtum,
niſi quod aut rebus repetitis geratur :
aut denunciatum ante ſit & indictum.

****) Si tamen vllum membrum reliqua magnitudine excedere debeat: illud maxime conuenire videtur poſtremo. Qua de re DEMETR. PHALER. *de eloquut. n.* 18. *In compoſitis*, inquit, *periodis poſtremum membrum longius eſſe oportet, & tamquam continens atque amplectens alia: ſic enim magnifica erit & honeſta periodus, in honeſtum & longum deſinens membrum.* (Contrarium tamen videor obſeruaſſe in CICERONE, id eſt, plures μειούρους. G.)

XXVI. Sed vt ad periodorum genera redeamus: nec illud videtur omittendum, vltra quatuor membra non excreſcere debere earum magnitudinem. Recte enim DEMETR. PHALEREVS, vel quisquis ſub eo nomine latitare voluit, in aureo libello *de eloquut. n.* 16. αἱ μέγισαι δὲ ἐκ τεττάρων· τὸ δὲ ὑπὲρ τέσσαρας, οὐκ ἔτ' ἂν ἐντὸς εἴη περιοδικῆς συμμετρίας. *Maximae periodi ſunt quadrimembres. Quod vero ſupra quatuor eſt, non amplius intra iuſtam menſuram periodi manet.* Occurrunt quidem paſſim apud oratores periodi prolixiores, quas tamen excuſandas magis, quam laudandas arbitramur. Eae ſi certo colorum numero abſoluantur, (Melius, ſi intra V. ad VIII. Cola periodi ſimilitudinem, id eſt circumductionem illam ſeruent, G.) περιοδικὰ *); ſin ſine certo (maiore quam dictum eſt, G.) membrorum colorumue numero pro vigore ſpiritus ferantur, πνεύματα **); ſi denique eo vsque producantur, vt ſpiritus, quantumuis longus, eas ferre haud poſſe videatur, τάσεις ***) dicuntur.

Periodi quatuor membris maiores in vitio ponuntur.

Tales ſunt periodicon, pneuma & taſis.

*) Περιοδικὸν ergo eſt periodus e quinque vel pluribus membris conflata. CICERO *pro Mil.* I.

Etſi vereor, iudices, ne turpe ſit, pro fortiſſimo viro dicere incipientem timere,
minimeque deceat, quum T. Annius Milo ipſe magis de reip. ſalute, quam de ſua perturbetur,
me ad eius cauſſam parem animi magnitudinem adferre non poſſe:
tamen haec noui iudicii noua forma terret oculos,
qui quocunque inciderint, veterem conſuetudinem fori & priſtinum morem & iudiciorum minime vident.

**) Πνεῦμα, definiente HERMOGENE, eſt σύνθεσις λόγου διάνοιαν ἀπαρτίζον ἐν κώλοις καὶ κόμμασι μετρούμενον πρὸς τὴν διάρκειαν τοῦ πνεύματος κατὰ τὴν φωνὴν λέγοντος, id eſt, *ſtructura orationis, quae ſenſum membris inciſisque definitum ad orationis ſpiritum & vocem accommodat.* Quare tot eſſe poſſunt membra τοῦ πνεύματος, quot fert oratoris ſpiritus. Praeclarum eſt *pneuma* illud apud CICER. *pro S. Roſc.* 49.

Rogat, oratque te, Chryſogone, Roſcius,
ſi nihil de patris fortunis ampliſſimis in ſuam rem conuertit,
ſi nulla in re te fraudauit,

ſi tibi optima fide ſua omnia conceſſit, annumeranit, adpendit,
ſi veſtitum, quo ipſe tectus erat, annulumque de digito ſuum tibi tradidit,
ſi ex omnibus rebus ſe ipſum nudum, neque praeterea quidquam, excepit:
vt ſibi per te liceat innocenti amicorum opibus vitam in egeſtate degere.

Hoc exemplum τῦ περιοδικῦ ſ. periodicae dictionis menſuram, quam ſupra dedimus, nondum excedit. Sed termini ita accurate conſtitui non poſſunt. G.) Eiusmodi pneumata ſane non ineleganiia ſunt, ſi in loco adhibeantur, vt paullo poſt oſtendemus pluribus.

***) τάσις, id eſt, *extenſio*, periodus eſt omnium diffuſiſſima, quae plura accumulat membra, quam vel robuſtiſſimus quisque vno ſpiritu eloquatur. Vnde ſemper in vitio ponitur tam enormis circumductio. Exſtat tamen monſtroſae eiusmodi τάσεως exemplum apud CICER. *Verrina vltima*, ſub finem, cuius initium eſt: *nunc te, Iupiter optime maxime, cuius iſte donum regale, cet.*

Quid ſchoenotenes & periodica circumductio?

XXVII. Orationi *periodicae* ſiue *verſae* opponi diximus *fuſam*; qua vti dicuntur oratores, quotiescumque vel *inciſim*, vel *membratim* dicunt. Et huc pertinent SCHOENOTENES *), & quam iam ſupra deſcripſimus, PERIODICA CIRCVMDVCTIO **).

(Accuratius ita dixiſſet Auctor: *Fuſa* oratione vtuntur oratores, non tantum cum *inciſim* vel *membratim* dicunt; ſed in primis etiam, cum verba naturali modo ratione, ſine cura illa ambitus connectunt. Caeterum medium quoddam genus ſunt *Schoenotenes*, & de quo modo (§. 26.) diximus περιοδικὸν, ſ. *periodica circumductio*. G.)

*) *Schoenotenes* eſt, quando interiectis propoſitionibus incidentibus, vel vna idea generali in ſpecialiores quam plurimas ſoluta, longius ac inſtar funis extenditur oratio. (Non quaeuis, ſed quae *colon* alias futura erat. Sic VOSS. 4, 3, 6. p. 160. G.) Inde enim nomen τῦ σχοινοτενῦς, id eſt, funis extenſi accepit hoc dicendi genus. CICER. *contra Rull. I,* 15.

Hoc capite, Quirites, omnes gentes, nationes, prouincias, regna, decemuirum ditioni, iudicio, poteſtatique permiſſa & condonata eſſe dico.

**) De *periodica circumductione* iam ſupra actum. Hic addimus ea περιοδικῶς omnium eſſe pulcherrima, quae e membris oppoſitis conſtantur. CICER. *pro Milon.* 4.

Eſt haec non SCRIPTA, SED NATA LEX, *quam non didicimus, accepimus, legimus, verum ex natura ipſa arripuimus, hauſimus, expreſſimus, ad quam non docti, ſed facti, non inſtituti, ſed imbuti ſumus.*

Vſus periodorum?

XXVIII. De vſu periodorum vt quaedam dicamus, illud praecipue notandum, non ferendam eſſe orationem, quae tota ſit periodica *). Miſcenda ergo oratio *verſa* & *fuſa*, ita tamen miſcenda, vt ſingulorum generum periodi ſuo quaeque loco adhibeantur **).

*) Quamuis enim ſplendida in primis ſit oratio verſa vel circumducta, & hinc ab ARISTOTELE *Rhet. III*, 9. laudetur, tamquam ἡδεῖα, εὐμαθὴς καὶ εὐμνημόνευτος, *iucunda, perceptu ac retentu facilis*: parum tamen a carmine differret oratio, ſi ea integra conſtaret periodis. Quare parum iucundae ſunt orationes ISOCRATIS, quae paene totae periodis conſtant. PLIN. *Hiſt. nat. VII*, 30. Idem collocationis & numeri ſtudium in GORGIA, Iſocratis praeceptore,

re, reprehendit DEMETR. PHALER. *de eloquut.* 15. qui etiam praeclare obſeruat, orationem nec totam periodicam, nec totam diſſolutam eſſe debere.

**) Inciſim ac membratim dicimus in dialogis, epiſtolis ad familiares, narrationibus, maxime, ſi ea, quae intra breue tempus geſta ſunt, referre velimus. Pneumate ad excitandos vehementiores affectus; periodis quadrimembribus in exordiis proponendisque enthymematibus; reliquis denique promiſcue utimur.

XXVIIII. Solent vulgo rhetores etiam de *numero oratorio* multa praecipere, quippe quem ſonoram iucundiſſimamque reddere orationem exiſtimant *). Sed ſatisfeciſſe nobis videbimur, ſi auribus hic obſequamur, quarum ſuperbiſſimum eſt, teſte CICERONE, iudicium. Hoc vero docebit, in clauſulis periodorum elegantiſſimos eſſe *dichoreum* **), *antiſpaſtum* ***), & *paeona tertium* ****). In principiis periodorum pedes & numeros ſectari abſonum videtur, multoque magis in medio, vbi ſufficit, ſi longae breuesque ſyllabae inter ſe miſceantur *****). Quid ſentiendum de numero oratorio.

*) De numero oratorio copioſe diſſerit CICERO *de orat.* III, 44. & ea in re plerique eum ſequuntur rhetores. Sel multi tamen totam illam de numeroſa oratione doctrinam vanam iudicant, maxime, quum tota illa res cuiusque ſtet iudicio. Enimuero negari nequit, multum gratiae accedere orationi, ſi periodorum clauſulae certo quodam numero abſoluantur. Dixerat aliquando GRACCHVS: *abeſſe non poteſt, quin eiusdem hominis ſit, probos improbare, qui improbos probet.* Latine ſane id dictum eſt & perſpicue, ſed parum numeroſe. Itaque CICERO verbis iisdem concinnius collocatis hanc effinxit periodum: *abeſſe non poteſt, quin eiusdem hominis ſit, qui improbos probet, probos improbare.* Quis neget, iam ob numerum, qui acceſſit, multo grauiorem elegantioremque factam eſſe periodum? Adde CHRIST. SCHRADERI *de rhetor. Ariſtot. ſenſu & vſu* III, 8. *p.* 529. *ſeq.*

**) *Dichoreus* eſt trocheus duplex – ᴗ – ᴗ. Hinc apud CICERONEM tam frequentia periodorum clauſulis ſunt verba eiusmodi; *comprobauit, exiſtimauit, audeamus.*

***) *Antiſpaſtus* ex iambo & trocheo conflatus eſt ᴗ – – ᴗ. Hinc ſaepe CICERO periodos eiusmodi claudit vocibus: *fateretur, haberemus.*

****) *Paeon tertius* duabus breuibus, tertia longa, & quarta itidem breui conſtat ᴗ ᴗ – ᴗ. Hinc in CICERONIS operibus tam frequens eſt clauſula: *eſſe videatur*, vt iam QVINCTILIANI tempore multi ſe exiſtimarint illam CICERONIS vbertatem adſequutos, ſi plerisque periodis illud ESSE VIDEATVR adiungerent, QVINCTIL. *Inſt. orat.* X, 2.

*****) Cauendum etiam hic eſt, *ne quid nimis*, inſanire nonnullos in conſectandis numeris periodorum, erudite, ut ſolet, oſtendit CAVSSIN. *de eloquent. ſacra & profana*, VII, 10. *p.* 167. (Huc pertinet verſus in proſa, de quo ſupra I, I, 19. obſ. XVII. G.)

(Nobis de tota re ita videbatur. I. Numerus proprie ineſt in longarum & breuium ſyllabarum permiſtione apta, i. e. argumento & affectui atque moribus accommodata. 2. Quantitas ſyllabarum cum pronunciatione, quae hodie obtinet, Latina non diſcer-

natur niſi penultimarum, imperfecte admodum numerum Latinum percipiamus neceſſe eſt. 3. Praeceptis ſpecialibus includere numerum vix licet. 4. Tanto minus, cum diverſa nimis ſint hominum vt in reliquis ſenſibus, ita in aurium quoque perceptione iudicia. 5. Ratio igitur ad facultatem numeroſae orationis perueniendi ſola relinquitur, a) vt legendo & pronunciando aures adſuefaciamus numeris eorum, quos probari accepimus: b) vt inter ſcribendum induamus eum animum, quo eſſe velimus auditores aut lectores noſtros: c) meminerimus triſtibus grauibusque & magnis rebus longas ſyllabas, contrariis breues magis videri aptas. 6. Quae in Latina collocatione praeter caetera huc faciunt, ea auctor tum hic, tum ſupra I, 1. §. 18. ſq. praecepit. 7. Pronunciatio vt iuuare numerum poteſt, ita corrumpere. Caeterum de numero oratorio vid. quos laudat ad LONGI. 38, b. ſ. 9 no. 37 TOLLIVS, it. PEARCE p. 150 Wetſten. G.)

Ornatam orationem reddunt translationes.

XXX. Et hactenus quidem de CONCINNITATE dictum *). Iam porro, quid ORNATAM reddat orationem, curatius oſtendendum eſt. Et hic quidem primas partes TRANSLATIONI deferimus **), quae ſi apta ***) & moderata ****) ſit, incredibilem orationi conciliat elegantiam.

*) Sunt & alia, quae rhetores (HERMOG. *de Inu.* 4, 3. apud CAVSS. 7, 6. p. m. 283. G.) recenſent, periodorum genera, veluti πνεῦμα καὶ κλεὶς, *ſpiritus* & *clauis*, itemque στρογγύλας ἀποτετορνευμένη, ἐπιτιμητικὴ, γνωμικὴ, ἀποφαντικὴ, ἐρωτηματικὴ, ἐλεγκτικὴ, δεικτικὴ, ἀρνητικὴ, ἀπαγορευτικὴ, periodus *rotunda*, *increpatoria*, *ſententioſa*, *enunciatiua*, *interrogatiua*, *redargutoria*, *demonſtratiua*, *negatiua*, *prohibitiua*. Sed *ſpiritus* & *clauis* non aliter differre videntur, quam oratio *dimenſa* & *fuſa*. (Plane aliter HERMOGENES l. c. apud quem *Clauis eſt periodus proprie dicta totam argumentationem complexa*. G.) *Rotunditas* omnium elegantium periodorum generale nomen eſt. Reliquae denominationes a materia fere deſumtae ſunt, adeoque huc non pertinent. Quin ſi ad materiam reſpicimus, innumera erunt periodorum genera. Itaque his Graeculorum minutiis immorari noluimus.

**) *Translatio* vocatur, quod vox a propria ad alienam ſignificationem ſimilitudine quadam transfertur. Vt ſi fortunam *vitream* dixeris pro inconſtanti: *adulare* pro celeriter accedere: *confluere* multitudinem pro concurrere. Eam neceſſitatis atque inopiae cauſſa initio inuentam, poſteaque frequentatam ob ornatum ac dignitatem, obſeruat CICERO *de Orat. III*, 38. Vnde etiam quaedam metaphorae adeo receptae ſunt quotidiano vſu, vt magis ſignificent proprie, quam propria ipſa e. c. *oculus vel gemma vitis*, *pes nauis*, *ſinus maris*, *incendi vel inflammari ira*, *labi errore*. Neſcio an non & huc referam IMBIBERE pro conſilium capere, ſibi aliquid proponere, & ita in mente ac cogitatione defigere, vt euelli non poſſit. Ita ſane non modo poëtae loquuntur, veluti LVCRETIVS *Lib. III. v.* 1010.

Qui petere a populo faſces, ſaeuasque ſecures
IMBIBIT,

& *Lib. VI.*

non

non quod violari ſumma Deûm vis
Poſſit, vt ex ira poenas petere IMBI-
BAT *acres.*

verum etiam CICER. *pro P. Quinct.* & LIV. *Lib. XI.* quae loca debemus MVRETO *var. lect. I. 6.* Add. TVRNEB. *Aduerſ. XVIII*, 21. *Nihil enim*, inquit QVINCTILIANVS *inſt. orat. VIII, 6. ſuis verbis, quam his arceſſitis, magis proprium erat.*

***) Vt aptae ſint metaphorae vel translationes, obſeruandae ſunt aliquot regulae. I. *In translationibus cauendum, ne inter ſe conferas diſſimilia.* Hinc frigida ſunt illa: *vlmorum greges* apud PLAVTVM *Pſeud. I, 1. v. 99. caeli fornices*, (Vid. CICER. *de orat. III*, 41.) *phalanx vndarum, foſſa ponti* apud PRVDENT. *περιστεφ. hymno VIIII. v.* 14. Studio tamen talia nonnumquam adfectant comici, vt riſum moueant. Sic PLAVT. *Curcul. II, 3. v. 39.* dixit *lippire dentes*, quum fame madent. *Et Pſeudol. I, 1. v. 74. lacrimas exſpuere* pro *lacrimare.* II. *Cauendum, ne translationes in frigidas hyperbolas euadant.* Talis eſt translatio illa IVVENALIS *Satira VI, v.* 423. Qui de ſono, qui fit inter vngendum, loquuturus, ait:

Et ſummum dominae femur EXCLA-
MARE *coegit.*

Nec magis ferenda illa FLORI *Hiſt. IIII*, 11. qui deſcripturus naues M. ANTONII: *caſtellorum*, inquit, *& vrbium ſpecie non ſine* GEMITV *maris &* LABORE *ventorum ferebantur.* Quae iam caſtigauit BVCHNERVS *de commut. rat. dicendi*, I, 2. 6. *p.* 38. III. *In laude a melioribus; in vituperatione a deterioribus petendae ſunt metaphorae.* Hinc recte CICERONEM laudaturus, eidem tribues *flumen orationis, os caeleſte*: at parum iudicii oſtenderet, quisquis eidem tribueret *aſininos labores.* IIII. *In ſtilo grandi a rebus grandibus; in tenuiori a tenuioribus petendae ſunt metaphorae.* Sic decora eſt translatio BVCHNERI *orat. paneg. V, p.* 126. *Ego perinde, dum nuncupata verborum vota incipio ſoluere, inde potiſſimum ducam initium, unde* INTERCEPTI SIDERIS *noſtri* LVX *primum* PRORVPIT. At ſi quis in deſcribendis ludi magiſtri natalibus hac translatione vti vellet, riſum profecto deberet lectoribus. V. *Translationes deſumi debent a rebus notis, & honeſtis.* Sic eleganter CICER. *de orat. III*, 41. dixit *ſcopulus patrimonii, vorago honorum*: obſcuriores fuiſſent *ſcylla & charybdis.* Parum honeſtae translationes ſunt illae, quas ipſe notauit CICER. *Rhet. III*, 2. *caſtrata reſpublica, ſtercus curiae*, pro quibus caſtius dixeris *eneruata reſpublica, purgamentum curiae.* Nec ferenda illa *cacatae chartae, verba vomere, ructare verba*, & huius generis alia, qualia grauiter reprehendit BVCHNER. *de commutata rat. dicendi, I, 2. p.* 44. VI. *Danda eſt opera, vt genus translationis ſeruetur*, id quod allegoriam vocant. Sic inſulſe quis diceret: *fortuna* VITREA *eſt, dum ridet, mutatur.* Quid enim vitro cum *riſu* & mutatione? Elegantius P. SYRVS: *fortuna* VITREA *eſt, dum* SPLENDET, FRANGITVR. Elegantius quoque CVRTIVS VII. 8. 24. *Fortunam tuam* PRESSIS MANIBVS *tene*, LVBRICA *eſt, nec inuita teneri poteſt.* Qua allegoria etiam vtitur SENECA *epiſt. CI.* Vides ergo abſonas eſſe loquutiones, *haurire fructum* †, *adgredi rem illotis manibus.* Fructus enim non *hauriuntur*, ſed *capiuntur*, nec manibus rem *adgredimur*, ſed *attingimus.* Eſt tamen, vbi & veteres hac in re lapſi. BVCHNERVS ſane *l. c. p.* 49. notat verſus illos HORATII *epiſt. I, v.* 1.

Nemo adeo FERVS *eſt, ut non* MI-
TESCERE *poſſit,*
Si modo CVLTVRAE *patientem accom-*
modet aurem.

In una enim ſententia ter mutauit genus translationis: *Feritas* animalium eſt, *miteſcere* frugum, *cultura* agrorum. Elegantius ita concinnaſſet verſus:

Non adeo FERVS *eſt, ut non* MAN-
SVESCERE *poſſit,*
Si DISCIPLINAE *patientem accommo-*
det aurem.

† Attamen REDVNDARE quid ad fructum dixit CICERO *pro Ligar. cap. 3. Laudem adoleſcentis exiſtimo ad meum aliquem etiam* REDVNDARE FRVCTVM. Quod ſane elegantiſſimum eſt. Id enim vult CICERO, laude adoleſcentem tam veluti abundare, vt ad ſuum commodum aliquid redundare inde poſſit.

****) Cauendum, ne nimio & immodeſto translatorum vſu in aenigma degeneret oratio. Eſt enim & hic, vt in omni vita, apprime hoc vtile, *ne quid nimis.* Caſtior Ciceronis aeuo erat Latinitas, quum ea metaphoris, tamquam gemmis quibusdam, diſtingueretur. At ſaeculo quarto caſtitas illa parum placuit AMMIANO MARCELLINO, SIDONIO APOLLINARI, ENNODIO, aliisque huius commatis ſcriptoribus, qui nihil ſatis Latinum putabant atque elegans, niſi quod eſſet allegoricum. Qua de re CAVSSIN. *de eloqu. ſacra & profana, II, 9, 92. Floruit Ennodius illo tempore, quo illa inſania metaphorarum vel potius allegoriarum dulcedo cuncta peruaſerat, & iam* FERRVM CICERONIS *Tulliana dictio vulgo dicebatur, contra aurea putabantur frigida quaeque acumina & allegoriae, quibus illi ſcriptores ſua referſerunt.* Vt exemplo res fiat clarior, conſidera mihi, quaeſo, illa ENNODII: *diu ſalum quaeris, verbis in ſtatione compoſitis, & incerta liquentis elementi placida oratione deſcribis, dum ſermonum cymbam inter loquelae ſcopulos rector diligens fraenas & curſum artificem fabricatus trutinator expendis; pelagus oculis meis, quod aquarum ſimulabas, eloquii demonſtraſti.* Bone Deus, quam frigida haec ſunt, & aenigmate quouis obſcuriora! ſed talia ferrea illa aetas ferebat ingenia. Parum comtum videbatur, quod non erat allegoricum, hinc non ſufficiebat *oratio*, ſed dicendum *orationis* vel *ſermonis cymba*, nec placebat *loquela*, niſi adderentur *ſcopuli.* Quae omnia aeque abſurda ſunt, ac ſi quis in vernacula diceret: *Man vvolle mit dem Schiff ſeiner Rede durch die Klippen der Zähne in die freye Luft ſegeln.* Adeo etiam illa, quae parce adhibita plurimum elegantiae conciliant orationi, eamdem frigidam & ridiculam reddunt, ſi nimis frequententur, maxime vbi non neceſſarium eſt, has ampullas proiici. (Quod ſi veremur, vt probari poſſit Metaphora paullo audacior, licet addere particulas excuſandi vim habentes, *tanquam, velut, quaſi*, & ſimiles, quae μειλίγματα, id eſt *emollitiones* vocat LONGINVS 32, 2, vbi de tota re pulchre agit TOLLIVS p. 173. In vniuerſum notandum, vſum etiam hic tyrannum, & delicias quasdam regnare, vt quae modeſtiora ſunt & minus diſſimilia, minus inhoneſta, damnentur, probentur audaciora. Vt in moribus quoque *Dat veniam coruis, vexat cenſura columbas.* V. G. *Inuehi in aliquem* ita frequens eſt Latinis & paullo alio ſenſu Germanis, vt vix Metaphoram eſſe ſentiamus. *Inequitare* volunt MACROBIVS & ARNOBIVS, importuni putantur & intolerabiles. Sic *Euro volare* licet, *agere* licet *mare*, *equitare per vndas Siculas* non licet, ne per HORATIVM quidem. G.)

An etiam metonymia & ſynecdoche?

XXXI. Reliqui tropi, in primis METONYMIA & SYNECDOCHE non tam † ad elegantiam orationi conciliandam, quam ad aptius explicanda veterum auctorum loca comparati videntur *). Nec tamen laude ſua defraudandae loquutiones quaedam metonymicae **) & ſynecdochicae ***), iamdudum veluti ciuitate donatae. Verum & hic adhibenda eſt cautio, ne, dum elegantes eſſe cupimus, vel *profani*, vel *obſcuri*, vel κακόζηλοι appareamus ****).

† (Verius

† (Verius dixiſſet Auctor, *non tantum ad elegantiam - - ſed etiam* etc. Sunt enim multa lumina orationis, quae his Tropis conſtant. Oſtendunt enim auditori vel lectori eam partem, faciemue rei, qua magis placere, vel mouere, vel certe perſpici poteſt. G.)

*) Duriuſcule etiam veteres nonnumquam loquuti ſunt, in primis poëtae, quod vt explicarent rhetores, *tropos* inuenerunt. Quis vmquam a vitio atque ἀκυρολογίᾳ abſoluerit illa HORATII, *Carm. IIII*, 4.

- - - vel Eurus
per Siculas equitauit vndas?

Equidem MVRET. *Var. lect. I*, 10. eodem modo loquutum obſeruat EVRIPIDEM in Phoeniſſis:

Ζεφύρου πνοαῖς ἱππεύσαντος ἐν οὐρανῷ.

Sed ipſe tamen fatetur vir doctiſſimus, *audacem eſſe hanc metaphoram & HORATIVM feciſſe more ſuo, ut perſequendis Graecorum veſtigiis τὸ τῆς λέξεως καινόν τε καὶ ξενικὸν quaereret, ſeque quam longiſſime a trita & plebeia loquendi conſuetudine abduceret.* (Inſpice, lector, totum locum, & obſeruabis, verbum *equitauit* primario ad *Dirum Afrum*, Annibalem, pertinere; verbum autem conueniens *Flammae* & *Euro* eſſe e generali notione motus in verbo *equitauit* repetendum. Taceo quod iudicium de talibus ſaepe guſtu quodam conſtat, qui ex ipſis poëtarum bonorum exemplis formandus eſt. Vid. quae ad finem §. praeced. obſeruata ſunt. G.) Nec melior eſt translatio CATVLLI:

Ipſa leui fecit volitantem flumine CVRRVM,

quamuis eam apud AESCHYLVM & EVRIPIDEM repererit IDEM *Lib. I. cap.* 11.

Quis non duriuſcule loquutum CICERONEM *dixerit pro Marcello 6.* dum ait: *gladium vagina vacuum in vrbe non vidimus.* (*Id eſt ſine vagina.* Neque enim *vacuus* ſemper ad cauum quoddam inane refertur; ſed abſentiam tantum eius rei, qua quid *vacuum* eſſe dicitur, indicat. G.)

**) Sic non ineleganter dicitur, *vario Marte* pugnare. QVINCTIL. *Inſt. orat. VI*, 8. *Sera iuuenum Venus*, TACIT. *de moribus Germ.* 20. *Hoc cum Gratia quadam Venere dicitur.* QVINCTIL. *l. c. Silent diutius Muſae Varronis*, CIC. *Acad. quaeſt. I*, 1. *comedere quem, pro eius bona conſumere*, PLAVT. Et quid elegantius quaeſo illis PLIN. *epiſt. I*, 6. *Experieris, non Dianam magis montibus, quam Mineruam inerrare.* Eodem pertinent & notiſſima illa: *toga* pro pace, *purpura* pro regno, *faſces*, pro magiſtratu, *laurea* vel *laurus* pro victoria, *ſcelus* pro ſceleſto, *ſeruitia* pro ſeruis.

***) Receptiſſimae ſunt loquutiones ſynecdochicae, *tectum* pro domo, *mucro* pro gladio, *mortales* pro hominibus, *probrum* pro ſtupro vel adulterio, *miles* pro militibus, *ſexcenta* pro plurimis. *In primis notari meretur, veteres, vbi de ſe ipſis in plurali loquuntur, non hoc iactantiae, ſed modeſtiae cauſſa facere, quaſi omnia cum aliis communicare vellent.* Hinc quum canit VIRGILIVS *Aeneid. II*, v. 89.

- - & nos aliquod nomenque decusque
Geſſimus,

SERVIVS ad eum locum addit: *nos*, inquit, *dixit, ad euitandam iactantiam. Nam ſi ſingulari dixiſſet,* EGO GESSI, *excluſiſſe ceteros videretur.* Conf. BVCHNER. *de commut. rat. dicendi I*, 5, 2. p. 88.

****) Cauendum ergo I. *ne profani videamur*, dum promiſcue conſectamur tropos. Frigidiſſimum eſt, vbique inculcare Vulcanum, Iouem, Iunonem, Mercurium, & huius generis alia. Ab his enim *noxiis figuris*, vt vocat AVGVSTINVS, merito abſtinet Chriſtianus, niſi conſtanti vſu veluti in nomina adpellatiua tranſierint. Sic nemo niſi nimium ſuperſtitioſus damnabit phraſes: *ſuo Marte aliquid facere, aequo Ioue iudicare* & ſimiles *alias huius generis.* Verum nemo ſanus probabit illas iurandi formulas, *mecaſtor, mehercle, aedepol*, a quibus non abſtinuerunt

nuerunt MANVTIVS, BEMBVS aliique viri ceteroquin doctiſſimi. Conf. IAC. THOMASII *diſſert. de ſtili ethniciſmo* (*circa Aduerbia iurandi*). Cauendum porro, II. *ne tropos adſectantes vel obſcuri vel κακόζηλοι fiamus.* Id vero iis maxime contingit, qui poëtas ſequuti longius a vulgari ſignificatione deflectunt. Sic obſcurius eſt illud CLAVDIANI *de raptu Proſerp. II*, 16. *ſudata marito fibula*, pro fibula a marito elaborata. Obſcuriora etiam ſunt *vulnus* pro ſagitta apud VIRGIL. *Aen. II. v.* 529. & *VII. v.*533. (Priore loco *Perſequitur Pyrrhus Priamum infeſto vulnere:* poſteriore *Haeſit ſub gutture vulnus:* Recte vtrumque. Verum enim eſt. *Vulnus* Priamo intentabat Pyrrhus. Vbi telum haeret, ibi etiam *vulnus*. Sed ſi ita ſumas *vulnus* pro gladio, vt dicas aliquem *vulnere lapides cecidiſſe*: vel *mucronem*, vt puerum iubeas *mucronem tibi afferre*, ſtultitiae notam Metonymiae & Synecdoches excuſatione non effugeris. G.) *Hoſpes ardet* pro hoſpitis domus ardet apud HORAT. *Satir. I*, 5. Talibus qui in proſa vtitur, obſcurus fiet. (Diiudicantur haec conſuetudine. Non obſcurus eſt Germanis, qui dicit *Sempronium deflagraſſe*, *er ſey abgebrannt*, i. e. domum illius. G.)

Figurae etiam orationem ornant.

XXXII. Haec de tropis: magis † orationem ornant *figurae*; ſed ſelectiores. Plures enim ſunt, quae vix quidquam venuſtatis habent. Aliae ad dignitatem potius, quam elegantiam orationi conciliandam; aliae ad affectus tantum excitandos comparatae ſunt. Nos eas tantum, quae ad ornatum pertinent *), recenſebimus.

† (Certe non minus. *Magis* nolim dicere, cum Metaphora nihil ſit ornatius. Deinde affectuum concitationem non recte opponit Auctor pulchritudini. Pulchrum eſt quod placet. Placet autem oratio, quae affectus recte exprimit. G.)

*) Elegantiſſima e. g. eſt I. ANTANACLASIS, quum vox ejusdem adpellationis, non vero ſignificationis, repetitur. CIC. *ad Attic. epiſt. XIIII*, 14. *Quid ergo? iſta culpa Brutorum? minime illorum quidem: ſed aliorum brutorum.* Ita eodem exemplo dixeris: *Malis me oneras, haud malis.* Elegans quoque II. ANAPHORA, quae eamdem vocem in principio repetit. e. g. CIC. *Catil. I*, 1. *Nihil te nocturnum praeſidium palatii, nihil vrbis vigiliae, nihil conſenſus bonorum omnium, nihil hic munitiſſimus habendi ſenatus locus, nihil horum ora vultusque mouerunt.* Commendanda III. EPANODOS, quum ſententia acute conuertitur, CIC. *pro Plancio* 28. *Gratiam qui refert, habet, & qui habet, refert.* VELLEI. PATERC. *II. Quam prouinciam pauper diuitem ingreſſus, eam diues pauperem reliquit.* IV. PARONOMASIA, quando voces eiusdem paene aut non admodum diſſimilis ſoni coniunguntur. TERENT. *Andr. I*, 3. *Inceptio haec eſt amentium, non amantium.* Et eodem modo dixeris: *tibi parata erunt verba, huic homini verbera. Muſeum liberis magis, quam libris refertum. Non aduerſus hoſtem, ſed auerſus proceſſit.* NEP. *Attic. c.* 17. *Philoſophorum ita percepta habuit praecepta.* Eodem pertinet V. IMAGO, de qua iam DEMETR. PHALER. obſeruauit, nullam eſſe figuram, quae plus elegantiae adferat orationi. Eſt vero imago adſimilatio, protaſi aeque ac apodoſi deſtituta, facta per particulas *veluti*, *tamquam*, *inſtar*, & huius generis alias. NEP. *Hannib. c.* 1. *Hic autem velut hereditate relictum odium paternum erga Romanos ſic confirmauit, vt prius animam, quam id, depoſuerit.* FLOR. *Praef. A Caeſare Auguſto in ſaeculum noſtrum haud multo minus anni ducenti, quibus inertia Caeſarum quaſi conſenuit atque decoxit, niſi quod ſub Traiano principe mo-*

nes

Digitized by Google

…det lacertos; & praeter ſpem omnium ſenectus imperii quaſi reddita iuuentute reuireſcit. VI. PARADIASTOLE, quum diſtinguuntur, quae confundi vulgo ſolent. SEN. epiſt. II. *Non qui parum habet, ſed, qui plus cupit, pauper eſt.* VII. ANTIΘETON, quum contraria contrariis opponuntur. CIC. *Catil. II*, 3. *Ex hac enim parte pudor pugnat; illinc petulantia: hinc pudicitia; illinc ſtuprum: hinc fides; illinc fraudatio: hinc pietas; illinc ſcelus: hinc conſtantia; illinc furor: hinc honeſtas; illinc turpitudo: hinc continentia; illinc libido.* VIII. ANTIMETAΘEΣIΣ, quando propoſitio ita inuertitur, vt contrarius inde emergat ſenſus. PLIN. *Paneg. cap.* 17. *Non ideo viciſſe videris, vt triumphares, ſed triumphare, quia vinceres.* SENEC. *epiſt. II. Quum legere non poſſis, quantum habueris, ſat eſt, habere, quantum legas.* VIIII. OΞYMΩPON, quum contraria de eodem dicuntur. SEN. *epiſt. II. Nuſquam eſt, qui vbique eſt.* FLOR. *Hiſtor. II.* 6. *Reuiuiſcentis imperii ſpes Fabius fuit, qui nouam de Annibale victoriam commentus eſt,* NOLLE PVGNARE. X. PERIPHRASIS, qua rem vnam multis ambimus verbis. NEP. *Themiſt. cap.* 1. prudentiam Themiſtoclis laudaturus plurimis vtitur verbis: *celeriter, quae opus erant, reperiebat; neque minus in rebus gerendis promtus, quam excogitandis, erat: quod & de inſtantibus, vt ait Thucydides, veriſſime iudicabat, & de futuris callidiſſime coniiciebat.* XI. EΠANOPΘΩΣIΣ, quae tollit, quod dictum eſt, & pro eo, quod magis idoneum eſt, reponit. SEN. *conſol. ad Marc.* 1. *Patrem non minus, quam liberos dilexiſti: excepto eo, quod non optabas ſuperſtitem: nec ſcio, an & hoc optaveris.* PLIN. *epiſt. I*, 2. *Quod me longae deſidiae indormientem excitauit, ſi modo is ſum ego, qui excitari poſſim.*

XXXIII. Plurimum quoque elegantiae ineſt orationi, quae ritus formulaſque antiquas *) aliis rebus ſine adfectatione applicat **).

Nec non formulae antiquae.

*) Praeclarum opus *de formulis & ſollemnibus populi Romani verbis* exſtat, conſcriptum a BARN. BRISSONIO, quod ex recenſione V. C. FRANC. CAR. CONRADI prodiit *Halae* noſtrae cIↃIↃCCXXXI. *in fol.* Et nos quoque complures eiusmodi loquutiones antiquas & ſollemnes explicauimus in *ſyntagmate antiquitatum Romanarum, iurisprudentiam illuſtrantium. Argent.* cIↃIↃCCXXXIIII. 8. *mai.* (B. BALBINVS *Quaeſtiis Orator.* Q. 17. excerpſit e Briſſonii opere, quae in primis ad dicendi vſum facere videbantur. G.)

**) Vt exemplis nonnullis rem declaremus, antiqua formula in funeribus adhibita eſt: ILICET ACTVM EST. Eam eleganter ad herum accommodat Parmeno ſeruus apud TER. *Eun. I*, 1. *v.* 9. *actum eſt, ilicet periiſti, eludet vbi te victum ſenſerit.* QVISQVIS ERIS, NOSTER ERIS, imperatorum erant verba, transfugam recipientium in fidem. Ea vero eleganter ad receptionem hoſpitis traducit VIRGIL. *Aen. II. v.* 148.

Quisquis es, amiſſos hinc iam obliuiſcere Graios.
Noſter eris.

Conf. SERV. *ſchol. ad h. l.* Tales etiam ſunt formulae: *digna res, propter quam vadimonium deſeras.* PLIN. *Hiſt. nat. praef. Aurem cui vellere,* VIRG. *Eclog. VI. v.* 3. *Omne punctum ferre,* HORAT. *de arte poet. v.* 343. *Nec tu aram tibi nec deprecatorem pararis.* TERENT. *Heaut. V*, 2. *v.* 22. *Cenſor vitio vel ſine populi ſuffragio creatus, faſces ſubmittere: ſcriptores proletarii vel capite cenſi, diuidere ſententiam,* & aliae innumerae, quas ex antiquitatibus Romanis explicandas eſſe, viri docti ad auctores veteres paſſim monent. Omnia enim haec ac vel ideo elegantiſſima ſunt, quod ritus antiquos ac formulas populi Romani ſol-

lemnes nobis in memoriam revocant.

Et adagia. XXXIIII. Nec gratia porro ac venuſtate carent *adagia*, quae in omnibus linguis idem praeſtare videntur, quod in cibis condimentum *). Sed cavendum, ne promiſcue omnes linguae idiotiſmos, aut comicorum iocos proverbia eſſe exiſtimes **), qua in re vel ipſe ERASMVS haud raro deceptus videtur ***).

*) Dici non poteſt, quantopere orationem ornent eiusmodi adagia. Plerumque enim, vt ex ARISTOTELE notat SYNESIVS, illa ſunt παλαιᾶς φιλοσοφίας ἐν ταῖς μεγίσταις ἀνθρώπων φθοραῖς ἀπολομένης ἐγκαταλείμματα, περισωθέντα διὰ συντομίαν καὶ δεξιότητα, *veteris philoſophiae inter maximas hominum ruinas intercidentis quaedam reliquiae, ob breuitatem dexteritatemque ſeruatae.* Quum vero ejusmodi adagia ſint inſtar condimenti: facile patet, inſulſam inſipidamque (potius, *moleſtam & grauem auribus: inſulſa* dicimus, quae nihil condimenti habent. G.) futuram orationem, adagiis iuſto pluribus reſperſam. Vnde recte monet CAVSSINVS *de eloquent. ſacra & prof. IIII*, 4. p. 189. *Erit in his adagiis obſeruandum, ne crebra & obſcura admiſceantur orationi: quod puerile eſt, & vitioſum. Sed, vbi res feret, commode quaſi gemmulae purpurae inſerantur: maxime vero in epiſtolari ſtilo, qui paroemiarum amoenitate cultius eniteſcit.* Vt exempla quaedam ſubnectamus: quid pulchrius eſt illis CICER. *ad diuerſ. lib. VII. epiſt.* 24. *Habes Sardos venales, alium alio nequiorem?* Quid elegantius illis TERENTII, *Eun. II*, 3. *v.* 89. *At enim iſthaec in me cudetur faba?* Ita eleganter CICER. *de legib. III*, 16. vtitur prouerbio *fluctus in ſimpulo mouet.* Immo & veteres aliquando initium tantum adagii, ſi notum & peruulgatum eſſet, obſeruamus adſcripſiſſe, itemque factitaſſe in HOMERI aliorumque poëtarum dictis, quae in primis celebrabantur, adducendis. Exemplum ex CICER. *lib. XIII. ad Attic. epiſt.* 23. attulit MVRET. *Var. lect. lib. X. cap.* 14. *Sed, quaeſo, epiſtola mea ad Varronem valdene tibi placuit. Male mihi ſit, ſi vmquam quidquam tam* INVITA, ſcilicet *Minerua.* Sic & *lib. VII. ad diuerſ. epiſt.* 28. *Et hoc tempore non ſolum ſapiens, qui hinc abſis, ſed etiam beatus, quamquam quis, qui aliquid ſapiat, nunc eſſe beatus poteſt? Sed quod tu, cui licebat, pedibus es conſequutus, vt ibi eſſes*, VBI NEC PELOPIDARVM, *noſti cetera: non idem propemodum conſequimur.* Integer enim locus poetae veteris, quem in animo habuit, talis eſt: *vbi nec Pelopidarum facta, nec famam audiam.* CICER. *lib. VII. ep.* 30. & *lib. XV. ad Attic. epiſt.* 11.

**) *Adagium* ſcilicet *eſt dictum acutum vulgari omnium ſermone tritum, quod plerumque ad factum aliquod amoenum aut ritum veterem, aut ſimile quid reſpicit.* Adagia non ſunt, I. quae nihil habent acuminis, v. c. *bene compoſitum par; ſimilis ſimili gaudet.* (Acumen vix poteſt intelligi niſi ex applicatione. G.) Nec II. hoc nomen merentur vnius vel alterius auctoris dicta, quantumuis acuta. Sic SVET. *Octau. c.* 87. notauit, Auguſtum quotidiano ſermone vſurpaſſe illa: *Ad Kalendas Graecas*, id eſt, numquam. *Contenti ſimus hoc Catone*, id eſt, contenti ſimus praeſentibus. *Velocius, quam aſparagi coquantur*; id eſt, *cito.* Sed haec quum Auguſto fuerint propria, vix adagia dixeris. (Interim prouerbiorum omnium origo inde repetenda, quod primus aliquis commode aliquid dixiſſe viſus eſt, quem deinde vel ſeculi ſimplicitas, vel certa ratione imitati ſunt alii. Si quis Auctoris circumſcriptiones adhibere omnes velit, pauca relinquentur proverbia. G.) Idem cenſendum III. de linguae

idio-

Digitized by Google

idiotiſmis, aut veterum poëtarum ſententiis. e. g. *actum agit ; fluctus numerat ; feſtina lente. Quid tanto dignum feret hic promiſſor hiatu ? Magno conatu maximas nugas agit.* Elegantia haec non carent, ſed non tamen ſunt in prouerbiis ponenda.

***) Multas poëtarum ſententias, multos idiotiſmos prouerbiis adſcripſit ERASMVS ROT. qui maiorem dediſſe operam videtur, vt chiliades, quam vt ſelectiores paroemias colligeret. MVRET. *Var. lect. XII*, 16. *& ſeq.* (Nempe non ea tantum collegit Eraſmus, quae in prouerbio iam eſſent, ſed quae apta eſſent ad recipiendam notam prouerbii. Si illa ponere ſola fuiſſet conſilium, de quibus conſtat, fuiſſe in prouerbio : altero vel tertio tanto minor fuiſſet ſuſcipiendus labos. G.)

XXXV. Denique & *ſententiae* acutae ſuo loco adhibitae maximopere ornant orationem *). Sed hic quoque cauendum, *ne quid nimis* **), aut ne vulgaria quaedam de moribus praecepta ſubinde inculcando, egregii quidquam dixiſſe nobis videamur ***). Et ſententiae.

*) Sententiarum virtutes ſunt, I. acumen, II. rotunditas, i. e. ſi concinna periodo concluſae ſint, III. & ſapientia, vt aliquod praeceptum complectantur. Tales ſunt illae SENECAE *de vit. beat. c.* 30. *Sententiam ſemper vnius ſequi, non vitae eſt, ſed factionis. Et de benefic. III*, 17. *Gratum hominem ſemper beneficium delectat ; ingratum ſemel.* Aſt ſi dixeris: *omnium rerum primordia a precibus fieri debent*, vix hoc ſententiae nomen merebitur. Sapiens quidem eſt hoc praeceptum, ſed nec acutum nec rotundum.

**) Recte ait AVCT. AD HEREN. IIII, 16. *Sententiae in oratione non debent frequentari, ne magis viuendi praeceptores, quam rei actores videamur.* Add. BVCHN. *de commut. rat. dicendi II*, 7, 11. *p.* 450.

***) Neſcio quid vulgare ſapit ſententioſa eiusmodi, quam vocant, eloquutio. Vulgus enim quam ſaepiſſime vtitur ſententiis, quamuis parum acutis. Vnde & comici perſonis viliſſimis ſententias quam plurimas tribuere ſolent, v. c. TERENT. *Andr. I*, 1. Soſiam inducit, libertum frugi, qui paene vbique domino reſpondet, adhibitis ſententiis. Recenſente domino beneficia, reſpondet : *iſthaec commemoratio, quaſi exprobatio eſt immemoris beneficii.* Referente deinde illo filii ſui inſtitutionem & genium : nulli rei admodum addictum : iterum reſpondet Soſias : *id arbitror, adprime in vita eſſe vtile, vt ne quid nimis.* Laudante dehinc filii in parandis colendiſque amicitiis ſollertiam : denuo philoſophatur Soſias : *ſapienter vitam inſtituit, namque hoc tempore obſequium amicos, veritas odium parit.* Narrat inde Simo, quomodo occultos filii amores deprehenderit, rationemque reddit, cur eum tum haud obiurgarit. Quid hic Soſias ? Denuo philoſophatur, & ex ingenio ſuo depromit ſententiam. *Recte putas : nam ſi illum obiurges, vitae qui auxilium tulit, quid facias illi, qui dederit damnum aut malum?* Talia vulgo ſemper in ore ſunt. Vnde ſtilus eiuſmodi ſententioſus parum placet accuratioribus dicendi magiſtris. Vid. QVINCTIL. *Inſt. orat. VIII*, 5. qui etiam *X*, 1. Senecam reprehendit, *quod rerum pondera minutiſſimis ſententiis fregerit.*

(Obſeruandum diligenter diſcrimen inter *Gnomen*, i. e. ſententiam generalem, & *Noëma* ſ. ſententiam applicatam. Saepe magnam hoc habet venuſtatem, vbi illo vix ac ne vix quidem vti licet. G.)

XXXVI. Mirifice quoque ſibi nonnulli placent verſibus & hemiſti- An etiam verſus &

hemiſti-ſchia ?

miſtichiis poetarum, quae vbique orationi inſerciunt *). Sed quemadmodum horum vſus & periodorum concinnitatem perimit, & ipſius ſtili grauitati repugnat: ita vix laudem mereri videntur verſus proſae admixti, niſi vel teſtimonii cauſſa **), vel ob inſigne ſententiarum acumen ***) inſerantur, quod & ipſum tamen rarius fieri debet ****). *In elegantiore ſermone rectius feceris, ſi dicta eiusmodi poetica ſolutiore ſtilo exprimas* *****).

*) Talis eſt recentiorum quorumdam ſtilus, in primis LIPSII, BAVDII, & e theologis DANHAVERI, FR. SPANHEMII aliorumque, qui dici non poteſt, quantum ſibi frequentiſſimo illo verſuum atque hemiſtichiorum vſu placeant. E veteribus DIO CHRYSOSTOMVS hoc dicendi genere delectatus eſt. (I. LIPSIVS verſus & teſtimonia poëtarum raro, nonnumquam tamen, inſeruit epiſtolis ad eos, quos illa re delectari putabat. Deinde antiquitatum & doctrinae politicae libros ſtudioſe contexuit alienis dictis, auctoritatis cauſſa. Sed vbi eloquentia opus eſt, plane abſtinet: minime proinde in hac claſſe abutentium verſibus collocandus erat. G.)

**) Teſtimonii cauſſa quoſdam poëtarum verſus ſaepe adhibet CICERO in libris philoſophicis & rhetoricis, maxime ex ENNIO, & EVRIPIDE. Nec in epiſtolis deſunt exempla. Vid. *epiſt. ad diuerſ. I, 9.* vbi ſex verſus integros e TERENTII *Eunucho* inſerit, vt & *epiſt. VIII, 26. XIII. 16.* Eodem exemplo poëtarum teſtimonia ad partes ſaepiuscule vocant SENECA, & PLINIVS, ſed non niſi in ſcriptis didacticis & epiſtolis. In litterario enim puluere, & inter amicos, haec locum inueniunt. Sed in orationibus, vbi grauitas ſtili vtramque paginam facit, non temere eiusmodi floſculis vtendum. DEMOSTHENES ſane, CICERO & PLINIVS in orationibus ſuis a poëtarum teſtimoniis vel plane abſtinuerunt, vel ea mutato orationis genere protulerunt. Pauculi verſus leguntur *in orat. in Piſon. cap. 18.* & *pro Muraen. cap. 14.*

***) Ineſt enim nonnunquam poëtae cuiusdam dictioni aliquid acuminis quod mutato verſu periturum videbatur. Hic non indecorum erit, ipſum verſum inſerere, ſi cum iis agimus, quorum ad palatum ſunt eiuſmodi lautitiae. Sic SENECA *de ira II, 16. In frigora ſeptemtrionemque vergentibus immanſueta ingenia ſunt, vt ait poëta,*

- - ſuique ſimillima coelo.

Et epiſt. 82. Facile prouocabas mala abſentia: ecce dolor, quem tolerabilem eſſe dicebas: ecce mors, quam contra multa animoſe loquutus es: ſonant flagella, gladius micat:

Nunc animis opus, Aenea, nunc pectore firmo.

****) Vtendum ergo his verſiculis rarius, & maxime I. in epiſtolis ad familiares, non aeque in elaboratioribus, quales ſunt v. c. dedicatoriae ad viros magnos ſcriptae; II. in ſcriptis didacticis, ſi cum eiusmodi hominibus nobis res eſt, qui auctoritati permultum deferunt. Abſtinendum autem ab iis in panegyricis, & in omni oratione graui, quales ſunt theologicae, & ciuiles. Certe parcius & modeſtius his inſpergendi ſunt verſus.

*****) Vt exemplo rem illuſtremus: CVNAEVS *in Satira Menipp. Sardi venal. p. 411.* haec habet: *profecto hoſpes, nec quidquam Deus haec ſpatia ſedeſque ab orbe veſtro abſcidit, ſi tamen vos terrae fines tranſilitis, & haec ignota ac peregrina viſitis. Nihil deinceps mortalibus arduum erit, coelum ipſum adibitis tandem, & quidquid praeterea homini, dum in terra vitam agit, negatum eſt.* Nemo ignorat, HORATII haec omnia

eſſe,

eſſe; qui *libro I. Carm. Od. III.* ita canit:

Nec quidquam Deus abſcidit
Prudens Oceano diſſociabili
Terras: ſi tamen impiae
Non tangenda rates tranſiliunt vada.

Et paucis interiectis;

Nil mortalibus arduum eſt,
Coelum ipſum petimus ſtultitia.

Quanto concinnius haec omnia ſolutiore ſtilo protulit CVNAEVS? Sic & ipſe CICERO aliique auctores veteres ſaepe vſi ſunt poëtarum teſtimoniis alia veluti veſte indutis, ceu pluribus exemplis in Variis Lectionibus paſſim demonſtrauit M. ANT. MVRETVS. Elegans in primis eſt exemplum in CICER. *Cat. mai. cap.* 2. vbi eum verba EVRIPIDIS:

τὸ δὲ γῆρας ἄχθος αἰεὶ
βαρύτερον Αἴτνας σκοπέλων
ἐπὶ κρατὶ κεῖται.

ita videmus expreſſiſſe: *Senectus plerisque ſenibus tam odioſa eſt, vt onus ſe Aetna grauius dicant ſuſtinere.* Vid. MVRET. *Var. VII*, 15. & *XI*, 12. vbi locum SOPHOCLIS a CICERONE expreſſum producit.

XXXVII. Sed ſufficiant haec quidem de ornata oratione. Reliquum eſt, vt, quomodo APTE dicendum ſit, doceamus. Quum enim aeque abſonum ſit, omni orationi eumdem characterem, ac omni perſonae easdem veſtes aptare: noſtra omnino intereſt, varias dicendi formas vel characteres in numerato habere, maxime quum ita plerumque de illis differant rhetores, ut quid ſibi velint, ſcias cum ignariſſimis *).

Apte dicimus, ſi varios dicendi characteres diſtinguimus.

(Iniquior erat, cum iſta ſcriberet Auctor, in LONGINVM, a Praeceptore ſuo, CHRISTI. THOMASIO, inductus ſcilicet, quod ſatis oſtendunt primae editiones huius libelli, in quibus locum bene longum ex cautelis Thomaſianis, hac parte non ſatis cautis neque acutis, hic intexuerat. Quod ſi legiſſet LONGINVM, praeſertim adiutore vſus TOLLIO, cuius praeſtantiſſima editio eſt, *Trai.* cIↃ IↃC XCIV. 4. & Pearcianae, quantum ad rerum tractationem, multum praeferenda: aliter profecto iudicaturus erat vir doctus & acutus. Audacter dixerim, Ille ſe profeciſſe ſciat, qui LONGINVM intellexerit, intellectus enim quin placeat LONGINVS, non eſt dubium. G.)

*) Exemplo eſſe poterit DIONYSII LONGINI tractatus περὶ ὕψους *ſiue de ſublimitate*, cuius nitidiſſima & optima editio nuper prodiit cura ZACHAR. PEARCE, *Amſteiod.* cIↃIↃCCXXXIII. 8. *mai.* (Conf. IO. GVIL. BERGERI *de naturali pulcritudine orationis ad excelſam* Longini *diſciplinam illuſtri continentique*, C. *Iulii Caeſaris exemplo exacta, liber commentarius, cui Chreſtomathia Longiniana acceſſit.* Lipſ. cIↃIↃCCXX. 4. Add. eiusdem BERGERI *Diſſertationum academicarum ex auctoritate publica ſcriptarum* Viteb. & Lipſ. cIↃIↃCCXVII. 4. nonam, Praef. Ed. 6. G.) Quum ergo ita comparati ſint plerique rhetorum libelli, de formis ſtili, vt perlectis illis, repetere cogaris illa Demiphontis apud TERENT. *Phorm. II*, 4. *v.* 18.

– – – *Feciſtis probe,*
Incertior ſum multo quam dudum:

dabimus operam, vt rem omnem, quam fieri poteſt, dilucidiſſime proponamus. Et quidem ex genuinis fontibus, quos vbique bona fide indicauimus, non ex praelectionibus MSSC. SCHVRZFLEISCHII, cui nos haec obligiſſe, ea, qua ſolet, modeſtia ſcripſit REINHARDVS quidam, qui homo neſcio vtrum ex ſuo ingenio alios aeſtimet, an ſibi perſuaſerit, praeter ſe neminem aliquid, niſi quod ex illis ſchedis hauſtum ſit, tradere poſſe. Equidem SCHVRZFLEISCHIVM tanti facio, vt me

H 3 non

non puderet per eum profeciſſe, ſi mihi licuiſſet eſſe tam felici. At Deum teſtor, me nec eo tempore, quo hunc libellum ſcripſi, nec poſtea vnquam, ſchedas iſtas MSSC. vidiſſe, adeoque inſignem eſſe illam, quam REINHARDVS mihi fecit, iniuriam. Sed occallui iam ad iſtorum hominum voculas, qui magnam laudem in obtrectatione poſitam putant, neque quidquam cupidius faciunt, quam vt quidquid poſſunt, quacumque ratione poſſunt, ex aliena laude deterant, ſperantque tantum ſuae famae acceſſurum, quantum alienae detraxerint. At noſtra ſcilicet refert, quid REINHARDVS de nobis iudicet. Immo iudicet, fingatque, quidquid velit.

Si liuor obtrectare curam voluerit:
Non tamen eripiet laudis conſcientiam.

Stilus Laconicus.

XXXVIII. Primo itaque, quod ad breuitatem vel vbertatem ſermonis adtinet, ſtilus in LACONICVM, ATTICVM, RHODIVM, & ASIATICVM diſpeſci ſolet *). Stilus LACONICVS iuſto breuior, ac veluti abruptus eſt, in eoque conſiſtit, quod plura intelligi, quam legi, iubeat **). Hinc, niſi inter amicos, vix laudem aliquam meretur ***).

*) Omnes hae gentes Graece loquebantur, ſed ita, vt mirifice inter ſe diſcreparent. *Laconibus*, genti ambitioſae ac ſuſpicaci, breuis atque abrupta placebat oratio: *Atticis* breuis quidem & ſimplex, ſed acuta: *Aſiaticis* ventoſum diffuſiſſimumque dicendi genus. *Rhodii* denique Atticis paullo vberiores, at multo adſtrictiores Aſiaticis erant, adeoque prudenter orationis habitum efformarunt, inter Atticam macilentiam & Aſiaticam pinguedinem medium. Vid. QUINCTILIAN. *Inſt. orat. XII.* 10. & NIC. CRAGIVS *de republ. Lacedaem. III*, 6, 5. (De ICtis ita magnus vir BYNCKERSHOECKIVS obſeruat. VIII, 15. *Stilus ICtorum Atticus periit cum libertate Ro. Succeſſit Rhodius, quo plerique ICti vtuntur: poſtea Aſianus, quo vtitur Conſtantinus M.* Hoc forte optimum exemplum, quo triplex illa ſtili differentia illuſtrari poteſt. G.)

**) DEMETR. PHAL. *de eloquut. n. CII. p. 66.* Καὶ οἱ Λάκωνες πολλὰ ἐν ἀλληγορίαις ἔλεγον ἐκφοβοῦντες, *Lacones multa allegorice dicebant metum incuſſuri.* Eadem vero ratio, quae eos allegoriis occultare iuſſit ſenſa animi, etiam breue illud atque abruptum dicendi genus ſuaſit. Hinc idem DEMETR. PHAL. auctor eſt, eos aliquando ad verboſam Philippi Macedonis epiſtolam ita reſcripſiſſe Διονύσιος ἐν Κορίνθῳ, *Dionyſius Corinthi.* Plura hic intelligenda erant Philippo, quam legebat. Dicere volebant Lacones, *non eſſe, quod ſe iactaret, Spartaeque minaretur Philippus, fulgur e pelui dari. Non diuturna eſſe ſolere tyrannorum imperia. Dionyſium quoque, Siculis olim metuendum, nunc Corinthi viuere, in tanta rerum omnium penuria, vt ludimagiſtri munere fungatur. Forſan in fatis eſſe, vt eadem fortuna Philippum maneat, niſi cautior ſit aduerſus bona ſua, & opprimendae Graeciae conſilia abiciat. Videret ergo, ne eius vitam imitaretur, cuius exitum perhorreſceret.* Vide quantum idearum tria iſta verba Διονύσιος ἐν Κορίνθῳ contineant? Non minus breues ſunt epiſtolae Laconicae, quas collegit ſcholiaſtes DIONIS CHRYSOST. *ad orat. LXIIII.* veluti: τοὶ Πέρσαι δυλίωσιν ἐκλόχαρεν πεδ' Ἀθήνας. Ξενοφῶν ἐφυγαδεύθη, & ſimiles. Vnde STRABO *lib. I.* obſeruat, inter ὑπερβολὰς ἐπὶ ὑπερβολαῖς eſſet & illam: ἐλάττω δ' ἔχειν αἰχὸν ἐπιστολῆς Λακωνικῆς. *agrum habere, minorem epiſtola Laconica.* Sed de βραχυλογίᾳ Λακωνικῇ plura ſcripſit IO. MEVRS. *Miſcell. Lacon. lib. III. cap. 3 & ſeq.*

***) Hinc Laconice nonnumquam

cum

cum Attico agit CICERO; cum amicis PLINIVS & LIPSIVS. Sed quum Lacones ſemper habiti ſint ἄλογοι, nec vlla vmquam eloquentiae laude floruerint: (Vid. CICER. *Brut. cap.* 13. AELIAN. *Var. Hiſt. XII*, 50.) abſurdum eſſet, abrupto illo dicendi genere laudem conſectari velle.

XXXVIIII. Magis commendandum ATTICVM dicendi genus, in quo multae ideae paucis acutisque verbis proferuntur *). Talis eſt ſtilus THVCYDIDIS, XENOPHONTIS, ARISTOPHANIS. Aſt, quum LYSIAS & ISAEVS exile quoddam atque exſuccum dicendi genus inuenerint **): factum eſt, vt plures eorum imitarentur exilitatem, & ſibi ipſis Athenis magis viderentur Attici, ſi ſiccam atque ab omni ornatu alienam dicendi formam ſequerentur, quos grauiter reprehendit CICERO ***). Stilus Atticus.

*) Virtutes ergo Attici ſtili ſunt I. *breuitas*, (non ſimpliciter tamen: ſed in quantum argumento ea conuenit. Vid. omnino CICERO *Bruto c.* 82. vbi dedita opera errorem eorum refutat, qui breuitate cenſerent ſtilum Atticum, cum DEMOSTHENES non minus Atticus fuerit, quam LYSIAS. G.) II. omnis *tumoris* atque *adfectationis fuga*, III. *acumen*, IV. *elegantia*. Hinc praeclare monet CICER. *Orat.* non ſufficere, vt in verbis nihil ſit inquinatum, abiectum, ineptum, durum, aut longe petitum: nec ſatis eſſe, ſi nihil in ſententiis abſurdum aut alienum, aut ſubinſulſum ſit: ſed exigi etiam vires, lacertos, ſanguinem, id eſt acumen & elegantem grauitatem. Sic Attica ſunt illa PLIN. *epiſt. I*, 3. *Tu modo enitere, vt tibi ipſe ſis tanti, quanti videberis aliis, ſi tibi fueris.* Breuia enim haec ſunt, recta, acuta, elegantia. Attica etiam illa *epiſt.* I, 9. *O rectam ſinceramque vitam! o dulce otium honeſtumque ac paene omni negotio pulchrius! o litus, verum ſecretumque μουσεῖον! quam multa inuenitis? quam multa dictatis? Proinde tu quoque ſtrepitum iſtum, inanemque diſcurſum, & multum ineptos labores, vt primum fuerit occaſio, relinque, teque ſtudiis vel otio trade. Satius eſt enim, vt Attilius noſter eruditiſſime ſimul & facetiſſime dixit, otioſum eſſe, quam nihil agere.* Sic plerque apud PLINIVM ſunt breuia, ab omni tumore aliena, acuta, ac polita, id eſt ἀττικώτατα. Tali etiam dicendi genere in epiſtolis ad Atticum non infeliciter vtitur CICERO, in hiſtoria SALLVSTIVS, Thucydidis imitator; nonnumquam etiam SENECA, quamuis is ob nimiam ſententiarum frequentiam paullo tumidior videatur.

**) Sunt quidem LYSIAS eiusque diſcipulus ISAEVS venuſti ſcriptores, ſubtiles, puri, ſed tenues admodum & inornati. Unde QVINCTILIANVS, praeclarus ingeniorum cenſor (*lib. X. Inſtit. cap.* 1.): *Lyſias ſubtilis atque elegans, & quo nihil, ſi oratori ſatis ſit docere, perfectius, nihil enim in eo eſt inane, nihil arceſſitum, puro tamen fonti quam magno flumini propior.* Duas itaque priores, vt & poſtremam ſtili Attici virtutem in hiſce oratoribus mirati ſunt veteres: aſt tertia illis plane defuit. Omnia enim ſimplicia ſunt, exilia, ſicca, vt vix quiuis ex plebe aliter potuerit loqui. (Nempe ſic ſcribebat cauſſas LYSIAS, quaſi haberentur ab ipſis litigatoribus, quibus nimirum eas ediſcendas daret. G.) Quum tamen multi maximam ſtili Attici virtutem, id eſt acumen, non animaduerterent: factum eſt, vt non paucis magis placerent LYSIAS, & ISAEVS, quam ipſe DEMOSTHENES, aliique ſcriptores ἀττικώτατοι. Atque hi demum Atticum dicendi genus in ſiccitate atque exilitate ſermonis quaeſiuerunt.

***) CICER. *Orat.* 7. *ſeq.*

XL. Attico

Stilus Aſiaticus.

XL. Attico dicendi generi e diametro opponitur ASIATICVM, quod omnium eſt vberrimum *). Paucas enim ideas multis verbis exprimit, ita, vt, ſi copiam atque vbertatem tollas, vix quidquam admiratione dignum relinqui videatur **).

*) Initio Athenis tantum florebant eloquentiae ſtudia. Poſtea etiam in Aſia eoli coeperunt, CIC. *Brut. cap.* 13. *Vt ſemel e Piraeeo eloquentia euecta eſt, omnes peragrauit inſulas, atque ita peregrinata tota Aſia eſt, ut ſe externis oblineret moribus, omnemque illam ſalubritatem Atticae dictionis, quaſi ſanitatem, perderet, ac loqui paene dediſceret. Hinc Aſiatici oratores, non contemnendi quidem, nec celeritate, nec copia, ſed parum preſſi, & nimis redundantes.* Add. c. 95. Poſtquam vero ſemel redundans illa orationis vbertas in deliciis eſſe coeperat: ipſas etiam Athenas inquinauit. Vnde PETRON. *Satir. cap.* 2. *Nuper ventoſa iſthaec & enormis loquacitas Athenas ex Aſia commigrauit, animoſque iuuenum ad magna ſurgentes veluti peſtilenti quodam ſidere afflauit, ſimulque corruptae eloquentiae regula ſtetit, & obtinuit.* Denique & Romanos oratores Aſiaticae copiae ſtuduiſſe nouimus, maxime CICERONEM, qui ſaepe vix dicendi finem reperit. Vnde nec olim defuerunt, quibus iſte orator *inflatus & tumens, nec ſatis preſſus, ſupra modum exſultans & ſuperfluens, & parum Atticus videretur.* AVCT. *de cauſſ. corrupt. eloqu. cap.* 18. (Haec in CICERONEM adoleſcentem ex aliqua parte conveniant. Poſtea enim, apud Molonem Rhodium praecipue, hoc emendauit. Itaque Aſiatici ſtili ſpecimina forte ſuppeditauerit *Oratio pro Roſcio Amerino*; aliae non temere. G.)

**) Ait CICER. *pro Mil. cap.* 4. *Eſt haec non ſcripta, ſed nata lex, quam non didicimus, accepimus, legimus; verum e natura ipſa arripuimus, hauſimus, expreſſimus, ad quam non docti, ſed facti: non inſtituti, ſed imbuti ſumus, vt ſi vita noſtra in aliquas inſidias, ſi in vim, ſi in tela, aut latronum, aut inimicorum, incidiſſet, omnis honeſta ratio eſſet expediendae ſalutis.* Quantum hic verborum! Et tamen pauciſſimae hae ideae tot verborum phaleris teguntur: *ius naturale permittit moderamen inculpatae tutelae.* Aſiatico ergo ſtilo haec expreſſit CICERO. E recentioribus in orationibus ſuis plane Aſiaticus eſt M. ANT. MVRETVS, qui ipſum nonnumquam CICERONEM copia videtur ſuperare.

(Vocet aliquis, ſi ita volet Aſiatica. Dummodo Demoſthenem Atticae eloquentiae exemplar ita locutum, idem agnoſcat. Ridiculus fuiſſet CICERO, ſi illam philoſophicam enunciationem, *Ius naturale permittit moderamen inculpatae tutelae* in conuentum iudicum & populi attuliſſet. Vtrum aliquid abundet, iudicandum eſt ex conditione audientium; Si ita inſtituere velis oratorem, vt ad pauciſſimas ideas referat orationem: perierit e rebus eloquentia & humanitas: praelegatur in templis Decalogus & Symbolum Apoſtolorum. Faceſſant Chryſoſtomi. Sed nimirum ad hoc valet illa quondam domina rerum eloquentia, vt ab omni parte, & omnibus quaſi anſis ſuis, res offeratur auditoribus: vt omnes velut aditus ad illorum animos tententur, vt pugnetur contra negligentiam, & quibusvis machinis excitetur & conſeruetur attentio. Non qui hoc recte facit, eo minus Atticus eſt, ſi copioſus eſt. Sed hoc Atticum eſt, ſiue multis verbis dicas ſiue paucis, nihil dicere quod ſanum non ſit, quod non ad rem, ad cauſſam, ad conſilium dicentis, ad perſuadendum, faciat. Poteſt permitti Auctori noſtro, ut Aſiaticum dicat genus dicendi copioſiſſimum. Modo meminerimus, veteres vitii nomen hoc voluiſſe & luxuriei, a quo CICERONEM poſt reditum a peregrinatione, poſt-

quam

Digitized by Google

quam honores gerere coepit, liberant, qui iudicare de oratione ſine inuidia poſſunt. G.)

XLI. Preſſius Aſiatico, Atticoque paullo plenius eſt genus dicendi RHODIVM, adeoque mediocritatem ſeruat, & ſimilitudinem quamdam inter verba atque ideas *). Vnde & maximam meretur laudem **). Ceterum non melius hos eloquutionis characteres diſtinguas, quam ſi vnam eamdemque propoſitionem diuerſis dicendi formis expreſſam, tibi ob oculos ponas ***). Stilus Rhodius.

*) Talis plerumque eſt ſtilus CORN. NEPOTIS, C. IVL. CAESARIS, T. LIVII, (in primis vero M. TVLLII. G.) quorum lectio ideo maxime commendanda eſt adoleſcentibus. Quam iuſtum orationis habitum conſpicimus in illis CORN. NEP. *Attic. cap. 13. Vſus eſt familia, ſi vtilitate iudicandum eſt, optima, ſi forma, vix mediocri. Namque in ea erant pueri litteratiſſimi, anagnoſtae optimi, & plurimi librarii, vt ne pediſſequus quidem quiſquam eſſet, qui non vtrumque horum pulcre facere poſſet.* Nihil hic abruptum, nihil redundans, nihil quod aut addi aut demi, ſaluo ſtili nitore poſſit. Et talem quidem eſſe oportet ſtilum RHODIVM.

**) Laudat ſtilum Rhodium CICER. *Brut. cap. 13. Rhodii oratores Aſiaticis saniores, & ſimiliores Atticis.* Et ſane, quum *Lacones* iuſto ſint breuiores, *Aſiatici* nimis redundantes: facile adparet, *Atticum Rhodiumque* dicendi genus eſſe ceteris omnibus longe anteponendum. Origo ſcholae rhetoricae, quae Rhodi diutiſſime floruit, ab Aeſchine eſt, qui exſul ibi docuit, & teſte PLVTARCHO *de X. orat.* σχολὴν ἐκεῖ συγκατέλιπε, τὸ Ῥοδιακὸν διδασκαλεῖον κληθὲν, *reliquit ibi ſcholam, quae Rhodiaca adpellata.* Add. QVINCTILIAN. *Inſt. orat. lib. XII. cap. 10.* Hinc & principes Romani, quos dicendo valuiſſe nouimus, Rhodum ad audiendos rhetores, in primis APOLLONIVM MOLONEM, confluebant, veluti C. Iulius Caeſar, SVETON. *Iul. cap. 4.* M. Tullius Cicero, AVREL. VICTOR. *de vir. illuſtr. cap. 4.* M. Iunius Brutus, ID. *ibid. cap. 5.* C. Caſſius, APPIAN. *de bello ciuil. lib. IIII.* Conf. IO. MEVRS. *de Rhodo lib. I. cap. 11.*

***) Eſto propoſitio: *ſtudia optimarum artium perpetuo nobis proſunt.* Hanc *Attice* ita exprimit PLIN. *epiſt. I, 3. Reliqua rerum tuarum poſt te alium atque alium dominum ſortientur: hoc numquam tuum deſinet eſſe, ſi ſemel coeperit.* Idem *Aſiatice* eloquitur CICER. *pro Arch. cap. 7. Nam ceterae res neque temporum ſunt, neque aetatum omnium, neque locorum; haec ſtudia adoleſcentiam alunt, ſenectutem oblectant, ſecundas res ornant, adverſis perfugium ac ſolatium praebent, delectant domi, non impediunt foris, pernoctant nobiſcum, peregrinantur, ruſticantur.* Iam ſi ita diceres: *quum reliquarum rerum omnium non admodum ſit diuturna poſſeſſio: ſola optimarum artium ſtudia omnium temporum ac locorum eſſe videntur.* Rhodius hic ſtilus eſſet futurus.

XLII. Si quaeras, quodnam horum dicendi generum maxime probandum ſit: iam monere me memini, nec Laconicum, nec Aſiaticum multum laudis habere. Danda tamen opera, ne quid inuita Minerua tentemus. Alia ingenia ad CICERONIS vbertatem, alia ad PLINII preſſiorem ſtilum, alia ad CORNELII NEPOTIS, aut CAESARIS medium characterem natura feruntur *). Multum vero Quis horum praeferendus?

 in

in cultiore Latinitate proficiet, quicumque naturam ſequetur. Deinde in adoleſcentibus magis laudanda orationis redundantia, quam in viris, quos decet ſenſim amputare luxuriantem illam verborum ſiluam, & vel ad Atticam, vel Rhodiam, dicendi formam ſenſim adſpirare **).

*) Quo vero tendat ingenium, facillime colliget ex ipſa auctorum lectione. Solent enim ea nobis legentibus quam maxime ſeſe probare, quae genio noſtro conueniunt. (Cautione hic maxima opus eſt, ne fiat, quod in moribus, vbi deteriora placent plerisque. Optimum eſt initio bono ſe praeceptori committere, & iudicio peritorum optimos diligenter legere. Iſocrates apud CICER. de *Orat.* III. *c.* 9. plane contrariam viam ei, quam hic Auctor ſuadet, ingreſſus eſt. G.)

**) Adoleſcentiam non dedecet illa verborum redundantia: ſed ſenectus aliquid grauius deſiderat. Et profecto ipſa natura ita comparatum eſt, vt ingraueſcente aetate cum rerum omnium, tum verborum, paullatim reddamur parciores. Notatu dignum eſt exemplum HORTENSII, de quo CICERO *in Bruto cap.* 95. *Sed ſi quaerimus, cur adoleſcens magis floruerit dicendo, quam ſenior; cauſas reperiemus veriſſimas duas. Primum, quod genus erat orationis Aſiaticum*, ADOLESCENTIAE *magis conceſſum, quam ſenectuti.* Et, paucis interiectis: *Haec autem, vt dixi, genera dicendi aptiora ſunt* ADOLESCENTIBVS: *in ſenibus grauitatem non habent.* Quemadmodum ſcilicet in puellae ornatu multa toleramur, quae matronam parum decent: ita in adoleſcentia laudem aliquam habet diffuſum illud orationis genus, quod parum probatur in ſenibus.

Altera ſtili diuiſio.

XLIII. Quemadmodum vero hi orationis characteres ad ſtili *quantitatem* pertinent: ita, quod ad eiusdem *qualitatem* attinet, aliud eſt MAGNIFICVM, aliud MEDIOCRE, aliud TENVE dicendi genus *); cui totidem opponuntur dicendi formae vitioſae, ſtilus videlicet FRIGIDVS vel TVMIDVS, INCONSTANS vel INAEQVALIS, ac denique SICCVS **). Multa de his praecipiunt rhetores, ſed, quibus perlectis, vix capies horum characterum differentiam ***). Operam ergo dabimus, vt, quoad fieri poterit, dilucidiſſime & hanc doctrinam explicemus.

*) Ita plerique rhetores, & ipſe etiam CICERO, *Orat. ad Brutum lib. I.* & e poëtis etiam AVSONIVS *in Gripho*:

Trinum dicendi genus eſt, SVBLIME, MODESTVM,
Et TENVI *filo.*

Nec rei natura repugnat. Quidquid enim pulcrum videtur, aut *grande*, aut *mediocre*, aut *tenue* eſt. DEMETR. PHAL. tamen *de eloquut.* 36. paullo aliter init rationem, quatuorque ponit dicendi genera, quorum primum vocat ἰσχνὸν, ſiue *tenue*, alterum μεγαλοπρεπὲς, ſiue *magnificum*, tertium γλαφυρὸν, ſiue *ornatum*, & ultimum denique δεινὸν, ſiue *graue*. Sed & EMPORIVS *de ethopoeia* hanc & ſuperiorem diuiſionem confundit, dum ſcribit: *Tres figurae*, VASTA, HVMILIS, TEMPERATA, quos *characteres Graeci vocant* ASIATICVM, ATTICVM, RHODIVM. Ex quo patet, ipſis olim rhetoribus parum inter ſe conueniſſe. Sed quum oratio magnifica etiam grauis atque ornata; ornata vero etiam magnifica eſſe poſſit: primam diuiſionem huic alteri merito praeferimus.

**) Vid.

**) Vid GELL. *Noct. Attic. VII. 14.*

***) Quam parum veteres rhetores hanc ſtili differentiam ipſi videantur intellexiſſe, vel ex iis adparet, quae DEMETR. PHALEREVS de his characteribus, & DIONYSIVS LONGINVS de ſtilo ſublimi differunt. Ille eam demum orationem putat magnificam, quae habeat numeros accurate dimenſos, membra prolixiora, dictionem circumductam, verba aſperiora, figuras ſonoras, vocales concurrentes, ſententias graues. Sed quis haec omnia ſtilum magnificum efficere dixerit? Paullo melior DIONYSIVS LONGINVS: ſed ita, vt nec ipſe omnia exhaurire videatur. Verum quidem eſt, ex praeceptis rhetorum & exemplo optimorum poetarum Iouis imperantis orationem breuem & concitatam eſſe debere, talemque breuitatem ſummis perſonis digniſſimam eſſe, cum elegantibus teſtimoniis atque exemplis oſtendit V. C. PETR. BVRMANNVS *ad Valer. Flacc. Argonaut. lib. IIII. v. 78.* Sed aliud eſt genus dicendi breue, & concitatum, aliud ſublime. Breue eſt illud VIRGILII *Aen. IIII. v. 237.*

Nauiget, haec ſumma eſt, hinc noſtri nuntius eſto. Sed nihil ego hic ſublime aut magnificum video.

(Non ſcripturus illa fueras de DEMETRIO PHALEREO (quisquis ille ſit) atque LONGINO vir magnus (ſed cum iſta commentaretur, quae poſtea abiecit, iuuenis, & a praeſidiis, quae lectione comparantur, imparatus). Non igitur ſcripturus illa fueras, ſi aureolos libellos legiſſet, quos *coticulas ingeniorum*, tum qua poliantur, tum qua explorentur, vere dixeris. Breuis eſt DEMETRII libellus, miſere truncatus LONGINI: ſed quae ſuperſunt magiſtrum referunt praeſtantiſſimum. Aequi ſimus erga hos, vt erga alios artifices. Vni pictori, vni muſico, de arte ſua plus creditur, quam mille imperitis, qui ſe quoque aures & oculos habere, clamitare poſſunt. Apelles Alexandro, & Megabyzo Zeuxis imponunt ſilentium. Caeterum quidquid boni in hoc argumento vel auctor noſter, vel recentiorum quisquam dixit, illud acceptum referri debet his, quos laudamus, & multo plura, quae praetermiſit, recte ille quidem, tanquam ſubtiliora, quam quae tironibus proponi, vt nunc res ſunt, debeant: ſed male, quod contemſit. Conf. quae ad §. 37. diximus. Illud vnum lubet addere ipſius LONGINI c. 6. *Ἡ τῶν λόγων κρίσις πολλῆς ἐστι πείρας τελευταῖον ἐπιγέννημα*, vbi longi vſus & multorum experimentorum vltimum ait eſſe fructum & florem illam de oratione dextre iudicandi facultatem. G.)

XLIIII. TENVEM ergo, vt ab hoc ordiamur, illum vocamus ſtilum, qui Latinus quidem & concinnus, ſed minime ornatus eſt*). Nuda ergo haec oratio eſt, recta, & venuſta, omni ornatu orationis tamquam veſte detracta. Contra, ſi vel Latinitas parum pura, vel oratio parum concinna ſit, nec ſententiae quidem admodum graues ſubſint: naſcitur inde genus dicendi SICCVM**).

Stilus tenuis, eique oppoſitus ſiccus.

*) Talis eſt ſtilus PHAEDRI, C. IVLII CAESARIS, nonnumquam etiam CICERONIS in epiſtolis ad diuerſos. Sic & SVETONIVS raro vltra ſtilum tenuem adſurgit. Ait hic *Iul. 1. Iulius Caeſar diuus annum agens ſextum decimum patrem amiſit, ſequentibusque flamen dialis deſtinatus, dimiſſa Coſſutia, quae familiae equeſtri, ſed admodum diues, praetextato deſponſata fuerat; Corneliam, Cinnae, quater conſulis, filiam duxit vxorem, ex qua illi mox Iulia nata eſt.* Omnia hic Latina ſunt & concinna: ſed nullum vides ornamentum, nihil quod inge-

nium prodat. Atque ita fere ſemper humi ſerpit (certe pedibus incedit, cum priuatam fere vitam ſibi ſcribendam ſumſerit, G.) SVETONIVS. At tenue tamen dicendi genus CAESARI tribuendum eſſe negat vir celeberrimus, IO. GVIL. BERGERVS *de naturali pulcritud. orat. p. 64.* Sed id fortaſſis de eius orationibus olim verum fuerit. Quod enim ad commentarios de bello ciuili & Gallico attinet, quos ſuperſtites eſſe voluit fortuna, de iis iam recte iudicauit Brutus apud CICER. *in Bruto cap. 75. Atque etiam commentarios quosdam ſcripſit rerum ſuarum, valde quidem, inquam, probandos. Nudi enim ſunt, recti, & venuſti, omni ornatu orationis, tamquam veſte, detracto.* Quae ſane non eſt niſi tenuis orationis deſcriptio. (Regeret Ill. BERGERVS, poſſe corpus nudum eſſe, & tamen non tenue aut *iunceum*, ſed *habitius*, *ſolidum* & *ſucci plenum*, quale eſt apud Terentium. G.)

**) Non opus eſt exemplis. Plura quotidie prela typographorum fatigant ſcripta quouis pumice ſicciora. Modo enim Latinitas iis deeſt, modo concinnitas; modo ſententiae tam abſonae ſunt, vt ſine indignatione legi vix poſſint.

Stilus medio-cris, eique oppoſitus inaequalis.

XLV. MEDIOCRE dicendi genus adpellamus, quod & concinnum, & praeterea ornatum eſt *). In quo ſi quis ſibi parum conſtans, puris impura; concinnis diſſoluta, ornatioribus incomta miſceat: naſcitur inde ſtilus INCONSTANS vel INAEQVALIS, quo vix vllus poterit reperiri abſurdior **).

*) Dabimus exemplum mediocris ſtili ex PETRONII *Satirico cap. 3. Adoleſcens, quoniam ſermonem habes* NON PVBLICI SAPORIS, *&, quod rariſſimum eſt, amas bonam mentem, non fraudabo te arte ſecreta. Minimum in his exercitationibus doctores peccant, qui neceſſe habent* CVM INSANIENTIBVS FVRERE. *Nam niſi dixerint, quod adoleſcentuli probent, vt ait Cicero, ſoli in ſcholis relinquentur; ſicut* FICTI ADVLATORES, *quum coenas diuitum captant, nihil prius meditantur, quam id, quod putant gratiſſimum auditoribus fore, (nec enim aliter impetrabunt, quod petunt, niſi quasdam* INSIDIAS *auribus fecerint): ſic eloquentiae Magiſter, niſi, tamquam* PISCATOR, EAM *impoſuerit hamis* ESCAM, *quam ſcierit adpetituros eſſe piſciculos, ſine ſpe praedae moratur in ſcopulo.* Et *cap. 4. Quid ergo eſt? parentes obiurgatione digni ſunt, qui nolunt liberos ſuos* SEVERA LEGE *proficere. Primum enim, ſicut omnia,* SPES *quoque ſuas* AMBITIONI *donant: deinde, quum ad* VOTA *properant,* CRVDA *adhuc* STVDIA *in forum* PROPELLVNT, *& eloquentiam, qua nihil eſſe maius confitentur,* PVERIS *induunt adhuc naſcentibus.* Haec PETRONIVS. Vides, omnia non ſolum Latina & concinna, verum etiam ornatiſſima eſſe. Si enim tot elegantes translationes, tot praeclara epitheta, tot inſignes imagines ac ſimilitudines, aliaque, quae litteris maiuſculis expreſſimus, conſideraueris, non negabis, totam orationem terſam eſſe atque ornatiſſimam.

**) Solet hoc illis contingere, qui hanc vel illam dictionem elegantiorem, aut integras etiam ſententias ornatiores bonis auctoribus ſublegunt, atque huic purpurae deinde ſuas adtexunt lacinias. Sic enim fit, quod ait HORATIVS *A. P. 22. Amphora coepit Inſtitui, currente rota cur vrceus exit?* Exempla paſſim proſtant. (Praeſertim apud imitatores, qui illud imitari putant, cum centones ſuunt ex pannis diuerſi generis. G.)

Stilus magnificus.

XLVI. MAGNIFICAM denique orationem non ſolum Latinam,

nam, concinnam, & ornatam; verum etiam ſublimem eſſe decet. Sublimis vero fit oratio, ſi & verba ſelectiora *), & ſententiae graues atque acutae **), & figurae denique adfectibus ciendis idoneae ***), frequentius adhibeantur.

*) Sublime ergo tum in *verbis* quaero, tum in *ſententiis*, tum in *figuris*. Fatendum equidem eſt, altitudinem illam, quam LONGINVS ὕψος adpellitat, magis in ipſis ſententiis grandibus, quam verbis, ſitam eſſe: BERGER. *de nat. pulcr. orat. p.* 347. Sed ideo non exiſtimandum eſt, verbis nihil magnificentiae ineſſe. Obſeruat ſane hoc dicendi magiſter optimus, QVINCTILIAN. *Inſt. orat. lib. VIIII. cap.* 4. *Nam quis dubitat, alia lenius, alia concitatius, alia ſublimius, alia pugnacius, alia grauius eſſe dicenda? Grauibus, ſublimibus, ornatis, longas magis ſyllabas conuenire? ita, vt lenia ſpatium,* SVBLIMIA *& ornata* CLARITATEM *quoque vocum poſcant potius, quam his contraria?* Ad ſublimitatem aliquid conferunt I. *Verba prolixiora*, maxime *decompoſita*, dummodo non ſint poetica & dithyrambica. Sic ſtilo ſublimi aptiora ſunt *allevamentum*, quam ſolatium, *effeminatus*, quam *muliebris*, *contumaciſſimus*, quam *contumax*. II. *Verba* ἐμφατικώτερα. Sic pro *deſperatio inceſſit animos*, ſublimius dixit BVCHNERVS: *deſperatio* LYMPHAVIT *animos, & veluti furiis quibusdam* INSTINXIT. III. *Verba a rebus grandibus translata*, BVCHNER. *orat. paneg. III. p.* 63. *neque ignoras,* PROVIDENTISSIME PRINCIPVM, *quae inimici fati* TRVCVLENTIA, *quae impotentis* TVRBINIS *vis incubuerit adhuc, quantumque maerorum innexerit nobis contumaciſſimus belli* FVROR... *Ergo quum iam redire vobiſcum in gratiam iratum videatur numen, quum* EVANESCERE *incipiant* NVBES, *quae paullo ante tot triſtia circum* FVLMINA *eiaculabantur, tranquilliorque* FVLGERE SERENITAS, cet. ſublimia haec omnia ac magnifica, quia translata a rebus grandibus. Porro huc pertinent IIII. *Epitheta* ἐμφατικὰ καὶ αὐξητικά, qualia in ſuperiore BVCHNER. loco ſunt *inimici fati truculentia, impotentis turbinis vis, contumaciſſimus belli furor, tranquillior ſerenitas, vagata late ruina, cet.*

**) Non verba ſolum ſublimem efficiunt orationem, ſed maxime etiam ſententiae. Eas eſſe oportet I. *acutas*. Recte DEMETR. PHALER. *n. LXXVII.* obſeruat, extra conſuetudinem eſſe debere orationem magnificam. Ἡ γὰρ κυρία, καὶ συνήθης σαφὴς μὲν ἀεὶ, τῇ δὲ καὶ εὐκαταφρόνητος. *Propria enim, & ex conſuetudine loquutio plana quidem ſemper erit, ſed hac de cauſſa etiam abiecta.* Iam vero maxime extra conſuetudinem ſunt ſententiae acutae, atque hinc magnifico characteri conuenientiſſimae. Regnat in eo genere PLINIVS in *Panegyrico*. Nos iam pauca exempli loco adducemus ex *capite* 19. *Eſt haec natura ſideribus, vt parua & exilia validiorum exortus obſcuret: ſimiliter imperatoris aduentu legatorum dignitas inumbratur. Tu tamen maior omnibus quidem eras, ſed ſine vllius deminutione maior: eamdem auctoritatem praeſente te quisque, quam abſente, retinebat: quin etiam plerisque ex eo reuerentia acceſſerat, quod tu quoque illos reuerebare. Itaque perinde ſummis atque infimis carus, ſic imperatorem commilitonemque miſcueras, vt ſtudium omnium laboremque, & tamquam exactor intenderes, & tamquam particeps ſociusque releuares. Felices illos, quorum fides & induſtria non per internuntios & interpretes, ſed ab ipſo te, nec auribus tuis, ſed oculis probantur! Conſequuti ſunt, vt abſens quoque de abſentibus nemini magis, quam tibi, crederes.* Nulla hic periodus, quam non acumen commendet. Eodem pertinent II. *ſententiae graues* de rebus diuinis, ciuilibus, naturalibus, quae ipſae per ſe grande quid &

magnificum prae ſe ferunt. Quam grauis v. c. eſt illa ſententia PLINII *Paneg. cap. 45. §. 5. Flexibiles quamcumque in partem ducimur a principe, atque, vt ita dicam, ſequaces ſumus. Huic enim cari, huic probati eſſe cupimus: quod fruſtra ſperauerint diſſimiles; eoque obſequii continuatione peruenimus, vt prope omnes homines vnius moribus viuamus.* Et interiectis quibusdam: *nam vita principis cenſura eſt, eaque perpetua: ad hanc dirigimur, ad hanc conuertimur: nec tam imperio nobis opus eſt, quam exemplo.* Eiusmodi loci communes dici non poteſt, quantam ſublimitatem concilient orationi. Eodem pertinent III. *ſimilitudines a rebus grandibus petitae, exempla heroica, teſtimonia atque apophthegmata virorum maximorum.* Sic quando BVCHNERVS *orat. paneg. IIII. p. 97.* tractat locum communem de ſalute principis, qua communis omnium ſalus continetur: primo adfert exemplum Auguſti, cui Puteolos praeteruehenti nautae acclamarint: *per illum ſe viuere, per illum nauigare, libertate atque fortunis per illum frui.* Deinde ſimilitudinem addit, petitam a diuina prouidentia, quae omnia foueat ac tueatur per vniuerſum orbem. Vtraque amplificatio grandis ac ſublimis eſt.

***) Grandem orationem reddunt ſchemata, cum omnia, tum ea cumprimis, quae vel ſplendorem concilient orationi, vel ad adfectus excitandos ſunt comparata. Talia ſunt *interrogatio, Συμπλοκὴ, exclamatio, apoſtrophe, proſopopoeia, ſermocinatio, cet.* quamuis in his quoque tenendus ſit modus, ne in *parenthyrſum* euadat ſublimitas.

(Hic ſumi in manus debet *oratio pro Lege Manilia, poſt reditum ad Quirites, pro M. Marcello*, aut ſimilis, &c, quae hic praecepta ſunt obſeruata a TVLLIO eſſe, oſtendi. G.)

Eique oppoſitus frigidus.

XLVII. Sublimi charactèri opponitur FRIGIDVS. Frigus vero oboritur, quoties quis vel de rebus exilibus grandi ac phalerato orationis genere diſſerit *), vel ineptis hyperbolis **), acuminibusque parum argutis ***), vel epithetis denique abſurdis ****) vtitur.

*) Commune id vitium fuit auctoribus ſequioris aeui. Stilum ſublimem adfectarunt CASSIODORVS, SIDONIVS APOLLINARIS, SYMMACHVS, etiamſi de rebus exilibus diſſererent. E patribus maxime frigidus videtur TERTVLLIANVS, in primis in libello *de pallio.* Tam tenuem enim cauſſam acturus, tantis incedit cothurnis, vt in Philippum inuectus DEMOSTHENES non grauius ſublimiusque loqui potuiſſet. (Frigus eſſet, ſi ſerio ſcripſiſſet: ſed Satira eſt, vt IVLIANI MISOPOGON. v. ad §. 54. extr. G.) Conf. SAM. WERENFELS *diatribe de Meteoris Orationis, & de Logomachiis Eruditorum.*

**) DEMETR. PHAL. *n. CXV. p. 72.* Ἐκ γὰρ τοῦ ὑπερβεβλημένου τῆς διανοίας καὶ ἀδυνάτου ἡ ψυχρότης. *Ex eo enim, quod ſuperat modum in ſententia, quodque item effici non poteſt, exoritur frigus.* Ipſe DEMETRIVS exemplum adducit locum auctoris neſcio cuius, qui lapidem deſcripturus, a Cyclope in navem Vlyſſis proiectum: φερομένου, inquit, τοῦ λίθου αἶγες ἐνέμοντο ἐν αὐτῷ, *quum lapis ferretur, caprae in ipſo paſcebant.* Nihil eſt hac hyperbole frigidius. Talia etiam haud rara apud FLORVM. Iam ſupra frigidam eiusmodi ὑπερβολὴν de nauibus M. Antonii adducere me memini. Iam aliam addo ex *lib. II. cap. 17. Decimus Brutus aliquanto latius Celticos Luſitanosque, & omnes Gallaeciae populos, formidatumque militibus flumen obliuionis, peragratoque victor oceani litore non prius ſigna conuertit, quam cadentem in maria ſolem, obrutumque aquis ignem, non ſi-*

ne.

ne quodam ſacrilegii metu & horrore deprehendi. Quis haec legens non mera ſibi prodigia narrari putet? Et tamen nihil in Hiſpania vidit Romanus miles, tanus ampullis dignum. Cur enim formidaſſent Limaeum fluuium? cur ſine horrore non adſpexiſſent ſolem occidentem? Nihil ergo hac Flori hyperbole frigidius. Eleganter QVINCTILIAN. *Inſt. orat. lib. VIII. cap. 6. Huius quoque rei,* (hyperboles,) *ſeruetur menſura quaedam. Quamuis enim eſt omnis hyperbole vltra fidem: non tamen eſſe debet vltra modum: nec alia via magis in* κακοζηλίαν *itur. Piget referre plurima hinc orta vitia, quum praeſertim minime ſint ignota & obſcura. Monere ſatis eſt, mentiri hyperbolen, nec ita, vt mendacio fallere velit. Quo magis intuendum eſt, quouſque deceat extollere, quod nobis non creditur. Peruenit haec res frequentiſſime ad riſum: qui ſi aptus eſt, vrbanitatis: ſin aliter* STVLTITIAE *nomen adſequitur.*

***) Talia ſunt frigida illa acumina, quae Thraſoni ſuo tribuit TERENT. *Eunuch. III, 1. v. 22. Illi inuidere miſere: verum vnus tamen impenſe, elephantis quem Indicis praefecerat. Is, vbi moleſtus magis eſt; quaeſo, inquam, Strato, eone es ferox, quia habes imperium in belluas?* GNATHO, *pulcre me hercle dictum & ſapienter, papae! iugularas hominem. Quid ille?* THRASO, *Mutus illico.* GN. *quidni eſſet?* TH. *quid illud, Gnatho? quo pacto Rhodium tetigerim in conuiuio, numquid tibi dixi?* GN. *numquam: ſed narro obſecro.* TH. *vna in conuiuio erat hic, quem dico, Rhodius adoleſcentulus. Forte habui ſcortum: coepit ad id adludere, & me irridere. Quid agis, inquam, homo impudens? Lepus tute es, & pulpamentum quaeris.* GN. *Ha, ha, he!* TH. *quid eſt?* GN. *facete, lepide, laute: nihil ſupra. Tuumne, obſecro te, hoc dictum erat? Vetus credidi.* TH. *audieras?* GN. *ſaepe; & fertur in primis.* TH. *meum eſt.* Quid quaeſo frigidius eſt hiſce Thraſonis acuminibus? Haec ſi frequententur, oratio profecto ipſa hieme Gallica fiet frigidior.

****) *Epitheta* quoque vt ornant, ita & frigidiſſimam reddunt orationem. Illud fit, ſi loco & cum delectu; hoc, ſi confertim & promiſcue adhibeantur. Loco & cum delectu adhibentur, I. *Si aliquid efficiunt,* vt ait QVINCTIL. *Inſt. orat. VIII, 6.* id eſt, ſi ſine illis, quod dicitur, minus eſſet. CIC. *Catil. I, 1. Quem ad finem ſeſe effrenata iactabit audacia?* Deme epitheton, inermis ac veluti imbellis erit oratio. II. Si adponuntur *diſcretionis* cauſſa v. c. *fortuna ſecunda, aduerſa.* III. Si rei cuidam ſint propria. e. g. *alma Ceres, pius Aeneas, auguſtiſſimus imperator.* Alia ſunt epitheta, quae propria vocat QVINCTIL. *lib. VIII. Inſt. orat. cap. 2.* veluti *dulce muſtum,* & *cum dentibus albis,* de quibus recte V. C. BVRMANNVS *ad Quinctilian. p. 673. Talia epitheta, adfinia ipſi rei & propria ſaepe apud poetas occurrunt, vt* demens furor, taciturna ſilentia, pauidus metus, moeſtus dolor: *antiquiores magis adhuc in his laſciuierunt, vt Lucretius dixit* ſonitum ſonantem, *& Ariſtophanes* βοὴν βοῶν. *Sed in his omnibus acri opus eſt iudicio, nec extra carmen facile vſurpandum, ne* INEPTI *videamur.* At nos propria vocamus epitheta, quae rei, tamquam cognomina quaedam tribui ſolent, & de quibus idem QVINCTIL. *ibid. Interim autem, quae ſunt in quoquo genere praecipua, proprii locum accipiunt, vt Fabius inter plures imperatorias virtutes cunctator eſt adpellatus.* IIII. Si *ornatus & deſcriptionis* cauſſa adhibeantur. Sic CICER. *de ſenect. cap. 15. herbeſcentem ſegetum viriditatem* dixit. Mirus in his epithetis artifex eſt PETRONIVS. V. Si rem, de qua loquimur, *deminuant* e. g. PETRON. *Satir. cap. 2. Nondum* VMBRATICVS *doctor ingenia deleuerat, & cap. 7. Delectata illa vrbanitate tam* STVLTA. TERENT. *prolog. in Andr. v. 20. Quorum aemulari exoptat negligentiam potius, quam iſtorum* OBSCVRAM *diligentiam.* Sic adhibita epitheta in laude ponuntur. At frigidam

os

ea reddent orationem, I. ſi ſint *poetica*, *dithyrambica*, *ſeſquipedalia*. Talia ſunt illa PACVVII, LVCILII, LABERII *lucliſicabile cor*, *monſtrificabile facinus*, *repandiroſtrum incuruiceruicum pecus*, *auis pictaticultrix*, *graciliſes*, *crotaliſtria*. II. Si ſint *otioſa*, vel vt ARISTOTELES vocat ἀργεῖα. v. c. *album lac*, *ſudor humidus*. Conf. DEMETR. PHAL. *de eloquut*. n. *LXVI*. III. Si ſint *crebra* ac *denſa*. Ineptit in his APVLEIVS, qui vix ſubſtantiuum ſine epitheto audet ponere. Quam frigida illa *de aſin. aur. III. Commodum punicantibus phaleris aurora roſeum quatiens lacertum, coelum inequitabat.* Conf. de epithetorum vſu BVCHNER. *de commut. ratione dicendi. I*, 13, p. 214. *ſequ*.

Horum vſus.

XLVIII. De vſu horum characterum ſola notanda eſt regula DEMETRII PHALEREI *de eloquut. num. CXX.* τὸ δὲ πρέπον ἐν παντὶ πράγματι φυλακτέον τηρεῖν, προσφόρως ἑρμηνευτέον· τὰ μὲν μικρὰ μικρῶς, τὰ δὲ μεγάλα μεγάλως. *Decorum in omni re ſeruandum eſt, hoc eſt, apte & accommodate ipſis ſingulae res ſunt verbis exponendae, exiles exiliter, & amplae ample* *).

*) *Tenuis* ergo ſtilus locum habet in colloquiis, epiſtolis ad familiares, in ſcriptis didacticis, in hiſtoriis minus pragmaticis: *mediocris* in epiſtolis elaboratioribus, declamationibus ſcholaſticis, dialogis elaboratioribus, ſatiris, & hiſtoriis paullo maioris momenti: *ſublimis* denique in panegyricis, hiſtoriis pragmaticis, & ſi quando principi adfingitur oratio. Praecipue opera danda, vt ne diuerſos dicendi characteres temere atque imprudenter miſceamus. Ex inſtituto hoc praeceptum illuſtrat QVINCTILIAN. *Inſt. orat. lib. XI. c.* 1.

(De quibuſdam paullo mihi aliter videri, fidei meae non eſt diſſimulare. v. G. Quo magis eſt hiſtoria pragmatica, id eſt, rebus, conſiliis, cauſſis euentuum interdum paruis & tantum non contemtibilibus, explicandis intenta; tanto magis tenuem illi ſtilum conuenire, arbitror. Principis orationi nihil minus quam oratorium illum ornatum, qui ad ſublimem characterem ante relatus eſt, convenire puto: ſed tum demum vere ſublimem eſſe principis orationem, ſi quam ſimpliciſſimis verbis res maximas enunciet, ſimilemque adeo, in ſuo genere, illi ſublimitati, quam, LONGINO auctore, Deo Moſes tribuit in principio Geneſeos. Denique in eadem oratione, pro conditione argumenti, charactera nunc hunc nunc alium adhiberi non poſſe tantum, ſed debere, exiſtimo. G.)

Tertia diuiſio ſtili.

XLVIIII. Omnes hae ſtili differentiae ad formam potius illius, quam ad materiam, pertinent. † Si vero hanc conſideres: ſex habebis dicendi formas vel ideas, PERSPICVAM, GRANDEM, PVLCRAM, MORATAM, CONCITATAM, & eam, quam DICENDI VIM adpellitare ſolent *).

† (Illud ſemper tenendum, non eſſe ſeparanda a rebus verba, ſed haec illis ſemper attemperanda: intelligi non poſſe virtutem verborum aliam, niſi in quantum res, quas volumus, & qua parte & modo opus eſt, repraeſentant. Id quod etiam ad vtramque hanc diuiſionem referendum eſt. G.)

*) Non hi ſunt dicendi characteres, ſed certae priorum characterum adfectiones vel virtutes, quae quam maxime ornant orationem. Singularis de illis exſtat tractatus HERMOGENIS περὶ ἰδεῶν, ſiue *de Ideis*, editus Grae-

ce & Latine a CASP. LAVRENTIO, Geneuae cIↃIↃCXVIIII. 8. quem nemo praeclarius illuſtrauit IO. STVRMIO *libris quatuor de vniuerſa ratione eloquutionis rhetoricae*, editis *Argent.* cIↃIↃLXXVI. 8.

Stilus perſpicuus & obſcurus.

L. Prima dicendi idea eſt ΣΑΦΗΝΕΙΑ vel PERSPICVITAS, de qua multa ſubtiliter diſputat HERMOGENES *). Nos breuiter dicimus, perſpicuam fieri orationem vel verbis **), vel eorumdem ordine & compoſitione ***), vel ipſa argumentorum diſpoſitione ****). In quibus ſi peccatur, naſcitur inde genus dicendi OBSCVRVM, tanto diligentius fugiendum, quanto magis illud orationis fini repugnat *****).

*) In ſingulis ideis HERMOGENES diſtincte conſiderat *ſententiam*, *methodum*, *dictionem*, *figuram*, *membra*, *compoſitionem*, *clauſulam & numerum*, ſed ita, vt ipſe, quid ſibi velit, non ſatis intellexiſſe videatur. (Videnda & huc transferenda, quae ad §. 43. pro DEMETRIO & LONGINO diſputauimus. Intellexit profecto HERMOGENEM & illuſtrauit VOSSIVS, intelligit, quisquis & linguae peritiam & ingenium non obtuſum, & attentionem ad illum attulerit. v. BERGERVS *de Natur. Pulchritud. orat.* p. 708, b & p. 713, ubi alios quoque laudat, qui magni eum fecere. G.) Non praeter rem eum veteres adpellarunt ξυσῆρα, *ſcalptorem*, *quod docuerit dictionem ſcalpello quaſi deradere*, SYNES. *Dion.* p. 47. Sed non ſolus HERMOGENES tam multa praecepta accumulat. Iam pridem enim obſeruauit AVCT. AD HERENN. I, I. *rhetores Graecos, ne parum multa ſciſſe viderentur, ea conquiſiuiſſe, quae nihil attinebat, vt ars difficilior cognitu videretur.* Quae quum ita ſint, dabimus operam, vt, miſſis ſubtilitatibus, in quonam conſiſtat vnum quodque dicendi genus, dilucidius oſtendamus.

**) Orationem ergo perſpicuam reddunt I. *verba propria* aut certe *non longe translata.* Vnde Epicuri oratio facilis intellectu fuit, quia maxime is ſtuduit proprietati verborum, LAERT. X, 13. GASSEND. *de vita & morib. Epicuri VIII*, 7. Sic perſpicua etiam ſunt illa TERENT. *Andr. I*, 2, 25. *Si ſenſero, hodie quidquam in his te nuptiis fallaciae conari, quo fiant minus; aut, velle in ea re oſtendere, quam ſis callidus: verberibus caeſum, te in piſtrinum, Dave, dedam vſque ad necem, ea lege atque omine, vt, ſi inde te exemerim, ego pro te molam.* Omnia enim verbis propriis eloquutus eſt ſenex. Perſpicua etiam eſt oratio II. *verbis notis* vulgoque *receptis* compoſita. Ergo obſcura erunt verba *obſoleta*, *peregrina*, nouiter *inuenta*. Sic PLAVTI dictio nonnumquam obſcurior, quia vtitur verbis obſoletis, aut nouiter inuentis, e. g. *aſſiduus* pro diuite, *Amphitr. I*, I. v. 14. *os occillare*, pro verberare *ibid.* v. 28. obſoleta ſunt. Noua contra: *pugnos edere* pro pugnis accipi, *Vulcanum in cornu concluſum tenere*, pro *laternam gerere*. Vtraque ideo paullo ſunt obſcuriora. Nec multo clariores ſunt *loquutiones*, quibus ad *fabulas obſcuriores* aut hiſtorias ſecretiores adluditur. Ait PERSIVS *Sat. I*, v. 2. *ſeqq.*

Quis leget haec? min' tu iſtud ais? nemo hercule, nemo?
Vel duo, vel nemo. Turpe & miſerabile, quare?
Ne mihi Polydamas & Troiades Labeonem
Praetulerint?

Obſcura haec. Quis enim Polydamas? qui Troiades? quis Labeo? Cornutus, vetus Scholiaſtes, per Polydamanta intelligit Neronem, quod ſaepius nupſerit, per Troiades Romanos, per Labeonem malum Homeri interpretem.

Sed niſi Cornutum haberemus Oedipum, hoc quidem aenigma ignoraremus. (Quid? quod non credit illi, niſi de LABEONE, CASAVBONVS, & *Polydamantem* intelligit Homerica allegoria Catonem aliquem ipſamque adeo virtutem: *Troiadas* autem, feminina adpellatione, vulgus Romanorum deliciis tractum atque effeminatum. G.)

***) Perſpicua porro eſt oratio III. in qua ordo verborum non nimis eſt perturbatus. Hinc paullo obſcuriores ſunt odae HORATII, quia, Lyricorum more, verba confuſius collocat, e. g.

Phoebus, volentem praelia, me, loqui,
Victas & vrbes, increpuit, lyra.

Si dixiſſet: *Phoebus me praelia victasque vrbes lyra volentem loqui, grauiter increpuit*, nihil obſcuritatis habuiſſet oratio. Porro perſpicuitatem gignit IIII. *membrorum breuitas.* Vnde denuo ſequitur, vt tanto obſcuriores ſint periodi, quanto prolixioribus membris conſtant. Hinc perſpicua eſt illa periodus PLINII *lib. V. epiſt.* 16. *Vt enim crudum vulnus medentium manus reformidat, deinde patitur, atque vltro requirit: ſic recens animi dolor conſolationes reiicit ac refugit, mox deſiderat, & clementer admotis adquieſcit.* Si prolixiora eſſent membra, facile caligo offunderetur orationi. (Sed multa addi poſſe ſalua perſpicuitate, experimento declarare facile eſt. Multitudo verborum, & notionum adeo, non parit per ſe obſcuritatem, ſed tum demum, vbi vel ſine ſenſu eſt, vel male diſpoſita: ſine ſenſu autem ea quoque ſunt verba, quae nihil nouae ſententiae his quae iam expreſſa ſunt, adiiciunt. G.) In primis id contingit, ſi *parentheſes*, vel crebriores, vel paullo prolixiores interſerantur. Obſeruat hoc & Fabius *lib. VIII. Inſt. orat. cap.* 2. *Etiam interiectione, (qua & oratores, & hiſtorici frequenter vtuntur, vt medio ſermone aliquem inſerant ſenſum,) impediri ſolet intellectus, niſi, quod interponitur, breue eſt. Nam Virgilius illo loco, quo pullum equinum deſcribit, quum dixiſſet;*

Nec vanos horret ſtrepitus;

compluribus inſertis, alia figura quinto demum verſu redit,

Tum ſi qua ſonum procul arma dedere,
Stare loco neſcit.

Sic obſcurior eſt PLAVTI narratio in *prologo Captiu.* ob prolixiores parentheſes:

Seni huic fuerunt filii nati duo:
Alterum quadrimum puerum ſeruus ſurripuit,
Eumque hinc profugiens vendidit in Alide
Patri huiuſce. Iam hoc tenetis? optimum eſt.
(Negat hercle ille vltimus: accedito:
Si non vbi ſedeas, locus eſt, eſt, vbi ambules.
Quando hiſtrionem cogis mendicarier:
Ego me tua cauſſa (ne erres) non rupturus ſum.
Vos, qui poteſtis ope veſtra cenſerier;
Accipite reliquum; alieno vti nihil moror.)
Fugitiuus ille, vt dixeram ante, huius patri
Domo quem profugiens dominum abſtulerat, vendidit.

(Nihil hic obſcuri. Modo id teneamus, quae parentheſi incluſa ſunt ea eſſe expoſtulationem actoris cum ſpectatore aliquo remoto, qui ad quaeſtionem *Iam hoc tenetis?* renuerat. Verba, *qui poteſtis ope veſtra cenſerier*, reſpiciunt ad Senatores, equites, diuites, qui loca ſibi redimebant in ſpectaculis. G.) Quamuis vero breuiora membra dilucidam reddant orationem: ſaepe tamen etiam V. ex membris iuſtae magnitudinis perſpicuitas eidem accedit. Saepe enim fit, quod ait HORATIVS *de art. poetic. v.* 25.

Dum *breuis eſſe laboro,*
Obſcurus fio.

Sic obſcuriſſima ſunt illa PERSII *Sat. I. v.* 8. *ſeq.*

Nam Romae eſt quis non? ah, ſi fas dicere, ſed fas

Tunc;

Digitized by Google

Tunc, quum ad canitiem, & noſtrum
illud viuere triſte
Adſpexi, & nucibus facimus quaecumque relictis,
Cum ſapimus patruos: tunc, tunc.
Ignoſcite, nolo:
Quid faciam? ſed ſum petulanti ſplene
cachinno.

Membra enim iuſto breuiora ſunt, & meras paene hic reperimus ἀποσιωπήσεις. Senſus eſt: *nam Romae eſt quis non*, ſcilicet rudis & imperitus? (corrupti iudicii G.) *Ah ſi fas dicere? ſed fas* omnino eſt dicere, etiam tunc, *tunc quum ad canitiem* ſenum ſcilicet poëtarum, *& noſtrum illud viuere triſte*, vel vitam triſtem, *adſpexi, & quaecumque facimus nucibus* puerilibus *relictis quum ſapimus patruos*, id eſt, veram ſeueritatem prae nobis ferimus. Nam & *tunc*, *tunc* ſumus rudes & imperiti. (Breuius, cum reſpicio quid agamus parui, magni, a pueris ad ſenectutem vſque, tunc lubet ſatiram ſcribere. G.) *Ignoſcite* haec dicenti. Reſpondent, *nolo*. *Quid faciam* ergo? Num ideo omittam ſatiram ſcribere? *ſed ſum petulanti ſplene cachinno*. Id eſt natura ad ſatiram factus. En, quantam caliginem membra nimis abrupta orationi offundunt?

****) Si argumenta omnia ſine iuſto ordine miſcentur, non poteſt ſane non oratio eſſe obſcura. Ergo VI. accuratior diſpoſitio multum ad perſpicuitatem facit. Sed caue tamen, ne, oratorum ſacrorum exemplo, membra quaeuis in nouas diuiſiones, & has iterum in ſubdiuiſiones, quas vocant, deducas. Non enim diuidere hoc eſt, ſed in puluerem ſecare, adeoque ad perſpicuitatem hoc nihil facit. Breuiter omnia haec de perſpicuitate praecepta coniungit QVINCTILIAN. *lib. VIII. cap. 2. Nobis prima ſit virtus perſpicuitas, propria verba, rectus ordo, non in longum dilata concluſio; nihil neque deſit, neque ſuperfluat. Ita ſermo & doctis probabilis, & planus imperitis erit. Haec eſt eloquendi obſeruatio.*

*****) Et tamen nonnulli ſtudio obſcurum eiusmodi dicendi genus adfectarunt, & in his maxime TERTVLLIANVS, & e poëtis PERSIVS. QVINCTIL. *lib. VIII. Inſt. orat. c. 2. praeceptorem, qui diſcipulos ſuos omni ſtudio ad obſcure ſcribendum cohortatus eſt*, memorat, *qui non raro exclamauit*: TANTO MELIVS, IPSE NON INTELLIGO. Add. MARTIAL. *lib. X. Epigr. 21.* (Perſpicuitatem diſcamus a CICERONE, praeſertim ubi narrat, a CAESARE, ab OVIDIO: praelegamus ſ. recitemus ſcripta noſtra. Redeamus ad ea poſt interuallum. G.)

LI. Secunda dicendi idea eſt τὸ ΜΕΓΕΘΟΣ, MAGNITVDO, ad quam orationem GRAVEM*), ASPERAM**) VEHEMENTEM***), SPLENDIDAM****), ac CIRCVMDVCTAM*****) referre ſolent. De ſingulis dicendi formis nonnulla obſeruabimus.

Stilus grauis, aſper, vehemens, ſplendidus, circumductus.

*) GRAVE dicendi genus (σεμνότητα vocant rhetores), illud eſt, quod de rebus diuinis, moralibus aut ciuilibus harumque cauſſis accurate & prudenter diſſerit. Incomparabilis in hac dicendi forma eſt CORNELIVS TACITVS, qui, quoties de euentu aliquo agit, cauſſas & conſilia tam acute prodit, vt non tam hiſtoricum, quam rerum ciuilium magiſtrum legere tibi videaris. Exemplo eſſe poterunt paucae periodi ex *Annal. I, 2.* ubi dicturus, Auguſtum cuncta diſcordiis ciuilibus feſſa nomine Principis ſub imperium accepiſſe, cauſſas huius conuerſionis reip. ita accurate explicat: *poſtquam, Bruto & Caſſio caeſis, nulla iam publica arma; Pompeius apud Siciliam oppreſſus, exutoque Lepido, interfecto Antonio, ne Iulianis quidem partibus, niſi Caeſar, dux reli-*

quus: poſito triumuiri nomine, conſulem ſe ferens, & ad tuendam plebem tribunicio iure contentus, vbi militem donis, populum annona, cunctos dulcedine otii pellexit, inſurgere paullatim, munia ſenatus, magiſtratuum, legum, in ſe trahere, nullo aduerſante, quum ferociſſimi per acies aut proſcriptione cecidiſſent, ceteri nobilium, quanto quis ſeruitio promtior, opibus & honoribus extollerentur: ac nouis ex rebus aucti, tuta & praeſentia, quam vetera & periculoſa mallent. Neque prouinciae illum rerum ſtatum abnuebant, ſuſpecto ſenatus populique imperio ob certamina potentium, & auaritiam magiſtratuum: inualido legum auxilio, quae vi, ambitu, poſtremo pecunia turbabantur. Quid, quaeſo, paucis hiſce periodis poſſit excogitari grauius? Tam accurate profecto omnes iſtius euentus cauſſae ex iſtorum temporum ſtatu reique publicae conditione, explicantur, vt iuſtae diſſertationi ſufficerent materiam.

**) Asperum dicendi genus Graecis vocatur τραχύτης, idque adhibetur in reprehendendis magnorum virorum (populi item & regnantibus G.) vitiis. Sic CICER. *Verrin. 7.* ſatis aſper eſt in reprehendenda nobilitate: *Hominum nobilium non fere quisquam fauet noſtrae induſtriae: nullis noſtris beneficiis beneuolentiam illorum allicere poſſumus: quaſi natura & genere diſiuncti ſunt, ita diſſident a nobis animo & voluntate. Quare quid habent eorum inimicitiae periculi, quorum animos iam antea habueris offenſos, quam vllas inimicitias ſuſceperis.* (Aſperitatis magiſter optimus SALLVSTIVS in orationibus, quas Mario tribuit contra nobilitatem habitas. G.)

***) Si quis paullo acerbius in minoris dignationis perſonas inuehitur, genus hoc dicendi vocatur Σφοδρότης, VEHEMENTIA. Verba in hac orationis forma ſunt aſperiora, nonnumquam etiam nouata, figurae vehementiores, membra fere breuiora. Talis idea in CICERONIS orationibus aduerſus Catilinam, Piſonem, Vatinium & in Philippicis vbique elucet.

****) Graecis vocatur Λαμπρότης, quando quis res a ſe ipſo vel alius geſtas glorioſa & magnifica oratione collaudat. (Etiam cum de rebus diuinis ac naturalibus, de virtute item, cum quadam magnificentia loquimur. G.) Qua in re tamen cauendum, ne Suffenas videaris. Nihil enim moleſtius eſt oſtentatione & iactantia. Maxime in defenſionibus virorum magnorum locum habet haec idea. Sic P. Scipio Africanus ab obtrectatoribus vocatus in iudicium breui, at ſplendida oratione cauſſam dixit: *Hoc die, Quirites, Hannibalem Poenum in Africa felici praelio vici, Carthaginem magna ſpirantem leges noſtras accipere coegi. Itaque quum hodie litibus & iurgiis ſuperſedere aequum ſit, ego extemplo hinc ſupplicatum ibo in Capitolium, Diisque gratias agam, quod mihi & hoc ipſo die & ſaepe alias rei publicae bene gerendae mentem facultatemque dederunt. Veſtrum quoque, quibus commodum eſt, ite mecum, Quirites, & orate Deos, vt mei ſimiles ciues habeatis.* LIV. *XXXVIII. extr.* Aeque ſplendida oratione ſua facta nonnumquam extollit CICERO, maxime in oratione *pro P. Sulla cap. 9. & 11.* vbi tam magnifice ſollertiam ſuam in opprimenda coniuratione Catilinaria collaudat, nihil vt poſſit hoc quidem loco reperiri ſplendidius. (Talia multa in orat. *pro Sextio, pro domo ſua, de Haruſpicum reſponſis.* G.)

*****) Genus hoc dicendi EXAGGERATVM & CIRCVMDVCTVM, ſeu, vt HERMOGENES vocat, περιβεβλημένον καὶ περιττευόμενον in eo conſiſtit, quod propoſitiones e variis fontibus amplificantur. Fontes eiusmodi, vel, vt rhetoribus vocantur, loci amplificationum ſunt I. *Genus*, quod ad illuſtrandam ſpeciem aſſumi ſolet. E. g. MVRET. *orat. I. Cum omnes mihi ſingulari ac praecipua quadam laude digni videntur, qui in aſſequenda honeſtarum artium ſcientia operam*

Digitized by Google

operam & induſtriam ſuam collocant: tum ii praecipue, qui veluti maiore quodam numinis afflatu percuſſi, ceteris omnibus poſthabitis, ad diuinarum rerum intelligentiam omnes cogitationes ſuas atque omnia ſtudia contulerunt. II. *Species*, quibus genus illuſtratur. e. g. CICER. *lib. VIIII. epiſt. ad diuerſ.* 20. *Nam omnem noſtram de republica curam, cogitationem de dicenda in ſenatu ſententia, commentationem cauſſarum abiecimus, & in Epicuri nos, aduerſarii noſtri, caſtra coniecimus.* Dicere voluit, ſe publicis negotiis valedixiſſe. Haec in ſpecies diſtribuit, ſeque nec magiſtratus amplius petere, nec ſenatui intereſſe, nec in foro cauſſas agere, ait. III. *Definitio*, qua amplificatur definitum. Sic C. Aquilium a iuris prudentia laudaturus, CICERO *pro A. Caec. cap.* 28. hanc ei iuris conſulti definitionem accommodat: *quapropter hoc dicam, numquam eius auctoritatem nimium valere, cuius prudentiam populus Romanus in cauendo, non in decipiendo perſpexerit: qui iuris ciuilis rationem numquam ab aequitate ſeiunxerit: qui tot annos ingenium, laborem, fidem ſuam populo Romano promtam expoſitamque praebuerit: qui ita iuſtus & bonus vir eſt, cet.* Eodem pertinent IIII. *Effectus*, V. *Adiuncta*: VI. *Cauſſae*, VII. *Oppoſita*, VIII. *Comparatio*, VIIII. *Teſtimonium*, de quibus aliisque amplificandi fontibus accurate egit VAL. THILO *Rudim. Rhet. Part. II. cap.* 3 (Apparet has fere partes eſſe Chriae Aphthonianae, exercendas quidem omnes, ſed non temere in eundem locum congerendas: verum habendas in promtu, vt iam hac iam alia parte, iam pluribus vtare. G.) Quod ſi itaque frequentius quis vtatur eiusmodi amplificationibus, naſcitur inde genus dicendi CIRCVMDVCTVM vel EXAGGERATVM: cui adſuetus, niſi ſibi caueat, facile in Aſiaticam illam loquacitatem incidet.

LII. Tertia dicendi forma eſt τὸ ΚΑΛΛΟΣ vel PVLCRITVDO, quam in ὡραϊσμὸν vel καλλωπισμὸν *), ἀξίωμα vel dignitatem **), & τὸ γλαφυρὸν ſeu floridum dicendi genus ***) diſpeſcere ſolent. Primum pulcritudinis genus in vitio ponitur ****): ſecundum (vt in omni oratione, ita etiam G.) in genere deliberatiuo, tertium (in primis G.) in demonſtratiuo, laudem meretur. Stilus elegans, ſophiſticus, floridus.

Vid. I. G. BERGERI *de naturali pulcritudine orationis ad excelſam Longini diſciplinam illuſtri continentique C. Iulii Caeſaris exemplo exacta liber commentarius*, *Lipſiae* cIↄIↄCCXX. 4.

*) Καλλωπισμὸς vocatur, nimia illa ac *ſophiſtica* orationis elegantia, quae tota ad pompam ac oſtentationem comparata eſt, qualis fuit oratio veterum ſophiſtarum, Gorgiae Leontini, aliorumque, qui veluti calamiſtris intorquebant orationem, vt erudite docuit GE. NIC. KRIEGK in diſſert. *de eloquut. ſophiſt.* Inter Latinos infeliciter eiusmodi καλλωπισμὸν adfectauit APVLEIVS; inter recentiores IO. BARCLAIVS in *Argenide* aeque ac *Euphormione*, cuius ſtilus adeo vix commendandus eſt tironibus. Naſcitur hic καλλωπισμὸς I. Ex epithetis *amoenioribus*, v. g. *ego vero tibi locum oſtendam, vbi nec ſmaragdinum pratorum virorem, nec gemmeam florum varietatem, nec lenes aquarum ſuſurros, nec ſuauiſſimos auicularum concentus deſiderabis.* II. Ex *translationibus amoenis & venuſtis*, veluti a floribus & fructibus deſumtis. III. Ex *deſcriptionibus amoenis*, quales ubique adfectat BARCLAIVS. IIII. Ex *figuris ſonantioribus*, veluti ὁμοιοπτώτῳ, ὁμοιοτελεύτῳ, aliisque ſimilibus. Laudem tamen fortaſſis inuenerint in pueris: non aeque in viris, quos virilis & grauis decet eloquentia.

**) Ἀξίωμα vel *dignitas* ea eſt pulcritudinis ſpecies, quae in partium omnium decentia poſita eſt. Hinc ſi om-

nes partes orationis, veluti exordium, confirmatio, confutatio, decore inuentae atque elaboratae ſint, ſi periodis ſua conſtet concinnitas, dictioni ſua puritas, ipſi orationi ſuus nitor: pulcram merito dixeris eiusmodi orationem. Et tales ſunt CICERONIS orationes *pro lege Manilia*, *pro Q. Ligario*, *pro Milone*, pulcrae illae quidem, ſed a ſophiſtico tamen illo ac calamiſtrato dicendi genere remotiſſimae.

***) Τὸ γλαφυρὸν vel *floridum* orationis genus medium inter ſophiſticam dicendi formam & dignitatem tenet locum, orationemque variis veluti floribus ac luminibus diſtinguit, ſed vt paullo magis oſtentare videatur elegantiam, quam τὸ ἀξίωμα. Et hinc aliqui iam olim floridum illud dicendi genus commendabant incipientibus, *vt ad alenda primarum aetatum ingenia magis accommodatum*, QVINCTIL. *lib. II. Inſt. orat. cap. 5.* vbi TVRNEBVS: *Floridum adpellat genus, ſententiis argutum, verbis elegans, & metaphoris crebrum. In hac autem videtur eſſe ſententia Cicero, qui quidem epidicticum genus, quod floridum eſt & ſophiſticum, eloquentiam nutrire ſcribit.* Tales ſunt CICERONIS *oratio pro Archia Poeta & pro M. Marcello*, PLINII *panegyricus*, & e Graecis LVCIANI *dialogi.* Saepe quoque ad floridam hanc dicendi formam propius accedunt PETRONIVS, LACTANTIVS & e recentioribus ERASMVS, MVRETVS, MAIORAGIVS. Facillime differentiam hanc intelliges, ſi dixeris, dignitatem ſimilem eſſe pulcritudini virorum: floridum ſtilum venuſtati matronarum; τὸν καλλωπισμὸν, denique fuco meretricio. (Sed non facile eſt cuiuis hanc ſimilitudinem in tribus pulchri in dicendo generibus applicare, & dignitatem, vt hoc vtar, a fuco diſtinguere. Vſus accedat oportet & ſenſus ille lectione optimorum ſcriptorum formatus & confirmatus. G.)

****) Iam pridem PETRONIVS *cap. 1. & 2.* riſit ſophiſticum illud ac calamiſtratum dicendi genus, id eſt, *mellitos verborum globulos, & omnia dicta, factaque quaſi papauere & ſeſamo ſparſa. Qui inter haec*, inquit, *nutriuntur, non magis ſapere poſſunt, quam bene olere, qui in culina habitant.*

Stilus moratus. LIII. Quarta idea τὸ ἮΘΟΣ ſiue MORATA ORATIO vocatur. Eam tunc potiſſimum conſpicimus, quum ita loquimur ac ſcribimus, vt vbique probitatis, veracitatis, beneuolentiae, prudentiae, modeſtiae, omnisque virtutis ſignificationes demus *).

*) Moratam ergo orationem reddunt, I. *Extenuationes.* CICER. *pro Archia cap. 1. ſi quid in me eſt ingenii, quod ſentio, quam ſit exiguum, cet.* II. *Officiorum oblationes*, quae in CICERONIS *epiſtolis* ſunt frequentiſſimae. III. *Infectationes vitiorum.* IIII. *Virtutum commendationes*, & quae ſunt huius generis alia. (Mores ſunt vel *primae perſonae* ſ. loquentis, qui ita inſtituere ſe debet, vt auditores habeant ipſum pro viro bono, ſibi beneuolo, prudenti & rerum perito: huic enim tali facilius credunt homines: vel *ſecundae* ſ. auditorum ad quos accommodare orationem viri ſapientis eſt: vel *tertiae* perſonae, ſiue eorum de quibus agimus, vbi interdum etiam argumenti docentis ſiue demonſtrantis vim obtinent. Mores primae perſonae in primis etiam negatiue, quod aiunt, intelligendi ſunt: hoc eſt nihil dicendum, vnde contraria his quae diximus conicere poſſint auditores. G.)

Stilus concitatus & parenthyrſus. LIIII. Quinta idea eſt ὈΞΥΡΡΟΠΉ, id eſt, velox & CONCITATVM dicendi genus, quod omnia breuibus membris vel inciſis, maxime vero interrogationibus, reſponſionibus, obiectionibus,

bus, ſolutionibus proponit *). Et cauendum quidem eſt genus orationis ignauum, iners, remiſſum, & quaſi ſupinum **), ſed cauendum etiam, ne in PARENTHYRSVM abeat nimia, & ex immodico adfectu profecta celeritas ***).

*) Vtimur concitato eiuſmodi ſtilo

I. In *narratione rerum*, quae celeriter ſe inuicem ſunt conſequutae. TERENT. *Andr. I, 1. v. 56. ſeqq.*

- - - obſeruabam mane illorum ſeruulos
Venientes aut abeuntes; rogitabam: heus puer,
Dic ſodes, quis heri Chryſidem habuit? nam Andriae
Illi id erat nomen. Teneo. Phaedrum aut Cliniam
Dicebant, aut Niceratum: nam hi tres tum ſimul
Amabant. Eho, quid Pamphilus? Quid? ſymbolam
Dedit, coenauit. Gaudebam. Item alio die
Quaerebam: comperiebam, nihil ad Pamphilum
Quidquam adtinere.

II. In *deliberatione* nobiſcum ipſis inſtituta. TERENT. *Eunuch. I, 1. v. 1. ſqq.*

Quid igitur faciam? non eam? ne nunc quidem,
Quum arceſſor vltro? an potius ita me comparem,
Non perpeti meretricum contumelias?
Excluſit, reuocat, redeam? non, ſi me obſecret.

III. In *altercationibus oratoriis*, maxime vbi cum aduerſario coram nos colloqui fingimus. CICER. *pro Sex. Roſc. cap. 19. Illum quidem voluiſſe exheredare, certe tu planum facere debes. Quid ergo adfers, quare id factum putem? Vere nihil potes dicere. Finge aliquid ſaltem commode, ut ne plane videaris id facere, quod aperte facis, huius miſeri fortunis & horum virorum talium dignitati illudere. Exheredare filium voluit? Quam ob cauſſam? Neſcio. Exheredauitne? Non. Quis prohibuit? Cogitabat. Cogitabat? Cui dixit? nemini. Quid eſt aliud, iudicio & legibus ac maieſtate veſtra abuti ad quaeſtum atque ad libidinem, niſi hoc modo accuſare?*

**) Graeci ignauum vel lentum eiuſmodi dicendi genus vocant ὕπτιον vel ἀνειμένον, idque in vitio ponitur.

***) ΠΑΡΕΝΘΥΡΣΟΣ nomen accepit a thyrſo, bacchantium geſtamine. Quum enim hi furere ſolerent: παρένθυρσον vocarunt furioſum illud dicendi genus, quod in inepta adfectuum concitatione verſatur, quum ſcilicet tragoediae aguntur de nugis, ac in rebus paruis illae dicendi faces adhibentur, quibus auditor incendi ſolet atque inflammari. Conſ. V. C. SCHVVARZII *Miſcell. politior. human. p. 99.* Quod vitium grauiter reprehendunt DIONYS. LONGIN. *περὶ ὕψους, ſect. IIII. 15. ſeq.* & CICER. *de Orat. II, 51.* Lepidum exemplum eſt apud MARTIALEM, *epigr. lib. VI. cap. 19.* vbi aduocati, neſcio cuius, παρένθυρσον ita perſtringit:

Non de vi, neque caede, nec veneno,
Sed lis eſt mihi de tribus capellis,
Vicini queror has abeſſe furto,
Hoc iudex ſibi poſtulat probari.
Tu Cannas, Mithridaticumque bellum,
Et periuria Punici furoris,
Et Syllas, Mariosque, Mutiosque
Magna voce ſonas manuque tota.
Iam dic, Poſtume, de tribus capellis.

Nihil ſane hoc dicendi genere eſt ineptius. Accidit enim eiuſmodi oratoribus, vt pro conſternatione & ſtupore cachinnos auditorum commoueant, quippe qui furere apud ſanos & quaſi inter ſobrios bacchari vinolentos arbitrantur, vt eodem loco obſeruat LONGINVS. Neſcio an non huius vitii reus poſtulandus ſit TERTVLLIANVS, in *libello de pallio*, vbi in defendendo hoc habitu tantas tragoedias agit, vt libellum illum legens, non pallii honorem,

ſed humani generis ſalutem periclitari credéres. Non ſane ita paratragoediari auſus eſſet auctor, ſi memor fuiſſet *Horatiani* illius, *de art. poet. v. 89.*

verſibus exponi tragicis res comica non vult.

(Luſit, vt iam ad §. 47. no. I. obſeruatum eſt, & ſatiram ſcripſit, TERTVLLIANVS. Nempe iucunditatem ex eo captant & leporem poëtae & Satirici, ſi de rebus minutis magnifica oratione vtantur. Hinc venuſtas *quarti Georgicon*, quod apum velut res publica quaedam deſcribitur. Hinc placent Anglorum *Hudibras*, *Pulpitum* BOILAEI, *Batrachomyomachia* tum Graeca illa, tum Germanorum, *Vulpecula Reinecke* e. i. g. a. G.)

Dicendi vis.

LV. Sextam denique orationis ideam HERMOGENES (II. 9.) Δεινότητα vel DICENDI VIM adpellat. Ea nihil aliud eſt, quam aptus ac decorus reliquarum idearum vſus. Quod ſi enim quis ſuo loco perſpicua, graui, morata, pulcra, concitata oratione uti nouerit, & in omni re viderit, quid deceat, ei δεινότητα tribuit HERMOGENES *). Ceterum quum non eadem omnes deceat oratio: alius ſtilus eſſe dicitur τεχνικὸς vel ἐπιστημονικὸς, vulgo *philoſophicus*, alius ἱστορικὸς, *hiſtoricus*, alius διαλογικὸς, vulgo *dialogiſticus*, ῥητορικὸς, *oratorius*, alius πολιτικὸς, *ciuilis*, alius ἐπιστολικὸς, *epiſtolicus*, alius denique ποιητικὸς, *poeticus*. De ſingulis pauca.

Quarta ſtili diviſio.

*) Hinc δεινότης deeſt auctoribus omnibus, qui Latine quidem nec ineleganter ſcripſerunt; ſed digno materia ſua charactere non vſi ſunt. Non ergo δεινὸς eſt TERTVLLIANVS, qui, quum docere velit, perſpicuitatem negligit, nec FLORVS, qui, hiſtoriam ſcripturus, poetico ſtilo vtitur, nec e recentioribus LIPSIVS, qui etiam, vbi docet, vel rhetoricatur, vel comicum agit. (Dialogos enim ſcribit eosque, quantum capit materia, exhilarat, quae ipſa δεινότητος pars eſt. G.) Sane aeque inepti hi videntur, ac comici, qui reges tunica ruſtica, ruſticos purpura, matronas meretricio, meretrices matronali habitu indutas producunt in ſcenam. Elegans eſt praeceptum QVINCTILIANI *Inſt. orat. lib. XI. cap. I. Quid prodeſt, eſſe verba & Latina, & ſignificantia, & nitida, figuris etiam numerisque elaborata, niſi cum iis, in quae iudicem duci formarique volumus, conſentiant? Si genus ſublime dicendi paruis in cauſſis, paruum limatumque grandibus, laetum triſtibus, lene aſperis, minax ſupplicibus, ſubmiſſum concitatis, trux atque violentum iucundis adhibeamus? Vt monilibus & margaritis ac veſte longa, quae ſunt ornamenta feminarum, deformentur viri, nec habitus triumphalis, quo nihil excogitari poteſt auguſtius, feminas deceat.*

Stilus philoſophicus.

LVI. PHILOSOPHICVS ſtilus adhibendus in omnibus ſcriptis didacticis *). Satis laudis meretur, ſi ſit proprius **), purus ***), perſpicuus ****). Elegantiam non adfectat, nec tamen ſponte ſe offerentem negligit *****). Praecipue tamen vitat figuras patheticas, & quidquid ad perſuadendum potius, quam ad demonſtrandum facere videtur ******).

*) In ἐπιστημονικῷ hoc dicendi genere reliquis omnibus praeferendi Graecis XENOPHON in *oeconomicis*, aliique ſcriptis didacticis, inter Latinos CELSVS,

CELSVS, qui de *arte medica*, & COLVMELLA, qui *de re ruſtica* pura ac terſa oratione ſcripſerunt. Nec plane contemnenda (quin praeferenda longe omnibus, G.) dictio CICERONIS, quam in libris *de officiis* & in *topicis ad Trebatium* adhibuit, quamuis in illis aliquando ad oratorium dicendi genus adſurgat. In reliquis ſcriptis philoſophicis ſtilus TVLLII propius ad genus dicendi vel διαλογικὸν vel ἐρωτηματικὸν accedit. (Sed etiam in his ſunt diſputationes longiores, in quibus obſeruatur ſtilus philoſophicus. G.) SENECA acutus eſt, ſed non tam docet, quam rhetoricatur. LACTANTIVS purus in plerisque & elegans, ſed nec is ab oratorio ſtilo abſtinet. Et hoc plerorumque patrum eccleſiaſticorum vitium eſt, vt etiam, quum docere volunt, concionentur, magisque perſuadeant, quam iuſtis demonſtrationibus conuincant.

**) Abſtinendum ergo in hoc ſtilo a translationibus, maxime longe petitis. Quum enim docentium ſit, claras ac diſtinctas rerum ideas in audientibus excitare: facile patet, huic fini non conuenire metaphoras. Hinc iam ſupra obſeruaui, laudem meruiſſe ſcripta EPICVRI, qui nuſquam vſus ſit translato dicendi genere. Equidem de rebus ad mentes & ſpiritus pertinentibus ſaepe nobis deſunt verba propria: ſed & hic danda opera, ne metaphoris audacioribus, & rem non ſatis exprimentibus vtamur. Sic ſi quis *adfectus* vocat *commotiones animi*, iiſque opponit *mentis quietem & tranquillitatem*, metaphorice quidem loquitur; ſed ferendus eſt. Aſt ſi quis adfectus cum Stoicis *animi tumultus*, aut *perturbationes*; aut animi quietem *inducias cum mente factas* adpellaret; merito reprehenderetur. Ideae enim inde naſcuntur vel falſae, vel certe obſcurae ac confuſae.

***) Caue ergo exiſtimes, docentium eſſe, ſtilo ſicco & barbaro vti. Non magis hic character docentes decet, quam philoſophum pallium & pera Diogenis. Non unguenta redolent viri ſapientes, ſed nec ſordes amant. Non ferendi ergo in tanta litterarum luce, qui, ſi theologiam vel philoſophiam tradunt, THOMAE AQVINATIS vel LOMBARDI: ſi iuris prudentiam, BARTOLI & BALDI ſtilo vtuntur, & vbique *haecceitates*, *quidditates*, ſuumque illud: *nego*, *diſtinguo*, *limito*, *amplio*, inculcant, nec quidquam doceri poſſe putant, niſi vbique ſyllogismos, tamquam tela, vibrent. Paedantiſmum hoc ſapit, (venia ſit verbo), & ingenium barbariei adſuetum, non ſecus, ac ſcarabaeus eſt ſordibus ſuis. (Tantum abeſt, vt Paedantiſmi reus ſit, ſi quis & ipſe ſectetur & commendet aliis tale genus orationis, quod intelligi futuris etiam ſaeculis queat ab omnibus, qui normam Latinitatis aureo ſaeculo atque argenteo conſtitutam tenebunt: cum illa heroica, ſi DIS placet, turbandi omnia & conculcandi legem dicendi libertas, poſt ſaeculum ſuum breuius longius, ad piper & tus amiciendum ablegetur. G.) Docuerunt ſatis e noſtratibus GE. CALIXTVS, e reformatis IO. CALVINVS, poſſe etiam de rebus theologicis puro ac terſo orationis genere diſſeri. Feliciter idem in iuris prudentia tentarunt CVIACII, BRISSONII, HOTOMANI, qui VLPIANVM & PAPINIANVM, quam IASONEM vel ACCVRSIVM maluerunt imitari. Medicos CELSVS: philoſophos PHIL. MELANCHTHON purius ſcribere docuit. Quis ergo hodie in tanta litterarum luce vmbratiles illos doctores imitaretur, &, fruge reperta, glandibus veſci mallet?

****) Quid iuuat docere, ſi intelligi nolis? Perſpicua e veteribus ſunt ſcripta XENOPHONTIS, (CICERONIS, QVINCTILIANI, G.) & COLVMELLAE, e recentioribus CARTESII, quo non temere quisquam cogitationes ſuas dilucidius cum aliis communicauit. Hi omnes cum voluptate leguntur. At quis ſine taedio legerit LVLLII ſomnia, aut HELMONTII, & HENR. MORI, meditatio-

ditationes? Non omnibus promiſcue haec ſcripta, aiunt, ſed initiatis, adduntque illud HORATII *Carm. III.* 1.

Odi profanum vulgus & arceo.

Sed, vt vera fatear, ſuſpecta mihi ſemper eſt obſcuritas, & pleruinque parum ſapientiae latitat in tam ſpiſſis nubibus. Nulla eſt veritas tam ſublimis, quae non verbis poſſit enunciari dilucidis, alias enim ne ab ipſo quidem docente concipi, adeoque nec doceri poſſet. Notum eſt, quantum antiquis obſcuritatis cauſſa vapularit HERACLITVS, ea quae volebat dicere, οὔτε λέγων, οὔτε κρύπτων, ἀλλὰ σημαίνων, *nec clare eloquens, nec occultans, ſed innuens*, quod ipſe de oraculis pronunciauit apud IAMBLICHVM *de myſter. Aegypt. p. 79.* (Pulchre LVCRET. I, 640. de Heraclito,

Clarus ob obſcuram linguam magis inter inanes.
Quamde graues inter Graios, qui vera requirunt.
Omnia enim ſtulti magis admirantur, amantque,
Inuerſis quae ſub verbis latitantia cernunt,
Veraque conſtituunt, quae belle tangere poſſunt
Aures, & lepido quae ſunt fucata ſonore.

Sed obſeruandum etiam illud obſcuritatem quandam eſſe non ab auctore libri, ſed a lectore. Ita ſcripta Mathematica & Phyſica quaedam ſunt obſcura principiorum ignaris. Ita bene & emendate ſcripta Latina obſcura ſunt his, qui aſſueti ſunt ea tantum audire & legere, quae verbotenus vernaculae conſuetudini reſpondent, & epiſtolis obſcurorum virorum ſimiliora ſunt quam Tullianis. De hoc genere obſcuritatis diſputare me memini in *praefatione* ad VORSTII librum *de Latinitate ſelecta vulgo neglecta.* G.)

*****) Non ſolum verba elegantiora atque acumina non negligunt philoſophi, ſi ſe ſponte offerant, vt docent SOCRATIS *diſputationes* apud XENOPHONTEM, & ARRIANI *diſſertationes Epicteticae*: ſed ne iocos quidem ac facetias liberales adſpernantur. Noti ſunt *Socratici ſales*, de quibus videndus CICER. *de offic. I, 30. de orat. II, 67.* Hi ita placuerunt antiquitati, ut ſi quid feſtiuum atque vrbanum vocare vellent, *Socraticum* adpellarent. *Omne ſcilicet tulit punctum, qui miſcuit vtile dulci.* Vnde merito ipſe ſcurram egit, quisquis tanto fuit ſupercilio, vt Socratem ideo *ſcurram Atticum* vocaret, CICER. *de nat. Deor. I, 36.* Adhibendus tamen & huic modus, videndumque, quid deceat. Quod quum non faceret DIOGENES Cynicus, Σωκράτης μαινόμενος, *Socratis furentis* nomen accepit. In primis abſtinendum eſt ab eiusmodi ſalibus in rebus grauibus, quales ſunt ſacrae & theologicae. Tentarunt etiam hac in re aliud BALT. SCHVPPIVS & IO. VAL. ANDREAE, ſed & hi multorum reprehenſionem incurrerunt. Quamuis forſan eos excuſet ingenium ad vrbanitatem natura factum, & tempora, quibus viuebant infeliciſſima, de quibus iure repetas illa IVVENALIS *Sat. I*, 30.

Difficile eſt ſatiram non ſcribere.

******) Aliud eſt *concionatorium* dicendi genus, aliud τεχνικὸν vel *philoſophicum.* Illud contentum eſt argumentis veroſimilibus, quae tamen tantis verborum phaleris veſtiuntur, vt demonſtrationes videantur. Hoc nudam proponit veritatem, eamque demonſtrationibus accurate ſuffulcit. Illud oratorias, hoc philoſophicas amat connexiones, id eſt, veritates omnes ex genuinis ac veluti domeſticis principiis ducit. Illud delectat & mouet; hoc docet & conuincit. Nec tamen figuras omnes reſpuit methodus paraenetica, quam vocant, quippe cuius finis itidem eſt *mouere & perſuadere.* Attamen & tunc magis illae ſponte ſua inter dicendum ſeſe obtuliſſe, quam operoſe excogitatae videri debent. Sunt ſane in ARRIANI *diſſertationibus Epicteticis* quaedam pulcherrime dicta,

Digitized by Google

dicta, ſunt figurae elegantiſſimae, ſed tanta cum ſimplicitate coniunctae, ut orationem naturali quadam pulcritudine adſurgere, ſtatim adpareat. Illud fallit; hoc bona fide agit. Exemplo ſit SENECA, qui, declamatorio dicendi genere vſus, miram prae ſe fert ſapientiae ſpeciem: & tamen ſi remotis inuolucris propius eum inſpicias, non demonſtrationes inuenies, ſed acumina quaedam parum ſolida, non res & veritates, ſed verba ſonora, id eſt, fulgur e pelui. Id quod iam dudum obſeruarunt MALEBRANCHE *de inquiſ. veris. II*, 4. MENAG. *in Menag. tom. II.* VI & SAN-EVREMONTIVS *in Saneuremontianis*. Vereor, ne idem dicendum ſit de plerisque patribus eccleſiaſticis, quibus nimius oratoriae amor impoſuit, veluti de BASILIO, GREGORIIS, IOANNE CHRYSOSTOMO, HIERONYMO, aliisque, de quibus legi meretur BARBEYRACII *praefat. ad verſion. Gallic. Puſend. n. VIIII.*

LVII. A philoſophico ſeiungendus eſt ſtilus HISTORICVS *), qui non modo puritatem **), ſed & concinnitatem ***) amat. Decet praeterea illum perſpicuitas ****), grauitas †), pulcritudo ††), minime vero vehementia †††), parenthyrſus ††††) & hyperbole †††††). Stilus hiſtoricus.

*) Singularis *de ſtilo hiſtorico* exſtat tractatus CASP. SCIOPPII, ſed in quo fruſtra praecepta quaeres. Solet enim iſte homo vbique aliorum vitia, tamquam quisquilias colligere. Non itaque docet, qualis eſſe debeat iſta hiſtoricorum oratio, ſed qualis ſit apud eos, qui parum adcurate ſcripſerunt. Paullo meliora, ſed & pauciora ſunt, quae de ſtilo hiſtorico praecipiunt QVINCTILIAN. *Inſt. orat. X*, 1. LVCIAN. *in dial.* πῶς δεῖ τὴν ἱστορίαν συγγράφειν. SCHEFFER. *de ſtylo II, 5. p. 15. & in Gymn. p. 35. ſeq.* Addendus etiam VOSS. *de arte hiſt. 26. ſeq.*

(Aureus vero libellus ille SCIOPPII, qui nec praeceptis caret, & per exempla tanto docet efficacius. Subiectus eſt ipſius *Infamiae Famiani*, qui ipſe quoque liber oſtendendis FAMIANI erroribus & vitiis in ſimili genere ſcribendi verſaturum iuuat mirifice. Etiam LVCIANI ſunt multa praeclara praecepta & exempla. De IO. BODINO & reliquis Artis hiſtoricae ſcriptoribus MORHOF. *Polyh. II, 4, 3. p. 30.* G.)

**) Quemadmodum omnem in vniuerſum Latinitatem, ita & ſtilum hiſtoricum maxime commendat PVRITAS. Abſtinendum ergo a verbis poëticis: ſed non vtendum tamen vulgaribus ac tabernariis, vt recte monet LVCIANVS. Ceterum & hiſtorici I. ſuas habent *dictiones*, quas non temere reperias apud oratores. Vnde iam olim, teſte ATHENAEO, *Deipn. II.* PARTHENIVS quidam libellum conſcripſit περὶ τῶν παρὰ τοῖς ἱστορικοῖς λέξεων, *de vocabulis hiſtoricorum*. Nos quaedam tantum, exempli cauſſa, dabimus. Animaduertit AVGVSTIN. SATVRN. *Mercur. major. X, 9.* vocem *velox* aliter fere ab hiſtoricis, aliter ab oratoribus, aliter a poëtis, vſurpari. Hi dicunt *velox pedes*, illi *velocibus pedibus*, iſti *velox pedibus*. Sic & frequentiſſima hiſtoricis eſt conſtructio *profunda maris, incerta viae*, a quibus fere abſtinent oratores. Frequentiſſimae etiam connectendi formulae: *quo factum eſt, interiecto tempore*. In primis huc pertinet formula hiſtoricis fere propria: *ceterum fides eius rei penes auctores erit*: de qua CORTIVS *ad Salluſt. p. 497. Formula propria hiſtoricorum, vbi ad praeſtationem ſcribere nolunt. Seneca de breuit. vit. c. 14. Neque ſemper pro ſigno verboſitatis & neglectus rerum eſt habenda.* Vide IO. CHRISTOPH. BECMANN. *Praecogn. mor. c. 3. Immo in re dubia, difficili, & per alios cognita, fere*

ſemper adhibetur. PLIN. *Hiſt. nat. XXVIII*, 1. Quin immo externa quoque & barbaricos ritus indagabimus. Fides tamen Auctores adpellet. SENECA *nat. quaeſt.* c. 3. Aut quod hiſtorici faciunt, & ipſe faciam. Illi quum multa mentiti ſunt ad arbitrium ſuum, vnam aliquam rem nolunt ſpondere, ſed adiiciunt: *penes auctores fides erit. Adde eumdem de morte Claudii c.* 1. PLIN. *lib. VIIII. epiſt.* 33. TACIT. *Germ. c.* 3. Haec CORTIVS. Quin & II. figuras ſibi veluti proprias amant hiſtorici, in quibus haud poſtrema eſt *enallage infinitiui* pro imperfecto (vel quocumque tempore praeter futurum. G.) indicatiui, de qua SERV. *ad Virgil. Aen. II. v.* 683 *ſeq. Infinitus modus pro indicatiuo: & eſt* FIGVRA PROPRIA HISTORIOGRAPHORVM. Conf. CORT. *ad Sall. p.* 42. *ſeq.* Vtuntur equidem etiam poëtae. Sed hiſtoriam eſſe proximam poeſi, *& quodam modo carmen ſolutum*, obſeruat QVINCTILIAN. *Inſtit. orat. X*, 1.

***) Formant ergo periodos hiſtorici, ſed breuiores. *Nihil eſt enim in hiſtoria,* CICERONE *teſte, pura & illuſtri breuitate dulcius.* Diffuſiores tamen aliquando ſunt NEPOS, LIVIVS, & qui alias ſatis preſſus eſſe ſtudet, TACITVS. Nonnumquam etiam inciſim & membratim ſcribunt, quoties vel rem celeriter geſtam referunt, vel aliorum verba obliquo dicendi genere recenſent.

****) *Perſpicuitas* virtus hiſtorico quam maxime neceſſaria. Vnde cauendus perturbatior verborum ordo, quem etiam in THVCYDIDE nonnulli reprehendunt. (In orationibus praeſertim & iudiciis: nam vbi narrat, perſpicuus eſt. G.) Perſpicuus maxime CORNELIVS NEPOS & IVL. CAESAR: obſcuriores SALLVSTIVS & TACITVS, quorum vterque THVCYDIDEM videtur imitatus.

†) *Grauitas*, vt iam ſupra diximus, maxime decet hiſtoricos pragmaticos. Et hinc eam virtutem miramur in POLYBIO, TACITO, THVANO, COMINAEO & nonnullis aliis, qui pragmaticas dederunt hiſtorias, & non modo euentus, ſed & eorum cauſſas, perſonarum characteres, conſilia, ſimiliaque adcurate enarrant.

††) *Pulcritudinem*, quum in *dignitatem* & *venuſtatem* ſupra diſtribuerimus, hic addendum eſt, illam, quam hanc, hiſtorico eſſe digniorem. Elegantiſſimus eſt LIVIVS, CVRTIVS potius venuſtus videtur. Vbique enim adfectat ſophiſticum quoddam ac declamatorium dicendi genus. Nimius in deſcriptionibus locorum, fluminum, fontium; nimius in conſectandis ſententiis, quae tamen hiſtoricum non decent, niſi ſtatim ad hypotheſin transferantur. De eo nemo aequiore Ioue iudicauit BERGERO *de natur. pulcr. orat. p.* 373. 451. *ſeq.* 557. qui hic merito adhibendus in conſilium.

†††) Abſtinendum ergo ab increpationibus hominum, quippe quae ad declamatores pertinent. Hiſtorici non eſt, vel in homines inuehi, vel eorum virtutes collaudare, ſed res geſtas, procul habito odio aut amore, narrare. Ineptus ergo VELLEIVS PATERCVLVS, qui vbique immiſcet panegyricos: ineptus etiam FLORVS, qui nonnumquam faſces & ſecures in viros grauiſſimos expedit. (Iudicium tamen de hominibus & eorum factis interponere ſolent THVCYDIDES, SALLVSTIVS, LIVIVS, & vt quisque optimis eſt ſimilior. G.)

††††) Omnes figurae, quae adfectibus mouendis inuentae ſunt, hiſtoricum dedecent. (Nimirum in quantum eſt Hiſtoricus, neque orationes virorum clarorum ſtilo ſuo effingit, vbi ſuos vnicuique affectus tribuere virtutis & artis eſt. G.) Vnde nec laudem in hiſtoria merentur interrogationes, exclamationes, & quae ſunt huius generis aliae. Frigidum ergo eſt, quod FLORVS ſaepe exclamationes narrationibus, quaſi per parentheſin, interſerit. Veluti *lib. I. c.* 3. *Sed, (rarum alias decus!) vnius manu parta victoria eſt.* Et

cap. 7.

Digitized by Google

cap. 7. Eminentia forte papauerum capita virgula excutiens, quum per hoc principes interficiendos eſſe intelligi vellet, (quae ſuperbia!) ſic reſpondit. Paucis interiectis: *cedentibus ceteris diis (mira res dictu!) reſtitere Iuuentas & Terminus.* Talia frequentiſſima ſunt apud FLORVM. Veluti *lib. I, 10. Immane dictu! I, 11. Nouum & inſigne commentum!* Item, *quis credat? proh pudor! Fidem numinum! quanta velocitate?* Frequentiſſimae quoque apud eum ſunt interrogationes. Exemplo eſſe poterit *cap. 8. lib. I.* totum paene interrogationibus compoſitum. Talia etiam nonnulli notant in CVRTIO, cuius prolixa exclamatio exſtat *lib. IIII. cap. 16.* §. 10.

†††††) Nihil frigidius eſt hyperbole, maxime in hiſtoria. Hanc quoque in FLORO ſupra aliquoties notauimus. Sed nec CVRTIVS ab hoc vitio abhorret. Quis quaeſo feret hiſtoricum referentem, Alexandrum in Aegyptum profectum extra terminos ſolis erraſſe? Et tamen ita loquitur CVRT. IIII, 63. male imitatus VIRGILIVM *Aeneid. VI. v.* 795.

- - - iacet extra ſidera tellus
Extra anni ſolisque vias.

Poetica haec ſunt, in hiſtorico non toleranda, qualia tamen plura occurrunt apud CVRTIVM. Eandem dicam FLORO merito ſcribit BERGERVS *ibid. p.* 452. *Florus, nulla ingenii verecundia, cogitationum ſequutus impetum, ſuperiores audacia transferendi vicit, cum ipſisque certauit poetis, dignus profecto, quem multa frigide, multa putide, multa ſine mente ſana loquutum increpitaret grauiter & incuſaret Io. Georgius Graeuius, ſinceri vir iudicii, vt tandem aliquando multi, qui commendant acumen illius venuſtatemque, diſcerent, res geſtas Romanorum capitulatim expoſitas, illinc eſſe conſiderandas, non ſtilum imitatione tam praua effingendum.*

LVIII. Stilus DIALOGICVS familiares amicorum ſermones imitatur. (Sed nempe amici illi & familiares ſunt diuerſorum generum. G.) Vnde facile adparet, eum eſſe tenuem *), Rhodium **), moratum ***), & nonnumquam iocoſum ac vrbanum ****). Quare non temere imitandi PLATO & CICERO †), ſed e Graecis XENOPHON ††), & LVCIANVS †††), e Latinis veteribus comici, & in his maxime TERENTIVS ††††), e recentioribus ERASMVS, cuius colloquiis nihil poteſt reperiri vrbanius †††††). Stilus dialogicus.

*) Praecepta de ſtilo διαλογικῷ haud poenitenda ſuppeditauit DEMETR. PHALER. *de el ocut.* 231. *ſq.* Nos veluti fundamenti loco ponimus, dialogos imitari familiares amicorum confabulationes. Vnde facile adparet, I. ſtilum dialogicum *tenuem* eſſe debere. Nemo ſane in colloquiis cothurno incedit. Attamen quum & ſtilus tenuis nonnumquam ſubtilior, nonnumquam elegantior acutiorque ſit: ratio habenda eſt perſonarum. Vnde PLAVTVS omnes quidem comoedias ſuas tenuiter ſcripſit, ſed aliam tamen orationis ideam heris, aliam filiis familias, aliam militi glorioſo, aliam meretricibus, aliam denique ſeruis, lenonibus, paraſitis, tribuit. Idem obſeruare nos decet in dialogis, & adeurate, quantum video, id obſeruauit ERASMVS. Attamen & mediocrem aliquando eſſe poſſe dialogorum elaboratiorum ſtilum, ſupra §. 48. obſeruauimus. Tales ſane ſunt dialogi quidam CICERONIS & omnes PLATONIS, quum contra XENOPHON & AESCHINES humi fere repant. (Certe ciuili quodam & quotidiano genere dicendi vtantur. Nempe apud hos So-

Digitized by Google

crates ſuos familiares quam familiariſſime de vita communi & virtute interrogando & explorando docet. Apud PLATONEM idem Socrates ſophiſtas irretit, & confundit, abditam rerum naturam explicat &c. G.) Multum intereſt, quas perſonas quis loquentes inducat, & qua de re inter ſe ſermocinatae eſſe fingantur.

**) *Atticum* dicendi genus paullo eſt ingenioſius, *Aſiaticum* operoſius, quam vt dialogos deceat. Quum ergo in colloquiis familiaribus non praemeditati, ſed ex tempore ſermones edere ſoleamus: conſequens eſt, vt II. ſtilus *Rhodius* quam maxime deceat dialogos. Hinc maiore cum voluptate legimus colloquia ERASMI & LVCIANI, quam CICERONIS, qui aliquando vix etiam in dialogis ab Aſiatica illa vbertate abſtinet. (Non a ſtilo eſt, quod ERASMI & LVCIANI colloquia praeferuntur TVLLIANIS: ſed ab argumento, quod varium & ſaepe nugax eſt apud illos, & pro perſonarum dignitate aut leuitate tractatum: apud hunc graue, philoſophicum aut rhetoricum, ipſum quoque grauiter, vti decebat, explicatum. Vtrique praeclare rem geſſere. Sed plerique lectores iocos magis amant, & nugas, quam ſeria. G.)

***) Hinc in dialogis vbique debent elucere eloquentium *amor*, *modeſtia*, *veracitas*. (Quin mores, quos tribuit Colloquentibus hiſtoria, vel qui conueniant conditioni & characteri perſonarum fictarum: qui poſſunt eſſe Adulatores, Importuni, Latrones &c. G.) Maxime e comicis notandae ſunt formulae, quibus in familiari colloquio ſe inuicem excipiebant amici. Quemadmodum enim hodie nobis familiares ſunt formulae ſalutandi, bene precandi, petendi cet. ita nec Romanis illae defuerunt. Nos ſpecimen huius rei daturi, vel ex vnica TERENTII *Andria* quasdam huius generis decerpemus. *Act. I. ſc. 1. Dictum puta: nempe vt*, id eſt, *intelligo, quid velis, nempe iubes, vt. Quin tu vno verbo dic, quod me velis. Heus, puer, dic ſodes. O dictum bene! beaſti. Quam timeo quorſum euadas? Sat eſt, curabo. Act. II. 1. Nunc te per amicitiam & per amorem obſecro. Reddidiſti animum. Act. II*, 2. *Me vide*, id eſt fide mea promitto. *Act. II. ſcen. 5. Neque iſtic neque alibi tibi vſquam erit in me mora. Facis vt te decet. Act. III. ſc. 3. Ah ne me obſecra, quaſi hoc te orando a me impetrare oporteat. Merito te ſemper maximi feci. Act. III*, 4. *Hem numnam periimus? Act. IIII*, 4. *Hem praediceres*. Tales formulae in dialogis incredibilem venuſtatem habent, ſi commode adhibeantur.

****) Genus hoc dicendi iocoſum & vrbanum, dici non poteſt, quanta voluptate legentes aeque, ac audientes adficiat. Vnde & veteribus eiusmodi faceriae ſales dicuntur, eo, quod non minus ſermonem, quam ſal cibos condiunt. Quamuis vero natura hic vtramque faciat paginam, nihilque ſit frigidius iocis, inuita Minerua excogitatis; plures tamen fuerunt, qui totam artem iocandi praeceptis quibusdam includere auſi ſunt. Exſtant IAC. MASENII *Argutiae familiares*. Exſtat etiam VAVASSORIS politiſſimus *de dictione ludicra* libellus, quo tamen maxime comicam illam & ſcurrilem linguas corrumpendi licentiam, quam Galli vocant *burleſque*, exagitat. (Et per hanc occaſionem quidquid apud optimos ſcriptores Graecos & Latinos iocoſe dictum eſt, percurrit, atque ex alio genere, non ex illa orationis corruptela petitum oſtendit. G.) Sed reliquis omnibus hac in re praeferendus CICERO *de orat. II*, 58. *ſq. & ad diuerſ. lib. VII. epiſt.* 32. etiam *lib. I. Offic. cap.* 29. & MACROB. *Saturn. II*, 2. & 3. quibus nemo curioſius iocandi fontes indagauit. (Copioſiſſimus antiquorum eſt QVINCTILIANVS VI, 3. G.) Vnde digna CICERONIS commentatio viſa eſt elegantiſſimo PASSERATIO, quam libro

ſuo

ſuo *de ridiculis* praeclaro commentario illuſtraret. (*Ap. Ro. Steph.* cIↄIↄXCIV. 8. Eſt etiam inter ADR. TVRNEBI *opera* CICERONIS *locus in quo tractantur ioci explicatus*, p. 202 - 218. Edit. *Argentor. fol.* G.) Nos horum ductu praecipuos hic iocandi modos trademus. Ridiculum vel in *verbis* eſt, vel in ipſa *re* ſeu *ſententia*. Primus *verborum* locus eſt

I. *Ambiguitas*. Sic olim de ſeruo iocatus eſt Nero, *ſolum eſſe, cui domi nihil ſit nec obſignatum, nec occluſum*. CICER. *l. c.* 56. Talis etiam eſt PLAVTI iocus in *Poenul.* I, 1. *v.* 22.

Quin ſi feriri te video, extemplo dolet. Mater M. Bruti quum pretioſum aere paruo fundum abſtuliſſet a Caeſare, ſubiiciente haſtae bona ciuium: non effugit tale dictum Ciceronis: *equidem quo melius emtum ſciatis, comparauit Seruilia hunc fundum, Tertia deducta*. Tertia vero erat Seruiliae filia, in quam aeque, ac in matrem laſciuiebat Caeſar, MACROB. *Saturn.* II, 2.

II. *Verbi pronuntiatio* vel παράγραμμα, quando vocabulum deprauatur. Quodam dicente: *eamus deambulatum*, alter reſpondit: *quid opus eſt de?* Cui ille: *immo vero*, inquit, *quid opus eſt te?* CICER. *de orat.* II, 63.

III. *Interpretatio nominis*, CICER. *pro Sex. Roſcio cap.* 43. *Venio nunc ad aureum illud nomen Chryſogoni.*

IIII. *Teſtimonium, prouerbia, ſententiae* auctorum commode adhibita. Antonius, quum teſtis a ſe profectam pecuniam diceret, & hic haberet filium delicatiorem & prodigum, peropportune vſurpauit illa comici:

Sentin' ſenem eſſe tactum triginta minis? CIC. *de orat.* II, 64. Poſt Mutinenſem fugam interrogatus Furius Albinus, *quid ageret Antonius?* reſpondit: *Quod canis in Aegypto*, BIBIT & FVGIT. MACROB. *Saturn.* II, 2.

V. *Reſponſio* ad verbum, non ad ſententiam. Quaerente cenſore Catone: *ex tui animi ſententia, tu vxorem habes? Non hercle*, inquit L. Percius Naſica, *ex animi mei ſententia.* CIC. *de orat.* II, 65. Sic & Antiocho oſtentanti exercitum, auro & argento fulgentem, interroganti que: *putaſne ſatis eſſe Romanis haec omnia?* reſpondit Hannibal: *plane ſatis eſſe credo Romanis haec, etſi auariſſimi ſunt.* MACROB. *Saturn.* II, 2.

VI. *Immutatio verborum*, quum immutatis verbis ſententiam retinemus. *Ruſca*, quum legem ferret annalem, diſſuaſor M. Seruilius: *dic mihi*, inquit, *M. Pinari, num, ſi contra te dixero, mihi maledicturus es, vt ceteris? Vt ſementem feceris, ita metes, inquit.* CICER. *de orat.* II, 66.

VII. *Translatio*, quum metaphora habet inſignem aliquem iocum. (Atqui de *Metaphora* hic ſermo non eſt, ſed de ea, quae *Metalepſis* ſ. *Transſumtio* dicitur QVINCTILIANO 6, 3, 52. vbi ponit exemplum, *Heminarium* dictum, quod alias *Congiarium* vocatur, ad exiguitatem illius & malignitatem declarandam. G.) Corinthiis Scipioni promittentibus ſtatuam eo loco, vbi reliquorum eſſent imperatorum: reſpondit Scipio: *turmales mihi diſplicent*. IDEM, *ib.*

VIII. Relatio contrariorum vel retorſio, dicente Libone: *Quando, tandem, Galba, de triclinio tuo exibis? Quum tu, inquit, de cubiculo alieno.*

Et hi quidem verborum ioci: ſequuntur *rerum* vel *ſententiarum*. Tales ſunt:

I. *Feſtiua narratio.* Talis narratiuncula Craſſi de Memmio lacertum Largii deuorante exſtat apud CICER. *de orat.* II, 59.

II. *Collatio.* Sic CICERO pater Romanos homines ſimiles aiebat eſſe Syrorum venalium: vt quisque optime Graece ſciret, ita eſſe nequiſſimum. CICER. *de orat.* II, 68. Auguſtus, quum ei quidam libellum trepidus offerret, & modo proferret manum, modo retraheret: *Putas*, inquit, *te aſſem elephanto dare.* MACROB. *Saturn.* II, 4.

III. *Amplificatio incredibilis.* Scipio ad Numag-

Numantiam ſtomachatus cum Metello, dixiſſe dicitur, *ſi quintum pareret mater eius, aſinum fuiſſe parituram.*

IIII. *Arguta ſignificatio*, quum rem obſcuram callide & argute ſignificamus, cum C. Fabricio P. Cornelius, homo furax & auarus, ſed egregie fortis, gratias ageret, quod ſe conſulem inimicus feciſſet. *Nihil eſt*, inquit, *quod mihi gratias agas, ſi malui compilari, quam venire.* CICER. *de orat. II*, 68. Publius Mucium, in primis maleuolum quum vidiſſet ſolito triſtiorem: *Aut Mucio*, inquit, *neſcio quid incommodi acceſſit, aut neſcio cui aliquid boni.* MACROB. *Saturn. II*, 2. Fauſtus, Sullae filius, quum ſoror eius eodem tempore duos moechos haberet, Fuluium, fullonis filium, & Pompeium Maculam: *Miror*, inquit, *ſororem meam habere maculam, quum fullonem habeat.*

V. *Ironia* vel *urbana diſſimulatio.* Scaeuola Septumuleio, cui pro Gracchi capite erat aurum repenſum, roganti, vt ſe in Aſiam praefectum duceret: *Quid tibi vis*, inquit, *inſane? Tanta malorum eſt multitudo ciuium, vt tibi ego hoc confirmem, ſi Romae manſeris, te paucis annis ad maximas pecunias eſſe venturum.* CICER. *de orat. II*, 67. Quum Vettius monimentum patris exaraſſet: ait Auguſtus: *Hoc eſt vere monimentum patris colere.* MACROB. *Saturn. II*, 4.

VI. *In re inhoneſta verbum rei honeſtae.* Africanus cenſor tribu mouens centurionem, qui in pugna non adfuerat, quum diceret, *ſe cuſtodiae cauſſa in caſtris manſiſſe*, *quaereretque, cur ab eo notaretur? Non amo*, inquit, *nimium diligentes.* CICER. *l. c.*

VII. *Contra voluntatem reſponſio.* Quum Tarento amiſſo arcem tamen Liuius retinuiſſet, multaque ex eo praelia praeclara feciſſet, & aliquot poſt annos Fabius Maximus id oppidum recepiſſet, rogaretque eum Liuius, vt meminiſſet, opera ſua ſe Tarentum recepiſſe: *Quidni*, inquit, *meminerim? Numquam enim recepiſſem, niſi tu perdidiſſes.* CIC. *l. c.*

VIII. *Falſa intellectio.* Quaeſitus non nemo: *qualis videtur tibi in adulterio deprehenſus? tardus*, inquit. CICER. *l. c.* Quaeſtio erat de crimine, reſpondens minus ſe intelligere ſimulabat, de quo quaereretur, & reſpondit de homine. Non minus facete Auguſtus, quum multi a Seuero Caſſio accuſati abſoluerentur, & architectus fori Auguſti exſpectationem operis diu traheret, ita iocatus fertur: *Vellem, Caſſius & meum forum accuſet*, vt demum abſoluatur. MACROB. *Saturn. II*, 4.

VIIII. *Falſa reſponſio.* (Quin attemperata interrogationi & eadem mordax. G.) Opimius, qui adoleſcens male audiuerat, ad Aegilium, qui mollis videbatur, nec tamen erat: *quid tu, Aegilia mea, quando ad me venis cum tua colu & lana?* Cui hic: *non pol*, inquit, *audeo. Nam me ad famoſas vetuit mater accedere.* CICER. *de orat. II*, 68.

X. *Abſcondita ridiculi ſuſpicio.* Catulus oratori cuidam malo, roganti, videreturne miſericordiam mouiſſe? *Ac magnam quidem*, inquit, *neminem enim puto eſſe tam durum, cui non miſeranda tua viſa ſit oratio.* ID. *l. c.* 69.

XI. *Moroſitas & lenitas.* Socrates colapho percuſſus a petulante iuuene: *Video*, inquit, *mihi in poſterum cum galea incedendum.*

XII. *Salſa ſtultitiae reprehenſio.* Siculus, cui Scipio praetor patronum dabat hoſpitem hominem nobilem, ſed ſtultiſſimum: *quaeſo*, inquit, *praetor, aduerſario meo da iſtum patronum, deinde mihi neminem dederis.* CICER. *de orat. II*, 69. Nomenclatori ſuo, obliuioſo admodum, dicenti: *numquid ad forum mandas?* Auguſtus reſpondit: *Accipe commendatitias, quia illic neminem noſti.* MACROB. *Sat. II*, 4.

XIII. *Coniecturalis explanatio.* Quum Scaurus accuſaret Rutilium ambitus, poſtquam ipſe conſul erat factus, ille repulſam tulerat, & in eius tabulis oſtenderet litteras A. F. P. R. idque

diceret

diceret eſſe : *actum fide P. Rutilii* ; Rutilius autem : *ante factum, poſt relatum.* C. Caninius Eques Rom. cum Ruſo adeſſet, exclamat : neutrum illis litteris declarari : *Quid ergo ?* inquit Scaurus, *Aemilius fecit, plectitur Rutilius* ID. *ibid.*

XIIII. *Diſcrepantia*, ſeu ignoratio elenchi. *Quid huic abeſt, niſi res & virtus ?* CIC. *de or. II*, 70.

XV. *Familiaris reprehenſio vel admonitio.* Patrono malo, quum vocem in dicendo obtudiſſet, ſuaſit Granius, vt mulſum frigidum biberet, ſimulac domum rediſſet : *Perdam*, inquit, *vocem, ſi id fecero* : *Melius eſt*, inquit, *quam reum.* CICER. *de orat. II*, 70.

XVI. *Dictum conſentaneum*, id eſt, rei vel perſonae conueniens. Scaurus bonorum poſſeſſionem contra tabulas nactus, Beſtiae cauſſam itaque patronus agebat. Funus, quum duceretur, accuſator Memmius ; *Vide*, inquit, *Scaure, mortuus rapitur, ſi potes eſſe poſſeſſor.* CICER. *l. c.*

XVII. *Ἀπροσδόκητον*, *contra exſpectationem reſponſio.* Scipio, quum ei M. Flaccus P. Mucium iudicem tuliſſet ; *eiero*, inquit, *iniquus eſt.* Quum eſſet admurmuratum : *Ah*, inquit, *P. C. non ego mihi illum iniquum eiero, verum omnibus.* CICER. *l. c.* Seruius Geminus videns deformes L. Mallii, optimi pictoris filios : *non ſimiliter*, inquit, *Malli, pingis & fingis.* Cui Mallius : *in tenebris enim fingo*, inquit, *luce pingo.* MACROB. *Saturn.* II, 2.

XVIII. *Votum rei impoſſibilis.* M. Lepidus, quum, ceteris in campo exercentibus, in herba ipſe recubuiſſet : *Vellem hoc eſſet*, inquit, *laborare.* ID. 71.

XVIIII. *Lenta & tarda reſponſio.* (Minime vero *tarda*, ſed *frigida* & ſine affectu, qui tamen expectabatur, prolata. *Lentus* eſt tardus ad iraſcendum. G.) Exemplum eſt apud CICER. *de orat. II*, 71.

Atque hi quidem ſunt praecipui loci ac fontes vrbanae ac iocoſae dictionis, a CICERONE oſtenſi. Neſcio tamen, cur CICERO omiſerit *ἐναντιοφανὲς*, praecipuum iocorum & facetiarum fontem, quando duae res iunguntur, quae conſiſtere non poſſe videntur. Huc pertinent ioci CICERONIS : *Frater meus dimidius maior eſt, quam totus. Hoc conſequutus eſt Renilius, vt quaereretur, quibus conſulibus conſul fuerit.* MACR. *Saturn. II*, 3. ubi & ſimilem iocum refert Laberii, qui quum ſedile quaerens, ex CICERONE audiuiſſet : *recepiſſem te, niſi anguſte ſederem*, reſpondit : *mirum, ſi anguſte ſedes, qui ſoles duabus ſ[e]llis ſedere.* Cauendum tamen, ne ioci fiant illiberales. Tales ſunt I. cum iniuria coniuncti, II. profani, veluti ſi ſcripturae locis abutaris, III. cum imitatione geſtuum & deprauatione oris coniuncti, IIII. obſceni, V. parum ingenioſi, & ſola ſtultitia mouentes riſum, VI. epiſodia & loquutiones nullius ſenſus. Sic virum grauem non decet iocus PLAVTI *Capt. prol. v.* 1. *ſeq.*

Hos, quos videtis ſtare heic captiuos duos,
Illi, qui adſtant, ii ſtant hic ambo ; non ſedent,
Vos vos mihi teſtes eſtis, me verum loqui.

Riſum enim haec mouent, non quia ingenioſa, ſed quia nullius ſenſus ſunt. In primis hoc dicendi genere delectatus eſt ex Graecis EPICHARMVS, ex Latinis PLAVTVS, quem ideo *ad exemplum Siculi properare Epicharmi*, dixit HORATIVS. Talia in utroque obſeruauit MVRET. *Var. lect. XIIII*, 5. veluti illud EPICHARMI :

Τόκα μὲν πὰρ κείνοις ἐγὼν ἦν, τόκα δὲ πὰρ κείνοις ἐγών.

nec non iocos PLAVTI : *Quoi homini di ſunt propitii, ei non eſſe iratos puto.* item : *Quanta mea ſapientia eſt, e malis multis, malum, quod minimum eſt, id minimum eſt malum.* At ne CICERO quidem eo ioco abſtinuit, in illis *ad Atticum* : *Noli putare, pigritia facere me, quod non mea manu ſcribam : ſed me-*

hercule pigritiis. nihil enim habeo aliud, quod dicam. (Eleganter vero ſimulat CICERO, ſe voluiſſe cauſſam aliam fingere : cum autem nulla occurreret, tum demum fateri veram. G.) VII. deprauatio linguarum, quam *burleſque* vocant Galli, v. g. illa MOLIERII : *Bene bene reſpondere, dignus, dignus eſt intrare in noſtro docto corpore.* In ſcena haec plauſum referunt, in vita ciuili minime. Vnde & PLAVTI illa ludicra ſunt in *Pſeud. II,* 2.

PS. Sed quid eſt tibi nomen? H. Harpax. PS. apage te Harpax, haud places,
Huc quidem hercle haud ibis intro, ne quid harpax feceris.

Vbi quidem *harpax facere* eſt dictio ludicra. Et *Curcul. III.*

- - - L. *Quis tu homo es?*
C. *Libertus illius, quem omnes Sumanum vocant.*
L. *Sumane, ſalue, qui Sumanus? fac ſciam.*
C. *Quia veſtimenta, vbi obdormiui, ebrius,*
Sumano, ob eam rem me omnes Sumanum vocant.

Veſtimenta ſumano. Denuo eſt ludicrum.

†) PLATONIS enim dialogi non ſeruant dictionis familiaris ideam, ſed oratione conſcripti ſunt iuſto grandiore, adeo, vt a poemate minus diſtent, quam comicorum fabula. Vid. LAERT. *III,* 38. THEMIST. *orat. p.* 319. *edit. Harduin.* Idem de CICERONIS dialogis ſentiendum eſt, tanto quippe artificio ſcriptis, vt probabile haud ſit, hoc modo inter ſe colloquutas eſſe eas, quas inducit, perſonas. Simpliciores tamen ſunt eius *Cato Maior & Laelius,* quos ego Xenophonteos vocare ſoleo, quum reliqui Platonis ubertatem imitentur.

(Nihil PLATONIS Dialogis ſuauius in exordiis, & vbi familiaris ſermonis aliquid interponitur. Alia res, vbi tractantur ſublimia digno nimirum illis genere orationis. Idem de CICERONIANIS dicendum. Sunt omni genere leporis & venuſtae vrbanitatis referti in prooemiis, & quoties ab argumento aliquantum ad familiarem conſuetudinem deflectunt, vt appareat, non defuiſſe neque PLATONI neque TVLLIO venuſtatem : Sed illos intempeſtiue ea vti noluiſſe. G.)

††) Dictio XENOPHONTIS melle dulcior eſt, adeo vt *apis Attica* diceretur. Vid. MENAG. *ad Laert. p.* 103. Atqui dulcis & ſimplex ſtilus quam maxime conuenit dialogis.

†††) LVCIANVS, quantum ab obſcuro atque adfectato dicendi genere abhorruerit, vel ſolus eius docet dialogus λεξιφάνης, *Tom. I. opp. p.* 819. Et hinc ipſe, ſi quis alius perſpicuitatem ac elegantem ſimplicitatem ſectatur, adeoque ſtilum διαλογικὸς praeclare exprimit.

††††) TERENTII ſtilus caſtus, purus, terſus ac plane vrbanus eſt. Iocatur etiam, ſed multo, quam PLAVTVS, liberalius. Mores praeterea atque adfectus hominum adcuratiſſime exprimit, vt mea quidem ſententia nullus ex antiquitate exſtet auctor, qui familiaris ſtili ſuauitatem felicius expreſſerit.

†††††) Sunt equidem, qui compoſitionem adcuratiorem in ERASMO deſiderant : ſed hi nimis delicati videntur. Feſtiuus ſane eſt, vrbanus, & terſus, ac ridendo, vt ait HORAT. *epiſt. I,* 2.

- - *quid ſit pulcrum, quid turpe, quid vtile, quid non,*
Plenius ac melius Chryſippo & Crantore, dicit.

Stilus oratorius. LVIIII. De ſtilo ORATORIO tanto breuius agendum, quanto minus ille a reliquis omnibus dicendi formis abſtinet. Omnia ſibi (pro hominum, locorum, temporum conditione. G.) permittunt oratores : modo magnifice, modo mediocriter dicunt. Iam Aſiati-

Aſiaticam copiam, iam Rhodiam Atticamque frugalitatem amant. Modo ideam moratam in exordiis, modo perſpicuam in narrationibus, modo grauem in tractatione, modo in confutatione concitatam exprimunt. Figuris praeterea vtuntur omnibus, quae vel ad dignitatem orationi conciliandam, vel ad ciendos adfectus ſunt comparatae. Vt paucis dicam, non placere tantum, verum etiam admirationi eſſe cupiunt oratores *).

*) Conferri praecipue meretur SCHEFFERVS *de ſtilo, illiuſque exercit. II*, 7.

LX. Ab oratorio ſtilo non multum diſcrepat POLITICVS ſiue CIVILIS, niſi quod is Atticam breuitatem, nec non acumen & grauitatem magis amare videtur *). Elucet praecipue ciuilis iſta dicendi ratio ex orationibus magnorum atque excellentium virorum, quales paſſim hiſtoriis ſuis inſeruerunt LIVIVS, TACITVS CVRTIVS, aliique annalium (hiſtoriarum G.) ſcriptores **). Stilus politicus & ciuilis.

*) Talis eſt oratio Alexandri M. vere civilis apud CVRTIVM IIII, 1. *Et ego pecuniam, quam gloriam, mallem, ſi Parmenio eſſem. Nunc, Alexander, de paupertate ſecurus ſum, &, me non mercatorem, memini, eſſe, ſed regem. Nihil quidem habeo venale, ſed fortunam vtique meam non vendo. Captivos, ſi placet, reddi, honeſtius dono dabimus, quam pretio remittemus.*

**) Diſputant quidam, an deceat integras orationes inſerere hiſtoriae. Negat FR. PATRICIVS; at adfirmat GER. IO. VOSS. *de art. hiſt.* 20. & 21. cui procul dubio elegantia harum orationum impoſuit. Nam nulla ratio eſt, qua poſſit homini veritatis amanti perſuaderi, in hac re licere hiſtoricis mentiri. (At fingere non ſemper eſt mentiri. Duplex dos eſt hiſtoriae, I. oſtendere quid factum ſit, II. ſapientiores reddere qui legunt, ac meliores. Si non ad priorem, certe ad alteram pertinent id genus orationes. Porro vel ideo non mentiuntur Hiſtorici cum ejusmodi orationes referunt, quia non temere dicunt, *his verbis aliquem vſum*, ſed *locutum in hanc ſententiam.* Porro prudens hiſtoricus cauſſas rerum, conſiliaque intexit his orationibus, quo nomine etiam ad priorem illam virtutem referuntur. G.) Et certiſſimum tamen eſt, Romulum numquam concionatum eſſe iis verbis, quae ei tribuit initio operis DIONYSIVS HALICARNASSEVS. Ceterum illud veriſſimum eſt, vel ideo magni aeſtimandas eſſe eiusmodi orationes, quod veram dictionis ciuilis ideam nobis ob oculos ponunt.

LXI. Stilus EPISTOLICVS non eſt διαλογικῷ ſimilis *), ſed ſermone quotidiano paullo adcuratior, dictione vero elaborata remiſſior, &, vt DEMETR. PHALEREVS *de eloquut. n.* 244. monet, ex tenui & venuſto mixtus. Vbique etiam elucere debet τὸ ἠθικὸν **) id eſt, *genus dicendi moratum.* Neque tamen vno eodemque filo contexendae omnes epiſtolae. Iocoſae enim & familiares quotidianis conſcribuntur verbis ***); hortatoriae, expoſtulatoriae, & huius generis aliae concitatum ****); commendatitiae & pe- Stilus epiſtolicus.

Digitized by Google

titoriae mediocrem *****); ciuiles denique aut ad viros magnos exaratae grauem ſtilum exigunt ******).

*) Exiſtimauit hoc ARTEMON, qui ARISTOTELIS epiſtolas exſcripſit. Verum illum refellit DEMETR. PHAL. *de eloquut. n.* 232. *Dialogus enim*, inquit, *imitatur ex tempore loquentes: epiſtola autem ſcribitur, & alteri veluti dono mittitur.*

**) Eſt haec dicendi idea adeo neceſſaria, vt, ſi abſit, epiſtola eſſe deſinat. Hinc qui de rebus grauiſſimis ſubtiliter diſputant, ſcribunt quidem, verum non epiſtolas, ſed tractatus vel diſſertationes, quibus τὸ χαίρειν praemiſſum eſt, ut ait DEMETR. PHAL. *n.* 236. & 240. Hinc facile patet, longiſſime ab epiſtolico dicendi charactere abeſſe SENECAE epiſtolas, in quibus nullum morati ſtili veſtigium occurrit. Vnde, ne quidem epiſtolas has eſſe, ſed locos communes, & variarum diſputationum rhapſodias, nonnulli arbitrantur. Vid. MORHOF. *Polyhiſt. I.* 1. 23. 22. *p.* 300. (Sunt tamen multa in principiis praeſertim & in concluſionibus, vbi de ſuo amore, & ſimilibus familiarium epiſtolarum argumentis agit. G.)

***) Hanc legem ipſe ſibi dixit CICERO *ad diuerſ. lib. VIIII. epiſt.* 21. §. 2. Vnde in epiſtolis familiaribus non probatur nimia atque anxia ſcribendi cura. Certe non temere iudicauit SCIOPPIVS, epiſtolas MANVTII, quamuis puras ac elegantes, vix ea eſſe gratia, vt hominem niſi valde otioſum ad iteratam lectionem inuitent. Quod non aliunde eſſe duxerim, quam a ſuperſtitioſa ſcribendi cura, quae tanta fuit in MANVTIO, vt ſaepe menſes aliquot vni epiſtolae impendiſſe dicatur. MORHOF. *Polyhiſt. I,* 1. 23. 57. *p.* 307.

****) Exemplo eſſe poſſunt CICER. *epiſtolae ad Appium Pulcrum*, in primis *ad diuerſ. lib. III. epiſt.* 7.

*****) Tales ſunt pleraeque epiſtolae CICERONIS ad viros grauiores ſcriptae. Praeclare quoque hoc dicendi genus exprimunt M. ANT. MVRETVS, AON. PALEARIVS, IAN. NIC. ERYTHRAEVS, & pauci alii.

******) Has epiſtolas paullo elatiores eſſe iubet DEMETR. PHAL. *de eloquut. n.* 243. Nos non elatiores, ſed grauiores ceteris eſſe volumus. Exemplo praeiuit CICERO *in epiſt. ad Quintum Fratrem I,* 1. quam ego reginam omnium CICERONIS epiſtolarum adpellare ſoleo. Tam graui enim oratione proconſulis deſcribit officium, ut fieri id non potuiſſet grauius. Eiuſdem generis ſunt Epiſtolae, quas DARIO & ALEXANDRO M. tribuit CVRT. *IIII*, 1.

Stilus poeticus. LXII. Supereſt ſtilus POETICVS, qui tametſi huc non pertineat; vel ideo tamen non plane videtur praetereundus, vt ab eius tumore † in ſoluta oratione nobis tanto facilius caueamus. Maxime autem ſtilus poeticus non modo verbis *), epithetis **), phraſibus ***), conſtructionibus ****) & connexionibus *****), ſed & toto orationis habitu ******) a proſa diſcrepat oratione.

† (Quod enim ſublime aut magnificum in poeſi erat, ſuo loco poſitum, illud tumidum fit, ſi in proſa intempeſtiue inculcetur. G.)

*) Primo enim poëtae vocabulis vtuntur, quae reliqui ſcriptores ignorant. Vid. ſupra §. XV. Deinde plura vocabula componunt, & veluti in vnum conflant. Vid. *ibid.*

**) Epitheta poëtis placent I. etiam *otioſa* v. c. *Turdis edacibus* HOR. *Epod. II. dulci mellis flauoque liquore* LVCRET. *de rer. nat. lib. I. II. Translata*, & quidem audaciſſime. v. c. *ambitioſa colus*, i. e.

i. e. quae, intertexto auro, fila trahit. (Eſt CLAVDIA. de IIII. *Conſ. Hon.* 593. & puto epitheton eſſe coli vniuscuiuſque, vt *vertiginoſa*, quae ambit. G.) CLAVDIAN. *conſ. Hon. IIII. v.* 549. (*Anhelantes gemmae* in frenis equi imperatorii. G.) *Turbo anhelus* SIL. ITAL. I. *Attonitus ignis* quo videlicet Scaeuola vrebat manum, MARTIALIS *epigr. VIII*, 29. Plura eiusmodi translata epitheta ſuppeditabit MORHOFII *idea lexici poetici*, inſerta eius *Polyhiſtori I*, 3. 11. *p.* 679. At non epithetis tantum translatis vtuntur, verum etiam ſubſtantiuis, immo & aliis figuris audaciſſimis, vt ſaepe Delio natatore opus eſſe videatur. Eo in primis pertinet μετάληψις, non modo ſimplex, ſed multiplex. E. g. dixit VIRGILIVS, *lib. VIII. Aen. v.* 90.

Iter inceptum celerant RVMORE *ſecundo.*

Ibi vero duriſſima μεταλήψει *rumor* pro murmure, *murmur* fluuiale pro ipſo fluuio dicitur, ex mente GRONOVII *Obſeru. II*, 17. niſi cum SERVIO legere malis: *Rumone ſecundo. III. decompoſita & dithyrambica.* CLAVDIAN. *Conſul. Honor. IIII.*

Et SEPTEMGEMINO *iactantior aethera pulſet*
Roma iugo.

Talia etiam ſunt *Bellerophonteae habenae.* CLAVD. *Conſ. Probini. Cornipedes equi.* ID. *conſul. IIII. Honor. Amphitryoniades Hercules* STAT. *v.* 6709. *Ternox Herculea, ibid. v.*13102. *IIII. Obſcura* v. c. *Geticum plectrum*, pro Orphico. *Arcadius galerus*, pro pilo Mercurii: *Centaurica ſemina*, pro equis; *Danacius volucer*, pro Perſeo; *Biſthonius enſis*, pro acuto, quia Mars Biſthone templum habebat. Talia complura apud STATIVM, quo non temere alius eſt poëta tumidior.

***) Phraſes poëtae non a vulgo petunt, ſed ipſi ſibi fingunt pro lubitu. (Neque tamen licere illis debent ſtulta, & qui hodie ſcribunt caute admodum verſari debent, neque ſine exemplo aliquid audere ante quam famam ſibi nomenque poëtae bonis artibus conciliauerint. G.) CLAVDIAN. *Conſul. Hon. VI.*

- - - *Certis vbi legibus aduena Nereus*
Aeſtuat.

i. e. vbi fluxus & refluxus maris eſt. IDEM *Conſul. Mallii.*

- - - - *Qui ſe iaculantur in auras,*
Corporaque aedificant celeri creſcentia nexu.

Loquitur de funambulis. Talia etiam ſunt: *euomere purpuream animam*, pro e vulnere mori, *venenatis grauida ſagittis pharetra*, pro pharetra ſagittis referta. *Colla triumphati Iſtri proculcare*, pro victoriam ad Iſtrum reportare. (STAT. *Thebaid. X.* 675.) *Fulminis radiis afflata cupreſſus Combibit ingeſtas & ſtirpe & vertice flammas*, id eſt, *cupreſſus fulmine combuſta eſt.* Quis ita in proſa oratione loqueretur? Plura huius generis dederunt IAC. MASEN. *in Palaeſtra II*, 12. FR. ROBORTELL. *de artific. dicendi cap. de poet. ſerm. diſp.* I. 10. DEDEKENN. *in obſeruat. Poet. Anin.* cIↃIↃCLXXXVIII. editis, & a MORHOFIO iterum cum praefatione ſua in lucem exire iuſſis *Kilon.* cIↃIↃCXCI. 8.

****) In conſtructionibus maxime poëtae amant I. *Graeciſmos.* Hinc nominatiuum ſaepe ponunt pro vocatiuo v. c. SEN. *Herc. fur.* 893.

Stantes, SACRIFICVS, *comas*
Dilecta tege populo.

Saepe & genitiuum pro ablatiuo, HOR. *Carm. I*, 22. *Integer vitae, ſceleriſque purus*, pro integer vita ſcelereque purus. Saepe omittunt praepoſitionem *ſecundum*, more plane Graecanico, VIRG. *Aen. III. v.* 593. *ac cetera Graius.* Talia etiam ſunt, *nuda genu, pernix pedes, tremit artus.* Sed talia intellectu facilia. At obſcuriſſimum illud OVIDII:

Poeniceam fuluo chlamydem contractus ab auro,

vbi *contractus chlamydem* idem eſt,

ac *contracta chlamyde vſus.* Ita enim verſum legendum explicandumque eſſe monet GRONOV. *obſ.* III, 18. Saepe etiam adiectiuum apud poëtas in locum aduerbii ſuccedit, VIRG. *Eclog.* III. *v.* 63. *ſuaue rubens hyacinthus.* HOR. *Carm.* I, 22. *Dulce ridentem Lalagen amabo.* PRVDENT. II. *hymn. Matutin.* 33. *Nunc nunc ſeuerum viuitur.* HOR. *epiſt.* I, 1. *v.* 101. *Inſanire putas ſolemnia me.* Saepe Graecorum more conſtruunt, v. c. *Deſine querelarum, decet nobis, cauſſa perire, callida reſonare, bonus calamos inflare. Retulit Aiax eſſe Iouis pronepos.* Plura congeſſit BVCHN. *de commun. rat. dicendi* I, 19. (Et longe plurima VECHNERVS *Hellenol.* L. I. P. II. G.) Deinde poëtae II. plane negligunt leges, quas ſupra de verborum ordine dedimus. In primis Lyricis ſollemne eſt, omnia miſcere, ceu vel ex HORATIO patet. (Cape hoc, Candidate diuinae artis, de maieſtate quadam leges populi nonnumquam migrante, non de ſtribligine confundente omnia. G.)

*****) Eſſe connexiones poëtis proprias, vel ex ſolis adparet eorum comparationibus & ſimilitudinibus. Eas plerumque connectunt adiectiuis relatiuis QVALIS, TALIS, quibus numquam vtuntur oratores. VIRG. *Aen.* IIII. *v.* 143.

Qualis, vbi hibernam Lyciam Xanthique fluenta
Deſerit : ac Delum maternam inuiſit Apollo. cet.
- - - *haud illo ſegnior ibat*
Aeneas.

******) Diuerſae nimirum poëtis & oratoribus ſunt inuentiones, diuerſa argumentorum diſpoſitio, diuerſa eloquutio, diverſa etiam ſchemata. Vt de vltimis dicam, non facile v. c. apud oratorem reperies SEIVGATIONEM, qualis illa OVIDII *Heroid. epiſt.* II. *v.* 25.

Demophoon, ventis & verba & vela dediſti :
Vela queror reditu ; verba carere fide.

non facile etiam oratoribus placebit *ἐπαναλήψεις* talis, qualis illa OVIDII eſt *Faſt.* IIII, 365.

Qui bibit inde, furit, procul hinc diſcedite, queis eſt
Cura bonae mentis, qui bibit inde, furit.

Plane poëtica haec ſimiliaque ſunt, & hinc in proſa vix inueniunt locum. Plura de ſtilo poëtico dabit GER. IO. VOSS. *de arte poëtica.*

Stilus argutus.

LXIII. Pleriſque dicendi characteribus hactenus deſcriptis commune eſt *ἡ δεινότης*, id eſt, genus quoddam orationis ACVTVM atque ARGVTVM *), in quo palmam reliquis praeripere videntur SENECA, PLINIVS, TACITVS, CVRTIVS. Ne ergo & huius ſtili obſcura nobis ſit ratio **): ſciendum eſt, omne acumen vel in verbis ***), vel in propoſitionibus ****), vel in ipſis enthymematibus *****) eſſe poſitum.

*) Dubitarunt nonnulli, an acutum illud orationis genus laudem aliquam mereatur. Aiunt enim, ad corrumpendam bonae dictionis indolem inuentum primum eſſe ſtilum argutum, & quidem poſt tempora CICERONIS, quum iam in deterius ire coepiſſet Romana eloquentia. Addunt, nihil ſolidi ineſſe eiusmodi argutiis; ſed meros ſtrepitus ſententiarum male cohaerentium, & quamdam antithetorum hiſtrioniam, quibus titillari aures poſſint, pectus non ſaturari. Vid. ALBERTI DE ALBERTIS *Theſaur. eloq. ſacrae & prof.* FRANC. VAVASSORIS *orat.* III. quae eſt *pro veteri dicendi genere*

Digitized by Google

nere contra novum, & iam ex antiquis QVINCTIL. *Inſt. orat. VI*, 3. Sed haec omnia vt ſunt veriſſima, ita tamen non ita accipienda, vt nullum omnino acuminibus concedamus locum. Laudem illa ſuam merentur, ſed veluti condimenta quaedam atque aromata, quae quum intemperantius adhibita faſtidium pariant, modice adſperſa mirifice delectare ſolent. Quemadmodum ergo non laudanda SENECAE oratio, quae tota argutiis potius, quam ſententiis ſolidis atque enthymematibus, conflata eſt: ita nec reprehenſionem merentur PLINIVS & TACITVS, qui paullo parcius iſtis condimentis vſi ſunt. Vid. MORHOF. *diſciplin. argut. praef. p. 3. ſeq.* Addendus eſt V. C. CHRIST. GOTTL. SCHVVARZIVS *de orat. concinna* §. *XXXIIII. ſequ.* vbi de acuto dicendi genere, & quid de eo ſentiendum ſit, ex inſtituto diſquirit.

**) Ex antiquis acuti ſtili fontes oſtendere conati ſunt ARIST. *Rhet. III*, 10. & 11. HERMOGENES *Heur. II*, 5. QVINCTILIAN. *Inſt. orat. VI*, 3. E recentioribus hic ceteris anteferendi SARBIEVIVS in libro *de acuto*, MASENIVS *in arte argutiarum*, EM. THESAVRVS in *idea argutae dictionis*, &, qui reliquos omnes longo poſt ſe interuallo reliquit MORHOFIVS in *diſciplina argutiarum*, quae prodiit *Lubec.* cIↄIↄccv. 8. (Exempla, ſed etiam praecepta praeſtat PETRVS LABBE S. I. cujus *Elogia* varii generis, cum praefatione aduerſus huius characteris contemtores edidit CHRISTI. VVEISSIVS *Lipſ.* cIↄIↄcLXXXVI. 8. G.)

***) Acumen omnibus mentis operationibus ineſſe poteſt. Et ad *verba* quidem quod attinet, acutam orationem reddunt I. ambiguitas; vt quando quis de Draconis legibus dixit: *Non hominis iſtae ſunt leges*, ſed DRACONIS. ARIST. *Rhet. II*, 23. aut quando Sceparnio apud PLAVT. *Rud. I*, 1. *aedes illuſtres* vocat, quas venti perflabant. II. ἀντανάκλασις: *Quid ergo? iſta culpa Brutorum? minime illorum quidem, ſed aliorum brutorum.* CICER. *ad Attic. epiſt. XIIII*, 14. III. παρονομασία v. c. *inceptio haec amentium eſt, non amantium.* TER. *Andr. I*, 3. *Non eſt enim facile in eum ſcribere, qui poteſt proſcribere.* MACROB. *Saturn. II*, 4. IIII. παρήχησις. PLAVT. *Menaechm. IIII*, 2. *Pallam pallorem incutit.* V. Significationis mutatio. Sic ABDICARE alias dicuntur patres filios: acute ergo *Alexander Philippum patrem abdicaſſe* dicitur CVRTIO IIII, 10. Sic etiam ſi maritum imperioſae vxori dicas *nupſiſſe*: acutum hoc erit. Quum iis enim veteres *nubere* etiam viros dixiſſe ferantur, idque probari poſſit ex NONIO *de propr. ſerm. cap. 2. n. 577.* tamen & exoleuit poſtea illa verbi notio, & exemplum, quod ex auctore vetere, neſcio quo, adducit NONIVS, ſatis oſtendit, ſcriptorem illum, quisquis fuerit, ſignificationem ſtudio mutaſſe. Ait enim ille:

Sed meus frater maior, poſtquam vidit me inde eiectum domo,
Nupſit poſterius DOTATAE, VETVLAE, VARICOSAE, AFRAE, (fort. *vafrae.*)

Tales vero qui domum ducunt, illi mihi vere nubere videntur. VI. alluſio. Sic cum paraſitus apud TER. *Phorm. V*, 9. Chremetis amores Nauſiſtratae vxori prodidiſſet, & deprehenſus Chremes vxorem formidaret, lepide & acute ait paraſitus: *Exſequias Chremeti, quibus eſt commodum ire, iam tempus eſt*, alludens ad formulam in funeribus ſollemnem. Alluſio quoque in illis CICER. pro *Sex. Roſcio*: *Venio nunc ad aureum illud nomen Chryſogonum.*

****) Propoſitiones reddunt acutiores I. repugnantia: FLOR. II, 6. *Nouam de Hannibale victoriam commentus eſt Fabius, nolle pugnare.* MARTIAL. *epigr. II*, 80.

Hoſtem quum fugeret, ſe Fannius ipſe peremit:
Hic, rogo, non furor eſt, ne moriare mori?

II. Pa-

Digitized by Google

II. Paradoxa, FLOR. II, 6. *Capuam Hannibali Cannas fuiſſe.* III. adfirmatio cum negatione coniuncta: PLIN. Paneg. IIII. *Vtrumque, Caeſar, moderate, & quod alibi tibi gratias agi non finis, & quod hic finis.* IIII. ἐπάνοδος. CICER. *pro Planc. cap.* 28. *Gratiam qui refert, habet; &, qui habet, eo, quod habet, refert.* Feliciſſimum hac in re fuit PVBLLI SYRI ingenium, cuius ſententiae pleraeque omnes huius generis ſunt. V. ἀντιμετάθεσις: *Non ideo viciſſe videris, vt triumphares, ſed triumphare, quia vinceres.* PLIN. *Paneg. cap.* 17. VI. Allegoriae. Sic quum aliquis familiam ſuam *triumphorum ſeminarium* vocaſſet: acute CICERO; *ex illo ſeminario*, inquit, *triumphorum non niſi arida folia laureae retuliſti.* VII. Correctio, maxime quae fit per epitheton. VELLEI. PATERC. *Hiſt.* II, 41. *Caeſar, Alexandro M. ſed ſobrio, ſimillimus.* SEN. *epiſt.* 4. *Adhuc enim non pueritia in nobis, ſed puerilitas, remanet.* VIII. luſus (i. e. repetitio ſimilium, vel eorundem adeo G.) verborum: SENECA *de Ira I*, 16. *Satis tibi eſt magna ad peccandum cauſſa, peccare.* ID. *I*, 5. *Vltima ſupplicia ſceleribus vltimis ponat, vt nemo pereat, niſi quem perire etiam pereuntis interſit.* ARIST. *Rhet. III*, 11. 26. *Dignum eſt mori, antequam dignus ſis mori.* LABERIVS apud MACROB. *Saturn.* II, 7.

> *Neceſſe eſt, multos timeat, quem multi timent.*

PVBLIVS SYRVS:

> *Cui plus licet, quam par eſt, plus vult, quam licet.*

VIIII. diſtributio. SENECA *epiſt.* 1. *Si volueris attendere, magna vitae pars elabitur male agentibus, maxima, nihil agentibus, tota aliud agentibus.* X. comparatio. *Adoptavit te optimus princeps in ſuum; ſenatus in optimi cognomen.* PLIN. *Paneg. cap.* 88. & 4. *Enituit aliquis in bello, ſed obſoleuit in pace: alium toga, ſed non & arma honeſtarunt: reuerentiam ille terrore, alius amorem humanitate captauit: ille quaeſitam domi gloriam in publico, hic in publico partam domi perdidit.* XI. ſimilitudo. *Vita principis cenſura eſt, eaque perpetua.* PLIN. *Paneg.* 45. XII. paroemia. Sic ſi quis de Hannibale diceret: *omnibus malis Punicis ineſt granum putre*: argutiſſime hoc eſſet dictum, cum ob aequiuocationem MALIS, tum ob paroemiam. XIII. alluſio ad fabulam. CIC. *diuin. in Q. Caecil. cap.* 17. *ſed repente veſtigio ex homine, tamquam alio Circaeo poculo, factus eſt Verres.*

*****) In tertia mentis operatione ſiue *enthymemate* pleraeque argutiae ex ſophiſmatibus oriuntur, veluti, I. *Ex aequivocatione.* Tale eſt enthymema illud apud SVET. *Neron. cap.* 39.

> *Quis negat Aeneae magna de ſtirpe Neronem?*
> *Suſtulit hic matrem, ſuſtulit ille patrem.*

II. Ex figura dictionis, v. c. *Mirum, niſi Anna haec in fine quoque ſui eſſet ſimilis.* III. Ex fallacia compoſitionis & diuiſionis, v. c. *vos victi victores impios occidiſtis occiſi.* (Sic THESAVRVS, vnde haec ſumta. Sed huc non pertinet; verum potius ad n. I. repugnantiae. G.) IIII. Ex fallacia non cauſſae, v. c. *omnia, Caſtor, emis, ſic fiet, vt omnia vendas.* MART. *epigr.* Sic Populiae Marciae filia, miranti cuidam, quid eſſet, quod aliae beſtiae numquam marem deſiderent, niſi quum praegnantes vellent fieri? reſpondit: *Beſtiae enim ſunt.* MACROB. *Sat. II*, 6. Et ita etiam ex reliquis fallaciarum generibus facile naſcentur acumina, ſi ingenium acceſſerit felicius. Niſi enim impetus quidam naturae adfuerit, facile in frigus & adfectationem degenerabunt. A quo vitio ne quidem EM. THESAVRVS cauere ſibi ſatis potuit.

CAPVT

Digitized by Google

CAPUT III.

DE FVNDAMENTIS STILI PHILOSOPHICIS.

I.

Fundamenta philoſophica ſtili.

Reliquum eſt, vt de fundamentis ſtili PHILOSOPHICIS dicamus. Quemadmodum enim fundamenta *grammatica* & *rhetorica* ad orationis ſtructuram atque ornatum; ita *philoſophica* ad eiusdem materiam pertinent. Verba enim, quantumuis ornata, in vanam abibunt loquacitatem, niſi ſententiae illis ſubſint, tanto verborum adparatu dignae *).

*) Praeclare hunc locum tractant CICER. *de orat. I, 19. ſeq.* e recentioribus MVRET. *Part. I. orat. IIII.* vbi de philoſophiae atque eloquentiae coniunctione praeclare differit. (Scilicet hoc nunquam non cogitandum eſt eloquentiae candidato, pulchritudinem in verbis aliam ne intelligi quidem poſſe, praeter eam, quae cum rebus, quas ſignificare debent pulchre conueniunt, easque exprimunt. G.)

Quidnam per illa intelligatur?

II. PHILOSOPHICA *) ergo ſtili cultioris fundamenta voco, quaecumque ſententias veras, & rectae rationi conſentaneas orationi ſuppeditant.

*) Paullo latius itaque hic patet *philoſophiae* nomen, quo omnes diſciplinas atque artes, materiam ſtilo ſuffecturas, intelligo. Praecipue tamen huc pertinent *logica, philoſophia moralis, ius naturae & politica*, quibus carere haud poſſe eloquentem, omnes eruditi fatentur.

Quotuplicia ſint?

III. Duorum vero generum ſunt fundamenta philoſophica. Alia enim *ſingularibus periodis*, alia *integris argumentis* ſuppeditant materiam.

(Non accurate puto ita diuidi haec fundamenta. Poteſt enim una eademque res nunc periodo ſuppeditare materiem, nunc orationi integrae, nunc eius parti. G.)

Ad amplificandam orationem facit definitio.

IIII. Ad amplificandam orationem plurimum facit I. DEFINITIO *), quae, dici non poteſt, quantum ornet orationem **). Definitiones vero non aliunde, quam ex philoſophia, petendae ſunt.

*) Caue vero exiſtimes, definitiones illas vocabulis philoſophicis & technicis concinnatas, cultiori inſerendas eſſe orationi. Tum demum placebunt, ſi verbis lectiſſimis ornatiſſimisque proferantur. Neque tamen oratores eam ſem-

per ſectantur *ἀκρίβειαν*, quam in philoſophis exigimus, ſed plerumque vel per *cauſſas*, vel per accidentia ſive adiuncta, rem deſcribunt. Sic CICERO pro *Cluent.* dicturus Mileſiam quamdam mulierem, partu ſibi medicamentis abacto, capitis eſſe damnatam, elegante definitione filii vtitur, atque hanc concinnat periodum: *Nec iniuria, quae ſpem parentis, memoriam nominis, ſubſidium generis, heredem familiae, deſignatum reipublicae ciuem ſuſtuliſſet.* Ex quo exemplo patet, plures nonnumquam definitiones, aut ſi mauis, deſcriptiones veluti per congeriem accumulari. Nec minus elegans eſt illa definitio CICER. *Philipp. I, 12. Eſt autem gloria, laus recte factorum, magnorumque in rempublicam meritorum, quae cum optimi cuiusque, tum etiam multitudinis teſtimonio comprobatur.* CAVSSIN. *libr. IIII. cap. 13.* vocat huiusmodi definitionem *per ſynonymiam*, additque exemplum: *Quid enim eſt aliud lilium, quam terrae ornamentum, plantarum gloria, oculus florum, pratorum gemma, pulcritudo radiis ſuauiter emicantibus fulgurans?* Eodem exemplo olim vel SAPPHO vel ACHILLES TATIVS roſam *γῆς κόσμον φυτῶν ἀγλάϊσμα ὀφθαλμὸν ἀνθέων*, *terrae ornamentum, plantarum decus, oculum florum* adpellauit.

**) Tria vero potiſſimum definitionum genera, in cultiore oratione commendantur. Primum rhetoribus vocatur *ἄρνησις*, alterum *ἀφαίρεσις*, tertium *σύγκρισις*. I. ἌΡΝΗΣΙΣ ſiue NEGATIO eſt, quum vera genera, veraſque proprietates tollimus. CICERO *pro Cluent. At quae mater? quam coecam crudelitate & ſcelere ferri videtis: cuius cupiditatem nulla vmquam turpitudo retardauit, quae vitiis animi in deterrimas partes iura hominum conuertit omnia: cuius ea ſtultitia, vt eam nemo hominem, ea vis, vt nemo feminam; ea crudelitas, vt nemo matrem adpellare poſſit.* II. ἈΦΑΙΡΕΣΙΣ ſiue REMOTIO, quum res differentes tollimus, proprias ſubiungimus. CIC. *Philipp. I, 12. Credo enim vos homines nobiles, magna quaedam ſpectantes, non pecuniam, vt quidam nimis creduli ſuſpicantur, quae ſemper ab ampliſſimo quoque clariſſimoque contemta eſt, non opes violentas, & populo Romano minime ferendam potentiam, ſed caritatem ciuium & gloriam concupiſſe, eſt autem gloria laus recte factorum, cet.* III. ΣΥΓΚΡΙΣΙΣ ſiue CONTENTIO, quum ſimul contraria ſiue opoſita exprimimus. CIC. *Phil. II, 44. Et nomen pacis dulce eſt, & ipſa res ſalutaris. Sed inter pacem & ſeruitutem plurimum intereſt. Pax eſt tranquilla libertas, ſeruitus malorum omnium poſtremum, non modo bello, ſed morte etiam repellendum.* Conf. BVCHNER. *de commun. rat. dicendi II, 3. 1.* At ſunt tamen alia quoque oratoriarum definitionum genera. Aliquando enim res definitur per PARTES ſuas: LACTANT. *Inſt. II, 5. An Archimedes Siculus concauo aere ſimilitudinem mundi ac figuram potuit machinari, in quo ita ſolem ac lunam compoſuit, vt inaequales motus, & caeleſtibus ſimiles conuerſionibus ſingulis quaſi diebus efficerent, & non modo acceſſus ſolis & receſſus, vel incrementa deminutioneſque lunae, verum etiam ſtellarum vel inerrantium vel vagarum diſpares curſus orbis ille, dum vertitur, exhiberet? Deus ergo illa vera non potuit machinari & efficere, quae potuit ſollertia hominis imitatione ſimulare?* Aliquando per CAVSSAS & EFFECTVS. Hoc modo enim peſtem definit VIRGIL. *lib. III. Aen. v. 137. ſeq.*

- - - - Subito cum tabida membris
Corrupto caeli tractu miſerandaque venit
Arboribuſque ſatiſque lues, & lethifer annus.
Linquebant dulces animas, aut aegra trahebant
Corpora: tum ſteriles exurere Syrius agros.
Arebant herbae & victum ſeges aegra negabat.

Definitiones per ACCIDENTIA & SIMILITVDINEM, addit CAVSSIN. *lib. IIII. cap. 20. ſeq.*

V. Nec

V. Nec minus ornatam periodum reddit II. DIVISIO *). Saepe enim vel totum in partes, vel genus in ſpecies partitur orator, vt tanto vberior grauiorque fiat oratio. Optimas vero diuiſiones ſuppeditare philoſophiam **), nemo, niſi rerum omnium ignarus, ignorat. Et diviſio.

(Si bene rem conſideres, artificia prope omnia rhetorum, quibus rerum inuentionem iuuare volunt, redeunt ad commodas diviſiones, & claſſes rerum. In tantum igitur tum praedicamenta, tum alias quascunque diviſiones in promtu habere conſultum eſt. G.)

*) Exemplum dabit MVRET. *Part. I. orat. VII.* Dicturus is erat, philoſophiam moralem non ad adparentem, ſed ad veram felicitatem eſſe comparatam. At quum ex philoſophia didiciſſet, adparentia illa bona vel utilia, vel honeſta, vel iucunda videri, diviſione illa vtitur, atque inde hanc concinnat periodum: *Non enim philoſophia ſibi opes ac copias, quae & ſaepe poſſeſſoribus ſuis exitio ſunt, & tam multis caſibus eripi poſſunt; non honores & imperia, quae, quod concupiverint, multi; quod adſpernatus ſit, nemo vmquam vituperatus eſt; non quidquam denique proponit eiusmodi, quo & carere ſine probro, & abundare ſine gloria, liceat: ſed eam, ad quam omnes adſpirant, quam ſibi votis omnibus expetunt, ad quam omnes ſuas actiones, omniaque conſilia referunt, felicitatem.*

**) Non tamen & hic partes tantum enumerari, ſed ſingularum vel definitiones vel attributa quaedam recenſeri ſolent. Sic CICERO *de offic. I*, 4. quum e Stoica philoſophia didiciſſet, quatuor eſſe virtutes cardinales, prudentiam, iuſtitiam, fortitudinem, temperantiam: ſingularum definitiones vna hac eaque elegantiſſima, periodo complectitur: *ſed omne quod honeſtum eſt, id quatuor partium oritur ex aliqua: aut enim in perſpicientia veri, ſollertiaque verſatur: aut in hominum ſocietate tuenda, tribuendoque ſuum cuique, & rerum contractarum fide: aut in animi excelſi atque inuicti magnitudine ac robore: aut in omnium, quae fiunt, quaeque dicuntur, ordine & modo, in quo ineſt modeſtia & temperantia.*

VI. Sic etiam CAUSSAS rerum, ipſasque rationes, & argumenta oratori ſufficit philoſophia *). Iis vero quam maxime ad periodos cauſſales concinnandas opus eſt **). Et cauſſae.

*) Philoſophia enim quum ſit ſolida veri bonique cognitio, non ſolum τὸ ὂν, verum etiam τὸ διὸν, inueſtigat. Nam *ſcire* eſt rem per cauſſas noſſe.

**) Periodi cauſſales naſcuntur, ſi propoſitiones ſuis muniuntur rationibus. Rationes vero ſolidiſſimas ſuppeditat philoſophia. Exemplo ſit elegantiſſima periodus apud CICERON. *de amici. cap.* 11. Propoſitio eius haec eſt: *nulla eſt excuſatio peccati, ſi amici cauſſa peccaueris.* Eam hac ſolidiſſima ratione fulcit: *Nam quum conciliatrix amicitiae virtutis opinio fuerit: difficile eſt amicitiam manere, ſi a virtute defeceris.*

VII. Sed & EFFECTVS & ADIVNCTA rerum, quibus ſaepe egregie amplificatur periodus, e philoſophia petuntur *). Nec non effectus & adiuncta.

*) Mira eſt eiuſmodi periodorum elegantia, ſi rem veluti viuis coloribus depingere, atque ob oculos ponere velis. Effecta enim & adiuncta, quum maxime incurrant in ſenſus, tam luculentam reddunt orationem, vt rem non audire

nobis, ſed oculis vſurpare videamur. Inſignem haec uſum habent in deſcribendis perſonis, quarum χαρακτῆρες non niſi ex interiore philoſophia morali peti poſſunt. Quam accurata eſt deſcriptio Catilinae apud SALLVST. *Catil. cap.* 5. *Corpus patiens inediae, vigiliae, algoris, ſupra quam cuique credibile eſt, animus audax, ſubdolus, varius, cuius rei libet ſimulator ac diſſimulator, alieni adpetens, ſui profuſus, ardens in cupiditatibus: ſatis loquentiae, ſapientiae parum. Vaſtus animus immoderata, incredibilia, nimis alta ſemper cupiebat.* Sic SENECA *de ira*, I, 1. iracundiae turpitudinem exaggeraturus, effectus & adiuncta furoris & irae inter ſe contendit; *nam vt furentium certa indicia ſunt, audax & minax vultus, triſtis frons, torua facies, citatus gradus, inquietae manus, color verſus, crebra & vehementius acta ſuſpiria: ita iraſcentium eadem ſigna ſunt. Flagrant & micant oculi, multus in ore toto rubor, exaeſtuante ab imis praecordiis ſanguine; labia quatiuntur, dentes comprimuntur, horrent ac ſubriguntur capilli, ſpiritus coactus ac ſtridens, articulorum ſe ipſos torquentium ſonus, gemitus mugitusque, & parum explanatis vocibus ſermo praeruptus, & comploſae ſaepius manus, & pulſata humus pedibus, & totum concitum corpus, magnasque minas agens, foeda viſu & horrenda facies, deprauantium ſe atque intumeſcentium.* CICERO de manſuetudine *in orat. pro M. Marcello* 3. *animum vincere, cet.* iudico.

(Hypotypoſis atque Diatypoſis huc pertinent, quae totae propemodum in hoc inſunt, vt effectus & adiuncta rerum natiuis quaſi coloribus picta ponantur ante oculos. Exempla aliquot praeclara ſuppeditat CAMERARIVS *in Elementis Rhetoricis*, libello vel hoc nomine commendando, p. 114. ſqq. G.)

Itemque contraria & conditiones.

VIII. Nec minus CONTRARIA *) & CONDITIONES **); quibus ad conſtruendas periodos ſaepe opus eſt, e philoſophia mutuanda ſunt.

*) Sic praeclare ſapientiam & curioſitatem ſeiungit CIC. *de finib.* V, 18. *omnia quidem ſcire, cuiuſque modi ſint, cupere, curioſorum: duci vero maiorum rerum contemplatione ad cupiditatem ſcientiae, ſummorum virorum eſt putandum.*

**) In conditionibus quantum momenti ſit poſitum, nemo ignorat. Quidquid enim adfirmari negarique poteſt, non abſolute, ſed certa ſub conditione verum eſt. Quaenam vero ſint ſingularum veritatum conditiones, id quidem philoſophia docet. Sic CIC. *de offic.* I, 29. oſtenſurus, qua conditione iocari liceat: *Ludo autem & ioco*, inquit, *vti illo quidem licet, ſed ſicut ſomno & quietibus ceteris, tum, quum grauibus ſeriisque rebus ſatisfecerimus.*

Sententiae etiam e philoſophia petendae.

VIIII. Idem dicendum de SENTENTIIS *), quae vix vllam vel venuſtatem vel dignitatem habent, niſi ex intima philoſophia depromantur.

*) Sane, qui maxime ob ſententiarum grauitatem concinnitatemque commendantur, philoſophi fuerunt, veluti e Graecis EPICHARMVS & EVRIPIDES, e Latinis SENECA & PLINIVS. Nec praetermittendae tamen hic ſunt, quas ſupra (P. I. cap. 2. §. 56. p. 169.) de SENECAE ſententiis dedimus, obſeruationes. Merito hic conſulendus eſt HENR. STEPHANVS in *diſſertatione* elegantiſſima *de habendo delectu ſententiarum, quae γνῶμαι a Graecis dicuntur*, vbi obſeruat, improbas plerumque eſſe ſententias, quae non ad philoſophiae praecepta, ſed ad vulgi

vulgi opinionem formentur. Tales ſunt illae MENANDRI:

Ἁπλῶς γὰρ εἶν
Τὸν μὴ δυνάμενον ζῆν ἀλύπως ἀποθανεῖν.
Satius ſinget, eos, qui ſua quadra viuere nequeunt, occidere, (quam pauperibus ſtipem dare.) nec non PLAVTI:

Enimuero dii nos, quaſi pilas, homines habent.

Praemiſſa eſt vtiliſſima illa STEPHANI diſſertatio *comicorum Graecorum ſententiis* ab eo editis cIↃ IↃ LXVIIII. in 16.

X. Sed haec quidem praecipua ſunt fundamenta ſtili, quae *ſingularibus periodis* ſuppeditant materiam. Proximum eſt, vt & ea, quae *integris argumentis* inſeruiunt, conſideremus. Et horum quidem tria ſunt, LOCVS COMMVNIS, SYLLOGISMVS, & ENTHYMEMA. *Fundamenta ſtili, quae argumentis inſeruiunt.*

XI. LOCVS COMMVNIS eſt tractatio thematis moralis *) vel politici **) generalior, quae deinde ad hypotheſin accommodatur ***). *Locus communis quid?*

*) Dici non poteſt, quantum eiusmodi loci communes ornent orationem. Hinc vix vlla CICERONIS exſtat oratio paullo diligentius ſcripta, cui non locus communis quidam moralis intextus ſit. Sic e. g. *in oratione pro Sex. Roſcio cap.* 16. & 18. eleganter diſſerit de laudibus vitae rusticae: *cap.* 23. 24. praeclare ex philoſophia morali diſputat, poſſitne parricida tranquillo animo eſſe? & an tam nefandum crimen praeſumatur? In oratione *pro T. Annio Milone cap.* 16. tractatur locus communis de moderamine inculpatae tutelae. In orat. *pro Marcello cap.* 2. & *ſequentibus* demonſtrat, maiorem eſſe clementiae, quam rerum bello geſtarum, laudem. Talium locorum communium plenae ſunt CICERONIS, PLINII, & recentiorum quoque oratorum, veluti MVRETI, MAIORAGII, & BVCHNERI orationes.

**) Nonnumquam & politica themata intexuntur orationi. Sic CICERO in orat. *pro Sex. Roſcio cap.* 20. eleganter diſputat, qua lege accuſatores tolerandi ſint in republica? Plura occurrunt in BVCHNERI *panegyricis*. Exempli loco eſſe poterit *oratio V.* ubi *p.*133. diſſerit de ſtudiis iuuenilibus principum; *p.*135. de vtilitate peregrinationum; *p.* 136. de virtute vxoris principis; *p.* 159. an quis ſuam ſibi poſſit fingere fortunam? cet.

***) Paullo aliter itaque loci communis vocabulum accipit APHTHON. *Progymn. VII*, 1. dum eum vocat λόγον αὐξητικὸν τῶν προσόντων τινὶ καλῶν ἢ κακῶν, *orationem augentem ea, quae in aliquo ſunt bona vel mala.* Alius enim eſt locus communis *oratorius*, de quo nos hoc loco: alius *progymnaſmaticus*, de quo APHTHONIVS agit. (qui has illi partes aſſignat, *legitimum, iuſtum, vtile, poſſibile, honeſtum, euenturum*, horumque omnium contraria. G.)

XII. Ceterum locus communis quiſque conſtat THESI & AETIOLOGIA. Accedit nonnumquam ILLVSTRATIO a *ſimili*, *comparatione*, *exemplis*, *contrario*, *teſtimoniis* *). Quo vero ordine haec omnia proponenda ſint, in oratoris poſitum eſt arbitrio. *Quomodo elaboretur.*

(Nihil proinde aliud eſt hic locus communis, quam chriae tractatio. Vid. quae dicta ſunt ad I, 2. §. 51. extr. G.)

*) Exemplum dabimus, locum communem CICERONIS de accuſatoribus improbis, qui in oratione *pro Sex. Roſcio c.* 20.

20. Hic

I. THESIS praemittitur. *Intereſt reipublicae, vt multi ſint accuſatores, dummodo non calumnientur.* Hanc theſin ita profert CICERO: *accuſatores multos eſſe in ciuitate, vtile eſt, vt metu contineatur audacia. Verum tamen hoc ita eſt vtile, vt ne plane illudamur ab accuſatoribus.* Accedit ſtatim

II. AETIOLOGIA. *Innocens eſt quiſpiam, verumtamen, quamquam abeſt a culpa, ſuſpicione non caret. Tametſi miſerum eſt, tamen ei qui accuſet, poſſim aliquo modo ignoſcere. Quum enim aliquid habeat, quod poſſit criminoſe ac ſuſpicioſe dicere, aperte ludificari, & calumniari ſciens non videtur. Quare facile omnes patimur eſſe quam plurimos accuſatores, quod innocens, ſi accuſatus ſit, abſolui poteſt: nocens, niſi accuſatus fuerit, condemnari non poteſt. Vtilius eſt autem, accuſari innocentem, quam nocentem cauſſam non dicere.* Sequitur

III. ILLVSTRATIO, petita

I. *a ſimili. Anſeribus cibaria publice locantur, & canes aluntur in Capitolio, vt ſignificent, ſi fures venerint. At fures internoſcere non poſſunt, ſignificant tamen, ſi qui noctu in Capitolium venerint, & quia id eſt ſuſpicioſum, tametſi beſtiae ſint, tamen in eam partem potius peccant, quae eſt cautio. Quod ſi luce quoque canes latrent, quum Deos ſalutatum aliqui venerint: opinor, iis crura ſuffringentur, quod acres ſint, etiam tum, quum ſuſpicio nulla ſit. Simillima eſt accuſatorum ratio. Alii veſtrum anſeres ſunt, qui tantummodo clamant; nocere non poſſunt. Alii canes, qui & latrare & mordere poſſunt. Cibaria vobis praeberi videmus. Vos autem maxime debetis in eos impetum facere, qui merentur. Hoc populo gratiſſimum eſt. Deinde ſi voletis, etiam tum, quum veroſimile erit, aliquem commiſiſſe, in ſuſpicione latratote, id quoque concedi poteſt.*

II. *a ritu antiquo*, calumniatorum frontibus litteram K inurendi. *Sin autem ſic agetis, vt arguatis aliquem patrem occidiſſe, neque dicere poſſitis, aut quare, aut quomodo, & tantummodo ſine ſuſpicione latrabitis: crura quidem vobis nemo ſuffringet, ſed ſi ego hos bene noui, litteram illam, cui vos vſque eo inimici eſtis, vt etiam Kal. omnes oderitis, ita vehementer ad caput affigent, vt poſtea neminem alium, niſi fortunas veſtras, accuſare poſſitis.* Aliquando tamen omittitur illuſtratio, eiusque loco conſectarium aliquod additur. Exempla habes apud SCHVVARZ. *de orat. concinna* §. 29. Seligemus vnum, quod p. 38. attulit:

THESIS: *Ille nequaquam dives eſt, qui neque finem habet cupiendi, neque modum ſtatuit vtendi.*

AETIOLOGIA: *Nam & multum deſiderare egentis eſt ſignum, & nihil parcere egeſtatis initium.*

CONSECTARIVM: *Adeo vt malim paucis iucunde frui, quam magnas opes immoderato animo vel adpetere, vel prodigere.*

**) Idem ſane CICERO *in orat. pro Arch.* locum communem de optimarum artium ſtudiis ita diſponit, vt *illuſtrationem aetiologiae* partim praemittat, partim ſubiungat.

I. THESIS. *Ego multos homines excellenti animo ac virtute fuiſſe, & ſine doctrina, naturae ipſius habitu prope divino per ſe ipſos & moderatos & graves exſtitiſſe, fateor. Etiam illud adiungo, ſaepius ad laudem atque virtutem naturam ſine doctrina, quam ſine natura valuiſſe doctrinam. Atque idem ego contendo, quum ad naturam eximiam atque illuſtrem acceſſerit ratio quaedam conformatioque doctrinae: tum illud neſcio quid praeclarum ac ſingulare ſolere exſiſtere.*

II. ILLVSTRATIO petita *ab exemplis. Ex hoc eſſe hunc numero, quem patres noſtri viderunt, diuinum hominem, Africanum: ex hoc C. Laelium, L. Furium, modeſtiſſimos homines & continentiſſimos: ex hoc fortiſſimum virum, & illis temporibus doctiſſimum, M. Catonem illum ſenem: qui profecto ſi nihil ad percipiendam colendamque virtutem litteris adiuuarentur, numquam ſe ad earum ſtudium contuliſſent.*

III. AE-

Digitized by Google

III. AETIOLOGIA. (Eſt noua Theſis, Literae oblectant ipſum literatum. G.)

1. *Quod ſi non hic tantus fructus oſtenderetur, & ſi ex his ſtudiis delectatio ſola peteretur: tamen, vt opinor, hanc animi remiſſionem humaniſſimam ac liberaliſſimam iudicaretis. Nam ceterae neque temporum ſunt, neque aetatum omnium, neque locorum. Haec ſtudia adoleſcentiam alunt, ſenectutem oblectant, ſecundas res ornant, adverſis perfugium ac ſolatium praebent, delectant domi, non impediunt foris, pernoctant nobiſcum, peregrinantur.*

(Sequitur denuo noua Theſis, Mirari eas decet etiam alios. G.)

2. *Quod ſi ipſi haec neque attingere, neque ſenſu noſtro guſtare poſſemus; tamen ea mirari deberemus, etiam quum in aliis videremus.*

IIII. ILLVSTRATIO noua. (Id ipſum exemplo illuſtratur. G.) *Quis noſtrum tam animo agreſti ac duro fuit, vt Roſcii morte nuper non commoueretur? qui quum eſſet ſenex mortuus, tamen propter excellentem artem ac venuſtatem videbatur omnino mori non debuiſſe. Ergo ille corporis motu tantum amorem ſibi conciliarat a nobis omnibus: nos animorum incredibiles motus celeruatemque ingeniorum negligemus?*

XIII. Quum vero oratio conſtet argumentis, argumentaque ſyllogiſmis concludantur: facile patet, vſum plane incredibilem eſſe SYLLOGISMI oratorii. Languida enim neruisque ſuis deſtituta videbitur oratio, quantumuis ornata, quae eiusmodi ſyllogiſmis non conſtat *). Vſus ſyllogiſmi oratorii.

*) In alia omnia quidem ire videri poſſet QVINCTILIANVS *Inſtit. orat. V,* 14. dum ita praecipit: *Namque ego vt in oratione ſyllogiſmo quidem aliquando vti nefas non duco, ita conſtare totam aut certe confertam eſſe adgreſſionum & enthymematum ſtipatione, minime velim. Dialogis enim ac dialecticis diſputationibus erit ſimilior, quam noſtri operis actionibus, quae quidem inter ſe plurimum differunt.* Sed facile patet, non de oratoriis ſyllogiſmis eum loqui, ſed de dialecticis, quos nemo paullo prudentior in elegantiore oratione tolerauerit. Hinc ſtatim addit: *Nobis ad aliorum iudicia componenda eſt oratio, & saepius apud omnino imperitos atque aliarum certe ignaros litterarum loquendum eſt; quos niſi & delectatione allicimus, viribus trahimus, & nonnumquam turbamus adfectibus, ipſa, quae iuſta ac vera ſunt, tenere non poſſumus. Locuples & ſpecioſa vult eſſe eloquentia, quorum nihil conſequetur, ſi concluſionibus contortis & crebris & in unam prope formam cadentibus conciſa, & contemtum ex humilitate, & odium ex quadam ſeruitute, & ex copia ſatietatem, & ex amplitudine faſtidium tuleris.* Nos ergo, quum non de contortis concluſiunculis, quales in dialecticis diſputationibus vibrantur, ſed de ſyllogiſmis copioſis & vberioribus, qui non in vnam formam cadunt, loquamur: facile poſſimus QVINCTILIANO conciliari. (Itemque ita, quod QVINCTILIANVS Aetiologiam & Illuſtrationes excludit, quas Auctor comprehendit. G.)

XIIII. Eſt vero ſyllogiſmus oratorius iuſta ratiocinatio, cuius ſingulae partes ita deducuntur atque amplificantur, vt ſyllogiſmi materia ac forma in tanta verborum copia latitans non niſi ab eruditis poſſit animaduerti *). Quid ſit?

(Nempe Auctor *Syllogiſmi* nomine omne argumentum, omnem rationem pro-

probantem comprehendit. Sed non ita ſumunt antiqui rhetores, qui Syllogiſmum ibi demum agnoſcunt, vbi ſatis prope ſibi propoſitiones & concluſio admouentur. G.)

*) Sic CICERONIS oratio *pro Sex. Roſcio* paene tota ex ſyllogiſmis compoſita eſt. Sed eos tamen, niſi oſtendatur diſpoſitio, vix quisquam lectorum animaduertet. Immo aliquando adeo multis verbis inuoluitur ſyllogiſmus, vt, ſyllogiſmum proferri, nemo animaduertat, maxime ſi perturbatiore ordine collocantur propoſitiones. Exemplo id demonſtravit ANTON. RICCOBON. *in comment. ad Ariſtotelis lib. I. cap. 2. de arte rhetor. p. 57.* CICER. *orat. pro Coelio cap. 19. 20.*

In Coelio nulla eſt luxuries: eſt enim deditus optimarum artium ſtudiis, quo in hominum genere nulla luxuries eſſe ſolet.

Hic primo CONCLVSIO eſt, quam ita CICERO proponit: *At vero in M. Coelio nulla luxuries reperietur, nulli ſumtus, nullum aes alienum, nulla conuiuiorum ac luſtrorum libido. Quod quidem vitium ventris & gutturis non modo non minuit aetas hominibus, ſed etiam auget. Amores autem & hae deliciae, quae vocantur, quae firmiore animo praeditis diutius moleſtae non ſolent eſſe, (mature enim & celeriter deflorescunt,) numquam hunc occupatum impeditumque tenuerunt.* Concluſioni MINOREM propoſitionem, ſeu *adſumtum* ſubiungit CICERO: *Audiſtis, quum pro ſe diceret: audiſtis antea, quum accuſaret: genus orationis, facultatem, copiam ſententiarum, atque verborum, quae veſtra prudentia eſt, perſpexiſtis. Atque in eo non ſolum ingenium elucere eius videbatis: quod ſaepe etiam ſi induſtria non alitur, valet tamen ipſum ſuis viribus: ſed inerat, niſi me propter beneuolentiam forte fallebat, ratio & bonis artibus inſtituta, & cura & vigiliis elaborata.* Denique & MAIOR propoſitio ſubiungitur, cuius ἐξεργαςία talis eſt: *Atque ſcitote, iudices, eas cupiditates, quae obiiciuntur Coelio, atque haec ſtudia, de quibus diſputo, non facile in eodem homine eſſe poſſe. Fieri enim non poteſt, vt animus libidini deditus, amore, deſiderio, cupiditate, ſaepe nimia copia, inopia etiam nonnumquam impeditus, hoc, quidquid eſt, quod nos facimus in dicendo, non modo agendo, verum etiam cogitando poſſit ſuſtinere.*

Quomodo elaboretur?

XV. Ceterum SYLLOGISMVS oratorius ita elaboratur, ut ſingulis propoſitionibus, quas praemiſſas vocant, ſubiiciatur vel AETIOLOGIA vel ILLVSTRATIO, vel vtraque *). Quo ordine tum propoſitiones, tum membra illa, diſponenda ſint, denuo in oratoris poſitum eſt arbitrio **).

*) Sic Sextum Roſcium Amerinum defenſurus CICFRO, non cadere in illum parricidii ſuſpicionem hoc ſyllogiſmo oſtendit:

Quicumque parricidii ſuſpectus eſt, is audaciſſimus ſceleratiſſimusque ſit oportet.
Non autem huius notae eſt Sextus Roſcius.
Non ergo eſt parricidii ſuſpectus.

Maiori propoſitioni ſtatim addit *aetiologiam*. Eſt enim crimen horrendum: vt & *illuſtrationem* a teſtimonio: vultu ſaepe laeditur pietas. Minorem etiam CICERO probat atque illuſtrat per μεριςμὸν, oſtenditque, Roſcium nec audacem eſſe, nec luxurioſum, nec auarum. Ipſam CICERONIS ἐξεργαςίαν ſtatim ſubiiciemus.

**) Non ergo ordinem naturalem ſeruandum ſemper exiſtimamus. Magna hic oratori relicta eſt libertas. Exemplo paullo ante adducto rem illuſtrabimus. CICERO ſyllogiſmum ſuum procul dubio ita animo conceperat:

I. MAIOR. Quicumque ſuſpectus eſt parricidii, eum audaciſſimum ſceleratiſſimumque eſſe oportet.

1. *Aetiologia*: Eſt enim crimen horrendum.

2. *Illuſ-*

Digitized by Google

I. *Illuſtratio*: Quum enim vultu laedatur pietas: quanto magis parricidio?

II. MINOR: Sextus Roſcius non eſt talis.

Aetiologia & illuſtratio per μερισμόν. Non eſt *audax*, nec *luxurioſus*, nec *auarus*.

III. CONCLVSIO. Ergo non ſuſpectus eſt parricidii.

At in elaboratione alio ordine vtitur. Aetiologiam enim atque illuſtrationem ipſi maiori propoſitioni praemittit hoc modo:

I. Aetiologia maioris. *Occidiſſe patrem Sextus Roſcius arguitur. Scelcſtum, Dii immortales, ac nefarium facinus, ac eiusmodi, quo vno maleficio ſcelera omnia complexa eſſe videantur.*

II. Illuſtratio maioris. *Etenim, ſi, (id quod praeclare a ſapientibus dicitur,) vultu ſaepe laeditur pietas; quod ſupplicium ſatis acre reperietur in eum, qui mortem obtulerit patri, pro quo mori ipſum, ſi res poſtularet, iura diuina atque humana cogebant?*

III. MAIOR propoſitio. *In hoc tanto, tam atroci, tam ſingulari maleficio, quod ita raro extitit, vt, ſi quando auditum ſit, portenti ac prodigii ſimile numeretur: quibus tandem te, o Eruci, argumentis accuſatorem cenſes vti oportere? nonne & audaciam eius, qui in crimen vocetur, ſingularem oſtendere, & mores feros, immanemque naturam, & vitam vitiis flagitiisque omnibus deditam, denique omnia ad perniciem profligata atque perdita?*

IIII. MINOR. *Quorum tu nihil in S. xtum Roſcium ne obiciendi quidem cauſſa contuliſti.*

Probatio & illuſtratio minoris per *μερισμόν. Patrem occidit Sextus Roſcius. Qui homo? Adoleſcentulus corruptus & ab hominibus nequam inductus? annos natus magis quadraginta. Vetus videlicet ſicarius, homo audax, & ſaepe in caede verſatus? At hoc ab accuſatore ne dici quidem audiſtis. Luxuries igitur hominem nimirum, & aeris alieni magnitudo, & indomitae animi cupiditates, ad hoc ſcelus impulerunt? De luxuria purgauit Erucius, quum dixit, hunc ne in conuiuio quidem vllo fere interfuiſſe. Nihil autem vmquam debuit. Cupiditates porro quae poſſunt eſſe in eo, qui, vt ipſe accuſator obiecit, ruri ſemper habitarit, & in agro colendo vixerit? Quae vita maxime diſiuncta a cupiditate, & cum officio coniuncta.*

V. CONCLVSIO. *Quae res ergo tantum iſtum furorem Sexto Roſcio obiecit?*

Eadem libertate oratores etiam minorem maiori propoſitioni, aut vtrique concluſionem praemittunt. Id quod, niſi breuitati ſtuderemus, facile poſſet exemplis quam plurimis demonſtrari.

(Neque tamen ſimpliciter hoc arbitrarium eſt. Interdum a loco communi tranſitur commodius ad Propoſitionem: interdum ad Aſſumtionem ab Hypotheſi: interdum ipſa Propoſitio probanda, id eſt, Concluſio, enunciationi contrariae ſtatim ſubiicitur. G).

XVI. Quum vero non ſemper vtraque praemiſſarum ad rei demonſtrationem videatur neceſſaria: non raro alterutra omittitur, & tunc quidem e ſyllogiſmo fit ENTHYMEMA oratorium. *) Enthymema oratorium.

*) Non ergo ſingularia quaedam praecepta exigit ENTHYMEMA. Vid. QVINCT. *lib. V. Inſt. orat. c.* 14. Hoc vno enim a ſyllogiſmo oratorio differt, quod alterutra praemiſſarum omittitur. Vbi recte obſervat ARISTOT. *de arte rhetor. lib. I. cap.* 2. eam omittendam eſſe propoſitionem, quae iam ſatis nota ſit auditoribus. Ἐὰν γάρ ᾖ τι τούτων γνώριμον, οὐδὲ δεῖ λέγειν. αὐτὸς γὰρ τοῦτο προστίθησιν ὁ ἀκροατής. *Si enim aliquid ſit horum notum, non oportet dicere. Ipſe enim id ſuppl'et auditor.* Altera, quae reliqua eſt, eadem ratione elaboratur, quam in ſyllogiſmis oratoriis paullo ante oſtendimus.

PARS II. SPECIALIS.

DE VARIIS SCRIPTIONIBVS IN SOLVTA ORATIONE VSITATIS.

CAPVT I.

DE EPISTOLIS.

I.

Pleraeque inſtitutiones epiſtolicae nullius momenti ſunt.

DE conſcribendis epiſtolis innumeri ferme praecepta ſatis prolixa dederunt *): ſed, mea quidem ſententia, pauciſſimi fecerunt operae pretium. Quum enim plerique epiſtolas certis regulis adſtringere auſi ſint: praeſtantiſſimae optimorum auctorum epiſtolae, opera quippe extemporali ſcriptae, longiſſime ab illis regulis diſcedunt **). Ex quo conſequitur, vt aut epiſtolas CICERONIS, PLINII aliorumque innumeras proſcribendas, aut praecepta illa epiſtolographica parui aeſtimanda iudicemus.

*) E veteribus de epiſtolis conſcribendis nonnulla commentati ſunt DEMETR. PHAL. *de eloquut.* & GREGOR. NAZIANZ. *epiſtola ſingulari*, quam ſeorſum cum AD. THEODORI SIBERI *commentario* prodiiſſe nouimus *Vitemb.* cIↄ Ic CVIII. 8. Poſt renatas litteras innumeri eiusmodi prodiere libelli, e quibus palmam reliquis praeferunt IO. LVDOVICI VIVIS *de conſcribendis epiſtolis*, *Colon.* cIↄIↄ XXXVI. 8. DESID. ERASMI & CONR. CELTIS eiusdem tituli libelli, *Colon.* cIↄ Iↄ LXXIIII. 8. ROB. BRITANNI *ratio conſcribendarum epiſtolarum*, *Lutet. Pariſ.* cIↄ Iↄ XLV. 8. IO. DESPAVTERII *Ars Epiſtolica*, *Lutet. Pariſ.* cIↄIↄXXXV. 8. HENR. FARNESII *de imitatione Ciceronis*, *ſeu de ſcribendarum epiſtolarum ratione*, *Antu.* cIↄ Iↄ LXXI. 8. MELCH. IVNII *ſcholae rhetoricae de contexendarum epiſtolarum ratione*, *Argent.* cIↄ Iↄ LXXXVII. 8. IVSTI LIPSII *Inſtitutio epiſtolica*, (Epiſtolis ipſius ſubiuncta G.) *Antu.* cIↄ Iↄ CV. 4. DAN. GE. MORHOFII *collegium epiſtolicum*, *Lubecae* cIↄ Iↄ CCXVI. 8. (a IO. BVRC. MAIO auctum, quem librum reliquis in eo genere praefero, quorum ipſe quoque luculentam habet notitiam, vt & recenſum epiſtolarum, quae editae exſtant. G.)

**) Solent enim eiusmodi auctores certas tradere regulas de quarumuis epiſtolarum argumentis & diſpoſitione, quas tamen nemo veterum adcurate obſeruauit, neque hodienum quisquam eruditorum obſeruat. Hinc ſi gratulatoriam quamdam CICERONIS epiſtolam contuleris cum praeceptis IO. PHIL. HORSTII, SAM. SCHMIDII, aliorumque ſcriptorum: non obſeruabis, ad iſta praecepta ſe adſtrinxiſſe liberum CICERONIS ingenium. Alii formulas epiſtolicas collegerunt,

veluti

veluti HENR. ARNINGIVS in *medulla variarum, earumque in orationibus vſitatiſſimarum conn:xionum*, *Ienae*, cIↄIↄCLVIII. 12. HANNARDVS GAMERIVS MOSAEVS in *auctoritatibus Ciceronis*, *Col.* cIↄIↄCLXXVII, 8. MICH. NEANDER in *epiſtol. familiarium formulis*, *Lipſ.* cIↄIↄXCI. 8. IAC. PONTANVS in *centuria epiſtolicarum formularum*, *Coloniae* 8. GABR. PRATEOLVS *in floribus & ſententiis ſcribendiſque formulis illuſtrioribus ex Cicerone*, *Pariſ.* cIↄIↄXXVII. 16. ANDR. REYHERVS in *florilegio epiſtolico*, *Gothae*, cIↄIↄCLXVI. 8. IO. STARKIVS in *theſauro epiſtolari locorum & formularum epiſtolicarum*, *Hamb.* cIↄIↄCCXXI. 8. CAR. VIRVLVS in *formulis epiſtolarum*, *Pariſ.* cIↄCCCCLXXXX. & alii complures, ſed, qui in haoc formularum dumeta ſe relegari patiuntur, iis merito acclamaueris illud HORATII:

O imitatores, ſeruum pecus!

Liberrima eſt epiſtolas conſcribendi ratio, ſunt enim epiſtolae familiare inter abſentes colloquium. Atqui familiares ſermones regulis & formulis ſe circumſcribi haud patiuntur. Ex quo conſequitur, vt *quo ſimpliciora breuioraque ſunt praecepta epiſtolica, eo meliora iudicanda ſint.*

II. Epiſtolae eruditorum Latinae variorum generum ſunt. Aliae enim de rebus philoſophicis, aliae de mathematicis, aliae de philologicis & criticis, aliae de theologicis, iuridicis, medicis, aliae denique de hiſtoricis conſcribuntur. Quas omnes, quum non tam epiſtolae, quam diſſertationes, videantur, nec tam elegantiam, quam acumen eruditionemque & diffuſam lectionem, oſtentent, huc plane non pertinere arbitramur. Varia epiſtolarum genera.

Philoſophicis.) Tales ſunt epiſtolae SENECAE, quas ſi diſſertationes philoſophicas ac morales dixeris, non errabis, ex mea quidem ſententia. Vnde non dubito eorum accedere ſententiae, qui SENECAM eas non ad Lucilium miſiſſe, ſed animi cauſſa, prout quidque in mentem venerat, in chartam conieciſſe, exiſtimant. Tales etiam ſunt *Epiſtolae* BERN. BALDI, *Mediol.* cIↄIↄLVIII. 8. CONR. BOVILII, *Geneu.* cIↄIcx. cum reliquis operibus, REN. DESCARTES, *Amſt.* cIↄIↄLXVIII. 4. HONORATI FABRI, *Franc.* cIↄIↄCLXXIIII. 12. MARS. FICINI, *Florent.* cIↄCCCCLXXXXV. 4. IAC. HORSTII, *Lipſ.* cIↄIↄLXXXXV. 8. aliaeque complures.

Mathematicis.) Veluti epiſtolae MATTHIAE BERNEGGERI, & IO. KEPLERI mutuae, *Arg.* cIↄIↄCLXXII. 12. GVIL. SCHICKARDI & MATTHIAE BERNEGGERI, *Arg.* cIↄIↄCLXXIII. 12. aliaeque.

Philologicis.) Huc pertinent epiſtolae ROL. MARESII, *Par.* cIↄIↄCIIII. 8. & *Lipſ.* cIↄIↄCLXXXVII. 12. RICH. DE BVRI, *Franc.* cIↄIↄX. 8. & IO. CASELII, *Helmſt.* cIↄIↄCXXIII. 8. & *Hamb.* cIↄIↄCXVIIII. 8. IANI DRVSII, IO. CORASII, IVSTI LIPSII, ALDI MANVTII & IANI PARRHASII *quaeſita per epiſtolas*, cetera.

Criticis.) In rebus criticis occupantur pleraeque epiſtolae SCALIGERORVM, IS. CASAVBONI, CL. SALMASII, CL. SARRAVII, TH. REINESII ad *Hoffmannum*, *Rupertum*, *Daumium*, *Boſium*, FORT. LICETI, IVSTI LIPSII, CAEL. CALCAGNINI, TAN. FABRI, IANI GRVTERI, IO. VVOVVERII & variae illae virorum doctorum, quarum ſyllogen tomis V. in forma maiori quarta publici iuris fecit V. C. PETRVS BVRMANNVS, *Leidae*, cIↄIↄCCXXIIII. XXVII.

Theologicis.) Quales ſunt epiſtolae pleraeque HIERONYMI, AVGVSTINI aliorumque patrum, & e recentioribus (ERASMI ROTEROD. M. LVTHERI, IO. CALVINI G.) IO. LAVNOII, EPISTOLAE CLARORVM VIRORVM de cauſſa

remonſtrantium, M. ANT. FLAMINII, LVD. MONTALTII, aliaeque complures.

Iuridicis.) In iuridico argumento ſaepe verſantur viri generoſi GREG. MAIANSII *Epiſtolarum libri* VI. qui prodierunt *Valentiae Edetanorum* cIↄIↄccxxxii. 4. in quibus orationis nitor cum rerum, quas explicat, praeſtantia certare videtur.

Hiſtoricis.) Quo pertinent epiſtolae AVG. GISL. BVSBEQVII, HERM. CONRINGII, MELCH. GOLDASTI, HVG. GROTII, HVB. LANGVETI, PETRI MARTYRIS ANGLERII, PHIL. MELANCHTHONIS, SFORC. PALLAVICINI, (CONR. SAM. SCHVRZFLEISCHII G.) ANDR. CHRYSOST. ZALVSKII, & aliorum. Nuper, vt alia omittam exempla, varias Galliae ciſalpinae & tranſalpinae antiquitates eruditis epiſtolis explicauit SCIP. MAFFEIVS, Veronenſis, quae prodierunt ſub titulo: *Galliae antiquitates quaedam ſelectae atque in plures epiſtolas diſtributae*, *Veron.* cIↄIↄccxxiiii.

Quae huc pertineant? III. Magis huius loci ſunt epiſtolae, quae non eruditionis oſtentandae, ſed teſtandi amoris aut animorum conciliandorum cauſſa ſcribi ſolent: in quo genere ſcribendi CICERO, PLINIVS, PAVLLVS MANVTIVS, MARCVS ANTONIVS MVRETVS, LATINVS LATINIVS, IANVS NIC. ERYTHRAEVS, AON. PALEARIVS, PETRVS CVNAEVS regnant *).

Cicero. (* CICERONI in omni epiſtolarum genere non temere vllus comparandus eſt. Sane in *epiſtolis ad diuerſos* incomparabilis eloquentia, in *epiſtolis ad Atticum* inſignis prudentia & adfectus vbique elucet, facileque adparet, CICERONEM, ſiue iocari, ſiue iraſci, ſiue permouere maluerit, omnes alios longo poſt ſe interuallo reliquiſſe. Vid. HENR. STEPHANI *diſſert. de vario epiſt. Ciceron. genere.* Merito ergo epiſtolae illae incomparabiles aſſidua lectione in ſuccum & ſanguinem vertendae, nec vmquam e manibus deponendae ſunt. Quem fructum inde ceperit HERM. BVSCHIVS, oſtendit IO. FREINSHEM. *orat. IIII. p.* 46. (Exſtat etiam Programma noſtrum, quo hunc linguae, hiſtoriae, prudentiae Romanae theſaurum auditoribus non ſine ſucceſſu commendauimus. G.)

Plinius. PLINII epiſtolae ſuccinctae & feſtiuae, facetae & acutae, & concinnis ſententiis diſtinctae, mirifice placent viris ingenioſis. Sed ſtilum tamen hunc non omnes decere, nec omnibus conuenire ingeniis, palam eſt. PLINIVS, inquit LVD. VIVES, *doctis atque acutis ingeniis mirifice eſt aptus, qui ſcholaſticas inter ſe mittunt epiſtolas & vmbraticas, quibus oportet plus ornatus & condimenti adiungi, quando rebus non perinde nituntur.* Adde MORHOF. *Polyhiſt. I*, 1. 13. 20. *pag.* 300. *Tomo I.* (Eſſe has epiſtolas eo conſilio ſcriptas vt ederentur, & quam honeſtiſſimam amabiliſſimamque imaginem ſui auctoris perferrent ad poſteros, in praefatione, qua noſtram editionem Illuſtriſſimo Comiti Rutheno dedicauimus, oſtendere conati ſumus. G.)

MANVTIO nemo accuratius Ciceronianam dictionem expreſſit. Longius tamen abeſt a Ciceronis vigore & prudentia. Vnde eius epiſtolae ornatae quidem, at a rebus plane inopes adparent. Quae forſan cauſſa eſt taedii illius, quod, CASP. SCIOPPIO iudice, legentibus MANVTIVM obrepere ſoleat. Recentiſſima & optima editio eſt KRAVSIANA. Elegantiſſimam eius epiſtolam, quam MARQ. GVDIVS omnium epiſtolarum PAVLLI MANVTII reginam vocare ſolebat, e bibliotheca huius viri docti edidit MORHOF. *in Polyhiſt. I*, 1. 25. 41. *p.* 345. *Tomo I.* (Sed tum hac epiſtola, tum multis rebus aliis ſuam editionem inſtruxit CL. KRAVSIVS G.) *Manutius.*

Qui Paullo Manutio deeſſe videtur *Muretus.*

vigor

vigor & ſpiritus, M. ANT. MVRETO plane eſt admirandus, vt hunc ego inter recentiores reliquis omnibus anteponere non dubitem. Quod iudicium etiam eſt IANI NICII ERYTHRAEI *in Pinacoth. I.* 5.

Latinius. Prodierunt LATINI LATINII epiſtolae *Romae* cIↃIↃcxxxvIII. 4. & praeter rerum varietatem ob Latinitatis nitorem quam maxime commendantur.

Erythraeus. IAN. NIC. ERYTHRAEVS, vel potius, qui ſub eo nomine latet, IO. VICT. ROSCIVS, Romanus, in eloquentia Latina adeo excelluit, vt in arte ſua iure Roſcius dicatur. Prodierunt epiſtolae eius admodum nitidae atque vrbanae, *Colon.* cIↃIↃcxLV. 8. aliquot voluminibus, quae acutiſſimo GABR. NAVDEO adeo ſe probarunt, vt eas PETR. BEMBI & ANG. POLITIANI epiſtolis longe anteponat. Vid. NAVD. *epiſt.* 66.

Palearius. Eruditiſſimus ille martyr, AON. PALEARIVS tam feliciter expreſſit CICERONIS compoſitionem, numerum, elegantiam, vt mihi, cum MVRETO, reliquis omnibus excellere videatur. Nouiſſima nitidiſſimaque opuſculorum, epiſtolarum ac poematum eius editio prodiit *Amſtelod.* cIↃIↃcLxxxxv, 8. (repetita *Ienae* cIↃIↃccxxvIII, 8. cura FR. ANDR. HALLBAVERI. G.)

Cunaeus. Eloquentiae laudem etiam non denegaueris epiſtolis PETRI CVNAEI, quas nuper edidit vir publico rei litterariae bono natus PETR. BVRMANNVS *Lugduni Batauorum* cIↃIↃccxxv. 8.

*) Aliquam ſtili elegantiam prae ſe ferunt epiſtolae ANGELI POLITIANI, PETR. BEMBI, ERASMI *Roterodami*, IOACH. CAMERARII, ROG. ASCHAMI, IVSTI LIPSII, DOM. BAVDII, AVG. BVCHNERI, IO. GEO. GRAEVII, CONR. SAM. SCHVRTZFLEISCHII, ſed quum horum plerique ſingulare quoddam dicendi genus adfectarint, quod non eſt publici ſaporis, legendi potius, quam imitandi, mihi quidem, videntur.

IIII. Ceterum epiſtolae Latinae, quibus hodie vtimur, vel *familiares* ſunt, vel *elaboratiores*. Illae plures plerumque res complectuntur *); hae de vno themate exarantur diligentius **). *Quotuplices?*

*) Solent enim familiares, ſi quando colloquuntur, de variis rebus inter ſe confabulari. Quae colloquia, quum imitentur epiſtolae, mirum haud eſt, ſi & illae de pluribus rebus agant. Tales ſunt pleraeque CICERONIS *epiſtolae ad Atticum*. Exemplum vide *Lib. XV. epiſt.* 25.

**) Huc pertinent epiſtolae *gratulatoriae*, *gratiarum actoriae*, *petitoriae*, *commendatitiae*, *cet.* Per has enim totas regnat vna eademque propoſitio primaria, adeoque adhibitis argumentis, diligentius elaborari ſolent. Sic CICERONIS *epiſt. ad diuerſ. XI*, 22. tota eſt commendatitia, *epiſt.* 12. *lib. V.* tota petitoria, eaque elegantiſſima. Vberiorem catalogum, in quo ſingulae CICERONIS aliorumque epiſtolae ad ſuas claſſes referuntur, dederunt MELCH. IVN. *de conſcrib. epiſt.* & MORHOF. in *colleg. epiſtolico*, ſed qui ab eloquentiae ſtudioſo ex tot epiſtolarum voluminibus poſtea editis facile augeri poſſet.

Epiſtolas familiares conſcribendi ratio. V. In epiſtolis *familiaribus* primo propoſitiones, de quibus ſcribere velis, iuſto ordine ponantur ob oculos *). Deinde diſpiciatur, habeantne inter ſe aliquid commune, an plane diſſimilis ſint naturae. Id enim dabit elegantem connexionem **). Conſiderentur porro ſingulae propoſitiones, an probari illuſtrariue debeant ***). Et inde ſi acceſſerit elaboratio, facile naſcetur

ſectur epiſtola familiaris elegantiſſima ****). Illud tamen obſeruandum poſtremo, has epiſtolas quam maxime exigere moratum ac iocoſum illud dicendi genus, de quo ſuperiore capite diſſeruimus.

*) Exemplum omnia iſta praecepta reddet dilucidiora. Sunto nobis hae propoſitiones.

I. *Breuiter ſcribam tuo exemplo.*

II. *Fiduciam nobis magnam iniicis.*

III. *Bono ergo animo ero.*

IIII. *Litterarum mearum cauſſa non exſpectabis in Italia.*

V. *Habebis pecuniam.*

VI. *Seruilius tibi amicus eſt.*

VII. *Nos non deerimus.*

(Caeterum in reſponſoriis nihil commodius & certius quam ſequi ordinem eius epiſtolae cui reſpondemus, cui vel intexi vel ſubiici poſſunt alia. G.)

**) Connexiones vel *verbales* ſunt, vel *reales*. *Illae* per particulas & formulas fiunt, *hae* a propoſitionum ſimilitudine ac diſſimilitudine petuntur. Nonnumquam tamen etiam ſine connexione propoſitiones componuntur. (Quod plerumque melius eſt vel ob hoc ipſum quod familiaris ſermonis characterem ſic magis refert. G.) Sic CICER. *epiſt. ad diuerſ. XI*, 24. omnes iſtas propoſitiones VII, quas paullo ante recenſuimus, ſine connexione ita extulit.

I. *Narro tibi: antea ſubiraſcebar breuitati tuarum litterarum, nunc mihi loquax eſſe videor. Te igitur imitabor.*

II. *Quam multa, quam paucis? Te recte valere, operamque dare, vt quotidie melius: Lepidum commode ſentire, tribus exercitibus quiduis nos oportere confidere.*

III. *Si timidus eſſem, tamen iſta epiſtola omnem mihi metum abſterſiſſes. Sed, vt mones, frenum momordi. Etenim, qui, te incluſo, omnem ſpem habuerim in te, quid nunc putas? Cupio iam vigiliam meam, Brute, tibi tradere, ſed ita, vt non deſim conſtantiae meae.*

IIII. *Quod ſcribis, in Italia te moraturum, dum tibi litterae meae veniant; ſi per hoſtem licet, non errarit: multa enim Romae. Sin aduentu tuo bellum confici poteſt, nihil ſit antiquius.*

V. *Pecunia, expeditiſſima quae erat, tibi decreta eſt.*

VI. *Habes amantiſſimum Seruilium.*

VII. *Nos non deſumus. Vale.*

Dabimus tamen operam, vt & connexiones inueniamus. (Quas quidem pleraſque infelices eſſe, & firmare proximam noſtram obſeruationem, ipſi Illuſtri Auctori, cui iuueni illae exciderunt, me perſuaſurum ſperauerim. G.) Inter primam & ſecundam propoſitionem ſimilitudo quaedam adparet: *ſcribendi rationem breuem imitabor: ſed & fiduciam tuam.* Inter ſecundam & tertiam ſimilitudo quaedam intercedit: vtrobique enim *fiducia eſt.* Inter tertiam & quartam diſſimilitudo eſt, *ſpes* enim eſt *morae impatiens*, Brutus vero *morabitur in Italia.* Quarta & quinta ſimiles aliquo modo ſunt: *Brutus non morari debet in Italia, nec nos in mora erimus, ſed mittemus pecuniam.* Tres vltimae ſimillimae. *Nec pecunia tibi deerit, nec Seruilius, nec nos.* Connexio ergo erit talis.

I. *Narro tibi: antea ſubiraſcebar breuitati tuarum litterarum: nunc mihi loquax eſſe videor. Te igitur*

II. *non litteris tantum, verum etiam virtute animique magnitudine imitabor: Breuiſſima enim epiſtola tua me de tot rebus nouis, id eſt, de valetudine voluntateque tua & Lepidi, triumque exercituum virtute reddidiſti certiorem, tantamque ſpem iniecisti animo, vt,*

III. *niſi tuo exemplo optima ſpe fiduciaque eſſem, omnium mortalium ſim meticuloſiſſimus. Omnem itaque metum, ſi quis fuiſſet, iſta epiſtola tua abſterſiſſes: ſed, vt vera fatear, iam frenum momordi.*

Etenim,

Etenim, qui, te incluſo, omnem ſpem habuerim in te : quid nunc putas ? Cupio iam vigiliam meam, Brute, tibi tradere, ſed ita, vt non deſim conſtantiae meae. Quum vero ſpes nihil aegrius, quam moram, ferat :

IIII. *nolim profecto, te, litterarum mearum cauſſa, in Italia morari. Equidem, ſi per hoſtem licuerit, non erraris : multa enim Romae. Sin aduentu tuo bellum confici poteſt ; caue rei gerendae occaſionem, mora iſta tua, dimittas. Sane, ne in nobis vlla tibi mora eſſet,*

V. *pecuniam, expeditiſſima quae erat, tibi decreuimus. Nec argentum ergo tibi deerit, nec, quod omni argento praeſtantius, amici.*

VI. *Seruilium enim habes tui amantiſſimum, cuius prolixam erga te voluntatem*

VII. *& ego non imitabor modo, verum etiam, quoad eius fieri poterit, ſtudio officiisque meis ſuperabo. Vale.*

***) Accedunt nonnumquam aetiologiae, ceu ex epiſtola antecedente adparet, in qua CICERO propoſitionem III. ratione quadam confirmat. Accedunt etiam illuſtrationes, veluti exempla, ſimilia, teſtimonia : ſed ita, vt magis per adluſionem innuantur, quam explicentur prolixius. Exemplo erit CIC. *epiſt. ad diuerſ. V*, 12. in qua eiuſmodi illuſtrationes mira breuitate concinnitateque cumulatas animaduertimus.

****) Exemplum eiusmodi epiſtolae familiaris ſubiiciemus. Propoſitiones ſunto ſequentes :

I. *Diu admodum ſiluiſti.*

II. *Ego iam ruſticor.*

III. *Scribe ad me frequentius.*

Obſeruatis ergo praeceptis, in ipſo paragrapho explicatis, haec naſcitur epiſtola :

I. *Tam diuturno me ſilentio adhuc mulctaſti, vt, niſi te ex P. diſciplina ſcirem prodiiſſe, in Pythagoraeorum caſtra tranſiiſſe te exiſtimarem. Quis, malum, morbus te hominem, olim loquaciſſimum, inuaſit, vt confeſtim magis mutus videaris, quam piſcis ? Ego vero praeclare, mihi crede, vlciſcar illam pertinaciam tuam, literiſque meis tanto magis te obtundam quotidie, donec odioſiſſimum iſtud ſilentium tuum tibi extorqueam.*

II. *Sed, heus tu, inquies, tantumne tibi otii eſt, vt bonas horas ſcribendis epiſtolis conſumas ? Eſt vero, & quidem plurimum. Relicto enim vrbano ſtrepitu, nuper in ſuburbanum illum, quem noſti, ſeceſſum, tamquam in portum, me vindicaui. Hic modo ruſticor, & temporis nonnihil valetudini, nonnihil remiſſioni animi tribuo. Interdum, ne nihil potius agere, quam otioſus eſſe, videar, aliquid parturit ingenium, ſed, vt ille ait, plenum ruris & inficetiarum.*

III. *Ne ergo me vrbanae elegantiae plane capiat obliuio : fac, quaeſo, vt a te litteras & frequentiſſimas, &, quales tu mittere ſoles, Roma ipſa vrbaniores, accipiam. Vale.*

VI. Ad *elaboratiores* quod adtinet epiſtolas : in iis una regnat propoſitio, ad quam, tamquam ad centrum, omnes reliquae partes referuntur *). In epiſtolis elaboratioribus una regnat propoſitio.

*) Exempli cauſſa, in *gratulatoriis* propoſitio illa primaria eſt : *Gratulor tibi nouum munus, natalem, reſtitutam valetudinem, cet.* In conſolatoriis : *Aequo animo tibi ferenda fortuna, mors parentis, cet.* In gratiarum actoriis : *Gratias tibi ago, quod me principi commendaris, ſuffragio adiuueris, cet.* (In *primis lineis artis oratoriae* p. 31. ſeq. *Gratulationis, Gratiarum actionis, Conſolationis, Adhortationis, Petitionis* partes & rationem breuiter, ad epiſtolarum praeſertim ſcribendarum exercitationem, propoſuimus. G.

VII. Ea

Quae deinde probanda.

VII. Ea propoſitio deinde argumentis, firmis potius, quam multis, munienda eſt, quae facile ſuppeditabunt ipſae πράγματα, vt adeo certis argumentorum locis hic ſuperſedere liceat *).

*) Vulgo quidem in inſtitutionibus epiſtolicis multos argumentorum locos, veluti *ab vtili*, *iucundo*, *decoro*, *facili*, *honeſto*, *cet.* oſtendunt, ex quibus omnia argumenta, tamquam e ſedibus aut pluteis ſuis, depromenda exiſtimant rhetores. Sed his quidem loculis aequo animo carebimus. Ipſae enim πράγματα rationes ſcribenti ſufficient optimas, & inſtituto accommodatiſſimas, nihil vt opus ſit iſtis argumentorum locis, e. g. ſi cui *gratulandum* ſit nouum munus, ratio ipſa docebit, oſtendendum eſſe, munus hoc eſſe optabile, honorificum, virtuteque alterius digniſſimum, ex eoque multum decoris ad rempublicam redundaturum, cet. Si *conſolandus* quis de obitu filii: ratio ipſa ſuadebit, vt exponamus defuncti beatitudinem, temporum, quibus ſubtractus ſit, miſeriam, chriſtiani in adfectibus coercendis officium, cet. Et ſic numquam deerunt, ſcribentibus argumenta, dummodo πράγματα, *quid? vbi? cet.* expendantur paullo diligentius. (Hoc ipſum vero praeſtant loci illi ſupra commemorati, vt ad omnes circumſtantias tanto diligentius attendamus, iiſque recte vtamur. Nihil nos docent loci ante ignoratum, ſed recordationem iuuant & diſtributionem &c. G.) Vtilitatis tamen haud parum tironibus adferre poſſunt PLANERI *epiſtolae enthymematicae*, quibus & varia argumenta, vel enthymemata, quae in ſingulis epiſtolarum generibus adhibenda videantur, cum cura oſtendit, & veterum ac nouorum ſcriptorum epiſtolas in certas claſſes retulit.

Diſpoſitio eſt arbitraria.

VIII. Perinde autem eſt, ſiue argumenta propoſitioni, ſiue hanc argumentis praemittas *).

*) Sic MANVTIVS *epiſt. I*, 1. propoſitionem argumentis praemittit: *epiſt. I*, 2. eamdem illis ſubiungit. Nonnumquam propoſitio argumentis & praemittitur & ſubiungitur, cuius rei exemplum denuo eſt apud MANVT. *epiſt. I*, 8. (Non eſt tamen hoc ſimpliciter in arbitrio ſcribentis: ſed videndum, quid cuique loco aptius ſit. V. G. ſi propoſitio ipſa moleſtiam allatura videatur, argumenta praeponenda. Interdum perſpicuitatis cauſſa neceſſario praemittenda propoſitio &c. G.)

An in epiſtolis locum habeant illuſtrationes.

VIIII. Poſſunt & hic argumenta nonnulla aetiologiis illuſtrationibuſue amplificari, dummodo obſerues, & parcius hoc fieri debere, & breuius. In epiſtolis enim ad exempla, ſimilia, ſententias tantum adludendum eſſe, iam ſupra obſeruauimus *).

*) Quam eleganter illuſtrationibus eiuſmodi vtatur CICERO, vel ex hac breui eius *epiſtola 6. libri* VII. adparet: *In omnibus meis epiſtolis, quas ad Caeſarem aut ad Balbum mitto, legitima quaedam eſt acceſſio commendationis tuae, nec ea vulgaris, ſed cum aliquo inſigni indicio meae erga te beneuolentiae. Tu modo ineptias iſtas, & deſideria vrbis, & vrbanitatis depone, & quo conſilio profectus es, id adſiduitate & virtute conſequere. Hoc tibi tam ignoſcemus nos amici, quam ignouerunt Medeae, quae Corinthi arcem altam habebant, matronae opulentae, optimates, quibus illa manibus gypſatiſſimis perſuaſit, ne ſibi illae vitio*

Digitized by Google

vitio verterent, quod abeſſet a patria. Nam multi ſuam rem bene geſſerunt, & publicam patria procul. Multi qui domi aetatem agerent, propterea ſunt improbati. Quo in numero tu certe fuiſſes, niſi te extruſiſſemus. Sed plura ſcribemus alias. Tu qui ceteris cauere didiciſti, in Britannia, ne ab eſſedariis decipiaris, caueto: & quando Medeam agere coepi, illud ſemper memento: Qui ipſe ſibi ſapiens prodeſſe nequit, nequaquam ſapit. Cura, vt valeas.

X. Accedit nonnumquam exordium, quod vel *commune* eſt, vel *proprium*. *Illud* omnibus epiſtolis *), *hoc* ei tantum, quam exaramus, conuenit **). Vtrumque breuiſſimum eſſe oportere, quilibet intelligit ***). **Exordia epiſtolarum qualia?**

*) *Communia* exordia ſunt, quae de valetudine alterius inquirunt, aut veniam ſcribendi rogant, aut acceptarum epiſtolarum ſententiam repetunt. Antiquiſſimum ſollemniſſimumque eſt illud: SI VALES, BENE EST, EGO VALEO, quod tamen iam altero poſt Auguſtum aeuo euiluerat. Vnde non eſt, quod a nobis demum in vſum reuocetur: (niſi forte, vbi cauſſa aliqua ſubeſt de ſtatu amici dubitandi &c. G.)

**) Plerumque (praeſertim in litteris reſponſoriis G.) hoc ab occaſione cauſſaque ſcribendi petitur, adeoque reperitur facillime. E. c. Si gratulandum alicui ſit munus nouum; eius in ipſo exordio iniicienda eſſet mentio. Sic MANVTIVS *epiſt.* I, 2. Alfonſo Carafae gratulaturus purpuram, ita auſpicatur: *Solent eſſe, quae minus exſpectantur, laetiora. Nihil tamen iſta, qua te auctum nuper accepimus, dignitate neque magis exſpectatum apud eos, qui ſtudia tua, tuos ad virtutem praeclaros impetus nouerant, neque iucundius, aut laetitiae maioris vmquam fuit.* (Interdum ab ipſa inſcriptione capitur exordium. Vt CIC. *Att.* III, 20. M. T. CICERO S. D. Q. CAECILIO Q. F. POMPONIANO ATTICO. *Quod quidem ita eſſe & auunculum* (tuum Q. Caecilium) *functum eſſe officio*, (vt te heredem inſtitueret ac teſtamento adoptaret, qua re nunc nomen eius geris, & non amplius T. POMPONIVS ATTICVS, ſed vt ſupra ſcripſi vocaris) *vehementiſſime probo.* Add. Famil. XVI, 18. it. I, 10. & VII, 28. G.)

***) Generatim enim inter epiſtolarum virtutes praecipuas eſt BREVITAS, adeo, *vt eas ſiniſtram manum implere haud debere*, ſcribat SENECA *epiſt.* 45. Longiores eſſe ſolent epiſtolae ad familiares, iiſque quam maxime ſe oblectari ſcribit CIC. *epiſt. ad Quint. fratr.* I, 1. Sed hae plerumque, neglectis exordiis, ſtatim ad rem ipſam & variarum rerum narrationem progrediuntur. Nec breuitas tantum exordia epiſtolarum commendat, ſed & inexſpectatum. Statim enim neſcio quid admirationis & voluptatis excitant improuiſa eiuſmodi, atque inexſpectata exordia. Elegantiſſimum ergo exordium CIC. *epiſt. ad diuerſ. VII*, 13. *Quam ſint moroſi qui amant, vel ex hoc intelligi poteſt. Moleſte ferebam antea, te inuitum iſtic eſſe, pungit me rurſus, quod ſcribis, te eſſe iſtic libenter.* Sane quid ſibi vellet CICERO hoc inexſpectato exordio, intelligere non potuit Trebatius, niſi perlectis ſequentibus. Aeque elegans eſt exordium MANVTII *epiſt. I*, 14. *Odi paene meos oculos; etſi oculi ſunt, id eſt, omnium rerum cariſſimi. Sed odi certe peius, quam antea; hunc morbum, quo mihi nunc tuus adſpectus, tuus complexus eripitur.* Addo illud Coelii apud CIC. *epiſt. ad diuerſ. VIII*, 4. *Inuideo tibi: tam multa quotidie, quae mirere, iſtuc perferuntur.* Item illud PLINII *epiſt. I*, 6. *Ridebis &, licet, rideas.*

Vt & concluſiones.

XI. Idem de concluſione ſentiendum, quae qualis eſſe debeat, facile ex ipſa propoſitione primaria intelliges *).

*) Exempli gratia ſi cui gratulandum eſt, per ſe patet, concluſionem vel votum aliquod complecti, vel cohortationem, vel commendationem noſtri, vel aliud quid huiuſmodi. Ita etiam epiſtolis gratiarum actoriis ſubiicietur vel votum, vel grati animi pollicitatio, vel commendatio in futurum. Sunt tamen etiam concluſiones quaedam tantum non omnibus epiſtolis communes, veluti officiorum oblatio, commendatio valetudinis, amicorum ſalutatio, reſponſionis flagitatio, & quae ſunt huius generis alia. (Illud modo tenendum, in epiſtolis ad eos, quorum amicitiam vel parare vel tueri velimus, vti principium, ita finem blandum eſſe debere, idque tanto magis, quo minus reliquum argumentum placere poſſe ſperamus. G.)

Stilus epiſtolicus qualis?

XII. Stilus epiſtolarum qualis eſſe debeat, iam *capite 2. partis prioris*, *num. 61.* ſatis adcurate expoſuimus, nihil vt hic addendum ea de re videatur.

Quid in titulis atque ſubſcriptionibus obſeruandum?

XIII. De complicandis etiam obſignandiſque epiſtolis aliquid monere, ſuperuacuum fuerit. Lippis enim & tonſoribus talia ſunt notiſſima. De titulis tamen, quos vocant, & ſubſcriptione, moneo, eum tenendum eſſe modum, vt ne vel antiquitatis adfectatione *), vel ſtili barbarie ac nouitate **), reprehenſionem iure mereamur.

*) Antiqui nullo titulorum ſyrmate onerabant alios, ſed litteris haec praemittebant: M. T. CICERO VOLVMNIO S. P. D. Poſtea ſaepe addebant: SVO, vt C. CAECIL. PLINIVS ARRIO SVO S. P. Denique & alterius nomen ſuo honoris cauſſa praemittere ſolebant, veluti: ARRIO SVO C. CAECIL. PLINIVS S. P. D. idque diu in vitio poſitum eſſe nouimus. Paraſiticum enim videbatur, nomen ſuum poſtponere, ceu oſtendunt EL. VINET. *ad Auſon. epiſt.* 20. & MENAG. *Amoen. iur. ciu. c. 23. p.* 124. Hinc AVSONIVS ibid. PAVLLINI praeponens nomen, id metri neceſſitate excuſat:

PAVLLINO AVSONIVS. *Metrum ſic ſuaſit, vt eſſes*
Tu prior: & nomen praegrederere meum.
Quamquam & faſtorum titulo prior, & tua Romae
Praeceſſit noſtrum ſella curulis ebur.

(SYMMACHVS cum ad Auguſtos ſcribit, nomen ſuum poſtponit, contra quam fecerat PLINIVS: SIDONIVS, & ipſe SYMMACHVS ad alios quosvis cum ſcribunt, ſuum nomen praemittunt. G.) Semper itaque veteres, omiſſo titulorum ſyrmate, breui illa ſalutatione vſi ſunt. Et hos quidem imitari non dubitarim, quoties ad familiarem aliquem ſcribendum eſſet. At, ſi viris magnis ſcribendum, nemini ego quidem auctor fuerim, vt hac antiqua formula vtatur. Satius tunc erit, titulos quoſdam honoris in caſu vocatiuo epiſtolae praemittere, hoc modo:

VIR ILLVSTRIS ATQVE EXCELLENTISSIME.

VIR SVMME, cet.

Ad calcem litterarum recentiore more adiunges ſubſcriptionem:

ILLVSTRIS EXCELLENTISSIMIQVE NOMINIS TVI

cultor perp. tuus.

vel ſimilem. Dandum enim aliquid hodiernis moribus, ne magnorum virorum dignitatem ſupercilio ſcholaſtico deſpicere

deſpicere videamur. (Videndum quid de his talibus ſentiat is, ad quem ſcribimus, & illius opinioni ſeruiendum. Quoties dubitandi cauſſa eſt, potius moribus ſaeculi noſtri obſequamur, & caeteris partibus tanto ſcribamus accuratius, vt appareat, non ignorantia ſed certo conſilio nos veterem illum morem non tenuiſſe. Vid. Praef. Edit. VI. ad h. l. G.)

**) Merito ergo ex latinis epiſtolis elaboratioribus proſcribimus I. ſalutationes illas: *Salutem & officia*, χαίρειν, εὐπράττειν, שלום, *Immanuel*, & ſimilia; & multo magis II. aenigmata illa puerilia: *Mitto tibi* NAVEM, *prora puppique carentem*, *cet.* Nec ferendae III. loquutiones abſtractae, quas vocant, imitatione Germanicae linguae inuentae, veluti: *Dominatio veſtra*, *veſtra Serenitas*, *Nobilitas*, *Amplitudo*, *nobiliſſima dignitas veſtra*, *cet.* (*Maieſtas*, *Dignitas*, *Amplitudo*, & ſimilia nomina non nunquam Ciceroniano more poni pro ipſis perſonis poſſunt, quoties nempe etiam ipſa abſtracta commodum ſenſum pariunt, vt *Maieſtatem tuam venerabor*, *Dignitati tuae ſeruiam*, *Amplitudinis tuae ſtudioſus ſum. Sed non Dignitas tua ſcripſit &c.* G.) Multoque minus tolerandae, quae plane vel barbarae, vel ſoloecae ſunt, e. g. *Veſtra deuotio*, *diſcretio*, *paternitas*, *veſtra gratia*, *cet.* Ignota quoque veteribus illa extenuandi cauſſa reperta: *paruitas mea*, *exiguitas mea*, quamuis prius placuerit iam VALERIO MAXIMO, *in prooem.* Id vero poſtea frequentarunt ſcriptores aeui poſterioris, & maxime Chriſtiani, quos vel maxime decebat modeſtia. HIERON. *ad Tranquillinum: Et quia meae* PARVITATIS *quaeris ſententiam.* Denique etiam IIII. ab illo more alios tertia perſona compellandi merito abſtinemus, v. c. *Iuſſu me excellentia veſtra*, *ſi quid noui geſtum fuerit*, *eam de illo reddam certiorem. Scias ergo cet.* Putida haec omnia ſunt, & a Latinae linguae indole aliena aeque ac compellatio in perſona ſecunda ſingulari a more linguae Germanicae.

CAPVT II.

DE ORATIONIBVS CONSCRIBENDIS.

I.

Alterum ſcriptionum genus, quo hodie nonnumquam vtimur, ſunt ORATIONES. Eas conſcribendi rationem quum ex inſtituto oſtendant rhetores, ſuperuacuum forſan fore videbitur, ea de re vel verbum addere. Enimuero quum alia hodie, quam olim, ſit oratoriae ratio, neque vetera illa rhetorum praecepta noſtrae reipublicae noſtroque ſaeculo poſſint adcommodari *): licebit & nobis pauca quaedam de conſcribendis orationibus monere. Cur etiam de conſcribendis orationibus praecepta quaedam addamus?

*) Oratoriam primi excoluerunt Graeci, e quibus vix quiſquam, ante ARISTOTELEM, eam in artis formulam, (quae exſtet G.) redegit. Nam, qui ante hunc aliquid de praeceptis rhetoricis commentati ſunt, veluti, EMPEDOCLES, TISIAS, THEODORVS, GORGIAS, vix videntur operae pretium feciſſe. Vid. VOSS. *de nat. & conſtitut. rhet. VIIII. p. 331. ſequ.* Iam vero Graeci tantum non om-

omnes in liberis vixerunt rebuspublicis, in quibus plebs eloquentia demagogorum quam maxime flectitur. Multum ergo intererat Graecorum, tum ad potentiam, tum ad ſecuritatem, vt iſtam dicendi facultatem adſequerentur, qua animos vulgi huc illuc flectere poſſent. Hinc & totius oratoriae Graecae finis eſt τὸ πείθειν ſeu *perſuadere*, nec melius ea definiri poſſe videbatur, quam πειθοῦς δημιουργὸς *perſuaſionis opifex*, ceu rhetoricam in *Gorgia* adpellat PLATO. Pauciſſimi, & in his QVINCTILIAN. *libr. II. Inſt. orat. c. 15.* negarunt, finem oratoriae eſſe perſuadere, vel adpoſite ad perſuadendum dicere, eosque potius, *qui bene & recte dixerint*, finem artis adſequutos eſſe cenſuerunt. Sed ſi vel maxime hunc finem proximum dixeris: tamen & illa bene ac recte dicendi facultas procul dubio ad perſuadendum fuit comparata; iſque adeo oratoriae fuit finis vltimus. At hodie alia eſt rerumpublicarum plerarumque facies. Raro enim plebis ſuffragiis amplius, ſed vel iuſſibus principum, vel optimarum conſiliis, ſumma rerum committitur. Nec in laude amplius ponitur flexanimis illa eloquentia demagogorum, ſed ſuppliciis digna iudicatur. Ex quo facile patet, oratoriam, cuius hodie vſus eſt, toto coelo ab antiqua illa Graeca diſtare.

Veterum orationum genera tria. II. Scilicet triplex erat Graecis dicendi occaſio. Vel enim in conciliis populi, vel in foro & iudiciis, vel in Graeciae conuentibus verba erant facienda *). Quare etiam triplex Graecis erat orationum genus, DEMONSTRATIVVM, quo in conuentibus Graeciae: DELIBERATIVVM, quo in conciliis vel comitiis; & IVDICIALE, quo in foro & iudiciis vtebantur **).

*) Oratoriam praecipue excolebant Athenienſes. Nec enim vel Sparta, vel Thebae, vllum, qui in ea arte excelluerit, oratorem protulere. Athenis vero populus certis ſtatisque diebus ſolebat in concionem vel concilium prodire, vt de figendis refigendisque legibus, de legendis magiſtratibus, de pace denique ac bello in medium conſuleret. Et haec quidem populi comitia ſtata ac ſollemnia ἐκκλησίαι νόμιμοι, ὡρισμέναι, item κυρίαι dicebantur. Aliquando etiam extra ordinem cogebatur concio, ſi quid ſubitum accidiſſet, & hae erant ἐκκλησίαι σύγκλητοι vel πρόσκλητοι itemque κατακλησίαι. De quibus populi conciliis el comitiis IVL. POLLVX *Onomaſt. VIII*, 1. 32. & *V*, 8. 7 PFEIFF. *Antiq. Graec. II*, 35. In foro quoque exercebantur iudicia publica, maxime in Areopago: de quo videndus SVID. *voc.* ἄρειος πάγος. IO. MEVRS. *in Areopago*. Denique tota Graecia habebat ſuos conuentus, ſuasque panegyres, ad quas vndequaque ad communes ludos communiaque ſacra confluebant Graeci. Talia erant *Olympica*, *Pythia*, *Nemea*, *Iſthmia*, de quibus PFEIFFER. *Ant. Graec. I*, 49. *ſequ.*

**) In conuentibus ergo vel ἐκκλησίαις oratores populo vel ſuadebant, vel diſſuadebant aliquid, de quo tum deliberatio inſtituebatur. Vid. DEMOSTH. *orat. pro Cteſiph.* Et hoc genus dicendi δημηγορικὸν, ἐκκλησιαστικὸν, vel συμβουλευτικὸν ſolebat adpellari. Tales ſunt DEMOSTHENIS orationes *Olynthiacae*, *Philippicae*, & reliquae pleraeque. In foro etiam, veluti Areopago, Palladio, Delphinio Prytaneo, Phreatio, Heliaeo, Lyceo, Meticheo quoties habebantur iudicia publica, oratorum partes erant, reis vel diem dicere, vel eosdem defendere, quod qua ratione factum ſit, luculenter oſtendit MEVRS. *in Areopago cap. extremo*, & SIGON. *de rep. Athen. III.* Et eiusmodi orationes dicebantur δικανικοὶ ſeu *generis iudicialis*, quales ſunt DEMOSTHENIS *orationes in Aphobum, Neaeram, Ariſtogitonem*, & aliae. Denique quando Graeci vniuerſi ad ludos ſollemnes con-

flue-

fluebant, in publica etiam iſta celebritate gentis orationes habebantur, in laudem illorum, qui Graeciae libertatem defenderant, hoſtesque deiecerant, COEL. RHODIGIN. *lect. antiqu. XXVIIII*, 12.

III. Quum vero hodie nec in populi conciliis concionentur demagogi, nec in foro cauſſarum patroni eloquentiam oſtentent, nec denique ſollemnes quaedam ſuperſint panegyres: facile patet, triplicis illius cauſſarum generis, quo vniverſa veterum rhetorica nititur, hodie nullum ſupereſſe vſum *). Quandoquidem ergo in ſcholis tantum aliquae ſuperſunt oratoriae Latinae reliquiae, declamationes vero illae vmbraticae ad nullum trium generum pertinent: nouum orationum genus inuenerunt doctores, quod quum non tam in perſuadendo, quam docendo delectandoque verſetur, ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚῸΝ adpellare conſueuerunt **).

An etiam hodiernae orationes ad haec genera reuocari poſſint?

*) Aiunt equidem, hodienum nos vel laudare, vel vituperare, ſuadere, vel diſſuadere, adcuſare, vel defendere, adeoque omnino magnum eſſe veteris oratoriae vſum. Quo ſenſu QVINCTIL. *lib. III. c. 7. Laudare teſt.m, vel contra, pertinet ad momentum iudiciorum, & ipſis etiam reis dare laudatores licet, & editi in competitores, in L. Piſonem, Clodium & Curionem libri vituperationem continent, & tamen in ſenatu loco ſunt habiti ſententiae.* Sed qui conſiderauerit ea, quae paullo ante de trium generum origine diſſeruimus, facile deprehendet, orationes hodiernas *de laudibus hiſtoriae*, *de philoſophia cum iurisprudentia coniungenda*, *de non ferenda iuuenum proteruia*, *de turpitudine ebrietatis*, aliasque huius generis non magis ſimiles eſſe orationibus veterum in comitiis populi, foroque & conuentibus Graeciae habitis, quam vmbram luci.

(Non perfecit Auctor, vt putare deſinam, pleraque praecepta antiquorum Rhetorum, nominatim QVINCTILIANI, ſuum hodie vſum, non contemnendum illum ſane, habere. I. Non dicam de intellectu oratorum Graecorum Latinorumque, quem hac cognitione iuuari, quis neget? II. In ſacris ad populum Orationibus omnino ſuadendum eſt, h. e. homines oratione in ſententiam ſalutarem traducendi: quod profecto praeſtabit felicius, qui caeteris rebus vim dicendi, qualem veteres tradidere, adiecerit. III. Sunt fora adhuc per Europam hinc inde vbi cauſſas ore vel ſcripto etiam apparatu quodam Oratorio orare licet & decorum eſt. IV. In quocunque ſcribendi genere, vbi vel docere, vel probare, vel placere volumus, magnam vtilitatem praeſtat oratoria, qualem proponit FABIVS. V. Eae quoque, quas Auctor *declamationes* vocat, meliores erunt, & plus efficient boni, ſi ad veterem illam eloquentiam conformentur. Quae cum ita ſint neminem poenitere debet, vel VOSSIANOS *de oratoria Inſtitutione libros*, vel quod omnibus faciendum cenſeo, QVINCTILIANI opus ſi non totum, at certe maiore ſui parte, omiſſis modo iis, quae Romano foro ſunt propria, & perlegiſſe, &, quantum poteſt, familiariter iis vti. G.)

**) Multa de hoc *didaſcalico* dicendi genere commentantur NIC. REVSNERVS, MATTH. DRESSERVS, CONR. DIETERICVS, aliique rhetores. Sed ipſi rhetorices fini ac naturae illud repugnat. Interim negari nequit, plerasque declamationes, quas hodie in ſcholis audimus, generis eſſe didaſcalici. (Docere & planum facere aliquid ad finem etiam antiquae Rhetorices pertinet vel maxime. Et quis non, cum dicit, optet perſuadere auditoribus ſuis vel ſententiam ſuam vel affectum? Non eſt ergo opus nouis praeceptis in ea arte, qua omnium

Digitized by Google

confeſſione antiqui longe excellunt quidquid eſt hodie eloquentium. Sed ſatis eſt, ſi qui feſtinent, omiſiſſe de antiquis praeceptis forenſia. G.)

Orationes hodie vel ſcholaſticae ſunt, vel panegyricae.

IIII. Vt ergo orationes conſcribendi rationem noſtrae aetati reique publicae adcommodemus: duo hodie eſſe arbitramur Latinarum orationum genera. Alterum in vmbra ſcholarum vſu receptum *), alterum paullo ſollennius **). Illas DECLAMATIONES, has PANEGYRICAS vocare licebit. Nos hoc capite de declamationibus agemus.

*) *Declamationes* mihi ſunt, quae de rebus quibusdam, ad eruditionem pertinentibus, veluti de quaeſtionibus phyſicis, moralibus, iuridicis, philologicis, theologicis, hiſtoricis, exercendi ingenii, oſtentandaeque eloquentiae cauſſa habentur. Tales ſunt pleraeque orationes M. ANT. MVRETI, M. ANT. MAIORAGII, PETRI CVNAEI aliorumque recentiorum, quas more maiorum in gymnaſiis & academiis habuerunt.

(Ne cui imponat nouus intellectus nominis *Declamatio*: quae antiquis & recte loquentibus *ab oratione* non alia re diſtat, quam quod exercitationis tantum cauſſa habetur, quare nec argumento ſ. materie, neque elaboratione differre debet ab oratione ſeria, ſi quidem meditatio & exercitatio illis debet actionibus quam ſimillima eſſe, ad quarum facilitatem comparandam ſuſcipitur. Et poſſunt ipſae quoque Auctoris tum declamationes, tum Panegyricae ad tria illa genera antiquorum commode referri, vt deinde apparebit. G.)

**) *Panegyricas* voco non tantum laudationes magnorum virorum, quales ſunt pleraeque BVCHNERIANAE: ſed quaecumque in feſto quodam conuentu coram ſplendidiore auditorio habentur, veluti in inauguratione academiae, vel regis, in ſacris ſaecularibus, cet. Hae quemadmodum a ſuperioribus materia, ita & ſtilo quam maxime differunt.

Declamationem ſcripturum ſollicitum eſſe oportet de themate.

V. *Declamationem* itaque ſcripturo, id praecipue agendum eſt, vt thema inueniat haud vulgare *), nec tamen a ſenſu communi remotum **): iucundum ***), nec tamen ſcurrile ****): ita denique comparatum, vt perſonis, loco, temporique conueniat *****).

*) Cauendum ergo eſt a thematibus vulgaribus, qualia ſunt *de laudibus virtutis, de laudibus litterarum, cet.* His enim facile obiici poſſet illud CATONIS: *Stulte, quis vmquam vituperauit?* In pueris & adoleſcentulis, qui nondum aere lauantur, tolerari haec poſſunt: minime in viris, quorum in grauiore materia exercetur ingenium. (Quae autem *grauior* poteſt eſſe *materia*? Mihi vero ille quantiuis pretii orator videatur, qui *de laudibus virtutis, litterarum*, &c. ita dicat, vt moueat, vt perſuadeat. Socratis omnis oratio in laudanda virtute conſumebatur. G.)

**) Non enim eloquentia abutendum eſt, ſed vtendum. Cum ratione ergo inſaniunt, qui I. veterum academicorum more de rebus omnibus in vtramque partem diſſerendum, in eaque ſummam eloquentiae laudem poſitam exiſtimant. Vid. CIC. *de fin. bon.* II, 1. Adcuratum ergo ac laudandum fuit ſenis illius Catonis iudicium, qui Carneadem, quod eadem eloquentia iuſtitiam & laudauerat, & vituperauerat, vrbe ejiciendum cenſuit. Sane rerum laudandarum vituperandarumque ideae tam ſunt neceſſariae, vt qui eas dicendo euellere animis conatur, vel magno conatu maximas agere nugas, vel ad quoduis ſcelus profligatiſſimus videatur. Et quid humano generi prodeſſet eloquentia, qua liceat νικᾶν καὶ ἡ-

ττᾶσθαι

κατα χεῖλος, vt de SOCRATIS eloquentia ait ARISTOPHANES *in Nubib. v. 99.* (Tamen diſpiciendum candidatis eloquentiae, quid de vnaquaque re in vtramque partem dici poſſit, vel ad hoc ipſum, vt refutare diſcamus contraria. G.) Nec magis ſapere videntur, II. qui res vituperandas laudando, vel laude dignas vituperando in muſtaceo quaerunt laureolam. LVCIANVS *muſcam* & *podagram*; SYNESIVS *caluitium*; DIO CHRYSOSTOMVS *exſilium*; ERASMVS *moriam* vel ſtultitiam; MAIORAGIVS *lutum*; BVRMANNVS *pigritiam* laudauit, nec febri, aſinoque ſui encomiaſtae defuerunt. Παράδοξα haec ſunt, & ingenio oſtentando idonea, ſed tamen puerilia, & viro graui parum digna. Excuſandus quidem ERASMVS, cui dulce fuit deſipere in loco, & luculenta iſta ſatira certorum hominum ſtultitiam perſtringere. Sed ſicut non omnes ſunt ERASMI, ita non omnes ſuſcepta eiusmodi opera eamdem reportant laudem. Nimirum multum intereſt, oſtentandae doctrinae & eloquentiae cauſſa huiusmodi res laudentur, an ſatiricum quid inuolutum velimus huiusmodi laudibus. Hinc merito miteris ERASMI & V. C. PETRI BVRMANNI acumen, qui huiusmodi orationibus hominum ſtultitiam acriore ſale perfricuerunt. At nihil huiusmodi reperias in aliis eius generis oratiunculis, ſed mera σοφισμάτων, ſine quibus res minus laudandae laudari nequeunt. (Plerumque aliquid ſpectaſſe auctores talium declamationum, quod vitam iuuaret, multa certe inſperſiſſe, quae cognouiſſe, quae cogitaſſe, bonum ſit, inductione quadam oſtendi poteſt, ſi quis percurrere velit conſtructum CASP. DORNAVII labore *Amphitheatrum ſapientiae Socraticae.* G.)

***) Quum enim declamationes eiusmodi ſcholaſticae pleraeque vix aliquam inſignem vtilitatem vel reipublicae vel auditoribus polliceri poſſint, adeoque multis taedium inter audiendum obrepere ſoleat: facile patet, iucunditate rerum abſtergendum eſſe hoc faſtidium, adeoque ea themata quam maxime referre plauſum, quae ſunt auditu iucundiſſima. Quis dubitaret quaeſo, quin ſuauiſſimae celeberrimi auctoris declamationes *de charlataneria eruditorum* explicatioribus frontibus auditae ſint, quam ſi ſubtiliſſimus aliquis philoſophus magno ſupercilio *de laudibus reginae illius ſcientiarum, metaphyſicae*, differuiſſet? (Deme *ſupercilium*, & pone in cathedra humaniſſimum aliquem FACCIOLATVM, qui *Metaphyſicam* eo ore commendet, quo *Dialecticorum* retia & laqueos explicauit aliquot praefationibus; puto futurum, vt haud parum attente audiatur ab his quidem, qui cor & aures ac cerebrum habent. Caeterum in argumentis deligendis, quae ipſa fronte aliquid iucundum polliceantur felix fuit OCT. FERRARIVS, ne de MENCKENIO aliquid adiiciam. G.)

****) Modus in rebus omnibus optimus eſt. Cauendum ergo, ne dum iucundus eſſe laboras, ſcurram aut hiſtrionem agas. Cavenda etiam Cynica illa dicacitas & linguae virulentia, ne in ſatiram euadat oratio.

*****) MORHOFIVS V. C. *in Polyhiſt.* III, 12. 3. *ſequ.* praeclare oſtendit, inuentionem omnem poeticam e locis illis περιστατικοῖς: *Quis? quid? vbi? quibus auxiliis? cur? quomodo? quando?* vnice eſſe petendam, his tria alia adiuncta ſubiice: *quale? quantum? quoties?* Idem mihi de inuentione thematum videtur. Fingamus, orationem inauguralem habendam eſſe a profeſſore politices: circumſtantia *quis?* themata nobis ſuppeditabit varia. Differere enim poſſemus *de virtutibus profeſſoris politices, de praecipuis huius aeui ſcriptoribus politicis*, de quaeſtione: *prudentia ciuilis doctrina, an ſolo vſu comparetur?* circumſtantia *quid?* themata ſuggeret *de ſophiſmate politico in veterum auguriis latitante, de eloquentia ciuili, de oratoria principis.* Fingamus porro orationem illam habendam Argentorati, vel Altorfii, circum-

circumſtantia illa *vbi?* commendabit themata *de republica Argentoratenſi, vel Norimbergenſi, abſolutiſſimo prudentiae architectonicae exemplo.* Sin Lipſiae ea oratio habenda eſſet, *quanta ſit commerciorum ad reipublicae beatitudinem vtilitas*, poſſet demonſtrari. Circumſtantia *quibus auxiliis?* denuo nobis varia ſufficiet themata, veluti *de doctrina principis, de exemplo principis, de perpetua cenſura.* Circumſtantia *cur?* dicere ſuadebit *de doctrinis in academiis inculcandis*, vel de quaeſtione: *cur olim in academiis inculta iacuerit prudentia ciuilis?* Circumſtantia *quomodo?* nobis ad animum reuocabit themata, *de ſcopulis in prudentia ciuili cauendis, de monarchomachiſmo, de Machiauelliſmo, cet.* Denique ſi fingamus, orationem iſtam habendam fuiſſe ipſo anno ſaeculari eccleſiae purioris: circumſtantia illa *quando?* nobis ſuggereret quaeſtiones, *quid reipublicae profuerit reformatio? quantum incrementum ex ea re ceperit prudentia ciuilis?* Differi etiam poſſet, *de politica papali*, aliisque eiusmodi thematibus. Quis ergo tam eſſet ab ingenio omni deſtitutus: vt e tot thematibus non poſſet illud ſeligere, quod & optimum, & auditoribus iucundiſſimum fore praeuideat?

Vnde res & argumenta petenda?

VI. Inuento themate, diſpiciendum, ad quam diſciplinam illud pertineat. Inde enim omnis adparatus rerum argumentorumque eſt petendus *).

*) Nolim ergo, te & hic de certis argumentorum locis vel ſedibus eſſe ſollicitum. Declamationes pleraeque de rebus ad eruditionem pertinentibus agunt. Quid vero de iis dicendum ſit, diſciplinae docent. Ex iis ergo colligenda, quae ad thema pertinent, ita tamen, vt ne extra oleas vagemur. Non enim omnia ſed optima, & ad rem pertinentia, dicenda ſunt. Exempli cauſſa, ſi quaeſtio eſſet: *cur olim tam inculta iacuerit prudentia ciuilis?* facile animaduerterem, omnem adparatum partim ex hiſtoria literaria medii aevi, partim ex hiſtoria academiarum, partim ex hiſtoria papatus eſſe petendum.) Sed magnos illos campos fruſtra forte pererraueris, niſi filum quaſi quoddam ſequaris quod te ducat; niſi loculos quosdam, in quos deponas, quae in illa peregrinatione inueneris. Sume igitur illum verſum circumſtantiarum memorialem, & occurret tibi, ſi noris hiſtoriam, quid ad ſingulas illas quaeſtiones reſpondendum ſit: ex illis reſponſionibus deinde elige, quae maxime ad rem facere putabis &c. G.) Sin quaeſtio tractanda: *quid reipublicae profuerit reformatio?* politica & ius naturae me docere poſſet, quaenam ſit σχέσις eccleſiae ad rempublicam. Ex hiſtoria deinde diſcerem, quaenam olim fuerit rerum publicarum facies, quae epiſcoporum Romanorum inſolentia, quanta cleri licentia, quantum principum periculum? Quantus mihi inde naſceretur rerum argumentorumque adparatus? Nihil ergo opus eſt *locis dialecticis, arte Lulliſtica, indice combinatorio*, aliisque eiusmodi ſubſidiis, quae magno iuvenum malo a nonnullis commendantur.

Quomodo ea diſponenda?

VII. Vbi iuſtus rerum argumentorumque adparatus ad manum eſt, opera porro danda erit, vt illum in certas quasdam claſſes, vel partes diſtribuamus *). Quot partes vel claſſes conſtituuntur, totidem erunt orationis ARGVMENTA.

*) Collecto e. g. adparatu, qui ad thema paullo ante laudatum pertinet: facile animaduerterem, eum ad tria reuocari capita poſſe. Oſtendere ergo poſſem, felicem illam religionis reparationem, reipublicae I. *ad quietem & ſecuritatem*;

tatem; II. *ad opes & potentiam*; III. *ad maieſtatem principum conſeruandam* profuiſſe. Hinc tota tractatio tribus his conſtaret argumentis. Ceterum ſi vmquam, hic certe iudicio opus eſt. Nec ordo ille ita certis adſtringi regulis poteſt, vt ab iis diſcedere non liceat. Eleganter QVINCTIL. *Inſtit. orat. lib. VII. cap. 1. Sed meminerimus ipſam diſpoſitionem plerumque utilitate mutari, nec eamdem ſemper primam quaeſtionem ex vtraque parte tractandam. Cuius rei vt cetera exempla praetercam, Demoſthenes quoque atque Aeſchines poſſunt eſſe documento, in iudicio Cteſiphontis diuerſum ſequuti ordinem, quum accuſator a iure, quo videbatur potentior, coeperit, patronus omnia, vel paene omnia ante ius poſuerit, quibus iudicem quaeſtioni legum praepararet.* (Ad hanc diſtributionem facilius inſtituendam faciunt commendatae ſupra I, 3, 5. diviſiones. G.)

VIII. Singula argumenta iam facillime poterunt elaborari, ſi ea obſeruentur praecepta, quae ſupra de *ſyllogiſmo & enthymemate oratorio* ſuppeditauimus *). Quomodo ſingula argumenta elaboranda?

*) Scilicet argumenta ſingula rediguntur in ſyllogiſmos vel enthymemata. Praemiſſae deinde probantur atque amplificantur. Exemplo nobis erit MVRETI oratio II. Venetiis *de laudibus litterarum* habita. In ea oſtendere conatur orator eloquentiſſimus, permultum ornamenti praeſidiique optimas litteras rebus publicis bene temperatis adferre. Omnem ergo adparatum e prudentia ciuili petitum ad duo ſumma capita refert, demonſtratque, I. *litteris pueritiam & adoleſcentiam ad rempublicam praeparari*, II. *iiſdem viros ciuiles in adminiſtranda republica adiuuari.* Prius argumentum in hunc redigit ſyllogiſmum:

I. MAIOR. *Quodcumque adoleſcentes ad virtutem praeparat, illud multum ornamenti praeſidiique adfert reipublicae*; vbi
  I. Ipſa propoſitio.
  II. Aetiologia. *Felicitas enim reipublicae a ſingulorum felicitate ac virtute dependet.*
II. MINOR. *Litterae adoleſcentes ad virtutem praeparant.* Vbi
  I. Ipſa propoſitio.
  II. Aetiologia. Nam
    I.) pueritiam praeparant.
      1) Aetiologia. *Informant enim eamdem ad humanitatem & virtutem.*
      2) Illuſtratio. *Vt in ſemente ſpes meſſis, ita in inſtitutione puerili ſpes vitae poſita eſt.*
    II.) Iuuentutem praeparant.
      I.) Aetiologia. *Nam abducunt eam a voluptatum illecebris, & ad gloriam excitant.*
      II.) Illuſtratio ab
        1.) *exemplo Themiſtoclis, qui Miltiadis tropaeis excitabatur.*
        2.) fabulis poëticis, *de Veneris imperio, & de Iaſone, qui Sirenum inſidias Orphei lyra euaſit.*
        3.) exemplis *Chryſippi, Archimedis, Solonis, qui voluptatem e litteris incredibilem ceperunt.*
III. CONCLVSIO. *Ergo litterae multum ornamenti praeſidiique adferunt reipublicae.*

Alterum argumentum MVRETVS enthymemati huic includit:

I. MINOR. *Litteris viri ciuiles in adminiſtranda republica adiuuantur.* Litterae enim vſum ſuum exſerunt
  I. In pace. Vbi
    I. Aetiologia. *Politica enim omnes viri ciuilis partes oſtendit.*
    II. Illuſtratio, ab
      I.) obiectione. *At poſſunt viri ciuiles aliena opera vti.* Quod negatur.
      II.) Illuſtratio *ab exemplo Manlii, qui*

qui caecus conſulatum recuſabat, quod indignum putaret, ei capita fortunaſque omnium committi, qui alienis oculis vteretur.

II. In bello, vbi

I. Aetiologia. *Bella enim non tantum corporis, ſed & animi viribus geruntur.*

II. Illuſtratio *a voto Agamemnonis, qui decem ſibi non Achilles aut Aiaces, ſed Neſtoras optabat.*

III. Secunda aetiologia. *Hiſtoria tot bella ob oculos ponit, quum alias maximi duces paucis tantum bellis interfuerint.*

IIII. Tertia aetiologia. *Litterae ob oculos ponunt clariſſimorum fortiſſimorumque ducum exempla.*

V. Quarta aetiologia. *Maximos ſaepe exercitus eloquentia vel ſiluit vel incitauit.*

VI. Illuſtratio *ab exemplo Tyrtaei poëtae, qui Lacedaemoniorum exercitum verſibus inflammauit.*

VII. Aetiologia quinta. *Maximi ac celeberrimi duces eruditi fuerunt.*

VIII. Illuſtratio *ab exemplis Architae Tarentini, Meliſſi, Socratis, Platonis, Xenophontis, Periclis, Themiſtoclis, Epaminondae, Scipionum, Luculli, Fabii, Marcelli, Iulii Caeſaris, Bruti.*

VIIII. Illuſtratio *a lege Mitylenaeorum, qui bello victos non aliter mulctabant, quam vt ne liberos ſuos litteras edocerent.*

II. CONCLVSIO. *Multum ergo ornamenti praeſidiique litterae adferunt reipublicae.*

Vides clariſſimum illum oratorem non alio vſum artificio, quam quod nos hic commendamus, politiſſimam illam compoſuiſſe orationem. Ἐξεργασίαν ejus addere nihil attinet. Ecquis enim eſt tam omnis elegantioris doctrinae incurioſus, vt elegantiſſimas MVRETI orationes legendas, & in ſinu geſtandas non exiſtimet?

(Quod hic in una MVRETI oratione fecit Auctor, illud in omnibus CICERONIS orationibus praeſtitit MARTI. DV CYGNE in *Explanatione rhetorica omnium* CICERONIS *orationum ſecundum Partes, Enthymemata, & Figuras. Colo.* cIↃIↃCLXXVIII. 8. *&c.* G.)

Exordia generalia. VIIII. Accedit & hic EXORDIVM, idque vel *generale*, vel *ſpeciale.* Modo enim a perſona oratoris *), modo ab auditoribus **), modo a loco ***), modo a tempore ****) aliiſque circumſtantiis auſpicari licet. Quae omnia *exordia generalia* habentur.

*) Talia ſunt exordia, quibus orator ſeſe extenuat. Ipſe CICERO eiusmodi exordio vtitur in *oratione pro Sexto Roſcio Amerino.* Erat enim tum admodum iuuenis, nec dum cuiquam praeſtiterat patrocinium. Minus ergo excuſandi, qui extenuatione eiusmodi vtuntur in conſeſſu hominum obſcurorum, quique nulla admodum auctoritate pollent. (In exordiis, quae a perſona oratoris ducuntur, in primis cauendum eſt, ne περιαυτολογίᾳ moleſti ſimus. Modeſtiae τῆς cum modum excedit, ſit laus ſui immodica. G.)

**) Elegantiſſimum huius generis eſt exordium MVRETI, quo in *oratione II partis I.* vtitur. Dicendum enim illi erat in ſplendidiſſimo ſenatus Veneti conſeſſu, cuius adſpectus vel conſtantiſſimo viro metum incutere potuiſſet. Eiuſdem generis eſt exordium orationis CICERONIANAE pro lege *Manilia.*

***) Hunc exordiendi modum eadem oratione praeclare obſeruauit MVRETVS. Nam vt in ſenatus, ita & in ipſius vrbis & reip. laudes latius excurrit.

****) Sic MVRET. *orat.* II, 18.

dicturus

dicturus de circumciſione a tempore, id eſt, Kalendis Ianuariis exorditur.

X. Sed elegantiora plerumque ſunt *exordia ſpecialia*, quae vel ab occaſione dicendi *), vel a re ipſa **) petuntur. Exordia ſpecialia.

*) MVRET. *orat. I*, 8. dicturus de philoſophiae moralis laudibus, exordium ducit ab occaſione dicendi, munere ſcilicet docendi philoſophiam; quod ei ſuperiore anno, auſpiciis pontificis maximi, fuerat demandatum.

**) Idque fit dupliciter, vel *directe*, quemadmodum MVRET. *orat. I*, 1. de theologiae laudibus acturus, ſtatim in exordio theologiam praecipua laude dignam eſſe demonſtrat; vel *indirecte*, theſi, ceu vocant, ad hypotheſin traducta, veluti, ſi quis de prudentia docendi acturus, in exordio ipſam commendaret prudentiam. At vero ea exordiorum genera videntur ſuauiſſima, quae vel a ſimilitudine quadam, vel ab exemplo, vel denique a teſtimonio elegantiore petuntur. Ita MAIORAG. *orat. IIII.* exordium ducit ab elegantiſſima comparatione ſolis & legum humanarum. MVRETVS vero *orationem I*, 10. ab exemplo Croeſi; & *orationem II.* 2. a teſtimonio EVRIPIDIS auſpicatur. Mirus ea in re artifex eſt LVCIANVS, cuius inter opera variae etiam exſtant praefationes, ſeu exordia elegantiſſima ab exemplis, comparationibus, ſimilitudinibus ducta, qualia ſunt *Tomo I. p.* 806. *Hercules Gallus* : *Tomo II. Op. p.* 841. *de dipſadibus* : *Tomo III. p.* 212. *Herodotus vel Aetio*, & alia. (At hae *Praefationes* ſ. προλαλιαὶ non ſunt integrarum orationum exordia: ſed breues orationes, quibus auditores colligere futuris recitationibus ſuis ſtudebat, quod genus etiam hodie in Italorum praeſertim Academiis conſuetum eſt, *in Inſtauratione*, vt loquuntur, ſtudiorum. Apud Germanos fere *Programmata* aut *Proluſiones* quae typis publicantur, in earum praefationum locum ſucceſſere. G.)

XI. Exordia quomodo diſponenda ſint, etiam & vulgus rhetorum docet. Praemiſſa enim THESI, ſtatim additur AETIOLOGIA; tum porro APODOSIS, ac denique BASIS ſubiicitur *). Solent tamen oratores, copiae ſtudioſiores, ſingulas fere partes vel nouis rationibus, vel illuſtrationibus quibuſdam munire **). Diſpoſitio exordiorum.

(Quatuor illas exordii partes, non quaſi ſimpliciter neceſſarias, ſed commodas pleno exordio, conſtituit HERMOGENES *de Inu. I*, 5. quas vocat Πρότασιν ſ. propoſitionem; Κατασκευὴν, qua illa adſtruitur; Ἀπόδοσιν ſ. Ἀξίωσιν quae eſt Hypotheſis Propoſitioni ſubordinata, & propius ad ipſum Orationis argumentum accedens; & Βάσιν, quae cauſſam & probationem Propoſitionis ad Apodoſin applicat. G.)

*) THESIS rem proponit; AETIOLOGIA eamdem confirmat; APODOSIS ad thema adplicat; BASIS denique viam ad propoſitionem munit. Exempli loco ſit exordium orationis I. MVRETI, quod ita diſponitur:

I. THESIS. *Theologia ſingulari quadam, ac praecipua laude digna eſt.*

II. AETIOLOGIA. *Nam mortalitatem noſtram diuinae naturae arctiſſima colligatione deuincit.*

III. APODOSIS. *De ea dicere iuſſus; hanc ſpartam non abs re defugi.*

IV. BASIS. *At nunc ſemel altum ingreſſo, vela facienda ſunt.*

**) Sic in eodem exordio MVRETVS apodoſin duabus fulcit rationibus:

Defugiſſe ſe ait dicendi munus, partim ob rei grauitatem, partim, quod vix ſperare potuerit eam ſtili ſublimitatem, quae digna videretur tanta rei magnitudine. Priorem rationem exemplo ſophiſtae apud Hannibalem de rebus bellicis diſſerentis; poſteriorem teſtimonio PLATONIS illuſtrat. Sed en ipſum exordium:

I. THESIS. Theologia praecipua laude digna eſt: *Cum omnes mihi ſingulari quadam ac praecipua laude digni videntur, qui in adſequenda honeſtarum artium ſcientia operam & induſtriam ſuam collocant: tum ii praecipue, qui veluti maiore quodam numinis adflatu perculſi, ceteris omnibus poſthabitis, ad diuinarum rerum intelligentiam omnes cogitationes ſuas atque omnia ſtudia contulerunt.*

II. AETIOLOGIA. Nam mortalitatem noſtram diuinae naturae arctiſſima colligatione deuincit: *Nam ſi eorum omnium, quae in hac immenſa rerum vniuerſitate cernuntur, vnumquodque naturali ſui perficiendi deſiderio tenetur; & animus noſter, ad ſimilitudinem diuinitatis effictus tanto perfectior eſt, quanto propius ad illud, ex quo ductus & propagatus eſt, exemplar accedit: dubitari profecto non poteſt, quin ea ſit omnium praeſtantiſſima facultas, quae, quoad eius fieri poteſt, cum humanis diuina copulando, mortalitatem noſtram, quantum illius imbecillitas patitur, diuinae naturae arctiſſima colligatione deuinciat.*

III. APODOSIS, vbi

I. APPLICATIO. De ea dicere iuſſus, hanc ſpartam initio defugi: *De illius mihi facultatis laudibus hodierno die demandatum eſt ab iis, quorum & apud me plurimum valet, & apud omnes peraeque valere debet auctoritas, non vt eas quidem ſigillatim percenſere omnes, ac flore orationis conueſtire conarer: (quod & imperare iniquum; & ſuſcipere temerarium eſſet,) ſed vt ex earum innumerabili copia pauca quaedam ſeligerem, de quibus hoc ampliſſimo loco, vobis audientibus, explicarem. Qua de re quum mecum initio ageretur, refugiebam equidem tanti oneris magnitudinem.*

II. RATIONES & ILLVSTRATIONES: *veritus ne idem mihi contingeret, quod nobili olim ſophiſtae apud Hannibalem de rebus bellicis longa accurataque oratione diſputanti contigiſſe dicitur, ſi homo adoleſcens, & cum a ceteris rebus ſatis tenuiter inſtructus, tum in hoc genere penitus rudis, inter tot eruditiſſimos viros ad dicendum de rebus diuinis adgrederer. Illud etiam commonebat, quod praeclare a Platone ſcriptum noueram, orationi & iis rebus, quae oratione tractantur, quamdam inter ſe cognationem intercedere oportere, ex quo facile intelligebam conſequi, vt ad res diuinas pro dignitate tractandas diuinum quoddam requireretur orationis genus.*

III. BASIS. At nunc ſemel altum ingreſſo verba nimirum facienda ſunt: *At iſta quidem, re adhuc integra, fortaſſis maiore quadam cautione prouidenda fuerint: nunc quidem iam ſemel altum ingreſſis, quae nos cumque tempeſtas exceptura eſt, vela nimirum facienda ſunt.*

Quid de captatione beneuolentiae cenſendum? XII. Propoſitioni, quae vel baſi, vel apodoſi ſubiungi, vel eidem innecti ſolet, plerumque accedit *captatio*, quam vocant; *beneuolentiae*. Sed maiorem mihi laudem videntur mereri, qui beneuolentiam potius dicendi ſuauitate retinendam, quam multis verborum lenociniis captandam exiſtimant *).

*) Aut enim thema orationis ita eſt comparatum, vt auditoribus placeat, & tunc non erit, quod auribus inſidieris, & verbis ſeſamo ac papauere ſparſis captes beneuolentiam, ſed praeſtabit, dare operam, vt & elegante elabora-

elaboratione & ipſa dicendi ſuauitate auditorum ſpei ſatisfiat; aut ipſum thema vel eius tractatio faſtidio eſt : & tunc parum praeſidii erit in iſta beneuolentiae captatione. Faſtidioſum enim eſt aurium iudicium, nec tam beneuolentiae, quam voluptati vtilitatique obſequitur. Notum eſt, quid de A. Albino cenſuerit M. Cato, quum in principio hiſtoriae eius multis verbis veniam gratiamque malae exiſtimationis, ſi quid eſſet erratum, poſtulari legiſſet. Tum enim Cato: *Nae tu*, inquit, *Aule, nimium nugator es, quum maluiſti culpam deprecari, quam culpa vacare. Nam veniam petere ſolemus, aut quum imprudentes errauimus, aut quum compulſi peccauimus. Te, inquit, oro te, quis perpulit: vt id committeres, quod, priusquam faceres, peteres vt ignoſceretur?* CORN. NEP. apud GELL. *Noct. Attic. XI*, 8. (Catonianum illud quidem, & nimis ſeuerum fuerit, ſi quis eos reprehendat, qui officio vel obſequio adducti ad dicendum, deinde veniam illius vel obſequii vel neceſſitatis reſpectu petunt ſuae vel imbecillitati vel verecundiae. G.) Itaque & CICERONEM parcius huiuſmodi formulis captare beneuolentiam, animaduertimus, ſed plerumque iis argumentis, quae ἤθη vocant oratores, auditorum vel iudicum fauorem ſibi conciliare. At ſicubi vti conſtituit nouo quodam atque inuſitato genere dicendi, tali formula eum veniam precari animaduertimus. Exemplum reperias *in orat. pro Archia cap.* 2. *Quaeſo a vobis, vt in hac cauſſa mihi detis hanc veniam, accommodatam huic reo, vobis, quemadmodum ſpero, non moleſtam, vt me pro ſummo poëta atque erudiſſimo homine dicentem, hoc concurſu hominum litteratiſſimorum, hac veſtra humanitate, hoc denique praetore exercente iudicium, patiamini de ſtudiis humanitatis ac litterarum paullo loqui liberius, & in eiuſmodi perſona, quae propter otium ac ſtudium minime in iudiciis periculiſque tractata eſt, & vti prope nouo quodam & inuſitato genere dicendi.*

Qualis eſſe debeat concluſio?

XIII. In CONCLVSIONE plerumque vel quaedam ſit argumentorum repetitio ſeu anacephalaeoſis, vel paraeneſis quaedam ad auditores ſubnectitur, atque adeo adfectus aliquis moueatur *). Sed cauendum, ne in rebus non adeo magni momenti tragoedias agamus, eoque in illud incidamus vitium, quod ΠΑΡΕΝΘΥΡΣΟΝ vocari ſupra *P. I. cap.* 2. *num.* 53. monuimus **).

*) Atque eatenus recte poſt ARISTOTELEM monent rhetores, in exordio regnare ἤθη : in tractatione λόγους; in concluſione πάθη. Et hinc eleganter docet QVINCTILIAN. *Inſt. orat. lib. VI. c.* 1. *perorationis duplicem eſſe rationem, poſitam aut in rebus, aut in adfectibus. Rerum repetitionem & congregationem, quae Graece dicitur ἀνακεφαλαίωσις, a quibuſdam Latinorum enumeratio, & memoriam iudicis reficere, & totam ſimul cauſſam ponere ante oculos, & etiamſi per ſingula minus mouerit, turbam valere. Adfectus quoque eſſe neceſſarios, ſi aliter obtineri vera & iuſta, & in commune profutura non poſſint.*

**) Scilicet noſtrae orationes veterum illarum veluti vmbrae ſunt. Olim in orationibus pleriſque adfectus erant concitandi, & magnis in laudibus tota Graecia erat PERICLES, qui non loqui, ſed fulminare, & in eorum mentibus, qui audiſſent, quaſi aculeos quoſdam relinquere dicebatur. Quum enim iſti oratores vel de republica dicerent, vel de ciuium capite, & quidem apud plebem, quae non tam ratione, quam adfectu regitur : facile patet ratio, cur ea oratio omnium praeſtantiſſima viſa ſit, quae adfectus quam

vehementiſſime moueret. At hodie non de ciuium capite & fortunis, non de reipublicae ſalute aut interitu, ſed de rebus ſcholaſticis declamamus, vbi frigida plerumque eſt nimia adfectuum commotio. (Sed quidni diſcamus quoad licet, vt ſi res ferat pro rep., pro virtute, loqui aut ſcribere ita poſſimus, vt quibuſdam certe perſuadeamus? G.)

Qualis totius orationis ſtilus?

XIIII. Denique in orationibus vel declamationibus ſcholaſticis quam maxime ſtili habenda eſt ratio *). Conuenit vero huiuſmodi orationibus ſtilus mediocris **), oratorius ***), elegans ****), perſpicuus *****), nonnumquam etiam grauis & concitatus ******). Recte enim obſeruauit PLATO, *orationi & iis rebus, quae oratione tractantur, quamdam inter ſe cognationem intercedere oportere* †).

*) Plerumque enim non tam ob inſignem aliquam vtilitatem, quam ad oſtentandam eloquentiam habentur. Turpe ergo eſſet, dicendo infantiam prodere, quam tacendo potuiſſes diſſimulare.

**) De quo vide ſupra *part. I. c.* 2. *num.* 45. Hinc parum placent orationes Polonorum, quae ſemper cothurno incedunt, nec PHILIPPI MELANCHTHONIS, quae vix ultra dictionem tenuem adſurgunt. Vid. MORHOF. *Polyhiſt. I, 6, 3. 3. p.* 277.

***) Conf. ſupra *part. I, c.* 2. Vix ergo publici ſaporis ſunt orationes ERYCII PVTEANI, CASP. BARLAEI, M. ZVERI BOXHORNII, DOMIN. BAVDII, & in primis IO. CONR. DANHAVERI, qui poëticam potius, quam oratoriam exprimunt facundiam. IVST. LIPSII orationes elegantiores purioreſque ſunt eius epiſtolis, adeo vt eas nonnulli Lipſio ſuppoſitas exiſtiment. Vid. VINC. PLACC. *de Pſeudon. p.* 219.

****) De hoc ſtilo vide ſupra *part. I. c.* 2. Cauendum tamen, ne nimium elegantiae ſtudium in ſophiſticam, vt ita loquar, vaniloquentiam euadat.

*****) Vide ſupra *part. I. c.* 2.

******) Quoties ſcilicet adfectus mouendi. Adde tamen, quae ſuperiore paragrapho monuimus.

†) Operae pretium itaque fuerit, optimos hic recenſere oratores, quos a renatis litteris floruiſſe conſtat. Primas itaque partes merito M. ANTONIO MVRETO deferimus, cuius eloquentiam etiam IOS. SCALIGER in *excerptis Puteanorum*, & IAN. NIC. ERYTHR. *Pinacoth. III. p.* 74. admirantur. Proximi huic ſunt IO. CASA, de cuius opuſculis praeclare meritus eſt NIC. HIERON. GVNDLINGIVS, AON. PALEARIVS, M. ANT. MAIORAGIVS, DIONYS. PETAVIVS, PETR. IO. PERPINIANVS, Hiſpanus, de quo IAN. NIC. ERYTHR. *Pinac. l. c.* FRANCISCVS VAVASSOR, IO. CASELIVS, PETR. CVNAEVS & AVG. BVCHNERVS. Reliqui tantum non omnes longe infra mediocritatem ſubſiſtunt.

CAPVT

CAPVT III.

DE PANEGYRICIS.

I.

Panegyricus quid ſit?

A Declamationibus differre ORATIONES PANEGYRICAS *), iam ſupra obſeruauimus. *Eſt* vero λόγος PANEGYRICVS ORATIO *ſollemnis **), in laudem perſonae illuſtris ſtilo magnifico elaborata ***), & in ſplendido auditorum congreſſu habita.*

*) Panegyricae dictae ſunt hae orationes, *ὅτι πάντας ἤγυρον, quia omnes congregabant*, vt recte obſeruat SCALIG. *poët. III.* 109. Tales conuentus Athenis erant ludi quinquennales, de quibus DIONYS. HALIC. *Fragm. Rhet. I.* ſed & quatuor illi ludi Graeciae, Olympici, Nemei, Pythii & Iſthmii *panegyres* dicebantur. SCAL. *de art. poët. I.* 23. Quum vero in eiuſmodi conuentibus etiam orationes in laudem virorum illuſtrium, & bene de patria meritorum haberentur: orationes iſtae dictae ſunt *panegyricae*. (Nempe his conuentibus certabatur vt de corporis viribus & agilitate, ſic de eloquentia, quam hic *ἐπεδείκνυντο, in ſe eſſe oſtendebant* rhetores: unde *ἐπιδεικτικὸν* ſ. *demonſtratiuum genus* dictum eſt, cuius materiem ſumebant laudes hominum, Deorum, rerumpublicarum &c. G.)

**) Omnes ergo panegyricae orationes ſunt laudatoriae; ſed non omnes laudationes ſunt orationes panegyricae. Sollemnis enim eſſe debet huiuſmodi oratio, & hinc in magna quadam celebritate haberi. Dicuntur enim *ἀπὸ τοῦ πανηγύρειν*, id eſt *a congregando*, adeo vt & *nundinarum πανήγυριν* dixerit CICERO *epiſt. ad Att. I*, 14. (Tali celebritati deſtinatum finxit ISOCRATES ſuum *πανηγυρικὸν λόγον*, in quo X. vel XV. annis elaborauit. Argumentum, Athenienſes Lacedaemoniis praeferendos in ducatu contra Perſas. G.)

***) Stilo panegyricae orationis adeo propria eſt magnificentia, vt Graeci ideo panegyricum vocent, quidquid eſt ſplendidum, elatum atque admirabile. Sic PLVTARCHVS Praeciam, ſcortum nobile vocat *πανηγυρικήν*. Et ATHENAEVS Apelicota Teium *πανηγυρικῶς* potius, quam *στρατιωτικῶς*, educatum ait. Vid. CAEL. RHODIGIN. *Lect. ant. XXVIIII*, 12.

An viri ſapientis ſit ſcribere panegyricos?

II. Quandoquidem vero ſplendidae eiuſmodi ac veluti ambitioſae laudationes non facile ab adulatione vacuae eſſe ſolent: multi eas vix putant ferendas *). Enimuero quum virtutem tollere videatur, qui laudem omnem & gloriam remoueri iubet **): malim ego quidem non tam ipſas illas orationes, quam adulationem ſeruilem & paraſiticum veluti oratorum quorumdam obſequium reprehendere ***).

*) Iam

*) Iam olim optimi quidam principes ſibi dicendos panegyricos ipſi magnopere deprecati ſunt. Peſcennius Niger cuidam panegyricum recitaturo: *Scribe*, inquit, *laudes Marii vel Hannibalis, vel alicuius ducis optimi, vita functi, & dic, quid ille fecerit, vt eum nos imitemur. Nam viuentes laudare irriſio eſt, maxime imperatores, a quibus ſperatur, qui poſſunt necare, qui proſcribere: ego autem viuus placere volo, mortuus etiam laudari.* AEL. SPART. *Peſcenn. Nig.* 11. De Alexandro quoque Seuero, principe optimo, auctor eſt LAMPRID. *in vita eius* 35. *oratores & poëtas non ſibi panegyricos dicentes, quod exemplo Nigri Peſcennii ſtultum dixerit, ſed aut orationes recitantes aut facta veterum, libenter eum audiuiſſe.*

**) Virtutis enim comes eſt laus & gloria, & pleriſque non ſolum rerum bene geſtarum praemium, verum etiam incitatrix ad res maiores alacriter ſuſcipiendas conſtantiſſimeque peragendas. Vnde PLINIVS: *poſtquam*, inquit, *deſiimus facere laudanda, laudari quoque in ptum putamus.* CELLAR. *praef. ad Panegyr. vet. XII.*

***) Nonnumquam tamen laus eiuſmodi, quantumuis nimia, non tam adulatio videtur, quam admonitio. Multis ſane PLINIVS ſplendido illo panegyrico ſuo non tam virtutes Traiani celebraſſe, quam eum, qualis eſſe debeat, admonere voluiſſe videtur. Ceterum eleganter laudationis atque adulationis diſcrimen oſtendit LVCIANVS *in apologia* ὑπὲρ τῶν εἰκόνων *Tom. III. p.* 327. *ſequ.* vbi docet, *aſſentatorem quaecumque ſui compendii cauſſa laudare, nullaque veritatis ratione habita, ea omnia immodicis laudibus extollenda exiſtimare. Impudenter quoque mentiendo illum plura addere de ſuo, adeo vt non vereatur Therſiten quoque forma turpiſſimum ipſo Achille pulcriorem dicere, & Neſtorem inter omnes eos, quotquot ad Ilium pugnaturi venerint, natu minimum. Perſanctе quoque eum deieraturum, Croeſi filium acutiore eſſe auditu praeditum Melampode, praeterea Iphnea acutius cernere quam Lynceam, dummodo ſpes aliqua conſequendi lucri ob mendacium adpareat. Porro autem laudatorem nequaquam mentiri, aut addere aliquid, quod in totum in laudato non compareat, ſed ea, quibus quis natura praeditus ſit bonis, tametſi non admodum magna ſint, extollere: nec lucrum ea laude captare, ſed iuſtum virtutibus pretium ſtatuere*, cetera.

Quinam e veteribus eiuſmodi orationes ſcripſerint?

III. Ceterum in panegyricis conſcribendis e veteribus ingenium exercuerunt PLINIVS*) & duodecim illorum panegyricorum auctores, CL. MAMERTINVS, EVMENIVS, NAZARIVS, AVSONIVS, LATINVS PACATVS**), quos coniunctim poſt alios edidit CHRIST. CELLARIVS***).

*) PLINII panegyricus arte magna, nec minore dictionis concinnitate compoſitus eſt. In primis vel ideo commendari meretur, quod & ciuilium rerum periti copioſiſſimum prudentiae imperatoriae penu in luculentiſſima illa oratione deprehendunt.

**) Auctores hi pro temporum, quibus floruere, varietate, vario ſtilo vtuntur. Incedunt fere cothurnis, & nonnumquam poëtico magis, quam oratorio dicendi genere delectantur. Laudari tamen meretur artificium oratorium, niſi quod nonnumquam nimis ad ſeruile obſequium ſeſe demittere videntur.

***) Seorſum hos auctores recenſuit, notiſque ac indicibus ſuo more illuſtrauit CHRISTOPHORVS CELLARIVS, *Halae* CIƆIƆCCIII. 8.

IIII. Nec

IIII. Nec deſunt, qui a renatis litteris panegyricos in laudem ſummorum principum ſcripſerunt *). Eminent in his ERASMVS, PIERIVS WINSEMIVS, EZ. SPANHEMIVS, AVG. BVCHNERVS, IO. HENR. BOECLERVS, OCT. FERRARIVS, DAN. EREMITA, ANT. MALAGONELLVS & quidam, quos noſtra hac aetate in hac arte excelluiſſe conſtat **). *Quinam e recentioribus?*

*) Non vna exſtat panegyricarum orationum collectio. Praecipua aliquot voluminibus prodiit *Hanou.* cIↄ Iↄc XIII. 8. ſed orationes non omnes his tomis comprehenſas eiusdem eſſe commatis, recte obſeruauit MORHO?. *Polyhiſt. I, 6. 3. 6. p.* 280. T. I.

Eraſmus. Exſtat huius ERASMI oratio panegyrica ad Burgundum principem, optima, multaque eruditione referta, in cuius etiam ſtilo nihil poterit deſiderari, iudice eodem MORHOFIO *l. c.*

Winſemius. Exſtant huius oratoris panegyrici varii, veluti in laudem Guſtaui Adolphi, regis Sueciae, *Franequ.* cIↄIↄcXXXIII. fol. in exceſſum Henrici Naſſouii, *Franequ.* cIↄIↄcXXXXI. fol. & alii. Guſtaui ſane Adolphi, regis incomparabilis & magni libertatis Germanicae puriorumque ſacrorum vindicis res geſtae plurimorum eruditorum ingenia excitarunt, vt eas aeternitati pro virili conſecrare anniterentur. Neſcio tamen an non palma debeatur DAN. HEINSIO, cuius excellentiſſima de laudibus Guſtaui Adolphi oratio nemini ignota eſt.

Spanhemius. Splendido admodum & plane antiquo ſtilo EZ. SPANHEMIVS laudauit Chriſtinam, Sueciae reginam, *Gen.* cIↄ Iↄ CLII. 4. Exſtat eiusdem panegyricus genethliacus de nato Electori Brandenburg. filio.

Buchnerus. Buchneriana oratione nihil poteſt eſſe ſplendidius, nihil vberius, nihil grauius. Nonnumquam tamen paullo longius a puritate illa caſtitateque terſae Latinitatis diſcedit, quod iam ab aliis eſt obſeruatum.

Boeclerus. Huius variae exſtant orationes panegyricae *Tomo III. diſſertat. academicarum.* Sed agmen facile ducit illa in laudem Chriſtinae reginae, rerum ſummam ſuſcipientis, *Vpſaliae* habita.

Ferrarius. Huius praecipue laudandae ſunt orationes binae, quarum altera in laudem Chriſtinae, reginae Sueciae, conſcripta, ſub titulo *Pallas Suecica*, altera in laudem Ludouici XIIII. regis Franciae, prodiit *Venet.* cIↄIↄcLXVI. 4.

Eremita. Exſtat huius luculentiſſimus panegyricus Coſmo Mediceo, Magno Hetruriae Duci, dictus, de quo multi iudicarunt, ita in eo omnem artis oratoriae adparatum exhauſiſſe DANIELEM EREMITAM, vt, ſi iterum ipſi dicendi obtigiſſet occaſio, nihil ſibi eloquentiae ac artis ſupereſſe, fuiſſet intellecturus. Sed edidit tamen & alterum panegyricum in laudem Ferdinandi Medicei. Recuſos illos cum aliis eiusdem opuſculis habemus *Vltrai.* cIↄ Ic CCI. 8. *cum praefatione* GRAEVII.

Malagonellus. Prodierunt MALAGONELLI orationes *Romae* cIↄIↄcLXXXXVII. 12. ſed facile adparet, eas non tam Ciceronis aliorumque caſtae orationis ſcriptorum facundiam, quam argutum illud Plinii dicendi genus, quod florida ſententiarum varietate aures permulcet, ſapere. Vid. MORH. *Polyh. l. c. p.* 208.

**) Plures aetate noſtra prodierunt panegyrici, quos omnibus his facile oppoſueris. Praecipue tamen in Belgio IO. GE. GRAEVIVS, & P. BVRMANNVS. Helmſtadii CASP. COERBERVS & IVST. CHRISTOPHORVS BOEHMERVS. Vitembergae CONR. SAM. SCHVRZFLEISCHIVS & I. G. BERGERVS. Altorfii Noricorum C. G. SCHVVARZIVS. Halae CHRISTOPHORVS CELLARIVS & NIC. HIER. GVNDLINGIVS, magnam hos dicendi genere laudem ſibi pepererunt, quamuis fatendum ſit, GVNDLINGII dictionum non vbique veterem illam purita-

tem atque elegantiam, quam in CELLARIO aliisque miramur, redolere. Vnde merentur variae illorum orationes, quae & colligantur, & diurna nocturnaque verſentur manu.

Quotuplices ſint orationes panegyricae?

V. Vt vero, quomodo ſcribendi ſint panegyrici, tanto magis pateat: ſciendum eſt, eos eſſe duorum generum. Alii enim ANALYTICA *), alii SYNTHETICA **), quam vocant, methodo conſcribuntur. VOSSIVS tertium genus addit, quod *mixtum* vocat, *lib. I. cap 9.* †

*) *Analyticam* methodum ſequimur, quoties viri cuiusdam illuſtris hiſtoriam ordine temporis percenſemus. Sic PLINIVS auſpicatus a Traiani adoptione, quae is deinde in imperio geſſerit, paullo adcuratius exponit. Sic & LATINVS PACATVS laudaturus Theodoſium, primum de patria Hiſpania, deinde de patre, tum de dotibus fortunae, hinc porro de virtutibus dotibusque animi, denique de rebus geſtis agit. Et ita quidem plerique ſolent elaborari panegyrici, qui adeo nihil aliud ſunt, quam hiſtoriae vel vitae magnorum virorum, multis ſententiis atque locis communibus, tamquam gemmis quibuſdam, illuminatae.

**) *Syntheticos* panegyricos vocamus, in quibus thema quoddam tractandum ſuſcipitur, quod deinde ex vita hiſtoriaque viri cuiusdam illuſtris illuſtratur. Exemplo eſſe poteſt panegyricus CL. MAMERTINI Maximiano Herculeo dictus, in quo demonſtratur, *Herculeum, quum ad reſtituendam rempublicam a Diocletiano vocaretur, plus tribuiſſe beneficii, quam acceperit.* Vid. *paneg. vet.* I, 3. Hoc thema deinde petitis ex eius hiſtoria vitaque argumentis demonſtrat. Ita & BVCHNERVS Henricum a Friſen laudaturus, magni cancellarii ſiſtit imaginem, eumque & genere nobilem, & virtute ornatum, & auctoritate conſpicuum, & doctrina prudentiaque inſignem eſſe debere, exemplo eius demonſtrat. Ceterum ſynthetica haec laudandi ratio ab ipſo CICERONE inuenta videtur, quippe qui in *oratione pro lege Manilia* eadem fere methodo Pompeium Magnum collaudat.

† (Vbi enarratis his quae ad ortum, pueritiam, adoleſcentiam pertinent, virilis aetatis claſſes quaedam conſtituuntur laudum v. g. vitae publicae & priuatae; prudentiae, iuſtitiae aliarumue virtutum. G.)

Earum argumenta ex hiſtoria petenda.

VI. Quemadmodum ergo declamationibus diſciplinae *), ita panegyricis hiſtoria adparatum ſufficit **): neque quisquam ſcribet panegyricum, niſi qui interiorem viri laudandi vitam atque hiſtoriam in numerato habet.

*) Vid. ſupra *cap.* 2.

**) Siue enim analytica, ſiue ſynthetica methodo panegyricus ſit elaborandus, vtramque paginam facit viri illius (ſ. feminae, quin ciuitatis, populi, &c. G.) cui conſecratus eſt, hiſtoria. Vnde primo omnium ſollicitum de ea eſſe oportet oratorem. Quemadmodum vero ſuperiore capite declamationem ſcripturos res e diſciplinis collectas in certas claſſes ac argumenta diſpeſcere iuſſimus: ita & hic hiſtoria viri, quem laudaturi ſumus, in certas periodos deſcribenda eſt. Et quidem, ſi ſyntheticam methodum eligimus, argumenta iam nota ſunt. Quamuis & hic loci communes ſaepe ex intima philoſophia morali, iurisprudentia naturali, & ciuili maxime prudentia depromendi ſint. Deinde vero diſpiciendum, quid ex hiſtoria vel

vita

vita viri laudandi ad probandam illam orationis partem aliquid conferat. Sin magis placeat methodus analytica: laudandus erit heros noſter a *patria*, *parentibus*, *educatione*, *dotibus corporis*, *fortunae*, *animi*, *rebus geſtis*, *cet.* Quotcumque ergo mihi laudabilia in hiſtoria eius offeruntur, totidem naſci mihi intelligo panegyrici argumenta. (Loci illi *a patria*, *parentibus &c.* non tantum directe valent, quoties illuſtria & ſecunda commemorare licet; ſed etiam ex contrario, ſi obſcuram & contemtam patriam quis illuſtrauit, ſi ex malis ortus, praue educatus bonus ipſe tamen euaſerit &c. Caute tamen iſta, in viuis certe, vel apud illorum poſteros, tractanda ſunt. G.)

VII. Collecto igitur ex hiſtoria adparatu, eodemque in partes aut argumenta diſtributo, ſingulae partes erunt elaborandae. Verum caue hic eodem modo, quo in declamationibus, procedas. Quum enim, in his argumentum vnumquodque per ſyllogiſmum vel enthymema oratorium diſponatur *): in panegyricis ſingula argumenta *loco communi* & ipſa *hiſtoria* conſtant **). Singula argumenta conſtant loco communi & hiſtoria.

*) Vide *caput antecedens.*

**) *Locus communis* oſtendit, rem eſſe laudandam; (quod quidem ipſum per ſyllogiſmum nonnumquam perficitur, qui Aetiologiae in Loco communi locum ſubit. G.) *hiſtoria* vero, laudem iſtam in virum illum illuſtrem cadere, demonſtrat. Solet tamen nonnumquam locus communis vel omitti, vel breui certae ſententiae includi. Nonnumquam etiam locus communis hiſtoriae, nonnumquam haec illi praemittitur, aliquando inter ſe miſcentur.

VIII. *Locus communis* facile inuenietur, conſiderato paullo adcuratius argumento *). Quomodo vero elaborandus diſponendusque ſit, iam priore huius opuſculi parte docuimus **). Quomodo loci communes elaborandi?

*) E. g. ſi quis laudandus eſſet a genere, loci communes tractari poſſent, ſplendidos natales multum conferre ad auctoritatem: illuſtri ſanguini ineſſe quosdam virtutis igniculos: incitatrices ad res magnas gerendas eſſe virtutes exemplaque maiorum. (Sic etiam in contrariis de quibus ad §. praec. dictum. G.) Porro ſi de peregrinationibus eiusdem dicendum eſſet: locum inuenirent tractationes de peregrinandi prudentia, de vtilitate peregrinationum, cet.

**) Vide ſupra *lib. I. c. 3. num. 11. ſequ.*

VIIII. *Hiſtoria* ipſa non nuda recenſenda, ſed intermixtis ſubinde iudiciis politicis & moralibus, nec non variis ſimilitudinibus, exemplis, teſtimoniis illuſtranda *). Nihil enim occurrere debet in panegyricis, niſi illuſtre, ſublime, magnificum. Quomodo hiſtoria?

*) Alias enim nihil intereſſet inter hiſtoriam & panegyricum. Hinc vita variis iudiciis & illuſtrationibus, tamquam gemmis, diſtinguenda eſt. Exempli loco proferemus partem panegyrici noſtri, quem ſempiternae memoriae SAMVELIS STRYKII aliquando conſecrauimus. In eo educationem huius viri ita narramus, vt ſubinde intertexamus iudicia quaedam ac illuſtrationes, quas alio charactere a reliqua hiſtoria hic diſtinguemus: *Vix inaeſtimabile hoc coeli depoſitum deoſculati fuerant parentes: vix mirificam filii indolem e iucundis puerilis pru-*

Digitized by Google

dentiae praeludiis animaduerterant: quum diligenter ac prouide circumſpicerent viros, qui tantae ſpei admouerentur, ingeniumque ad ſumma omnia natum adcuratiſſime formarent. Lentium, non ignobile in Marchia caſtellum, quaſi omne ſibi decus in STRYKII natalibus conſtaret, *non alia ferebat ingenia, quae iuuenilibus ſtudiis praeeſſent. Sed defectum suppleuit parentum pietas, qui non detrectarunt peregre alere filium, quem domi adhuc fauſtis ſub penetralibus nutriuerant*: pulcherrimo prodigalitatis genere gloriam hanc lucrati, quod STRYKIVM orbi dederint, quo maius dare nihil potuiſſent. *Miſſus hinc Seehuſium, & mox*, ſchola hac tantum ingenium non diuiius capiente, *Coloniam Marchicam, dici non poteſt quam praecoci incremento adoleuerit. In perpoliendo illo honeſtiſſima aemulatione concertarunt Voſſius, Mullerus, Wellius, digni hoc diſcipulo magiſtri*: de quibus identidem cogitanti maxime fit ambiguum, illine STRYKIO, an hic ipſis debere plura videatur. STRYKIO enim illi ad humanitatem optimasque artes: hic illis ad gloriam profuit; illi huic doctrinae ſufficerunt copias: hic reddidit aeternitatem. O beatum diſcipulum his magiſtris! O beatiſſimos magiſtros diſcipulo tali! *Sexennium iam in ſtudiis iſtis tirocinia ingenii incredibili cum laude poſuerat, talemque ſe praeſtiterat vbique, vt & aequalium generoſorum conatus, & magiſtrorum opinionem ingenio vinceret: reliquum erat, vt vinceret ſe ipſum, eumque campum inueniret, in quo virtus eius excurreret latius, & parta tot vigiliis doctrina mirifice ſe in publico conſpectu explicaret.* Proditum memoriae eſt, Aeſculapii quondam filiis ad commendandam artis auctoritatem ſuffeciſſe, ſi Alexandriae ſe dicerent eruditos. *Eadem tunc erat Leucoridis fama, ad quam, tamquam ad mercaturam bonarum artium, non ſolum e vicinia, ſed & diſſitiſſimis regionibus ingens quotidie multitudo confluebat, exemplum inde petitura melioris cuiusdam cultiorisque doctrinae. Hic grauiora auſpicatus* STRYKIVS, *celeriter antecellere omnibus ingenii gloria viſus eſt.* Quid tam eſt praeter conſuetudinem, quam adoleſcentulum, reipublicae deſtinatum, politiſſima humanitatis ſtudia in academiis excolere? *excoluit*: philoſophiae ſe totum tradere? *tradidit*: his praeſidiis animum ad maiora nitentem praemunire? *praemuniuit. Vidiſſes illum iam in Sperlingii ſcholis caſtioris ſapientiae receſſus curioſe indagantem, iam duce elegantiſſimo Kirchmaiero nouos conatus manſuetioribus litteris impendentem, iam reliquorum philoſophorum inhaerentem ſubſidiis. His meditamentis* NOSTER *praeluſit eruditioni*, quam orbis mox erat admiraturus. Eat in omnis aeui memoriam tam illuſtre exemplum, & pudore ſuffundat poſteros, qui ſuas praecipitando curas, illotis, quod aiunt, manibus ſublimiorum ſcientiarum ſacra turbant, & nouo genere furoris, prius eruditi eſſe volunt, quam erudiri. *Aliud animo ſedit ſapientiſſimo* STRYKIO, *qui quum ad veram Alciatorum, Hotomanorum, Budaeorumque gloriam, non dormitantem illam oſcitantemque gloſſatorum ſapientiam conniteretur, ſtudiis elegantioribus ſelectiſſimam indolem admouit*, quae & fundamentum ſternunt eruditioni reliquae, & ſui neglectum per omnem vitam ſeuera vltione vindicant. Quantum ceteris adoleſcentibus ad ſalutandos amicos, quantum ad corporis exercitationem, quantum ad alias voluptates innoxias, & ad ipſam requiem animi & corporis conceditur temporis; quantum alii tribuunt intempeſtiuis conuiuiis, quantum denique aleae, quantum pilae: tantum ille ſibimet ad haec ſtudia recolenda ſumſit. Cuius quidem conſilii quantos fructus per omnem vitam perceperit, ſi alia deeſſent huius rei argumenta, vel ex ipſo, quod paullo poſt amplexus eſt, iuris prudentiae ſtudio adparuit. *Sublimioribus enim his ſacris initiatus, nihil reliquit intactum, nihil intentatum, nihil, quod non ſagaciſſima mente penetrarit. Siue ſe vaſto iuris Romani mari ſe committeret, ſiue ſe praerupto ſpatioſiſſi-*

tioſiſſimoque legum pontificiarum pelago crederet, ſiue rerum denique ciuilium adſurſceret fluctibus; his ſemper velis ſecurus tam feliciter enauigauit, vt nullis adlideretur errorum ſcopulis, nulla popularium opinionum incurreret breuia, nullas ignorantiae ſyrtes pertimeſceret. Quid ex Zieglero, Lyſero, Klengelio? quid ex Nergero? quid deinde in Viadrina ex Dechero, Brunnemanno aliisque doctiſſimis viris de omni iuris legumque ratione accepit, quod non animo ita praeparato tam facile haeſerit, vt non tam diſcere, quam reminiſci quodammodo & recordari, ex illa vetere Platonis ſententia, videretur? *quam fortunato conatu omnes & Romanae diſciplinae & Germanici iuris rationes & diuortia vaſto animo eſt complexus? Quam nihil ex impetu legibus & inſtitutis ignorare ſe paſſus eſt?* Hunc in modum deformatus & lineis omnibus expreſſus exſcriptusque erat ille STRYKIVS, qui ingenii atque eruditionis magnitudine oculos in ſe non patriae ſolum, ſed vniuerſae Germaniae eſſet conuerſurus. Id tantum ad ſummam laudem reſtabat, vt partes quaedam expolirentur amplius, & inducto veluti colore illuminarentur, vt tamquam in Apellea tabula, ſic in STRYKIO, nihil pulcritudinis aut artificii deeſſet.

X. *Stilus* panegyricorum ſit ſublimis *), grauis **), acutus ***), nonnumquam etiam, ſi ita ferat materiae ratio, concitatus ****). Obſeruandum tamen, ſublimis etiam ſtili certos veluti gradus eſſe. Vnde quo illuſtrior eſt, quam laudamus, perſona; eo ſublimiorem grauioremque eſſe ſtilum oportet *****). Qualis ſit panegyricorum ſtilus?

*) Vide ſupra *part. I. c. 2. num. 46.*

**) Maxime haec grauitas in locis communibus & iudiciis, quae hiſtoriae immiſcenda eſſe diximus, elucet. Vide ſupra *part. I. c. 2.*

***) Attamen vt in omni vita, ita & hic illud adprime vtile eſt, NE QVID NIMIS. PLINIVS & ſequentes panegyricorum ſcriptores, in primis AVSONIVS, plus iuſto indulgent ingenii acumini, quod etiam vbique oſtentant IO. VVOVVERVS & ANT. MALAGONELLVS. Caſtiores ea in re M. ANT. MVRETVS, AVG. BVCHNERVS, IO. GEO. GRAEVIVS, C. G. SCHVVARZIVS, quos merito imiteris. Conf. *part. I. c. 2. num. 63.*

****) Stilus concitatus panegyricorum praecipue in exordiis & concluſionibus locum habet, quoties adfectus mouendi ſunt vehementiores. Conf. *part. I. c. 2. num. 54.*

*****) Quum enim inter rem, de qua diſſerimus, ipſamque orationem quamdam veluti proportionem eſſe oporteat: facile patebit, ſublimiorem eſſe debere ſtilum in panegyrico magno alicui principi conſecrato: paullo remiſſiorem vero, ſi viri vel rerum geſtarum, vel eruditionis ſcientiaeque gloria conſpicui, virtutes ſint celebrandae. Hinc grandiore oratione AVG. BVCHNERVS Guſtaui Adolphi, regis Sueciae & Joannis Georgii I. Electoris Saxoniae laudes enarrat, quam FRISII, NETSCHII, ROEBERI, SENNERTI. Minus hoc obſeruauit IO. HENR. BOECLERVS, cuius oratio paene ſemper eſt eadem.

XI. Ad *exordium* & *concluſionem* quod attinet, nihil ſingulare habent panegyrici, niſi quod in vtraque parte vehementiores moueri ſoleant adfectus, quam qui in declamationibus locum habere poſſunt *). Quid in exordiis & concluſionibus obſeruandum?

*) Nam ſaepe in panegyricorum vel exordiis vel concluſionibus vti ſolemus apoſtro-

Digitized by Google

apoſtrophis, ſermocinationibus, proſopopoeiis, exclamationibus, aliiſque figuris patheticis, quae in declamationibus non ſolum intempeſtiuae, verum etiam frigidae plerumque eſſent futurae.

CAPUT IIII.

DE DIALOGIS.

I.

Dialogi, etſi hodie rariores, laudem tamen merentur.

IN ſcriptionibus proſaicis, locum haud poſtremum merentur dialogi, qui veteribus non modo *), verum etiam vltimi aeui ſcriptoribus quibusdam **) fuere in deliciis. Et quamuis hodie paene ab vſu receſſerint, digni tamen ſunt ob iucunditatem ac elegantiam, ***) de quibus praecepta nonnulla ****) ſuppeditemus.

*) Summis Graecorum philoſophis ea ſcribendi methodus mirifice placuit. Hodienum exſtant PLATONIS, AESCHINIS & XENOPHONTIS dialogi plane egregii. Nec ignoti ſunt ATHENAEI δειπνοσοφισταὶ, LVCIANI *dialogi*, aliaque huius generis opera. E Latinis in dialogis ſcribendis excelluit CICERO, qui & philoſophica & oratoria ſcripta pleraque hac methodo compoſuit. (VARRONIS *de re ruſtica libri III.* ipſi quoque formam dialogi habent. G.) Exſtat etiam CORN. TACITI vel potius incerti auctoris de cauſſis corruptae eloquentiae dialogus elegantiſſimus, cui iungendus MINVCII FELICIS inſignis dialogus, quo Chriſtianae religionis cauſſam contra gentilium calumnias perorauit. Omitto MACROBIVM, qui (in Saturnalibus G.) ATHENAEVM, (in δειπνοσοφιστῶν libris G.) non infeliciter imitatus eſt, & alios.

**) Recentioribus paullatim vel diſplicere, vel ignota eſſe coepit haec ſcribendi ratio. Neque tamen nulli aliquid ea in re auſi ſunt. Nam ut colloquiorum ſcriptores omittam, & qui in vernacula eiusmodi quid tentarunt; non inuenuſti ſane ſunt dialogi quidam M. ANT. MAIORAGII, IANI NICII ERYTHRAEI, IVSTI LIPSII.

***) Quemamodum enim omnis imitatio habet, quod nos capiat atque oblectet: ita non poteſt non dialogus cum voluptate legi, qui doctorum virorum mores, vrbanitatem differendique rationem veluti in theatro ſiſtit. Nec iucunditate ſolum, ſed & vtilitate ſua, nonnumquam ſe commendant dialogi. Quum enim veritates nonnullae ita ſint comparatae, ut ſi nudae ac ſine inuolucro ſiſtantur, animo parum compoſito duriores videri poſſint: conſultiſſimum erit, argumentis in vtramque partem adlatis, de iis diſputare, & lectori permittere iudicium. Cui rei maxime inſeruient dialogi. Vnde facile patet, cur GALILAEVS A GALILAEIS librum de ſyſtemate mundi dialogiſtica, quam dogmatica, methodo conſcribere maluerit. Et neſcio ſane, an non id innuere voluerit QVINCTILIANVS, quando dialogis libertatem adſcribit, *lib. X. c. 5. Quapropter hiſtoriae nonnumquam vbertas in aliqua exercendi ſtili parte ponenda, & dialogorum* LIBERTATE *geſtiendum.* Quamuis enim ibi pro *libertate* Voſſiani codices habeant *vbertate*: tamen quum id vocabulum iam paullo ante

Digitized by Google

ante adhibuerit ſcriptor elegantiſſimus, non ſane veroſimile eſt, eum illud hic repetere voluiſſe.

****) Equidem iam olim elegantem de dialogo librum edidit CAR. SIGONIVS ad Io. Moronum, cardinalem, excuſum *Venet.* cIↃ IↃ LXII. & *Lipſ.* cIↄIↄLXXXXVI. in 8. Sed ille hiſtoricus potius & criticus eſt, quam rhetoricus, quod & de GEORGII PASCHII diatriba de vſitata veterum exemplo ratione tradendi per dialogos, *Kilonii*, cIↄIↄcc. 4. edita, dicendum videtur.

II. *Eſt* vero DIALOGVS *fictum* *) *inter viros doctos* **) *colloquium, quo variae de materia quadam dubia ſententiae* ***) *expenduntur.* Dialogus quid ſit

*) Pleroſque ergo dialogos ſermones perſonis tribuere, quos numquam inter ſe habuere, ſatis conſtat. Ac proinde SOCRATES, viſo PLATONIS Lyſide: *Proh Dii immortales*, inquit, *quam multa de me mentitur adoleſcens!* DIOG. LAERT. III. 35. Non magis veras eſſe, quae in LVCIANI, CICERONIS, aliorumque veterum dialogis viris ſummis tribuuntur, orationes, facile vnusquisque, qui in his non plane hoſpes eſt, intelliget. (CIC. Fam. IX. 8. ad Varronem, *Puto fore, vt cum legeris mireris, nos id locutos eſſe inter nos, quod nunquam locuti ſumus. Sed noſti morem dialogorum. G.*)

**) Exſtant etiam dialogi, in quibus Dii vel mortui in campis Elyſeis inter ſe confabulari finguntur, quales e veteribus LVCIANVS confecit. (Cuius etiam meretrices & ſutores & galli adeo colloquuntur. G.) Hos POETICOS dicere poſſis ob ingenioſam fictionem, quae hic vtramque paginam facit. Sed quum ob futiles libellos noſtra memoria hac methodo ſcriptos hi dialogi fere ridiculi facti ſint: iis iam quidem non immoramur.

***) Equidem, quemadmodum familiares de rebus variis inter ſe caeduntur ſermones: ita & dialogos de rebus omnibus conſcribi poſſe, nemo dubitauerit. Sed quum hic de iis potiſſimum agamus colloquiis, quae inter viros eruditos habita finguntur, hi vero non videantur de lana caprina ſermocinari: aptiſſimam dialogis materiam ſuppeditabunt quaeſtiones dubiae, de quibus in vtramque partem ſolet a viris doctis diſputari. Sic CICERO modo diuerſas de Diis ſententias, modo ancipites veterum de diuinatione diſputationes, modo quaeſtiones de fato, vel de ſumma hominis felicitate, examinat paullo adcuratius.

III. Quamquam autem multiplices ſunt dialogi *): praecipue tamen hic obſeruandum, alios HISTORICOS **) eſſe, alios COMICOS ***). Quae diuiſio non ab obiecto, ſed a forma vel ſcribendi ratione, deſumitur. Quotuplices illi ſint?

*) Sic PLATONIS dialogi vulgo diuidi ſolent in φυσικὸς, qualis eſt *Timaeus*; ἠθικὸς, qualis eſt *Apologia Socratis*; λογικὸς, quales ſunt *Theages*, *Cratylus*, *Sophiſta*, *Laches*: ἐλεγκτικὸς, quales *Parmenides & Protagoras*; πολιτικὸς, quales *Criton*, *Phaedo*, *Minos*, *Sympoſion*, *Leges*, *Menexenus*, *Clitipho*, *Philetus*; πειραστικὸς, quales *Euthyphron*, *Meno*, *Ion*, *Charmides*; μαιευτικὸς, qualis *Alcibiades*; ac denique ἀνατρεπτικὸς, quales *Hippias*, *Euthydemus & Gorgias*. Vid. ALBINI *introd. in Platonis dialog. n. 5.* apud FABRIC. *Biblioth. Graec. III, 2. p. 46.*

**) *Hiſtoricos* dialogos voco, in quibus, quid inter perſonas actum ſit, hiſtorice narratur. Tales ſunt CICERONIS

dialogi

Digitized by Google

dialogi de oratore, de finibus, de diuinatione aliique, in quibus tum occaſio colloquii, tum ipſi, qui inter amicos vltro citroque habiti ſunt, ſermones hiſtorice enarrantur.

***) *Comicos* adpello dialogos, vbi, ſine narratione, ſermones perſonarum, directa oratione, proponuntur. Tales ſunt CICERONIS dialogi *de legibus*, vt & eiusdem *Topica ad Trebatium*, nec non *partitiones oratoriae*. PLATONIS etiam, LVCIANI & ERASMI dialogi plerique ſunt comici.

Quales perſonae eligendae in dialogis hiſtoricis?

IIII. Ad hiſtoricos quod adtinet dialogos, primo omnium eligendae ſunt perſonae, & quidem tales, quae vno eodemque tempore vixerunt *), & quas ita loquuturas fuiſſe veroſimile ſit **).

*) Ridiculum ergo eſſet v. c. Abrahamum, Petrum & Mahumedum colloquentes introducere, qui quum eodem tempore haud vixerint, nec colloqui profecto inter ſe potuerunt. Et tamen ne PLATO quidem ſibi ab hoc vitio temperauit, qui in *Timaeo* philoſophum hunc Pythagoraeum introducit colloquentem cum Socrate, quos tamen *eodem ſaeculo haud vixiſſe*, iam MACROB. *Saturn.* I, 1. obſeruauit, quamquam & CICERO *de finib. V.* eum a Platone auditum referat. Immo & Socratem cum Parmenide, cuius pueritia vix Socratis ſenectutem adprehenderit, & Paralum ac Xanthippum, Periclis filios cum Protagora committit Plato, quum illos multo ante infamis illa peſtilentia Athenis abſumſiſſet. MACROB. *ibid.* (In dialogis mortuorum maior hic licentia, cum apud inferos vna eſſe fingi queant, qui totis ſaeculis alioquin fuere ſeiuncti. G.)

**) Vt vbique, ita & hic τὸ πρέπον vtramque paginam facit. Hinc ludibrium deberet lectoribus, qui e. g. *Auguſtum* & *Liuiam* de ſubſtantiae definitione, aut de vſu ſyllogiſmorum loquentes introduceret. Quis enim credat, par iſtud coniugum de quaeſtionibus eiusmodi leviſſimis inter ſe diſſeruiſſe? Peccauit ea in re ipſe CICERO. Quum enim in quaeſtionibus Academicis Lucullum & Catulum introduxiſſet loquentes, ab Attico monitus, tantos † viros de rebus eiusmodi colloquutos, vix eſſe veriſimile, mutavit conſilium, aliasque perſonas elegit.

† (Pro illo *tantos* rectius dictum eſſet *hos*. Nemo tum tantus, quem non deceret diſputare de argumento Academicorum. Sed ſcilicet Lucullus & Catulus hoc genus litterarum non amabant. G.)

Quot partibus illi conſtent?

V. Partes eiusmodi dialogorum tres numeramus, παρασκευὴν; (*exordium*) ἀγῶνα (*tractationem*) καὶ ἐπίλογον (*epilogum*) *).

*) Παρασκευὴ occaſionem colloquii, ἀγὼν ipſum colloquium, ἐπίλογος denique, quomodo illud abruptum ſit, enarrat.

Qualis ſit παρασκευή?

VI. Παρασκευὴ partim *prologo* *), partim *narratione* **) conſtat, tametſi prologus non ſemper videatur neceſſarius.

*) *Prologus, nihil aliud eſt, quam totius dialogi exordium*, quod vel ab ipſa re, vel a circumſtantiis loci, temporis, perſonarum, poteſt deſumi. Sic CICERO dialogos de diuinatione auſpicatur a vetere quaeſtione, an ſit diuinatio quaedam praeſenſioque rerum futurarum? Dialogis de natura Deorum prologum a philoſophorum diſſenſu de exſiſtentia & natura Deorum praemittit. In principio librorum de legibus, de laudibus municipii Arpinatis; alibi de laudibus Luculli & Hortenſii diſſerit. (Tanta ſuauitas eſt horum prologorum

logorum, quae tenere etiam illos poſſit, quibus de caetero longum eſt ipſos Dialogos legere. G.)

**) *Narratio* quaſi viam pandit ad colloquium, & qualis fuerit ſermocinandi occaſio, enarrat. Dicendum ergo, ubi viri iſti congreſſi ſint, & qua occaſione in hanc diſputationem inciderint. Ingenio ergo non magis, quam iudicio, hic opus eſt, ne quid fingamus, quod circumſtantiae non ferant.

VII. *Prologus* non aliter, quam quodcumque aliud orationis exordium, elaboratur *). *Narratio* vero ordinem temporis obſeruat, adeoque, quid anteceſſerit, quidue conſequutum ſit, ſigillatim exponit **). Ea conſtat prologo & narratione.

*) Quemadmodum ergo orationis exordium *protaſi*, *aetiologia*, *apodoſi* & *baſi* abſoluitur: ita eaedem partes in dialogorum prologis obſeruantur. Id quod vel vnico exemplo demonſtrare iuuat: CICERO *de nat. Deor. I*, 1. in prologo huius dialogi diſſenſum philoſophorum de Deorum exſiſtentia & natura hoc ordine exponit.

I. PROTASIS. *Magna ſemper fuit inter philoſophos contentio de natura Deorum.*

II. AETIOLOGIA. *Diſputant enim*

I. *de exiſtentia Deorum.*

II. *de eorum eſſentia.*

III. *de prouidentia.*

III. APODOSIS. *Et tamen haec quaeſtio maximi momenti eſt.*

IIII. BASIS. *Hinc philoſophiae me ſedulo dedi, & maxime amaui academicam, quae nihil temere adfirmat. Vnde etiam methodo academicorum de natura Deorum diſputabo.*

Habes hic omnes exordii partes, ad quas facile etiam reliquorum dialogorum prologos licebit reuocare.

**) Hinc vulgo aiunt, *narrationem* conſtare *antecedentibus*, *concomitantibus*, & *conſequentibus*. CICERO eodem dialogo ita narrationem diſponit.

I. ANTECEDENS. *Veni ad Cottam feriis Latinis, & inueni diſputantem cum Velleio Epicureo & Balbo Stoico.*

II. CONCOMITANTIA. *Tum me Cotta inuitauit ad diſputandum.*

III. CONSEQVENS. *Facile ei aſſenſus, primo Velleium rogaui ſententiam.*

Elegans in primis eſt παρασκευὴν, quam Octauio ſuo praemiſit MINVCIVS FELIX. Exorſus enim a laudibus Octauii Chriſtiani, deinde narrat Caecilium, Deorum cultorem, Octauio familiariſſimum, ſalutatum hunc veniſſe, quocum hic ad maris litus deambulatum exierit. In via Caecilium incidiſſe in ſimulacrum Serapidis, quod quum more maiorum veneraretur, Octauium monitum eſſe a Minucio, ne pateretur familiarem diutius in tanta re errare. Hinc occaſionem illis natam de religione diſputandi.

VIII. Ἀγὼν ipſum enarrat colloquium. Vbi obſeruandum, varias de quaeſtione ſententias inter perſonas colloquentes eſſe diſtribuendas *). Primae partes plerumque deferuntur perſonae, quae opinionem vel vulgarem, vel paullo abſurdiorem defendit **). Vbi haec perſona dixit ſententiam, altera reſpondet, & prioris argumenta partim probat, partim refellit, &, quid ſibi videatur, exponit ***). Idem & reliquae, ſi plures ſint, perſonae faciunt. Accedit nonnumquam veluti arbiter, qui totam litem componit ****). Quid ſit ἀγών?

*) Hanc regulam adcurate plerumque obſeruat CICERO. Sic in dialogo de natura Deorum alium ex mente Epicureorum, alium ex ſententia Stoicorum;

corum, alium ex Platonicorum principiis de Diis diſſerere fingit. Ita & MINVCIVS FELIX Caecilio partes paganorum, Octauio Chriſtianorum tribuit.

**) Hinc in CICERONIS ſaepe laudato dialogo VELLEIVS Epicureus, in MINVCII FELICIS Octauio Caecilius, Deorum cultor, prior dicit ſententiam.

***) Hic quoque exemplum luculentiſſimum dabit MINVCII FELICIS dialogus, in quo Octauius Caecilii argumenta non ſolum adcurate refellit, ſed & pro Chriſtiana religione copioſius diſſerit.

****) Ita eodem dialogo MINVCIVS FELIX veluti arbitri partes in ſe ſuſcipit. Sed obſeruandum, arbitro eiuſmodi locum vix eſſe in dialogis CICERONIS. Quum enim hic academicorum ſcholae dediſſet nomen, qui nihil temere adfirmabant: facile patet ratio, cur numquam componat litem, ſed lectores veluti ſub cultro relinquat.

Qualis epilogus? VIIII. *Epilogus* plerumque breuiſſimus eſt, & tantum, quomodo interruptum ſit colloquium *), aut quid rei conſequutum ſit **), enarrat.

*) Hic quoque aliquid, quod veriſimile ſit, fingendum, v. c. acceſſiſſe amicum, qui alio ſermonem inflexerit, vel itum eſſe ad coenam, in qua aliis de rebus in multam noctem confabulati ſint, cetera.

**) Sic MINVCIVS FELIX in epilogo narrat Caecilium Octauii oratione permotum, profanas de religione ſententias eieraſſe, & chriſtianae eccleſiae dediſſe nomen.

Quales perſonae eligendae in dialogis comicis? X. Dialogi *comici* non hiſtorice narrant, quid inter ſe ſermocinati ſint amici, ſed tantum directa oratione, vt comici ſolent, ſingulorum orationem proferunt, praemiſſis ſemper perſonarum nominibus *). Quo fit, vt veluti κατ' ἐξοχὴν *colloquia* vocentur eiuſmodi dialogi.

*) Quum in dialogis *hiſtoricis* plerumque perſonae verae introducantur inter ſe colloquentes: in comicis nomina fere finguntur, quamuis & hic laudem mereatur ὀνοματοποιΐα, quae characterem perſonarum quodammodo exprimit, qua in re PLAVTVS in primis mirus fuit artifex.

Quot partibus illi conſtent? XI. Haec quoque colloquia παρασκευῇ, ἀγῶνι & ἐπιλόγῳ abſoluuntur. Verum παρασκευὴ nec prologum nec narrationem complectitur, ſed tantum ipſum oſtendit ſermonis initium, & quo ordine colloquentes in hos ſermones inciderint *).

*) Sic ERASMVS colloquium de peregrinationibus religioſis inchoaturus, fingit peregrinantem quemdam, domum redeuntem, in amicum incidere, qui illum blande ſalutatum de itinere percunctatur. Quumque inter alia hic quaerat, quem inde fructum ceperit, occaſio illis ſubnaſcitur de peregrinationibus religioſis liberius confabulandi. Elegans eſt illud ERASMI colloquium, & quod vna cum eiuſdem ἰχθυοφαγίᾳ palmam reliquis omnibus praeripere exiſtimo. Vnde illud colloquendi artificium ex his quam optime addiſci poſſe videtur. (Sed CICERO etiam *Tuſculanae* diſputationi *primae* praemittit Exordium: deinde, *Sed quo commodius*, inquit, *diſputationes noſtrae explicentur; ſic eas exponam, quaſi agatur res, non quaſi narretur.*

Ergo

Ergo ita naſcetur Exordium. A. Malum mihi videtur eſſe mors &c. G.

XII. *De ſtilo dialogorum* non eſt, quod hic plura moneamus, quum illum iam ſupra *) ſatis adcurate deſcriptum meminerimus. Illud tantum addo, hic quoque perſonarum, quas loquentes introducimus, habendam eſſe rationem, ne vel pueris cothurnos, vel Herculi ſoccos aptemus **). Qualis dialogorum ſtilus?

*) Vid. *part.* I. c. 2. *num.* 58.

**) Alius enim dicendi character viro erudito: alius indocto, alius viro honeſto, alius paraſito, alius Thraſoni competit. Hac quoque in re patem vix habent LVCIANVS, PLAVTVS, & TERENTIVS, quibus nemo fere diuerſos perſonarum characteres ipſa etiam forma ſtili adcuratius expreſſit. Contra ea PLATO, cuius ſtilo omnes tantam tribuerunt laudem, vt ipſum Iouem, ſi Graece loqui vellet, Platonis oratione vſurum ſomniarint, vbique eumdem ſeruat ſtili characterem, eamdem orationis vbertatem, eaque re multum venuſtatis dialogis ſuis detrahit. (Diſcrimen perſonarum ſeruat etiam PLATO: ſed nimirum apud eum omnes philoſophantur: vnde non tanta poteſt eſſe, quanta in Luciano, varietas. G.)

CAPVT V.

DE INSCRIPTIONIBVS.

I.

PRoſa oratione etiam *inſcriptiones* conficiuntur, quae cum vltimis potiſſimum temporibus, id eſt, patrum noſtrorum memoria, nouam veluti faciem induerint *), recte in *antiquas* & *nouas* diſpeſci poſſunt. Inſcriptiones vel veteres, vel nouae.

*) Quales veteres fuerint inſcriptiones, ſatis adparet e tot marmoribus, quorum epigraphas collegerunt IAN. GRVTERVS, THOM. REINESIVS, RAPH. FABRETVS, IO. BAPT. FERRETIVS, IAC. SPONIVS, IAC. PHIL. TOMASINVS, SERTOR. VRSATVS, IAC. SALOMONIVS, ONVPHR. PANVINIVS, MARC. VELSERVS, PHIL. A TVRRE, CAR. CAES. MALVASIA, IO. VIGNOLIVS, nuper etiam SCIP. MAFFEIVS *in Antiquitatibus Galliae*, & MAIANSIVS in *epiſtolis*, aliique quam plurimi. Vt iam non dicam de nova MARQVARDI GVDII collectione, quae *Leonardiae* typis Halmianis excuſa, prodiit tandem cIↃIↃccxxxII. (Et de tribus operibus, quibus ANTO. FRANC. GORIVS locupletauit ſaeculum, nempe *Inſcriptionibus* iis, quas DONIVS collegerat, tum *Etruſcis*, ac denique *Columbario* ſ. *monumento Libertorum Liuiae Auguſtae*. G.) At poſtremis temporibus aliud in vſu eſſe coepit inſcriptionum genus, ex meris argutiis conflatum, quod cum vetere illo nihil habet commune, niſi quod auctores & harum inſcriptionum breues longaſque lineas promiſcue ponere ſolent. Quum enim ob poëtarum ineptias ipſa carmina, quantumuis nitida, ſordere

Digitized by Google

coepiſſent viris grauibus. (Quidſi etiam hoc addas; Cum ob difficultatem diuinae artis carmen deſperarent quidam, ingenii laudem captantes viri? G.) coeperunt illi aliquid reperire inter orationes & verſus medium, &, loco carminum, cudere inſcriptiones argutas. Auctores huius rei Itali, inter quos mirifice hoc ſiue inſcriptionum, ſiue elogiorum genere delectati ſunt LAVR. PIGNORIVS, IAC. SALIANVS, EM. THESAVRVS, OCT. FERRARIVS, IO. PALATIVS aliique, quos deinde & Galli, Germani, ceteraeque nationes imitari non dubitarunt. Parum honorifice tamen de nouo hoc inſcriptionum genere ſentiunt eruditi, quotquot ſunt antiquae elegantiae tenaciores. Nam praeterquam quod exemplo veterum deſtituuntur: neſcio quid declamatorium & ſophiſticum ſapit argutus ille inſcriptionum ſtilus, nec magis virum grauem decet, quam veſtis auro gemmiſque operta. Vid. BOECLERI *Muſeum tom. III. diſſert. acad. p. 337. ſequ.* MORH. *diſciplin. argut. III, 4. p. 180. ſeq.*

Veterum exemplo conſcriptae quando hodie locum inueniant?

II. *Veteres* hodie imitamur, quoties in portis, propugnaculis, pontibus, aliiſque publicis operibus inſcriptiones ponendae ſunt *). Idem ſtilus lapidaris maxime ornat epitaphia **), cenotaphia ***), & alia huius generis monimenta.

*) Non temere vllum opus publicum exſtruxere Romani, quod non addita inſcriptione aliqua veluti conſecrarint. Illud & hodie imitantur principes, famae ſuae ſtudioſiores, vt vel ex ſolis illuſtriſſimi auctoris MONIMENTIS PADERBORNENSIBVS liquet. Sic & hodie ſaepius titulis eiuſmodi ornantur portae vrbium aediumque publicarum, catarractae, arcus triumphales, pontes, aliaque opera publica, qualia exempla paſſim exſtant in EM. THESAVRI *inſcriptionibus.* Hic vero caue nouas illas inſcriptiones, quarum ſuperiore paragrapho mentionem fecimus, imiteris. Exigit enim temporum noſtrorum elegantia, vt veterem potius illum ſtilum lapidarem exprimere conemur.

**) Neque enim probantur eruditis epitaphia hodierna, in quibus praeter vitae mortiſque hiſtoriam, & aliquot ſententias e ſcriptura ſacra depromtas, nihil omnino occurrit, quod placeat. Imitandi & hic veteres, quorum epitaphia & breuitate concinnitateque, & interdum etiam acumine, ſed non anxie quaeſitis argutiis, ſeſe lectoribus commendant. Plura eiuſmodi monimenta exſtant apud GRVTERVM, REINESIVM, SPONIVM alioſque, e quibus optima quaevis ſeligi oportet, quae imitemur. Neque enim negari poteſt, alia ſequioris aeui inquinatam Latinitatem; alia vel auctorum vel lapicidarum ruditatem redolere.

***) Cenotaphia ab epitaphiis quomodo differant, nemo ignorat. EPITAPHIVM *eſt titulus vero ſepulcro ſuffixus*; CENOTAPHIVM *inſcriptio ſepulcro honorario adiecta.* Talia ſepulcra honoraria ſunt monimentum illud Druſi Moguntinum, vulgo *der Eichelſtein*, & celeberrimum cenotaphium Piſanum, Caii & Lucii Caeſarum memoriae poſitum, quod ſingulari eoque pereruditio commentario illuſtrauit doctiſſimus Romanae eccleſiae cardinalis HENRICVS NORISIVS, *Venetiis*, cIↃIↃCLXXXI. *fol.*

In iis quid obſeruandum?

III. Vt vero ſtilum lapidarem veterem paullo adcuratius exprimamus, quaedam tum circa *materiam*, *diſpoſitionem*que, tum circa *eloquutionem* ac *orthographiam* monenda ſunt.

IIII. *Ma-*

IIII. *Materiam* facile ſufficiet occaſio. Nemo enim non videt, ſi verbi gratia aedificium publicum inſcriptione vel titulo notandum ſit, tunc finem, cauſſam efficientem, & tempus in eiuſmodi monimento eſſe exprimenda *). Non temere tamen inſcriptio publica poni ſolet, in qua non Principis honorifica fiat mentio **). Earum materia.

*) Sic e g. muris Veronenſibus haec inſcriptio addita reperitur apud GRVTER. *Inſcript. pag.* CCXVI. 11.

COLONIA. AVGVSTA. VERONA.
NOVA. GALLIENIANA.
VALERIANO. II. ET. LVCILLO. COSS.
MVRI. VERONENSIVM.
FABRICATI.
EX. DIE. III. NON. APRIL.
DEDICATI. PRID. NON. DECEMBR.

Habes hic murorum finem, ſcilicet vt praeſidio eſſent coloniae Veronenſi: habes cauſſam, vel certe quibus conſulibus Romanis id factum ſit, habes denique aedificationis ac dedicationis tempus. Omnia enim haec ſcire poſteritatis intereſt.

**) Quaecumque in monarchia geruntur, Principis geruntur auſpiciis. Vnde non facile praetermitti ſolet grata ac honorifica eorumdem mentio. Quid? quod legibus cautum ſit, ne privatorum nomina operibus publicis inſcribantur, ſed principum, *l.* 3. *D. de operib. publ.* niſi priuati ſumtus in illa feciſſent, *l.* 2. *§.* 2. *l.* 3. §. 2. *D. eod.* Notandum tamen, adulationem illam, quam in Romanis poſterioribus vbique animaduertimus, ex inſcriptionibus etiam paſſim elucere. Nihil enim frequentius eſt loquutionibus: DEVOTVS NVMINI MAIESTATIQVE EIVS, DIVINA EIVS PROVIDENTIA, cet. (Vbi tamen obſeruandum, alio ſenſu haec talia de principibus dicta, alio de aeterna natura, quam deum vocamus. G.)

V. Ad diſpoſitionem quod adtinet, a *publicis monimentis* ſeiungere ſoleo *epitaphia*, quo olim & inſcriptiones priuatorum ſtatuis ſubjectae pertinebant: quamuis vti antiquioribus temporibus inſcriptiones vel titulos ſtatuarum plane ignorabant, & pleroſque a poſteris demum additos eſſe obſeruat IAC. PERIZ. *Animadu. hiſt. c.* 7. *p.* 302. *ſeqq.* ita & iam pridem exoleuit mos ille priuatis dedicandi ſtatuas. In EPITAPHIIS plerumque praemittitur CONSECRATIO *), cui deinde ſubiungitur MORTIS vel SEPULTURAE mentio **). Hinc porro ſequitur NOMEN defuncti ***), cui ELOGIUM aliquod breue & acutum ****) addi ſolet. Accedit poſtea DIES EMORTUALIS & defuncti AETAS. Nonnumquam & ALLOQVVTIO vel ad defunctum *****), vel ad viatorem ******), ſubiicitur. Quibus omnibus denique ſubiungitur NOMEN illius, qui iſtud monimentum fieri curauit †). Reliqua, tamquam πάρεργα, merito praetermittimus ††). Earumdem diſpoſitio, & quidem epitaphiorum.

*) CONSECRATIO illa vel dedicatio ſaltim non temere omittebatur a Romanis, apud quos ſepulcra pontificii iuris, adeoque religioſa, putabantur. Vid. *antiqu. Rom. iuris prud. ciuil. illuſtrant. II,* 1. 4. *p.* 409. Quum vero illa dicata dicerentur Diis inferis: ſemper fere epitaphiis praemitti ſolebant litterae: D. M. id eſt, *Dis Manibus*, vel: D. M. S, *Dis manibus ſacrum*,

 item;

item : D. I. M. S, *Dis inferis manibus ſacrum*, IAC. GVTHER. *de iure man. III*, 1. Verum quum apud nos ſuperſtitionem illam iam pridem expulerit ſanctior religio : conſecratio illa in Chriſtianorum epitaphiis vel plane omitti, vel certe in has litteras inflecti poteſt : D. O. M. S. vel. D. O. M. id eſt, *Deo optimo maximo ſacrum*, vel : *Deo optimo maximo.*

**) Solet haec elegantiore aliqua phraſi exprimi v. g. MORTALE, QVIDQVID HABVIT, HIC DEPOSVIT. ADSTAS VIATOR TROPAEO. SITAE SVNT SVB HOC MONIMENTO EXVVIAE, cet.

***) Hic quoque cauere ſolent antiquae elegantiae ſtudioſiores, ne nomina longo titulorum ſyrmate onerent. Sic Principis titulum veteri exemplo ita liceret reddere : INCOMPARABILIS PRINCEPS, vel : IOSEPHVS, IMP. CAES. AVG. P. P., vel : PRINCEPS PIVS, FELIX, AVG. P. P. vel : CAROLVS IMP. CAES. AVG. GERMANICVS. GALLICVS. HISPANICVS. ITALICVS. HVNGARICVS. TVRCICVS. (Notandum, a deuictarum gentium nominibus hos titulos ſumtos. Itaque nec HISPANICVM, nec ITALICVM, nec HVNGARICVM, minime omnium GERMANICVM, ex iſta ratione vocari Carolum debuiſſe. Ciuilia bella nec triumphum nec nomen dabant. Potius itaque conſueta & ſolennia titulorum verba hic ſeruarem. G.) Talia etiam ſunt elogia : PRINCEPS IVVENTVTIS, PRINCIPIS AMICVS, PRINCIPIS A SECRETIS, AB EPISTOLIS, cet.

****) Id quo breuius atque acutius, eo erit elegantius. v. c. INCOMPARABILIS EXEMPLI FEMINA, QVAE NVMQVAM MARITVM, NISI MORTE, TVRBAVIT. PVER VENVSTVLVS, IPSISQVE GRATIIS AMABILIOR. PRINCEPS IMMORTALITATE DIGNISSIMVS, SI ALIVD AD AETERNITATEM ITER PATVISSET. AMOR DELICIVMQVE GENERIS HVMANI. QVEM AVT NASCI NVMQVAM, AVT NVMQVAM MORI OPORTVISSET, cet.

*****) Talis eſt vetus illa : HAVE BEATISSIMA ANIMA, NOS TE EO, QVO QVEMQVE NATVRA IVSSERIT, ORDINE CVNCTI SEQVEMVR. Talis etiam formula in antiquis monimentis frequentiſſima : H. S. E. S. T. T. L. *hic ſitus eſt : ſit tibi terra leuis.* GRVT. *Inſcr. p.* CCCXXI, 6. *p.* DCLXXV, 10. *p.* DCXCIII, 8. *p.* DCLXXVI, 1. *p.* DCCII, 10. *p.* DCXCV, 9. Quemadmodum vero his locis omnibus litterae tantum ſingulares occurrunt : ita tota formula expreſſa eſt apud eumdem *p.* DCCCXLIII, 1. *p.* DCCXVII, 9. *p.* DCCLXXXV, 3. Add. MARTIAL. *Epigr. V*, 34. & *VIIII*, 30. Sunt & aliae formulae adloquendi cineres : HAVETE ANIMAE, REINES. *claſſ. XIII*, 70. HAVE DVLCIS, DVLCIS VALE, REINES. *claſſ. XIIII*, 192. SALVE, HAVE, VALE, GRVTER. *p.* DCXCI, 6. *p.* DCCLXIX, 4. REINES. *claſſ. XIIII*, 31. ΘΑΡΡΕΙ, ΘΑΡΣΕΙ, ΕΥΘΥΜΕΙ, ΘΑΡΡΕΙ ΚΑΙ ΘΥΜΟΝ ΕΧΕΙ ΑΓΑΘΟΝ, REINES. *praef. p.* 8. & *claſſ. XIIII.* 31. GRVT. *p.* CIƆCXX, 4. *p.* DCCCCXXXIII, 11. HELIOD. II, 1. III, 1. ΕΜΨΥΧΕΙ ΣΥΝ ΤΟΥ ΟΞΙΡΙΔΟΣ, REINES. *inſcript. praefat. p.* 8.

******) Sepulcra Romani ſolebant condere in agris iuxta vias, vbi & ſpacium quoddam, ſepto plerumque cinctum, religione occupari credebatur. Vid. *antiqu. Rom. iuriſpr. illuſtr. II*, 4. *p.* 409. *ſequ.* Hinc tam frequens viatorum mentio in epitaphiis Romanis. (hodie plerumque abſurda. G.) Saepe etiam defuncti viatores adloqui, & de communi mortalitate rerumque omnium vanitate admonere fingebantur. Tales ſunt elegantes illae adloquutiones : NON FVI, FVI, NON SVM, ERO. VIXI, VT VIVIS, MORIERIS, VT SVM MORTVVS. SIC VITA TRVDITVR. SOLVS CVRSIM QVAERIS, VT CENSORIO ILLO DIE TANTO FACILIVS SINE IMPEDIMENTO RESVRGAM, quamuis hanc formulam non antiquam, ſed poſt renatas litteras inuentam eſſe, facile

Digitized by Google

cile pateat, idque praeclare demonſtratum ſit a TH. REINESIO in *praefat. inſcriptionum*. Adde & hanc, quae in pueri ſepulcro locum habere poſſet: QVVM FATA INTERCIPIANT PVEROS, TIBI QVID EXSPECTANDVM SIT, MEMENTO. Aliquando & colloquium aliquod inſtituitur inter defuncti cineres & viatorem: BONVS HOMO SICVT ET TV. ΧΡΗΣΤΗ ΧΑΙΡΕ, ΚΑΙ ΣΥΓΕ. Exempla habet REINES. *Claſſ. XII. Inſcr. I. p. 606.* Eſt vbi aliquid rogare fingitur defunctus a viatore, veluti: NEMO NOS INQVIETET, REINES. *claſſ. XII, 60.* ET QVICVMQVE TITVLVM NOSTRVM RELEGES, ROGO PER SVPEROS, SIC VT AD INFERNAS PARTES RECIPIARIS, NE VELIS TRIBVS SEPVLCRIS MOLESTARI, REINES. *claſſ. XIIII*, 33. ROGO PER SVPEROS, QVI ESTIS, OSSA MEA TVEATIS, pro *tueamini*, REINES. *claſſ. XVII*, 170.

†) In hac ſubſcriptione plerumque neceſſitudo, quae inter defunctum & ſuperſtitem interceſſerat, vel cauſſa, cur monimentum poſitum ſit, exprimitur. Tales ſunt formulae: PARENTI OPTIMO ET B. D. S. M. (id eſt, *bene de ſe merenti*) C. CRISPVS FILIVS, HOC MONIMENTVM L. L. Q. (id eſt, *lubens lugenſque*), vel CVM LACRVMIS POSVIT. PATRVO B. D. S. M. C. MANLIVS EX TEST. F. F. vel F. C. id eſt, *ex teſtamento fieri fecit*, vel *faciundum curauit*. Paullo maioris momenti ſunt litterae: H. M. H. S. id eſt, *hoc monimentum heredes ſequitur*, quas, quoties hereditario iure conditorium poſſidemus, epitaphiis ſubiicimus. Ceterum, ne exemplum deſit epitaphii, hoc ordine compoſiti, illud hic fingemus:

D. O. M.
ADSTAS. VIATOR.
TROPAEO.
VIRI. INCOMPARABILIS.
ET. QVO. VNO. NOMINE.
OMNES. LAVDES. OMNIAQVE.
DECORA.
CONTINENTVR.
HVGONIS. GROTII.
QVI.
VTRIVSQVE. FORTVNAE.
VICTOR.
SOLI. THEOLOGORVM. INVIDIAE.
ET.
MORTI.
SVCCVBVIT.
VIXIT. ANNOS. LXII.
OBIIT. ROSTOCHI. IN. ITINERE.
KAL. SEPT. CIↃIↃCXLV.
HAEC. SCIRE. TVA. INTERFVIT.
VIATOR.
TV. IN. REM. TVAM. ABI.
ET.
QVAM. MAGNA. VEL. VNA. VRNA.
CAPIAT.
HOC. LOCO. MONITVS. DISCE.
PATRI. B. D. S. M.
HOC. MONIMENTVM.
GROTIVS. FILIVS. ET. COGNATI.
L. L. Q. POSS.

††) Talia in vetuſtis epitaphiis & titulis ſepulcralibus quam plurima obſeruamus, quae iam BARN. BRISSONIVS & alii collegerunt. Vt paucis rem exemplis illuſtremus, aliquando adiiciebatur poena, inferenda in arcam pontificum, ſi quis ſepulcrum alienaret. GRVTER. *Inſcr. pag.* CX, 1. *p.* XII, 12. *p.* CIↃCXXXIX, 12. *p.* DCCCCXLVI, 6. *p.* DCII, 8. REINES. *Inſcr. claſſ. I*, 43. *p.* 87. Aliquando edicitur, ne extraneum corpus in idem monimentum, vel infra finem maceriae inferretur, REINES. *claſſ. XII*, 37. ne vſtrinum monimento adplicaretur, *ibid.* n. 123. vt dolus malus monimento abeſſet, REINES. *claſſ. XV*, 25. In primis frequentes in veterum epitaphiis imprecationes, quibus iis dira quaeuis minabantur, qui ſepulcrum violare non dubitaturi ſint. e. g. OLLAM EIVS SI QVI INVOLARIT, AD INFEROS NON RECIPIATVR, REINES. *claſſ. XVII*, 168. conf. *claſſ. XIIII*, 33. Quin, quod mireris, ne Chriſtiani quidem ab huiuſmodi imprecationibus in titulis ſuis ſepul-

Digitized by Google

pulcralibus abſtinuerunt. Vid. REINES. *claſſ. XX*, 440. 441. *p.* 1000.

Nec non monimentorum publicorum. VI. Reliqua monimenta publica ita diſponi poſſunt, vt praemiſſo PRINCIPIS *nomine* & *titulo* *), breuis rerum geſtarum addatur HISTORIA **). Eam deinde ſequitur deſcriptio OPERIS PVBLICI, hoc titulo notandi, vel OCCASIONIS, operi huic conſtruendo datae ***). Denique additur SVBSCRIPTIO perſonarum vel collegii, cuius impenſis hoc monimentum conſtructum eſt ****).

*) Hic quoque repetendum, quod ſupra §. 5. huius capitis monuimus, dandam ſcilicet eſſe operam, ne cum longo prouinciarum ſyrmate nomen Principis proferamus. Quum enim ſtilo lapidari hic vtendum ſit: ſatius erit, vetere more Principum titulos recenſere. (Sed malunt plerumque viri ciuiles veterem morem migrari, quam immutari aliquid in conſuetis titulis principum. G.)

**) Res geſtae fere caſu ablatiuo ſolent deſcribi, e. g. PROSTRATIS. HOSTIBVS, CONCILIATA. PACE. PATRIA. OPIBVS. LOCVPLETATA, cet.

***) Nonnunquam & operis ipſius & occaſionis ſimul iniicitur mentio, e. g. CIVIBVS. IN. IVS. IVRANDVM. ADACTIS. ARCVM. HVNC. TRIVMPHALEM. CONSTITVIT. DEVOTA. VIRTVTI. MAIESTATIQVE. EIVS. CIVITAS.

****) Vbi tamen cauenda eſt antiquitatis adfectatio. Sane merito ludibrium debent cordatioribus, qui ſollemne iſtud S. P. Q. omnibus fere municipiis tribuunt, vbi populo nihil iuris eſt in adminiſtranda republica, & vbi vmbra potius collegii, quam ſenatus hoc nomine dignus occurrit. Romae ſaepe nomina ſubſcribebant operum publicorum curatores. Hi erant viri ſenatorii ordinis, qui ſub diſpoſitione praefecti vrbi erant, & ſub ſe habebant procuratores & diſpenſatores operum publicorum. De his erudite, vti ſolet, REINES. *Inſcr. claſſ. VIIII*, 54. *p.* 571. Ceterum noſtrum erit huius quoque paragraphi doctrinam exemplo illuſtrare. Tale eſt, quod ſequitur:

D. O. M.
IMP. CAROLVS.
REX. GERMANORVM. HISPAN.
HVNGAR. BOEMORVM.
SICVLORVM.
PRINCEPS. PIVS. FEL. AVG. P. P.
PROFLIGATIS. HOSTIBVS.
REDDITA. CIVIBVS. PACE.
IMPERIO. CLASSE. MILITIBVS.
OPERIBVS. FIRMATO.
ALBAM. GRAECAM. TVRCIS.
EREPTAM.
NOVIS. HIS. PROPVGNACVLIS.
MVNIVIT.
OPTIMO. PRINCIPI.
HOC. MONIMENTVM.
POSS.
DEVOTI. VIRTVTI. MAIESTATIQVE.
EIVS.
REGNI. HVNGARICI. PROCERES.

Stilus lapidaris qualis? VII. Potiſſimum vero reſpiciendum eſt ad STILVM, quem LAPIDAREM vocant critici. Eum enim nonnulla ſingularia habere, nemo ibit inficias *).

*) Praecipua hic tantum conſectabimur. Obſeruandum itaque eſt,

I. *In marmoribus multa occurrere vocabula, multaſque loquutiones, reliquis Romanae linguae auctoribus ignotas*, quales ſunt ABANTE, DEANTE, AETERNA.

TERNALIS. Vid. SCALIGERI *indices*, GRVTERI *inſcriptionibus additos*, qualem etiam *cap.* 18. ſuis indicibus inſeruit REINESIVS. Ex eo notamus vocabula BALLATIO, BALLEMATIO, VALLATIO pro *ſaltatione*, CAPITVLARIS *pro ſeruo arcario*, DVPLICARIVS, pro eo *qui vtrique parti fauet*, FRVNITVS pro *fruitus*, SCHOLA OLLARVM, pro *receptaculo vrnarum*. TATA, προσφώνησις φιλοτεχνικὴ νῦν πρὸς μείζονα, POR pro *puer*, PORA pro *puella*, VIRGINIA CONIVX, VIRGINIVS COMPAR, VIRGINIVS VIR. VTERQVE ALTER pro *fratre*. Quae pauca tantum ſpeciminis loco damus. Verum caue in his quaeras delicias. Multa enim huius generis lapicidarum ruditati; multa vulgi dialecto (vel ſequiori aeuo. G.) debent originem. Forſan etiam aliquando aberratum eſt ab iis, qui inſcriptiones veteres e lapidibus deſcripſerunt. (Quod oſtendit lectionis varietas. Summa fide in *Etruſcis inſcriptionibus* verſatus eſt laudatus ante GORIVS. G.) Exempla ſane eiusmodi lapſuum plurima notauit CAR. SPONIVS: plura adhuc dabit MARQV. GVDIVS, cuius correctiones orae operis Gruteriani adſcriptae maximam partem publici iuris factae ſunt, cum in noua & ſplendida marmorum Gruterianorum editione, tum in *actis eruditorum Lipſienſibus*, ipſaque noua marmorum Gudianorum collectione.

II. *Singulares quoque eſſe in marmoribus conſtructiones*, qualium haud paucas notauit idem SCALIGER, e. g. CVM FERARVM LIBYCARVM. Sed nec hic eſt quod imiteris, quum eaedem id prohibeant rationes, & haec nimis archaiſmum ſapiant. Licebit ex eodem indice Reineſiano quaedam huius generis excerpere. ADQVIESCERE CVI pro *prope aliquem quieſcere*, AD CVMVLVM AEDIFICARE, id eſt, *ad colophonem perducere*, COMITARI CVM ALIQVO, EX PARVO CREVIT, MOLESTARI ALICVI, MONERE TAVROBOLIVM.

III. *In primis inſcriptiones praeferre orthographiam antiquam*, veluti OLLI pro ILLI, COERAVERVNT pro *curarunt*, ABEI pro ABI, QVOI pro CVI. Imitari licebit, quae frequentiſſima reperies in bonae aetatis monimentis, veluti HEIC pro *hic*, SVLPICI pro *Sulpicii*, KALENDAE pro *calendae*, EIDVS pro *idus*. Reliqua pro obſoletis habenda. Neque enim adfectationis notam effugies, ſi orthographiam vetuſtiſſimam, immo & falſam aliquando in hodiernis monimentis ſequendam exiſtimaueris. Talis eſt uſus frequens AE pro E, e. g. CAELERIS, CAEREALIS, immo, quod mireris, DIAE, COMPARAES, PACAE, PRAESBYTER, QVINQVAE pro *celeris*, *Cerealis*, *dis*, *compares*, *pace*, *presbyter*, *quinque*. Eo etiam referimus promiſcuum vſum B & V. vt ABABVS pro *abauus*, ATABVS pro *atauus*, BALERIA pro *Valeria*, VXORI BENE BIBENTI pro VXOri *bene viuenti*, DVVIVS, INCOMPARAVILIS, VENEMERENTI, VONAE pro *dubius*, *incomparabilis*, *bene merenti*, *bonae*. Talia, quae magno numero dedit REINES. *in indice Inſcr. cap.* 19. quis ſanus imitanda putet?

IIII. *Frequentiſſimas eſſe in inſcriptionibus formulas quaſdam*, quas merito notabis, V. C. BENE DE SE MERENTI LVBENS LVGENSQVE. Plures idem *index Scaligerianus* antea laudatus ſuppeditabit.

V. *Denique praecipue notandas eſſe ſiglas, vel vocum abbreuiationes*, de quibus ſingularis exſtat liber SERTORII VRSATI, in IO. GEORG. GRAEVII *Theſauro antiquitatum Rom. tom. XI. p.* 507. recuſus. Addi poſſunt *indices* SCALIGERI & REINESII, nec non IO. NICOLAI commentatio *de ſiglis veterum*, *Lugd. Bat.* cIↄIↄCCIII, in quibus eiuſmodi notae vel abbreuiationes, in lapidibus obuiae, plena manu proferuntur.

VIII. Pergimus ad inſcriptiones *nouas*, quae, quod ad materiam Inſcri-
adtinet, parum a carmine differunt *). Res omnis ad vnicam regu- ptionum

nouarum materia, inuentio, & eloquutio.

Iam redit, *non temere* ſcilicet *in inſcriptione ponendam lineam, quae non acutum quid & admirandum prae ſe ferat* **). Attamen, ſi dicendum quod res eſt, quo magis hanc obſeruabis regulam, eo minorem laudem reportabis ab iis, qui, quam frigida ſit illa acuminum nimia adfectatio, non ignorant.

*) Quaecumque ergo inuentio poemati conſcribendo interuit, eadem & inſcriptioni ſuppeditat materiam. Parum enim intereſt inter carmen & inſcriptionem nouam.

**) Quum ergo fontes acuminum me iam ſupra, ſub finem *part. I, cap.* 2. §. 63. dare meminerim: hic quidem actum agere nolo, ſed exempli loco addere ſufficiet inſcriptionem EM. THESAVRI, vt, quales ſint illae lautitiae, harum rerum cupidis exemplo oſtendamus. Exſtat illa p. 319. & Iobi, quem ipſe Eſaui pronepotem putat, continet elogium: (cuius ſinguli prope ſenſus aut falſum aliquid, aut ineptum, interdum etiam in Deum homineſque iniurium continent. G.)

In arenam, o ciues!
Gemini congrediuntur athletae,
Orientis alter; alter occidui ſolis imperator,
Iob & Daemon.
Simplicem illum videbitis cum multiplici
hoſte pugnantem,
Illum ſemper eumdem, hunc ſemper alium:
Qui forma carens, formas alternat.
Sed proderit Iobo aduerſarii varietas,
Toties vnum triumphaturo.
En mollium Sabaeorum ſpecie ſimulatus
hoſtis,
Iobi boues praedatur,
Haec prima daemonis velitatio, robur
eneruare deliciis.
Sed irrito euentu.
In flammam mutatur flammarum hoſpes,
& coelo cadens, vbi ſtare non potuit,
Incendit, quacumque incedit:
Et paſcentes ouiculas igni depaſcitur,
Hinc magicum Chaldaeorum agmen
mentitus,
Camelos cum rectoribus corripit.
Suſtinet hanc iacturam diuinus pugil,
Qui opibus impeditior, quo ditior,
Aeque beneficum vocat numen, ſiue opes
adferat, ſiue auferat.
Sic praedonem angit, dum de praeda
non angitur,
Hactenus proluſis adgreſſor: iam propius;
Vt regiam euertat, in ventum vertitur.
Nil enim aulae nocentius vento.
Omnes turbat hic turbo, praeter illum
cui nocet;
Qui ruinas inter infractus,
Latiore coelo fruitur, dum tecta ſubſidunt:
Sed maiores ciet lacrymarum nimbos
hic ventus.
Dulcem ſenis ſobolem inter epulas
ruina ſepelit,
At facilius terram mouet, quam Iobum:
Qui ruente familia ſuſtinere poteſt
orbitatem.
Spoliato quid ſupereſt? Vita.
Hanc tortoris imagine, cruciat, non rapit:
Vt intra corpus & cadauer medius,
Iob vitam optet, vel mortem.
Iob neutrum curat.
Et ante numen cadens aemulum ſternit
dum ſternitur,
Debellauerat; niſi defeſſus Antagoniſta
Deteriorem ſibi vicarium ſufficeret,
Feminam.
Viro igitur vxorem delegat,
Quae poſtremam ſuis malis imponere
manum ſuadeat,
Et mortem morte anteuertere.
Beneficam crederes hanc maleficam;
niſi eſſet uxor,
Cui luxus eſt, debili marito carere:
Detrahit hanc pietatis laruam mariti
pietas.
Ac linguam lingua retundens;
Viuere mauult, inuiſus coniugi ac ſibi;
Totieſque hoſtem verberat, quoties ſpirat:
Et nihil amaturus, praeter Deum,
mortem etiam odit.
Nam poſtremis in malis,
Fortius eſt mortem arcere, quam arceſſere.
Iam

Iam inter rapinas & ruinas nudus,
palmam tenet.
Sed ipſam in palmam victus inuolat
Da:mon,
Et vltimos conatus adhibet, amico-
rum probra,
Et tanta virtute, amaris ſalibus reſperſa,
Famoſis carminibus victoris famam
corrumpunt.
Habet hanc felicitatem noviſſima
calamitas,
Quod inuidiam ex:inguit: hoc vno
inuidenda.
Iob omnium miſerrimus, inuidos
habet amicos,
Nimirum poetas:
Tam male mordaces, vt vel vlceroſum
mordeant.
Adeo inter aulicos, virgines Muſae
laſciuiunt.
Euicit extremum hunc laborem
ſtrenuus Iob,
Qui contemtus & contentus, hoſtes
hoſtiis luſtrat.
Hic toto caeli theatro plauſus excitat,
Nec minore praemio, quam praelio,
Regno, liberis, opibus, duplo auctior.
hos ipſe luctus cecinit:
& calamitates calamo felices fecit.

PARS III.

DE VARIIS CVLTIORIS STILI FACULTATEM ADSEQUENDI SVBSIDIIS.

CAPVT I.

DE AVCTORVM LECTIONE.

I.

LAtina lingua iamdudum inter mortales conticuit. In Latio enim ipſo, vbi olim quam maxime floruit, ſenſim ita barbarorum commercio coepit inquinari, vt demum noua inde nata ſit dialectus, quam Italicam dici moris eſt *). Idem in prouinciis huius linguae fatum fuit, in quibus LVSITANICA, HISPANICA & GALLICA linguae, in priſcae Latinae locum ſucceſſere **). Vt adeo nulla hodie ſit prouincia, in qua vetus illa lingua Romana ita vigeat, vt eam vſu, vel conſuetudine cum prouincialibus, addiſcere poſſis ***).

Latina lingua inter mortuas referenda.

*) Praeclare linguae Latinae μεταμορφώσεις, &, vt ea ſenſim in Italicam mutata ſit, oſtenderunt CAR. du FRESNE in *Diſſertatione, Gloſſario mediae & infimae Latinitatis* praemiſſa, & CHR. CELLARIVS in *Diſſertatione de linguae Italicae origine.*

**) De earum linguarum natura praeclare diſſeruit BREREVVOOD *in Scrutinio linguarum*, cui iungendus MOR-

HOF. *Polyhiſt.* I, 4. 3. 4. *p.* 19. *ſequ.*

***) Exſtat libellus ἀδέσποτος Gallice primum ſcriptus, dein LONDINI cIↃIↃCLVIII. in 12. excuſus ſub titulo: *An examen of the vvay of teaching the latin tongue tot little children by vſe alone*, in quo regi ſuadet auctor vt ciuitatem aliquam Latinam inſtituat, in qua ſolo vſu ac conſuetudine linguam doceantur pueri: quod conſilium etiam, quod mireris, probatur MORHOFIO, adcurati iudicii viro, in *Polyhiſt. I*, 29, 21. *p.* 461. Sed vereor ego quidem, ne & infructuoſum hoc conſilium, & eadem Latinae huius ciuitatis fata futura ſint, ac olim rei publicae Platonicae, quae nuſquam, niſi in Platonis cerebro, extitit. (V. G. non eſt ſperandum, qui Latine recte loqui poſſit, eum ſutorem, aut pediſſequum aut calonem nouae ciuitatis futurum. G.) Latinam linguam comparandam eſſe non colloquiis, ſed ſtilo, docet SANCTIVS *in Mineru. p. m.* 859. *ſeq.* (Vid. ad §. proximum. G.)

Hinc potiſſimum ex auctoribus claſſicis diſcenda.

II. Ex eo vero conſequitur, vt Romanae linguae puritas ac elegantia non aliunde, quam ex veteribus, qui naufragium euaſerunt, auctoribus claſſicis, hauriri poſſint *). Quum vero multum referat, quo ordine, quaque ratione auctores euoluas **): de ea quoque re nonnulla, more noſtro, monebimus.

*) Caue tibi perſuadeas, ex vſu tantum & loquendi conſuetudine ad Latinae linguae facultatem poſſe perueniri. Tantum enim abeſt, vt hoc fieri poſſit, vt potius inde naſci ſoleat inquinatum illud ac ſordidum dicendi genus, quo monachi maxime, nec non Poloni & Hungari delectantur. Quo ſit, vt Itali, Latinae elegantiae ſtudioſiores, a ſermonibus Latinis etiam cum viris doctis de induſtria abſtineant, ne dictio aliquid ex idiotiſmo vernaculae trahat, quem etiam viri, quamuis eloquentiſſimi, in colloquiis vix effugiunt. (Praeſertim ob magnam illam patrii ſermonis cum Latina lingua ſimilitudinem. Vid. quae ad part. I, cap. 2, §. 7. not. 1. diximus. G.) Neque ſola ſcriptione Latinae eloquentiae facultatem adſequimur. Quid enim iuuabit ſcribere, niſi antea ipſam linguae indolem ac genium animo conceperis? Id vero qua alia ratione conſequi poſſis, quam lectis diligenter auctoribus, ego quidem vix intelligo. (Paullo diſtinctius hac de re videndum eſt, ſi pronuntiare aliquid velimus. Nobis ita videbatur. I. Ex vſu ſolo loquendi in nulla lingua diſces ſcribere, adcurate ſcribere. Satis hoc apparet in plebe, mulieribus. II. Sed ex vſu loquendi loqui diſces, vt loquuntur ii, a quibus didiceris. III. Qui igitur volunt aliquando loqui Latine, iis cum idoneis hominibus loqui prodeſt. IIII. Immo etiam ad intelligendum & ſcribendum tantum confert, quantum in vigentibus hodie linguis conferre quotidie experimur. V. Sed ad hoc vt adcurate & ornate ſcribere poſſimus, inſuper opus eſt lectione, & iis, quae mox dicentur ab auctore, remediis. VI. Habitus male loquendi nocet ſcribere adcurate volentibus. VII. Caeterum ſunt tres gradus, ſimul quidem tractandi, ſed ordine, quo eos indicamus, perficiendi in adultis a) intelligere, b) ſcribere, c) loqui. VIII. In infantibus inuerti ordo poteſt, & res modo illo naturali tractari, quo alias linguas diſcimus. VIIII. Sed illud tum demum fiet, cum idoneis praemiis inuitati idonei homines paruorum inſtitutioni praeficientur. G.)

**) Sunt equidem, qui ſolum legendum CICERONEM exiſtimant. Verum Ciceronianos illos, ſi diis placet, iam dudum exagitarunt viri cordatiſſimi. Alii omnes auctores eo, quo ſcripſerunt, ordine, id eſt ſecundum aetatum, in quas inciderunt, ſeriem legi iubent, qua ratione vſum ferunt CL. SALMA-

SIVM.

ſivm. (Et ad ipſarum rerum cognitionem nihil poteſt fieri adcommodatius. G.) Sed inde non poteſt non inaequale ac frigidum naſci dicendi genus, quod nec magnus ille criticus ſemper evitare potuit. Eo itaque ordine vtendum puto, vt ſenſim ad perfectionem linguae perueniamus, & auctor vnus alteri veluti viam ſternat; quo facilius intelligi, ac in ſuccum ac ſanguinem verti poſſit.

In lectione auctorum certum ordinem commendauit TAN. FABER.

III. Quod ad ordinem huius lectionis adtinet, ſemper mihi ſe probauit TANAQVILLI FABRI methodus, tanto magis admiranda, quanto iucundius eius experimentum in ipſo filio cepit, quem, a decimo aetatis anno ad decimum quartum, hac ratione ita vtraque lingua expoliuit, vt cum viris certare poſſet *). Nos vero, quamuis FABRVM non per omnia ſequuti, FABRI tamen methodo praecipuos Latinae linguae auctores ita diſponemus, vt quatuor curſibus ille ambitus abſolui, ex prioribus ſemper animus ad poſteriorum intelligentiam praeparari poſſit.

*) Mentionem huius methodi aliquoties facit FABER in Epiſtolis, ſed poſtea eam adcuratius deſcripſit in libello: *Methode pour commencer les humanités Grecques & Latines*, *Salmurii*, cIↄIↄ LXXII. 12. (Recuſa *dans les Mémoires de literature par Mr. Sallengre* Tom. 2. P. 2. p. 62. ſqq. G.) ex quo tractatu pleraque excerpſit, & *Polyhiſtori* ſuo intexuit MORHOF. *part. I. lib. II. cap. 9. n. 44. ſeqq.* Hanc methodum ergo & nos ſequemur, ſed ea vſi libertate, vt in ipſo auctorum ordine pleraque, noſtro arbitrio, mutemus. (Poteſt methodus iſta tota adhiberi in inſtitutione vnius aut paucorum aequalium: in publica ſchola Germaniae, vt vulgo eſſe ſolent, non poteſt. G.)

Qui auctores primo curſu perlegendi?

IIII. Primo itaque curſu, in quo ſingulari cura ac diligentia opus eſſe videtur, PHAEDRI *fabulas*, POMPONII MELAE *geographiam*, EVTROPIVM, & CORN. NEPOTEM euoluendos ſuaſerim. *Ex primo* enim auctore vocum phraſiumque aliqua copia, *ex ſecundo* geographiae veteris notitia, *ex tertio* hiſtoria Romana, *ex vltimo* denique hiſtoriae Graecae non minima pars poterit hauriri. His vero praeſidiis praemunitus, facile, ex mea quidem ſententia, reliquos auctores omnes facilius intelliget.

Phaedrus.

Equidem FABER, pueri ſe adcommodans ingenio, loco PHAEDRI, quem difficiliorem pro tironum captu iudicabat, capita aliquot ex euangelio IOANNIS propoſuit. † Sed non deſunt mihi rationes, quare hoc conſilium minus commendandum putem. Inquinatior eſt interpretis, quem vulgatum vocant, Latinitas, quam vt ab ea auſpicium fieri poſſit Latinae linguae: & nimis altas radices agunt, quae iſta aetate imbibimus. Nec video, quid in PHAEDRI *fabulis* difficilius videri poſſit. Argumentum earum, ſi pauca paullo obſceniora omiſeris, puerile eſt, ac ſumma cum voluptate coniunctum. Stilus tenuis, & plane talis, quali in familiari ſermone vtebantur Romani. Summa quoque in his fabulis eſt orationis puritas, nec iudicium ſuum eruditis vmquam probauit SCIOPPIVS, qui neſcio quem Thraciſmum in PHAEDRI ſtilo ſibi ſubolfacere viſus eſt. Videatur SCHEFFERVS *in vita Phaedri*, eius fabulis praemiſſa, & MORHO-

FIVS *de Patauinitate Liuii, p.* 159. Inter minores PHAEDRI editiones praeſtant IO. CHRISTOPH. VVOLFFII, quae prodiit *Flenſburgi* 1709. 8. & PETRI BVRMANNI, quae prodiit *Hagae Comitum* 1719. 12. *&* *Berol.* 1742. Inter maiores duae *Burmannianae*, prima, quae cum integris commentariis GVDII, RITTERSHVSII, RIGALTII, NEVELETI, HEINSII, SCHEFFERI, PRASCHII & excerptis aliorum prodiit *Vltraiecti* cIↄIↄccxviii. 8. mai. & altera, quae cum commentario nouo ipſius BVRMANNI prodiit *Leidae* cIↄIↄccxxvii. 4. mai.

† Rectiſſime Faber, & quisquis pueros velut a gremio formandos accipis. In Phaedro certe traiectiones quaedam, & breuitas obſcuritatem adferunt. Hodie ad initia illa tenerorum nihil adcommodatius *Hiſtoriis ſacris hubnerianis* Caſtellionea Latinitate a KRIGELIO donatis, ac deinde ipſa interpretatione CASTELLIONIS, de qua ſupra dictum §. 12. extr. *Epiſtolae Joannis* ob ſimplicitatem orationis, & repetitionem eorundem verborum, Grammaticis initiis adcommodatiſſimae ſunt. Sed ad haec poſt vſum demum aliquem accedendum. G.)

Pomponius Mela, Geographiae cauſſa Phaedro ſubiungimus POMPONIVM MELAM, Claudiani aeui ſcriptorem. Ex eo enim non ſolum terrarum ſitus addiſci, verum etiam vocum phraſiumque copia non parum poterit locupletari. Latinitas enim huius auctoris, etſi non adeo elegans & florida, pura tamen eſt, & ſatis caſtigata, id quod profecto tironibus praecipue vtile eſt. Inter meliores editiones eſt ISAACI VOSSII, cui IACOBVS GRONOVIVS ſuam oppoſuit editionem, in qua potiſſimum CLAVDIVM SALMASIVM aduerſus VOSSII cenſuras inſigni, & familiari Gronouiano calamo, acrimonia vindicauit. Sed & hoc non impune tulit, ſiquidem VOSSIVS *adpendicem obſervationum ad* MELAM *Londini* publici iuris fecit. Denique huic *πίνακα περὶ πάντων* reddidit IACOBVS GRONOVIVS. [Nouiſſime prodiit cum notis integris HERMOLAI BARBARI, PETRI IOANNIS OLIVARII, FREDENANDI NONII PINTIANI, PETRI CIACCONII, ANDREAE SCHOTTI, ISAACI VOSSII, & IACOBI GRONOVII, curante ABRAHAMO GRONOVIO, *Lugd. Batau.* 1722, 8. mai. In hac tamen editione non omnia, quae VOSSIVS aduerſus GRONOVIVM monuit, exſtare, viri docti monuerunt. Indignam tantis viris dixeris hanc litem, & plane pudendam, niſi nobis tot elegantes POMPONII editiones, totque obſeruationes vtiliſſimas peperiſſet. Inter minores praeſtat editio, quam nuper cum orbe eruditio communicauit vir. celeb. ABRAH. GRONOVIVS, *Leid.* 1742. *in* 12.

EVTROPIVM, quamuis ſequioris aeui hiſtoricum, vel ideo ſubiungendum MELAE duximus, quod nullus exſtat ſcriptor, qui ſtilo ſimpliciore hiſtoriam Romanam ab ipſis vrbis primordiis, ad occaſum paene occidentalis imperii vſque tradiderit. Romanae vero hiſtoriae cognitione non poterit is carere, qui ſe ad reliquorum ſcriptorum lectionem accingit. Accedit, quod iam habet in hoc auctore tiro, in quo geographiae veteris, quam a MELA edoctus fuerat, vſum perſpiciat. Latinitas eſt ſimplex, & nonnumquam ſatis terſa, vt adeo & vocum prhaſiumque copia legendo illo poſſit augeri. Si quid ex ſaeculi genio naeui trahit auctor, facile illud notari euitarique poterit, ſi iungantur notae CHRISTOPHORI CELLARII, in quibus illi lapſus adcurate notantur. Quare & eius editionem prae ceteris commendandam exiſtimamus. Nouiſſime EVTROPIVM cum *metaphraſi Graeca* PAEANII, & notis integris ELIAE VINETI, HENRICI GLAREANI, TANAQVILLI & ANNAE FABRI, THOMAE HEARNII, item ſelectis FRIDERICI SYLBVRGII & CHRISTOPHORI CELLARII edidit SIGEBERTVS HAVERCAMPVS *Lugduni Batavorum* cIↄIↄccxxviii. 8. mai. qui & ſuas, & HEVMANNI notas adiecit, *Eutropius.*

in

in qua tamen editione multa itidem viri docti deſiderant.

Cornelius Nepos. Subiicimus Eutropio CORNELIVM NEPOTEM, idque ob multas rationes. Nam primo, ſi quid ex Eutropio aeruginis haereat, illud eius lectione facile poterit abſtergi: deinde ex eo inſignis parabitur elegantiſſimarum loquutionum copia. Denique eadem opera ex Graeca & Punica hiſtoria tantum addiſcet tiro, quantum ſatis erit ad ſequentes auctores tanto facilius intelligendos. Editiones exſtant innumerae: ſed ego, quod ad hunc vſum adtinet, *Cellarianam* reliquis exiſtimo longe anteponendam. Optima vero iam editio eſt, quam cum notis integris IANI GEBHARDI, HENRICI ERNSTII, & IO. ANDR. BOSII, & ſelectis ANDREAE SCHOTTI, DIONYSII LAMBINI, GILBERTI LONGOLII, HIER. MAGII, IO. SAVARONIS, aliorumque doctorum, nec non excerptis PETRI DANIELIS, & indice locupletiſſimo omnium vocabulorum, ſtudio & opera IO. ANDR. BOSII confecto edidit, AVGVSTINVS *van* STAVEREN, *Lugduni Batauorum* cIↃIↃ CCXXXIIII. 8. *mai.*

V. Emenſus hoc iter tiro, iamque tot adminiculis ad maiora inſtructus, alterum auſpicabitur curſum, quo TERENTIVM, CICERONIS *epiſtolas* & *libros* aliquot *philoſophicos*, nec non IVLIVM CAESAREM & MINVCIVM FELICEM diurna nocturnaque manu verſabit. *Qui ſecundo?*

Terentius. Qui ſuperiore curſu commendati ſunt auctores, ad puritatem pertinent: danda ergo poſtea erit opera, vt & concinnitatem elegantiamque veterum imitemur, & huc pertinent auctores in hanc claſſem relati. TERENTIO enim nihil poteſt reperiri elegantius. Phraſis eius, ſi ab archaiſmis quibuſdam diſceſſeris, non ſolum pura, ſed & nitida eſt, quod ipſe, quamuis alioquin modeſtiſſimus, in *praefatione Heautontimorumeni* prae ſe ferre non dubitat. Vnde lector iam ſenſim elegantiae adſueſcet, quae in Latino illo ſcriptore eſt maxima, ceu vel ex *chreſtomachia Terentiana*, editioni BOECLERI *Argent.* cIↃIↃ CLVII. 8. adiecta, adparet. Quare haec editio, & *Lindenbrogiana*, quae cIↃIↃ CXXIII. 4. prodiit, reliquis omnibus anteferenda videtur, maxime, quum poſterior veteris grammatici, AELII DONATI, *ſcholia* in TERENTIVM ſimul exhibeat. Add. BARTH. *Aduerſar. Lib. VIIII.* Splendidiſſima editio eſt, quam *commentario perpetuo* illuſtrauit, & cum AELII DONATI, EVGRAPHII, CALPHVRNII & FRIDERICI LINDENBRVCHII *obſeruationibus* edidit ARNOLDVS HENRICVS WESTERHOVIVS, *Hagae Comitum* cIↃIↃ CCXXVI. *duob. volumin.* 4. *mai.* Contractiorem hanc omiſſis aliis *cum interpretatione* DONATI & CALPHVRNII, vt & *commentario perpetuo* idem auctor poſtea edidit *Hagae Comitum* cIↃIↃCCXXXII. 8. *mai.* (Criticae artis ſtudioſis, & metri Comici rationem diſcere volentibus ſuper omnes commendanda editio RICH. BENTLEII, quae cum PHAEDRO & P. SYRI *aliorumque veterum ſententiis iterum* prodiit Amſtelaed. 1727. 4. quam Gottingae minore formae recuſum iri propediem ſperamus. G.)

Ciceronis epiſtolae. Vt Terentius elegantiae Romanae, ita CICERO concinnae pariter ac fuſae orationis guſtu nos imbuit. Hinc merito iam eius epiſtolae in manibus erunt, in quibus & elegantia, & ars periodica tanta adparet, vt facundiam ex earum lectione ſe adſequutos multi fateantur, & in his HERMANNVS BVSCHIVS apud FREINSHEMIVM *orat. IIII. p. 46.* Conf. MVRET. *part. II. orat. XVI.* vbi Ciceronianarum epiſtolarum vſum & praeſtantiam egregie demonſtrat. (Quod etiam a me peculiari Program-

mate

mate factum. G.) Nec adeo difficilis amplius erit harum epiſtolarum lectio ei, qui iam non poenitendam hiſtoriae Romanae & geographiae antiquae partem primo curſu ex Eutropio & Pomponio Mela ſibi reddiderit familiarem. Selectu tamen & ordine hic quoque opus eſt. Merito ergo I. *Epiſtolis ad Atticum*, in quibus CICERO ἀττικίζει, praefero *Epiſtolas ad diuerſos*: nec non *ad Quintum fratrem*. II. In his ipſis omitti poſſunt eae, quae a Coelio, nec non a Tirone ſcriptae ſunt; ſeligendae vero in primis III. epiſtolae, quas in proconſulatu ſcripſit. Iis enim nihil ſolet eſſe elegantius. Denique IIII. comparanda eiuſmodi editio, in qua ordine chronologico epiſtolae diſpoſitae ſunt (vel quae Indicem illius ordinis adiectum habet, vt illae, quas ſtatim laudabimus, & VERBVRGIANA. G.) Ita enim lectio eo facilior erit ob hiſtoriae nexum, & continuam ſeriem. Reliquis tamen editionibus palmam iure quodam ſuo praeripiunt *Cellariana*, quae vna cum GOTTLIEB CORTII *adnotationibus* nouiſſime prodiit *Lipſiae* cIↄIↄccxxxv. 8. *Bengeliana*, quam *iis inſtruxit rebus, quae ad interpretationem imitationemque pertinent*, IOANNES ALBERTVS BENGELIVS, atque edidit *Stutgardiae* cIↄIↄccxviii. 8. *mai.* & (FVNCCIANA cIↄIↄccxxxviii. 8. Sed omnium procul dubio praeſtantiſſima G.) *Graeuiana*, quae cum *notis integris* PETRI VICTORII, PAVLLI MANVTII, HIERONYMI RAGAZONII, D. LAMBINI, FVLV. VRSINI, *nec non ſelectis* IO. FRID. GRONOVII, *& aliorum*, ut & cum GEORG. GRAEVII *animaduerſionibus*, & *ex eiusdem recenſione* prodiit *Amſtelodami* cIↄIↄcLxxxxiii. *duob. volum.* 8. *mai.* (Certe ſine MANVTII *Commentariis* aggredi interpretationem Epiſtolarum Ciceronis vero, niſi qui ipſe ſit hiſtoriae & antiquitatis Romanae conſultiſſimus. G.)

Epiſtolae ad Atticum optime prodierunt *Amſtelodami* cIↄIↄcLxxxiii. *duob. volum.* in 8. *mai. ex recenſione* IOANNIS GEORGII GRAEVII, *& cum notis integris* P. VICTORII, PAVLLI MANVTII, MALAESPINAE, LAMBINI, FVLVII VRSINI, SIMON. BOSII *e chirographo eius auctioribus*, FRANCISCI IVNII & POPMAE, *ineditis item antea* ISAACI CASAVBONI, MVRETI & IO. FRID. GRONOVII, *ſelectisque* CORRADI, *atque aliorum.*

Eiusdem *epiſtolarum ad Q. Fratrem libri tres, & ad Brutum liber vnus, cum notis integris* PETRI VICTORII, PAVLLI MANVTII, LEON. MALAESPINAE, D. LAMBINI, F. VRSINI, FR. IVNII, IAN. GRVTERI & IACOBI GRONOVII, nec non FRANCISCI HOTOMANI *commentario in epiſtolam* primam *de prouincia adminiſtranda.* Adiectus eſt *ad Marcum Tullium fratrem de petitione conſulatus liber, cum integro commentario* VALERII PALERMI VERONENSIS, prodierunt *Hagae Comitum* cIↄIↄccxxv. 8. *mai.*

Libris philoſophicis reliquis praemittendos ego iudicarim *Catonem Maiorem* & *Laelium*, ob facilitatem. His deinde ſubiiciendos ſuaſerim *libros de officiis*, ob adcuratam eloquutionem & concinnitatem egregiam, quam ipſe CICERO in *prooemio* filio ad comparandam Latinae linguae facultatem profuturam iudicat. Proximos eſſe iuſſerim *libros de diuinatione*, & *de finibus bonorum & malorum*, ex quibus praeter Latinitatis elegantiam hauriri poterit inſignis hiſtoriae philoſophicae cognitio, qua plane non poteſt carere, qui reliqua opera philoſophica Ciceronis euoluere ſtatuit. *Ciceronis libri philo- ſophici*

Libri tres de officiis, Cato maior, Laelius, paradoxa, ſomnium Scipionis, ex recenſione IOANNIS GEORGII GRAEVII; *cum eiuſdem animaduerſionibus & notis integris* D. LAMBINI, F. VRSINI, C. LANGII, FR. FABRITII, A. MANVTII *ſelectisque aliorum*, prodierunt *Lugduni Batauorum* cIↄIↄccx. *duob. volum.* 8. *mai.*

Libri II. de diuinatione & liber I. de fato cum notis integris PAVLLI MANVTII, P. VICTORII, I. CAMERARII, D. LAMBINI, F. VRSINI, HADR. TVRNEBI & IO. DAVISII prodierunt *Cantabrigiae* cIↄIↄccxxi. 8. *mai.*

CICE-

Digitized by Google

CICERONIS *opera, quae exſtant, omnia,* adcuratiſſime edita ſunt a IACOBO GRONOVIO *cum notis integris,* IANI GVILIELMII & IANI GRVTERI, vt & ASCONIO PEDIANO & *veteri ſcholiaſte, Lugduni Batauorum* cIↄIↄCLXXXXII. 4. (Splendido typo & forma oculis commodiſſima eſt VERBVRGIANA *Amſtelaed.* 1724. fol. 4. & 12. ſimul excuſa, in qua ad Gronouianam adiectae ſunt notae P. VICTORII, I. CAMERARII, F. VRSINI *integrae, aliorum* vero *ſelectae.* Magnificentiſſimam editionem An. 1741. 4. in vſum Delphini procuravit OLIVETVS, vbi contextus orationis, cum varietate editionum principum, ſeparatim ponitur, delectus annotationum, veteri more reuocato, ad finem reiicitur. G. †)

Julius Caeſar. Perlectis Ciceronis epiſtolis iam perſpicuus admodum, & intellectu facilior videbitur IVLIVS CAESAR, maxime in libris *de bello ciuili,* quos illis *de bello Gallico* praemittendos arbitror. Tota enim illa hiſtoria partim ex Eutropio, partim ex Ciceronis epiſtolis memoriae ſuccurret. Stilus eius eſt elegans, ſed ſimplex, vnde eum ideo Ciceroni ſubiungendum puto, quod quidquid redundantis copiae ex lectione Ciceronis forſan haeſerit, lecto CAESARE, poſſit abſtergi. Optima editio eſt, quae *cum animaduerſionibus integris* DION. VOSSII, IO. DAVISII, *aliorumque variis notis ex muſeo* IOANNIS GEORGII GRAEVII prodiit *Lugduni Batauorum* cIↄIↄCCXIII. 8. *mai.* (Regia magnificentia typorum & imaginum exornauit SA. CLARCKE *Lond.* cIↄIↄCCII. *fol. mai.* adiectis LXXX. tabulis aere expreſſis. Pleniſſima eſt OVDENDORPIANA 1737. 4. quae integras DION. VOSSII, IO. DAVISII & SA. CLARCKII *notas,* & collationem plurimorum MSS. contineat, editoris annotationibus intextam. G.)

Minucius Felix. Quum omnes, quos commendauimus, auctores, profano deorum cultu ſeſe polluerint, merito iam his ſubiungimus MINVCIVM FELICEM, Chriſtianum ſcriptorem, quum ille & elegantiae, & concinnitatis ſit ſtudioſiſſimus. Duae vero ſunt huius conſilii mei rationes. Nam praeterquam, quod inde noſtrae religionis principia ac myſteria ſtilo elegantiore exprimere diſcimus: dialogus iſte, quem *Octauium* inſcripſit, etiam bonam partem mythologiae continet, adeoque viam ſternit ad lectionem CICERONIS *de natura deorum,* & poëtarum, in quibus mythologia vtramque paginam facit. Attamen ei, qui cum fructu lecturus eſt MINVCIVM, ſuaſerim, vt ſimul ad manus habeat IVLII HYGINI *fabulas,* vel NATALIS COMITIS *mythologiam,* vel alium ex eiuſmodi ſcriptoribus mythicis, e quibus veteres coniunctim prodierunt *Amſtelodami* cIↄIↄCLXXXI. 8. (curis ſecundis THO. MVNCKERI. Auctior ſplendidiorque editio Amſt. A. cIↄIↄCCXLII. 4. debetur AVGVSTINO VAN STAVEREN. Inter paruos huius argumenti libellos FR. POMEY *Pantheum mythicum* tironibus commendandum ob facilem methodum, imagineſque deorum additas, quarum ope ſtatuas, picturas, nummos facilius intelligunt. G.) Ceterum MINVCIVM nitidiſſime ediderunt CELLARIVS, & IACOBVS GRONOVIVS *Lugd. Batau.* cIↄIↄCCVIII. 8. *mai.*

† *Altera editio Genevæ prælo ſubjacet, ab ipſo* OLIVETO *notis aucta, quæ notæ, more novo, ſingulis paginis fuerunt appoſitæ. Integra & emendatiſſima in lucem prodibit* ann. 1745. IX. vol. in 4. mai.

Qui tertio? VI. In tertio auctorum curſu ad ſtili differentiam reſpicio. Hinc in manibus iam erunt SALLVSTIVS, CICERONIS *orationes ſelectiores,* LIVIVS, SVETONIVS, PLINII *panegyricus,* TACITVS, CVRTIVS, PLAVTVS, SENECAE *aliquot libri philoſophici,* & denique LACTANTIVS. Si cui non vacat tam vaſtos auctores totos perlegere: ei potiores inde partes decerpere licebit.

Salluſtius. Vt ſtili vere *Attici* formam animo concipias, commendanda erit lectio C. CRISPI SALLVSTII. Nemo enim fere Atticam Thucydidis dictionem inter Latinos illo adcuratius expreſſit. Tribus verbis integras explet ſententias, non circumducit, non interponit, aſyndetis frequentiſſime vtitur, & vbique adſtrictior adparet. Vid. LEO ALLATIVS *de erroribus magn. viror. in dicendo, pag.* 36. vbi ſententiam SCALIGERI, breuitatem SALLVSTIO *lib.* IIII. *Polit. cap.* 24. negantis, refellit. Verborum tamen obſoletorum atque archaiſmorum nonnumquam adfectator eſt, quod merito in eo reprehendit SCIOPPIVS *de exercit. rhet. generib. p.* 13. *ſequ.* Omnibus editionibus palmam praeripiunt *Waſſiana*, quam *cum notis integris* GLAREANI, RIVII, CIACCONII, GRVTERI, CARRIONIS, MANVTII, PVTSCHII, DOVSAE, *& ſelectis* CASTALIONAEI, CORNELII & AVSONII POPMAE, IANI MELLERII PALMERII, FVLVII VRSINI, IO. FRID. GRONOVII, PETRI VICTORII, cet. edidit IOSEPHVS VVASSE, *Cantabrigiae*, cIɔIɔccx. in 4. & ea, quam adnotationibus illuſtrauit GOTTLIEB CORTIVS, ac edidit *Lipſiae* 1724. 4.

Ciceronis orationes. Stili *Rhodii* & *Aſiatici*, nec non *oratorii morati* & *concitati* indoles optime ex CICERONIS *orationibus* elucet. Vnde ad earum lectionem merito nunc ſe accinget elegantioris ſtili ſtudioſus. Selectas vero commendo, quales ſunt *pro S. Roſcio Amerino, pro Archia poëta, pro M. Marcello, pro Q. Ligario, pro lege Manilia, pro T. Annio Milone, Philippica ſecunda*, & quaedam aliae, coniunctim aliquoties editae. Prae ceteris tamen adoleſcentibus CHRISTOPHORI CELLARII editio, ob diſpoſitiones, notas, & indices commendari meretur. (Omnium orationum pleniſſima optimaque editio I. G. GRAEVII *VI voll.* 8. *cum notis* omnium praecipuis, in primis MANVTII. G.)

Liuius. LIVII ſtilus eſt *Rhodius*, *elegans* & *grauis*. Hinc vt & hi dicendi characteres exemplo quodam perſpiciantur, merito decas aliqua huius praeſtantiſſimi ſcriptoris erit euoluenda. Vberius de eius ſtilo diſputatum eſt a MORHOFIO in *diſſertatione de Patauinitate Liuii*. Optima editio eſt IO. FRID. GRONOVII, quae tertium emendatiſſime prodiit *Amſtelod.* cIɔIɔCLXXVIIII. 8. *mai. Vol. III.* (Hanc fundamento quaſi ſubſtratam *Supplementis* FREINSHEMIANIS, & incredibili vi ſuarum alienarumque obſeruationum auxit ARN. DRAKENBORCH *cuius* iam *tertium volumen* prodierat *Amſt.* 1740. 4. reliqua expectabantur. Suas tantum dedit notas, ſed *ſupplementa* FREINSHEMIANA adiecit I. B. L. CREVIER *Pariſ.* cIɔIɔCCXXXVI. 4. IO. CLERICI editio repetita *Lipſ.* cIɔIɔCCXXXV. 3. voll. 8. lectioni curſoriae aptiſſima, de qua praefatus ſum. G.)

Tenuis ſtili effigiem ſiſtit SVETONIVS, *Suetonius.* ſaeculi II. ſcriptor, qui nuſquam adſurgit, ſemper humi repit. Praeſtantiſſima editio eſt, quam cum notis integris IO. BAPT. EGNATII, HENRICI GLAREANI, LAEVINI TORRENTII, FVLVII VRSINI, ISAACI CASAVBONI, IANI GRVTERI, THEOD. MARCILII, IO. GE. GRAEVII, CAROLI PATINI, (qui ex numiſmatibus illuſtrauit), & *ſelectis aliorum* edidit vir magnus PETRVS BVRMANNVS, *qui & ſuas adnotationes addidit*. Prodiit haec editio *Amſtelodami* cIɔIɔCCXXXVI. *in* 4. *mai. duob. volumin.*

Eodem tempore, quo Suetonium *Plinius.* floruiſſe conſtat, ſtili *ſublimis* exemplum egregium dedit PLINIVS iunior, conſcripto admirabili *panegyrico*, cui parem vix habet Romana antiquitas, cuius nouam editionem adornare V. CL. CHRISTIANVM GOTTLIEB SCHVVARZIVM, mirifice laetamur. Sed & *Attici* atque *acuti* ſtili ſpecimen edidit PLINIVS, maxime in *epiſtolis*, de quibus tamen iam ſupra iudicium noſtrum dedimus. Optima editio eſt *Cortiana*, quae *cum notis ſelectis* IO. MARIAE CA-

TANAEI,

TANARI, IACOBI SCHEGKII, IACOBI SIRMONDI, ISAACI CASAVBONI, HENRICI STEPHANI, CONRADI RITTERSHVSII, CLAVDII MINOIS, CASPARIS BARTHII, AVGVSTI BVCHNERI, IOANNIS SCHEFFERI, IOANNIS FRIDERICI GRONOVII, CHRISTOPHORI CELLARII, GOTTLIEB CORTII, & PAVLI DANIELIS LONGOLII prodiit *Amſtelod.* cIↃIↃCCXXXIIII. 4. *mai.* (Eadem ratione *Panegyricus* editus ſtudio IO. ARNTZENII *Amſtelod.* cIↃIↃCCXXXVIII. 4. Eundem *Panegyricum* minuto ſed eleganti typo edidi *Goettingae:* cIↃIↃCCXXXV. 8. *Epiſtolas* autem & *Panegyricum cum notis perpetuis Lipſ.* cIↃIↃCCXXXIX. 8. G.)

Tacitus. In TACITO praeter acumen etiam *σεμνότητα* ſeu *grauitatem ſtili* maxime commendant eruditi: idque nemo, niſi in illius lectione plane hoſpes, inficias iuerit. Vnde non moramur CASPAREM SCIOPPIVM, ANDREAM ALCIATVM & AEMILIVM FERRETVM, quibus ſoloecus iſte auctor, & plane e iuuenum manibus excutiendus videtur. Vid. VOSSIVS *de hiſtor. Latin.* I, 3. Inter TACITI editiones reliquis palmam dubiam reddit, immo praeripit, praeclara illa, quam ex noua parentis ſui IACOBI GRONOVII ad MS. Florentinum recognitione excudi curauit ABRAHAMVS GRONOVIVS, *Lugduni Batauorum* cIↃIↃCCXX. 4. *mai. cum notis integris* B. RHENANI, F. VESINI, MVRETI, IOSIAE MERCERII, IVST. LIPSII, VALENTIS ACIDALII, CVRTII PICHENAE, IANI GEVTERI, HVG. GROTII, IO. FREINSHEMII, IO. FRID. GRONOVII, IAC. GRONOVII & IO. IENSII; *ſelectis* autem ALCIATI, AVRELII, BARCLAII, BOXHORNII, COLERI, MARCELLI DONATI, FERRETI, GVTHERII, KIRCHMAIERI, LOCCENII, LVPANI, REINESII, RVPERTI, SALINERII, SAVILIS, SCHEFFERI, VERTRANII, VIRDVNGI, *& aliorum.* (Curſoriae lectioni accommodatae BERNEGGERIANA 8. & RYCKIANA 12. G.)

Curtius. Stili *elegantis* & *floridi* ideam dabit CVRTIVS, incertae aetatis ſcriptor, quem ob declamatorium & anxium dicendi genus, naeuosque varios multi plane nouum ac ſuppoſititium ſcriptorem putant. Vid. VOSSIVS *de hiſtor. Lat.* I. 28, GVID. PATIN. *epiſt.* 27. *p.* 96. CELLAR. *in iudicio de Curtio, editioni ſuae praemiſſo*, WAGENSEILIVS *in pera libror. iuuen. tom.* IIII. *p.* 178. Verum, vtut facile largiamur, non immunem eſſe CVRTIVM a variis naeuis, in dictione aeque, ac in geographia admiſſis: non tamen ideo nitidum illum ſcriptorem vel nouum, vel plane e manibus iuuenum excutiendum arbitramur, vel ideo, quod ſtilus ille *venuſtus*, quem ſupra deſcripſimus, a nemine, quam a CVRTIO, felicius exprimitur. CVRTIVM a IO. CLERICI (qui in *Arte Critica* inclementius de illo iudicauerat, G.) iniuriis vindicauit V. CL. IACOBVS PERIZONIVS in *Q. Curtio Rufo reſtituto in integrum, & vindicato, Lugduni Batauorum* cIↃIↃCCIII. 8. Optima CVRTII editio eſt, quae *cum omnibus ſupplementis, variantibus lectionibus, commentariis ac notis perpetuis* FR. MODII, VAL. ACIDALII, T. POPMAE, IOAN. FREINSHEMII, IO. SCHEFFERI, CHRISTOPH. CELLARII, NICOL. HEINSII, *vt & ſelectis & excerptis aliorum cura* HENRICI SNAKENBVRGII prodiit *Lugduni Batauorum* cIↃIↃCCXXIIII. 4. *cum figur.*

In *iocoſo* ſtilo regnat PLAVTVS, qui & purus eſt, & terſus. Verum hic obſeruandum, I. archaiſmos nimis amare PLAVTVM, id quod tamen ſaeculo, quo vixit, condonandum eſt. II. Eumdem ſtilum ex perſonarum, quas in theatro ſiſtit, ingenio formare, & hinc III. ſaepius fingere phraſes & voces, ridiculas magis, quam Latinas, (a qua re ne in grauioribus quidem perſonis ſatis temperat, riſum mouiſſe vndecumque contentus. G.) IIII. Locos quoque ſeruiles, quibus abundat, aliquando parum eſſe vrbanos, quod iam HORATIVS in *art. poët. v.* 270. *ſeqq.* notauit: *Plautus.*

Digitized by Google

At noſtri proaui PLAVTINOS *& numeros &*
Laudauere ſales : nimium patienter vtrumque,
Ne dicam ſtulte mirati ; ſi modo ego & vos
Scimus inurbanum lepido ſeponere dicto,
Legitimumque ſonum digitis callemus & aure.

Conf. DAN. HEINSII *Diſſertat. in hunc locum* HORATII, Terentii editionibus addi ſolita, & VAVASSOR *de ludicra dictione.* His obſeruatis fructum ex PLAVTI lectione non leuem capiemus. In optimis editionibus eminent FRIDER. TAVBMANNI, *cum eiuſdem luculentiſſimo commentario, & notis* IANI GRVTERI, quae prodiit cIↄIↄcXXI. 4. iterumque IO. FRID. GRONOVII, quae prodiit *Amſtelodami* cIↄIↄCLXIIII. 8. Nec negligendum PHIL. PARAEI *Lexicon Plautinum*, quod inſignem vtilitatem adferet omnibus, qui dictionis Plautinae ſunt paullo ſtudioſiores. [Nouam PLAVTI editionem minatus eſt ARN. HENR. WESTERHOVIVS.

Seneca. In *acuto* ac *ſententioſo*, quem vocant, ſtilo, prae ceteris commendandus SENECA, quamuis eum etiam hac in re iuſto eſſe diligentiorem, iam ſupra ex QVINCTILIANO (Lib.X. 1, 125. ſeqq. G.) aliiſque ſit obſeruatum. Abundat ſane SENECA dulcibus vitiis, quae facilius, quam saniora, a iuuentute in imitationem trahuntur : vnde merito eius lectionem in tertium demum curſum reiecimus. Ex philoſophicis eius ſcriptis hic ſeligendos exiſtimarim libros *de tranquillitate animi, de prouidentia,* & *de clementia.* Reliqua, vt & *epiſtolae* vltimo curſui poterunt referuari. Editio IO. FRID. GRONOVII, quae prodiit *Amſtelodami 1672 8. mai. volum. III.* reliquis adcuratior, commodior, atque elegantior habetur.

Lactantius. Subiungimus his omnibus LACTANTIVM, Chriſtianorum Ciceronem, quem ſaeculo IIII. ineunte floruiſſe conſtat. Eo enim duce facile diſcemus, quae optima ſit imitandi ratio. Nam Ciceronis dictionem atque vbertatem tam adcurate expreſſit, vt non temere quiſquam paria illi ea in re fecerit. Sunt tamen & in LACTANTIO naeui quidam ſaeculo, quo vixit, condonandi, quos aeque, ac virtutes illius cum cura expendit IO. AVG. KREBSII *diſſertatio, Halae Magd. 1702. habita, de ſtilo Lactantii Firmiani. Inſtitutiones* eius *diuinae* multo nitidiores ſunt libello *de mortibus perſequutorum*, quem STEPHANVS BALVZIVS e codice Colbertino exſcriptum primus extulit *Tomo II. Miſcellan. Pariſ. 1679.* 8. Vnde hunc librum non Lactantio, ſed Caecilio cuidam tribuendum exiſtimat MASSVETVS. Sed nec is libellus vel ob res, quas complectitur, notatu digniſſimas videtur praetermittendus. Editiones *inſtitutionum diuinarum* exſtant variae, in quibus *Cellarianae* locus haud poſtremus debetur; (Magno apparatu critico rem geſſit IO. LVD. BVNEMANNVS, cuius editio *Lipſ. 1739.* 8. *mai.* reliquis omnibus haud dubie praeferenda eſt. G.] Alter vero libellus *cum notis* STEPHANI BALVZII, GISBERTI CVPERI, COLVMBI, TOINARDI, GRAEVII, EL. BOHERELLI, TH. GALE, IAC. TOLLII editus eſt a PAVLLO BAVLDRI *Vitraiecti 1692.* 8. *mai.*

Qui quarto? VII. Quarto curſu, iis potiſſimum, qui ſeſe totos amoenioribus Muſis conſecrarunt, deſtinato, non ſolum reliqua auctorum hactenus recenſitorum ſcripta adeunda, ſed & per ceteros ſcriptores omnium aetatum diuagandum eſt *). Euoluendi itaque erunt ſcriptores rei ruſticae CATO, VARRO, COLVMELLA, ſcriptor architecturae doctiſſimus VITRVVIVS, hiſtorici porro VELLEIVS PATERCV-

TERCVLVS, VALERIVS MAXIMVS, CAIVS PLINIVS, FLORVS, IVSTINVS, *ſcriptores hiſtoriae Auguſtae* ſex, & AMMIANVS MARCELLINVS, rhetores item & oratores M. ANN. SENECA, QVINCTILIANVS, & *auctores panegyricorum veterum*, quibus denique accedent CORNELIVS CELSVS, T. PETRONIVS ARBITER. FRONTINVS, AVLVS GELLIVS, APPVLEIVS, CENSORINVS, IVLIVS OBSEQVENS; FL. VEGETIVS, MACROBIVS, & MARCIANVS CAPELLA. Reliqui enim ſcriptores, quibus & SYMMACHVM, & CASSIODORVM, & patres pleroſque accenſeo, hiſtoriae potius, quam Latinitatis cauſſa euoluendi ſunt.

*) Quum enim viro eloquenti de variis rebus diſſerendum ſcribendumque ſit: facile adparet, non ſufficere ei paucos auctores. Hinc phraſes ad rem bellicam pertinentes ex ſcriptoribus hiſtoricis, tacticis, & qui de caſtrametatione egerunt; phraſes oeconomicas ex Catone, Columella, Varrone; loquutiones medicas ex Celſo; architectonicas ex Vitruuio & Palladio; alias denique ex aliis petet. Vnde ſimul intelligere licebit, quanto in errore verſentur, qui ſolo lecto Cicerone ad ſummam eloquentiae perfectionem ſe peruenturos exiſtimant.

Scriptores rei ruſticae, Cato. CATO, quum dudum ante Ciceronem ſcripſerit, non adeo elegans eſt. Archaiſmos adhuc habet ſaeculo ſuo familiares. Optimum tamen agricolam fuiſſe, iam CORNELIVS NEPOS in *vita eius* obſeruauit.

Varro. VARRO innumera paene ſcripſit, in quibus tamen praeter libros tres *de re ruſtica* & *de lingua Latina* IIII. ad VIIII. non integros, fragmenta tantum commune illud naufragium euaſerunt. Scripta eius iam olim doctrinae potius, quam eloquentiae laude commendabantur, QVINCTIL. *Inſt. orat. X*, I. AVGVSTIN. *de ciuitat. Dei VI*, 2.

Columella. Elegantiſſimus de re ruſtica ſcriptor eſt COLVMELLA, qui ſub Claudio floruit, vir eloquentiſſimus, adeoque cum cura legendus. Coniunctim hos ſcriptores *cum notis virorum clariſſimorum & lexico rei ruſticae* edidit vir celeb. IO. MATTH. GESNERVS, *Lipſiae* 1735. 4. *Volum. II.*

Scriptor architecturae Vitruuius. M. VITRVVIVS POLLIO architecturae ſcriptor doctiſſimus eſt, nec nitidiſſimus tamen, quamuis ſaeculo Auguſteo floruerit. Hinc in eo peregrinitatem & plebitatem notant BARTHIVS *Aduerſar. I*, 10. & CASP. SCIOPPIVS. Saepe in linguas varias tranſlatus eſt hic auctor. Latinae quoque editiones exſtant haud paucae, in quibus commendanda praeſtantiſſima, quam cum GVIL. PHILANDRI *Caſtilionaei integris commentariis*, *exceptis notis* DAN. BARBARI, & *lexico Vitruuiano* BERNARDINI BALDI Vrbinatis, tum IO. BVTEONIS, NIC. GOLDMANNI, CLAVDII SALMASII & MARCI MEIBOMII *ad loca quaedam Vitruuii obſeruationibus*, *addita eius vita*, vulgauit IOANNES DELAET, *Amſtelod.* 1649. *fol.* [Spem praeſtantiſſimae editionis faciunt IO. POLENI *Exercitationes Vitruuianae*, *Patau.* 1739, 4. *max. G.*]

Velleius Paterculus. VELLEIVS PATERCVLVS ſub Tiberio floruit, hiſtoriamque edidit, cuius in poſtrema parte vbique oſtendit animum paraſiticum, ſtilumque Tiberio & Seiano obnoxium. Vnde eum potius panegyriſten dixeris, quam hiſtoricum. Dictio tamen eius, quidquid alii, eſt plane Romana, elegans, & vel ideo commendanda, quod hominum indolem cum cura deſcripſit. Inde IO. HENR. BOECLERI enatus eſt libellus *de characteribus politicis Velleianis*, *Argentor.* 1672, 8. [Praeſtantiſſima omnium, ac nitidiſſima editio eſt, quae *cum integris ſcholiis*, *notis*, *variis lectionibus*, *& animaduerſionibus doctorum*

 curante

Digitized by Google

tione oratoria editione, *Leidae* 1726, 4. *mai.*] [Prodiit CAPPERONNERII editio *Inſtitutionis oratoriae Pariſ.* 1725. *fol.* quae *Burmannianam* [quantum ad hoc opus, nam *declamationes* non habet) fide non bona refert, & plurimas editoris aunotationes bonas malas adjunctas habet. Opus *de inſtitutione oratoria cum perpetuo* commentario edidit.]

Auctores panegyr. veter. De auctoribus his panegyricorum veterum iam ſupra actum eſt *part. II. cap.* 3.

Cornelius Celſus. CORNELIVS CELSVS, ſuauiſſimae Latinitatis auctor, artem medicam nitida dictione expreſſit, vnde cum Latinorum Hippocratem, & medicorum Ciceronem vulgo audias cognominari. Optime de eo meritus eſt medicus THEODOR. IANS. *ab* ALMELOVEEN, qui Celſum emendatiſſimum, ſuiſque illuſtratum notis dedit *Amſtelodami* 1730, 8. [Nouam editionem promiſit celeb. IO. HENR. SCHVLZIVS.]

Petronius. Accedit celeberrimus ille elegantiarum pariter, ac nequitiarum arbiter, T. PETRONIVS ARBITER, *Satirici* auctor, a quo ſola ſi abeſſet obſcenitas, nemo felicius manum ad ſcribendum adpuliſſet. Perſtrinxiſſe videtur Neroniani aeui infelicitatem, & forſan, ſi integrum exſtaret ſatiricon, auctorem habituri eſſemus non minus grauem vitiorum inſectatorem, quam IVVENALEM. Verum videtur aliquis, parum caſtus, ea tantum ex opere illo excerpſiſſe, quae inuenerat maxime obſcena. [Pro *tantum* melius dixiſſet auctor *praecipue* : obſcena enim vix decimam partem horum fragmentorum implebunt. G.] Commendandus itaque eſt non pueris ac adoleſcentibus, ſed compoſitae mentis viris, qui & inde haud pauca praeclare diſcent. Optima editio eſt, quam *cum integris virorum doctorum commentariis, & notis* NICOLAI HEINSII ac GVILIELMI GOESII *nunc primum editis*, vna cum IANI DOVSAE *praecidaneis*, & D. IOS. ANT. GONSALI DE SALAS *commentis* edidit PETRVS BVRMANNVS *Traiecti ad Rhenum* 1709. in 4. *mai.* [quae poſt ipſius mortem demum ſecundis perpolita curis recuſa eſt *Amſtelod.* 1743. 4. *mai.*] Exſtat & aliud fragmentum, Traguriae in Dalmatia repertum, de quo mirae inter VALESIVM, SCHEFFERVM, VVAGENSEILIVM, alioſque viros doctos intercesſere lites. Edidit illud *cum notis* ſuis IO. SCHEFFERVS, *Vpſaliae* 1665, 8. deinde THOM. REINESIVS, *Lipſiae* 1666, 8. hinc CHR. ARNOLDVS, *Norimberg.* 1667, 8. qui etiam totius illius litis hiſtoriam texuit, variaque virorum doctiſſimorum iudicia adiecit. Fuit etiam, qui totum PETRONIVM Albae Regiae a. 1688. repertum in lucem extulit FRANC. NODOTIVS, *Roterod.* 1693, 12. Sed non tam creduli adhuc fuerunt eruditi, vt hunc ſibi fucum fieri paterentur a milite. [Interim illud quoque inſertum eſt editioni *Lipſienſ.* 1731, 8. G.] [quam MENZIO debemus.]

E Traiani aeuo eſt SEXTVS IVLIVS FRONTINVS, qui & *de ſtrategematibus*, & *aquaeductibus & cloacis* ſtilo non adeo nitido ſcripſit. Strategemata Vegetio plerumque addi ſolent : [ſed & ſeparatim *cum notis integris* FRANCISCI MODII, GODESCALCI STEVVECHII, PETRI SCRIVERII & SAMVELIS TENVLII edidit FRANCISCVS OVDENDORPIVS, *Lugduni Batauorum* 1731, 8. *mai.* Liber *de vrbis Romae aquaeductibus* opera & ſtudio ill. IOANNIS POLENI ſplendidiſſime prodiit *Patauii* 1722, 4. *mai.*] *Frontinus.*

AVLVS GELLIVS, quem alii AGELLIVM vocandum contendunt, *Noctes Atticas*, ſed luculentiſſimas, ſcripſit, quo in libro innumera philologica, critica, hiſtorica, philoſophica, promiſcue tractauit. Optima editio eſt, quae *Lugduni Batauorum* 1706, 4. *mai.* cura IACOBI GRONOVII prodiit. Nouam exſpectamus a celeberrimo viro ABR. GRONOVIO. [Accepimus a P. D. LONGOLIO vtiliſſimo *indice* illuſtratam *A. Gellius.*

Curiae

Curiae Regnitiae 1741, 8. G.]

Apuleius.

APVLEIVS, Madaurenſis, Afer, monſtroſae ac tumidae Latinitatis auctor eſt, vt eum rudere cum aſino ſuo lepide iudicaret PHILIPPVS MELANCHTON. Proprietatis quidem ſatis eſt amans, & diligens veteris Latinitatis conſeruator, ſed qui tumore & adfectatione ita omnia corrumpit, vt phraſin eius non immerito *docto in-piam* cum VOSSIO & LIPSIO poſſis adpellare. Mirifice tamen APVLEII ſtilum amauit PHILIPPVS BEROALDVS, a multis hinc iure notatus. Commodiſſima editio eſt GEVERARDI ELMENHORSTII, quae cum *ſpicilegiis* IANI RVTGERSII, ER. PVTEANI, & IO. BRANTII cet. prodiit *Frf.* 1621, 8. *Apologiam* edidit [IS. CASAVBONVS, *Heidelb.* 1594, 4. & G.] SCIPIO GENTILIS, ICtus doctiſſimus, cum MEVRSII *Caſtigationibus*, *Hanou.* 1607, 8. *Metamorphoſeos* autem *Libros XI.* IOANNES PRICAEVS, *Goudae* 1650, 8. [Nouam *operum* editionem promiſit OVDENDORPIVS.]

Cenſorinus.

CENSORINVS, quem ſub Alexandro Seucro vixiſſe conſtat, librum ſcripſit aſtrologica mathematicaque doctrina refertiſſimum, *de die natali.* Stilus ſimplex eſt, nec plane contemnendus. Optimae editiones ſunt HENR. LINDENBROGII, *Lugd. Batauorum* 1642, 8. & quae *Cantabrigiae cum notis variorum* prodiit. [Iam vero ea, quae cura SIGEB. HAVERCAMPI, *Lugd. Bat.* 1743, 8. prodiit.]

Iulius Obſequens.

IVLIVS OBSEQVENS *de prodigiis*, quae Romae & in vicinia acciderunt, *Libros II.* ſtilo ſimpliciſſimo ſcripſit. Eos *cum animaduerſionibus* IO. SCHEFFERI, & *ſupplementis* CONR. LYCOSTHENIS edidit PRANSCISCVS OVDENDORPIVS, *Lugduni Batauorum* 1720, 8. *mai.*

Vegetius.

FL. VEGETIVS, aeui Theodoſiani auctor, tum *de re militari*, tum *de mulomedicina* ſcripſit. Prior liber vna cum reliquis ſcriptoribus cum notis variorum prodiit. Poſteriorem ſplendidiſſimae *editioni ſcriptorum rei ruſticae Tom. II.* inſeruit celeberrimus IO. MATTH. GESNERVS. [Multa quae ad illuſtrandum VEGETIVM faciunt, depredendes in BESSELII *Miſcellaneis.*]

Macrobius.

Eiusdem aetatis ſcriptor AVRELIVS THEODOSIVS MACROBIVS vtiliſſimo ad poſteritatem inſtituto optima quaeuis ex Latinis Graeciſque auctoribus excerpſit. Quare etſi eius ſtilus varius eſt, multa tamen veterum fragmenta hodie intercidiſſe conquereremur, niſi a MACROBIO fuiiſent conſeruata. Certe ei inter alia debemus luculentiſſimum illud e CICERONIS libris *de re publica* ἀποσπασμάτιον, quod *Somnium Scipionis* adpellatur, in quod MACROBIVS commentarium doctiſſimum conſcripſit. Prodierunt MACROBII *Opera* ſaepius, ſed optima eſt editio, quae *cum notis integris* IS. PONTANI, IO. MEVRSII & IAC. GRONOVII prodiit *Lugduni Batauorum* 1670, 8. *mai.* [Noua editio cum notis variorum exſpectatur a celeb. viro, ADR. GRONOVIO.]

Marc. Capella.

MARCIANI CAPELLAE ſtilus adeo horridus & durus eſt, vt cum *pecudalis eloquentiae* auctorem ſuo ſtilo vocet CASP. BARTHIVS, *Aduerſar. XXV*, 13. Fabulam ſcripſit *de Mercurii & philologiae nuptiis*, qua totam encyclopaediam, ſed non ſatis feliciter, complexus eſt. Auctori huic adoleſcens 14. annorum lucem accendere ſtuduit HVGO GROTIVS, cuius editio prodiit *Lugduni Batauorum* 1599, 8.

An etiam poëtarum lectione opus ſit?

VIII. Omiſſos videbis poëtas. Nam PLAVTVS, TERENTIVS, PHAEDRVS, quos recenſuimus, licet metro ſe adſtrinxerint, dictione tamen familiari potius, quam poetica, vtuntur *). Neque tamen exiguus eſt poëtarum vſus etiam in ſoluta eloquentia, ſi cum iudicio legantur **). In primis vero commendandi ſunt ob puritatem

ſermonis VIRGILIVS, HORATIVS, OVIDIVS, ***), CATVLLVS, TIBVLLVS, PROPERTIVS, ob phraſin LVCRETIVS ****), ob acumen LVCANVS *****). A tumidorum vero poëtarum, quales ſunt STATIVS, CLAVDIANVS, & alii ******), imitatione plane, me quidem auctore, abſtinebit elegantiae caſtioris ſtudioſus.

*) Comici enim perſonas ſiſtunt viliores, veluti ſenes, agricolas, ſeruos, libertos, paraſitos, & huius generis alios, qui cothurnis incedere haud ſolent. Hinc & eiuſmodi eligunt metrum, quod vix familiari & ſoluta oratione poſſit diſtingui. Paulló adſtrictior eſt PHAEDRVS, qui tamen & ipſe comicos potius, quam poetas alios imitatur.

**) Qui paullo ſubactiore [per ipſum legendi vſum G.] ſunt iudicio, ii, quid in poetis ſit poëticum, quid Latinum, facile diſcernent. [Vid. ſupra *part. I. cap. 2. §. 15.*] Ergo ex poëtis *magnam optimarum vocum phraſiumque copiam* colligent, quae etiam in proſa oratione inueniet locum. Dabimus exempla quaedam e CVNAEO. Dixerat HORAT. *Carm. IIII,* 4.

Per damna, per caedes, ab ipſo
Ducit opes animumque ferro.

Hanc phraſin eleganter imitatus CVNAEVS *orat. I. p.* 14. de academia Lugdunenſi: *quo plures*, inquit, *emergerent belli difficultates, tanto illa maior in dies pulcriorque effloruit, ita, quod prope inauditum eſt, per damna, per caedes, ab ipſo ferro duxiſſe vires ſuas & augmentum videtur.* Sic & LVCANVS *Pharſal. V,* 108. de infantibus a Mario occiſis:

Crimine quo parui caed.m potuere mereri?
Sed ſatis eſt iam, poſſe mori.

Haec ita imitatur. CVNAEVS *orat. II. p.* 39. *Crudelitatem in omnes eiues exercuit, etiam in eos, quorum nullum erat aliud crimen, niſi quod mori poſſent.* Ita idem *orat. IIII. p.* 72. Ariſtotelem vocat *maximum vbique auctorem naturae verique*, idque ſtilo HORATII, qui *Od. I.* 27. Pythagoram hoc elogio ornauit. In deliciis quoque ipſi ſunt phraſes: *ſub fauſtis nutritus penetralibus,* ex HOR. *Carm. IIII,* 4. *Romani rerum domini ex* VIRG. *Aen. I, v.* 282. *Ioue aequo iudicare* ex HOR. *Epiſt. II,* 1. *v.* 68. *Victima ſuorum ciuium* ex SEN. *Herc. fur. v.* 922.

II. Poëtae etiam ſaepe ſuppeditabunt praeſtantiſſima epitheta, nec non

III. pulcerrimas ſimilitudines, imagines, & alia huius generis. Quam pulcrum v. c. eſt epitheton HOR. *Satir. II,* 3. *v.* 287. *foecunda Menenii gens*, pro ſtultis? Quam eleganti imagine de tardiore greſſu vtitur PLAVT. in *Poenul. III,* 1. *v.* 10:

Nam iſte quidem gradus ſuccretus eſt
cribro pollinario.

Caue tamen hic arripias epitheta vere poëtica, qualia iam ſupra notauimus. Non pauciora

IIII. e poëtis petes acumina & ingenioſas loquutiones. Sic MARTIALEM imitatus, de eo, quem mortis metus manus ſibi conſciſcere iuſſit, eleganter dices: *nihil eum potuiſſe facere ſtolidius, quam dum, ne moreretur, mori voluerit.* Denique

V. nonnumquam integra poëtarum loca oratione ſoluta reddi poſſunt, quod ſaepe ipſum CICERONEM feciſſe adparet. CVNAEI exemplum iam ſupra adduximus ex eius *Sardis venalibus, p.* 412.

***) VIRGILII dictio elegans eſt, ac plane Latina. Ad ſolutam tamen orationem propius accedunt eius *Eclogae* & *Georgica*, quam *Aeneis*, in qua abſolutiſſimum dare voluit ſublimis & heroici carminis exemplum. Ea vero propria eſt VIRGILII laus, quod res verbis aequat, & ex lectoribus fere efficit ſpectatores. Optima & ſplendidiſſima omnium eſt editio, quam cum integris *commentariis* SERVII, PHILARGYRII, PIERII, & *adnotationibus* SCALIGERI & LINDENBROGII *ad Culicem, Cirin*, & *Catalecta* edidit PANCRATIVS MASVICIVS

Leo-

Leouardiae 1717, 4. *mai. tom. II.* [cuius tamen luminibus officiet Burmanniana, quam propediem exſpectamus.] Inter minores editiones praeſtat *Burmanniana* 1714, 12. *ex emendationibus* NICOL. HEINSII. Q. HORATIVS FLACCVS, impar aetate Virgilio, *Carmina Lyrica, Satiras, Epiſtolas*, & *de re poëtica* ſcripſit. In his *ſatirae, epiſtolae*, & *de arte poëtica* libellus proxime ad ſolutam orationem accedunt. Dictio in illis eſt grauis, morata, amoena, & caſte Latina. [Textum HORATII emendatiſſime exhibent editiones duae *Burmannianae*, altera *Trai. Batau.* 1689, 12. cum RVTGERSII *lectionibus Venuſinis*, altera *ibid.* 1713. 12. *ad emendationes Bentleianas*, & ALEXANDER CVNINGHAMIVS, cuius editio prodiit *Hagae Comitum* 1721, 8.] Denique P. OVIDIVS NASO ſcripſit *libros amorum, metamorphoſes*, in quibus omnibus iuueniliter ſaepe laſciuit. Maiore iudicii maturitate compoſiti ſunt libri *triſtium*, *de Ponto*, & *faſti*, antiqua eruditione referti. *Heroidum epiſtolarum* puriſſima quidem dictio, ſed impurae ſaepe ſententiae ſunt, vt ſolet in libris eroticis. Stilus vbique candidus, natiuus, & facilis, quiue plurimum adiumenti ſolutae orationis ſcriptoribus ſuppeditare poſſit. Ita enim plerumque ſcribit OVIDIVS, vt demto numero poetico, ſolutam orationem audire te crederes. [Quin *diſiecti* etiam *membra poëtae*, vt loquitur HOR. *Sat. I*, 4, 62, agnoſcunt, qui de poëtis iudicare poſſunt. G.] [Optimae editiones ſunt duae *Burmannianae*, altera, quae tribus voluminibus in minore forma prodiit *Amſtelodami* 1714, & textum tantum exhibet; altera, quam *cum* integris IACOBI MYCILLI, HERCVLIS CIOFANI & HEINSIORVM & excerptis aliorum *adnotationibus* edidit vir laude noſtra maior PETRVS BVRMANNVS *Amſtelod.* 1727. *mai.* 4. *volum.* 4.]

****) T. LVCRETIVS CARVS, Ciceronis aequalis, philoſophiam Epicuri naturalem carmine Latino expoſuit, cuius dictionem, puram admodum eſſe vel ideo oportet, quod poſt Lucretii fata ipſe Cicero amici poemati limam adhibuit. Fugiendi tamen archaiſmi quidam, quibus aliquando indulſit LVCRETIVS. [Optima ac emendatiſſima ſine dubio eſt editio, quam *cum interpretatione & notis* edidit THOMAS CREECH, *Londini* 1717, 8. *mai.* quamuis non ignorem, recentiorem eſſe editionem *Hauercampianam*, quippe quae *Lugduni Batauorum* 1725. 4. *mai. vol.* 2. prodiit, quae tamen ob integros aliorum commentarios adiectos commendari meretur.] [Nempe habet ſplendidiſſima haec editio *notas integras* LAMBINI, GIFANII, T. FABRI, CREECHII, & *ſelectas aliorum*, tum magnam vim *variarum lectionum*, ipſiusque HAVERCAMPI & PREIGERI *annotationes*, & ornamenta alia. G.]

*****) Acutiſſimus poeta eſt LVCANVS, ex Annaea gente, M. Senecae rhetoris ex filio Anneo Mela Nepos. QVINCTILIANO *Inſtit. orat. X*, 1. ſagaciſſimo ingeniorum cenſori, *ardens videtur, concitatus & ſententiis clariſſimis vſus, ſed oratoribus magis, quam poëtis adnumerandus.* Nos vero non poëſeos, ſed acutae dictionis cauſſa, commendamus LVCANVM, non ignari, verſus paullo inamoeniores & nonnumquam tragicos furores in eo notari. [LVCANVM cum lectionibus variantibus edidit GOTTLIEB CORTIVS, *Lipſ.* 1726, 8. eius vero *commentarius* nondum lucem vidit. Cum *ſcholiaſte* vero inedito & *adnotationibus* integris HENRICI GLAREANI, IACOBI MYCILLI, IOACH. CAMERARII, HVGON. GROTII, & ſelectis aliorum edidit FRANCISCVS OVDENDORPIVS, *Lugduni Batauorum* 1728. 4. *mai.* cui iungenda ea, quae cum commentario doctiſſimo celeberrimi BVRMANNI prodiit *Leid.* 1740, 4. *mai.*]

******) Meteora potius orationis, quam ſolidam ſtili elegantiam deprehendimus in PAPINIO STATIO, quem cum *animaduerſionibus* ſuis edidit CASPAR BARTHIVS. Vnde miror, eius tumores adeo placuiſſe IVSTO LIPSIO, AVG. BVCHNERO, & aliis, quibus ma-

gni ſpiritus poëta videtur. Vbique excreſcit in tumorem, vbique eo ſublimitatis tendit, vbi, quo loco pedem ponat, non inuenit. Vnde recte illi, qui STATIVM fingunt in ſummo Parnaſſo ſedere, ſed caſuro ſimilem. Eumdem tumorem in SIDONIO APOLLINARI, CLAVDIANO, aliiſque ſequioris aeui poëtis reperimus, quorum lectionem ideo non adeo multum cultioris ſtili ſtudioſis profuturam arbitramur. [CLAVDIANVS aeuo meliore dignus poëta, etiam propter argumentorum rationem, & morum praecepta egregia commendandus illis, qui ex Virgilio & Horatio iudicium & velut guſtum formarunt. Editiones meliores C. BARTHII cum ampliſſimo Commentario *Francof.* 1650, 4. & *cum notis* N. HEINSII, *ac ſelectis varior. Commentariis Amſt.* 1665, 8. G.] *Commentarium* praelo paratum habuit celeb. BVRMANNVS, quem, ſi vota noſtra valent, debebimus celeb. BVRMANNO iuniori.]

In auctorum lectione, quae obſeruanda.

VIIII. Sed haec quidem de ordine, quem in lectione auctorum obſeruandum arbitramur. Proximum eſt, vt, quae in ipſa lectione obſeruanda enotandaque ſint, doceamus.

Primo phraſes elegantiores.

X. Primum ergo danda eſt opera, vt ſenſum auctoris probe capiamus *). Deinde reſpiciendum ad voces & phraſes elegantiores, nec non ad compoſitionem ac conſtructiones rariores **). In his enim quanta ſita ſit ſtili elegantia, ii intelligent, qui, quae ſuperioris partis primae capite primo ea de re diximus, ſibi in memoriam reuocauerint.

*) Equidem in ipſo, quem commendauimus, ordine ad intelligentiam auctorum magnum poſitum eſt momentum. Suadendum tamen ſimul eſt auctores cum fructu lecturis, I. *vt optimas ſibi editiones comparent.* Quo emendatior enim eſt textus, eo auctor intelligetur facilius. Praeterea non tam facile librariorum vitia pro loquutionibus rarioribus atque elegantioribus adripient; ſed prudenter abſtinebunt ab iis, quae dubiae lectionis eſſe, ex editionibus cum MSS. collatis intelligunt. II. *Vt notas eruditorum diligenter conferant, in quibus difficillima plerumque loca cum cura explicantur.* [Sed non prius, quam vel haerere ſibi aquam ſentiant, vel certe dubitandi cauſſam habeant: ne tempus, quod melius in ipſis antiquorum monumentis collocatur, in rebus forte conſumatur ad rem noſtram non neceſſariis. G.] Neque tamen aliorum ſententiis, tamquam ſcopulis eſt inhaerendum. Saepe enim attentior lectio & meditatio aliquid ſuggeret, quod quis fruſtra in variorum notis quaeſiuerit, maxime quum illae notae variorum ſaepe rem eamdem repetant, difficiliora haud raro praeteruehantur, & in rebus exiguis & vulgo notis aliquando ſint verboſiſſimae. III. *Vt ne adſpernentur ſubſidia illa, quae ad explicandos auctores quam maxime faciunt.* Sic LIVIVM v. c. lecturus facilius progredieris, ſi praeter geographiam antiquam, etiam antiquitates Romanas, & LIPSII praeclarum opus *de militia vetere Romanorum* in conſilium adhibueris. Immo & in librorum omnium hiſtoricorum lectione in primis vtile ac frugiferum eſt, & chronologiam quamdam paullo adcuratiorem, veluti DION. PETAVII *Rationarium temporum*, & eos ſcriptores, qui de veterum Rom. familiis commentati ſunt, veluti GLANDORPIVM, ANT. AVGVSTINVM, FVLV. VRSINVM, a *Petauio* & *Vaillantio* editum auctumque in conſilium adhibere. Vtrique vſui ſeruient etiam STEPH. VINPIGHII *Annales Romanorum*, quamuis hic auctor, quod ad magiſtratus & perſonarum

ſonarum originem gentiumque ſucceſſionem adtinet, multa indulſiſſe ingenio videatur. [IIII. Ne diu haereant in locis obſcuris, ſed ea notaſſe contenti pergant, dum vel ipſe ſe aperiat, quod ſaepiſſime contingit, ſcriptor, vel ſit interrogandi peritioris occaſio, vel tempus interpoſitum aptiores ad interpretandum faciat &c. De his & aliis egi quantum licuit adcurate in *praefatione* ad LIVIVM *Lipſ.* 1735, 8. *editum*, cuius argumentum *de ſcriptorum veterum lectione tum ſtataria, tum curſoria.* G.]

**) Exempli loco eſto locus quidam SENECAE *Conſol. ad Marc. XV.* Prima periodus haec eſt:

> *Quid aliorum tibi funera Caeſarum referam? quos in hoc mihi interim videtur violare fortuna, vt ſic quoque generi humano proſint, oſtendentes, ne eos quidem, qui diis geniti, deoſque geniturі dicantur, ſic ſuam fortunam in poteſtate habere quemadmodum alienam.*

Hic mihi notarem elegantem compoſitionem *aliorum tibi funera Caeſarum.* Notarem etiam phraſes & vocabula: *funera Caeſarum*, pro funera in domo Auguſta; [Nempe *Caeſar* nomen proprium familiae tum imperantis, G.] *in hoc*, pro ideo, *principem violat fortuna*, pro fortuna principi aduerſa eſt. Satis enim patet, SENECAM ad ſacroſanctam principum perſonam reſpicere, quam alioquin violare nefas eſt. Nec inelegans eſt loquutio: *fortunam ſuam in poteſtate habere.* Succedat iam altera & tertia periodus:

> *Diuus Auguſtus, amiſſis liberis, nepotibus, exhauſta Caeſarum turba, adoptione deſertam domum fulſit. Tulit tamen fortiter, tamquam eius iam res ageretur, cuius cum maxime intererat, de diis neminem queri.*

Hic divus eſt ἀποθεώσεως ſignum. Inde vero ſtatim ego quidem colligerem, male dici *diuus Paullus, diuus Petrus*, quos numquam in deorum numerum retulimus. [Vid. quae monuimus ad *part. I. cap.* 2. §. 12. de verbo *Canonizare.* *Diuos* puto recte dici, quos a morte ſua in caelum receptos, & gloria atque honore inter homines florentes indicare volumus: idque demonſtrare ex diuinis humaniſque litteris conatus ſum *programmate* BANTZOVII *orationi in diuam Carolinam praemiſſo.* G.] Notarem quoque, *Caeſares* hic dici principes iuuentutis, qui in ſpem imperii ſuccreſcunt. [Quin familiae ſimpliciter hic nomen eſt. Illa ratio, quam auctor memorat, Conſtantini demum aeuo coepit. G.] Nec praetermitterem phraſes: *turba liberorum exhauſta eſt*, pro numeroſa proles morte intercepta eſt, quamuis durior ſit translatio, quum *turba* non *exhauriri*, ſed diſſipari, opprimique ſoleat. Sane & haec non ſatis adcurate vel eleganter dicta enotare vile eſt. *Deſerta domus* pro orbitate, *adoptione fulcire deſertam domum* pro adoptione ſibi liberos in demortuorum locum ſurrogare, vbi denuo non ſatis elegans eſt translatio, quum non *domus deſertae*, ſed hiſcentes, ventremque facientes & ruinam minantes fulciri ſoleant. *Nemo iam de deo queritur*, pro feliciſſima ſunt tempora. [Illud praeſertim obſeruandum, reſpici hic ad conſecrationem, quam ſperabat Auguſtus; cum ipſe mox inferendum ſe ſenatui deorum, cogitaret; nolebat de eo velut collegio queri, cuius ipſe paullo poſt pars futura eſſet. G.] Pergit SENECA:

> *Tib. Caeſar, & quem genuerat, & quem adoptauerat, amiſit: ipſe tamen pro roſtris laudauit filium, ſtetitque in conſpectu poſito corpore, interiecto tantummodo velamento, quod pontificis oculos a funere arceret, & flente populo Romano, non flexit vultum, experiendum ſe dedit Seiano, ad latus ſtanti, quam patienter poſſet ſuos perdere.*

Hic occurrunt vocabula *amittere* & *perdere.* Prius de filiis Tiberii; poſterius de Seiano, eiuſque ſociis vſurpat SE-

NECA. [Sic LIPSIVS. Sed, puto, hoc voluit Tacitus, Seianum docuit hoc ipſo exemplo Tiberius, quam patienter ferret ſuos perire, audacioremque ad rem gerendam fecit. G.] Hoc mihi in animum reuocaret differentiam vtriuſque vocabuli, *amittere* ſcilicet nos dici, vbi ſpes ſit recuperandi, *perdere*, vbi euanuerit. Illa ſpe ſcilicet liberos Caeſarum non minus, ac ipſos Caeſares; in diuorum numerum referebat eorum temporum ſuperſtitio. Obſeruandae porro loquutiones: *hoc oculos ab ea re arcet*, pro hoc inter oculos & rem interiectum; *non flexit vultum*, pro eodem vultu perſeuerauit, *experiendum ſe alicui dare*, pro experimentum in ſe dare. Plura addere nihil adtinet.

Deinde acumina rariora.

XI. Nec ad verba tantum reſpiciendum, verum etiam ad ingenioſa iudicia vel acumina, quae auctor immiſcuit *).

*) Haec dici non poteſt, quantam ſuauitatem adferant orationi, ſi ea cautione, quam ſupra commendauimus, adhibeantur. Sic in SENECAE periodis paullo ante recenſitis, mihi notarem arguta illa iudicia: *principes non ita ſuam fortunam in poteſtate habere, quemadmodum alienam.* Item *principis quam maxime intereſſe, neminem ſuo tempore de diis* [de fortuna] *queri.* Sic quoque ſi legiſſem PHAEDRI *Fab. I,* 14. praeter voces & loquutiones praecipue mihi in vſus meos ſeponerem acutum illud regis iudicium: *quantae putatis eſſe vos dementiae, qui capita veſtra non dubitatis credere, cui calceandos nemo commiſerat pedes?* Talia enim elegante imitatione exprimi aliisque rebus adcommodari poterunt, ceu infra docebimus.

Denique res notatu digniores.

XII. Denique quam maxime ratio habenda eſt rerum *). Vix enim operae pretium videretur, verborum tantum cauſſa per tot omnis aeui ſcriptores diuagari.

*) Per res in primis intelligo, I. ritus antiquos, [praeſertim ea loca, vbi manifeſto indicatur ritus, vt inde intelligantur obſcuriora, G.] II. ea, quae ad illuſtrandam hiſtoriam eccleſiaſticam, ciuilem, naturalem, iuris & legum, philoſophiae & litterarum pertinent, III. doctrinas e philoſophia depromtas, ita tamen, vt ſemper, cui ſectae aut methodo philoſophandi addictus fuerit auctor, conſideremus, [cum ſenſum alium atque alium habeant eadem verba pro diuerſa ſecta ſcribentis. G.] IIII. ſententias & apophthegmata, V. ſimilitudines & comparationes, VI. exempla memoratu digniora, aut ſi quid aliud ad inſtitutum noſtrum facere videbitur. Fieri enim poteſt, vt quis ſingularia quaedam themata aliquando adcuratius tractare conſtituerit. Huic ipſa ſuadebit ratio, vt res omnes, in auctoribus obuias, quae ad iſtud thema pertinere videbuntur, cum cura obſeruet, & in ſuos vſus ſeponat. Id quod pluribus exemplis docuit SAGITTARIVS in libello *de lectione atque imitatione Ciceronis.* Nos, vt iisdem SENECAE periodis regulam noſtram illuſtremus, ex iis notare poſſemus *exempla* Auguſti & Tiberii, qui liberorum amiſſionem forti animo tulerunt. Notaremus etiam *exemplum* ſtultitiae Seiani, qui ſe gratia principis excidere haud poſſe, putauerat. Porro obſeruaremus *ritum* veterum, quod etiam principes ſuos pro roſtris laudarint, nec non *alterum ritum*, quod pontificibus maximis Romanorum funera adſpicere non licuerit, ideoque interpoſuerint velamentum, quod oculos ab iſto conſpectu arceret.

Inde con-

XIII. Quum vero fallax plerumque ſit memoria, & nemo velit

lit tantum laboris lectioni auctorum ideo inſumere, vt quae legerit obſeruaritque, eorum paullo poſt obliuiſcatur: *opus etiam erit excerpendi arte* *), quam tamen non confuſam **) aut cum taedio coniunctam ***), ſed expeditiſſimam eſſe oportebit.

ficienda excerpta.

*) Fuerunt equidem, qui memoria feliciſſima freti hac excerpendi opera ſuperſederunt. Sed ii plerumque ipſi poſtea de iſta negligentia ſua conqueſti ſunt. Nam praeterquam quod memoria, quamuis feliciſſima, ſubinde fallit, aliaque pro aliis ſuggerit: moleſtus tunc erit euoluendi labor, quando locum auctoris requirere volueris. Accedit, quod licet iuuenes lecta facile teneamus memoria, ſenectus tamen homines plerumque reddat obliuioſos. Tunc vero iucundum erit, omnia, quae legimus, in collectaneis noſtris tamquam in cella penaria recondita intueri.

**) Confuſa erunt collectanea, ſi ea ita conficias, vt, quae quaeris, inuenire nequeas. Hinc non ſuaſerim, vt quis more vulgari, verba & res ſub titulis quibuſdam collocet. Nam primo ita res ad varias diſciplinas pertinentes adcumulantur, & res diuerſae naturae ſaepe ſub eodem titulo adparebunt. Deinde quum titulos arbitrio noſtro fingamus, & vna ſaepe obſeruatio ſub decem titulis inueniat locum: haud raro fiet, vt eam ſub pluribus titulis fruſtra quaeramus. Omitto alia, quae huic excerpendi rationi inſunt, vitia.

***) Innumera exſtant de excerpendi arte conſilia, quae non magis plerumque neceſſaria videntur, quam ſi quis artem reponendi theſauros magno adparatu docere vellet. Quis quaeſo probaret VINC. PLACCII ſcrinium? quis alia eiusmodi inuenta, qualia haud pauca recenſuit MORHOFIVS. *Mihi ea demum excerpendi ratio videtur optima, quae & omnium minime laborioſa, & tamen ad rem quamlibet reperiendam expeditiſſima eſt.*

XIIII. Magno vero laboris compendio excerpta locupletiſſima conficies, ſi lexicon aliquod adcuratius *) & aduerſariorum librum tibi paraueris. Et lexico quidem adſcribes vocabula, ſi qua inueneris, rariora **), ſignificationes vocum elegantiores ***), phraſes ſelectiores ****), epitheta notatu digniora *****), ſignatis ſimul auctorum locis ******), additisque obſeruationibus criticis & philologicis, quas in virorum doctorum adnotationibus deprehendiſti †).

Et quidem lexicographica.

*) Excerpta eiusmodi lexicographica mirifice commendant IAC. THOMAS. in *Erotem. rhet. p. 66.* VINC. PLACC. in *Hiſt. excerpt.* eius libro de excerpendi arte adnexa, & MORHOF. *Polyhiſt. I, 2. 3. 4. 619.* Vſui hic erit *Lexicon Fabrianum* GESNERI, vel ideo, quod vir hic diligentiſſimus iam plurima enotauit, adeoque multum laboris nobis detraxit. [Non decoquemus, ſpero, hanc diligentiae laudem in eo, cui cum maxime operam enixam damus, *Theſauro linguae Latinae*, qui & amplior, & adcuratior reliquis ſui generis libris vt prodeat, nulli certe labori parcimus, & quod numquam nos facturos iterum ſcimus, illud vltimum quam poteſt bene facere conatu omni ſtudemus. G.)

**) Talia ſunt, quae, iam MORHOF. *l. cit. p. 623.* notauit, *vacuefacere* apud NEP. *leno* pro legato apud IVSTINVM, pro quo tamen emendatiores editiones legunt *legatus*, *calculo* pro calculatore apud CIC. aliaque huius generis. Probe tamen in eiusmodi vocabulis diſpiciendum, I. an forte ſint dubia? Multa enim, expenſis codicibus MSC. euaneſcere ſolent. Sic & PETR. BEMBVS apud CICERONEM inuenerat *multiſſimus*, eaque voce tamquam Ciceroniana fuerat

vſus,

vſus. Verum poſtea ex codicibus MSS. adparuit, non legendum in CICERONE eſſe *ex multiſſimis miſerlis* ſed *multis meis miſeriis*. Diſpiciendum quoque II. an ſint obſoleta? item III. an ioci cauſa inventa: Sic CICERO aliquando dicit *dextella* pro *dextra*, *Epiſt. ad Attic. XIIII, 13.* ſed quis dubitaret, quin ipſe hanc vocem ioci cauſſa inuenerit? Talia etiam multa apud PLAVTVM occurrunt. Haec quidem tamquam rariora notanda, ſed non temere imitanda videntur. Denique & id generatim obſeruandum, rariora, quantumuis bona, vel ideo non eſſe frequentanda, quia rariora ſunt. Notanda tamen ſunt diligenter, vt ne bonis auctoribus, qui aliquando talibus vſi ſunt, dicam temere impingamus. Sic rara quam plurima occurrunt in *Digeſtis*, quae in libro *Parergon* diligenter collegit BARN. BRISSONIVS, & acerrime exagitauit LAVR. VALLA. Et tamen pleraque defendi poſſe, ſatis oſtendunt *Opuſcula de Latinitate veterum ICtorum Lugduni Batau.* 1711, 8. recuſa, & adnotationes doctiſſimae, quae iis adſperſit CAR. ANDR. DVKERVS, [immo *Lexicon iuris Briſſonianum cum notis Heineccianis*.]

***) Rariores nonnumquam occurrunt vocum ſignificationes, quas notari in lexicis omnino par eſt. Sic *inſanire*, eſt immodicos ſumtus facere apud PLAVT. *Mil. glor. III. 1. v. 59.* VIRGIL. *Ecl. III. v. 36.* TERENT. *Phorm. IIII, 3, 37.* *ſupplicium* pro ſupplicatione non ſemel occurrit apud SALLVSTIVM. Talia notanda ſunt, ita tamen, vt & hic conſideremus, num forte auctor ad adfectationem ſit procliuior. Multae enim ſignificationes rariores ſunt apud SALLVSTIVM, quae vix videntur imitandae.

****) Phraſes eiusmodi ſunt ſeligendae, quas non facile ipſi fingeremus, e. c. *otium corpori dare*, eſt apud PHAEDR. *praef. libri III.* Hanc ipſe non excogitaſſem facile. Mea ergo intereſt, vt eam lexici adſcribam margini, ad vocem *otium*. In indice vero Germanico evolui poterit vox *ſich eine Veränderung machen*, ibique addi pagina lexici, in qua illa phraſis Latina adſcripta eſt. Eodem modo reliquae praſes elegantiores ſuo quaeque loco poterunt adſcribi. Neque tamen plane praetermittendi ſunt Germaniſmi falſo ſuſpecti. Quamuis enim illi non temere adſectandi ſint, multae tamen occurrunt loquutiones Latinae, quae quum nobis ob vernaculae ſimilitudinem haud parum ſuſpectae videantur, in optimis tamen auctoribus reperiuntur, v. c. *magnum ſe facere*, *hilarem ſe facere*, *veſtis bene ſedet*, *pro felice aliquem adſpicere*. Conferri meretur VORSTII libellus *de Latinitate falſo ſuſpecta*. [cum notis ac praefatione celeb. GESNERI nuper *Berolini* recuſus.]

*****) Talia epitheta non ſtatim ſuccurrunt, & tamen mirifice ornant orationem. MARIVS NIZOLIVS laudanda opera ſingulis ſubſtantiuis epitheta *Ciceroniana* ſubiecit, v. c. ad vocem *bellum* haec notauit epitheta: bellum *acerbum*, *aeternum*, *adſectum*, *non confectum*, *commotum*, *confirmatum*, *perniciosum*, *exitioſum*, *crudele*, *domeſticum*, *triſte*, *turbulentum*, *duriſſimum*, *peſtiferum*, *inteſtinum*, *iuſtum*, *denuntiatum*, *inductum*, *merum*, *mortiferum*, *nefarium*, *occultum*, *oppreſſum*, *renatum*, *reſtrictum*, *inflammatum*, *deterrimum*, *periculoſum*, *externum*, *profligatum*, *hoſtile*. Si ex reliquis auctoribus talia colligerentur, quantam nobis enatam videremus epithetorum ſegetem? [Hic magna erit Theſauri, quem inſtruimus, commoditas. Neque enim nuda, vt adhuc factum, ibi ponuntur epitheta: ſed quoties ea non ſimpliciter nomen ſuum declarant, adeoque non ſemper adhiberi poſſunt, ex contexto relationem illam & reſpectum indicamus, quo vera ſunt: qua vel ſola ratione infinitis ſcribentium vitiis, ineptis ſaepe ac ridiculis, occurri poteſt. G.) Sed in vſu eorum illa reuocanda erunt in memoriam, quae ſupra *part. I. cap. 2. §. 47.* ea de re monuimus.

******) Hic denuo magno nobis adiumento erunt editiones optimae, in

quibus plerumque textus in capita, & haec denuo in inciſa ſua ſecantur. Facile ergo phraſi Cornelianae : *petere commigrationis ſocietatem* poterit adſcribi locus NEP. I, 1, 2. vbi primus vitam imperatoris, ſecundus caput, tertius inciſum capitis notat.

†) In hunc cenſum veniunt I. *ſcholiaſtae veteres*, quos non temere praetermittendos puto, quia inſignem ſuppeditant obſeruationum doctiſſimarum copiam. Sic in CICERONEM commentati ſunt ASCON. PAEDIANVS & MACROBIVS : in VIRGILIVM, DONATVS & SERVIVS : in HORATIVM, ACRON, PORPHYRION, aliuſque *ἀνώνυμος*, cuius ſcholia ex codice MSC. primus extulit IAC. CRVCQVIVS. De IVVENALE etiam, TERENTIO, PERSIO, aliiſque auctoribus bene meriti ſunt ſcholiaſtae quidam veteres, quos euoluiſſe haud poenitebit. Conſulendae etiam II. adnotationes virorum doctorum, qui a renatis litteris lucem auctoribus accendere conati ſunt. In his vero bonae frugis pleniſſimae ſunt notae MVRETI, MANVTII, LIPSII, TAVBMANNI, SCALIGERI, SALMASII, CASAVBONI, GRONOVIORVM, GRAEVII, IS. VOSSII, BVRMANNI, IANI VVOVVERI, CELLARII, [DRAKENBORCHII, WESSELINGII.] Nam qui ad ſolam criticam pertinent commentarii, vtiles illi quidem ſunt, ſed huc non pertinent. Quin quum & ſparſim loca quaedam veterum ſcriptorum vel illuſtrent, vel interpretentur viri docti : operae pretium facturi ſunt, qui hujuſmodi opera ſtromatica & teſſelata diligenter & cum iudicio legent. Tales ſunt M. ANT. MVRETI *Lectiones variae* : talia HADR. TVRNEBI & CASP. BARTHII *Adverſaria* : THO. REINESII *Varia*, & quae IANVS GRVTERVS in *Face critica* vel *theſauro* ſuo laudabili induſtria collegit. Hic merito addendae, quae nuper ab anno 1732. magno optimarum litterarum bono prodierunt MISCELLANEAE OBSERVATIONES IN VETERES AVCTORES.

Nec non aduerſaria.

XV. In aduerſariorum libro promiſcue notari poſſunt, quaecumque acutiora in auctoribus claſſicis legimus *). Ea enim ſubinde perlegendo, &, qua occaſione vſui eſſe poſſint, meditando **), facile omnia memoriae infigemus.

*) Hic exſcribi velim integra auctorum loca, addito ſtatim numero libri & capitis. Margini deinde adſcribi poteſt titulus aliquis, ut tanto facilius poſſit inueniri, quod quaeritur.

**) E. c. ſi in aduerſariis meis inuenirem acumen illud PHAEDRI : *quantae putatis eſſe vos dementiae, ei credere capita, cui calceandos nemo commiſerat pedes?* cogitarem qua occaſione illud poſſim imitatione exprimere. Quum ergo PHAEDRVS loquatur de ſutore inopia deperdito, qui medicinam facere coeperit : fingerem ego, malum aduocatum praedia conduxiſſe. Sic in promtu futura eſſet imitatio : *quantae putatis hoc eſſe dementiae, res & fortunas ſuas committere ei, cui nemo commiſiſſet infortunium.* Sed de his paullo poſt in capite *de imitatione* plura monebimus.

Et denique loci communes reales.

XVI. Denique ad res quod adtinet, ſeiungere ego ſoleo eas, quae ad diſciplinas pertinent, & quae in ſola eloquentia vſui eſſe poſſunt. Illas ad ſuam quamque diſciplinam *), has in aduerſaria referri ſuaſerim **).

*) Totidem puto conficienda collectanea, quot ſunt diſciplinae. Sed vt hic quoque compendium facias laboris, in ſingulis diſciplinis ſeligendum erit compendium aliquod vel ſyſtema adcuratius ſcriptum, illudque charta munda diſtinguendum. Quotieſcumque ergo aliquid legis, quod ad hanc vel il-

lam diſciplinam pertinet, ſtatim in compendio illo euolues locum, vbi materia iſta occurrit, eoque referes locum auctoris. Sic nec titulis opus erit, nec indicibus. Nec periculum erit, vt omnia inuenire poſſis.

**) Huc refero exempla, ſimilia, ſententias acutiores, aliaque huius generis, quae tamquam gemmae intexi ſolent orationi elegantiori. Haec in aduerſariis adſcribi poſſunt eo modo, quem ſuperiore paragrapho commendauimus. Si enim in margine addantur tituli, iique deinde in indicem referantur, facile omnia poterunt reperiri. Sed in his omnibus is prudentiſſime agere videtur, qui ſuo quemque ſenſu patitur abundare.

CAPVT II.

DE IMITATIONE.

I.

Quid ſit imitatio? PArum vtilitatis adferet auctorum lectio, niſi acceſſerit IMITATIO. Haec vero nobis eſt facultas, auctoris ſtilum *), eiuſque ideam ſine plagii ſuſpicione **) exprimendi.

*) Quum vero ſtilus non conſiſtat in ſola phraſeologia, ſed in ipſo orationis habitu: facile patet, non eum imitari CICERONEM, qui phraſibus ex eius libris excerptis vtitur, ſed qui totum orationis Ciceronianae characterem ſollerter exprimit.

**) Aliud eſt exſcribere auctorem, aliud eumdem imitari. Hinc qui integras auctorum periodos orationi ſuae intexit, is non imitari, ſed plagium committere videtur. Qua in re plures forſan peccarunt eruditi, quam vulgo exiſtimatur. [Egregium exemplum habemus in *Exerc. ſoc. Lat. Ien. Tom. II. pag.* 253. *ſeqq.*]

Quid de ea notandum? II. Vt vero totam imitandi artem recte teneamus, de duobus potiſſimum capitibus videtur cogitandum, videlicet quem imitari oporteat *)? & quomodo ea imitatio prudenter ſit inſtituenda **)?

*) Satis equidem ipſa nos ſana docet ratio, exemplum quod nobis imitandum proponimus, ſuis numeris abſolutum eſſe debere. Recte enim PLIN. *Epiſt.* I, 5. *ſtultiſſimum credo, ad imitandum non optima quaeque proponere.* Sed quem, quaeſo, auctorem dixeris optimum? Fieri poteſt, vt in eodem genere plures eamdem laudem, ſed diuerſiſſimam tamen, conſequantur. Sane qui inter ſe contendit CICERONEM & PLINIVM, NEPOTEM & CAESAREM, LIVIVM & TACITVM, HORATIVM & IVVENALEM, vtroſque fatebitur maximos, ſed peculiari quadam & ſua laude. Quare non adeo expeditum eſt, quis e tot praeſtantiſſimis auctoribus praecipue, ſit imitandus.

**) Quemadmodum rebus in omnibus, ita & in imitatione, apprime hoc eſt utile, *ne quid nimis.* Qui neminem imitaturus ſuo indulget ingenio,

nio; plerumque ſibi fingit dictionem quamdam inſulſam atque inſipidam. Contra ea fieri poteſt, vt nimia imitandi cura in ſeruitutem illam euadat, de qua HORATIVS:

O imitatores, ſeruum pecus!

Praeclare de hoc hominum genere LIPS. *Epiſt. miſcell. cent. IIII, 52. Vbi,* inquit, *ſola imitatio eſt, & huic adhaeremus, quid fis? perſona ſcenica; & vt quidam magnorum virorum habitum atque inceſſum, aut geſtus imitantur, cetera & interna diſpares! ſic dictiunculas aut clauſulas aliquas* TVLLII *ſi forte reſtrimus, ad vim & Venerem eius non adſpiramus.* Ita LIPSIVS, qui ſi tam prudenter prius iſtud extremum euitaſſet, quam hoc poſterius, ad ſummam eloquentiae laudem potuiſſet peruenire. Quare & hoc operae pretium eſt cognoſcere, qua ratione ita imitandi ſint optimi auctores, vt vtrumque vitemus vitium, & nec ingenio plus iuſto indulgere, nec κακόζηλοι videamur.

III. Ad priorem quaeſtionem quod adtinet, nec neminem imitandum puto *), nec promiſcue omnes **), ſed vnum optimum. Optimus vero videtur, qui cuiuſque ingenio ac captui quam maxime eſt adcommodatus ***). Quiſnam auctor imitandus?

*) Fuerunt, qui nullum imitandum crederent. [Nempe dedita opera, & vt hoc ipſum agerent. Nam alioqui fieri non poteſt, vt non quos audimus, legimus, amamus, admiramur, eorum fiamus etiam non id agendo ſimiles. Imitando enim etiam tum diſcimus omnia, cum ne quidem imitationis vel conſilium habemus, vel nobis ſumus conſcii. G.] Iam olim Caeſarem & Cottam eo maxime nomine admiratus eſt CICERO, qui in *libro II. de oratore: eſſe tamen multos,* inquit, *videmus, qui neminem imitentur, & ſuapte natura, quod velint, ſiue cuiuſquam ſimilitudine conſequantur: quod & in vobis animaduerti recte poteſt, Caeſar & Cotta. Neque vero veſter aequalis, Curio, quemquam mihi magnopere videtur imitari.* Enimuero tametſi facile largiar, Romanos alios in vernacula lingua ſola naturae ingéniique bonitate ad perfectionem aliquam potuiſſe peruenire, quemadmodum id ſaepe etiam in aliis fieri ſolet, qui linguam patriam adcuratius ſibi excolendam exiſtimant: hodie tamen, ex quo lingua illa exſpirauit, fieri non poteſt, vt ſine imitatione eius genium ac natiuam pulcritudinem adſequamur. Vnde ludibrium lectoribus debet ANG. POLITIANVS, qui in *Epiſt. VIII, 16.* omnem imitationem explodere videtur. [Cui reſpondet proxima epiſtola CORTESIVS. Si rem bene conſideres, non ita multum diſſentiunt. POLITIANVS anxiam imitandi dedita opera curam reprehendit ac ridet; CORTESIVS imitationem generatim commendat, ita tamen vt magis adſcriptus glebae Ciceronis videatur. Pulcre, vt reliqua, ita hanc liticulam expoſuit F. O. MENCKENIVS, in *vitae Politiani hiſtoria, p. 194. ſeq.* & recte hanc ſummam ſententiae POLITIANI poſuit, ex fine epiſtolae laudatae *p. m.* 240. quae certe ludibrium debere non videtur: *quaeſo ne ſuperſtitione iſta te alliges, vt nihil delectet, quod tuum plane ſit, & vt oculos a Cicerone nunquam deiicias. Sed cum Ciceronem, cum bonos alios multum diuque legeris, contriueris, edidiceris, concoxeris, & rerum multarum cognitione pectus impleueris, ac iam componere aliquid ipſe parabis: tum demum velim, quod dicitur, ſine cortice nares, atque ipſe tibi ſis aliquando in conſilio, ſollicitudinemque illam moroſam nimis & anxiam deponas effingendi tantummodo Ciceronem, tuaſque denique vires vniuer-*

ſas pericliteris cet. His meum qualecumque ſuffragium adiicere equidem nihil dubito. G.]

**] Fieri non poteſt, quin inaequali ac ſibi parum ſimili adſueſcat dictioni, qui [primo tempore, quo formandum eſt iudicium, & ille quaſi guſtus. G.] per omnes vagatur auctores, & modo hunc, modo illum imitatur. Vix oculos prudentum ferret aedificium, in quod architectus ex mille diuerſiſſimae ſtructurae palatiis conieciſſet, quidquid pulcrum ei eſſet viſum. [Si quidem ſine iudicio id faceret, & naturales conſtanteſque ſymmetriae ſeu commenſus obſeruationes negligeret. Caeterum laudabitur, ſi Zeuxin illum imitatus, conquiſitis pluribus pulcritudinis exemplis, quantum liceat, in vnum illud opus ſuum transferat. Quod quin in ſcribendi genere locum habeat, liceatque ex variis ingeniis excellentiſſima quaeque libare, non eſt dubitandum. G.] Ea demum pulcra ac pudica videtur oratio, quae licet artificio varia, vbique tamen eumdem ſeruat colorem, nuſquam eadem, & ſemper tamen ſui ſimilis. Hanc vero facultatem adſequetur nemo, qui vel neminem, vel omnes promiſcue imitatur, ceu vel IVSTI LIPSII exemplo patet. [Nolim hunc vbique exemplum malorum admiſceri. LIPSIVS iuuenis ad Tullianam normam ſcripſit non deterius quouis Ciceroniano, & *oratione VI. vtrum a ſolo Cicerone petenda ſit eloquentia* ita diſputauit, vt reprehendi non poſſit. Vid. ad *part. I. cap.* 2. *§.* 16. G.]

***) Omnes legendos auctores, & ex iis optima quaeuis in vſum noſtrum eſſe ſeponenda, ipſi capite ſuperiore docuimus. Neque tamen ideo omnes promiſcue ſunt imitandi. Vnus, iſque optimus, eligendus, cuius ad exemplum totius orationis habitum componamus. Ex reliquis phraſes, acumina, res peti poſſunt. Merito vero eum iudicamus optimum, qui cuiuſque naturae ac ingenio videtur conuenientiſſimus. Sunt, qui naturae quodam impetu ad vbertatem & copiam feruntur: iis CICERONEM commendauerim. Sunt, quibus nihil, niſi quod adſtrictum ac argutum eſt, placet: his PLINIVS erit imitandus. Alii ſimplici quodam ac caſto orationis genere delectantur: hi facillime vel CAESAREM, vel CORNELIVM NEPOTEM imitabuntur. Denique quibus oratio grauis & preſſa eſt in deliciis, ii non inuita Minerua TACITVM ſibi imitandum proponent. Hinc naturam cuique ſuam hac quoque in re eſſe ſequendam, iam olim optime obſeruauit QVINCTIL. *Inſtit. orat. X,* 2. *Ergo primum eſt, ut, quod imitaturus eſt quiſque, intelligat, & quare bonum ſit ſciat, tum in ſuſcipiendo onere conſulas* SVAS VIRES. *Nam quaedam ſunt inimitabilia, quibus aut infirmitas naturae non ſufficiat, aut diuerſitas repugnet. Nec, cui tenue ingenium erit, ſola velit fortia & abrupta: cui forte quidem, ſed indomitum, amore ſubtilitatis & vim ſuam perdat, & elegantiam, quam cupit, non adſequatur. Nihil eſt enim tam indecens, quam quum mollia dura fiunt.* Quis vero auctor ingenio noſtro quam maxime videatur adcommodatus, facile ex eo intelligemus, ſi, quis maxime nobis placeat, & quem facillime imitando exprimamus, ſubinde facto periculo, experiamur. Ita enim fere natura comparatum eſt, vt tanto magis quidque nobis placeat, quanto eſt ingenio ac naturae noſtrae conuenientius. [Cautione illa hic opus eſt, quam ad *part. I. cap.* 2. §. 41. *n.* 1. commendauimus. Cauendum ab αὐθαδείας noxa. Procliues etiam hic ſumus ad vitia. Boni praeceptoris eſt ad Iſocratis exemplum calcaribus vti non in his, qui nimis exſultant, ſed qui tardiores ſunt, & contra. Qui nimis ſiccis delectantur, deducendi ad Ciceronem; Salluſtius commendandus his, qui luxuriantur cet. G.]

IIII. Eſt

IIII. Eſt vero imitatio vel PVERILIS, vel VIRILIS ſeu maſcula. Illa verba ac phraſes anxie & moroſe imitatur *): haec ipſum auctoris ingenium ac orationis habitum cum iudicio ac libertate exprimit **).

Imitatio vel puerilis eſt, vel virilis.

*) Tales ſunt omnes illae imitationes, quas in ſcholarum triuio deprehendimus. Perlecta CICERONIS periocha, excerptis phraſibus elegantioribus, iiſque in epiſtolam aliquam aut hiſtoriam compactis, tum demum diſcipuli ſibi plane Ciceroniani, aut, ſi mauis, Ciceronianiſſimi videntur, quaſi omnis elegantia Ciceroniana in ſolis phraſibus, ac non potius in ipſo orationis habitu, conſiſteret. Mireris ergo viros quoſdam ceteroquin doctiſſimos nimium huic puerili imitationi tribuiſſe, ac ſaepe periodos integras ex auctoribus exſcripſiſſe. Iam a SCHEFFERO in *Gymnaſ. ſtil. p.* 31. eſt obſeruatum, AENEAM SYLVIVM in *Hiſtoria Europaea* de Hungaris ita diſſeruiſſe: *Turcas aurea & diſcolori veſte: Hungaros ferro atque aere fulgere. Chriſtianum agmen & ſtare paratum & ſequi, nec turba nec ſarcinis praegraue, intentum, quod dux non modo ſignet, ſed etiam innuat.* Atqui haec omnia ſunt ex CVRTIO, *Lib. IIII. cap.* 26. vix verbo mutato, exſcripta. Ferenda haec ſunt in pueris; in maturioris iudicii viris reprehenſione digniſſima, maxime ſi non loca auctorum rebus, ſed res auctorum phraſibus adcommodentur. Cuius rei praeclarum exemplum ab eodem SCHEFFERO *pag.* 32. datum eſt ex EGINHARDI *Vita Caroli M.* qui Caroli ſui deſcripturus ſtaturam & corporis habitum: *formae*, inquit, *auctoritas ac dignitas, tam ſtanti quam ſedenti, plurima inerat, ceruix obeſa & breuior, venterque proiectior, valetudine proſpera, praeter quod, antequam decederet, noctibus ita dormiebat, vt ſummum quater aut quinquies non ſolum expergiſcendo, ſed etiam deſurgendo interrumperet.* Omnia haec ex SVETONII *Claudio*, *Nerone*, *Iulio*, & *Auguſto*, quemadmodum & alia, exſcripta ſunt. Quis vero crederet, Carolum M. illorum imperatorum formam ac corporis habitum in pleriſque tam adcurate expreſſiſſe? ſic EGINHARDVS *ergo, dum inepte* SVETONII *premit veſtigia, multa adfingit illi principi inſulſa & ἀπροσδιόνυσα τὸ ὂν*, ut eleganter ait CASAVBONVS.

**) Virilis vel maſcula imitatio non verba tantum ac phraſin auctoris exprimit, ſed & inueniendi, diſponendique artificium, ipſumque orationis habitum, ita tamen, ut illa exſcripta eſſe, nemo poſſit arguere. [Vt architectus non imitatur lapides, ligna, ferrum, ſed formam, ordinem, ornatum. G.] Eleganter QVINCTILIAN. *Inſt. orat. Lib. X. cap.* 2. *imitatio autem, (nam ſaepius idem dicam,) non fit tantum in verbis. Illuc intendenda mens, quantum fuerit illis viris decoris in rebus atque perſonis, quod conſilium, quae diſpoſitio, quam omnia etiam, quae delectationi videantur data, ad victoriam ſpectent: quid agatur prooemio, quae ratio & quam varia narrandi, quae vis probandi ac refellendi, quanta in adfectibus omnis generis mouendis ſcientia, quantaque laus ipſa popularis vtilitatis gratia adſumta: quae tum eſt pulcerrima, quum ſequitur, non quum arceſſitur. Haec ſi peruiderimus; tum vere imitabimur.* E. g. elegans eſt haec periocha LVCRETII *Lib. I.*

Nec me animi fallit, quam ſint obſcura, ſed acri [illegible]
Percuſſit thyrſo laudis ſpes magna meum cor,
Et ſimul incuſſit ſuauem mi in pectus amorem
Muſarum, quo nunc inſtinctus mente vigenti
Auia Pieridum peragro loca, nullius ante Trita ſolo.

Haec imitatus eſt VIRGILIVS, ſed ita,

vt nemo eum plagii ſuſpectum habiturus ſit. Ita enim canit poëta ſuauiſſimus *Georg. III*, 289. *ſeq.*

Nec ſum animi dubius, verbis ea vincere magnum
Quam ſit, & anguſtis rebus hunc addere honorem,
Sed me Parnaſſi deſerta per ardua dulcis
Raptat amor : iuuat ire iugis, qua nulla priorum
Caſtaliam molli diuerterat orbita cliuo.

Similia haec VIRGILII ſunt illis *Lucretianis* : at non eadem tamen. Eamdem enim rem elegantiore phraſi alioque orationis charactere expreſſit VIRGILIVS. Sic ſupra etiam hanc produximus periodum CICERONIS ex *orat. pro A. Caecina*, *cap.* 1. *Si, quantum in agro, locisque deſertis audacia poteſt, tantum in foro atque in iudiciis impudentia valeret : non minus in cauſſa cederet A. Caecina Sex. Aebutii impudentiae, quam in vi facienda eius ceſſit audaciae.* Eam nos p. 40. ita ſumus imitati: *ſi quantum in effringendis carceribus aſtutia poteſt, tantum ad effugiendam furcam audacia valeret : non minus iam hic fur carnifices deluderet audacia, quam lictoribus olim illuſit aſtutia.* Nec verba hic ſunt eadem, & res diuerſiſſima. Quicumque tamen utramque periodum inter ſe contenderit, ſtatim deprehendet, noſtram e *Ciceroniana* eſſe expreſſam. Scilicet non verba & phraſin, ſed ipſum orationis habitum ſumus imitati, eaque imitatio iure quodam ſuo *virilis* poterit adpellari.

Quid pueriliſ? V. Ad *puerilem imitationem* quod adtinet, ea multo facilior eſt. Modo enim phraſes ab auctore mutuas accipimus *): modo ſententiam quamdam aliis verbis phraſibuſque exprimimus **), modo eamdem, additis quibuſdam detractiſque vocibus aut circumſtantiis, refingimus ***).

*) Hoc imitationis genus maxime puerile eſt. Nihil enim artis habet vſus iſte phraſium. Sic ſi quis ita loqueretur : *quum & nobilitate generis, & gloria maiorum, & tua virtute vnus omnium maxime floreas : omnes non ſolum ſperant, ſed etiam confidunt, talem te aliquando futurum, qualem cognitum iudicarunt* : facile vnuſquiſque videt, phraſes has omnes e CORNELII NEPOTIS *vit. Miltiad. c.* 1. eſſe : ſed nemo tamen quidquam artis aut ingenii in hac imitatione deprehendet. [Hoc itaque genus extemporalibus modo quaeſtionibus tractari debet, non iuſtis ſcribendi materiis propoſitis. G.]

**) Secundam hanc imitationis puerilis ſpeciem iam QVINCTIL. *Inſt. orat.* X, 5. commendauit : *ſumamus ſententiam*, inquit, *eamque verſemus quam numeroſiſſime, velut eadem cera aliae atque aliae formae duci ſolent.* Exempli loco ſit ſententia illa Hectoris apud NAEVIVM : *pulcrum eſt laudari a laudato viro.* Hanc ſi quis aliis verbis ita exprimeret : *laudari ab iis, qui ipſi ſunt laude digniſſimi, is vero fructus laudandarum actionum videtur pulcerrimus*, dicerem ego, ſententiam illam ex NAEVIO quidem, ſed mutatis tamen verbis, eſſe expreſſam.

***) Haec quoque imitandi ratio puerilis eſt, ſed paullo artificioſior. Quemadmodum enim prima ſpecies furto manifeſto ſimilis eſt : ita haec eorum furum aemulatur ſollertiam, qui rebus furtiuis ſigna quaedam detrahunt, aut alia noua addunt, ne tam facile poſſint a dominis furtum concepturis, vel quaeſitoribus agnoſci. E. g. ſupra pag. 40. prolixam admodum ac verboſiſſimam adduximus periodum ex MVRETI *orationibus* I, 4. Eam coarctabimus facile, omiſſis nonnullis aut detractis, quae eminere videntur: *ſi eorum, quae viuunt, vnumquodque perficiendi*

perſiciendi ſui deſiderio tenetur, animuſque noſter tum demum, quando ad diuinum exemplar propius accedit, videtur perfectiſſimus: ea profecto erit omnium praeſtantiſſima facultas, quae homines deo, quoad eius fieri poteſt, arctiſſime deuincit. Eodem modo etiam amplificando refingi poſſunt auctorum ſententiae. Verum in vtraque imitandi ratione danda eſt opera, vt ne ſententiae elegantia ac acumen pereat. Plerumque enim tam preſſae ac rotundae ſunt optimorum auctorum ſententiae, vt neque addi quidquam, neque detrahi poſſit, quin ſimul maxima pars pulcritudinis pereat. Exemplo eſto ſententia, vt opinor, PVBLII SYRI: *cuiuis poteſt contingere, quod cuiquam poteſt.* Hic ſiue addas quidquam, ſiue detrahas, plurimum acuminis ac elegantiae decedet. Vnde adcurata opus eſt prudentis doctoris manuductione, ne adoleſcentes his decipiantur. [Huc etiam retulerim illud extemporalis exercitationis genus, quo directa narratio in indirectam ſeu obliquam mutatur, & contra. G.]

VI. *Virilis* imitatio non contenta phraſibus aut vocabulis, ipſas auctoris virtutes exprimere docet. Quum vero auctoris virtus modo in inuentione, modo in diſpoſitione, modo in eloquutione eluceat: maſcula in primis videtur imitandi ratio, qua auctoris INVENTIONEM adſequi contendimus *). In virili vel inventionem imitamur.

*) Inuentio verſatur in excogitandis argumentis. Ea vero quum in λόγους, ἤθη, καὶ πάθη diuidantur, nullum eſt argumentorum genus, in quo non imitari liceat alios. Saepe auctores nobis ſuppeditant I. *enthymemata* elegantiſſima, quae nobis in vſus noſtros conuertere licebit. E. g. PLINIVS *Epiſt. I.* 10. laudaturus Euphratem, philoſophum Stoicum, quot praeclara enthymemata adcumulat? Ait eum eſſe, I. obuium & expoſitum, plenumque humanitatis; II. in diſputando grauem, ſubtilem, ornatum, ac paene Platonicum; III. in ſermone copioſum, varium, dulcem, vt facile repugnantes quoque ducere poſſit. Addit IIII. multum ipſi venerationis adquirere proceritatem corporis, decoram faciem, demiſſum capillum, ingentem & canam barbam; V. nullum horrorem in cultu eſſe, multam tamen ſeueritatem. Laudat quoque VI. vitae ſanctitatem cum comitate; VII. ſeueritatem in inſectandis vitiis cum ſumma humanitate coniunctam. Nec VIII. liberos eius ad veram laudem adcurate inſtitutos praetermittit. Vide, quot hic enthymemata paucis periodis adcumulet PLINIVS? An iam deeſſe tibi poſſent argumenta, philoſophum vel theologum aliquem praeclarum laudaturo? Equidem adfirmare non dubitarim, toti orationi encomiaſticae ſufficere poſſe haec enthymemata. [Nempe non eadem vbique aſſumi poſſunt, quod a ſtupidis interdum imitatoribus fieri ſolet: ſed perſonam & argumentum noſtrum intuentibus occurrunt ſimilia. G.] Quem vero tunc deprehenſurum putas, te PLINIVM eſſe imitatum? Nec minus II. *adfectus* excitandi rationem optime oſtendunt auctores claſſici. Exemplum denuo praebebit PLINIVS, *Epiſt. III*, 1. qui amore ſtudiorum inflammaturus Caninium Rufum, praediorum eius amoenitatem collaudat, ac deinde colligit, recte iis vtendum eſſe: non rectius vero iis vſurum Caninium, quam ſi, omiſſis ſordidis rei familiaris curis, in ſtudiorum ſeſe portum vindicet, maxime quum praedia illa poſt eum alium atque alium habitura dominum, gloria vero, vigiliis ac lucubrationibus parta, numquam ſit interitura. Quam eleganter hoc argumento παθητικῷ vti poſſes, ſi quando cohortari aliquem volueris ad diligentiam, qui

qui in pingui aliquo receſſu, aut alio amoeniore loco viuit? Denique III. etiam *mores*, quos vocant, ſeu ἤθη optime ducibus auctoribus claſſicis addiſcimus. Vt hic quoque conſulamus PLINIVM, *epiſtola* eius *XI. libri* I. exemplo eſſe poterit, quam comiter cum amicis ſit expoſtulandum. Obiurgat Fabium Iuſtum de infrequentia litterarum, petit vt vel ſolum illud: *ſi vales bene eſt, ego valeo*, ſcribat, hoc enim ſibi fore maximum. Serio ſe id rogare ait, vt ſciat, quid agat, quod ſine ſollicitudine ſumma neſcire non poſſit. Tam morata epiſtola nobis etiam facile licebit cum amicis expoſtulare, ſi noſtro vſi ſtilo, mutata PLINII dictione, ſolum retineamus argumentum ἠθικόν. Ceterum incredibilem vtilitatem eloquentiae ſtudioſo hic adferet veterum Graecorum Latinorumque ſcriptorum comparatio. Hi enim pleraque, quae in Graecis admiramur, imitati ſunt, & ita quidem, vt aliquando ſuperarint. Pertinet huc SCALIGERI *Poëtices lib. V.* vbi id exemplis innumeris oſtendit, addito ſimul vbique iudicio, qua in re vel ſuperarint Graecos Latini, vel iis manus dare coacti ſint. Quin a *capite* 10. ejus libri ipſos Latinos inter ſe contendit eadem cura, oſtenditque, ſaepe vnum alterum in eadem ſententia exprimenda vel impari paſſu ſequutum eſſe, vel multis poſt ſe paraſangis reliquiſſe. Addi poteſt MACROBII *commentarius in* CICERONIS *ſomnium Scipionis*, quo Ciceronem Platonis ſimilem inuentionem expreſſiſſe, praeclare ipſo ſtatim libelli initio demonſtrat.

Vel diſpoſitionem. VII. Nonnumquam & DISPOSITIONEM auctoris imitamur, cum generalem totius orationis *), tum eam, quam in ſingulis argumentis deprehendimus **).

*) E. g. BVCHNERVS *Panegyr. VIIII.* laudaturus Henricum Friſium, cancellarium Saxonicum, ita orationem partitur, vt cancellarium & *genere nobilem*, & excellentem *virtute*, & magnum *peritia*, & *auctoritate* validum eſſe oportere, eaſque virtutes omnes in Friſio eminuiſſe, oſtendat. Quilibet, in CICERONIS lectione paullo verſatior, intelliget, Tullianam eſſe hanc diſpoſitionem. Is in oratione *pro lege Manilia*, *cap.* 10. eodem modo laudat POMPEIVM MAGNVM. Ait enim, ſummo imperatori quatuor res ineſſe oportere, ſcientiam rei militaris, virtutem, auctoritatem, & felicitatem, eaque omnia in Pompeio ſumma eſſe.

**) Permultum enim refert, quomodo diſponantur argumenta ſingula. Fieri id ſolet per ſyllogiſmos & enthymemata. Sed in his diſponendis magnam oratori relictam eſſe libertatem, iam ſupra obſeruauimus. Non melius itaque nobis conſulemus, quam ſi ea quoque in re auctores veteres duces ſequamur. Exemplum petamus ex eiuſdem CICERONIS *oratione cap.* 15. vbi auctoritatem POMPEII hoc ordine collaudat:

I. MAIOR: *Quicumque maxima pollet auctoritate, is imperator optimus eſt.*

RATIO: *Homines enim vt contemnant, aut metuant, aut oderint, aut ament, opinione non minus famae, quam ratione, commouentur.*

II. MINOR: *Pompeius maxima pollet auctoritate.* RATIONES

I. *Popul. Rom. praeclara de eo iudicia tulit.*

II. *Pompeius rem publicam ſeruauit ſola fama ac celebritate nominis.*

III. *Plures gentes ei ſe dediderunt.*

III. CONCLVSIO. *Ergo Pompeius erit imperator optimus.*

Hoc ordine CICERO auctoritatem Pompeii celebrat. Dabimus operam, vt eodem ordine EVGENII, Sabaudiae ducis, prudentiam bellicam laudemus.

I. MAIOR:

I. MAIOR : *Quicumque prudentiſſimus eſt, is optimus erit imperator.* Et quoniam prudentia multum in bello quoque gerendo ac imperio militari valet : certe nemini dubium eſt, quin ea quoque mentis perſpicacia idem ille dux incomparabilis plurimum poſſit.

RATIO. *Plura enim ſaepe prudentia, quam manu in bello geruntur.* Vehementer autem pertinere ad res feliciter gerendas, quid agatur, ac quomodo vnumquodque prouide adminiſtretur, quis non intelligit, quum res ipſa doceat, imperatores in profligandis hoſtibus, expugnandis caſtris, vrbibuſque capiendis, plura ſaepe conſilio ac prudentia, quam ferro, effeciſſe?

II. MINOR. *Eugenius, dux Sabaudiae, eſt prudentiſſimus.* Quod igitur nomen vmquam in vniuerſo orbe Chriſtiano ob prudentiae laudem celebrius fuit? Cuius conſilia paria?

RATIO I. *Eius prudentiam tres imperatores Romanorum probarunt.* In quo principe tres Romanorum imperatores, id quod maximum prudentiae argumentum eſt, tantam ſpem collocarant, vt eum maximis exercitibus imperiique ſui fatis ſummo cum imperio praefecerint. [Haec ratio apud Ciceronem pulcre procedit, auctoritatem enim faciunt imperatori iudicia de ipſo populi : prudentiam non faciunt iudicia principum. Itaque tres Auctoris rationes pro prudentia Eugenii ad duas, nempe ad vſum rerum, quo comparata eſt, & ad res geſtas quibus comprobata eſt, referuntur. Iudicia imperatorum ſunt teſtimonia rationis poſterioris. G.]

II. *Prudentiam, multis variiſque bellis feliciter adminiſtratis, ſibi peperit.* An vero quidquam prudentiae ei deeſſe poſſe exiſtimatis, quem a prima adoleſcentia in caſtris verſatum, in omni bellorum genere fortuna exercuit, nullamque rem in vſu militari poſitam paſſa eſt ignorare?

RATIO III. *Vbique eius eluxit prudentia.* Itaque vt plura non dicam, neque aliorum teſtimoniis iudiciiſque confirmem, quantum conſilio prudentiaque valeat, ipſe ille ſibi teſtis virtutis ſuae ſit locupletiſſimus, qui quo anno Gallicano bello in Sabaudia oppoſitus eſt imperator, tam repente acutiſſimo hoſti conſilia omnia diſturbauit, vt prius ſe fuſum fugatumque, quam aduentantem EVGENII exercitum animaduerteret. Iam, recepta a Turcis Alba Graeca, quum res Chriſtianorum in Hungaria in peius ire coepiſſent, barbarorum opes animique creuiſſent, ſatiſque firmum praeſidium regnum illud non haberet : amiſſus fuiſſet tot victoriarum fructus, niſi ad id ipſum eo tempore EVGENIVM tanto bello prouidentia LEOPOLDI obieciſſet. Huius conſilium ac prudentia non ſolum Turcas ſuperiori Hungariae cum maximo exercitu imminentes retardauit, verum etiam caſtris operibuſque clauſos e latebris iſtis in aciem, ex hac in fugam, ac inde in praeterlabentem fluuium coniecit, tantoque terrore concuſſit Turcarum imperium, vt pertaeſi bellorum, pacis leges cum ſummo dedecore ſuo coniunctas accipere, quam EVGENII prudentiſſima conſilia diutius experiri mallent. Age vero illa res quantam declarat eiuſdem ducis in adminiſtrando bello ſolleriam, quod in poſtremo bello Gallicano callidiſſimos Gallorum duces alios intra ipſa moenia ac propugnacula, alios in acie caperet, reliquos pleroſque, copiis quamuis ſuperiores, ad internecionem caederet? Quot ille tum victorias reportauit? quot vrbes cepit? quot fecit prouincias? Quae omnia ſi quis eum ſolis armis ſolaque vi effeciſſe exiſtimat, nae is, ex mea quidem ſententia, magnopere fallitur.

III. CONCLVSIO. *Ergo EVGENIVS eſt imperator optimus.* Poteſtis ergo iam colligere, auditores, quantus dux ſit EVGENIVS, quem animi robur manu fortem, armorum vſus intrepidum, pruden-

prudentia denique reddit inuictiſſimum.

Nemo, qui noſtra cum CICERONIS verbis contulerit, non ſimilitudinem quamdam deprehendet, quum tamen praeter artificium diſponendi connectendique formulas nihil admodum verbis Ciceronianis, eo loco obuiis, expoſuerimus.

Vel eloquutionem.

VIII. Denique & eloquutionem auctoris maſcula quadam ac decora imitatione effingimus, quoties auctoris cuiuſdam characterem *), acumina **), figuras ***), ac periodos ****) exprimere ſtudemus.

*) Sic ſi conſtat characterem dicendi auctoris eſſe ſublimem, mihi quoque perſpectam eſſe oportet rationem, ſublimitatem illam exprimendi. Et ita etiam reliquos characteres imitandi rationem cognitam me habere oportebit. Faciam e. g. periculum, an PLINII characterem in *Epiſtol.* I, 3. obuium imitatione quadam virili exprimere liceat:

Quid agit Lipſia, nuae meaeque deliciae? quid horti amoeniſſimi? quid illud nemus opaciſſimum? quid ſmaragdinus pratorum viror? quid illi ſuaues & tamen ſerii doctiſſimorum virorum congreſſus? quid theatrum anatomicum, quod plurimus aër colluſtrat & refrigerat? quid acroateria illa ſpatioſiſſima? quid illa domeſtica? quid bibliothecae publicae priuataeque? Tenentne te, ac per vices ad ſe adliciunt? An, vt ſolent iuuenes, voluptatis deceptus illecebris crebris comeſſationibus indulges? Si tenent, ter quaterque; ſin minus, ne beatum quidem dixerim. Quin tu, (occaſio eſt enim,) indignam te ingluuiem aliis relinquis, & ipſe te in illo digno Muſis ſeceſſu, honeſtarum artium ſtudiis adſeris. Haec ſit occupatio tua, haec remiſſio: hic labor, haec requies; in his dies in his item noctes transfigantur. Collige aliquid & reconde, quod ſit ſempiternum. Nam voluptates illae, exactis paucis annis, euaneſcent, hoc numquam iucundiſſimum eſſe deſinet, ſi ſemel coeperit. Non ignoro quam indolem, quod hortor ingenium: tu modo da operam, vt tantum viaris occaſione, quantum vti voles, quum non amplius vteris. Vale.

Nemo hic PLINII non agnoſcet ſtilum. Eadem eſt inuentio, eadem epiſtolae diſpoſitio, eadem dicendi forma preſſa & acuta, & tamen vix verba quaedam PLINIO debeo. Tentabimus porro, an eadem ratione etiam CVRTII ſtilum exprimere poſſimus. Deſcribit ille *Lib. III. c.* 5. milites de Alexandro aegrotante ſollicitos. Nos Suecos, GVSTAVI ADOLPHI regis caſum lugentes, charactere Curtiano deſcribemus:

Ingens luctus, ac paene iam deſperatio exercitum inuaſerat. Flentes querebantur, in tam praecipiti victoriarum curſu omnis memoriae fortiſſimum regem non in acie, non ab hoſte, proſtratum, ſed ſcelere ac inſidiis exſtinctum, cecidiſſe. Imminere Auſtriacos, triumphaturos, antequam conſeruiſſent manus. Sibi per eaſdem terras, quas victoriis illuſtraſſent, fuga dilabendum. Omnia ſibi tuta verenda, qui ne periculoſiſſima quidem reformidarint. Tantum iter, etiamſi nemo impediat, confecturis fame ac laſſitudine pereundum. Quem cum imperio praefuturum trepidis? quem GVSTAVO futurum ſimilem? Iam vt mare Balthicum fuga attingerent, claſſem, qua tranſeant, quem praebiturum? Hic quoque aliae phraſes, alia materia, character tamen ac ſtilus idem eſt.

**) Quoties ergo occurrit acumen aliquod ingenioſius, diſpiciendum, qua occaſione illud locum inuenire poſſit. Nec hic tamen plagium, ſed imitationem requirimus. Non eidem ſemper rei, ſed alii, acutum illud dictum adcommodandum eſt. E. g. lepide MARTIAL. *Epigr. II,* 8. canit:

Hoſtem

Hoſtem quum fugeret, ſe Fannius ipſe peremit.
Hic rogo, non furor eſt, ne moriare mori?

Eodem vero exemplo dicere poſſem: *quis quaeſo maior vmquam furor poterit excogitari, quam Euclionum, qui ne eſuriant aliquando, per omnem vitam eſuriunt?*

***) E. g. elegans in primis eſt illa figura CICER. *Philipp. XII*, 3. *quid enim per deos immortales poteſt rei publicae prodeſſe noſtra legatio? prodeſſe dico? quid ſi etiam obfutura? quid ſi iam nocuit?* Eam ita exprimere licet alia occaſione: *putatiſne ei pecuniam ad bellum tantum conficiendum ſupereſſe? ſupereſſe dico? quid ſi etiam defutura ſit? defutura? quid ſi iam ſumma laboret inopia?* Eadem ratione & alias figuras elegantiores licebit imitando exprimere.

****) Saepe ita comparata eſt periodus, vt habeat aliquid admirandum. Tunc vero imitationem merebitur. Exemplum iam adfuit ſupra, quum primam periodum CICERONIS ex *oratione pro A. Caecina* imitaremur.

Vnde opus eſt analyſi & geneſi.

VIIII. Hactenus, quis imitandus ſit, quot modis id fieri poſſit, & quid in puerili aeque ac maſcula imitatione in exemplum proponi debeat, paullo adcuratius inueſtigauimus. Proximum eſt, ut, qua arte maſcula illa imitatio conſtet, doceamus. Hic vero duo notanda ſunt imitationis capita, quorum alterum ANALYSIN, alterum GENESIN adpellamus*).

*) Quicumque alicuius rei formam ac materiam imitandam ſibi proponit, is primo omnium rem interius contemplari, & ſingulas eius partes earumque diſpoſitionem adcuratius expendere: ac deinde de illis eodem modo effingendis connectendiſque debet cogitare. Prius per ANALYSIN, poſterius per GENESIN fieri ſolet. Eſt ergo nobis analyſis *artificioſa periochae cuiuſdam in partes ſuas ſolutio, eo conſilio ſuſcepta, vt, quid in ſingulis artificii lateat, perſpici poſſit.* GENESIS vero eſt *artificioſa materiae cuiuſdam ſecundum eaſdem partes diſpoſitio, ita comparata, vt idem artificium in ſingulis partibus eluceat.*

In analyſi quid conſiderandum?

X. Ad ANALYSIN quod adtinet, primo periodos, quas maſcula ratione imitandas exiſtimamus, logicè in membra ſua partimur*), deinde de phraſibus ac vocabulis iudicamus**), ac denique, qua arte ſingulae partes inter ſe connexae ac veluti coagmentatae ſint, expendimus***).

*) Primo ergo opus eſt ANALYSI LOGICA. Ea quo modo inſtituenda ſit, iam ex philoſophia rationali conſtare debet. Nos ergo rem exemplo illuſtrabimus. MVRETVS *part. I. orat.* 22. ita ait:

Si pro cuius quiſque propugnatione ac defenſione plura pericula ſubiit, plus excepit acerbitatum, pluribus quaſi procellis ac tempeſtatibus agitatus eſt, eo plus gaudii ex iis, quae ad retinendam atque amplificandam illius dignitatem pertinent, ad eum peruenire credendum eſt: dubitare non potes, beatiſſime pater, quin Carolus rex, te pontifice creato, tanto ceteros reges eximia quadam percepti ex ea re gaudii magnitudine ſuperauerit, quanto non huius modo memoriae, ſed omnium aetatum ac ſaeculorum reges graui ac diuturna ſuſceptorum pro ſedis apoſtolicae auctoritate laborum ac diſcriminum perpeſſione ſuperauit.

Iam ſi vberrimam hanc ac incomparabilem periodum imitandam ducerem: primo omnium cogitandum eſſet de *analyſi logica*, quam ita inſtituerem. Tota periodus perfectum continet ſyllogiſmum:

MAIOR. *Quicumque pro altero plus periculi ac laborum ſubiit, is maxime de eius dignitate laetatur.*

MINOR. *Carolus rex pro pontifice plus periculi ac laborum ſubiit quam alii.*

CONCLVSIO. *Ergo de dignitate pontificis maxime laetatur.*

Accedat alia periodus ex PLIN. *Paneg. cap.* 1.

Bene ac ſapienter, P. C. maiores inſtituerunt, vt rerum agendarum, ita dicendi initium a precationibus capere, quod nihil rite, nihilque prouidenter, ſine deorum immortalium ope, conſilio, honore auſpicarentur.

Occurrit hic initio

I. THESIS. *Dicendi auſpicium more maiorum a precibus faciendum.*

II. AETIOLOGIA.

1) *Eſt enim id a maioribus bene ac ſapienter inſtitutum.*

2) *Etiam aliae actiones omnes a precibus inchoandae.*

3) *Nihil rite & prouidenter ſine deorum ope geritur.*

**) Accedere deinde debet IVDICIVM DE PHRASIBVS. Conſiderandum enim, quid in ſtilo & dictione auctoris praeclarum ac admiratione dignum videatur. Sic in MVRETI periodo obſeruo, 1) auctorem ſaepe coniunxiſſe per μερισμὸν eiuſmodi vocabula, quae paene eiuſdem ſignificationis videntur, nec tamen ſunt. Nam hoc modo coniungit *propugnationem* ac *defenſionem*, quarum haec etiam ſcriptis & verbis; illa armis tantum ſuſcipitur. Ita etiam ipſam defenſionem ita deſcribit, vt gradatim adſurgat a *periculis* ad *acerbitates*, ab his ad *procellas* ac *tempeſtates*. In ſecundo periodi membro eadem ratione coniungit *retinere* & *amplificare dignitatem*, vt oſtenderet Carolum non ſolum id dediſſe operam, vt ne pontificis conditio deterior redderetur, verum etiam vt melior eſſet. In tertio membro, adiectiuo in ſubſtantiuum mutato amplificat orationem. Nam pro *magno gaudio percepto* ait: *eximia quadam percepti ex ea re gaudii magnitudo.* In poſtremo membro denuo coniungit *huius memoriae* & *omnium aetatum ac ſaeculorum reges*: nec non *labores* & *diſcrimina.* Et haec quidem in illa MVRETI periodo ad iudicium de phraſibus pertinere videntur. Quod ad PLINII adtinet periodum, is quoque coniungit eiuſmodi vocabula: veluti *bene* ac *ſapienter*: *rite* & *prouidenter*, *deorum opem*, *conſilium*, *honorem.* Obſeruanda quoque ſynonymia phraſium: *initium ab aliqua re capere*, & *auſpicari.*

***) Sic ſatis patet, MVRETVM periodi ſuae membra coniungere per particulas & formulas: I. *ſi quod quiſque*, II. *eo plus*, III. *dubitare non potes, quin tanto*, IIII. *quanto.* In PLINII periodo connexio eſt ſimpliciſſima. Rationem enim poſtponit theſi, eique illam connectit per particulam cauſſalem QVOD.

Quid in geneſi? XI. ANALYSIN ſequitur GENESIS. Perſpecta enim interiore periochae alicuius pulcritudine, danda eſt opera, vt thema quoddam eodem ordine diſponamus *), eiuſdemque generis phraſibus **), ac connexionibus ***) vtamur. Sic enim fiet, vt ouum ouo non ſimilius videatur, quam ſtilus noſter ſtilo auctoris ****).

*) Exemplis res erit clarior. MVRETI periodum ſupra in ſyllogiſmum ſoluimus. Sumemus ergo plane aliam materiam, eamque eadem ratione diſ-

pone:

ponemus. Theſis noſtra erit : *nobiles iuuenes prudentiae ciuilis cognitio decet.* Syllogiſmus inde naſcetur talis :

MAIOR. *Quidquid in rei publicae adminiſtratione maximi momenti eſt : illud diligenter excolendum eſt a nobili iuuene.*

MINOR. *Prudentia ciuilis in rei publicae adminiſtratione maximi momenti eſt.*

CONCLVSIO : *Eſt ergo a nobili iuuene diligenter excolenda.*

Ita & PLINII periodum theſi & rationibus conſtare diximus. Eodem exemplo nos ponemus

THESIN : *Phyſices initium ab experientia capiendum.*

AETIOLOGIA.

I. *Hoc enim viri ſapientes monuerunt.*

II. *Omnium artium auſpicium ab experientia fieri debet.*

III. *Nihil ſolide addiſcitur ſine experientia.*

Has, diſpoſitiones, quamuis ad aliam materiam adcommodatas, ſuperioribus illis ſimillimas eſſe nemo non videt.

**) Quidquid in phraſeologia auctoris praeclarum atque admirabile viſum eſt, illud imitatione eſt exprimendum. Sic quum MVRETI aeque ac PLINII artificium in eo potiſſimum conſiſtat, vt voces idem paene ſignificantes coniungant, vt phraſes ſynonymas vſurpent, vt denique adiectiuum in ſubſtantiuum commutent : danda erit opera, vt & nos hæc omnia imitemur. E. g. diſtinguit MVRETVS *defenſionem* ac *propugnationem* : nos in noſtro exemplo eodem modo ſcientiae *intelligentiam* & *vſum*, ſeiungemus. MVRETVS per gradus a *periculis* ad *acerbitates*, & ab his ad *tempeſtates* & *procellas* adſurgit. Nos eadem ratione a *doctrina* ad *prudentiam*, ab *hac* ad *exercitationem* vel *exſequutionem* conſiliorum progrediemur. MVRETVS iungit dignitatem *retinendam* atque *amplificandam* : nos eodem modo politicam & *imbibendam* & *excolendam* eſſe dicemus. Et ſic facile reliqua etiam imitari licebit, ceu paullo poſt ipſa exempla ſatis oſtendent.

***) In connexione imitanda cum ad ordinem membrorum, tum ad formulas connectendi reſpiciendum eſt. E. g. quum ſupra MVRETI periodum in ſyllogiſmum redegerimus : facile animaduertemus, ſubiectum maioris propoſitionis primum ; praedicatum eiuſdem ſecundum ; concluſionem tertium; & adſumtum denique quartum membrum conſtituere. Idem ergo ordo nobis quoque imitandus eſt. Sic PLINII periodo quum primo rationem primam & ſecundam, deinde ipſam theſin, ac poſtremo tertiam rationem poſitam obſeruemus : nobis quoque ab eo ordine haud diſcedendum erit. Particulae vero & formulae connectendi poterunt retineri.

****) Ne iactantius hoc dictum exiſtimes, ſubiungemus exemplorum noſtrorum ἐξεργασίαν. MVRETI itaque periodum ita imitabimur :

Si e cuius quiſque ſcientiae intelligentia atque vſu plus doctrinae ſperat, plus ſibi comparat prudentiae, pluribus denique ad res gerendas praeſidiis inſtruitur, eo plus induſtriae ad illam addiſcendam excolendamque generoſos adoleſcentes adlaturos, credendum eſt : dubitari profecto non poteſt, auditores, quin deguſtatis prius cultioribus litteris, prudentiam ciuilem tanto alacrius, quam reliquas artes, ſint imbibituri, quanto non inferioribus modo, ſed omnibus omnino artibus ac ſcientiis, eximia quadam ac mirifica percipiendae ex ea vtilitatis vbertate ac magnitudine antecellit.

Sic & PLINII exemplo, hanc effingemus periodum :

Bene ac prudenter, ſi quid aliud philoſophi praeceperunt, vt artium addiſcendarum, ita naturam contemplandi initium ab experientia eſſe capiendum, quod numquam adcurate, numquam ſolide homines ſine ſenſuum ſuorum perceptione, teſtimonio, iudicio philoſopharentur.

Obſeruationes quaedam aliae de imitatione.

XII. Et hoc quidem eſt totum illud imitandi artificium, quod pauci adcurate tenent. Illud addo, neminem moueri debere rei difficultate. Quamvis enim ea imitandi ratio initio paullo operoſior videatur: diuturna tamen exercitatione eam ſenſim adſequemur imitandi facultatem, vt non tam imitari, quam omnia ex ingenii penu depromere videamur.

CAPVT III.

DE VARIIS STILI EXERCITIIS.

I.

Exercitationum neceſſitas.

AD metam iam denique peruenimus, nec quidquam videtur reliquum, quam vt de exercitiis quoque ſtili *) aliquid moneamus. Verum ea in re licebit nobis eſſe breuioribus, quum poſt alios **) ex inſtituto illam exſequuti ſint GASP. SAGITTARIVS & IO. SCHEFFERVS ***).

*) Omnes, qui de cultiore ſtilo praecepta quaedam dederunt, praeter φύσιν & μάθησιν etiam ἄσκησιν ſiue *exercitationem* commendarunt. Et recte quidem, quia, teſte illa rerum magiſtra, nulla lingua ſine vſu adcurate addiſcitur. Quum vero conſuetudinem cum Latine loquentibus interceperit nobis linguae huius interitus, ſcriptione haec iactura vtcumque penſanda eſt. *Stilus* enim, teſte CICERONE, *optimus dicendi magiſter eſt.* Et THEON rhetor, a THOMA GALE editus, in *praefatione opuſculi* ſui: *quemadmodum*, inquit, *picturae ſtudioſis nihil profuerit, cognouiſſe Apellis, Protogenis, & Antiphili tabulas, niſi & ipſi pingere tentarint: ita & eloquentiae operam daturis neque copia ſenſuum, neque puritas ſermonis, neque compoſitionis concinnitas, neque audiuiſſe praeclara, nihil denique horum omnium, quae rhetorica complectitur, vtile eſſe poterit, niſi quiſque & ipſe quotidie ſcribendo ſeſe exerceat.* [De exercitationis neceſſitate illud vnum tenendum, multo facilius eſſe per ſolam exercitationem diſcere ſcribere, quam ex ſolis praeceptis. Ne Grammatice quidem ſcribere ex ſolis praeceptis, nedum ornate, diſces. Serius multo inuenta ſunt praecepta, cum olim eſſent, qui recte ſcriberent. G.]

**) Iam QVINCTIL. *Inſtit. orat. X,* 3. nonnulla de ſcribendi exercitiis praecepit, quem deinde plures ſequuti ſunt, veluti MANVT. *Epiſt.* I, 4. STVRMIVS, MORHOFIVS, *Polyhiſt. Tom. I. libr. II. cap.* 13. & alii.

***) CASP. SAGITTAR. *de lectione ac imitatione Ciceronis*, & IO. SCHEFFERVS *de ſtilo, cap.* 13. 14. & ex inſtituto in *Gymnaſio ſtili, ſeu de varia ſcribendi exercitatione*, ex quo nonnulla hic decerpere iuuabit.

II. Tiro-

II. Tironibus auſpicandum erit a VERSIONE, quippe omnium facillima. Sed quum in ſcholis plerumque e vernacula aliquid in Latinam linguam transferendum proponatur: conſultius videtur, e Latinis multa vertere Germanice, eaque interiecto tempore denuo Latina reddere *). Commendatur ergo verſio.

*) Verſiones Latinae cum fructu non adeo magno coniunctae videntur, ſi tironibus imperentur. Quum enim nondum guſtu quodam Latinae elegantiae imbuti ſint; fieri non poteſt, quin Latinitas, hac exercitatione comparata, Germaniſmos redoleat. At ſi ſaepe auctorum veterum loca in vernaculam transferantur: facilius obſeruabitur vtriuſque linguae differentia. Cauere tum diſcent tirones Germanicos idiotiſmos, ordinem verborum Germanicum, & quidquid in lingua noſtra a Latinae proprietatibus abhorret. Ego ſane adoleſcentem me memini magnam CVRTII & NEPOTIS partem in vernaculam transferre, notatis vbique vtriuſque linguae differentiis, ex quo labore quantum fructum ceperim, non ſine voluptate quadam recordor. [Verſio apud tirunculos praemitti debet quae ſingula verba ordine ſimpliciter exprimat; deinde ſtatim ſubiicienda maſcula quaedam interpretatio, ſententiae auctoris & linguae noſtrae rationibus accommodata. Procedente tempore illa prior puerilis ratio paullatim parcius proponenda, & obſcurioribus tantum locis adhibenda: vbi vires acceſſerint, omittenda penitus. Eo etiam adſuefaciendi adoleſcentes, vt intentis in Latinum exemplum oculis ſtatim Germanica recitare poſſint, cet. G.]

III. Verſionibus eiuſmodi aliquamdiu adſueti, VARIATIONIBUS ſuam exercebunt induſtriam, operamque dabunt, vt ſententiam aliquam aliis caſibus *), verbis, phraſibus **), figuris ***) permutent. Variatio.

*) Huius variationis per caſus iam ſupra *part. I. cap.* I. §. 22. fecimus mentionem. Iam exemplo multiplicem illam variandi rationem illuſtrabimus. Sit nobis ſententia: *omnes homines ſunt ab otio procliues ad libidinem.* Iam in caſu ſecundo dicere licebit: *eſt ea hominum omnino omnium indoles, vt ab otio ad voluptatem ac libidinem ſint procliues.* In caſu tertio: *commune id omnibus hominibus vitium eſt, vt ab otio ad libidinem ruant.* In caſu quarto: *omnes homines otii dulcedo ad libidinem ſolet inuitare.* In caſu ſexto: *hominibus otio ac deſidia veluti ſepultis, ſepultae animo libidines veluti reuiuiſcunt.*

**) Quaerenda ergo erunt vocabula eiuſdem notionis, quae ſynonyma vocare ſolent philoſophi. Veluti in ſuperiore exemplo: *ita natura comparata eſt omnium mortalium, vt laborem defugientes, in libidinem, id eſt, e Charybdi in Scyllam incidant. Omnium omnino hominum indoles ab otio procliuis eſt ad libidinem. Non temere quiſquam labores defugit, quin libidinem tanto acrius concupiſcat, cet.*

***) Variatio per figuras non minus eſt elegans, & mirifice exercet ingenium. Sic ASYNDETON erit: *omnes homines ab otio ad luxuriam, libidinem, laſciuiam praecipiti curſu ruunt.* ANAPHORA: *nihil eſt hominibus otioſis ad luxuriam, nihil ad laſciuiam, nihil ad libidinem ac voluptatem procliuius.* CLIMAX: *ea hominum paene omnium eſt indoles,*

indoles, vt ab otio in luxuriam, ab hac in laſciuiam, atque ab ea denique in foediſſimas libidines non gradu ſed praecipiti curſu ferantur. Sic facile per alias figuras inſtitui poterit variatio. Sane mirifice hoc & ingenium acuit & iudicium, ſi prudentis magiſtri accedat inſtitutio. Neque enim haec exercitatio committenda eſt iis, qui nondum aere lauantur.

Carminis ſolutio. IIII. Non praeter rem etiam a SCHEFFERO, MORHOFIO & aliis commendatur CARMINIS SOLVTIO *), quippe qua ipſi veteres non ſine fructu vſi ſunt **). Eſt autem illa *elegans verſuum, neglecta menſura & dictione poëtica, in proſam mutatio* ***).

*) Commendari haec vel eo nomine meretur, quod inde facillime addiſci poteſt ſtili poëtici ac proſaici differentia.

**) Iam olim eo exercitationis genere vſos eſſe SVLPITIVM & AVGVSTINVM, docet SAGITTAR. *de lect. & imit. Cicer. num.* 118. Solebant vero veteres non ſolum loca poëtarum notabiliora menſura ac dictione poëtica ſoluere, verum etiam oratorum dicta in poëmata ſua transferre. Vt exemplo rem illuſtremus, CICERO in *orat. pro C. Rabirio: nihil me*, inquit, *clamor iſte commouet: ſed conſolatur, quum indicet, eſſe quoſdam ciues imperitos, ſed non multos. Numquam, mihi credite, populus Romanus hic, qui ſilet, conſulem me feciſſet, ſi veſtro clamore perturbatum iri arbitraretur.* Poſteriorem partem in poema ſuum transtulit SILIVS ITALICVS VII, 219.

Feruida ſi nobis corda, abruptumque putaſſent
Ingenium patres, & ſi clamoribus, inquit,
Turbari facilem mentem: non ultima rerum
Et deplorati mandaſſent Martis habenas.

Sic & ipſe CICERO nonnumquam loca poëtarum metro ſoluta in orationibus ſuis expreſſit. Exempli gratia, EVRIPID. in *Hippolyto* de mulieribus libidinoſis ita canit:

οὐδὲ σκότον φρίσσουσι τὸν ξυνεργάτην,
Τέρεμνά τ' οἴκων, μή ποτε φθογγὴν ἀφῇ.

Neque tenebras noctis perhorrerent conſciae,
Neque, ipſa ne quando eiiciat vocem, domus.

Haec ita ſoluta oratione expreſſit CICERO pro Coelio: *ex hac igitur domo progreſſa iſta mulier, de veneni celeritate dicere audebit? nonne ipſam domum metuet, ne quam vocem eiiciat? non parietes conſcios? non noctem illam funeſtam ac luctuoſam perhorreſcet?*

***) Exempla complura peti poſſunt ex NICOD. FRISCHLINI *paraphraſibus.* Vir enim iſte doctiſſimus VIRGILIVM, HORATII *Epiſtolas*, & PERSII *Satiras* in proſam ingenioſe conuertit, quod in HORATIO & IVVENALE etiam tentauit FILH. LVBINVS in *periphraſi Horatii* & *eephraſi Iuuenalis.*

Coarctatio. V. Ad formam ſtili mutandam praecipue pertinet COARCTATIO, quae eſt *preſſa atque adſtricta eorum, quae cum ambitu ab auctore dicta ſunt, expoſitio* *).

*) Non hic intelligimus coarctationem illam, qua tota auctorum opera diffuſiſſima in epitomen contrahuntur, ſed qua ſtilus vberior in preſſum atque adſtrictiorem conuertitur. Facile enim ab iis, qui in poteſtate habent

Digitized by Google

bent Latinam eloquentiam, ſtilus Aſiaticus in Rhodium, immo & Atticum poterit commutari. E.g. CICER. *Verrin. IIII.* *nego*, inquit, *in Sicilia tota, tam locuplete, tam vetere prouincia, tot oppidis, tot familiis tam copioſis, vllum argenteum vas, vllum Corinthium aut Deliacum fuiſſe; nego vllam gemmam aut margaritam fuiſſe, aut quidquam ex auro & ebore factum, ſignum vllum aeneum, marmoreum, eburneum; nego vllam picturam neque in tabulis neque textilem fuiſſe, quin quaeſieris, inſpexerit, quod placitum ſit, abſtulerit.* Vberrima haec eſt, ac plane Aſiatica periodus. Eam tamen facile ita coarctabimus: *nego in vniuerſa Sicilia, locuplete ac populoſa prouincia, vllum vas rari operis fuiſſe: nego vllam fuiſſe gemmam, aut quidquam ex auro, ebore, aere vel marmore ingenioſius confectum; nego picturam vel telam egregiam fuiſſe, quin quaeſiuerit, inſpexerit, abſtulerit.* Vel breuius; *nego in Sicilia (at quanta prouincia?) vllum vas rari operis, aut quidquam vel materia pretioſum vel artificioſius elaboratum fuiſſe, quod non a Verre quaeſitum, inſpectum, ablatumque fuerit.*

VI. Ex quo ſimul patet, quale ſit quintum exercitationis genus, quod AMPLIFICATIONEM vocant. Eadem enim arte etiam ea, quae preſſius ab auctore dicta ſunt, per μερισμὸν *), circumſtantias **), deſcriptiones ***), alioſque amplificandi fontes ****), dilatamus. Caue tamen, ita amplifices, vt periodus in τῦφον euadat, quam quippe in vitio poni, iam ſupra obſeruauimus. **Amplificatio.**

*) Dicere e. g. CICERO *diu. in Verr.* I. volebat: *putaſne te poſſe, quae Verres vbique patrarit, diſtincta oratione proferre?* Hoc amplificaturus, primo illud *vbique* per μερισμὸν περιφράζει, enumeratis prouinciis & locis, quae Verres ſceleribus polluerat, deinde illud *diſtincte* per deſcriptionem illuſtrat, adeoque inde naſcitur haec periodus vberrima: *putaſne te poſſe, quae C. Verres in legatione, quae in praetura, quae Romae, quae in Italia, quae in Achaia, Aſia, Pamphyliaque patrarit, ea, quemadmodum locis temporibusque patrata ſint, ſic criminibus & oratione diſtinguere?*

**) Eadem oratione inſequente ſtatim periodo CICERO dicere volebat: *putaſne te poſſe id efficere, vt, quae praeter fas feceis, iudicibus ſatis acerba ac indigna videantur?* Haec quoque amplificaturus, primo addit circumſtantiam *cur? eſſe enim id maxime neceſſarium*; deinde addit deſcriptionem eorum, quae contra fas & aequum fecerit Verres, eoque *libidinem, nefas, crudelitatem* refert. Denique ſequitur circumſtantia *quomodo?* tam acerba enim haec facinora iudici videri debere ait, quam iis, qui illa paſſa ſint. Vnde haec enaſcitur periodus: *putaſne te poſſe id, quod eiuſmodi reo maxime neceſſarium eſt, facere, vt, quae crudeliter feceris, ea aeque acerba & indigna videantur eſſe iis, qui audiens, ac illis viſa ſunt, qui ſenſerunt?*

***) Sic quum CICERO *pro Roſcio Amer. c.* 13. dicere potuiſſet: *etenim ſi vultu ſaepe laeditur pietas: quod ſupplicium ſatis acre in parricidam reperietur?* vtrumque membrum periodi amplificat deſcriptione: in priore membro verba illa ait eſſe prouerbium a viris ſapientibus repertum; in poſteriore parricidam luculenter deſcribit. Vnde enaſcitur periodus: *etenim, ſi, id quod praeclare a ſapientibus dicitur, vultu ſaepe laeditur pietas: quod ſupplicium ſatis acre reperietur in eum, qui mortem obtulerit parenti, pro quo mori ipſum, ſi res poſtularet, iura diuina atque humana cogebant?*

****) Neque enim vllus eſt locus dialecticus, nulla circumſtantia, nulla figura, vnde non amplificatio quaedam

peti poſſit. Ex inſtituto ea de re agit VAL. THILO in *Rudim. rhetor. de period. amplificat. & connex. part. II. c. 3. ſequ. p. 72. ſequ.*

Characteris mutatio.

VII. Sextum exercitationis genus CHARACTEREM dicunt. Sunt vero characteres *imagines quaedam animorum, per externas notas expreſſae deſignataeque* *). Quum vero ſine inſigni philoſophiae moralis notitia character animi exprimi nulla ratione poſſit **): ab iis demum ſuſcipienda eſt haec exercitatio, qui in hac philoſophiae parte ſunt verſatiſſimi.

*) Caue ergo exiſtimes, *characteres* eſſe mera elogia. Quare etſi VELLEIVS PATERCVLVS in deſcribendis hominum ingeniis videatur feliciſſimus: in eo tamen peccaſſe videtur nitidiſſimus ſcriptor, quod vix quemquam ſine elogio praetermiſit. Pictorum reprehenditur adulatio, qui vix pingere ſe quemquam poſſe putant, niſi pulcriorem fingant. Quanto magis notandi, qui non deſcribunt, ſed laudant, & tamen veram imaginem vel characterem nobis ob oculos poſuiſſe videri volunt?

**) Hinc cum fructu hic conferri poſſunt, quicumque in excolenda ethica characteriſtica exercuerunt ingenium, veluti THEOPHRASTVS in *characteribus morum*, DE LA BRVYERE, CL. PASCALIS in *characteribus*, & ſi qui ſunt huius generis alii. Vt vero, quid ſit character, eo luculentius pateat, exemplum dabimus e PETRONII *Satir. cap. 117. pag. 542. edit. Burmann.* qui characterem oſtentatoris hac elegante notatione expreſſit: *ſecundum hanc formulam imperamus Eumolpo, vt plurimum tuſſiat, vt ſit modo ſolutioris ſtomachi, ciboſque omnes palam damnet; loquatur aurum & argentum, fundoſque mendaces, & perpetuam terrarum ſterilitatem. Sedeat praeterea quotidie ad rationes tabulaſque teſtamenti, omnibus fidem renouet; & ne quid ſcenae deeſſet, quotieſcumque aliquem noſtrum vocare tentaſſet, alium pro alio vocaret, vt facile adpareret, dominum etiam eorum meminiſſe, qui praeſentes non eſſent.* En hic oſtentatoris effigiem, tam profecto adcuratam, vt tibi eum videre coram videaris. Talia etiam circa alia vitia hominum tentanda ſunt, ſed ita, vt ſemper philoſophiae moralis principia adhibeamus in conſilium.

Deſcriptio.

VIII. Proxima eſt DESCRIPTIO, vel ἔκφρασις, genus exercitationis, SCHEFFERI *) iudicio, iucundiſſimum & ad ſplendorem orationis pulcritudinemque praecipue comparatum. Eſt vero deſcriptio expoſitio, rem eiusque naturam ac indolem perſpicue ſubiiciens oculis **).

*) SCHEFFER. *Gymnaſ. ſtil. p. 41.*

**) In deſcriptionibus feliciſſimum eſt ingenium VIRGILII. Vnde is non parum in hoc genere orationis proficiet, qui elegantiſſimas huius poëtae deſcriptiones in proſam orationem commutabit. Exempli loco eſſe poterit deſcriptio tempeſtatis, quae *Aen. I, v. 85. ſeqq.* occurrit, qua nihil poterit excogitari elegantius. CVRTIVS etiam in deſcriptionibus excellit, quamuis eae nonnumquam ſophiſticum potius, quam hiſtoricum redoleant ingenium. Huc pertinent deſcriptiones praelii *Libr. III. c. 10.* & *Libr. IIII. c. 6.* triumphi *Libr. VIIII. c. 10.* Marſyae amnis *Libr. III. c. 1.* Nos exempli loco dabimus deſcriptionem itineris per Libyam ad Iouis Hammonis templum apud eumdem CVRT. *Libr. IIII. cap. 7. iter expeditis quoque & paucis vix tolerabile ingrediendum erat: terra caeloque aquarum penuria eſt:*

ſtri-

ſteriles arenae iacent, quas vbi vapor ſolis accendit, feruido ſolo exurentes veſtigia, intolerabilis aeſtus exſiſtit, luctandumque eſt non tantum cum ardore & ſiccitate regionis, ſed etiam cum tenaciſſimo ſabulo, quod praealtum & veſtigio cedens aegre moliuntur pedes. Cauendum tamen hic ab hyperbolis & frigidis exaggerationibus, a quibus, vt ſupra notauimus, raro abſtinent FLORVS & CVRTIVS.

VIIII. Denique etiam ETHOPOEIA commendari ſolet, id eſt, *imitatio ſermonis, moribus alicuius & negotio adcommodata* *). In qua praecipue danda eſt opera, ne τὸ πρέπον neglexiſſe videamur **). Ethopoeia.

*) Pleni ſunt eiuſmodi ethopoeiis hiſtorici & poetae. Sic CVRTIVS modo Alexandrum, modo Darium, modo alios loquentes introducit, nec vllam temere praetermittit occaſionem, quantum declamatorio acumine valeat, oſtentandi. Plures quoque eiuſmodi orationes ſunt apud LIVIVM, SALLVSTIVM, TACITVM, quin & apud poëtas VIRGILIVM, SILIVM ITALICVM, LVCANVM. Ex inſtituto vero ethopoeias compoſuit THEON, quae cum DEMETRII PHALEREI libello *de eloquutione* prodierunt *Oxonii 1676*, 8. Exempli loco ſit breuis, ſed elegans ethopoeia, qua Darii adfectum exprimit CVRTIVS, *Libr. IIII. c. 10.* quum is de Alexandri M. humanitate & clementia in captiuam vxorem factus eſſet certior: *dii patrii, primum mihi ſtabilite regnum: deinde, ſi de me iam tranſactum eſt, precor, ne quis Aſiae rex ſit, quam iſte, tam iuſtus hoſtis, tam miſericors victor.*

**) Hinc, ſi quis regi ſubtilem orationem de materia quadam philoſophica, aut philoſopho orationem magnificam de re militari tribueret: is profecto non ethopoeiam ſcribere, ſed Herculi ſoccos, puero cothurnos, aptare videretur. Mirus in ea re artifex eſt TERENTIVS, cuius *Eunuchum* ſi quis perlegerit, non poterit non eius ingenium in exprimendis hominum moribus, & oratione loquentibus attemperanda, mirari.

X. Referri huc etiam ſolent progymnaſmata, veluti *fabula, narratio, chria, confirmatio, confutatio, laus, vituperatio, comparatio, locus communis, theſis,* & quae ſunt huius generis alia. Verum quum de progymnaſmatibus fere innumeri exſtent libelli: nolumus nos quidem actum agere, ſed defuncti hoc quem nobis imperauimus labore, hic ſubſiſtimus. Concluſio opuſculi.

[Annotationes noſtras obſignabimus dicto Craſſi, id eſt, ipſius CICERONIS *de orat.* I. 34. *legendi etiam poëtae, cognoſcenda hiſtoria, omnium bonarum artium ſcriptores ac doctores et legendi & peruolutandi, & exercitationis cauſſa laudandi, interpretandi, corrigendi, vituperandi, refellendi, diſputandumque de omni re in contrarias partes, & quidquid erit in quacunque re, quod probabile videri poſſit, eliciendum atque dicendum.* Id. *Bruto c. 15. vt hominis decus ingenium, ſic ingenii ipſius tamen eloquentia.* G.]

SYL

Digitized by Google

SILLOGE
EXEMPLORVM,
PRAECEPTA SVPERIORA
ILLUSTRANTIVM.

Digitized by Google

PRAEFATIO.

Non animus erat initio, hanc exemplorum ſyllogen adiicere, partim quod praecepta ipſa ſatis perſpicua ſint, partim quod nuſquam deeſſe exempla luculentiſſima viderentur. Attamen, quum amici in ſcriniis meis vidiſſent nonnulla, iam olim a me diligentius elaborata, quae huic opuſculo lucis aliquid accendere poſſe exiſtimarent, eſſentque auctores, vt & iſta praeceptis ſubiicerem: nolui ego eorum voluntati refragari. Ne vero vtilitate ſua deſtituerentur iſta opuſcula, ſubinde in ora paginarum ſubieci numerum paragraphorum, adeoque praeceptorum, quorum ad normam iſta ſunt a me elaborata. Tu, lector, & hoc, quidquid eſt, aequi bonique conſule, & vale.

I.

Digitized by Google

I.

EPISTOLA,

QUA PRAXIS CAPITIS I. OSTENDITUR.

EGo vero *a*, ANTONI *b* ſuauiſſime *c*, tanta cum admiratione *d* felicitatem TVAM *e* intueor, vt quem tibi ea *f* in re non dicam anteferendum, ſed comparandum arbitrer *g*, inueniam omnino neminem *h*. Contigit enim TIBI, quod neſcio an vlli *i*, vt praeter ſplendidos natales, praeter ſummam, qua fulges *k*, dignitatem, extentumque vitae ſpatium, quod TIBI ſummus rerum arbiter conceſſit, filium quoque habeas, omni doctrinae, virtutiſque laude multo *l* ornatiſſimum *m*. Equidem, qualis eſſet aliquando futurus *n*, iam pridem ego fretus eius indole ac praeclaro ad virtutem impetu, conieceram. Iam vero augurium iſtud meum exitu comprobante *o*, non poſſum non *p* vtrique no-

a) *Vero*) Eleganter hoc additur ab initio pronomini ego, *part. I. cap.* 1. §. 20. *reg.* 1. *pag.* 22.

b) *Antoni*) non ANTHONI, *part. I. c.* 1. §. 8. *reg.* 1. *p.* 9. nec recte ſcripſiſſem ANTONI, per §. 6. *reg.* 2. p. 8.

c) *Suauiſſime*) Vocatiuus enim non ſtatim ab initio, ſed plerumque poſt aliquot verba ponitur, *part. I. c.* 1. §. 19. *reg.* 1. p. 19. nec recte ſcripſiſſem *ſvauiſſime*, per *part. I. c.* 1. §. 7. *reg.* 3. 8.

d) *Tanta cum admiratione*) per regulam 13. §. 19. p. 21.

e) TVAM) per regulam 3. §. 6. p. 8. nec recte ſcripſiſſem TUAM per *reg.* 1. §. 6. p. 8. *ſeq.*

f) *Quem tibi ea*) plura hic iunguntur pronomina. Vid. §. 19. *reg.* 12. *p.* 20.

g) *Arbitrer*) propoſitio incidens reliquae orationi inſerta eſt. Vid. §. 19. *reg.* 3. p. 19.

h) *Neminem*) caſus obliqui vocis *nemo* periodum eleganter concludunt. Vid. *ibid. reg.* 10. p. 20.

i) *Neſcio an vlli*) elegans deſcriptio ſuperlatiui, de qua ſupra *part.* I. c. 1. §. 22. p. 24.

k) *Qua fulges*) propoſitio incidens reliquae orationi inſerta. Vid. §. 19. *reg.* 3, p. 19.

l) *Multo*) ſolet hoc ſuperlatiuis addi. Vid. §. 20. *reg.* 3. p. 22.

m) *Ornatiſſimum*) ſuperlatiuum periodum eleganter concludere, obſeruauimus §. 19. *reg.* 9. p. 20.

n) *Eſſet aliquando futurus*) tempora e participiis & verbo ſubſtantiuo compoſita d[illegible]elli ſolere, obſeruatum eſt §. 19. *reg.* 7. [illegible]. 20.

o) *Exitu comprobante*) variatio per participium, de qua §. 22. *reg.* 6. p. 25.

p) *Non poſſum non*) pro oportet. Vid. §. 22. *reg.* 5.

noſtrum pro eo ac debeo *q*, gratulari *r*. TIBI, cui eiuſmodi contigit filius, quem ne fingere quidem ac concipere meliorem poſſis: mihi, qui neſcio qua *s* ingenii ſollertia *t*, de futura eius virtute ac dignitate tam vere diuinaui. Quum primum ex ephebis exceſſerat, in elegantiorum litterarum *u* ſtudiis incremento tam praecoci adoleuit, vt, diſceretne *x*, an ex PLATONIS ſententia *y* reminiſceretur, vix poſſet a quoquam exiſtimari *z*. Tantum ſane abeſt *a*, vt comiſſationibus *b*, aleae, otio, (id quod *c* vulgo *d* faciunt adoleſcentes,) quidquam attribuerit temporis, vt quibuſdam iuſto videretur diligentior *e*, eſſentque, qui *f* frenis potius, quam calcaribus *g* ei opus eſſe exiſtimarent. Haec omnia niſi *h* quis tam magna iudicet, nihil vt *i* illis poſſit eſſe praeſtabilius *k*, nae iſte iniquus eſſet rerum aeſtimator. Sed ſunt tamen longe maiora. Quemadmodum enim adhuc *l* condiſcipulos omnes; ita paullo poſt, vbi duodeuiceſimo *m* aetatis anno academiam noſtram ſalutauit, ſe ipſum vicit. Doctoribus operam dedit aſſidue, iiſque *n* eruditiſſimis, & in philoſophia iuriſque prudentia, quanta quanta eſt *o*, tanta induſtria eſt verſatus *p*, quanta illa eſſe, quum ſumma eſt, ſolet *q*. Sane, qui ab eo electi fuerant praeceptores, quemquam negabant *r* ſibi innotuiſſe, qui filio TVO, quamuis

reg. 5. p. 27.

q) *Pro eo ac debeo*) de hac formula vid. §. 19. *reg.* 6. p. 20.

r) *Poſſum gratulari*) verba haec diuelluntur per regulam §. 19. reg. 8. p. 20.

s) *Neſcio qua*) vide ſupra §. 22. *reg.* 6. p. 27.

t) *Sollertia*) ita ſcribendum pro *ſolertia*. Vid. §. 11. p. 12.

u) *Litterarum*) ita ſcribendum eſt, non *literarum*. Vid. §. 11. p. 12.

x) *Diſceretne*) in ſententia enim dubitatiua auctores meliores non bis ponunt *an*, Vid. §. 16. *reg.* 7. p. 17.

y) *Ex ſententia*) non: *iuxta Platonem*, §. 15. *reg.* 3. p. 15.

z) *Poſſet a quoquam exiſtimari*) inter duo verba, quorum alterum ab altero regitur, eleganter aliquid interſeritur. Vid. §. 19. *reg.* 8. p. 20.

a) *Tantum abeſt*) Variatio haec commendatur §. 22. *reg.* 3. p. 26.

b) *Comiſſationibus*) ita ſcribendum, non *comeſſationibus*, §. 11. p. 11.

c) *Id quod*) vid. §. 20. *reg.* 11. p. 23.

d) *Vulgo*) Male dicunt *communiter*, de cuius aduerbii vſu vid. §. 15. *reg.* 1. p. 15. *ſeq.*

e) *Iuſto diligentior*) iuſto comparatiuis additur. Vid. §. 20. *reg.* 5. p. 22.

f) *Eſſentque, qui*) omittitur hic *aliqui*, per *regulam* 2. §. 21. p. 24. *ſeq.*

g) *Quam calcaribus*) *quam* cum caſu vel verbo ſuo interſeritur reliquae orationi per §. 19. *reg.* 4. p. 19.

h) *Niſi quis*) *ſi* & *niſi* poſt aliquot vocabula poni, obſeruauimus §. 20. *reg.* 10. p. 23.

i) *Nihil vt*) pro *vt nihil*. Vid. *regulam* 14. §. 19. p. 21. *ſeq.*

k) *Nihil praeſtabilius*) comparatiuus hic ponitur pro ſuperlatiuo. Vid. §. 22. *reg.* 5. p. 26. & claudit periodum per *reg.* 9. p. 20.

l) *Adhuc*) non hactenus. Vid. §. 15. *reg.* 2. p. 15.

m) *Duodeuiceſimo*) *viceſimo* ſcribendum eſſe, non *vigeſimo*, obſeruauimus §. 11. p. 12.

n) *Iiſque*) de huius pronominis vſu diximus §. 20. *reg.* 12. p. 23.

o) *Quanta quanta eſt*) id eſt, *tota*. Variationem hanc commendauimus §. 22. *reg.* 7. p. 27.

p) *Eſt verſatus*) *in aliqua re verſari* dicendum, non *circa aliquam rem*. Vid. §. 15. *reg.* 8. p. 17.

q) *Quanta illa eſſe, quum ſumma eſt, ſolet.*) Eiuſmodi deſcriptiones ſuperlatiui commendatae ſunt §. 22. *reg.* 1. p. 26.

r) *Negabant*) *dico*, ſequente negatione, mutatur

Digitized by Google

uis *s* paene *t* adoleſcenti, eſſet induſtria ingeniique acumine *u*, vlla ex parte *x*, comparandus. Quae quum ita ſint, fieri profecto non poterat *y*, quin in dies *z* euaderet *a* doctior *b*, &, quantum eruditione valeret, etiam in patria increbeſceret *c* rumor. Princeps certe, acerrimus ingeniorum cenſor, arceſſi *d* iuſſit *e* politiſſimum iuuenem, & cum eo ſeorſum *f* colloquutus *g*, non multa ſolum in eum exſtare voluit clementiae argumenta, verum etiam auctor *h* TIBI fuit, ut ne *i* eum, ſi demum reuertiſſet *k*, abs TE ſegregari patereris. Vt quiſque *l* in aula honeſtarum artium ſtudia maxime curabat *m*, ita filium tuum colebat obnixiſſime, ſperabatque fore *n*, vt eo aliquando amico, collega, & in re publica adminiſtranda ſocio, vteretur. Nec quiſquam tamen, meo quidem iudicio *o*, futuram iſtam filii TVI felicitatem me praeuidit adcuratius, quippe qui ex ipſis adoleſcentiae meditamentis, qualis futurus eſſet *p*, vere iudicaui. Non mirum itaque TIBI videbitur, VIR AMICISSIME, nos ambo *q* communiter *r* de ſucceſſibus iſtis ad inuidiam vſque felicibus laetari. Quod ſi *s* enim amicorum omnia ſunt communia, & optimus quiſque *t* amici voluptatem ſibi propriam exiſtimat: quid eſſet, quaeſo, quod *u* ego expers eſſe velim TVAE tam inſignis laetitiae? Quam ob rem eam felicitatem non TIBI ſolum, ſed nobis,

tatur *in nego.* Vid. §. 22. *reg.* 4. p. 27.

s) *Quamuis*) de huius particulae vſu actum §. 15. *reg.* 4. p. 15.

t) *Paene*) non *pene.* Vid. §. 11. p 11.

u) *Ingenii acumine*) pro *ingenio acuto.* De hac variatione actum §. 22. *reg.* 3. p. 24.

x) *Vlla ex parte*) pro *ex vlla parte.* Vid. §. 19. *reg.* 13. p. 21.

y) *Fieri non poterat*) id eſt, *oportebat.* Vid. §. 22. *reg.* 5. p. 27.

z) *In dies*) ita diuiſim ſcribendum, non coniunctim *indies*, §. 11. p. 12.

a) *Euaderet*) de conſtructione huius verbi vid. §. 16. *reg.* 1. p. 16.

b) *Doctior*) ſi *euaderet* poſt hoc vocabulum fuiſſet poſitum: moleſtior fuiſſet iunctura ob ὁμοιοτέλευτον. Vid. §. 19. *reg.* 16. p. 21.

c) *Increbeſceret*) non *increbreſceret*, §. 11. p. 11.

d) *Arceſſi*) non *accerſi*, §. 11. p. 11.

e) *Iuſſit*) de conſtructione huius verbi conſule §. 16. *reg.* 5. p. 17.

f) *Seorſum*) ita ſcribendum, non *ſeorſim*, §. 11. p. 12.

g) *Colloquutus*) non *diſcurrit*, vt vulgo dicere ſolent. Vid. *cap.* 2. §. 14. p. 38.

h) *Auctor*) non *autor*, vel *author*, §. 11. p. 11.

i) *Vt ne*) pro *ne.* Vid. §. 20. *reg.* 11. p. 23.

k) *Reuertiſſet*) ita CICERO, non *reuerſus eſſet.* Vid. §. 14. *reg.* 3. p. 14.

l) *Vt quiſque*) variatio particularum relatiuarum, *quo*, *eo*, Vid. §. 22. *reg.* 2. p. 26.

m) *Maxime curabat*) non ergo dicendum cum vulgo, *maximi curabat.* Vid. §. 16. *reg.* 2. p. 16.

n) *Fore*) de variatione hac diximus §. 20. *reg.* 6. p. 22. *ſeq.*

o) *Meo quidem iudicio*) vid. §. 20. *reg.* 2. p. 22.

p) *Qualis futurus eſſet*) non *qualis fuerit.* Vid. §. 16. *reg.* 4. p. 17.

q) *Nos ambo*) non, vt vulgo, *nos ambos.* Vid. §. 14. *reg.* 1. p. 14.

r) *Communiter*) de vera huius aduerbii notione vid. §. 15. *reg.* 1. p. 15.

s) *Quod ſi*) pro *ſi.* §. 20. *reg.* 10. p 23.

t) *Optimus quiſque*) *quiſque* eleganter iungitur ſuperlatiuis, §. 20. *reg.* 4. p. 22.

u) *Quid eſſet, quod*) pro *cur.* Vid. §. 20. *reg.* 8. p. 22.

nobis, quin ſaeculo *x*, ac rei publicae gratulor, DEVM precatus, vt, quemadmodum vxoris, incomparabilis exempli feminae *y* praeproperum fatum rationes TVAS nuper non parum turbauit, ita contra ea *z* perceptam ex filii fortuna laetitiam propriam TIBI eſſe iubeat ac perpetuam, donec emenſus hoc vitae ſpatium, relicto hoc virtutum tuarum herede, inter caelites ſumma illa ac ſempiterna beatitudine perfruaris. VALE. KAL. IVLIs *a* cIↄIↄCCXVIIII.

II.

PRAXIS DOCTRINAE DE PERIODIS.

Part. I. cap. 2. §. 17. *ſequ.* b

SI quantum huic vniuerſo terrarum orbi fulgentiſſimum ſolis lumen prodeſt, tantum rei publicae optimi prouidentia principis prodeſſe creditur: dubitare non potes, REX POTENTISSIME, quin nos omnes tanto TVI deſiderio teneamur, quanto boreales imperii TVI gentes iucundiſſimum ſolis exortum, in diuturna iſta nocte, praeſtolantur *c*. Quin, quum nos TVI deſiderium multo aegrius feramus: dicere non veremur, nos illis eſſe multo infeliciores *d*. Illis natura ſemeſtrem noctem; nobis fortuna ſex propemodum annorum caliginem obiecit *e*. Illis ſol, veluti emendaturus errorem tanto diutius fulget: nos PRINCEPS veluti experimentum patientiae noſtrae capturus tanto conſtantius fugit *f*. O dies, o tempora, quodnam huic tanto dolori noſtro alleuamentum dabitis *g*? Sex iam propemodum circumacti ſunt anni, ex quo TE, REX CLEMENTISSIME, in medio victoriarum curſu amiſimus *h*. Ex eo tempore, quid paſſa ſit Suecia, quantumque detrimenti imperium TVVM ceperit: nec barbaros, inter quos verſaris, ignorare arbitramur *i*. Erepta TIBI eſt Liuonia,

x) *Saeculo*) ita ſcribendum eſt, non *ſeculo.* Vid. §. 11. p. 12.

y) *Feminae*) non enim ſcribendum *foeminae* aut *faeminae*. V. §. 11. p. 11.

z) *Contra ea*) non *e contra.* Vid. §. 13. p. 13.

a) IVLIs) pro IVLIIS. Vid. *cap.* 1. §. 6. *reg.* 1. p. 8.

b) Epiſtola adficta Suecis, diuturnam Caroli XII. regis abſentiam lugentibus.

c) Periodus *quadrimembris*, qualem c. 2. §. 24. p. 46. *ſequ.* deſcripſimus.

d) Periodus *bimembris cauſſalis.* Vid. c. 2. §. 21. p. 44.

e) Periodus *bimembris contraria*, *ibid. not.* ***. p. 44.

f) Periodus eiuſdem generis, *ibid. p.* 44.

g) Periodus ſimplex, *c.* 2. §. 19. p. 41. *ſeq.*

h) Periodus ſimplex, *ibid.*

i) Periodus trimembris, §. 23. p. 45.

Digitized by Google

uonia, occupata Finnia, expugnata clariſſima regni tui propugnacula; nuper & Bremam Verdamque amiſimus; nec Pomerania procul abeſſe a deditione videtur *k*. Tacemus tot ciuium exactiones, vrbium ruinas, agrorum deuaſtationes, hominum ſtrages, quibus ita exhauſtae debilitataeque ſunt prouinciae TVAE, vt ſi diutius TE caruerimus, nihil ad eas reſtituendas remedii ſupereſſe videatur *l*. Equidem duo ſunt, quae nobis, niſi DEVS rem expediat, exitium minantur; maxima pecuniae commeatuſque inopia, & conglobata tot vicinorum potentia, quarum altera his victoriam; altera nobis ſeruitutem triſtiſſimam praeſagit *m*. His malis qui mederi poſſit, inuenimus profecto, praeter TE, neminem *n*. TV ſolus nobis veluti naufragio proximis inſtar ſideris benefici exorieris *o*. Auguſto, principi tui quam ſimillimo, praeteruehenti Puteolos adclamaſſe legimus nautas, per illum ſe viuere, per illum nauigare, per illum bonis ac fortunis frui *p*. O vtinam Sueciae noſtrae feſtus ille atque auſpicatiſſimus illuceſceret dies, quo TE ex illo deficientis paene naturae angulo redeuntem intueretur *q*? Quam fauſtis TE acclamationibus eſſet exceptura? quantus futurus eſſet votorum concentus? quanta congratulatio *r*? Profecto non nautae tantum, ſed ſenes, iuuenes, pueri, viri, mulieres, ciues, pagani, milites, ſe per TE viuere, per TE ſpirare, per TE bonis omnibus ac fortunis frui profiterentur *ſ*, TE enim abſente etiam victores victis viſi ſumus ſimillimi: te redeunte, victi quoque triumphabimus *t*. Quae quum ita ſint, TE, POTENTISSIME REX, oramus, ac per communia ſacra, quibus nihil TIBI in vita carius eſt, obteſtamur, ſi TE non tamquam regem, ſed diuum quemdam tutelarem ſuſpeximus, ſi non modo bona ac fortunas; ſed ipſam vitam, & ſi quid nobis vita carius eſt, pro imperio TVO deuouimus, ſi te abſentem innumeris adhuc lacrumis ſumus proſequuti, ſi denique egeni & miſeri eſſe, dummodo TE patriamque ſaluam videremus, numquam recuſauimus: vt redeas demum in regna tua, nec nos diutius incredibili TVI deſiderio contabeſcere patiaris *u*.

k) Periodica circumductio, §. 27. p. 50.
l) Schoenotenes, de quo §. 27. p. 50.
m) Periodus quadrimembris.
n) Periodus ſimplex.
o) Periodus ſimplex.
p) Periodica circumductio.
q) Periodus bimembris.
r) Periodica circumductio.
ſ) Schoenotenes & periodica circumductio.
t) Periodus bimembris contraria.
u) Pneuma, de quo §. 26. p. 49.

III.

PRAXIS DOCTRINAE DE ORNATA ORATIONE.

Part. I. *cap.* 2. §. 29, *ſeq.*

FRontem explicate *a*, amici, & hominis, ipſo Catone triſtioris, iocos ac facetias accipite. Non ignoratis, quam cenſorio *b* ſim ſupercilio, & ſatis, vt opinor, meminiſtis, ex pumice facilius aquam, quam ex me riſum, exprimi poſſe: adeo totum mihi os ad ſeueritatem ac triſtitiam natura factum videtur. At nunc tamquam Circeo poculo inebriatus *c*, ſubito vobis alius ac mei diſſimilis prodeo. Nullum mihi hodie excidet *d* verbum, niſi vrbanum, lepidum, iocoſum, facetum, ipſiſque Saturnalibus *e* dignum. Quum enim mundus ſeneſcens *f* deſipere iam pridem coeperit: quid ni & nos iucundum exiſtimemus, deſipere in loco *g*, & interdum magno conatu maximas nugas agere? Quod igitur felix fauſtumque ſit *h*, fabulam vobis narrabo, aut ſi mauultis, ſomnium, quo neſcio an ſuauius vmquam Morpheus, ille ſomniorum dator, cuiquam immiſerit. Fabulam promitto & ſomnium, ne quis veſtrum erret, aut ſibi praedictum neget. Nihil enim eorum, quae dico, verum eſſe ſcitote. Sed iam, vt diei tempus eſt, non eſtis longiore praefatione detinendi *i*. Scio enim, quam ſit odioſa res Circenſibus pompa *k*. Ad rem ipſam igitur veniam: vos, ſi veneres *l* amatis, operam mihi date, & non auribus ſolum, atque animo, ſed & ipſis, vt ille ait, vnguiculis attendite *m*. Deficere iam coeperat

a) *Frontem explicate*) ſignum pro ſignato. Vid. §. 31. p. 54.

b) *Cenſorio*) adluſio ad antiquitates Rom. de cenſoribus, vid. §. 33. p. 57. ſimul etiam epitheton in ſe elegans eſt. Vid. §. 31. p. 55.

c) *Circeo poculo*) imago commendatur. §. 32. p. 56.

d) *Verbum excidet*) tranſlatum vocabulum. Vid. §. 30. p. 52.

e) *Saturnalibus dignum*) denuo ad antiquitates Rom. adluditur. Solebant enim Saturnalia omni laetitiae genere tranſigi.

f) *Mundus ſeneſcens*) tranſlatio. Vid. §. 30. p. 52. *ſeq.*

g) *Deſipere in loco*) ſententia haec HORATII eſt: *dulce eſt deſipere in loco.* De ſententiis diximus §. 35. p. 59. Quo modo vero verſus & hemiſtichia in proſam transferri poſſint, monuimus §. 36. p. 60. *ſeq.*

h) *Fauſtumque ſit*) adluſio ad formulam antiquam, qua in adloquendo populo vti ſolebant.

i) *Detinendi*) haec quoque formula antiqua eſt dimittendi ſenatum.

k) *Pompa*) adluſio ad ritum veterem. Vid. §. 33. p. 57.

l) *Veneres*) metonymia cauſſae pro effectu, §. 31. p. 54.

m) *Vnguiculis attendite*) adagium. Vid. §. 34. p. 58. *ſeq.*

perat dies, & imminens crepuſculum ſtudiis meis indixerat ferias *n*, quum me, vt fit, alia ex aliis cogitantem ſomnus paullo altior oppreſſit. Non erat in muſeo lectulus, non grabatus, in quem feſſa membra proiicerem, & tanta tamen erat deſidiae dulcedo, vt ne locum quidem mutare ſuſtinerem. Subſtratis itaque capiti quibuſdam grandioris ſtaturae libris *o*, huic ſcilicet ceruicali indormire coepi. Nec inſolitum id hodie eſt mei ordinis hominibus; quorum plerique libris, quam in libros, incumbere *p* malunt. Ceterum vix requieueram, quum mihi viſus ſum iis in locis verſari, quae poſt ea in omnibus geographorum commentariis fruſtra quaeſiui, & quae nuſquam terrarum eſſe credo, niſi forte in Epicuri fuerim intermundiis. Vbique enim erat vaſtiſſima deſertiſſimaque ſolitudo *q*, adeo, vt obſtupefactus mirarer, quo demum fato meo, ex iſto vrbano ſtrepitu in has regiones extra anni ſoliſque vias *r* tam ſubito inciderim. Conſilium tamen in arena capturus *s*, cliuum proximum occupo, ex eoque, tamquam e ſpecula *t*, oculis emiſſitiis *u* omnia vndiquaque luſtro, ſi quis forte ſe obiecerit oculis meis, qui errantem ex illa moleſtiſſima ſolitudine in viam reduceret. Haec dum ago, viam ad me adfectat ſenex decrepitus, oculis turgidis, adunco naſo, barba promiſſa *x*, qui pallii laciniis ante pectus collectis, peram ingentem dorſo trahebat, baculumque dextra mouebat frequentius. Videre vobis viſi eſſetis laruam quamdam, ſi in hoc mundi ſenium incidiſſetis. Ego ſane, tamquam ad Meduſae adſpectum *y*, initio obrigui: mox, accedente illo propius, ex ſupercilio intellexi, cum philoſopho mihi fore negotium, adeo grauitas ex oculis, habitu, pallio, ipſaque ſapiente barba elucebat *z*. Mirabar interim, etiam alibi terrarum homines eſſe ignaua opera philoſopha ſententia, qui ſtrumam dibapho tegunt *a*, ſtultitiaeque ſuae praetexunt ſupercilium. Diu multumque ergo mihi addubitanti, accederemne hominem, an me ſubducerem longius, demum prius conſilium placet. Quid multis? obuiam procedo veneran-

do

n) *Indixeras ferias*) tranſlatio. Vid. §. 30. p. 52. *ſeq.*

o) *Staturae libris*) tranſlatio. *Ibid.*

p) *Libris quam in libros incumbere*) antanaclaſis, de qua §. 32. *num.* 1. p. 56. De phraſi *incumbere libris & in libros*, vid. ſupra *c.* 1. §. 16. p. 17.

q) *Vaſtiſſima deſertiſſimaque*) elegantia epitheta, quibus vſus CIC. *de diuin. II*, 19.

r) *Soliſque vias*) elegans deſcriptio, qua vſi ſunt VIRGIL. *Aen. VI. v.* 795. & CVRT. IIII, 8.

s) *Conſilium in arena*) adagium, quo ſimul ad artem gladiatorum adluditur. Vid. *cap.* 2. §. 33. p. 57. ſequ.

t) *Tamquam e ſpecula*) imago. Vid. §. 32. *num.* 5. p. 56.

u) *Oculis emiſſitiis*) elegans epitheton, quo PLAVTVS vſus eſt.

x) *Promiſſa*) haec quoque epitheta commendanda.

y) *Meduſae adſpectum*) imago. Vid. §. 32. *num.* 5. *p.* 56.

z) *Sapiente barba*) iocoſum epitheton.

a) *Strumam dibapho tegunt*) adagium, quo vſus eſt CICERO.

Digitized by Google

do nugatori [b], inclinatoque corpore, ac paene proſtrato : *te ego*, inquam, *mi pater, per barbam tuam, aut, ſi mauis, per genium tuum rogo, vt dicas, vbi habitem ?* aut ſi Graeca tibi magis arrident : τίς γῆ ; τίς δῆμος ; τίνες ἀνέρες ἐγγεγάασι [c] ? Tum ſalſiſſimus ſenex, qui paullo ante Manliana minari imperia videbatur, labia diſtorſit, & in cachinnum ſolutus : *quem mihi*, inquit, *poëtam aut hiſtrionem video. Oportet te profecto, hoſpes, adhuc ferulae ſubeſſe, qui non modo obuiis omnibus nates porrigis, verum etiam HOMERI verſiculum tenes memoria. Illud enim pueri faciunt, & qui ſunt hac aetate ipſis pueris ſtolidiores : Homerum vero hodie pauciſſimi, qui pedem ſchola extulerunt, norunt. Ecquis enim hodie melioris aeui poëtas vel a limine ſalutat* [d] *? Ecquis auditis Euripidis, Sophoclis, Pindari nominibus, non deos quoſdam inferos euocari* [e] *exiſtimat ? Equidem audio, nullas hodie in terris fieri nuptias, quin feſcennina canant* [f] *poëtae, nec mortuum vſquam efferri, quin iiſdem poëtis praeficis vtamini* [g] *: verum id quoque audio, frequentiſſimis nunc febribus concuti homines, eo quod quiſquis hos verſiculos legere ſuſtineat, febricula extemplo vexetur. Enimuero, quia te erectioris eſſe indolis animaduerto : placet hoc, quidquid eſt, humanitati dare, teque locorum hominumque ignarum in viam reducere. Primo, vt hac te ſollicitudine liberem, ego ſum vmbra Menippi, Cynici illius celeberrimi, qui quum vera paullo liberius ſcripſiſſem, ſatiras ſcribere viſus ſum. Te vero ſcias in ea loca penetraſſe, quae nefas eſt a mortalibus viuis luſtrari. Quare, vt ne diutius extra ſidera erres, nec viuus Rhadamanti imperia audias, comitem me tibi adiungam, & tecum excurram in terras, viſurus res mortalium, quas in peius ire, illi, qui hinc quotidie adueniunt, renunciant. Intereſt enim tua, vt hominum, quos eruditos hodie vocant, ſtultitiam ſplendidam, tamquam in illuſtri poſitam monimento intuearis, quo a puluere & radio excitatus* [h], *in verae ſapientiae adyta te vindices, in quibus vera aliquando ac ſumma felicitate perfruaris.* Agnoui ego Cynici pus atque venenum [i] : neque tamen me haud oblectauit dicacis ſenis vrbanitas, ac liberalis inuitatio,

b) *Venerando nugatori*) epitheton iocoſum.

c) τίς γῆ) verſus HOMERI *Odyſſ. N.* v. 233. Vid. §. 36. p. 59. *ſeq.*

d) *A limine ſalutat*) prouerbialis loquutio, qua ſimul adluditur ad ritum veterem ſalutantium, & clientum, limini inſidentium. Vid. §. 33. p. 57.

e) *Deos quoſdam euocari*) adluditur ad ritum euocandi deos, in quo monſtroſis vtebantur vocabulis. Vid. §. 33. p. 57. *ſeq.*

f) *Feſcennina canant*) denuo adluditur ad ritum nuptialem, de quo BRISS. *de veti ritu nupt.* & alii.

g) *Praeficis*) adluſio ad ritum funebrem ; de quo KIRCHMANN. *de funerib. Rom.*

h) *A puluere & radio excitatus*) adagium e mathematicorum ſcholis deſumtum, quo vtimur, quum aliquem ad ſublimiora ſtudia excitatum dicimus. Pueri enim ſtudia ab arena & radio auſpicabantur.

i) *Cynici pus atque venenum*) hemiſtichium HORATII *Serm. I, pr.* Vid. §. 36. p. 60. *ſequ.*

tio. Quare comitem me illi do, certuſque ire, quo fata trahant, retrahantque [k], compoſito ad feſtinationem greſſu praeeuntem ſequor. At illud hominis monſtrum, non ire videbatur, ſed repere, egoque aegre continebam riſum, quod vmbram quoque non volitare, ſed leuatis tardiſſime veſtigiis procedere, obſeruabam. Neque hoc fugit naſutum ſenem, qui adridens : *miraris*, inquit, *inceſſum paullo, quam huius ſaeculi mores ferunt, tardiorem. Sed ſcias velim, iuuenes nos ſolidioribus immorantes ſtudiis omnem feſtinandi pruritum exuiſſe. Hodie vt quiſque vidit academiam, & tres annos in auditoriis lapis lapidi inſedit* [l], *viua quaedam ac ſpirans ſibi bibliotheca* [m] *videtur, cornicumque oculos configere* [n] *parat. Ita abſoluiſſe dicitur ſtudia, quem ne ſummae quidem ignorantiae ſuſpicione abſolueres* [o]. *Adeo vero feſtinantibus vobis, & canum inſtar e Nilo bibentibus, ſimulque fugientibus* [p], *pedes ad concitatiores greſſus formari non miror. Ego vero, qui in Diogenis contubernio non triennium vixi, ſed conſenui : paullo tardius progreſſus maius confeci ſpacium, quam veſtrum quiſquam hodie feſtinando conficiet.* Non auſus ſum ego irritare illud ſilicernium. Quamuis enim ſatis vrbanus videretur Menippus meus : in alieno tamen regno etiam tuta omnia metui [q]. Deprecatus itaque ſuſpicionem, ad alia inflexi ſermonem, conſpicatuſque procul flumen, quale illud ſit, interrogaui. At ſenex Stygium illud eſſe, monuit. Eius ad ripas adſtantem vidi Charonta, ſqualidum illum portitorem, qui a Menippo iuſſus ſtatim expediuit cymbam, noſque in alteram ripam tranſmiſit, vbi ingens vmbrarum turba vectorem exſpectabat. Obſtupui, vbi ſingulos fata ſua narrantes audiui. Hunc amicae dolus; illum inimici furor; iſtum luxuria & laſciuia abſtulerat, & quum percontaretur Menippus, qui ac vnde eſſent, plerique ſe e Germaniae academiis aduenire fatebantur. Eos tantum non omnes faceſſere iuſſit Charon, nec ego cum Menippo progreſſus, quo peruenerint, ſatis animaduerti. Menippus vero pleroſque luxuria ſua occubuiſſe intelligens : *ehem*, inquit, *quanta hodie eſt ſtudiorum intemperantia? omnes ſtudioſi, vt audio, Catones facti ſunt. Ad academias enim confluunt, tamquam diuturnam ſitim explere cupientes. Mirum ni imbibiſſe litteras dicantur, qui per tot annos plus vini, quam olei, conſumunt.* Interea dum de ea re confabulamur, vrbem non adeo procul conſpicimus, ſatis, vt videbatur, populoſam, cui propiores facti in turbam armatam incidimus,

tanto

k) *Trabant retrahantque*) eſt & hoc e poëta expreſſum. Vid. §. 36. p. 60. *ſequ.*

l) *Lapis lapidi*) antanaclaſis. Vid. §. 32. *num.* 1. p. 56.

m) *Viua quaedam ac ſpirans bibliotheca*) elegans elogium viri eruditi, quod LONGINO datum nouimus.

n) *Cornicum oculos configere*) adagium HORATII.

o) *Abſolueres*) antanaclaſis.

p) *Canis e Nilo*) adagium apud MACROB. *Saturn.* II, 2.

q) *Tuta omnia metui*) adluſio ad ſententiam. Vid. §. 35. p. 59. ſeq.

tanto fremitu per vias publicas diſcurrentem, vt furerentne, an Hannibalem ante portas exſpectarent, addubitarem [r].

IIII.

EXEMPLVM STILI ATTICI,

ad part. I. cap. 2. §. 39.

QUomodo te vetus bibliotheca tua? quomodo ſupplementum nouum? placentne libri, poſtquam tui facti ſunt? Solet id quidem. Numquam enim libelli aeque nobis cari ſunt precario, ac iure poſſidentibus. Me libraria ſupellex raro poſſidet: delectat tamen, ut mea: alioqui longa deſidia oblangui. Habet hunc finem diuturnum otium, vt ab otio deſiſtere pigeat. Vale [a].

V.

EXEMPLVM STILI ASIATICI,

ad part. I. cap. 2. §. 40.

ETſi ſatis audacter parumque verecunde facere videor, VIR DOCTISSIME, quum te tot grauiſſimis obrutum negotiis, litteris meis nec Latine ſatis ſcriptis, & ab omni elegantia ac ſuauitate deſtitutis, interpello; quoniam tamen poſt tam diuturnam ſterilitatem proximis his menſibus libellum hunc enixum eſt ingenium meum, exiſtimaui, me contra officium facturum, niſi eumdem ad te mitterem, tuumque ei nomen praeſcriberem [b]. Etenim quum codex, ex quo auctorem hunc maxime reſtitui, antiquus pariter atque emendatiſſimus ex bibliotheca tua mecum ſit communicatus, ſine eo autem nihil ego, quod operae ſit pretium, fuiſſem profligaturus: nemini potius hoc, quidquid eſt, muneri mitti debuerat, quam TIBI;

r) Satis adparet, beneuole lector, ſatiram hanc eſſe Menippeam. Eam iuuenis confeci, notaturus academiarum corruptionem, moreſque ſtudioſorum parum compoſitos. Verum quum non ſatirae exemplum; ſed praxin regularum de ornata oratione, dare conſtituerim, nec omnes facile ferant acriora eiuſmodi remedia: licebit nobis hic filum orationis abrumpere, & partem poſteriorem ſupprimere, maxime quum fontes ornatae orationis tantum non omnes prior haec pars oſtendat.

a) Epiſtola breuis, expreſſa ex PLINII *Epiſt.* II, 15.

b) *Praeſcriberem*) Tota haec ampliſſima periodus pauciſſimas continet ideas: *etſi litteris te interpellare ſubdubitem: libellum tamen hunc tibi dedicandum putaui.*

TIBI, cuius iam antea χρήσει καὶ κτήσει fuit *c*. Accipe ergo hunc libellum ea fronte, qua ſoles omnia, quae ab amicis proficiſcuntur: & quum iam dudum humanitate omnes non modo tuae ſortis, ſed omnium ordinum homines longo poſt te reliqueris interuallo, fac quaeſo, vt me nunc etiam ſpe de te concepta minus excidiſſe iure poſſim laetari *d*. Quod ſi a te fuero conſequutus, VIR DOCTISSIME, facile omnium non modo iniqua, verum etiam peruerſa iudicia contemnam, omnibuſque illis gloriam illam anteponam, quod TIBI, tanto viro, tamque adcurato ingeniorum cenſori, induſtria mea & ſummum bene de re litteraria merendi ſtudium haud diſplicuerit *e*.

VI.

EXEMPLVM STILI RHODII

ad part. I. cap. 2. *§.* 41. a

ETſi ſatis audacter facere videor, VIR DOCTISSIME, quum te litteris meis parum Latinis interpello: quoniam tamen proximis menſibus libellum hunc edidi, putaui, pro amicitia noſtra me illum TIBI nuncupare debere. Quum enim codex MSC. quo in recenſendo hoc auctore maxime vſus ſum, e bibliotheca tua mecum ſit communicatus: exiſtimaui id munus potiore iure deberi nemini, quam TIBI, cuius iam antea id fuit. Accipe ergo hunc libellum ea, qua ſoles, humanitate, nec patere, vt me ſpe mea excidiſſe exiſtimare poſſim. Quod ſi fuero conſequutus: non modo aliorum iudicia facile contemnam, verum etiam ſummam laudem gloriamque mihi adſequutus videbor. VALE.

c) *Κτήσει fuit*) Haec quoque copioſa periodus his paucis verbis exprimi poteſt: *communicaſti enim mecum codicem MSC.*

d) *Poſſim laetari*) Tot verba has ideas complectunt: *beneuole ergo pro humanitate tua hunc libellum accipe.*

e) *Diſplicuerit*) Tota haec periodus pauciſſimas continet ideas: *dedicatione mea humaniter accepta, mihi maximam gloriam conſequutus videbor.*

a) *Cap.* 2. §. 41.) ſtudio eamdem epiſtolam coarctaui, vt ſtili Aſiatici & Rhodii diſcrimen tanto luculentius perſpiciatur.

Digitized by Google

VII.

EXEMPLVM STILI TENVIS

ad part. I. cap. 2. §. 44. a

SI id nobis contigiſſet, auditores, vt luctus, in quem incidimus, publicus, ſignis ſaltem quibuſdam nobis oſtenderetur: magno quidem moerore animi ad dicendum adgrederemur, ſed nobis tamen paullo minus videremur infelices. Verum eheu! praeter opinionem nobis accidit haec calamitas, priuſque nos oppreſſit, quam id metuere poſſe videremur. Tanto ergo nos exiſtimamus infeliciores, quanto minus doloris noſtri cauſſam atque originem perſpicimus. Amiſimus eheu! FRIDERICVM REGEM, optimum non modo noſtrae aetatis, verum omnium ſuperiorum ſaeculorum principem, idque eo tempore, quo nihil ſubeſſe periculi credebamus. Bone Deus, quanta erat ciuium omnium per tot prouincias laetitia, quum meliuſcule habere REGEM increbeſceret? At o vanas hominum ſpes! o incerta gaudia! In publica illa laetitia ingens nos dolor ac luctus incredibilis oppreſſit, intercepto rege, quem ſaluum atque incolumem eſſe, laetabundi acceperamus. Etiamſi itaque in hoc acerbiſſimo funere ipſi veluti exanimati adſtare videamur: continebimus tamen, quoad fieri poterit, lacrumas, & vel in laudibus principis noſtri non dicam praedicandis, ſed recenſendis, ſolatium quaeremus. Intereſt ſane rei publicae, intereſt poſteritatis, ne tanta principis noſtri merita vel ingrati diſſimulare, vel iuſto verecundiores ſilentio praetermiſiſſe dicamur. Quare vos auditores, vt dicturum de FRIDERICI laudibus attento beneuoloque animo audiatis, non quod de voluntate veſtra addubitem, ſed quia mos eſt ita rogandi, rogo.

VIII.

EXEMPLVM STILI MEDIOCRIS

ad part. I. cap. 2. §. 45.

SI vel in eo nobis pepercisſet fortuna, auditores, vt triſtem illam, quae nos nihil tale cogitantes oppreſſit, tempeſtatem vel ſignificatio quaedam antecederet: maximo quidem dolore hoc parentandi officio defungeremur, ſed videremur tamen nobis, in ſumma quamlibet infelicitate, paullo feli-

a) Hic quoque vnum idemque exemplum tribus dicendi characteribus exprimemus. Eſt vero exordium orationis parentalis in laudem Friderici, regis Pruſſiae.

feliciores. Sed iam eheu! inexſpectata in nos procella deſaeuiit, omneſque fortunas noſtras, ac propemodum ſpes ipſas, triſtiſſimo ictu turbauit. Quid ergo nobis poteſt eſſe infelicius, quorum dolori hic veluti acceſſit cumulus, vt ipſa etiam celeritate haec calamitas duplo redderetur intolerabilior? Vixit enim (o triſte ac lamentabile verbum!) vixit eheu FRIDERICVS, ſaeculi noſtri delicium, ciuium amor, quo nemo vel pietate religioſior, vel iuſtitia ſanctior, vel prudentia conſultior, virtutibuſque omnibus ornatior admirabiliorque fuit: & quod maxime mens attonita luget, eo ipſo tempore viuere deſiit, quo iam conualuiſſe illum iucundo initio at poſtea triſtiſſimo errore credebamus! Bone deus, quanta tunc erat omnium laetitia, quanta congratulatio, quantus votorum per templa, curias, palatia, ac priuatorum concentus, quando reuixiſſe credebamus optimum principem. Quocumque nuncius tam laetus penetrabat, omnes laetitia ſumma, optimaque ſpe implebantur, ſeque ſaluo FRIDERICO, ipſos quoque ſaluos exiſtimabant. At o vanas hominum ſpes! o incerta gaudia! Eamne infelicitatem experiri nos oportuit, vt laetantes exultanteſque tantus luctus opprimeret? Eamne ob cauſam nos fortuna breui hac perfrui voluptate voluit, vt ea intercepta tanto acerbius adfligeremur? Ita eſt profecto, auditores: immo ita eſſe, nemo niſi rerum omnium ignarus dubitabit. Enimuero tametſi in FRIDERICO nos ipſos amiſiſſe videamur: ſuperabimus tamen, quoad fieri poterit, moerorem, & vel in meritorum eius virtutumque contemplatione quaeremus ſolatium. Hoc vnum enim exigere a nobis videtur diuina anima, poſtquam ad caeleſtes illas ſempiternae felicitatis ſedes euolauit, vt ne merita illa, quae in nos exſtant, innumera vel diſſimulemus, quod ingratorum; vel tacite praetermittamus, quod iuſto verecundiorum foret. Quum vero eius virtuti nulla vmquam par inueniri poſſit oratio: ego quidem infantiae, quam animi parum grati ſuſpicionem ſubire malui, ſtatuique, id quod veſtra pace facere licet, breui oratione tot maximi principis merita complecti, geographorum imitaturus ſollertiam, qui maximas prouincias tabulis ſatis anguſtis ſolent delineare. Quod dum facio, quamuis ipſa, quae in animis veſtris adhuc calet, pietas ſatis magnam mihi audientiam factura videatur: tamen magis conſuetudine, quam quod id neceſſarium iudicem, a vobis etiam atque etiam peto ac contendo, vt orationi meae in eminentiſſimas maximi principis laudes excurrenti, exigui temporis attentionem ne denegetis.

VIIII.

EXEMPLVM STILI SVBLIMIS
ad part. I. cap. 2. §. 46.

SI vel hoc malo noſtro nobiſcum tranſegiſſet fortuna, vt triſtiſſima, quae nos oppreſſit, procella ſaltem ſignis quibuſdam ac ſignificationibus nobis oſtenderetur: maximo quidem cum dolore illaetabili huic parentandi officio accingeremur, at videremur tamen nobis, in ſumma quamlibet infelicitate, paullo feliciores. Verum iam eheu! inexſpectata in nos tempeſtas deſaeuiit, eeciditque fulmen, non ante praeuiſum, quam omnia quaqua verſum vno ictu terreret, concuteret, proſterneret. Ecquid proinde nobis poteſt eſſe infelicius, quorum infelicitati hic veluti cumulus acceſſit, vt velocitate fatalis nuncii attoniti vix ſenſui noſtro ac dolori credamus? Amiſimus enim, (heu triſte ac illaetabile verbum!) amiſimus, inquam, FRIDERICVM REGEM, aeui noſtri Traianum, omnibus ſaeculis lugendum principem, qui nihil in vita, niſi laudandum, aut fecit, aut dixit, aut cogitauit: ac eo quidem tempore grande hoc coeli depoſitum amiſimus, quo iam laetitiae publicae ſenſum ex renunciata eius ſalute nobis praecipere videbamur. Bone deus, quanta erat omnium congratulatio! quam effuſa cunctorum laetitia, quum prouincias peruagaretur rumor, defunctum eſſe incomparabilem principem fatali periculo, remiſiſſe morbi pertinaciam, & melius habere eum, cuius ſalute omnium ſalus continebatur. Quocumque nuncius tam fauſtus penetrabat, tantos vbique excitabat plauſus, vt non tam REX, quam populus e diuturno morbo conualuiſſe videretur. Verum o vanas hominum ſpes! o triſtes rerum humanarum viciſſitudines! Laetantes atque ouantes tantus ſubito nos oppreſſit dolor, ut etiamnum, quid nobis acciderit, non ſine ſtupore miremur. Proditum memoriae eſt, fama mendace de Germanici ſanitate Romam perlata, auditas vbique eſſe gratulantium ac inter ſe concinentium voces: SALVAM ROMAM, SALVAM PATRIAM, SALVVM GERMANICVM: eodem vero paullo poſt morte intercepto, eum confeſtim inſequutum eſſe luctum publicum, qui nec ſolatiis vllis, nec edictis, potuerit inhiberi: lapidata tum templa, ſubuerſas deorum aras, Lares familiares in publicum abiectos, quin & partus expoſitos, tamquam infelices futuros, ſi tanto funeri ſuperſtites viuerent. Enimuero deſiderium iſtud, cum furore magis, quam ratione coniunctum, non tam inuſitatus quidam, qui in defuncto Germanico enituerat, virtutum ſplendor, non tam meritorum aut praeſtitorum humano generi beneficiorum magnitudo excitauerat; quam atrocitas temporum, & Tiberii, peſſimi principis, ſaeui-

ſaeuitia, quam Germanici reuerentia ac metu adhuc aliquantulum repreſſam eſſe Romani exiſtimabant. Nobis aliae ſunt, ac longe aequiores deſiderii rationes. Interceptus nobis eſt princeps vere GERMANICVS, quo ne voto quidem aut cogitatione meliorem fingere quiſquam potuiſſet, quo nemo erat pietate religioſior, iuſtitia ſanctior, prudentia conſultior, belli paciſque artibus maior atque illuſtrior. Quem vnum in primis ſuſpiciebat Europa, quem vnum obſeruabant principes, timebant hoſtes, peregrini vero non minus ac ciues incitatiſſima pietate colebant. Talis fuit Auguſtus noſter, auditores, talis fuit publicae ſalutis ac felicitatis cuſtos, cuius ſepulcrum, nulli mortalium indefletum, piis atque adſiduis lacrumis adſpergimus, cuiusque nominis non ſine dolore quodam vmquam poſſumus recordari. Vt paucis dicam, quae ſentio, eum lugemus principem, qui erat immortalitate, conſentientibus omnium iudiciis, digniſſimus, ſi aliud patuiſſet iter ad beatam illam, ad quam omnia referebat, aeternitatem. Tametſi igitur in hoc acerbiſſimo funere non tam REGEM, quam nos ipſos efferre: non tam PRINCIPI, quam nobis exſequias ire iuſtaque facere videamur: continebimus tamen, quoad eius fieri poterit, lacrumas, & vel in meritorum EIVS virtutumque eminentiſſimarum contemplatione dolori noſtro adleuamentum quaeremus, miſerum iſtud quidem, ac luctuoſum, ſed tamen adleuamentum futurum. Id vnum enim exigere a nobis videtur ſanctiſſima anima, poſtquam relicta hac rerum humanarum caligine ad caeleſtes ſedes, vnde terris data erat, reuertit, vt diuina, quae culpare nefas, decreta religioſe veneremur, eique non muliebribus lamentis, ſed pia excelſarum virtutum ipſius memoria parentemus. Vtinam vero ſupremus felicitati eius cumulus nunc accederet, diſertus laudator. Vtinam, vt Achilli Homerus, Traiano Plinius, FRIDERICO GVILIELMO Puſendorffius: ſic FRIDERICO MAGNO magnum ſuperſtes eſſet ingenium, quod eius imaginem ac ſimulacrum, tamquam Phidiae aliquod ſignum, aeternitati conſecraret. Verum illud praeſtare eximie, atque ita laudare REGEM, vt ſimul praeclaram ingenii laudem referas, excellentiſſimi ingenii ac conſummatiſſimae facundiae eſſet, hoc eſt, noſtrarum minime virium labor. At me, quem eloquentia non commendabit, excuſabit pietas, cui quomodocumque dicere, quam tanti principis virtutem ac ſumma in genus humanum merita tacere, aequius excuſatiusque viſum eſt. Vos vero, auditores, vt incomparabilem regem omni pietate eſtis proſequuti, ita mihi de gloria patriae deque ſaeculi noſtri miraculo verba facienti non lingua modo, ſed & animis auribusque, fauete.

X.

LOCVS COMMVNIS

ad part. I. c. 3. §. 11. 12.

Est ea praeclara ac laudanda principis feminae moderatio, vt non magis principem ſe eſſe, quam ſubeſſe principi, in tantoque faſtigio poſita, parum a priuatis abeſſe, exiſtimet. Hoc animo praemunita non erit caſtrorum ſocia, non irrumpet in curiam, nec figendi refigendiue leges ſibi vindicabit licentiam, a quibus omnibus eam ipſa gynaecei penetralia, ipſe ſexus pudor ſegregat *a*. Equidem Theodoram, Iuſtiniano non tori modo, ſed & imperii conſiliorumque ſociam fuiſſe accepimus. Nec Liuiam ab Auguſti latere vmquam ſe diuelli paſſam eſſe, veteres canunt annales. Verum quam parum ſibi laudis vtraque ea ſollertia peperit, vel inde intelligas, quod facti infamia in ipſos maritos redundarit. Et ſane quis in mulieribus illis non dicam laude, ſed excuſatione dignam iudicaret impotentem illam dominandi libidinem? Inſidiabantur virorum adfectibus, leges ac imperii fata non publica vtilitate, ſed ſua libidine, metiebantur, modo liberis, modo adulteris, modo viliſſimis eunuchis ac gnathonibus conſultare, omnia habebant venalia. Vt paucis me expediam, ſanctioribus maritorum conſiliis, maiore fama, quam laude ſua ſeſe ingerebant *b*. Quanto vero prudentius res ſuas compoſuit Plotina, digna Traiano coniux, digna ſaeculo illo femina, quae non alia ratione principem ſe probauit, quam quod caſtitate, modeſtia, ſanctitateque morum omnibus ſaeculi ſui feminis eminentiorem ſeſe probaret *c*? Ita ſcilicet eſt natura comparatum, vt feminae, ingenio variae, animoque molles, ad obſequium magis, quam imperium factae, nec tam conſiliis atque auctoritate, quam precibus ſanctisque votis maritis prodeſſe poſſe videantur *d*. Quare illae demum ſapiunt maxime, quae maiori ſibi gloriae ducunt, maritum habere principem, quam principi veluti demiſſo ad ſeruile obſequium cubiculario imperare *e*.

a) Theſis: *principes feminae non debent ſeſe ingerere ſanctioribus maritorum conſiliis.*

b) Illuſtratio ab exemplo contrario Theodorae & Liuiae.

c) Noua illuſtratio ab exemplo Plotinae.

d) Aetiologia duplex. I. *Mulieres ad obſequium magis quam imperium factae.* II. *Principes feminae precibus potius, quam conſiliis, bene de re publica merentur.*

e) Concluſio ſeu repetitio theſeos.

Digitized by Google

XI.

SYLLOGISMVS ORATORIVS

ad part. I. cap. 3. §. 13. ſequ.

Niſi luctus & lacrumarum ſqualor omnem nobis aciem mentis praeſtringeret, neque homines, praeſentium curioſi omnes rerum futurarum cogitationes temere abiicerent: illud profecto ſtatuendum videretur, quod qui ex miſera hac rerum humanarum caligine ad ſempiternam beatitudinem migrarint, non tam luctu, quam congratulationibus ſint a nobis proſequendi *f*. Quum enim ita ſit natura comparatum, vt illaetabile iſtud lacrumarum officium iis demum praeſtandum ſit, quorum infelici caſu non minus, ac noſtro, adficimur: conſequens profecto eſt, vt qui ad meliora tranſierunt, non lugendos, ſed cum gratulatione dimittendos iudicemus *g*. Ecquis quaeſo vmquam eorum conditioni illacrumauit, qui nondum in lucem prodierunt? Vel eo enim nomine luctus iſte nobis videretur ridiculus, quod qui nondum ſunt, ne miſeri quidem eſſe poſſint. Siccine vero eos, qui miſeri nondum ſunt, non lugendos, hos vero, qui miſeri eſſe deſierunt, & felicitate numquam interitura fruuntur, deflendos gemituque proſequendos iudicabimus *h*? Silenum ſaepe aiunt dicere ſolitum, non naſci optimum ſibi videri, proximumque, citiſſime mori *i*; eamdemque Thracum fuiſſe ſententiam accepimus, qui natales ſuorum lacrumis atque eiulatu, funera tripudio laetitiisque omnibus proſequebantur, mortuiſque triumphum magis decernebant, quam exſequias. Quod ſi gentes, ab omni humanitate alienae, ſuorum iacturam animo tam intrepido pertulerunt, quibus non niſi vana quaedam immortalitatis ſpes illuſit: quid nobis faciendum exiſtimabimus, quibus certiora diuinum numen pollicetur *k*? Nonne gratulabimur noſtris, qui hoc vitae mortalis momentum cum aeternitate, & breuem lucis vſuram cum beata illa ac ſempiterna luce commutarunt *l*? Quicumque ſane ex hac vita pie diſcedunt, procul ab hac rerum humanarum miſeria conſtituti, perpetuo dei conſpectu perfruuntur. Non eos bellorum furor, non peſtilens aliquod ſidus, non vlla alia, quae nobis incumbit, terret calami-

tas

f) Maior propoſitio: *quicumque ex hac miſeria ad meliora euolarunt, ii non ſunt lugendi.*

g) Aetiologia maioris propoſitionis prima: *luctus tantum debetur miſeris.*

h) Aetiologia ſecunda: *ſi eos non lugemus, qui nondum ſunt, quo iure lugebimus eos, qui miſeri eſſe deſierunt!*

i) Illuſtratio maioris ab apophthegmate Sileni.

k) Illuſtratio eius noua a conſuetudine Thracum.

l) Minor propoſitio: *atqui mortui ex hac miſeria ad meliora euolarunt.*

tas *m*. Heu, quam iucunda erit illa patria! quam exoptata mutatio! ſane quum Vlyſſes Ithacae ſuae ſaxum omnibus aliarum regionum deliciis antehabuerit: quid illos putatis facturos, qui poſt diuturnos errores veluti ad portum ſempiternae felicitatis fauſto ſidere adpulerunt *n*? Quare, ſi ſapimus, non illacrumandum demortuorum ſorti, ſed felicitati illorum gratulandum putabimus, nosque ita potius comparabimus, vt eo, quo quemque deus iuſſerit, ordine, laeti ſequamur *o*.

XII.

EPISTOLA FAMILIARIS

ad part. II. cap. 1.

Rogaſti me ſententiam, cui potiſſimum academiae nomen a filio TVO dari velim. Verum cum non parere iniquum, tum parere ac ſententiam dicere, temerarium videtur. Quemadmodum enim de pictoribus, ſculptoribus ac poetis non niſi artifices iudicant: ita non niſi ſapientum, hoc eſt, non mei ordinis hominum, eſt, perſpicere ſapientes. Quantum tamen video, Fridericiana academia vel eo nomine filio debebit eſſe commendatiſſima, quod in ea iuris prudentiae ſtudium tanta cura ac induſtria excolitur, vt in ea vel Berytum vel Bononiam, ſed feliciore ſidere, renatam dixeris. Et quid diligentius quaeſo tractari debet hoc aeuo, quo ita vbique feruent lites, vt murices optent cordatiores, quibus fora & curiae ſternantur? Nulli ſane homines beatiores hodie videntur, quam qui vel maxime vacant litibus. Teſtis eſſe poteſt conſobrinus tuus, qui quum annis, vt noſti, abhinc tribus cauſſas agere in vicinia noſtra coeperit, tantam ſubito rem, tantumque corpus fecit, vt eum nuper obuium vix agnoſcerem. Quod ſi hac via perrexerit: mox eum habebimus non capite cenſum aut proletarium, ſed primi cenſus aduocatum, egregium, confidentem, loquacem, & qui vel nutu ac renutu, non ſecus ac oraculum Ammonium, omnia ciuium ſuorum fata temperabit. O egregium ac lautum in primis hominem! Vtinam vero & Quincto meo liceret eſſe aeque felici. Is ex quo pertaeſus rei ruſticae, medicinam in urbe noſtra facere, coepit, numquam Aeſculapium habuit propitium. Omnes enim vel mori, quam eius opera vti malunt. Niſi mature ſignum receptui dederit, ilicet, actum eſt, Quinctum ego meum in Quincto ipſo amiſi. Principem iuuentutis ſatis triſtiſſimis nuper interceptum eſſe, iam ex ipſa fama omniumque ſermonibus intellexeris.

m) Aetiologia minoris per deſcriptionem ſempiternae beatitudinis: *dei conſpectu fruuntur, nullamque calamitatem ſentiunt.*

n) Illuſtratio minoris ab exemplo Vlyſſis, & ſimilitudine a nauigantibus deſumta.

o) Concluſio. *Ergo mortui non ſunt lugendi,*

ris. Eam nobis iacturam nuper ſarciuit ſereniſſimae principis foecunditas, enixae filium tam lepidum, tam formoſum, tam patri celſiſſimo ſimilem, vt nihil ſupra. Noua iam tenes omnia, reliqua paene vetera ſunt. Adderem equidem, me TE amare, ipſisque oculis habere cariorem, niſi & id vetus eſſet. Solum forſan illud nouum ac tantum non inuſitatum TIBI videbitur, quod ad TE propediem excurrere decreui. Inuitat me ſudum, inuitat tui amor, quo nihil mihi vmquam erat antiquius. Tu fac, vt cellas habeas pleniſſimas. Integram enim famem non ad oua tantum, ſed ad mala ipſa adferam. Ne vero mihi ſpes illa intercipiatur, cura quaeſo vt valeas *p*.

XIII.

EPISTOLA ELABORATIOR

ad part. II. cap. I.

QUum de futura arboris proceritate ex ipſa frutice liceat augurari: ſane ego te iam inde a TVA pueritia ſuſpexi, praedixique multis, talem TE futurum, qualem cognitum, ducto ex praeclara indole argumento, iudicaueram. Id vero augurium de TE meum exitu nunc comprobatum video, poſtquam conſentientibus celſiſſimorum nutritorum ſuffragiis docendi TIBI munus in florentiſſima academia -- demandatum eſt *q*. Quare non poſſum non vtrique noſtrum iure gratulari: TIBI, qui ſpartam nactus es, praeclara illa virtute TVA, ac parta tot vigiliis doctrina digniſſimam: mihi vero, qui de futura felicitate dignitateque TVA tam vere conieci *r*. Profeſſor es, optabile ac honorificum! Quaenam enim praeclariores, quaenam TE digniores curae eſſe poſſent, quam perpolire ingenia, exponere eruditionis theſauros, & quotidie expromere aliquid atque effingere, quod ad ornanda honeſtarum artium ſtudia pertineat? Quid praeſtantius illo munere, quo cum laude atque ex fide functus non vni alicui ciuitati, id quod in ſe honorificum eſt, ſed toti prouinciae atque vniuerſae Germaniae nouas ſubinde doctiſſimorum iuuenum colonias ſubmittes? Habes profecto nunc, ALBERTE, campum, in quo TVA virtus atque inuſitata eruditio excurrat. Pietatem praecipue colere, exemploque oſtendere id, quod doces, poſſe fieri: excubare

p) Habes hic epiſtolam miſcellaneam. En propoſitiones:
I. *Suadeo, vt filium Halam mittas.*
II. *Conſobrinus tuus cauſas cum plauſu agit.*
III. *Quinctus infeliciter artem medicam facit.*
IIII. *Princeps iuuentutis deceſſit, eiusque in locum alius natus.*
V. *Mox ad te venturus ſum.*

q) Eſt hoc exordium proprium, ab ipſa ſcribendi occaſione deſumtum. Vid. *part. II. c.* I.

r) Propoſitio primaria, quae per totam regnat epiſtolam. Vid. *part. II. c.* I.

animo pro ſalute ac dignitate celeberrimae academiae: docendo diſputandoque iuuenes quotidie reddere doctiores: nihil omnino facere, nihil ſcribere, nihil cogitare, in quo ſtatim decus non eluceat, hoc demum erit; mihi crede, TVVM officium, hic labor, hae illae praeclarae cogitationes, quae in eam, quam ſuſtines, Spartam ita cadunt, vt ſine ſummo dedecore ab illa ſeiungi haud poſſint *s*. Magna haec quidem ſunt ac laborioſa, fateor, verum etiam tanto praeclariora, ſempiternaque cum gloria coniuncta. Erit enim aliquando tempus, quo mille tibi decretas ſtatuas non ſine voluptate intelliges. Quotcumque enim TVIS auſpiciis ad veram ſapientiam ac doctrinam peruenerint, totidem TIBI ipſe viua ac ſpirantia gloriae TVAE ſimulacra conſecrabis. Atqui haec etiam tunc immortalem TE praeſtabunt, quum vitae huius perfunctus munere cum beatiſſimo illo coeleſtium animorum coetu coniungeris *t*. Quapropter macte hac virtute, macte hoc animi impetu, TVIque etiam in hoc vitae genere eſto quam ſimillimus. Ego id vnum exopto, vt qui te in hac ſtatione collocauit, (collocauit autem ſummus rerum arbiter, deus,) idem faveat porro muneribus ſuis, nouoque iſti honori addat perpetuitatem *u*. VALE.

XIIII.

ORATIO VEL DECLAMATIO

DE IVRE ANTIQVO GERMANICO DILIGENTIVS EXCOLENDO *x*.

ad part. II. cap. 2.

Cum plurimis in rebus, non modo imperitae multitudinis, ſed & eruditorum quorumdam hominum, caecitatem ac peruerſa iudicia licet intueri, auditores: tum in hoc maxime, quod plerique rerum ſuarum incurioſi, in peregrina atque aliena omni animi cogitatione feruntur. Quamuis enim alias ita ſit natura comparatum, vt ſuum quisque natale ſolum, in quo primum vitalem hunc ſpiritum hauſit, omnibus omnium regionum prouinciarumque deliciis anteponendum exiſtimet: pauci tamen ſunt, quibus non patria in ipſa patria, id eſt patrii mores, domeſticaque inſtituta veluti ſordeant. Quaſi ea lege nobiſcum transegiſſet natura, vt omnes ſapiant exteri ac peregrini, nos ſoli ab omni recta ratione inopes velut vmbrae feramur

s) Argumentum I. *a muneris profeſſorii praeſtantiae*

t) Argumentum II. *a gloria, e munere iſto exſpectanda.*

u) Concluſio *ſuaſoria & votiua.*

x) Declamatio haec olim diſputationi ſollemni ac inaugurali *de origine atque indole iurisdictionis patrimonialis* praemiſſa, nunc vero hinc inde paullulum locupletata eſt.

mur *y*. Quae res dici non poteſt quam abſona ſit, quantumque detrimenti adferat rei publicae. Si recte enim poſueris calculum, non modo luxum ac profuſionem, ſed omnia paene vitia ex illa peruerſa curioſitate ac inſano rerum externarum amore nata atque in rem publicam inuecta, intelliges *z*. At nusquam tamen maiore cum periculo, coniuncta videtur iſta rerum peregrinarum admiratio quam in legibus *a*. Quum enim illae indoli hominum, finique ac formae rei publicae attemperandae ſint: non poteſt non ſumma inde naſci rerum omnium confuſio, ſi leges, alienae ciuitati adcommodatae, in noſtram rem publicam temere inuehantur *b*. Id quod non rectius, opinor, intelligetis, quam ſi quantum optandum Germanis ſit veterum patriarum legum ſtudium, breui oratione oſtendero. Veſtrum erit, auditores, fauere linguis, meque non de lana caprina, ſed de re grauiſſima, dicere inſtituentem, fauore veſtro ac beneuolentia ſubleuare: id quod non tam, quod de voluntate veſtra dubitem, quam quia mos eſt ita rogandi, rogo *c*.

Ac primo quidem, vt inde potiſſimum orationis noſtrae primordia capiamus, ſi nihil poſſet de priſcis Germanorum legibus atque inſtitutis dici, quam quod ea aequiſſima iuſtiſſimaque fuerint: vel id ſolum nos ad eorum ſtudium incitare atque alacriores reddere iure deberet *d*. Conſtat enim inter omnes, qui aliqua ſaltim rerum ciuilium cognitione imbuti ſint, non alia in re magis elucere diuinam illam ac regnatricem ſapientiam, quam in legibus iuſtis, aequis, & ad illam antiquiſſimam & rerum omnium principem naturam expreſſis *e*. Sane quemadmodum praeclarus ille ac aeternus naturae ordo, quo perpetuo quodam ac aeterno tenore cuncta mouentur, vniuerſus mundus adminiſtratur, ſingulaque, quae vel intelligentia percipiuntur, vel ſenſu comprehenduntur, certo ac definito ordine ad totius vniuerſi ſalutem ac commodum conſpirant, nos quam maxime ad contemplandam admirabilem illam diuini numinis ſapientiam incitat: ita non poſſumus non diuinam atque inuſitatam eorum ſuſpicere prudentiam, qui iis rem publicam legibus deuinxerunt, quibus efficitur, vt vbique regnet iuſtitia; vitia vero hominum ac fraudes damnis, ignominiis, vinculis ac ſuppliciis mulctentur, iuſti ac honeſti ſuſceptique pro re publica labores honoribus ac praemiis condecorentur, ac, vt paucis dicamus, ipſa ciuitas domi quieta ac pacifi-

 ca,

y) Exordii protaſis: *turpe eſt, quod plerique peregrina praeferunt rebus domeſticis.*

z) Aetiologia: *multum enim detrimenti hoc adfert rei publicae.*

a) Applicatio: *haec curioſitas periculoſiſſima in legibus exteris.*

b) Baſis: *haec enim non quadrant ſtatui rei publicae noſtrae.*

c) Propoſitio cum captatione beneuolentiae.

d) Argumentum I. ſyllogiſmo oratorio incluſum!

Quae leges ſunt aequiſſimae, illae ſtudio noſtro digniſſimae ſunt.

Leges Germanorum ſunt aequiſſimae.

Sunt ergo digniſſimae ſtudio noſtro.

Huius ſyllogiſmi propoſitio hac prima periodo continetur.

e) Aetiologia maioris propoſitionis: *ex legibus enim elucet ſumma ſapientia.*

ea, hoſtibus venerabilis ac formidoloſa reddatur *f*. Quibus poſitis, (eſt enim hoc ita clarum ac perſpicuum, vt non egeat demonſtratione,) non erunt profecto vllius gentis leges ac inſtituta ſtudio noſtro digniora, quam illa priſcorum Germanorum, quae & ſanctiora aliis & rei publicae noſtrae fuerunt vtiliſſima *g*. Sane, quod admiratione rei publicae ſuae apud CICERONEM dicere auſus eſt Craſſus, illud iure quodam noſtro de priſcis Germaniae moribus repetere licebit: fremant omnes licet, dicam quod ſentio, bibliothecas certe omnium philoſophorum pauciſſimae illae iuſtiſſimaeque antiquorum Germanorum leges, ſi quis earum fontes & capita expenderit, & auctoritatis pondere, & vtilitatis vbertate videntur ſuperare *h*. Ignorabat Germania leguleios, praecones actionum, formularum cantores, ſyllabarum aucupes. Non hic erant leges innumerae, ſubtiles, captioſae, in quas incauti, etiam nihil tale meriti, tamquam in laqueos inciderent: nihil hic praetorum edictis, ad decipiendam plebem comparatis, nihil iureconſultorum interpretationibus, aut, ſi mauis, cauillationibus, ſtatuebatur pretii, nihil denique rabularum vulturumque togatorum artibus, quibus cum ipſa aeternitate lites communicarentur. Simplicia hic omnia, iuſta ac ſanctiſſima. Pauca erant inſtituta, ſed perſpicua, iuſtiſſima, atque ex ipſa illa aeterna ratione prudenter deriuata, quibus docebantur maiores noſtri non infinitis concertationumque plenis diſputationibus, ſed auctoritate nutuque legum, domitas habere libidines, coercere omnes cupiditates, ſua tueri, ab alienis mentes, oculos, manus abſtinere *i*. Et quae aliae, quaeſo, leges exſpectari potuerunt a gente, quae ab omni luxu, libidine, ac habendi cupiditate aliena, non in cauſſidicorum ſtrophis, ſed in recte factorum conſcientia collocabat fiduciam *k*, & in qua, vt ait CORNELIVS TACITVS, auctor grauiſſimus, plus valebant boni mores, quam alibi bonae leges *l*? Quare ſi nos pro eo ac decet, nos noſtra patria delectat, cuius tanta eſt vis tantaque natura, vt Ithacam illam, in aſperrimis ſaxis tamquam nidulum adfixam ſapientiſſimus Vlyſſes ipſi immortalitati anteponendam exiſtimauerit: quo amore tandem inflammati eſſe debemus in eius leges, quae tantum aequitate omnium gentium iura ſuperarunt, quantum ipſi maiores noſtri reliquis innocentia ſanctitateque morum praeſtiterunt *m*? Neque id vnum eſt, auditores, quod nos ad conquirendas atque e ſitu & puluere extrahendas illas

f) Illuſtratio majoris propoſitionis a ſimili: *quemadmodum ex naturae ordine diuina: ita ex legibus bonis hominum ſapientia quam maxime elucet.*

g) Minor propoſitio ſyllogiſmi primi oratorii.

h) Illuſtratio minoris *a comparatione legum Germ. cum XII. tabulis Rom. & adcommodatione elogii earum apud Ciceronem ad leges patrias.*

i) Aetiologia minoris propoſitionis I. *Leges enim Germanorum omni ſubtilitate caruerunt.*

k) Aetiologia eiuſdem II. *Latae enim ſunt a gente omnium innocentiſſima & ſanctiſſima.*

l) Illuſtratio noua *a teſtimonio* CORN. TACITI.

m) Concluſio: *Ergo antiquae Germanorum leges ſunt ſtudio noſtro digniſſimae.*

las patriarum legum reliquias debeat inflammare: ſunt enim & alia, eaque maiora *n*. Eſt haec mortalium omnium indoles, vt pleraque vtilitate ſua metiantur, eaque demum exiſtiment induſtria & contentione ſua digniſſima, quae maximo ſibi vſui intelligunt futura. Neque ita immerito ſentiunt *o*. Quum enim vitae breuitas nos ſpes vetet inchoare longas, nec vllum tempus a bonae mentis ſtudioſo videatur prudenter collocatum, niſi quo legendo meditandoque melior, reique publicae vtilior, redditur: facile patet, non eſſe ſuperuacua conſectanda in tanta temporis egeſtate, ſemperque nos meminiſſe debere *p*, non ſcholae, ſed vitae, quidquid diſcimus, eſſe diſcendum. Conſultus a neſcio quo Ariſtippus, quid potiſſimum adoleſcentibus putaret diſcendum? Id, inquit, quod viris ad vſum vitae commodiſſimum futurum eſt. Praeclare profecto ac ſapienter. Quotus quiſque enim, vt ait PLINIVS, tam eſt patiens, vt velit diſcere, quod in vſu non ſit habiturus *q*? Quae ſi vera exiſtimamus, vt ſunt profecto veriſſima: conſequens eſt, vt leges Germaniae antiquas omnium praeſtantiſſimas & in ipſo foro noſtro agendis cauſſis vtiliſſimas iudicemus *r*. Equidem plerique hodie in ea ſunt ſententia, viuere nos debere legibus Romanis, easque non olim Romae magis, quam hodie in Germaniae foris ac iudiciis, vigere. Verum enim vero dici non poteſt, quantum hos fugiat ratio *s*. Tametſi enim iura Iuſtinianea initio in ſcholas, ex his in palatia principum, ac poſtremo in tribunalia penetrarint; contigiſſe tamen videtur Germaniae, quod in magnis aquarum exundationibus ſolet. Quemadmodum enim tunc ſpecioſiſſimae quaeuis aedes diruuntur, arbores euelluntur humo, multaeque res peregrinae ſedibus ſuis motae, & incertis vibratae fluctibus, in terras noſtras proiiciuntur; ita illaetabili illa patriarum legum eluuione, optimis iuſtiſſimisque legibus, loco motis, aliae peregrinae ſunt inuectae, id eſt, ius illud Iuſtinianeum, quo non temere aliud a Germanorum inſtitutis reperiri potuiſſet alienius. Sicuti autem in triſti eiusmodi diluuio non omnia ita penitus pereunt, vt non, decedentibus aquis, complura adpareant antiqui ſplendoris ac fertilitatis veſtigia: ita nec legum patriarum omnium ita fecimus naufragium, vt non praeclarae quaedam earum reliquiae tamquam fractae disiectaeque tabulae hinc inde in foris ac tribunalibus ſuperſint *t*. Et ſane, ſi dicendum, quod res eſt, pleraque, quibus in foro vtimur,

n) Tranſitio ad argumentum II. quod huic ſyllogiſmo oratorio includitur:
Quodcumque in foro vtilitatem ſummam adfert, illud diligentius excolendum eſt.
Leges antiquae Germaniae in foro vtilitatem ſummam adferunt.
Sunt ergo diligentius excolendae.

o) Maior propoſitio huius ſyllogiſmi oratorii.

p) Ratio maioris propoſitionis. *Non enim ſcholae, ſed vitae diſcendum.*

q) Illuſtratio maioris propoſitionis *a teſtimonio Ariſtippi & Plinii.*

r) Minor propoſitio: *leges antiquae Germanicae in foro ſummam vtilitatem adferunt.*

s) Aetiologia minoris: *non enim eas penitus aboleuit ius Romanum.*

t) Illuſtratio *a ſimili.*

mur, inſtituta, non Roma aut Conſtantinopoli ad nos aduecta, ſed ex antiqua Germania tamquam per manus tradita accepimus. Vigent in foris noſtris complura Romani iuris praecepta: aſt, non ideo vigent, quod Romana ſunt, ſed quod ratione ac aeterna illa lege quam ex natura ipſa adripuimus, hauſimus, expreſſimus, nituntur. Contra ea, quae vere a Romanis inuenta conſtat, ea ſi non omnia, ſaltim pleraque, in Germania noſtra hodienum exſulant, nec potuerunt adhuc, quidquid moliti ſint iureconſulti, ciuitatis noſtrae iura impetrare. Quidquid in iuris prudentia Romana de libertis ac ſeruis, de ingenuis ac libertinis, de ritibus manumiſſionis, ac iuribus patronatus, de patria illa, qua filii regebantur, poteſtate, de emancipatione, adoptione, ritibus nuptiarum, de tutoribus item ex lege Atilia, Iulia & Titia, ac denique de tutela parentum ſiduciaria, ac patronorum ſubtiliſſime diſputatur, illud omne in foris noſtris non maiorem, quam leges Indorum aut Perſarum, adfert vtilitatem. Aliae apud nos audiuntur perſonarum diuiſiones. Quotidie in foris noſtris diſceptatur de nobilibus & plebeiis, de dominis directis & vaſallis, de amtſaſſiis & ſchriftſaſſiis, de colonis, curmedis, laſſis, landſidelis, hominibus propriis, de liberis ſeparatis & non ſeparatis, de nuptiis in conſpectu eccleſiae factis, quae omnia longe abſunt a diſciplina Triboniani. Iam ſi porro nobis ea, quae de rerum iuribus, & de modo litigandi in iure Romano traduntur, ob oculos ponimus: denuo vix quidquam, quod in Germaniae foris locum inueniat, reperiemus. Frequentiſſime in his audiuntur pacta ſucceſſoria, gerada, res expeditoriae, fideicommiſſa familiarum, lites cambiales, actiones exequutiuae, actiones ex pacto, aliaque huius generis innumera, quae adoleſcentibus ſoli iuri Romano innutritis tam noua atque inexſpectata videbuntur, vt primum in curias noſtras delati, credituri ſint ſe in alium terrarum orbem veniſſe *u*. Equidem non ignoro, auditores, quantum operae impendant jureconſulti, Romanarum legum admiratores, vt omnia, etiam patria inſtituta ex illo vetere iure Quiritium deriuaſſe videantur: ſed id ſcio etiam, infeliciter plerumque iis hoc commentum procedere. Quis enim credat, actionem, qua damna hodie vlciſcimur, eſſe ex lege Aquilia, quum eorum nihil, quae ab Aquilio ea lege cauta legimus, in Germania vſu vſquam receptum ſit? Quis credat, parentum poteſtatem in liberos, quae apud nos viget, ex illa patria Romanorum maieſtate eſſe, quum, quae Romani ea in re inuenerunt, in Germania non magis, quam in vltima Thule, ſeruentur *x*? Scilicet quemadmodum mali inſtitores merces patrias, mutato tantum inuolucro, pro peregrinis obtrudunt, vt eo facilius inueniant emtores, peregrinis iſtis nominibus deluſos: ita ſua intereſſe putant iureconſulti, vt omnes leges Germanicas, quoad eius fieri poteſt, Romanas eſſe mentiantur, vt tanto frequentiores ad acroaſes has confluant adoleſcentes, immodica rerum Roma-

narum

u) Illuſtratio *per μερισμόν.*

x) Solutio obiectionis.

narum admiratione iam inde ab incunabulis imbuti *y*. Quae cum ita ſint, quis non videt, pleraque, quae in foro noſtro diſceptantur, ex antiqua Germania tamquam fractas e naufragio tabulas, ad nos perueniſſe? Et quis dubitet, quaeſo, fore vt maxima lux adfulgeat iuris prudentiae noſtrae, ſi plures Conringii, Conradi Sinceri, Schilteri aliorumque doctiſſimorum virorum exemplo excitati, in indagandis explicandisque antiquis Germaniae legibus paullo plus ſtudii atque induſtriae conferrent *z*? Vos itaque, auditores ornatiſſimi, qui veram laudem ac dignitatem quaeritis, vos ego hortor atque obteſtor, vt tanto alacrius hoc antiquitatum Germanicarum ſtudium amplectamini, quod & iuſtiſſimas prudentiſſimasque vobis leges ſuppeditabit, & in forenſi illa, ad quam adſpiratis, opera incredibilem adferet vtilitatem. Quam beata tunc erit Germania noſtra, ſi illa tot peregrinarum legum mole leuata erigere ſe denuo ac veluti lacertos mouere coeperit? Et quantam laudem gloriamque adſequentur, quicumque in hoc tam ſalutari rei publicae ſtudio omnem operam atque induſtriam collocauerint? Habetis ergo, iuuenes, campum, in quo virtus veſtra, partaque tot vigiliis eruditio excurrat: veſtrum erit, praeclaram hanc bene de re publica merendi occaſionem non dimittere e manibus, ſed ita res componere, vt ſtudia veſtra & patriae vtilia & vobis quam maxime ſint glorioſa *a*.

X V.

PANEGYRICVS

SEMPITERNAE MEMORIAE VIRI INCOMPARABILIS,

SAMVELIS STRYKII,

CONSECRATVS. *b*

SI, quemadmodum animus, ſic orationis atque eloquentiae opes, triſte mortalitatis fatum effugerent, nec ea eſſet rerum humanarum conditio, vt eloquentiſſimi non minus, quam indiſerti, effuſo extremo ſpiritu, conticeſcant: nuſquam profecto, niſi in pallido STRYKII incomparabilis ore, par tanti viri laudibus facundia poſſet reperiri. Nam nec in quo dicendi vis & copia vberior exſtiterit, nec in quo maior fuerit oris atque

y) Illuſtratio a ſimili.

z) Concluſio ſecundi argumenti. *Ergo legum Germaniae antiquarum indagatio ſtudio noſtro digniſſima eſt.*

a) Concluſio totius orationis paraenetica.

b) Panegyricus hic iam typis exſcriptus eſt *Halae Magd.* cIↃIↃccx. *in fol.* Sed quia exempla iam pridem diſparuerunt: hic eum recuſum dedimus.

Digitized by Google

que orationis commendatio, ex omni memoria noſtra cuiusquam recordamur. Sed! FVIT haec noſtra quondam felicitas! FVIT, eheu, eloquentiſſimus STRYKIVS, iucundum eruditis nomen, iuris prudentiae columen, litterarum decus, maximum Fridericianae ornamentum: FVIT, inquam, &, quod mens, recenti dolore languida, aegre profert, obmutuit. Non cathedras amplius diuina eius & ſuauiſſima implebit oratio: non acroateria, non iureconſultorum conſeſſus, candidiſſima illius voce perſonabunt. Siluit, adquieuit, conticuit: nec quidquam nobis ex tanta bonorum adfluentia, praeter triſte deſiderium, fatorum inuidia reliquit. O fallaces hominum ſpes! o incerta gaudia! o ancipites rerum viciſſitudines! Eone euentu academiam viri conſummatiſſimi ingenio frui oportuit, ut erepto tanto acerbiore diſpendio careret? Eane lege ex STRYKIO tam incredibilem laetitiam cepimus, vt eius amiſſione tanto vehementius excruciaremur? O dies, o tempora, quod huic dolori noſtro ſolatium dabitis? Quis itaque miretur, omnem ferme eloquentiae vigorem cum STRYKIO elanguiſſe? Quis miretur, diſertiſſimorum virorum Muſas, ſubito moerore perculſas, nunc tacere; funerique huic, nulli eruditorum indefleto, triſti potius ac religioſo ſilentio, quam laudibus parentare *c*? Quemadmodum enim ſol, ſimul ac diurno itinere defunctus iucundiſſimum luminis ſui iubar oculis noſtris ſubduxit, non niſi tenebras orbi reliquit & nocturna ſilentia: ita, exſtincto ſole noſtro, exſtincto STRYKIO, quidquid antea in laudes illius officioſiſſimum fuit, iam moerorem ſilentio teſtatur, attonitumque obſtupeſcit *d*. Enim vero quid agimus? quousque lugebimus tandem? quamdiu dolori indulgebimus? Vincat demum adfectus adfectum; ſoluat triſtitiam amor: luctum pietas; deſiderium fidelis grati animi memoria. Satis luximus, quem nimis numquam lugebimus: nimis defleuimus, quem numquam deflebimus ſatis. Id reliquum eſt, vt in conſummatiſſimi VIRI merita intenti, gratos nos & devotos piis Manibus perpetuo exhibeamus *e*. Permitte igitur, o ſanctiſſima anima, quae iam coelitum choris adſociata laeta laetitiis omnibus aeternum triumphas, permitte, o admiratio quondam litterati orbis, nunc deſiderium & dolor: permitte, inquam, deſideratiſſime STRYKI, ut haec communis triſtitiae ſilentia, ſi non terſa oratione, gemitibus tamen planctibuſque interrumpam, & ſupremo hoc officio non tam TVIS laudibus, quam incredibili dolori meo, ſatisfaciam. Amiſi TE ſtudiorum meorum auctorem, amiſi patronum, amiſi parentem, quem alterum mihi benignum numen indulſerat. Patere ergo, vt in illaetabili hoc pietatis officio orbitati meae leuamentum inveniam: & vel defuncto TIBI grati memoriſque animi vota exſoluam, qui tot ſum

a vi-

c) Hactenus exordii protaſis: *Cum* STRYKIO *apud nos omnis eloquentia videtur obmutuiſſe.*

d) Illuſtratio a ſimili, loco aetiologiae.

e) Apodoſis: *merito tamen dicendum de laudibus* STRYKII.

a viuente beneficiis cumulatus, ut ingrato mihi viuendum moriendumque videatur. Non quidem is ego ſum, qui dicendo decus aliquod addere poſſim virtuti TVAE, laudes omnes ſupergreſſae. Quis enim tam abiecte de meritis TVIS immortalibus ſentiat, ut TE ſempiternae gloriae per eum commendari poſſe putet, qui TE commendando, nec propriam ingenii laudem conſequatur? Attamen quum nec pietati ſatisfacere aliter poſſim, nec debitori turpe ſit, vel minimam crediti partem ſoluere, ſi reddere caput, atque aere alieno exire penitus nequeat: indulgebo aliquantulum ingenio, & iſthoc perpetuae venerationis meae conſecrabo monimentum: in maximo lucro poſiturus, ſi non tam diſerti, quam grati piique hominis officio defungar. Minus certe alias audacem ipſa me alacriorem reddet difficultas, cogitantem, quod mihi neceſſario eueniet, ut tantam laudum ubertatem nec exaequare dicendo, nec cogitando ſatis adſequi poſſim, idem cuilibet, quamvis exercitatiſſimo & omnibus ad dicendum inſtructo homini euenturum fuiſſe *f*.

Quid vero in tanta laudandarum rerum adfluentia primo, quid ſecundo loco proferam? Quid dicam tam praeclarum ac admirabile, vt non plura atque eminentiora ſilentio praetermiſiſſe videar? Obruor profecto dicendorum multitudine, &, quod ſummis aliquando oratoribus contigit, copia ipſa ad inopiam redigor. Sane ſi rhetorum praeceptis obſtringendus animus, qui vel in diſciplinis a ſeruitute abhorret, aliena multa STRYKIO tribuentur, qui ſic abundat propriis, ut emendicatis ac quaeſitis aliunde neutiquam indigeat. Dicendum erit de natalium fortuna, quae non eſt arbitrii noſtri, ſed cuilibet divino fato & voluntate deſtinatur. Praedicanda nobilitas patriae, quae auſpicatiſſima STRYKII incunabula primum adſpexit, quaſi vt vina a iugis Falernis, Gauricis, Maſſicis, ita excelſae animae a patrio ſolo peterent pretium, & non potius civitati ſuae ſplendorem virtute conciliarent. Nec praetermittendae erunt opes, & fortunae obſequia, quae tamen nec bonum quemquam efficiunt, ſi adſint, neque, ſi abſint, deteriorem. Aliis igitur incedam veſtigiis, & in numeroſa laude non amplificandi locis, ſed delectu vtar. Qui abſolutiſſimum quoddam Phidiae ſignum contemplantur, dignitate formae adeo rapi in admirationem ſolent, vt mens obſtupefacta totius perfecti operis artificium uno obtutu non capiat. Luſtrantes itaque membra ſingula, jam faciem perſona dignam praedicant, iam decentem humerorum latitudinem, iam toros egregios, & adcuratum muſculorum poſitum, iam denique venas omnes decore expreſſas, ipſumque ſtatum corporis & proportionem mirantur, & ex omnium pulcritudine partium de totius ſtatuae praeſtantia iudicant. Mihi ſimiliter in STRYKIO perfectum iureconſulti exem-

f) *Baſis: id quod ego faciam. Vbi ſimul τὸ ἦθος, quod in exordiis requiritur, obſeruabis.*

plar admiranti, per partes videtur eundum, quae laudem hanc cumulatiſſime abſoluunt, demonſtrandumque, nec ad eruditionem admirabilem, nec ad ſummam prudentiam, nec ad pietatem diligentiamque incitatiſſimam quidquam IPSI defuiſſe *g*.

Tantum eſt iureconſulti tamque eximium nomen, vt illo vno omnes doctrinae ſapientiaeque copiae contineantur *h*. Fuerunt quidem, fuerunt tempora, quum dignitate hac in ludibrium proſtituta, ii demum crederentur, quidquid in iuris prudentia ſummum eſt, attigiſſe, qui nec leuiter guſtatis ſapientiae elementis, nec optimis artibus a limine ſalutatis, illud vnice per omnem aetatem egiſſent, vt in cathedris barbari, in litibus non incauti, & in foro ranis eſſent loquaciores. Nati hinc ſunt leguleii, rei publicae fatales, praecones actionum, ſyllabarum aucupes, qui non niſi multarum legum ſibi non intellectarum principia vno ſpiritu recenſere, atque ad ſingula verba Bartolum, Baldum, & neſcio quae alia pudenda ſaeculis nomina, velut caput aliquod Gorgoneum obuertere didicerant. Sed o miſeram, o ridiculam artem, quae in eo faſtigium ſapientiae conſtituit, vt fatearis, nihilo te eſſe aut Accurſio aut Bartolo ſapientiorem! Diu itaque eſt, ex quo orbis elegantior ſtatus controuerſiam mouit febriculoſis hominibus, quorum auctoritate antea iuris prudentiae dignitas non minus, ac Atlante coelum, ſuſtineri videbatur. Laborat nunc eorum fides, &, facta felici temporum reparatione, ea ſequuta eſt rerum immutatio, vt qui olim claſſicis & primis adſcribebantur ordinibus, hodie vix in proletariis aut capite cenſis locum inueniant *i*. Alia nimirum ſunt artis aequi & boni ornamenta, alia & validiora praeſidia, quibus dignitatem ſuam gloriamque cum laude tueatur. Si quis eſt mortalium, qui praepotente iſta ac glorioſa ſapientia generoſum animum praemuninuerit, qui praeſtandae tuendaeque beatitudinis rerum publicarum prudentiam ſibi ſummam conciliarit, qui, quid iuſtum, quid honeſtum, quid decorum ſit, omneſque veritatis inueſtigandae rationes in numerato habeat; qui denique & vniuerſam Romanae antiquitatis effigiem, & patriae mores ac diſciplinam, veluti animo impreſſa, circumferat; hunc demum tantam adferre ad iura peritiam exiſtimandum eſt, quantum horum adminiculorum copia ſe a vulgo ſegregauit *k*. Grande profecto atque arduum negotium! ſed cui viuida STRYKII excitatiorque indoles ab ineunte aetate adcuratiſſima cum diligentia ſe praeparauit, in hoc vno omni cura atque animi ſollicitudine defixa, vt iureconſultum aliquando non nomine magis,

g) Propoſitio vel partitio, ex qua elucet panegyricum hunc eſſe non *ἀναλυτικόν*, ſed *συνθετικόν*. Vid. *part. II. c.* 3. §. 5. Siſtitur enim idea boni iureconſulti, oſtenditurque eum I) eruditum, II) prudentem, III) pium, IIII) diligentem eſſe debere.

h) Primum argumentum tractationis oſtendit iureconſulti eruditionem, vbi I) locus communis eiusque theſis: *ICtus debet eſſe erudiſſimus.*

i) Illuſtratio a contrario.

k) Aetiologia loci communis. *Multae enim artes a ICto addiſcendae ſunt, ſi nomen hoc tueri velit.*

magis, quam meritis, referret *l*. Vix inaeſtimabile hoc coeli depoſitum deoſculati fuerant parentes; vix mirificam filii indolem e iucundis puerilis prudentiae praeludiis animaduerterant, quum diligenter ac prouide circumſpicerent viros, qui tantae ſpei admouerentur, ingeniumque ad ſumma omnia natum adcuratiſſime formarent. Lenzium, non ignobile in Marchia caſtellum, quaſi omne ſibi decus in STRYKII natalibus conſtaret, non ferebat ingenia, quae iuuenilibus ſtudiis praeeſſent. Sed defectum ſuppleuit parentum pietas, qui non detrectarunt & peregre alere filium, quem domi adhuc fauſtis ſub penetralibus nutriuerant, pulcherrimo prodigalitatis genere gloriam hanc lucrati, quod STRYKIVM orbi dederint, quo maius dare nihil potuiſſent. Miſſus hinc Seehuſium, & mox, ſchola hac tantum ingenium non diutius capiente, Coloniam Marchicam, dici non poteſt, quam praecoci incremento adoleuerit. In perpoliendo ILLO honeſtiſſima aemulatione concertabant Voſſius, Mullerus, Vuellius, digni hoc diſcipulo magiſtri: de quibus identidem cogitanti, maxime ſit ambiguum, illine STRYKIO, an hic ipſis debere plura videatur? STRYKIO enim illi ad humanitatem optimasque artes; hic illis ad gloriam profuit: illi huic doctrinae ſuffecerunt copias; hic reddidit aeternitatem. O beatum diſcipulum his magiſtris! o beatiſſimos magiſtros diſcipulo tali *m*! Sexennium iam in ſtadiis iſtis tirocinia ingenii incredibili cum laude poſuerat, talemque ſe praeſtiterat vbique, vt & aequalium generoſorum conatus, & magiſtrorum opinionem ingenio vinceret: reliquum erat, vt vinceret ſe ipſum, eumque campum inueniret, in quo virtus eius excurreret latius, & parta tot vigiliis doctrina ſe mirifice in publico conſpectu explicaret. Proditum memoriae eſt, Aeſculapii quondam filiis ad commendandam artis auctoritatem ſuffeciſſe, ſi Alexandriae ſe dixerint eruditos. Eadem tunc erat Leucoridis fama, ad quam, tamquam ad mercaturam bonarum artium, non ſolum e vicinia, ſed & ex remotiſſimis regionibus ingens quotidie multitudo confluebat, exemplum inde petitura melioris cuiusdam cultiorisque doctrinae. Hic grauiora auſpicatus STRYKIVS, celeriter antecellere omnibus ingenii gloria viſus eſt. Quid tam eſt praeter conſuetudinem, quam adoleſcentulum, rei publicae deſtinatum, potiſſima humanitatis ſtudia in academiis excolere? excoluit: philoſophiae ſe totum tradere? tradidit: his praeſidiis animum ad maiora nitentem praemunire? praemuniuit. Vidiſſes illum, iam in Sperlingii ſcholis ſubtilioris ſapientiae receſſus curioſe indagantem: iam, duce elegantiſſimo Kirchmaiero, nouos conatus manſuetioribus literis impendentem: iam reliquorum philoſophorum inhaerentem ſubſelliis. His meditamentis NOSTER praeluſit eruditioni, quam orbis mox erat admiraturus. Eat in omnis

Ee 2

l) Hiſtoria STRYKII multis iudiciis moralibus & illuſtrationibus hinc inde diſtincta. Oſtenditur enim STRYKII eruditio per partes.

m) Recenſentur vero I. ſtudia ſcholaſtica.

nis aeui memoriam tam illuſtre exemplum, & pudore ſuffundat poſteros; qui ſuas praecipitando curas, illotis, quod aiunt, manibus ſublimiorum ſcientiarum ſacra turbant, & nouo genere furoris prius eruditi eſſe volunt, quam erudiri. Aliud animo ſedit ſapientiſſimo STRYKIO, qui quum ad veram Alciatorum, Hotomanorum, Budaeorumque gloriam, non dormitantem illam atque oſcitantem gloſſatorum ſapientiam, conniteretur: ſtudiis elegantioribus ſelectiſſimam indolem admouit, quae & fundamentum ſternunt eruditioni reliquae, & ſui neglectum per omnem vitam ſeuera vltione vindicant. Quantum ceteris adoleſcentibus ad ſalutandos amicos, quantum ad corporis exercitationem, quantum ad alias voluptates innoxias, & ad ipſam requiem animi & corporis conceditur temporis, quantum alii tribuunt intempeſtiuis conuiuiis, quantum denique aleae, quantum pilae: tantum ille ſibimet ad haec ſtudia recolenda ſumſit. Cuius quidem conſilii quantos fructus per omnem vitam perceperit, ſi alia deeſſent huius rei argumenta, vel ex ipſo, quod paullo poſt amplexus eſt, iuris prudentiae ſtudio adparuit. Sublimioribus enim his ſacris initiatus, nihil reliquit intactum, nihil intentatum, nihil quod non ſagaciſſima mente penetrarit. Siue vaſto iuris Romani mari ſe committeret, ſiue ſe praerupto ſpatioſiſſimoque legum pontificiarum pelago crederet, ſiue rerum denique ciuilium adſueſceret fluctibus, his ſemper velis ſecurus tam feliciter enauigauit, vt nullis adlideretur errorum ſcopulis, nulla popularium opinionum incurreret breuia, nullas ignorantiae ſyrtes pertimeſceret. Quid ex Zieglero, Lyſero, Klengelio, quid ex Nergero, quid deinde in Viadrina ex Dechero, Brunnemanno, aliisque doctiſſimis viris de omni iuris legumque ratione accepit, quod non animo ita praeparato tam facile haeſerit, vt non tam diſcere, quam reminiſci quodammodo & recordari, ex illa vetere Platonis ſententia, videretur? Quam fortunato conatu omnes & Romanae diſciplinae & Germanici iuris rationes & diuortia vaſto ingenio complexus? Quam nihil ex imperii legibus & inſtitutis ignorare ſe paſſus eſt? Hunc in modum deformatus, & lineis omnibus expreſſus deſcriptuſque erat ille STRYKIVS, qui ingenii atque eruditionis magnitudine non patriae ſolum, ſed vniuerſae Germaniae oculos in ſe eſſet conuerſurus. Id tantum ad ſummam laudem reſtabat, vt partes quaedam expolirentur amplius, & inducto veluti colore illuminarentur, ne tamquam in Apellea tabula, ſic in STRYKIO, quidquam pulcritudinis aut artificii deeſſet. Didicit proinde, etiam quum docendo eſſet aptiſſimus, neque veterano deeſſe videbantur, quibus capaciſſimum ingenium impleret. Non vt in praediis vrbanis, ſic in litterarum morumque ſtudiis, ne altius quis tollat, actio vllo vmquam iure prodita eſt: gliſcit quotidie magis atque emicat generoſa indoles, & limites omnes diſcendi cupiditate tranſcendit, tantamque ſibi euagandi viam facit,

quan-

Digitized by Google

quantam ipſe ſcientiarum ambitus capit ſpatioſiſſimam *n*. Quae edoctus NOSTER, noluit in patria haerere diutius, ſed peregrinandi cepit impetum, non vt pulcris & munitis vrbibus aut aedificiorum ſplendore oculos paſceret, non vt pompas ſpectaret & aularum obſequia, aut innocentes patriae mores inter peregrina vitia exueret, ſed vt rediret doctior, & prudentiam augeret, praecipuum illud iuris peritiae condimentum. Quod ſi Pythagoras ille Samius, & quidam ex veteribus alii, digni eo nomine laudibus habiti ſunt, quod vbicumque terrarum quidquam eſſet, quod diſci oporteret, eo commigrandum ſibi exiſtimarunt: quid de STRYKIO dicemus, qui iudicio ſuo vſus non barbaros gymnoſophiſtas, non Chaldaeos mortalium ſuperſtitioſiſſimos, nec illos monſtrorum nutritores Aegyptios, ſed cultiores Europae nationes putavit adeundas. Digna videbatur Britannia, quam primam adnauigaret. Britanniam dico, illud Europae, qua meliorum eſt partium, munimentum, bellicae togataeque prudentiae ſedem, eruditiſſimorum hominum ſeminarium: hanc, inquam, Britanniam adiit, cui par eſt nihil, & nihil ſecundum. Quidquid Londinum in aula, palatiis, muſeis, magnificum ſplendidumque habet, aut artis vſquam ac elegantiae oſtentat, quidquid Oxonienſes Athenae exteris in exemplum vix imitabile proponunt, totum hoc, quantumcumque eſt, quod certe maximum eſt, totum hoc, inquam, vidit, perſpexit, cognouit, intenteque obſeruauit. Vidit tot viros omnis eruditionis atque elegantiae principes, quorum ad eminentiſſimam gloriam ipſe paullo poſt ſe totum compoſuit. Iis frui, cum illis eſſe ac verſari, eorum ſermonibus, ſtudiis, moribus intendere animum, quam ſalubre erat ac frugiferum! Vidit tot bibliothecas locupletiſſimas, quarum theſauros ipſe deinde animo circumferebat, Longino illi ſimilis, quem ſpirantem veluti bibliothecam & ambulans muſeum curioſa admirata eſt antiquitas. Vidit denique illa regnatricis prudentiae arcana, quae ipſe poſtea auditoribus fide incorrupta euulgabat. His mercibus transmarinis locupletior, quae nec imperioſam fortunae vim, nec maris naufragia, nec piratarum inſidias pertimeſcunt, ex Anglia ſoluit, ſecundoque ventorum flatu in Batauiam adpulit. Numquam profecto ſalutare Veneris ſidus blandius riſiſſe, numquam Caſtores fulgorem beneficum conſeruiſſe libentius exiſtimo, quam illo die, quo STRYKIVS inter fauſtas amicorum adclamationes nauem conſcendit. At finge, coelum ſubito eſſe turbatum, finge, mare ventis commotum tenebris totum inhorruiſſe; nauem porro vaſto gurgite iactatam, & nec in remis, nec clauo quidpiam praeſidii reliquum, ſed triſtia omnia, exitioſa, conclamata: quis dubitaret, NOSTRVM tot parentum votis diuinitus deſtinatum ſaluum ad litus fuiſſe euaſurum, ipſoque Iulio Caeſare multo confidentiorem timentem nautam adloquuturum: QVID TIMES, STRYKIVM VEHIS? Continenti igitur fauſto ſidere redditus, cultiſſimam Batauiam ita permeauit;

n) II. ſtudia academica.

vt nec ipſis Batauis lucri, ſed honeſtioris, cupiditate cederet. Docebant eo tempore Louanii Antonius Perezius, Franequerae Friſonum Vuiſſenbachius, illa iuris oracula, quorum e ſcholis, tamquam ex equo Troiano, maximus prudentiſſimorum hominum numerus prodierat. Hos audire NOSTER, his ſtudia ſua probare, horum in complexu & conſuetudine verſari, pulchrum ſibi ac honorificum exiſtimabat. Adiit & Lugdunum, Vltraiectum, Groningam, iucundas Muſarum ſedes, & eruditiſſimis hominibus liberaliſſimisque ſtudiis adfluentes, in quibus ita verſatus eſt, vt fructum vberrimum liceret ipſi ad conſcientiam referre. Alcibiadem ita a natura factum canunt annales, vt quarumlibet gentium moribus verſatile adplicaret ingenium. Hunc tradunt Athenis omnes ſplendore ac dignitate vitae ſuperaſſe, hunc Thebis ita labori inſeruiſſe, vt nemo eum corporis viribus aequaret; hunc denique Lacedaemone parſimonia victus atque cultus; inter Thracas bibacitate & incontinentia; apud Perſas venationibus & luxuria praeſtitiſſe perhibent. Miſera profecto & infelix gloria, imitari nequitiam, & vitia virtutibus redimere. Virtutes NOSTER, non vitia & ſordes, ſectabatur: non Socratis gibbum, ſed ſapientiam; non inuerecundiam Diogenis, ſed fortitudinem; non vinolentiam Cratippi, ſed acumen imitanda iudicabat, in hoc vnice defixus, ut exploraret ingenia, & ſingulas, quibus exſplendeſcerent, dotes in ſe vno omnes nexu pulcherrimo copularet *o*. Haec via eſt, quam triuit STRYKIVS, hae alae, quibus ad illud doctrinae faſtigium euectus eſt, vnde veluti fulgentiſſimum aliquod lumen reipublicae litterariae quam diutiſſime illuxit, haec adcuratiſſima cultura, ex qua nihil potuit, niſi inuſitatum atque admirandum, effloreſcere. Quid quaeſo dicendi facultate praeclarius? At eam ita imbiberat diſertiſſimus STRYKIVS, vt quacumque de re dicere ingreſſus eſſet, melle dulcior ex ore flueret oratio. Quid linguarum cognitione fructuoſius? Has tanta cura ſuas fecerat, vt nec in Graecia, nec in Palaeſtina, nec in vicinis Germaniae imperiis hoſpes aut peregrinus eſſet. Quid aut philoſophia grauius, aut hiſtoriarum notitia iucundius? Sed & has diſciplinas ita in numerato habuit, vt iis ad iura illuſtranda, non ad oſtentationem, vteretur. Quid de iuris prudentia dicam? in qua non homines amplius, ſed ipſam prouocare diſciplinam videbatur. Quid de regina illa ſcientiarum theologia? cuius ille tantam fuerat notitiam conſequutus, vt id vnum tota vita egiſſe videretur *p*. Haeret hic animus, & anceps in diuerſa trahitur. Si enim tot STRYKII decora conſidero, maxime vereor, ne vnoquoque iuſto breuius defungar: ſin reipublicae litterariae ſuffragia reuoco ad animum, dubitare nequeo, quin iam nimium dixerim, quum quae ieiuna oratione expreſſi, multo praeclarius conſtanti fama atque omnium ſermonibus celebrentur. Quin, ſi fama ipſa conticuiſſet, ſi STRYKIVS multo plures laudum ſuarum obtrectatores habe-

o) III. Peregrinationes.

p) IIII. Diſciplinae, quas praecipue excoluit.

Digitized by Google

haberet ſuperſtites, quam qui iuſtum virtutibus pretiũm ſtatuerent, nullumque eſſet praemium bonae menti ad ingratam poſteritatem propoſitum: duratura tamen eſſet gloria, tot vigiliis parta, nec moritura conſecrata aeternitati memoria, nec interitura incomparabilis doctrinae monimenta, quae de temporum non minus, quam hominum liuore honeſtiſſime triumphant. Epaminondam legimus famae ſuae tam fuiſſe ſecurum, vt quum ingens eſſet obtrectatorum numerus, nec liberos ipſe vllos ſuſtuliſſet, qui paternam gloriam defenderent, omnem tamen venturae aetatis, inuidiam omnes obliuionis minas generoſo contemtu vltus ſit, ideo, quod natam ex ſe relinqueret pugnam Leuctricam, quam non modo ſuperſtitem ſibi, ſed & immortalem futuram praedicabat. Non minus perenne monimentum ſuperſtes reliquit STRYKIVS; partus puta ingenii numeroſiſſimos, quos nullus vmquam dies, niſi qui ſaecula omnia, abolebit. Non hic operoſiorem diſſertationum recenſum agam, quarum complura volumina publicauit, iuſtae inſtar bibliothecae futura. Nec dicam de nitidis terſisque diatribis, quibus ſenſuum iura nouo atque inuſitatiſſimo conatu explicauit, de quibus vere vſurpare poſſis, quod Plato de ſenſibus ipſis praeclare ſcripſerat, illas excelſae mentis internuncias & ſatellites, & duces ad veritatem certiſſimas eſſe. Mitto & cautiones in contractibus & teſtamentis obſeruandas, in quibus felici induſtria prudentiam conſultricem cum probitate iuſtitiaque coniunxit. Taceo adcuratam de actionibus inueſtigandis tractationem, qua aequiore iure, quam C. Flauius, formularum ille compilator, ſellam curulem meruit. Omitto opera, quibus deſponſorum diſſenſionem, ſucceſſiones inteſtatorum, & iura clientelaria exſequutus eſt, luculentiſſima, nec non ſelecta, quibus Brunnemanni & Lauterbachii libros illuſtrauit, adnotamenta, in quibus omnibus eximium ſe vbique, hoc eſt, ſui ſimilem, monſtrauit. Vnum occurrit, quod ſilentio non eſt praetereundum, vſus Pandectarum hodiernus, publicae vtilitatis egregium opus, cuius iam tres partes eruditorum votis exhibuit. Sed o nos ipſa felicitate noſtra infortunatos, quibus adfectum hoc opus voluptatem maximam, non abſolutum deſiderium incredibile incuſſit! Inchoatam enim Apellis Venerem triſtes miramur, cuius perfectioni mors inuidit, nec dabit forte ventura aetas, qui pulcherrimae tabulae ad praeſcripta lineamenta ſucceſſurus ſit. Haec illa ſunt inuidenda opera, quibus nulla vmquam finem adlatura eſt aetas: hae firmiſſimae exſtructiones, quas nec temporum longinquitas, nec tempeſtatum coelique iniuriae, nec vlla conglobata hoſtium vis conficiet ac diſſoluet. Quae quidem niſi quis ita magna eſſe fateatur, vt ea omnibus maximarum laudum adoreis longe anteponenda videantur, iniquus profecto rerum aeſtimator ſit: ſed tamen ſunt alia maiora. Manum enim iniiciunt tot viua ac ſpirantia STRYKII monimenta, tot, inquam, viri eruditionis prudentiaeque laude cumulatiſſimi, quibus NOSTER omnes per

Ger-

Germaniam academias, omnia fori ſubſellia, iudicia denique omnia ac palatia principum impleuit. Ludibrium cordatioribus debet Gorgias Leontinus, qui de gloria ſua bene meriturus, ex quaeſtu, quem philoſophando fecerat, ſtatuam auream inaudito exemplo ſibi ipſe dedicauit. Tantis ſcilicet impenſis homini ſuae mentis ſtultitia ſtetit! Tanto molimine hoc illi erat agendum, vt vanitatis ſuae apud poſteros exſtaret memoria! Quanto honeſtius gloriae ſuae STRYKIVS conſuluit, qui totidem pulcherrima ſimulacra, quot formata a ſe ac perpolita ingenia poſteritati confecrauit? Quo magis nimirum corpori animus naturae praeſtantia atque aeternitate antecellit: eo certior e viuis doctrinae ac virtutum ſimulacris, quam ſtatuis & imaginibus, corpori geminis, immortalitas ſperanda eſt *q*.

Parcius fortaſſis laudes STRYKII videbor exſequutus, qui ſummae eruditionis lineas duxi, prudentiae oblitus *r*. Non ſola profecto doctrina ac multarum rerum ſcientia eſt, quae iureconſultum abſoluit: inchoat tantum, & ſpeciem quamdam ac ſuperficiem eius adornat, cui vim omnem ac veluti ſpiritum prudentia tribuit *s*. Namque ſi quis eſt, qui legum tantum atque artium cognitione memoriam impleuit, & cui in ſola ſcientia omnis poſita laus eſt, ille perſonae tragicae videtur ſimilis, quae, niſi accedat Roſcius, qui eam gerat decore, geſtuque ingenioſo viuam ſpectantibus praeſentet, parum ab vmbra aut ſimulacro diſtare videbitur. Pariter prudentia eſt, quae doctrinam iuriſperiti informat atque animat, quaeque maxime confert, quod in rei publicae redundat emolumentum. Haec efficit omnia, haec patrat omnia, huius vnius beneficio legibus ſua aequitas, foro iuſtitia, rei publicae ſecuritas conſtat *t*. Nouum ſe hic offert incomparabilis STRYKII decus, nouum ornamentum, quod vereor, vt ſatis mea mens aut cogitatio capere, nedum dicendo adaequare oratio poſſit. Vt enim de pictore, ſculptore, fictore, niſi artifex iudicare; ita, niſi prudens, non poteſt perſpicere prudentem. Quantum mihi tamen cernere datur, multa in NOSTRO ſic eminent ac elucent, vt mediocriter quoque doctos ac intelligentes aduertant & adficiant *u*. Quis vmquam, viſo tantum NOSTRO, non abſolutiſſimam quamdam prudentiae imaginem ſibi contemplari viſus eſt? Quis non ipſis in oculis & fronte explicatiſſima perſpicacis animi ſigna ac veluti radios eſt admiratus? Conſtans eſt cordatorum hominum opinio, iam inde ab vltimis ducta temporibus, eaque omnium gentium firmata conſenſu, habitare quaedam in ore mentis indicia, vultumque ita cum indole animi conſpirare, vt plerumque & orationem & ipſas actiones praeueniat. Hinc

Ae-

q) V. Libri & opera, quae reliquit.

r) Argumentum II. de iureconſulti prudentia, quod denuo *loco communi* & *hiſtoria* abſoluitur.

s) I. Locus communis eiusque 1.) theſis: *iureconſulto etiam prudentia opus eſt.*

t) Aetiologia cum illuſtratione a ſimili.

u) II. Hiſtoria STRYKII, cuius prudentia elucet variis rebus.

Aethiopes, credo, ac Lacedaemonii in delegendis magiſtratibus prudentiam ex dignitate formae corporiſque habitu aeſtimarunt, & veterum ſapientum non nemo adfirmauit, ſi qui mortalium ea corporis dignitate, quae in deorum ſimulacris cernebatur, vſquam terrarum reperirentur, dubitaturum eſſe neminem, quin eos ceteris imperare oporteat. Quid dicerent illi homines, ſi STRYKIVM eſſent intuiti? Si faciem illam vidiſſent honeſtiſſimam? placidam luminum grauitatem, frontis honorem, dignitatem vultus ac corporis, & cunctis venerabile celſae proceritatis decus? Quid ſi ſeueritatem ſupercilio & triſtitia vacuam, & venuſtate temperata ſenectutis inſignia vidiſſent? Quam pulcram, quam excelſam, quam perſpicacem in tam formoſo domicilio mentem quaeſiiſſent *x*? Nec fefelliſſet eos augurium. Quam enim rectitudinem mentis & iudicii inaeſtimabili dei munere erat conſequutus, eam firmauerat doctrina, & diuturno vſu ita perfecerat, vt actionum omnium indolem attento animo perſpiceret, iuris ac honeſtatis rationes magna circumſpectione perpenderet, ſuccreſcentia litium ſemina prouide exſtingueret, omneſque calumniarum latebras retegeret adcurate. Tu teſtis es, illuſtris academia Viadrina, cui STRYKIVS noſter, per omnia honorum ſtadia decurrens, ſummam in iure dicundo celebritatem prudentia ſua conciliauit. Teſtis & tu, celeberrima Leucoris, quam STRYKII prudentia decem annos praeſtitit beatiſſimam. Et quid te, alma mater Fridericiana, intra tam breue temporis ſpatium, ad eum florem & celebritatem famae euexit, vt de fructuum copia praeſtantiaque cum antiquiſſimis academiis frequentiſſimiſque certare poſſis? Quid, inquam? niſi STRYKII prudentia, quae in rebus omnibus clariſſime ſemper eluxit. Hanc NOSTER docendi ratione perpetuo demonſtrauit. Docuit enim ſuauitate incredibili, quae omnium ad ſe oculos animoſque aduerteret, prudentia vero tanta, vt nemo quidquam ex eo audiuerit, niſi profuturum, nec didicerit, quod neſciuiſſe fuerit rectius. Hanc adhibuit, quoties interrogantibus de iure erat reſpondendum. Nihil enim ſtatuendum, nihil pronunciandum exiſtimabat, niſi quod inſtituta cauſſae cum legibus comparatione iure ſtatuendum pronunciandumque videretur. Huius denique praeſidio reliquas muneris ſui rationes omnes feliciſſimis auſpiciis confecit. Siue enim in moderandis academiis eius iudicio opus eſſet, ſiue in iudiciis recuperatoriis eius induſtria deligeretur, ſiue denique in aulis expoſcerentur conſilia: talem ſe ſemper dedit STRYKIVS, vt prudentiae ſibi laudem ſeruaret integram, gratiamque ſummorum principum conciliaret *y*. Magnum eſt, placere principi: maius adhuc, plurium imperantium iudicio probari: at inconcuſſam eorum retinere gratiam, hoc in maximis negotiis difficillimiſ-

x) I. Ex ipſa forma & oculis.
y) II. Ex vſu diuturno in docendo, reſpondendo de iure & regendis academiis.

que numerandum. Quae omnia NOSTER, non quodam fortunae errore, aut fide in obſequium ſeruile ſubmiſſa, ſed inuſitata prudentia eſt conſequutus. Amatus eſt, quia meruit: nec deſiit amari, quum nec mereri deſierit. Certarunt in illo ornando eminentiſſimi principes, inter quos, quum omnibus in rebus mira eſſet concordia, in hoc vno conuenire non potuit, quis STRYKIVM poſſideret. Hunc glorioſus princeps FRIDERICVS GVILIELMVS Magnus, (at quam adcuratus ingeniorum aeſtimator!) in academia Viadrina ſummis honoribus auxit. Hunc IOANNES GEORGIVS, Saxoniae Elector, Leucoridis ſuae ornamentum votis omnibus popoſcit. Hunc potentiſſimus DANIAE REX, tamquam ſplendidiſſimum aliquod lumen, ſeptentrioni inferre contendit. Hunc denique SACRATISSIMVS FRIDERICVS noſter ſuum vindicauit, nouaeque, quam Halae conſtituerat, litterarum coloniae, veluti palladium aliquod pignusque futurae felicitatis dedit. Quin ne quid NOSTRO ad ſummam laudem deeſſet, ipſi Auguſtiſſimo LEOPOLDO prudentia STRYKII noſtri digna viſa eſt, quam ampliſſima comitis palatii dignitate condecoraret, vt teſtatius eſſet imperii ciuibus, quantum abs ſe prudentiae pretium ſtatuatur. Mirifica Homeri, poetae ſine exemplo maximi, poſt fata celebratur felicitas, quam liberalitati forte poetarum magis, quam vero debet. Eum enim Colophonii ciuem eſſe dicebant ſuum, Chii ſuum vindicabant, repetebant Salaminii, Smyrnaei vero ſuum eſſe, dedicato apud ſe illius delubro, confirmabant. Sed reliquerit ille tot ciuitates, quae ciuem ipſum fato iam functum expetiuerint: quanto felicius & maius eſt, haud pauciores non ciuitates, ſed principes, deo proximos, vidiſſe NOSTRVM, qui de ſe ornando fruendoque contenderent? Iam Homerum beneficae iſtae vrbes intempeſtiua munificentia mortuum ciuitate donarunt, quem viuum inopem ac ingenioſe mendicantem deſtituerant, nullamque habere paſſi fuerant, niſi ex conſcientia, mercedem. Noſter & viuus principum gratia floruit, ex florentiſſimis rebus ſuis deceſſit, exemplo poſteris futurus, quantum in prudentia virtuti praeſidium ſit, quantum innocentiae munimentum *z*.

Nec vero pietas EIVS, ceteraeque, quibus enituit, virtutes ſine laudibus videntur eſſe dimittendae, iuſtitia, puta, humanitas, beneficentia, reliquae, quas communi vita aut priuatim ita excoluit, vt aeque illarum fructus in rem publicam litterariam, cui natus erat, remitterentur *a*. Prima vtique atque excellentiſſima iureconſulti laus in pietate ſita eſt, quae ſi ab eius perſona abſit, aut ſummum ius, quod aiunt veteres, ſummam fieri iniuriam, aut iniuſtitiae ſpeciem induere neceſſe eſt *b*. Nam neque in verum ac iuſtum quiſquam mente incorrupta inquiret, niſi eum antea irradiarit numen propitium, neque ea, quae iuſta deprehenderit, ad publicam ſalutem referet animus,

z) III. E gratia principum, quam conſtanter retinuit.

a) Argumentum III. *de iureconſulti pietate.*

b) I. Locus communis, eiuſque theſis: *iureconſultum oportet eſſe pium.*

Digitized by Google

animus, niſi emendatus. Quae virtus quum iuſtam rationem apud omnes habeat, qui iuri dicundo interpretandoue operam nauant: cui potior eſt, quam profeſſori? aut cui magis ſuſpicienda colendaque eſt, quam ei, qui principem inter doctores, principem inter iuſtitiae ſacerdotes locum obtinet? Flexibiles quamcumque in partem ducimur a praeceptoribus, &, vt ita dicam, ſequaces ſumus. His enim cari, his probati eſſe cupimus; quod fruſtra ſperaverint diſſimiles, eoque obſequii continuatione peruenimus, vt prope omnes eorum moribus viuamus. Ad hos dirigimur, ad hos conuertimur vnice, his tamquam perpetuae cuidam cenſurae paremus: nec tam praeceptis nobis opus eſt, quam exemplis, tanto maius in ſe pondus habituris, quanto luculentius adprobant, ea, quae praecipiuntur, fieri poſſe *c*. Numquam Lenonem expreſſiſſet Cleanthes, niſi ille egiſſet imitanda; hic imitatus eſſet acta egregie. At vero, dum non modo ſcholis illius ac ſermonibus, ſed vitae etiam interfuit, dum ſecreta omnia perſpexit, illumque, an ex formula ſua viueret, cum cura obſeruauit; tam acri ac vehemente incitatione animus ad virtutem inflammatus eſt, vt Cleanthes Lenonem breui tempore totum ſapientia referret. Platonem quoque & omnem in diuerſum ituram ſapientum turbam, plus ex moribus, quam verbis Socratis traxiſſe, memoriae proditum eſt. Denique & Metrodorum & Hermachum & Polyaenum viros eruditiſſimos non ſchola Epicuri, ſed contubernium feciſſe dicitur *d*. Edoctus iſta ab ineunte aetate STRYKIVS omnes reliquas, quibus adfluebat, virtutes ac ornamenta parum ad vſum rei publicae pertinere iudicauit, niſi ſuis exemplo aeque ad pietatem, ac praeceptis ad doctrinam prodeſſet *e*. Prima hinc ILLI ac antiquiſſima cura, Chriſto ſeruatore frui, illius meritis expiare ſordes, illius gratiae praeſidio emendare animum, caſte porro & pie deum colere, puras & ſanctas ei allegare preces, &, vt paucis me expediam, ita vitae ſuae rationes componere, vt quaecumque faceret, omnia fugiendae turpitudinis & honeſtatis adipiſcendae cauſſa ſibi facienda eſſe ſtatueret. In his auſpicabatur diem, & finiebat, hoc ipſius negotium, hoc otium, hic labor, haec quies, in his vigilias, in his etiam ſomnum reponebat, longe ab illis diuerſus, qui ſummam in eo iurisperiti laudem collocandam exiſtimant, ſi conſcientiae pariter ac pietatis ſenſum omnem amiſerit *f*.

Ea eſt pietatis ſanctitatisque conditio, vt numquam ſeiunctas a ſe habeat virtutes reliquas, ſed iſtis ſemper comitata adſit, & tamquam earum regina, ſacro hoc ſatellitio ſtipata, effulgeat. Simul ac ſol, ille ductor ſiderum, coelo noſtro illuxit; adeo innumeri ſtatim radii orbem ſimul implent, vt nullum eius ſpatium ſit, quod non ſplendidiſſimum illorum peruadat lumen, pul-

 ſisque

c) Aetiologia.
d) Illuſtratio ab exemplis.
e) II. Hiſtoria STRYKII, cuius pietas oſtenditur variis argumentis.
f) I. Ex praxi pietatis.

Digitized by Google

ſiſque tenebris illuſtret. Simillime pietatem fulgentiſſimum virtutum reliquarum iubar ſequitur, quod tam mirifice in omnibus actionibus exſplendeſcit, vt nulla ſit vitae pars, neque publicis neque priuatis, neque forenſibus neque domeſticis in rebus, neque ſi tecum agas quid, neque ſi cum altero contrahas, quae non inde decus ac lumen ſortiatur. Id quod in nemine, quam STRYKIO noſtro, adparuit luculentius, qui pietate clarus, omnibus ſimul virtutibus enituit. Iuſtitiam, cuius ſe ſacerdotem nouerat, colebat religioſe, nec ferebat improbitatem & tergiuerſationes, quibus rabulae vnice triumphant, turpiſſimas. Grauis praeterea fuit, ſi quiſquam alius, idem vero etiam comis & benignus erga omnes, ſed probos maxime, hoc eſt, ſui ſimiles, quorum nullum a ſe triſtem vmquam diſcedere paſſus eſt. Inſectabatur vitia, non homines, nullius rei facilius oblitus, quam iniuriarum. Nihil iucundius ſuauiusque ſibi exiſtimabat, quam emendare errantes, idque tam ſapienter praeſtabat, vt ſequerentur monentem attenti, & perſuaderi ſibi, etiam quum perſuaſerat, cuperent. Mitto placidam ac quietam animi conſtantiam, cuius per omnem vitam ſtudioſiſſimus fuit, cui ſeruiuit vnice, quam nullis temere litibus aut iurgiis turbauit, procul ab illis ſeiunctus, quos vel verbo laceſſitos ſtatim mala mens & neſcio quis furor in ſimultates & ſcenica conuicia agit. Vt paucis me expediam, tanta STRYKIO noſtro concordia, tantus concentus omnium laudum omnisque gloriae contigit, vt nihil pietati eius vitae elegantia, nihil ſeueritati comitate, nihil grauitati humanitate detraheretur.

Quid denique de diligentia dicam ac adſiduitate admiranda, quae tot virtutibus tamquam cumulus acceſſit? Quis credat, ILLVM ab ineunte fere adoleſcentia grauiſſimis muneribus admotum tot negotia, vix multis ferenda, tam diu ſuſtinuiſſe? Quis vero credat ita ſuſtinuiſſe, vt & ſcribendis tot aeternis voluminibus ſuffecerit? Iam miſeri ac depreſſi homines per vniuerſam Germaniam eius opem ac conſilia expetebant, iam academiarum, iam ordinis ſui occupationibus vrgebatur, iam aularum negotia erant expedienda. His tamen fluctibus, quibus vel conſtantiſſimus quiſque opprimeretur, viuida indole ſubnixus, felici induſtria ſe emerſit; laboris patientiſſimus, parcus temporum diſpenſator. Numquam in cathedra eius opera, numquam vox deſiderata eſt, nec ſenex quidem aetatis vacatione vti, aut valetudini potius ſuae, quam adoleſcentum ſtudiis, ſeruire maluit, horas omnes ſibi periiſſe ratus, quas ſpei iuuenum, votisque parentum flagrantiſſimis ſubtraxiſſet. Celebratur a Tullio Q. Mucius, cuius ianua & veſtibulum in eius infirmiſſima valetudine adfectaque aetate, maxima quotidie frequentia ciuium & ſummo hominum ſplendore ita celebrabatur, vt eius domus oraculum vniuerſae ciuitatis eſſe videretur. Quam multo maioris admirationis fuit, venerandum ſenem noſtrum intueri, proſtratis licet per aetatem valetudinemque viribus, in frequentiſſima tamen iuuenum corona ter-

nis per diem horis iura praeclara induſtria interpretantem? Quanto iucundius ſpectaculum STRYKIVM videre, ſola canitie ac corporis imbecillitate ſenem, ingenio iuuenem viribus quotidie maiora conantem non magis, quam perficientem egregie? Sic vixit NOSTER, ſic adoleuit, ſic conſenuit, ſic (o triſte ac illaetabile verbum!) deceſſit. Vltimum enim vitae actum dum maxima cura perpoliuit, ſtitit, abrupit inſuperabile fatum praeclaras decurſiones, & virum, immortalitate digniſſimum, ex vita, tamquam virtutum ſuarum theatro, euocauit. Stantem Veſpaſianum, NOSTRVM laborantem, iura reddentem ac docentem propemodum mori decuit, in hoc illo feliciorem, quod morbo, niſi ſenectute, nullo debilitatus, ſine vllo mortis ſenſu, exſpirauit, quod ſeptuagenarius fere inſtar iuuenis deſideratur, quod animam denique, deo amatam, deo deuotam, coelo, vnde acceperat, reddidit, vbi iam inter ſpiritus beatiſſimos, laetitia ineffabili triumphans, aeternitati intereſt, ad quam non niſi ita morienti iter patebat *g*.

Heu lux! heu ſidus academiae! heu pater deſideratiſſime! quo abis? Quo nemo eruditione ac doctrina ornatior, prudentia conſultior, pietate & iuſtitia ſanctior, nemo innumerabilibus in nos nos meritis clarior illuſtriorque fuit. Quem vnum in primis parentis loco venerari, quem vnum ſuſpicere omnes ac reuereri: vnde diſcendi cupidi doctrinam, oppreſſi opem, dubii conſilium expoſcere ſolebant. Heu decus academiae! heu litterariae rei publicae ornamentum! heu fulcrum ſpei noſtrae, firmiſſimumque columen! Eamne calamitatem incidere nos, vt funus TVVM deflere oporteat, quod concitatiſſima pietate totque precibus adhuc ſumus deprecati? Quid tanto dolori noſtro adferet leuamentum? quod tanto remedium vulneri inueniemus *h*? Sed quo abripior? In te vno nobis ſpes omnis ſita eſt, ſumme ac aeterne deus, ſtator academiae, quem propter beneficia populus chriſtianus optimum, propter vim ac poteſtatem maximum cognominat. Te, ſumme rerum arbiter, oramus ac religioſe veneramur, vt vulneri remedium, dolori ſolatium adferas. Serua nobis academiam, quae REGIS SAPIENTISSIMI auſpiciis inter medias belli tempeſtates nata, tuo munere tam breui tempore tam feliciter adoleuit, vt aetate ſua maior ſuperiorque videatur. Serua, quos ſuperſtites per te habemus, profeſſores excellentiſſimos, vt reddant nobis, quem amiſimus, STRYKIVM. Serua vnicum paternae virtutis heredem, vt patrem deſideratiſſimum in ſe Fridericianae reſtituat, & quam diutiſſime, adplaudentibus vniuerſis, exhibeat. Serua denique ac ſoſpitem incolumem, florentem praeſta celeberrimum THOMASIVM, digniſſimum ſolum STRYKIO ſucceſſorem, & praeſidem ordinis iuridici ALTERVM potius, quam SECVNDVM *i*.

g) Ex variis virtutibus reliquis.
h) CONCLVSIO, quae continet I. τὸ πάθος, *i*) II. Votum.

XVI.

DIALOGVS
DE VSV IVRIS ROMANI HODIERNO.

a) MAgnum fuit ingenium FR. HOTOMANI, magnumque optimarum artium ſtudium, tum tanti in iuris prudentia tamque mirifici profectus, vt ſingulare illud ſaeculi ſui decus nulli aequalium poſtponendum videatur. Illuxerat diuinum illud ingenium Galliae, in quo ampliſſimo regno variis locis tanta cum laude iura interpretatus eſt, vt eius domus, id quod de Scaeuola eleganter dixit Tullius, totius Galliae eſſet oraculum. Enimuero non minorem ſibi laudem ex eius virtutibus decerpit Germania, quae non ſolum ſenatoriae HOTOMANORVM genti originem; ſed & noſtro, Pariſienſis lanienae periculum fugienti, receptum dedit tutiſſimum. Cogitanti vero mihi ſubinde de huius viri doctrina ac prudentia, permirum ſaepe videri ſolet, aeterna huius viri opera tam cito propemodum hominum manibus excidere potuiſſe. Iuris prudentiam enim ſectatus eſt non vmbratilem illam, qua ante iſta tempora omnia paene accroateria ac fora perſtrepebant, ſed ſolidam, ſed grauem, multaque artium atque antiquitatis notitia temperatam, vereque vſui futuram. Erant tum illa tempora, quibus ii demum videbantur iuris prudentiae laudem ſuſtinere, qui id vnice per omnem vitam egiſſent, vt quidquid a Bartolo & Baldo traditum acceperant, infigerent memoriae, & in foro ac cathedris ſtentorea voce creparent. Adeo tum miſeri homines ad illa gloſſatorum dumeta relegati, in barbarie delicias, & laureolam in muſtaceo quaerebant. Verum ab hac dementia dici non poteſt quam alienus fuerit HOTOMANVS, qui non modo veteri illi iuris prudentiae Romanas ex ipſa antiquitate ac elegantiore litteratura lucem accendit, verum etiam antiquas, quae paſſim in foris vigent, Gallorum conſuetudines ſumma induſtria indagauit, & primus fortaſſis, quam parum e iure illo peregrino hodierna fora admiſerint, in praeclaro illo ANTITRIBONIANO ſuo oſtendit. Eam de vſu iuris Romani ſententiam, quum etiam in familiari congreſſu, quum eſſent vna BARNABAS BRISSONIVS & IACOBVS CVIACIVS, fulgentiſſima illa iuris prudentiae lumina, elegantiſſimo ſermone expoſuerit: operae pretium me facturum exiſtimaui, ſi, quid inter tantos viros familiariter actum ſit, breui oratione exponerem *b*. Feruebat iam meſſis, & feriae non

a) Παρασκευὴ, & quidem prologus, de quo *part. II. c. 4. §. 6.*

b) Pars altera τῆς παρασκευῆς, narratio, de qua ibidem.

non ſolum iudiciariam curam, ſed & ſcholaſticos labores laxauerant, quum BARNABAS BRISSONIVS ad HOTOMANVM officii cauſſa domum veniret, eumque ſedentem in hortulo meditantemque offenderet. Huius ſummi viri aduentu ille mirifice recreatus, confeſtim libellos e manu depoſuit, amplexusque hoſpitem: Salue, inquit, o eruditum caput, mihique longe cariſſimum. Defixum me vides in libellis tuis, doctis profecto & limatiſſimis, ex quibus tantam me fateor cepiſſe voluptatem, quantam neſcio an iam dudum ex vllo volumine ceperim. Quid ergo optabilius mihi contingere potuiſſet conſpectu tuo, cuius vel monumentis ingenii quoties frui licet, in coelo mihi eſſe videor? Ad quae adridens ſuo more BRISSONIVS: & tu quoque, inquit, ſalue, elegantiſſime HOTOMANE, quo facundiorem laudum mearum praeconem hodie nuſquam repeiſſem. Quod ſi Themiſtocles nullum acroama nulliusque vocem libentius ſe audire profeſſus eſt, quam eius, a quo virtus ſua optime praedicaretur, quo me animo eſſe exiſtimas, quem aduentantem tot laudibus tu vir laudatiſſimus excepiſti, quas ego ſi agnoſcerem, eſſem profecto mei ignariſſimus? Enimuero, quamuis nimias illas, quas in me effudiſti, laudes non tam iudicio tuo, quam amori, tribuam: tamen quum tibi meum de formulis libellum in manibus eſſe videam, ſcire velim, HOTOMANE, de eo quid ſerio ſentias? Egone? inquit ille. Quid vero ſentiam, niſi talem illum eſſe, qualis a te proficiſci potuit, id eſt doctum, laborioſum, elegantem, & illuſtrandae iuris prudentiae Romanae pariter ac ſcriptoribus antiquis vtiliſſimum? Verumtamen quia me de te iudicantem amori pluſculum dediſſe ſuſpicaris: dabo operam, vt & hac te ſuſpicione liberem, & qua in re tecum mihi haud conueniat, candide exponam. Non ignoras, BRISSONI, iam diu in ea me eſſe ſententia, paullo minus, quam vulgus exiſtimat, vtilitatis ex iuris Romani ſubtilitatibus in foro noſtro redundare. Quum enim non Romae de iure reſpondeamus, ſed in Gallia, cuius non ſolum leges & mores, verum etiam imperii forma ab illa Romanorum re publica & inſtitutis longiſſime ſeiuncta ſunt: equidem non video, cur tam ſimus patientes, vt vel diſcere, vel ſcribere velimus, quod in vſu non ſimus habituri. Quamobrem mirari ſaepe numero ſoleo, te, qui ab ephebis in foro verſatus, denique ad ſummum palatinae militiae gradum adſpiraſti, & non potes leuem iuris Romani vſum experiundo non didiciſſe; excellentiſſimum illud ingenium ad Romanas tantum antiquitates adpellere, & eas formulas reuocare in lucem, quarum apud nos vſus, non dicam obſoleuit, ſed nullus vmquam fuit. Nolim hoc, BRISSONI, ita interpreteris, ac ſi abiectius de libro tuo ſentiam, quippe quem iam paullo ante faſſus ſum eſſe erudiſſimum. Sed mallem tamen, id, quod pace tua dixerim, ingenium illud tuum commodares illuſtrandis antiquitatibus patriis, enucleandoque iuri veteri Gallico, ex quo pleraeque, quibus in foro vtimur, conſuetudines, reliquae eſſe videntur. Hoc vero eſt, quod a te boni omnes flagi-

Digitized by Google

flagitant: & inde eſt, quod nonnumquam ſubiraſcuntur formulis tuis, ceteroquin eruditiſſimis, quae tempus iſtud ſtudiumque tuum vtilioribus rebus ſubtraxerunt. Equidem exſpectaui iam diu, vt capitularia regum Franciae, aliaque patriae antiquitatis monimenta, quae in bibliothecis latitare non ignoras, opera tua e ſitu extracta illuſtrataque videremus. Aſt quum tu haec tardius, id eſt, vt ego interpretor, diligentius adornes: facere non potui per coniunctionem ſtudiorum, amoriſque noſtri, quin hac admonitione non nimis verecunda te excitarem. Paullo commotior hac obiurgatione, quamuis amica, videbatur BRISSONIVS. Repreſſa tamen tantiſper indignatione, alio inflexit ſermonem, veritus, ne noua iſta HOTOMANI de vſu iuris Romani ſententia, a qua ipſa erat alieniſſimus, taedioſae diſputationi daret occaſionem. Quare prehenſa ac blande demulſa HOTOMANI manu: atqui hoc iam, inquit, non agimus, HOTOMANE. Eo enim adueneram conſilio, vt hortulum hunc tuum, quo nihil eſt cultius, curioſo oculo luſtrarem, ſimulque per platanona opaciſſimum, in quem per areolam proximam patebat via, defixis in terram oculis, deambulare coepit. Haud parum erubuit HOTOMANVS, ſentiens iam, ſe liberius, quam BRISSONII indoles ferebat, dixiſſe. Progreſſi tamen ambo per viam vmbroſam, & de variis rebus, maxime vero de re publica & temporum calamitate colloquuti, ſuam quiſque animi commotionem, ille indignationem, hic pudorem non inſcite diſſimulabant. At vix viam illam inter eiusmodi fabulas ſemel iterumque confecerant, quum contendentem ad ſe notarent IACOBVM CVIACIVM, cui, tamquam aeui ſui Papiniano, omnes tum iureconſulti veluti faſces ſubmittebant. Eius aduentu in primis recreatus BRISSONIVS, frontem, quam adhuc adſeuerauerat, explicuit, & ad venientem conuerſus: opportune, inquit, aduenis, prudentiſſime CVIACI. Ne enim, quid inter nos actum ſit, ignores, HOTOMANVS hic noſter, quem profecto decebat iuris prudentiae Romanae dignitatem pro virili ſua parte tueri, neſcio quo abreptus errore, abiectius de ea ſentit, eamque vix vllius hodie vſus eſſe contendit. Quum vero tu omnem aetatem in ornanda repurgandaque a tot ſordibus Romana iuris prudentia exegeris: tuum profecto erit, praeſtantiſſimam hanc facultatem ab hac contumelia vindicare, communemque amicum errore pernicioſiſſimo abſolvere. Cui CVIACIVS, delectatus hominis vrbanitate: at noſtra, inquit, cuius tu dignitati conſultum cupis, iuris prudentia, quemquam cauſſa indicta damnari vetat. Quare dum me iudicem adpellas, HOTOMANVS nobis erit exorandus, primum, vt ne me latum a te iudicem eiceret, deinde, vt, niſi moleſtum ſit, cauſſam ſuam agat. Nec minus tuum erit, BRISSONI, ei reſpondere, vt facta cauſſae coniectione, ſecundum quem litem dari oporteat, ea, qua par eſt, aequitate cognoſcam. Aſſenſi, omnes culcitras poſcunt, & in platanonis ora adſident *c*. Tum HOTOMANVS, vindicatus

c) Ἀγών, de qua praecipua dialogi parte diximus *part. II. cap.* 4. §. 8.

Digitized by Google

dicaturus BRISSONII indignationem, ita exorſus eſt: ſatis animaduerti, BARNABA ſuauiſſime, non parum te commotum eſſe iudicio meo, quod paullo ante iuſſus de formulis tuis depromebam. Quamquam enim nihil feceram reliqui, ut quanti ego labores tuos faciam, etiam ex iudicio illo meo intelligeres: vel id vnum tamen te mordere viſum eſt, quod ius Romanum paullo minori, quam tu quidem velis, vſui nobis hodie eſſe, exiſtimarem. Id enim ita, meo quidem iudicio, interpretatus es, ac ſi parum honoris veteri illi Romanorum iuris prudentiae detulerim. Verum, vt prius illud non inuitus fateor & prae me fero: ita de poſteriore maximam mihi facis iniuriam. Nunc tu, IACOBE,

quam rem vitio mihi det, quaeſo animaduertito.

Ius Romanum ego, ſi quis alius, ſuſpicio, atque admiror, neque vllum eſſe puto alterius gentis ius, quod cum hoc comparatum non ſordeat. At ſi quis ex me quaerat, eredamne legum Romanarum, (nam quae in iure noſtro ex naturali illa aequi bonique diſciplina repetuntur, huc non pertinent,) in Galliae noſtrae foris inſignem aliquem vſum eſſe: tum vero fatebor, mihi alia omnia videri. Quin vt liberalius agam cum BRISSONIO noſtro, non ſolum eſſe, verum etiam eſſe poſſe aliquem eius vſum, negabo. Non magis ſane res publica noſtra ferret leges Romanas, quam veteres illas Moſaicas, quae licet omnes omnium philoſophorum bibliothecas & auctoritatis pondere, & vtilitatis vbertate mihi ſuperare videantur, a re publica tamen noſtra eiusque inſtitutis plane abhorrent. Haec eſt illa ſententia mea, quam an tam aduerſam iuris prudentiae noſtrae dignitati exiſtimes, fac, quaeſo, ex te, CVIACI, intelligam. Tum CVIACIVS ad HOTOMANVM conuerſus: noli, quaeſo, FRANCISCE, committere, vt inuidiam tuam accuſem. Id vero crimen quo pacto, quaeſo, dilueres, ſi intempeſtiuo iudicii noſtri deſiderio in transuerſum actus, nobis praeclaras illas, quae te in eam ſententiam impulerunt, rationes inuideres? Quare, niſi graue eſt, eas, quaeſo, deprome. Longam vero mihi orationem imperas, inquit HOTOMANVS, cui ſi plures depoſcerem clepſydras, id quidem iure meo facerem. Sed in compendium tamen rem mittam, & eundo per pleraſque iuris Romani partes, quam parum Gallica ciuitate donatum ſit, oſtendam. Duae ſunt totius iuris Romani partes, quarum altera ad ſtatum rei Romanae pertinet, altera ad rem cuiusque priuatam perſequendam retinendamque eſt comparata. Publicum illud ius antiquum nullius hodie eſſe vſus, omnes mecum fatebuntur, qui magiſtratuum munera & iura vna cum ipſa re publica mutari, non ignorant. Quidquid ergo Romana iuris prudentia de patriciis & plebeiis, de conſulibus, praetoribus, aedilibus, proconſulibus, praeſidibus prouinciarum, de praefectis vrbi & praetorio, de iuridico ciuitatis Alexandrinae aliiſque di-

gnitatibus praecipit, non magis profecto Galliae, quam iura Mandarinorum apud vltimos Seres, conueniunt. De aliis dignitatibus apud nos diſceptatur, id eſt, de iuribus regis, reginae, Delphini, fratrum regis, & eorum appanagii, principum item, baſtardorum regis, Conneſtabili, Parium, Mareſchallorum Franciae, magiſtri regii cubiculi, Admiralii, ducum, comitum, vicemomitum, vicariorum, baronum, item theſaurariorum Franciae, praefectorum fiſci & rationum, cancellarii, magiſtrorum ſupplicum libellorum, Parlamenti, Balliuiorum, Seneſchallorum. Plura huius generis referrem, niſi parcerem BRISSONIO noſtro, cuius aures, Romanae adſuetas elegantiae, tot barbara dignitatum nomina vix ferre exiſtimo. Iam ſcire velim, quid Romanis illis cum noſtris dignitatibus commune ſit? Nihil profecto omnia illa poſſunt rei publicae noſtrae prodeſſe, quae a Romana illa toto coelo, quod aiunt, diſtat. Expendamus, quaeſo, quid in Codice noſtro de iure publico traditum ſit: ſunt ea profecto ab iis, quae in Pandectis legimus, diuerſiſſima. Quam ob rem vero, niſi quod migrante Conſtantinopolin imperio, alia ſubito eſſe coepit rei publicae facies? Quod ſi vero Iuſtinianeo aeuo in ipſo romano imperio ius publicum Romanorum antiquum obſoleuerat: qua fronte illud Galliae obtruderetur, cuius imperium, a Francis conſtitutum, nihil ex eo tempore cum Romano illo vetere commune habuit? Pergere volentem interpellauit BRISSONIVS. Conſulturus enim memoriae, qua paullo minus, quam HOTOMANVS, valebat: ad hanc orationis partem ſeorſum reſpondere maluit. Simulata ergo indignatione:

Semper ego, inquit, *auditor tantum? numquamne reponam?*

Specioſa ſane eſt oratio tua, HOTOMANE, ſed, quod pace tua dixerim, parum ſolida. Numquam mihi dubium fuit, quin alia ſit noſtrae, alia olim fuerit Romanae rei publicae facies, nec ego me in rebus ciuilibus tam puto eſſe hoſpitem, vt cuique imperio ſuas dignitates ſuaque iura publica eſſe ignorem. Verum cogitanti mihi de ciuitatis Romanae facie, obuerſari videtur perfecta aliqua numeriſque omnibus abſoluta rei publicae imago, ex qua Galli non minus quam aliae gentes capere poſſint regnatricis prudentiae exemplum. Multa recenſuiſti barbara dignitatum noſtrarum nomina: ſed quid prohibebat, quo minus Franciae Mareſchallos, praefectos praetorio; duces, praeſides prouinciarum; theſaurarios Franciae, quaeſtores; praefectos fiſci, comites ſacrarum largitionum; Parlamentum ſenatum adpellares, niſi data veluti opera barbarus videri voluiſſes? Eadem fere ſunt veterum illarum noſtrarumque dignitatum munera, eadem propemodum iura, vt, ſi verum fateri velis, nominibus tantum differre videantur. Quae in orbe Romano imperatoris, eadem regis in Gallia noſtra iurisdictio eſt. Quam parum deinde differunt, Auguſtarum & reginarum, Caeſarum &

Del-

Delphinorum iura? Quid porro? an non in Conneſtabilis & Mareſchallis noſtris veteres illos praefectos praetorio renatos intelligis? Idem de reliquis videtur ſtatuendum. Iam vide, quaeſo, HOTOMANE, quo pacto CVIACIO huic perſuadere coneris, iuris iſtius publici Romani nullum apud nos vſum omnino ſupereſſe. Ego vero non ſupereſſe aliquem vſum nego, inquit HOTOMANVS, ſed nullum vmquam fuiſſe contendo. Totum imperium noſtrum non a Romanis, ſed a Francis, horum victoribus conſtitutum eſt: nec ea in re Romanorum, ſed ſuos mores atque inſtituta ſequuti ſunt. Quum ergo leges illae de officiis & dignitatibus non Francis, ſed orbi Romano datae ſint: qui fieri poteſt, vt quaſdam earum legum, quae numquam in Franciam penetrarunt, reliquias domi noſtrae quaeramus? Parum profecto ad rem facit, quod inter Romanas noſtraſque dignitate ſimilitudinem, quamdam deprehendere tibi videris. Si enim id ſufficere arbitramur, quid prohibet, quo minus & Sinenſium iura publica in Francia noſtra ciuitate donata ſtatuamus? Non difficilius ſaltim fuerit, ſimilitudinem quamdam inter Sinenſium Mandarinos Pareſque Franciae, quos vocamus, quam inter Mareſchallos noſtros vetereſque praefectos praetorio obſeruare. Verum peroraſſe mihi videor cauſſam, quod ad iuris prudentiam publicam attinet, nec ipſum BRISSONIVM tam ex animi ſui ſententia, quam ingenii mei exercendi cauſſa arbitror haec in medium attuliſſe. Quare ſi quidem vobis ita videbitur, priuatorum etiam iurium vſum expendam. Tum CVIACIVS: Ita vero, inquit, mihi videtur, & quidem maxime. Neque enim res erit magnorum laterum, vt mihi, quae adhuc dixiſti, perſuadeas. Diu enim eſt, ceu ipſe nouit BRISSONIVS, quod publici Romanorum iuris vſum in Francia nullum eſſe agnoui. Quare ſi eo me animo adpellauit iudicem, vt ea in re ſecundum ſe litem darem: vereor, ne eum conſilii poeniteat. At de iure priuato quid ſtatuendum ſit, nondum liquet. Quare dabis id opinor, amicitiae noſtrae, vt de eo potiſſimum nobis ſententiae tuae rationes ea, qua ſoles, dexteritate explices. Profecto ne BRISSONIO quidem id graue futurum, fretus eius humanitate, credere te, HOTOMANE, fide mea iubeo. Ego vero, inquit HOTOMANVS, id nec tibi nec huic BRISSONIO credo, niſi more Quiritium promiſeritis. Tune ergo, BRISSONI, aequo animo feres, me ea de re loquentem? Feram, inquit BRISSONIVS. Et tu, CVIACI, pergit HOTOMANVS, id me credere fide tua iubes? Oblectauit CVIACIVM viri vrbanitas. Protinus ergo reſpondit: ſe iubere, conuerſuſque ad BRISSONIVM: vides, inquit, quo loco ſimus apud HOTOMANVM. Quia enim nos iuri Romano haud parum tribuere intelligit, non minus caute nobiſcum agit, ac ſi cum rabulis quibuſdam, in medio foro Romano ſibi obuiis, res eſſet. Quaſi vero, inquit BRISSONIVS, hoc tempore opus eſſet iſtis ambagibus, nec hodie quaeuis pacta, nulla licet interpoſita ſtipulatione, rata haberentur. Tum HOTOMANVS: video me iam multum laboris hac ſtipulatione

tione compendii feciſſe. Hac vna enim ſollemnitate, quam modo BRISSONIVS euanuiſſe fatebatur, vniuerſae, quam agendam ſuſcepi, cauſſae haud parum lucis acceſſurum ſpero. Ex verbis naſci obligationem, non primum nos vel leges XII. tabularum, vel ius illud Flauianum, verum ipſa natura ac ſempiterna ratio docuit. At vero, quod obligatio illa inutilis ſit, niſi certa quaedam formula ſtipulandi conceptioque verborum interceſſerit, id vero Romanorum patriciorum commentum eſt. Quare illud apud nos quoque viget, non quia Romanis legibus demum cautum eſt, vt ſua quisque promiſſione teneatur, ſed quia id ex ipſo naturali iure hauſimus. At Romanas illas ambages, ad decipiendam plebem comparatas ideo non recepimus, quia Romana ſunt, hoc eſt, non publici ſaporis inſtituta. Iam ſi per vniuerſam iuris prudentiam Romanam eas, BRISSONI, idem, quod iam de ſtipulatione obſeruauimus, vbique deprehendes. Fere enim nihil, niſi quod ipſis naturae legibus ſtabilitur, in fora noſtra receptum, reliqua vero omnia, quae a Romanis inuenta accepimus, cum ipſa Romana re publica exoleuiſſe, intelliges. Noſti, BRISSONI, tria eſſe ſumma capita, ad quae vniuerſum ius Romanum, ipſius Triboniani iudicio, poſſit reuocari. Omne enim ius aut in ſtatu perſonarum, aut in rerum qualitatibus, quas vocant, adquirendoque dominio, & obligationibus, aut in actionibus inſtituendis excipiendiſque verſatur. Perſonarum prima apud Romanos diuiſio in liberos & ſeruos diducebatur. Hinc innumerae veterum iureconſultorum diſputationes de iure libertatis, de ritibus manumiſſionis, de diuerſa conditione libertinorum, de iure & auctoritate, quam domini retinebant ſeruo manumiſſo, quam ius patronatus nominabant, de colonis, ſtatu liberis, & ſexcentis huius generis quaeſtionibus. Iam cogita, quaeſo, quid vtilitatis nobis in forum prodeuntibus adlaturus ſit ingens & continuus ille labor, qui huic iuris parti addiſcendae inſumendus eſt. Apud nos ſeruilis conditionis hominum aliis pro dominorum arbitrio penſio imperatur, alii certam ſoluunt, alii manus mortuae eſſe dicuntur, alii matrimonium libere non contrahunt. Quae omnia quantum a Romanis inſtitutis remota ſint, nemo non intelligit. Quid iam dicam de patria poteſtate Romanorum? Habebant Romae patres liberos paene ipſis mancipiis ſubiectiores, adeo, vt & vendere eos & pignori dare, & quidquid adquiſiuiſſent, vel ſuum facere, vel in alios transferre poſſent. Quin? ſi quid contra officium admiſiſſent liberi, quo ſupplicio in eos eſſet animaduertendum, penes patres, tamquam reges quosdam domeſticos, erat arbitrium. Horum nihil in Gallia noſtra auditur. Romanorum commentum erat illa patria ciuium maieſtas: adeoque illud cum ipſa Romana ciuitate exſpirauit. Nos eo iure vtimur in liberos, quod ius naturae ac gentium non patribus, ſed parentibus, indulſit. Vnde & illos emancipationum ritus, quia a Romanis ſunt inuenti, non magis a Francis adoptatos reperimus, quam genera illa nuptiarum, adoptionum ac legitimationum,

num, de quibus tam ſubtiles exſtant in corpore Iuſtinianeo diſputationes. Idem concedendum erit de tutelis, ex lege Atilia & Iulia Titia, nec non parentum, fiduciaria, patronorum. Quis vmquam dixerit, tutores apud nos ex iſtis legibus dari? Pupillis praeeſſe debere, qui educationis bonorumque in ſe curam ſuſcipiant, ipſa docet aeterna illa lex ac ratio, quam e natura ipſa adripuimus, hauſimus, expreſſimus. Quaecumque vero Romani cauerunt, veluti, vt certis tantum magiſtratibus ius eſſet, tutores ex legibus dandi: vt tutores praeſentes certa formula auctores fierent, quoties quid a pupillo agendum eſſet: vt ſi parum ex fide gererent, ab vnoquoque ciuium in ſuſpicionem adduci & ad praetorem deferri poſſent: ea omnia, tamquam Romana inſtituta, ad nos haud pertinent. Hinc apud nos quidam ſunt cuſtodes, quidam legitimi, & in cuſtodibus quandoque nobilis, quandoque ciuilis eſt cuſtodia: quae omnia dici non poteſt, quam longe abſint a Triboniani diſciplina. Venio ad alteram iuris priuati partem, quae de iure rerum praecipit. Multa hic in legibus Romanis prudenter ac prouide eſſe ſtatuta de adquirendo rerum dominio, de ſucceſſione ab inteſtato, de contractibus item ac obligationibus, quis negauerit? Sed pleraque ita ſunt comparata, vt ad ſempiternae illius legis normam, tamquam ad Lydium lapidem, compoſita videantur. Hinc quod iſta in Gallia noſtra vigeant, adeo non mirum eſt, vt, ſi non vigerent, eſſet quam maxime mirandum. Vigent enim etiam pleraque in Turcia & poſitis ſub alio ſole regnis: quo vix fama quaedam iuris Romani vmquam penetrauit. Verum his in rebus multa addiderunt Romani, varia praecipientes de rebus mancipi & nec mancipi, de diſcrimine agnatorum, gentilium, cognatorum, de bonorum poſſeſſionibus, de ſtipulationibus, contractibus bonae fidei & ſtricti iuris, quae ne audiuntur quidem in foris noſtris, indicio certiſſimo, ea in Gallia non magis, quam Turcica iura, eſſe recepta. Alia ſunt, quae in iudiciis noſtris crepari audimus, veluti appanagia, vaſallagia, *d'héritages cottiers, ou ſurcottiers, des droits ſeigneuriaux, de iuſtice directe, cenſiue, reconnoiſſance*, & his ſimilia. Iam finge, BRISSONI, excellentiſſimum aliquod ingenium, quale in CVIACIO hoc noſtro admiramur, eo diuturna exercitatione perueniſſe, vt iura Romana non minus adcurate teneat, quam aut Cato, aut Scaeuola, aut Sulpicius. Si illud hac ſola ſcientia inſtructum in illud iudiciarium tuum regnum, aut aliud Galliae forum veniret: nonne ſibi, his auditis, in alio terrarum orbe pedem poſuiſſe videretur? Reliquae ſunt actiones. Sed de his plura addere nihil attinet. Vno enim, vt ita dicam, verbo rem omnem confeciſſe videbor, ſi nihil, quod ad nos faciat, in tota illa iuris prudentiae Romanae parte contineri dixero. Si quis tibi, BRISSONI, qui ſupremo Galliae foro tam diu praefuiſti, formulam actionis e libello tuo formularum, tamquam e praetoris albo, occineret, an tu, quaeſo, eum ſanae mentis crederes? Sin vero de modo atque ordine iudiciorum quaeritur: is nobis ne ſatis

tis quidem hodie notus ac perſpectus eſt, tantum abeſt, vt eum in regno noſtro ſequamur. Quae quum ita ſint, nec te, BRISSONI, nec hunc, quem mihi iudicem tuliſti, CVIACIVM dubitaturum arbitror, quin abſolvendus ſim a ſuſpicione illa, in quam tu me, ſententia mea non ſatis intellecta, adduxeras. His dictis, ſilentium ſequutum eſt, & BRISSONIVS, cui iam fuiſſet pro ſe dicendum, de iis potius, quae ab HOTOMANO in medium prolata fuerant, quam quae ipſe eſſet prolaturus, meditari videbatur. Tandem tamen, pudore ad dicendum adactus: Video, inquit, te, HOTOMANE, tanta orationis ſententiarumque vbertate cauſſam dixiſſe, vt mihi tam diſerti aduerſarii ingenium non minus, quam Ciceroni olim Hortenſii eloquentia, timendum videatur. Verum vt iuris prudentiae noſtrae cauſſam deferam, eamque e foris noſtris exulare exiſtimem, fateor me oratione tua, quantumuis erudita, nondum adduci. Multis verbis poſſem pleraque, quae ab vſu receſſiſſe ais, temporibus ac foris noſtris vindicare: ſed paucis ſelectiſſimisque exemplis iuris Romani vſum hodiernum oſtendere malo. Quid tibi videtur, HOTOMANE, de toto teſtamentorum iure? illudne tibi Romae natum videtur? An vero Romae illud notius eſſe potuit, quam hodie eſt in Gallia noſtra? Quid dicam de ſubſtitutionibus, de legatis & fideicommiſſis, de codicillis & iis, quae ex iſto iure naſcuntur, actionibus? Quid his in foro noſtro auditur frequentius? Plura omnino iuris Romani capita exoleuerunt, fateor, (& quidni exoleuiſſent, quum iam imperatorum veterum aetate multa vetera Romanorum inſtituta euanuerint?) ſed omnia tamen receſſiſſe ab vſu, id quidem nec ego vmquam, nec hic, quem iudicem adpellaui, CVIACIVS concedemus *d*. Vtriusque iam ora erant in CVIACIVM conuerſa. Sed hic prudenter declinaturus ſententiam dicendi officium; Si mihi iudici, inquit, adſeſſores quidam aut decemuiri litibus iudicandis adeſſent: dicerem iam: DIXERVNT, diuiderem tabulas, adſeſſores mitterem in conſilium, diremtisque ſuffragiis aut abſoluerem te, BRISSONI, aut condemnarem. Verum quum ita diſſeruerit vterque veſtrum, vt ex incerto me paene reddideritis incertiorem: vtar iure meo, vetusque illud: NONDVM LIQVET pronunciabo. Adiuuit tergiuerſantem CVIACIVM fortuna. Defecerat enim inter confabulandum dies, acceſſeratque HOTOMANI ſeruulus, optimam hanc eruditiſſimorum hominum trigam vxoris nomine ad coenam inuitaturus. Quare pacti inter ſe nouam ea de re diſputationem, conſurrexerunt, & progreſſi in aedes, frugalique excepti coena, multam noctis partem ſuauiſſimis ſermonibus exegerunt.

d) Epilogus, quae vltima pars dialogorum qualis eſſe debeat, diximus *part. II. cap. 4. §. 8. 9.*

XVII.

XVII.

INSCRIPTIO

STILO LAPIDARI CONFECTA.

D. M.
MORTALE. QVIDQVID. HABVIT.
HEIC. DEPOSVIT.
RAPH. LAMONIVS.
PVER. VENVSTVLVS. ET. GRATIIS. IPSIS.
AMABILIOR.
VIX. ANN. V. MENS. III.
SI. VITAM. QVAERIS. PAVCA. CAPE.
NON. FVIT. FVIT. NON. EST. ERIT.
SIC. VITA. TRVDITVR.
HAEC. SCIRE. TVA. INTERFVIT.
VIATOR.
IAM. IN. REM. TVAM. ABI.
FILIO. SVAVISSIMO.
MOESTISSIMVS. PATER.
L. L. Q.
POSVIT.

XVIII.

INSCRIPTIO

STILO RECENTIORE ELABORATA.

Expia omen,
audies infauſtum nomen
FAVSTI SOCINI
quem vixiſſe non magis expedit, quam
viuere.
Si patriam quaeris: Italia eſt,
cuius antiquos colonos imitatus, ſcelere
ſuperauit.

Italia

Italia terris; hic coelo, leges praeſcribere
auſus eſt.
Illa de tribus terrae partibus: hic de tribus
Deitatis perſonis triumphum
adfectavit.
Cui ipſe humanitatem debebat, eius
diuinitatem,
cui redemtionem; eius redimendi virtutem,
nefario, ſine dubio, auſu, in dubium
vocauit.
Tantum ingenium erat puero,
vt puer ſenex videretur.
At turbato ordine, ſenex puero magis
deſipuit,
doctus futurus, ſi minus didiciſſet.
A iuriſprudentia auſpicatus inſaniam,
leges, quas violaturus erat, didicit;
fortaſſis, vt tanto argutius litigaret.
Inde ſacras litteras ſcrutatus eſt,
verum, vt aper vineam,
proculcaturus, quibus frui potuiſſet.
His inſtructus ſubſidiis,
cum veritate bellum gerere coepit:
quumque Cainum nulla ferret regio,
demum in Sarmatia delituit, at non latuit.
Libellis enim variis
ea ſparſit ſemina,
quae in infauſtum ſuccreuere lolium.
Id vnum laude dignum,
quod morari denique inter homines deſiit.
Tu, lector,
quod felix, fauſtumque ſit;
infauſtos Fauſti errores,
ſi vita tibi curae eſt, vita.

XVIIII.

Digitized by Google

XVIIII.

DECLAMATIO.

SI exacta demum, qua adhuc paene obtorpuimus, inclementiſſima hieme, nihil aliud voluptatis ac ſolatii amoenior haec anni temperies nobis adferret, quam vt TVO, REX POTENTISSIME, exoptatiſſimo adſpectu perfrui, TEque, huius vrbis tecta cum ſplendidiſſimo comitatu ſubeuntem, fauſtiſſimis adclamationibus excipere iam liceat: tanta profecto noſtra haec futura eſſet felicitas, vt ea omnes *priſtinae aeris hiberni iniuriae* facile penſari vnicuique noſtrum viderentur. Quemadmodum enim, vbi ſol, conuerſo in boream flexu, diem ſpargere coepit meliore coma, omnia illico recreari, refoueri, reuiuiſcere, & ex diuturno veluti ſopore excitari, animaduertimus: ita idem euenire ſolet bonis ciuibus, ſaluum conſpicientibus optimum principem, ſacrumque eius venerantibus vultum, & ipſam manum, quae regnorum gentiumque fata diſpenſat, religioſis oſculis libantibus. Quis enim eo conſpectu multo iucundiſſimo non magnopere delectetur? quem non noua ſpe, nouaque veluti vita animet os illud venerandum, a quo nemo vmquam triſtior diſceſſit? Quo denique aduenire poteſt natus in regnorum ſalutem princeps, vt non nouo omnia lumine colluſtret, nouo calore reficiat, & noua paſſim, eaque expreſſiſſima relinquat infatigabilis ſollicitudinis ac prouidentiae ſuae veſtigia? Quis igitur miretur incredibilem illum hominum concurſum, quem in publico illo ingreſſu TVO fieri cum ſtupore vidimus? Nullius fuit tam prouecta ac praecipitata aetas, quem non aduentus TVI fama in publicum proliceret. Nullius tam adfecta valetudo, cui non tantum virium ſufficeret laetitia publica, vt lectulo crepere, & vel per feneſtram TE ſpectando fructum oculis capere vellet. Vidimus omnis ordinis, ſexus, aetatis homines non incondito clamore, ſed calidiſſimis votis, TE, quacumque pergebas, proſequentes. Vidimus ipſis tectis ac columnis inſidentia iuuenum puerorumque examina: parentes, paruulis ſuis, quos inhaerentes ceruicibus circumferebant, blandiſſimas voces praeeuntes, oſtentanteſque communem patriae parentem, vix proprium ſatis noſcentibus: omnes denique ciues TVOS in preces & vota ſolutos: quin & peregrinos, quos fortuna eo tempore ad nos aduexerat, communi ciuium TVORVM laetitiae prae laetitia liberaliter illacrymantes. Haec ergo ſola ſi in hoc auſpicatiſſimo aduentu TVO, DOMINE LONGE CLEMENTISSIME, cogitaremus: ea

profecto ita magna nobis viderentur, vt dignum illum diem, qui in faſtis noſtris notaretur, merito iudicaremus, imitatique Romanos, auro argentoque, tamquam futurae felicitatis augurium ſignandum arbitraremur ADVENTVM PRINCIPIS. At ſunt profecto his longe maiora, ad quae vulgi caligant oculi, & quae in principum ſuorum profectionibus atque itineribus illi ſoli mirantur, qui aliquo rerum ciuilium vſu praecellunt, quamque cum vtilitate totius reip. illa coniuncta ſint, paullo accuratius, adhibita in conſilium ratione, rimantur. Quae ſi breui oratione pandere conabor, publicae huius laetitiae interpres a Senatu collegioque noſtro deſignatus: me id bona cum ſplendidiſſimi huius auditorii venia, facturum, non tantum ſpero, ſed & certiſſime, ſi non fallax eſt mentis praeſagium, confido.

Ez. SPANHEM. *de vſu & praeſt. numiſm.*

Quos olim apud Chaldaeos, Babylonios, Medos, Perſas, alioſque barbaros ad regii nominis faſtigium vel fortuna, vel ciuium fauor prouexerat: ii in eo permagnum ad ſui venerationem poſitum eſſe momentum exiſtimabant, ſi numquam regia, rarius palatio excederent, & a nemine vmquam niſi a primae admiſſionis adminiſtris & exploratae fidei cubiculariis conſpicerentur. Tanto enim ſe maiori venerationi omnibus futuros, exiſtimabant, quanto minus ſui conſpiciendorum copiam vlli mortalium, niſi a ſe vocato, facerent, Deorum immortalium inſtar, quos ſolo animo ac intellectu homines venerarentur. Nam ſicuti humili ac tuta conſuetudine euileſcere etiam quod in excelſo faſtigio poſitum eſt, ipſumque adſpectum minus verendos ipſa ſatietate facere animaduertimus: ita reges illi veluti e medio ſecedentes, vitato adſiduitatis ſtudio, auctoritatem abſentia tuebantur.

HERODOT. *Lib. I. Cap. 99.* IVSTIN. *Lib. I. Hiſt. Cap. 9*

Hinc ſi quid cum regibus iſtis agendum eſſet: id per internuncios fieri oportebat: & ſi cui adeundi daretur copia iis per mille ſpadonum agmen, ſubmiſſo in terram vultu ad regium cubiculum, tamquam ad adytum aut delubrum erat prorependum, & proſtratis in terram corporibus adoranda maieſtas, quam vel vidiſſe propius, piaculum videbatur.

SVET. in *Tiber.*

Hoc vero more nihil fingi potuiſſe abſurdius, omnibus ſemper viris cordatioribus, rerumque ciuilium peritioribus, viſum eſt. Neque enim adſpectus quidquam venerationi boni principis detrahit, neque ei quidquam accedit per ſolitudinem. Vti enim ideo non venerabilior fuit Tiberius, quod integra aetate ac valetudine Capreis, tamquam in quadam lupanari

SVETON. *in Domit.*

deliteſceret: Nec Domitiano ideo, quod certis horis ſecretum caperet, & muſcas ſtilo configeret, ipſa raritas admirationem conciliauit. Metus plerumque eſt, qui malos principes palatio ſuo, tamquam carceribus clauſos tenet. Timent enim illi a quibus timentur:

&

Digitized by Google

& metus, quem omnibus incutiunt, ita in auctores redit, vt non putent ſe vſquam niſi in palatio ſuo quidem ſecuri tuta omnia vereantur. Hanc vero cauſſam procul habet bonus princeps, qui in oculis ciuium, & in ipſa acie non magis periclitatur, quam intra palatii ſui vmbram, ſed tuto in cuiuſuis ciuium ſuorum gremio requieſcit. Ecquis enim illum non oculis ipſum haberet cariorem? Ecquis tam eſſet officii ſui immemor, vt non eum laterum ſuorum obiectu protegat, cuius ſalute communem omnium ſalutem contineri, non ignorant? Recte itaque illi ac ſapienter, qui iam pridem ſolidiſſimis demonſtrarunt argumentis, tanto rectius ſe habere imperium, quanto frequentius omnes eius partes a bono principe obeantur luſtrenturque. At tria potiſſimum ſunt, in quibus ſe eximia prodit iſtius luſtrationis prouinciarum vtilitas. Primo enim ipſa principis praeſentia excitat omnes, quibus quaedam reip.. partes creditae ſunt, vt tanto ſanctius fungantur officio, quanto turpius eſſe iudicant, peccare ſub principis oculis, eumque non modo vindicem, ſed & ſpectatorem ac teſtem malorum facinorum habere. Vetus hoc rei ruſticae praeceptum eſt, in propinquo agrum mercandum, quo & frequenter dominus veniat, & frequentius ſe venturum, quam ſit venturus, denunciet, ſub hoc enim metu, cum familia villicum in officio eſſe futurum: quum contra peſſime mulctetur ager, cuius dominus, quid in eo faciundum ſit, non doceat, ſed audiat ex villico. Quid vero aliud reſpublica eſt, quam villa quaedam maxima? quid aliud principum adminiſtri, praefecti & magiſtratus, qui vbique illam adminiſtrant, quam villici & actores, qui principis ſui, tamquam patrisfamilias rem ſuo quiſque loco curant? Quid vero his maiores ſubiiciat igniculos ad res praeclare gerendas, quam praeſentia principis, cui cari, cui probati eſſe cupiunt, cuius adſpectus vel praua cogitantes rubore ſuffundit? Iam ſi ex hac ſcholae vmbra in lucem & militiam caſtrenſem conuertere licet oculos, quos exempla nobis ſufficiunt annales, integras acies non modo ſuſtinuiſſe, ſed & saepenumero reſtituiſſe praeſentes principes? Macedones olim bello ab Illyriis paene proſtrati, demum rege ſuo Aeropo prolato, & in cunis pone aciem poſito, tam acriter certamen repetiuerunt, & magna caede funderent Illyrios, oſtenderentque priore bello regem Macedonibus, non virtutem defuiſſe? *IVSTIN. Lib. VII. Cap. 2.* Quoties quaeſo Alexander M. hoſtibus in ſe tamquam vbique profligatum ferociter incurrentibus, labaſcentem aciem ſolus alacri illo vultu ſuo reſtituit? *CVRT. Lib. IIII. Cap. 15.* Quoties milites territos caſtigando, adhortandoque praelium, quod elanguerat, accendit? Nimirum ſuum quiſque principem teſtem ac ſpectatorem virtutis ſuae habere deſiderat: eo

praeſente ignauum eſſe, piaculum; eo ſpectante occumbere egregium ducitur, neque temere quemquam ſegnem eſſe patitur principis, iuſtiſſimi meritorum aeſtimatoris ac brabeutae praeſentia. Nihil eſſe ſolet aliena fide fallacius: ac proinde ii demum feliciſſimis imperant auſpiciis, qui alienis potius ingeniis manibuſque, quam oculis atque auribus, in adminiſtrando imperio vtuntur: vti autem ſuis oculis auribuſque ii demum poſſunt, qui aliquando, ac veluti per vices temporum relicta regia, veniunt in rem praeſentem, & tam coram omnia contemplari, quam videri a ciuibus geſtiunt. Equidem ſi eamus in annales, veteremque omnis aeui memoriam repetamus, non ſemper laetum ac ſalutarem fuiſſe ciuibus principum aduentum, comperimus. Funeſtiſſimum fuit L. Veri Imperatoris iter per Romanas prouincias, cuius id fatum fuiſſe ait IVLIVS CAPITOLINVS, vt in eas prouincias omnes per quas redibat Romam vſque peſtilentem luem deferre videretur. Nec magis laetum illud Maximiani Imp. iter per Italiam fuiſſe accepimus, de quo grauiſſimus eorum temporum ſcriptor: Vaſtata, inquit, ea pars Italiae eſt, quo peſtiferum illud agmen inceſſit; expilata omnia, mulieres corruptae, violatae virgines, extorti parentes & mariti, vt filias & coniuges proderent: abactae, tamquam de barbaris, praedae pecorum ac iumentorum. Hoc modo ſe ad ſedes ſuas recepit Maximianus, quum Romanus quondam Imperator, nunc populator Italiae, hoſtiliter omnia vexaſſet. At aliud eſt bonorum principum, luſtrantium prouincias ſuas conſilium. Neque enim id ea intentione faciunt, vt locum mutent animi cauſſa, voluptatibuſque indulgeant, aut eluuionem inferant ciuium bonis, ſed vt vbique ſollicitudinis ac prouidentiae ſuae monimenta perpetua relinquant. Bono patrifamilias, cui aliquando ruſticari libet, nihil maiorem adfert voluptatem, quam ſi quid, quod ad agelli ſui vtilitatem pertinet, reperiat, vel aliud, quod noxium illi videatur, prudenter poſſit emendare. Iam ergo excurrit in agrum, & ſicubi forte aquarum vis ſulcos fecerit, eas extergendas, & complendas, foſſaſque, per quas eluuio defluat, ducendas curat, iam in hortico negotioſus, in locum demortuarum arbuſcularum alias plantari, in alias iam adultas ſurculos inſeri, in aliis ſilveſcentem ramorum luxuriam coerceri, alias nuper plantatas, & ventorum vi incurvatas pedamentis ſtabiliri, purgari porro areolas, atque infelix lolium vbique euelli iubet. Iam, ſi quid vitii praetorium fecerit, vel tegulae ex horreis ac ſtabulis defluxerint, vel in inſtrumento fundi aliquid vetuſtate ac vſu detritum ac corruptum ſit, omnia vt quam primum in integrum reſtituantur, dat operam. Denique omnia, quae reliquorum oculos emiſſi-

IVL. CAPITOL. in *eius vita* *Cap.* 8.

LACTANT. *de mort. perſequut. Cap.* 27.

Digitized by Google

miſſitios fugerant, ipſe ſolus videt, quem veterum non nemo centum oculos habere ait, paterfamilias. Idem agit, dum prouincias luſtrat, bonus princeps: ubique quod vel emendationem deſideret, vel quod ad maiorem perfectionem prouehi poſſit, animaduertit, neque vmquam, quam dum ocium hoc ſibi indulget, ocioſus eſſe ſolet. Reperit alibi, quae de iure religioſus dicendo ſaluberrime conſtituat: alibi de re nautica, quod e republica videtur, praecipit: eſt vbi laxior diſciplina militaris principis prouidentiam exigit. Vbique vero eum diſtringit cura religionis, reipublicae litterariae, commerciorum, artium atque opificiorum, quae vt florentiora ſint poſt diſceſſum ſuum, quam antea fuerant, nihil omnino reliqui ſibi in ſeceſſu illo itinerario facit. Proditum memoriae eſt, in Auguſtum forte Puteolanum ſinum praeteruehentem vectores ac nautas de naui Alexandrina coronatos, ac tura libantes fauſtiſſima haec omina ac laudes eximias congeſſiſſe: PER TE VIVIMVS, PER TE NAVIGAMVS, PER TE LIBERTATE AC FORTVNIS FRVIMVR. Eaſdem laudes vbique audit bonus princeps, ſi qua vrbe, quam aduentu ſuo exhilauerat, excedit. Sexcentis, aut innumerabilibus potius fauſtis adclamationibus eum proſequuntur, non modo nautae, & vectores, ſed omnium ordinum ac profeſſionum homines, qui ſe per illum viuere, per illum militare, per illum vacare litterario ocio, per illum nauigare, negotiari, artem facere, quin libertate, ac fortunis frui, laeti laetitiis omnibus, profitentur. Tanto cum bonorum cumulo coniunctus eſt aduentus boni principis, quem iter facientem vbique virtutem ac prouidentiam comitari, diſcedentem felicitatem temporum ſubſequi iure meritoque dixeris. Nemo itaque mirabitur, Hadriani imperium nihil aliud paene, quam perpetuam peregrinationem, inſpectionem prouinciarum fuiſſe. Neque magis cuiquam mirum videbitur, veteres illos heroas, quibus plurimum debet orbis Chriſtianus, Carolum Magnum, aliosque ſaeculis omnibus memorandos principes non in palatio ſuo conſeduiſſe, ſed omnes prouincias ordine obeuntes modo huic, modo alii genti praeſentiam ſuam indulſiſſe, iamque alibi ius diligentiſſime dixiſſe, iam alibi in caſtris excubaſſe pro ſecuritate imperii, iam cum optimatibus conſultaſſe de republica, vt quemadmodum coeleſtia ſidera numquam vno loco ſtare, ſed infatigabili motu circa orbem noſtrum rapta modo hanc modo illam terrarum partem influxu ſuo feliciſſimo beare videmus, ita maximi illi principes nulli ſe imperii ſui parti ſubduxiſſe, ſed vbique diſpenſaſſe felicitatem publicam videantur. Enimuero ſi nullam aliam utilitatem ex illa prouinciarum luſtratione caperent principes, quam quod ciuium in ſe ſtudia, merita, ingenia, ſuſ-

PHAEDR. *Lib. II. fab. 9. v. 18.*

SVETON. *in Aug. Cap. 98.*

SPART. *in vita Hadr. Cap. 10. ſequ.*

ADLZREITER. *Annal. Boi. lib. VII.* §. 85.

ſuſceptosque pro publica ſalute labores in iſta peregrinatione propius inſpiciant ac penitus pernoſcant, vel illa tanta eſſet, vt maior vix exoptanda videatur. Principis eſt virtus maxima, noſſe ſuos, veterum quidam recte ac prudenter dixit. Qui enim fieri poteſt, vt inter tot ciuium myriadas iis quemque reipublicae partibus, ad quas idoneus, ac veluti a natura factus ſit, adhibeat, niſi de omnium virtute, doctrina, meritis, rebuſque vel praeclare vel perperam geſtis, ſatis conſtet. Et qui conſtare poſſet, ſi princeps numquam egrediatur cubiculo ſuo, nec quemquam hominum ciuiumque ſuorum, niſi purpuratorum ſuorum, tamquam nomenclatorum, indicio noſſet. Memorabilis ac merito admiranda fuit illa regum Perſarum ſollertia, quod, quaecumque a quouis etiam priuato geſta, non modo illuſtria ac laude digniſſima, verum etiam foeda inceptu, foeda exitu, in commentaria publica & annales referri, eaque ſibi vel ocioſis, vel ſomnum noctu non capientibus praelegi vellent, non vt voluptate ſola inde permulcerentur, nec vt his, tamquam fabellis audientibus ſomnus eo facilius obreperet; ſed vt virorum bene vel male de ſe meritorum res geſtas in memoriam ſibi reuocarent, bonos praemiis ornarent, malis dignas eorum facinoribus poenas irrogarent, illis ad alias res praeclare gerendas vterentur, hos a republica adminiſtranda ſubmouerent, adeoque in omni honorum, dignitatum, munerumque genere, non niſi viros probos, & quorum ſibi perſpecta eſſet fides atque induſtria, reperirent. Quantumuis vero ſingulari quadam ac praecipua laude dignum videatur hoc Perſarum inſtitutum: non tamen illi maximorum principum notitiae, quam ſibi, inſtitutis per prouincias itineribus ipſaque vſu & experientia pepererunt, vlla ex parte eſt comparandum. Ipſi qui olim ad hiſtoriam ſcribendam adpellebant animum, vix operae pretium ſibi facturi videbantur, ſi ea, quae vel ex aliis audiuiſſent, vel in commentaria legiſſent relata, verbis ornatiſſimis referrent, niſi ipſi per maria ac terras peruagati, eas prouincias, vrbes, montes, flumina, vbi res, quas ſcripturi eſſent, geſtae dicerentur, ipſi adiiſſent, omniaque ſuis oculis luſtraſſent. Ad quas moleſtiſſimas profectiones ſuſcipiendas quid eos impulit aliud, quam quod magis fidos eſſe oculos, quam aures hiſtoricorum exiſtimarent? Et ita ſane res comparata eſt. Facile in annales referuntur cuiusuis actiones, rerumque euentus, at difficilis eſt ingeniorum humanorum, conſiliorum, ſtudiorumque notitia, & quam non temere alius, niſi qui homines viderit & coram perſpexerit, ſibi comparabit. Quamobrem quantum intereſt inter annalium ſcriptorem, qui multa mentibus ad arbitrium ſuum, vtram rem non vult ſpondere, ſed adiicit, penes auctores ſit fides, & illum, qui rebus, quarum texit hiſtoriam, vel ipſe

Eph. VI. IOSEPH. *Lib. XI. Cap.* 2. 3. BRISSON. *de regno Perſ. Lib. I.* §. 229. *ſequ.*

PLAVT. *Menaechm. Act. II. ſcen. I. v.* 23. GER. IO. VOSS. in *Arte hiſt. Cap.* 9. *p.* 15. *Tom. II. Oper.*

SEN. *Quaeſt. nat. Lib. II. init.*

ipſe interfuit, vel ſaltim coram omnia oculis vſurpauit, idem diſcrimen deprehendunt viri rerum ciuilium periti, notitiae hominum, per aliorum ſermones & per vſum ac conſuetudinem quaeſitae, ac proinde merito vniuerſo orbi admirationi eſt princeps, qui luſtratis ſubinde prouinciis, id conſequutus eſt, quod de Hadriano Caeſare memoriae proditum eſt, vt nomina pluribus ſine nomenclatore reddat, & omnes, quorum in ſe aliqua merita exſtarent, noſſet, & ſine vllius admonitione nominibus ſuis compellat: vel quod de Troiae domitore, Vlyſſe praedicat Homerus, qui

SPART. in ci. vit. Cap. 20.

HOMER. Odyſ. A. v. 2. HORAT. Lib. I. Epiſt. 2.

multorum prouidus orbes
Et mores hominum inſpexit.

At vereor profecto, ne cui iuſto videar loquacior, qui ex interioris prudentiae ciuilis praeceptis de fructu ex itineribus aduentuque principis capiendo tam fuſa ac taedioſa forſan oratione diſſeram. Vbi enim res ipſa loquitur, quid opus eſt verbis? Quum nobis ob oculos verſetur incomparabile POTENTISSIMI REGIS noſtri, domini longe clementiſſimi exemplum, in quod, tamquam in abſolutiſſimam boni principis imaginem vnuſquiſque poteſt coniicere oculos: quid praeceptis opus fuerit? Ex quo imperio potitus eſt CHRISTIANVS noſter CHRISTIANISSIMVS, non modo curam ac ſollicitudinem ſuam omnibus, quibus praeeſt, regnis ac prouinciis, tamquam verus patriae pater impendit, verum etiam illas coram inſpicere, earumque non modo ſtatum, vires, opes, ac praeſidia, ſed & ciues, eorumque ingenia, ſtudia, commercia, artes, cognoſcere, primum atque antiquiſſimum habuit. Vidit REGEM ſuum praeſentem non modo Dania ac Cimbrica haec cherſoneſus: ſed & Noruegia diſſitiſſimum iſtud regnum non ſine publica laetitia celebrat eximium iſtum periplum, quo ſingularis exempli REX noſter nulla habita moleſtiarum periculorumque ratione mare impetuoſiſſimum traiecit, vt praeſentiam ſuam commodaret ſingularis fidei populo, atque ſi quo opus eſſet, coram & per ſe conſuleret. Quam incredibili tum plauſu communem parentem exceperint omnium ordinum homines, quam grato ac memore animo & hodie illi celebrent innumera, quae vbique reliquerit, perennatura pietatis, iuſtitiae, munificentiae, prudentiaeque monimenta, tam notum peruulgatumque eſt, vt ſi tacerent homines, id vel rupes & littora aduenis narrare viderentur. Non minore enim cum tripudio aduentantem regem ſuum, quam gentes maxime Arctoae redeuntem

Digitized by Google

deuntem e longiſſimo diuerticulo ſolem exceperunt, ex eoque tempore nouam regno ſuo lucem exortam eſſe gloriati ſunt, & hodie etiam gloriantur. Qua felicitate dum & nos hoc tempore iterum perfruimur, quid eſt tam praeclarum ac ſalutare non modo huic vrbi, verum etiam vniuerſae reipublicae, quod non ab exoptatiſſimo hoc POTENTISSIMI REGIS noſtri aduentu nobis iure polliceamur. Equidem ſi ſe ſibi tantum natum putaret princeps incomparabilis: abſtinuiſſet moleſto itinere, nec traieciſſet mare, ſed domi potius atque in palatiis ſuis oblectaſſet genium, & quidquid aut ad ſplendorem, aut ad voluptates, & reliqua maximae fortunae blandimenta pertinere videtur, ſectaretur. At alia mens ſedes REGI potentiſſimo, qui ſe DEI vices in diſpenſanda felicitate publica in regnis ac prouinciis ſuis gerere haud ignarus ad omnes ciues excurrit ſubinde, ne vlli mortalium, qui ſub eius viuit imperio, occaſio eius ſumma prouidentia munificentiaque perfruendi deeſſet. O felicem igitur ac terque quaterque felicem Maium menſem! o menſem non tam amoenioris anni vicibus, quam aduentu TVO iucundiſſimum! o felicem Altenauiam noſtram, quae auctorem felicitatis ſuae ſtatoremque, ſub tectis ſuis iam deuota mente veneratur! Patere itaque, REX POTENTISSIME, vt haec ciuitas TVA, aduoluta genibus TVIS, TE hac oratione iubeat ſaluere, &, me interprete ita adloquatur. Salue, REX longe clementiſſime, pater patriae, Chriſtianae Europae delicium, ciuium TVORVM columen ac praeſidium, noſtrum decus & ſpes veriſſima: ſalue ac iterum, iterumque ſalue. Eſt haec vrbs, quae cladis ſuae funeſtiſſimae memor, ſub ſempiternae memoriae patris TVI TVoque imperio ex cineribus ſuis, feliciſſimis renata auſpiciis, TE veluti auctorem ac conditorem ſuum veneratur. Eſt haec vrbs, quae TE Rege commerciis, ciuiumque frequentia excelſiſſime, & ad inuidiam vſque effloruit: quam denique, ne quid felicitati eius deeſſet, gymnaſio hoc, in quo haec verba facio, optime conſtituto exornaſti: Per TE ergo, REX POTENTISSIME, hic viuimus; per TE, nauigamus; negotiamur, boniſque litteris vacamus, per TE ſtudioſam iuuentutem futurae poſteritati praeparamus, ſerimusque arbores, alteri etiam ſaeculo fortaſſis profuturas: denique per TE libertate, immunitatibus ac fortunis fruimur. Confugit iam in ſinum TVVM cum vniuerſa maieſtati TVAE deuota ciuitas, tum TVIS auſpiciis conditum Lyceum, ſuamque ſalutem TIBI, REX POTENTISSIME, vehementer etiam atque etiam commendat. Impone, quaeſumus, colophonem huic pulcherrimo operi, & incomparabili clementiae TVAE, ſi quid accedere poterit, id patere accedere, vt per TE marmorea ſit haec ciuitas, quae lateritia fuit, florentiſ-

rentiſſimum gymnaſium, quod adhuc veluti in cunis vagit. Non eſt virium noſtrarum, multa polliceri: id pollicemur, quod praeſtituros nos, non modo ſperamus, ſed & confidimus. Sacra ac ſempiterna nobis erit munificentiae TVAE memoria: flagrantiſſima ſemper vota concipiemus pro ſalute TVA, & incomparabilis REGINAE; principisque iuuentutis TE tanto patre digniſſimi: ipſos nos noſtraque omnia TIBI TVAEque maieſtati ac imperio vnice conſecrabimus, denique, ſi qua mens praeſaga futuri eſt, id ominamur, quod pertinet ad ſequutura ſaecula:

SEMPER HONOS, NOMENQEE TVVM,
LAVDESQVE MANEBVNT.

DIXI.

Digitized by Google

INDEX I.

CAPITVM.

Prooemium pag. 1
PARS I. de generalioribus terſae Latinitatis fundamentis 5
Cap. I. de fundamentis ſtili grammaticis 5
Cap. II. de fundamentis ſtili rhetoricis 27
Cap. III. de fundamentis ſtili philoſophicis 97
PARS II. *ſpecialis* de variis ſcriptionibus in ſoluta oratione vſitatis 106
Cap. I. de epiſtolis 106
Cap. II. de orationibus conſcribendis 115
Cap. III. de panegyricis 127
Cap. IIII. de dialogis 134
Cap. V. de inſcriptionibus 139
PARS III. de variis cultioris ſtili facultatem adſequendi ſubſidiis 143
Cap. I. de auctorum lectione 147
Cap. II. de imitatione 170
Cap. III. de variis ſtili exercitiis 182
SYLLOGE EXEMPLORVM praecepta ſuperiora illuſtrantium 189
Praefatio 190
I. Epiſtola qua praxis *cap. I.* oſtenditur 191
II. Praxis doctrinae de *periodis* 194
III. Praxis doctrinae de *ornata oratione* 195
IIII. Exemplum *ſtili Attici* 200
V. - - *Aſiatici* 200
VI. - - *Rhodii* 201
VII. - - *tenuis* 202
VIII. - - *mediocris* 202
VIIII. - - *ſublimis* 204
X. *Locus communis* 206
XI. *Syllogiſmus oratorius* 207
XII. *Epiſtola familiaris* 208
XIII. - - *elaboratior* 209
XIIII. *Oratio* vel *declamatio* de iure antiquo Germanico diligentius excolendo 210
XV. *Panegyricus* memoriae viri incomp. SAM. STRYKII conſecratus 215
XVI. *Dialogus* de vſu iuris Romani hodierno 230
XVII. *Inſcriptio* ſtilo lapidari confecta 239
XVIII. *Inſcriptio* ſtilo recentiore elab orata 239
XVIIII. *Declamatio* 241

INDEX

INDEX II.
AVCTORVM.

A.

AEliani variae hiſtoriae Pag. 63
Aelii Spartiani Peſcennius Niger 128
Aeſchines ſcholam rhetoricam Rhodii inſtituit 65. humili ſtilo vtitur 85. dialogos ſcripſit 134
Alberti de Albertis theſaurus eloquentiae ſacrae & profanae 94
Albini introductio in Platonis dialogos 135
Allatius (*Leo*) de erroribus magnorum virorum in dicendo 154
Ammianus Marcellinus *vid.* Marcellinus.
Andreae (*Io. Val.*) quo loco ſales eius habendi 82
Anglerii (*Petr. Mart.*) epiſtolae 108
Aphthonii progymnaſmata 101
Appianus de bello ciuili 65
Apuleius, eius Latinitas 161. ineptit in epithetorum vſu 72. κακοζηλίαν infeliciter adfectauit 77. proprietatem tamen orationis Latinae ſeruat 161. de eo Melanchthonis iudicium 161
Aquinas (*Thomas*) vid. Thomas Aquinas.
Ariſtophanis Nubes 119. eius ſtilus Atticus 63
Ariſtotelis libri rhetoricorum 40. de arte rhetorica 105
Arningii (*Henr.*) medulla variarum, earumque in orationibus vſitatiſſimarum, connexionum 107
Arriani diſſertationes Epicteticae 82
Artemonius Ariſtotelis epiſtolas exſcripſit 92
Aſchami (*Rogerii*) epiſtolae 109
Aſconius Pedianus ad Ciceronis diuinationem 12
Athenaei deipnoſophiſtae 83. 134
Auguſtini (*Aurel.*) epiſtolae 107. de ciuitate Dei 157
Aurelius Victor de viris illuſtribus 65
Auſonii Griphus 66. epiſtolae 114

B.

Balbini quaeſita Orator. 57
Baldus obſcure ſcripſit Pag. 81
Baldi (*Bernardin.*) epiſtolae 107
Barclaii (*Io.*) ſtilus qualis 77
Barlaeus (*Caſp.*) in eius orationibus quid deſiderandum 126
Barthii (*Caſp.*) aduerſaria 169
Bartolus obſcure ſcripſit 81
Baudius (*Dom.*) eius ſtilus 60. epiſtolae 109 in eius orationibus quid deſiderandum 126
Becmanni (*Io. Chriſtoph.*) praecognita mor. 83
Bembus (*Petr.*) formulas iurandi profanas adhibuit 56. eius epiſtolae 109
Bergerus (*Io. Guil.*) eius de naturali pulcritudine orationis liber commentarius 77 panegyrico dicendi genere celebris eſt 129
Berneggerus (*Math.*) eius & Io. Kepleri epiſtolae mutuae 107. eius & Guil. Schickardi epiſtolae 107
Boecleri (*Io. Henr.*) orationes panegyricae 129. muſeum 140. de characteribus politicis Velleianis 157
Boehmerus (*Iuſt. Chriſtoph.*) panegyrico dicendi genere laudem ſibi peperit 129
Bonamicus (*Lazar.*) Philelphi orationem elegantem reddidit 19
Bouilii (*Conr.*) epiſtolae 107
Boxhornius (*M. Zuer.*) in eius orationibus quid deſiderandum 126
Brerewood (*Eduard.*) ſcrutinium linguarum 147
Briſſonius (*Barnab.*) de formulis & ſollemnibus populi Romani verbis 57. terſa ac pura oratione iuris prudentiam tractauit 81. eius liber parergon 168
Britanni (*Robert.*) ratio conſcribendarum epiſtolarum 106
Bruyere (*de la*) caractéres 186
Buchnerus (*Auguſt.*) de commutata ratione dicendi 24. eius epiſtolae 109. eius orationes commendantur 126. eius panegyrici

 lau-

laudati 129
Bünemanni index Latinitatis ſelectae, vulgo neglectae, merito ac falſo ſuſpectae ex Caſtellionis interpretatione cet. 36
de Buri (*Rich.*) epiſtolae 107
Burmannus (*Petr.*) pigritiam laudauit 119. eius panegyrici laudem merentur 129. eius ſylloge variarum epiſtolarum doctorum virorum 107
Busbequii (*Aug. Gisl.*) epiſtolae 108
van Bynkershoek (*Cornel.*) obſeruationes 37

C.

Caelii Rhodigini lectiones antiquae 127
Caeſar (*C. Iul.*) ſtilo Rhodio vſus 65. an tenui 67. perſpicuus eſt 84. eius lectio commendatur 153
Caius ICtus 34
Calcagnini (*Cael.*) epiſtolae 107
Calixtus (*Ge.*) terſe ac pure de rebus theologicis ſcripſit 81
Caluinus (*Io.*) terſe ac pure de rebus theologicis ſcripſit 81. eius epiſtolae 107
Camerarii (*Ioach.*) epiſtolae 109. elementa rhetorica 100
Canzii (*Iſr. Theoph.*) oratoria ſcientiar. familiae toti cognata 2
Capella (*Marcian.*) eius Latinitas 161
Capitolinus (*Iul.*) hiſtoriae Auguſtae ſcriptor 159
Carteſius ſ. des Cartes (*Renat.*) dilucide ſcripſit 81. eius epiſtolae 107
Caſa (*Io.*) eius orationes commendantur 126
Caſauboni (*Iſaac.*) epiſtolae 107
Caſelii (*Io.*) epiſtolae 107. eius orationes commendantur 126
Caſſiodorus ſtilum ſublimem frigide adfectauit 70
Caſtellio (*Seb.*) myſteria chriſtiana vocibus profanis expoſuit 37. iudicium de eius verſione bibliorum ſacrorum 37
Catonis de re ruſtica liber qualis 157
Catulli carminum libri 33
Cauſſinus (*Nicol.*) de eloquentia ſacra & profana 47
Cellarius (*Chriſtoph.*) Grammatica laudata 5. eius orthographia Latina commendata 6. 8. 10. 11. &c. antibarbarus 13. curae poſteriores 14. diſſ. de origine linguae Italicae 31. 147. praefatio ad panegyricos veteres 128. auctores duodecim panegyricorum edidit 128. panegyrico dicendi genere laudem ſibi adquiſiuit 129
Celſus (*Cornel.*) de arte medica 81. in ea ἰσχνὸν dicendi genus elucet 81. eius ſtilus 81. 160
Celtes (*Conrad.*) de conſcribendis epiſtolis 36. 106
Cenſorinus de die natali 62. 161
Chryſoſtomus (*Dio*) eius ſtilus 60. orationes 62. exſilium laudauit 119
Cicero (*Marcus Tullius*) eius ſtilus in quantum Aſiaticus 64. potius Rhodius 63. vtitur nonnumquam in epiſtolis ad diuerſos ſtilo tenui 67. dialogi eius an imitandi 85. ſunt hiſtorici 135. & comici *ibid.* quo ſtilo conſcripti 90. eius epiſtola ad Quintum fratrem I. omnium aliarum regina 92. in dialogis ſcribendis excelluit 134. an ſolus legendus 148. eius epiſtolae quaenam elegantiſſimae 151. eius Cato Maior & Laelius commendantur 152. eius libri philoſophici quo ordine legendi 152. in illis elucet dicendi genus ἰσχνὸν 81. perſpicua ſunt eius ſcripta 81. eius epiſtolae commendantur 108. eius orationes ſelectae 154
Claudianus (*Claud.*) eius ſtilus 164
Clerici (*Ioan.*) ars critica 43
Coerberus (*Caſp.*) panegyrico dicendi genere laudem meruit 129
Columella, eius Latinitas & ſtilus 81. 156
Cominaeus, eius ſtilus grauis 84
Conringii (*Herm.*) cenſura diplomatis Lindauienſis 9. 12. epiſtolae 108
Coraſii (*Io.*) epiſtolae 107
Cornel. Nepos ſtilo Rhodio vſus 65. diffuſior aliquando eſt 84. perſpicuus *ib.* cur legendus 157
Cornutus ſcholiaſtes aenigma quoddam Perſii ſoluit 73
Cortius Salluſtium edidit 12
Cragius (*Nic.*) de republ. Lacedaemoniorum 62
Craſſus 4
Cuiacius terſa ac pura oratione iuris prudentiam tractauit 81
Cunaei (*Petr.*) ſatira Menippea Sardi venales 61. eius epiſtolae 108. eius orationes commendantur

Digitized by Google

dantur 126
Curtius (*Q. Rufus*) an nouus auctor 155. venuſtus eſſe videtur 84 eius Latinitas *ibid.* & 155. vtitur hyperbolis 85. poeticis loquutionibus *ibid.* acuto ſtilo 94. eius deſcriptiones quales 186

D.

Dannhaueri (*Io. Conr.*) ſtilus 60. in eius orationibus quid deſiderandum 126
Dausqueii (*Claud.*) orthographia commendata 5. 12.
Dedekenni (*Io.*) obſeruationes poeticae 93
Demetrius Phalereus de eloquutione 49. laudatur 67
Demoſthenis orationes 116
Deſpauterii (*Io.*) ars epiſtolica 106
Diogenes Cynicus cur Socrates furens dictus 82
Dionyſius Halicarnaſſeus 91
Dionyſii *Longini* liber de ſublimi obſcurior 61
Dodwellus (*Henr.*) eius praelectiones Cambdenianae 159
Donati ſcholia in Terentium 16. 19. 151
Douſa (*Ian.*) in Petronium 39
Druſii (*Ian.*) epiſtolae 107
Dukeri (*Car. Andr.*) opuſcula de Latinitate veterum ICtorum 7

E.

Eginhardus in vita Caroli M. Suetonium exſcripſit 173
Ennodius notatur ob allegorias nimias 54
Epicharmus iocoſo dicendi genere vſus 89. ob ſententiarum grauitatem commendatur 100
Epicurus nulla tranſlatione vſus eſt 73. 81
Eraſmus (*Deſiderius Roterodam.*) multa pro adagiis habuit quae hoc nomen non merentur, quod tamen excuſatur 59. eius ſtilus 86. 90. eius colloquia laudantur 86. praecipue de peregrinationibus religioſis & de ἰχθυοφαγίᾳ 138. epiſtolae 107. 109. moriam vel ſtultitiam laudauit 119. eius panegyricus 129
Eremita (*Dan.*) eius panegyrici laudati 129
Erneſti (*Io. Aug.*) initia doctrinae ſolidioris 39
Erythraei (*Ian. Nic.*) vero nomine *Io. Vict.* Roſcii epiſtolae 109. Pinacotheca 126. eius dialogi venuſti 134
Eumenii panegyricus qualis 128
Euripidis ſententiae e media philoſophia depromtae 100
Eutropii Latinitas 150
Eutyches 12

F.

Fabri theſaurus eruditionis ſcholaſticae 13
Fabri (*Honorati*) epiſtolae 107
Fabri (*Tanaqu.*) epiſtolae 107. methodus legendi auctores, qua in filio inſtituendo vſus eſt 149
Fabii inſtitutiones oratoriae 74
Fabretus (*Raph.*) inſcriptiones collegit 139
Fabricii Bibliotheca Graeca 135
Facciolatus dialecticorum retia & laqueos explicauit praefationibus quibusdam 119
Farneſius (*Henr.*) de imitatione Ciceronis, ſeu de ſcribendarum epiſtolarum ratione 106
Ferrarius (*Octau.*) eius panegyrici 129. inſcriptionibus delectatus eſt 140
Ferretius (*Io. Bapt.*) inſcriptionum collector 139
Feſtus 6
Ficini (*Marſil.*) epiſtolae 107
Flaminii (*M. Ant.*) epiſtolae 108
Florus, eius Latinitas 158. ſaepe vtitur hyperbolis 53. 70. 85. nec non ſtilo poetico 80. exclamationibus 85. & poeticis loquutionibus *ibid.*
Fontanini vindiciae diplomatum 7
Freinshemii (*Io.*) orationes 108
du Freſne (*Car.*) Gloſſarium mediae & infimae Latinitatis 31. diſſertatio huic praemiſſa 31. 147.
Friſchlinus (*Nicod.*) paraphraſtes poetarum feliciſſimus 184
Frontini (*Sext. Iul.*) ſcripta 160
Funccius (*Io. Nic.*) de origine & pueritia Linguae Latinae 40

G.

Galilaeus a Galilaeis librum de ſyſtemate mundi cur dialogiſtica methodo conſcripſerit 134
Gallicanus (*Vulcatius*) hiſtoriae Auguſtae ſcriptor 159
Gaſſendus (*Petr.*) de vita & moribus Epicuri 73
Gellius (*A.*) a quibusdam Agellius vocatur 160. eius noctes Atticae *ibid.* non eſt inter ele-

Digitized by Google

elegantiſſimos ſcriptores 26
Geſnerus (*Io. Matth.*) Fabri theſaurum eruditionis Scholaſticae edidit 13. mox daturus eſt nouum Latinae linguae theſaurum ad modum & filum Stephaniani 15. eius primae lineae artis oratoriae 45. eius praefatio ad Vorſtii librum de Latinitate ſelecta vulgo neglecta 82. de vſu & praeſtantia epiſtolarum Ciceronianarum progr. 151. 152. praefatio ad Liuium 165
Giſanii (*Obert.*) praefatio in Lucretium 12. obſeruationes ſingulares in linguam Latinam 30
Goldaſti (*Melch.*) epiſtolae 108
Golzii (*Hubert.*) index litterarum ſingularium, quae integras voces deſignant, ex numis 10
Gorgias (*Leontinus*) ob ſimilitudinem periodorum reprehenſus eſt 50. eius oratio ſophiſtica 77
Gorii (*Franc.*) opera tria inſcriptionum 139
Graeuius (*Io. Georg.*) eius epiſtolae 109. panegyricis ſcribendis laudem ſibi adquiſiuit 129. eius theſaurus antiquitatum Romanarum 145
Gregorii Nazianzeni epiſtola ſingularis de epiſtolis conſcribendis cum Ad. Theod. Siberi commentario 106
Gronouius (*Io. Frid.*) acutiſſimus fuit in genuina vocum ſignificatione eruenda &c. 13. ad Liuium 14. in Senecam 38. in Ouidium 94
Grotii (*Hugonis*) epiſtolae 108
Gruteri (*Ian.*) theſaurus inſcriptionum 10. 139. epiſtolae 107. fax critica 169
Gudius (*Marquard.*) eius noua collectio inſcriptionum 139. multas inſcriptiones in exemplari ſuo Gruteriano ex ipſis marmoribus emendauit 145
Gundlingius (*Nic. Hier.*) bene de opuſculis Io. Caſae meritus 126. eius panegyrici quales 129
Guntheri (*Cyr.*) Latinitas reſtituta 13. 30
Gutherius (*Iac.*) de iure manium 142

H.

Hadrianus, Cardinalis, de ſermone Latino 30
Hallbauerus (*Frid. And.*) eius cura Aon. Palearii opuſcula, epiſtolae & poemata prodierunt 109
Hechtii (*Godefr.*) diſſ. de voce in praeſentiarum 14
Heineccii (*Io. Gottl.*) ſyntagma antiquitatum Romanarum, iuris prudentiam illuſtrantium 57
Heinſii (*Dan.*) oratio de laudibus Guſtaui Adolphi 129
Helmontius obſcure ſcripſit 81
Heraclitus ſcriptor obſcurus 82
Hermogenes περὶ ἰδεῶν, ſiue de ideis 73. cur ξυσὸς ſcalptor adpellatus *ibid.* num intelligi poſſit *ibid.*
Heumanni iudicium de Lipſii ſtilo 40
Heuſingeri (*Io. Mich.*) acceſſione ad Vechneri Hellenolexian 32
Hieronymus aduerſus Iouinianum 30. eius epiſtolae 107
Horatius (*Q. Flaccus*) notatus 53. eius ſtilus qualis 163
Horſtii (*Iac.*) epiſtolae 107
Hotomanus terſa ac pura oratione iuris prudentiam tractauit 81
Hubneri (*Io.*) hiſtoriae ſacrae 150
Hyginii (*Iul.*) fabulae 33

I.

Iamblichus de myſteriis Aegyptiorum 82
Ienſii (*Ioh.*) collectanea purae & impurae Latinitatis 13. 29
Iſaeus rhetor ſtilum Atticum corrupit 63
Iſocrates rhetor ob ſimilitudinem periodorum reprehenſus eſt 50. eius λόγος πανηγυρικὸς 127
Iunii (*Melch.*) methodus eloquentiae 4. ſcholae rhetoricae de contexendarum epiſtolarum ratione 106
Iuſtinianus 34
Iuſtinus, Trogi epitomator, eius Latinitas 158. 159
Iuuenalis ſatirae 53

K.

Kappius (*Io. Erhard.*) Ienſii collectanea purae & impurae Latinitatis edidit 13. 29. 30. item Vauaſſoris lib. de vi & vſu verborum, & de dictione ludicra 13
Keplerus (*Io.*) eius & Matth. Berneggeri epiſtolae mutuae 107
Ker (*Io.*) obſeruationes linguae Latinae 29
Krebſii (*Io. Aug.*) diſſertatio de ſtilo Lactantii Firmiani 156

Krieg-

Kriegkii (*Ge. Nic.*) diſſertatio de ſophiſtarum veterum eloquentia 2
Krigelius (*Abrah.*) hiſtorias ſacras Hubnerianas Latinitate donauit 150

L.

Labbe (*Petr.*) elogia a Chriſt. Weiſſio edita 95
Lactantii inſtitutiones diuinae 16. eius ſtilus 81.156. eius liber de mortibus perſequutorum 156
Laertius 73
Lampridius (*Ael.*) hiſtoriae Auguſtae ſcriptor 159
Langueti (*Huberti*) epiſtolae 108
Latinii (*Latini*) epiſtolae *ibid.*
Launoii (*Io.*) epiſtolae 107
Laurentius (*Caſp.*) Hermogenem περὶ ἰδεῶν, ſiue de ideis, Graece & Latine edidit 72.73
Liceti (*Fortunii*) epiſtolae 107
Lipſius (*Iuſtus*) eius ſtilus qualis 40. 60. 172. an rhetoricetur, vel comicum agat 80. eius orationes elegantiſſimae 126. orationes octo Ienae recuſae 40. inſtitutio epiſtolica 106. epiſtolae 107. 109. eius dialogi venuſti 134. qui vere de ipſo ſenſerint, quique inuidiam illi fecerint 40
Liuius (*Tit.*) eius ſtilus 154
Lombardus obſcure ſcripſit 81
Longinus (*Dionyſ.*) eius liber περὶ ὕψους ſiue de ſublimitate dicitur obſcurior 61. ſed intellectus minime eſt obſcurus *ibid.* laudatur 67
Lubinus (*Eilhard.*) paraphraſtes poetarum 184
Lucanus (*Annaeus*) eius ſtilus 162. 163
Luciani dialogi 78. elegantiſſimi 90. 134 laudantur 85. muſcam & podagram laudauit 119. eius apologia ὑπὲρ τῶν εἰκόνων 128. προλαλιαὶ ſeu praefationes 123
Lucretius (*T. Carus*) eius ſtilus 162. 163. ei limam admouit Cicero *ibid.* eum imitatus eſt Virgilius 173
Lullius obſcure ſcripſit 81
Lutheri (*Mart.*) epiſtolae 107
Lyſias ſtilum Atticum corrupit 63

M.

Mabillonius de re diplomatica 8.12. eius ſupplementum libri de re diplomatica 8
Macrobius (*Aurel. Theodoſ.*) Athenaei imitator in dialogis ſcribendis 134. eius lectio cur commendanda 161. Saturnalia 95.134
Maffei (*Scip.*) praefatio Hilarii operibus praemiſſa 10. Galliae antiquitates quaedam ſelectae atque in plures epiſtolas diſtributae 108. in quibus inſcriptiones collegit 139
Magno de notis 10
Maianſii (*Greg.*) epiſtolarum libri VI. 108. in quibus inſcriptiones occurrunt 139
Maioragius (*M. Ant.*) lutum laudauit 119. eius orationes commendantur 126. eius dialogi venuſti 134. contra quos diſputet in orat. XII ? 1 ſq.
Malagonellus (*Ant.*) eius panegyrici quales 129
Malebranche de inquiſitione veritatis 83
Maluaſia [*Car. Caeſ.*] inſcriptiones collegit 139
Manutii [*Aldi*] quaeſita per epiſtolas 107. orthographia 5. 12. quo ſtilo eius epiſtolae ſcriptae 92. notatur ob adhibitas iurandi formulas profanas 56
Manutii [*Paull.*] epiſtolae 108. de eis iudicium Scioppii *ibid.* noſtrum *ibid.*
Marcellinus [*Ammian.*] notatur ob nimias tranſlationes 54. eius Latinitas 159
Marcianus vid. Capella
Mareſii [*Roland.*] epiſtolae 40. 107
Maſenii [*Iac.*] argutiae familiares 86. palaeſtra 93. ars argutiarum 95
Mela [*Pompon.*] vid. Pomponius Mela.
Melanchthon [*Philippus*] purius ſcribere docuit philoſophos 81. eius epiſtolae 108. in orationibus dictione tenui vtitur 126
Menagii [*Aegid.*] amoenitates iuris ciuilis 7
Menagiana 83
Menander 101
Menckenii [*Io. Burchard.*] Charlataneria eruditorum laudata 119
Meurſii (*Ioan.*) miſcellanea Laconica 62. de Rhodo 65. Areopagus 116
Micraelius de copia verborum 24
Minucius Felix dialogum egregium pro chriſtiana religione conſcripſit 134. eius Latinitas 153. eius dialogus in mythologia nos inſtruit *ibid.*
Molierius iocorum *burlesque* dictorum artifex 90
Montaltii (*Lud.*) epiſtolae 108

Morho-

Morhoſius (*Ge. Dan.*) de pura dictione, cum not. *Io. Laur.* Moshemii 29. de Patauinitate Liuii 154. diſſert. de ἐνθουσιασμῷ vel furore poetico 39. collegium epiſtolicum 106. polyhiſtor 92. idea lexici poetici inſerta polyhiſtori 93. diciplina argutiarum 95. Dedekenni obſeruationes poeticas cum praefatione iterum edidit 93
Morus (*Henr.*) obſcure ſcripſit 81
Moſaei (*Hannardi Gamerii*) auctoritates Ciceronis 107
Mureti (*M. Ant.*) orationes 47. laudatae 126. variae Lectiones 53. epiſtolae laudatae 108. Aſiatico vtitur ſtilo 64

N.

Natlis Comes, eius mythologia 153
Naudeus (*Gabr.*) 109
Nazarii panegyricus qualis 128
Nazianzenus vid. Gregorius Nazianzenus.
Neandri (*Mich.*) epiſtolarum familiarium formulae 107
Nepos vid. Cornelius Nepos.
Nicolai (*Io.*) commentatio de ſiglis veterum 145
Nizolius (*Marius*) epitheta Ciceroniana collegit 168
Nonius de proprietate ſermonis 95
Noriſii (*Henr.*) cenotaphium Piſanum 8. 140

O.

Obſequens (*Iul.*) eius ſtilus 161
Ottonis (*Euerard.*) Papinianus 37
Ouidius (*P. Naſo*) eius ſtilus 162. 163

P.

Pacati (*Latini*) panegyricus qualis 128
Palatius (*Io.*) inſcriptionibus delectatus eſt 140
Palearius (*Aon.*) eius epiſtolae laudantur 108. 109. orationes commendantur 126
Pallauicini (*Sforz.*) epiſtolae 108
Panuinius. (*Onuphr.*) inſcriptiones collegit 139
Paraei (*Phil.*) Lexicon Plautinum 156
Parrhaſii (*Ian.*) quaeſita per epiſtolas 107
Parthenius de vocabulis hiſtoricorum 83
Paſcalis (*Claud.*) characteres 186
Paſchii (*Georg.*) diatriba de vſitata veterum exemplo ratione tradendi per dialogos 135
Paſſeratii liber de ridiculis 86. 87
Paterculus vid. Velleius.
Patricius (*Fr.*) 91
Pericles orator laudatiſſimus in Graecia 115
Perizonius (*Iac.*) ad Sanctii Mineruam 14. eius animaduerſiones hiſtoricae 141. Q. Curtius Rufus reſtitutus in integrum & vindicatus 155
Perpinianus (*Petr. Io.*) eius orationes commendantur 126
Perſius, eius obſcuritas 73
Petauius (*Dionyſ.*) eius orationes commendantur 126. nec non rationarium temporum 164
Petronius (*Arbiter*) mirus in epithetis artifex 71. eius Latinitas 3. 160. totum ſatiricon an exſtet *ib.* fragmentum Traguriaņum *ib.* an totum illius opus ſit genuinum *ib.*
Pfeifferi antiquitates Graeciae 116
Phaedri fabulae 149. vtitur ſtilo tenui 67. 149. an ſtilus eius Thraciſmum ſapiat *ib.*
Phalereus vid. Demetrius.
Philelphus, vid. Bonamicus.
Philoxeni gloſſae 11
Pighii (*Steph. Vin.*) annales Romani 164
Pignorius (*Laur.*) inſcriptionibus delectatus eſt 140
Placcius (*Vinc.*) de Pſeudonymis 116. de excerpendi arte 167
Planeri epiſtolae enthymematicae 112
Plato, eius dialogi an imitandi 85. quomodo diuidantur 136. eius ſtilus an dialogicus 90
Plautus rationem perſonarum in ſtilo habuit 85. iocoſo dicendi genere vſus 89. eius Latinitas 155. quibus cautionibus legendus *ibid.* vſus eſt dictione ludicra 89
Plexiaci Lexicon Philoſophicum 38
Plinius (*Secundus* ſiue *Maior*) eius hiſtoria naturalis 158
Plinii (*C. Caecilii* ſiue *Minoris*) epiſtolae 16 108. panegyricus 69. eius Latinitas 154 ſq. eius ſtilus argutus 94. ob ſententiarum grauitatem commendatur 100
Plutarchus de decem oratoribus 65
Politiani (*Angel.*) epiſtolae 109
Pollio (*Trebellius*) hiſtoriae Auguſtae ſcriptor 159
Pollucis (*Iul.*) onomaſticon 116
Polybii grauis ſtilus 84
Pomponius Mela qualis auctor 149. 150. cur legen-

legendus ibid.
Pontani (*Iac.*) centuria epiſtolicarum formularum 107
Pontedera de antiquata orthographia meritus eſt 6
Prateoli (*Gabr.*) flores & ſententiae ſcribendique formulae illuſtriores ex Cicerone 107
Probus (*Valer.*) de notis 10
Prudentius 38. 53
Puteanus (*Erycius*) in eius orationibus quid deſiderandum 126

Q.

Quinctilianus (*M. Fab.*) eius ſcripta 159. ſunt perſpicua 81. eius declamationes an genuinae 159

R.

Reineſii (*Thom.*) inſcriptiones 10. 139. epiſtolae ad Hoffmannum, Rupertum, Daumium, Boſium 107. varia 169
Reinhardi injuria ac maledicentia in auctorem huius libri retunditur 61
Relandi faſti conſulares 8
Reyheri (*Andr.*) florilegium epiſtolicum 107
Riccoboni (*Anton.*) commentarius ad Ariſtotelis libros de arte rhetorica 104
Robortellus (*Fr.*) de artificio dicendi 93
Roloffius (*Frid. Guil.*) 11

S.

Sagittarius de lectione & imitatione Ciceronis 37. 182
Salianus (*Iac.*) inſcriptionibus delectatus eſt 140
Salluſtius (*C. Criſp.*) eius obſcuritas 84. Thucydidis imitator *ibid.* 154. eius Latinitas 154. aſperitatis magiſter optimus 76
Salmaſius (*Claud.*) eius epiſtolae 107. quo ordine legerit auctores 308. eius exercitationes Plinianae. 158
Sanctii Minerua 14
Saneuremontius, eius Saneuremontiana 83
Sarbieuii liber de acuto 95
Serrauii (*Claud.*) epiſtolae 107
Scaliger (*Ioſ.*) eius excerpta Puteanorum 126. de cauſſis linguae Latinae 12. de arte poetica 127. indices Gruteri inſcriptionibus addidit 145
Scaligerorum (*Iul. Caeſ.* & *Ioſephi*) epiſtolae 107
Schefferus (*Io.*) de ſtilo 83. eius gymnaſium ſtili 182
Schickardus (*Guil.*) eius & Matthiae Berneggeri epiſtolae 107
Schori (*Ant.*) phraſes linguae Latinae 30
Schraderus (*Chriſt.*) de rhetoricae Ariſtotelis ſenſu & vſu 51
Schultens (*Albert.*) oratio pro ſtudiis humanitatis 2
Schuppii (*Balth.*) ſales quo loco habendi 82
Schurzfleiſchii (*Conr. Sam.*) epiſt. 108. 109. eius orthographia commendata 5. panegyrico dicendi genere floruit 129
Schwarzii (*Chriſt. Gottl.*) diſſ. de oratione concinna 40. miſcellanea politioris humanitatis 79. panegyrico dicendi genere excellit 129
Schwarzii (*Io. Conr.*) editio Turſellini 15
Scioppii (*Gaſp.*) iudicium de ſtilo hiſtorico 14. 83. laudatur 83. obſeruationes linguae Latinae 30. de exercitationis rhetoricae generibus 154. de Thraciſmo Phaedri iudicium 149. infamia Famiani 83
Seneca (*L. Annaeus*) eius ſtilus & Latinitas qualis 81. 83. 94. 156. eius epiſtolae quales 92. 107. 156. ob ſententiarum grauitatem commendatur 100
Seneca (*M. Annaeus*) eius ſtilus qualis 159
Seruius ad Virgilium 11
Siberi (*Ad. Theod.*) commentarius in epiſt. ſing. Gregorii Nazianzeni de conſcribendis epiſtolis 106
Sidonius (*Sollius Apollinaris*) notatur ob nimis frequentes translationes 54. ſtilum ſublimem & frigidum adfectauit 70. 164
Sigonius (*Car.*) de nominibus propriis Romanorum 10. de republica Athenienſium 116. eius tractatus de dialogis. 135
Silius Italicus 93
Spanhemius (*Ezech.*) de vſu & praeſtantia numiſmatum 7. eius panegyrici 129
Spanhemius (*Frid.*) eius ſtilus 60
Spartianus (*Aelius*) hiſtoriae Auguſtae ſcriptor 159
Sponius, eius miſcellanea prud. antiquit. 12. inſcriptiones collegit 139. multos in iis errores correxit 145
Starkii (*Io.*) theſaurus epiſtolaris locorum & formularum epiſtolicarum 107
Statius (*P. Papinius*) eius ſtilus tumidus 163 ſq.

Stephanus (*Henr.*) de abuſu Graecae linguae 11. 12. eius diſſert. de habendo delectu ſententiarum, quae γνῶμαι a Graecis dicuntur, 100. diſſert. de vario epiſt. Ciceron. genere 108
Strabo 7
Strebaeus (*Iac. Lodoic.*) de electione & collocatione verborum 18
Sturmius (*Io.*) in libris IV. de vniverſa ratione eloquutionis rhetoricae Hermogenem περὶ ἰδεῶν illuſtrauit 73
Suetonius (*C. Tranquill.*) eius ſtilus 154. ſtilum tenuem ſectatur 68
Suidae Lexicon 116
Syluius (*Aeneas*) in hiſtoria Europae Curtium exſcripſit 173
Symmachus ſtilum ſublimem adſectauit 70
Syneſius caluitium laudauit 119
Syrus (*Publ.*) eius ſententiae laudatae 53
acutae 96

T.

Tacitus (*Corn.*) eius Latinitas 155. ſtilo graui vtitur 75. 84. preſſus eſſe ſtudet, diffuſior tamen aliquando eſt 84. eius obſcuritas *ibid.* Thucydidis imitator. *ibid.* acutus 94. eius dialogus de cauſſis corruptae eloquentiae 134
Terentius, eius ſtilus 90. 151
Tertullianus, eius liber de pallio 70. in eo parenthyrſus obſeruatur 79. qui tamen excuſatur 80. frigido vtitur ſtilo 70. quomodo is excuſandus *ibid.* item obſcuro 75. perſpicuitatem negligit 80
Themiſtii orationes edit. Hard. 90
Theon ethopoeias ſcripſit 187
Theophraſti characteres morum 186
Theſaurus (*Eman.*) eius idea argutae dictionis 95. inſcriptionibus delectatus eſt 140. eius inſcriptio elogium lobi continens 146 ſq.
Thilonis (*Valent.*) rudimenta rhetoricae 77
Thomas Aquinas obſcure ſcripſit 81
Thomaſii (*Iac.*) diſſ. de ſtili ethniciſmo 56. erotemata rhetorica 167
Thuanus, eius ſtilus grauis 84
Thucydides, eius ſtilus Atticus 63. obſcurus eſt 84
Tomaſinus (*Iac. Phil.*) inſcriptiones collegit 139
Turnebi aduerſaria 53
Turre (*Phil. a*) inſcriptiones collegit 139
Turſellinus (*Horat.*) de particulis Latinae linguae, auctus a Iac. Thomaſio & Io. Conr. Schwarzio 15. 21

V.

Valerii (*Maximi*) Latinitas 158. eius excerpta tantum ad nos peruenerunt *ib.*
Valla (*Laurent.*) 6
Varro (*M. Terentius*) eius ſtilus 157. eius libri de re ruſtica qua forma ſcripti 134
Vauaſſor (*Franc.*) de vi & vſu quorumdam verborum, cum ſimplicium, tum coniunctorum, & de ludicra dictione 13. 15. eius orationes commendantur 116
Vechneri (*Dan.*) Hellenolexia 17. 32
Vegetii (*Flau.*) ſcripta 161
Velleius Paterculus, eius Latinitas 84. 157 in laudando eſt nimius 186
Velſerus (*Marc.*) inſcriptiones collegit 139
Verburg (*Iſaac.*) novae Ciceronis editioni ex Nizolii theſauro praefecit indicem loquutionum philoſophicarum a Cicerone elegantius expreſſarum 39
Victor. vid. Aurelius Victor.
Vignolius (*Io.*) inſcriptiones collegit 139
Vinetus (*El.*) ad Auſonium 114
Virgilius (*P. Maro*) eius ſtilus elegans 162 eſt in deſcriptionibus feliciſſimus 186. imitatus eſt Lucretium 173. 174
Viruli (*Carol.*) formulae epiſtolarum 107
Vitruuii Latinitas 3. 157
Viues (*Io Ludou.*) de conſcribendis epiſtolis 106
Vlpianus 6
Vopiſcus (*Fl.*) hiſtoriae Auguſtae ſcriptor 159
Vorſtius (*Io.*) de Latinitate falſo meritoque ſuſpecta 29
Voſſius (*Ger. Io.*) de vitiis ſermonis 29. de arte hiſtorica 83. de arte poetica 94. de hiſtoricis Latinis 155. de natura & conſtitutione rhetoricae 115
Voſſius (*Iſaac.*) ad Catullum 15
Vrſatus (*Sertor.*) eius index litterarum ſingularium, quae integras voces deſignant, ex lapidibus 10. 145. inſcriptiones collegit 139

Wehren-

W.

Wehrenfels (*Sam.*) diatribe de meteoris orationis & de logomachiis eruditorum 70
Winſemii (*Pieii*) panegyrici 129
Wolle (*Chriſtoph.*) differt. crit. de eo quod pulcrum eſt in verſione Caſtellionis 37
Woltereckius 10
Wowerii (*Io.*) epiſtolae 107

X.

Xenophon, eius ſtilus Atticus quam maxime 63. humili ſtilo vtitur 85. eius dialogi nitidiſſimi 90. 134. in eius oeconomicis ἐπιστημονικὸν dicendi genus 80. nec non perſpicuum 81

Z.

Zaluskii (*Andr. Chryſoſt.*) epiſtolae 108

INDEX III.

VERBORUM.

A.

ABanie, praepoſitio in ſolis inſcriptionibus obuia pag. 144
Abdicare patrem acute dictum 95
Abominabilis, vox barbara. 34
Abominatio, vox eccleſiaſtica 35
Abſoluere, vox eccleſiaſtica, potius verbum iudiciale 35
Abſque illo eſſet, formula comica 39
Abyſſus, vox Graeca in Latinitate non adhibenda 32
Accerſo, falſo dicitur, pro *arceſſo* 11
Acinaces, vox Perſica 32
Ad cumulum aedificare constructio in marmoribus obuia non imitanda 145
Adhuc, & *hactenus*, quomodo differant? 15
Acquieſcere cui, constructio in marmoribus obuia non imitanda. 145
Aduocare pro *cauſſas agere*, vox iuridica 38
Aed pol, an hac formula iurandi vti liceat 55
Aemilius, non *Aemylius* ſcribendum 10
Aequanimiter, vox barbara. 31
Aequipollere, vox philoſophica & barbara 38
Aeternalis, vox barbara 34
in ſolis inſcriptionibus obuia 144. 145
Aeternaliter, vox barbara 34
Affectuoſus, vox barbara 31
Affirmatiuus, vox philoſ. & barbara 38
Agon, vox Graeca in Latinitate non adhibenda 32
Ahenobarbus non *Aenobarbus* ſcribendum 10
Albedo, vox barbara 34
Aliqualiter, vox barbara 34
Aluei, aues nocturnae 11
Alucinari non *hallucinari* ſcribendum 11
Amabo additur interrogationibus 23
Amat pro *ſolet*, poeticum 39
Ambo, accuſatiuus maſc. 14
Ambubaia, vocabulum Syriacum 32
Amicabilis, Plauti auctoritate vult defendi 34
Amicabiliter, vox barbara 31. 34
An in dubitatiua ſententia non repetendum 17
Ancora non *Anchora* ſcribendum 11
Anticato quale vocabulum? 30
Apanagiatus, vocabulum iuridicum 38
Apoſtata, vox eccleſiaſtica 35
Appropriare, vox barbara 31
Approximare, vox barbara 31
Aqua luſtralis an dicendus ſit baptiſmus? 37
Aquai pro *aquae*, archaiſmus 40
Arceſſo non *accerſo* ſcribendum 11
Archidapifer non eſt Latinum 30
Archidux, licet vox hibrida, tutius retinetur 31
Archimarſchallus, licet vox hibrida, tutius retinetur 31
Archipincerna non eſt Latinum 30
Aſſiſtentia, vox barbara 31
Auctor non *author* ſcribendum 11
Auricomus, epitheton poeticum 39
Αὐτόχειρ quid ſignificet? 32
Autochiria, vocabulum nouum & falſa ſignifica-

Digitized by Google

ſicatione inſignitum pag. 32

B.

Ballatio]
Ballematio] pro *ſaltatione*, voces in ſolis inſcriptionibus obuiae 145
Baptiſmus, vox eccleſiaſtica 35
Bene de ſe merenti, formula lapidaris 143
Benna, vehiculi genus, vox Celtica 32
Beſtialis, vox barbara 34
Beſtialitas, vox barbara 31
Biennium, vox hibrida ſed ferenda 30
Bigamus, vox hibrida 30
Blaſphemare, vox eccleſiaſtica 35
Blaſphemia, vox Graeca in Latinitate non adhibenda 32
Bracca, vox Celtica 32
Brundiſium non *Brunduſium* ſcribendum 10
Bulga, vox Celtica 32
Burgus, vox barbara 32

C.

Cacata charta, tranſlatio qualis 53
Caelebs non *coelebs* ſcribendum 11
Caeli pro *caelo* poeticum 39
Caeli fornices, qualis tranſlatio 53
Caerimonia, non *ceremonia* ſcribendum 11
Calculo pro *calculator* vox Ciceroniana rarior 167
Camara, non *camera* ſcribendum 11
Cambium, vox iureconſultorum recentior 38
Canonizare, vox eccleſiaſtica barbara 35
Capitaneus, vox barbara 31
Capitularis pro *ſeruo arcario*, in ſolis inſcriptionibus adhibetur 145
Carthaginienſis non *Carthaginenſis* ſcribendum 10
Caſtrata reſpublica 53
Caſualiter, vox barbara 34
Caſus pro *ſpecies* vocabulum iuridicum 38
Cauſſari vel *produci*, vox philoſophica 38
Ceterum fides ejus rei penes auctores erit, formula hiſtoricis familiaris 83
Clueo vel *cluo* poeticum 39
Coaequalis, vox proba 34
Collateralis, vox barbara 34
Comiſſari non *commeſſari* ſcribendum 11
Comitari cum aliquo, loquutio in marmoribus occurrens, non imitanda 145
Commenſalis, vox barbara 34
Communicare cum quo, non *alicui* 37
Communiter non idem ac vulgo pag. 15
Comparatum eſt, quomodo conſtruendum 17
Complacentia, vox barbara 31
Complices, vox iuridica 38
Conciliare alicui, non cum quo 15
Condeſcendere, vox barbara 31
Conditionaliter, vox barbara, & cadentis Latinitatis 34
Condolentia, vox barbara 31
Confortare, vox barbara 31
Conlega pro *collega* non ſcribendum 6
Conruit pro *corruit* non ſcribendum 6
Conſcientia bona, *mala*, non ſatis Latina 35
Conſecrare de mortuis dictum paganorum mores redolet 35. quidnam Romanis ſignarit ibid.
Conſtituere ſenſu iuridico vocabulum probum 38
Contra ea, non *e contra* dicendum 13. 31
Contradictorius, vocabulum philoſophicum 38
Contritio, vocabulum eccleſiaſticum 35
Conuictum cur ſcribendum, non conuitium 6
Correſpondere, vox barbara 31
Cottidie, pro *quotidie* non ſcribendum 61
Couinus, vocabulum Britannicum 32
Creatura, vox eccleſiaſtica 35
Cruci affigere,]
ſuffigere,] recte dicitur 35
In crucem agere, *tollere*, recte dicitur 35
Crucifigere, vox eccleſiaſtica 35
Cruſtulum ſanctificatum an ſacra euchariſtia dicenda 37
Crux pro *calamitate*, vox eccleſiaſtica 35
Cryptoporticus, qualis vox 30
Cum ferarum Libycarum, conſtructio in marmoribus obuia non imitanda 145
Curabilis, vox barbara 34
Curare parui, an recte dicatur 16

D.

Damnare, *damnatio*, *damnati*, voces eccleſiaſticae 35
Deante, vocabulum in ſolis lapidibus obuium 144
Dentes lippiunt, phraſis Plautina 53
Deteriorare, vocabulum iureconſultorum barbarum 38
Deuotus numini maieſtatique eius, de hac formula quid ſentiendum 141
Dextella pro *dextra* ioci cauſſa a Cicerone dicitur

citur pag. 166
Dico ſequente non mutatur in *nego* 27
Dis manibus ſacrum, de hac formula lapidari quid ſentiendum 141. 142
Diſcurrere, *diſcurſus*, quid ſignificent 39
Diſpenſare pro *legibus ſoluere*, iuridicum 38
Diſtrictus pro *regione*, vocabulum barbarum 31
Diui, an beati recte dicantur 165
Duo, accuſat. maſc. 14
Duplicarius pro *eo qui utrique parti fauet*, in ſolis inſcriptionibus occurrit 145

E.

E contra vox barbara 13. 31
E contraria parte / *E contrario*] recte dicitur 13. 31
Ego vero quando dicatur 22
Elagabalus non *Heliogabalus* ſcribendum 10
Eleemoſyna, vox eccleſiaſtica 35
Eo aduerbium quomodo eleganter mutetur 26
Epirrhedion qualis vox 30
Epitogium qualis vox 30
Eremus, vox Graeca, in Latina oratione non adhibenda 32
Eſſedum, vox antiqua Gallica, civitate Romana donata 32
Eſſe videatur, clauſula periodorum Ciceroni familiariſſima 51
Eſt pro *licet* poeticum 39
Ethnicus, vox eccleſiaſtica, non refugienda 35
Euadere quomodo conſtruatur 26
Ex paruo creuit, loquutio in marmoribus occurrens, non imitanda 145
Exaudire preces, phraſis eccleſiaſtica 35
Excommunicare, vocabulum eccleſiaſticum 35
Exinde, cuius formae 31
Exotericus, vocabulum Graecum, in Latina oratione non adhibendum 32
Exſilium cur ſcribendum, non *exilium* 10
Extemporalis, vox proba 34
Extemporaneus, vox non ſatis Latina 34
Extrinſece, vox barbara 13
Extrinſecus adiect. vox barbara 13. 31
Extrinſecus, aduerbium probum ibid.

F.

Fauorabiliter, vox proba 34
pro felice aliquem adſpicere, non eſt Germaniſmus pag. 168
Femina non *foemina* ſcribendum 11
Feſtus dies, proba loquutio 35. 36
Feſtum, ſubſt. vocabulum eccleſiaſticum & poeticum ibid. 39
Feudum, vox origine Germ. 32
Filialis, vox barbara 34
Finalis, vox barbara ibid.
Finaliter, vox barbara ibid.
Flammiger, epitheton poeticum 39
Flaucdo, vox barbara 34
Fore additur verbis ſpem vel opinionem denotantibus 22
Fornicari pro *ſcortari*, vocabulum eccleſiaſt. 36
Fornices caeli, qualis translatio 53
Fortalitium, vox barbara 31
Forte fortuna quomodo varietur 27
Foſſa ponti, translatio Prudentii 53
Framea, vox Germanica 32
Frunitus pro *fruitus*, in ſolis inſcriptionibus adhibetur 145
Futurum eſſe additur verbis ſpem vel opinionem denotantibus 22

G.

Gaza, vocabulum Perſicum 32
Genitor pro *patre*, poeticum 39
Genitrix pro *matre*, poeticum 39
Genius pro *angelo* num poſſit dici 37
Gentilis, vocabulum eccleſiaſticum, non refugiendum 35
Geſa, vox Celtica 32
Gnatus pro *filio*, comicum vocabulum 39
Grates agere, poeticum 39
Greges vlmorum, translatio Plautina 53

H.

Hactenus & *adhuc* quomodo differant 15
Hadrianus non *Adrianus* ſcribendum 10
Hallucinari falſo ſcribitur pro *alucinari* 11
Hannibal, non *Annibal* ſcribendum 10
Heic pro *hic* non ſcribendum 6
Heres magis placet eruditis, quam *haeres* 6. 7
unde deſcendat ibid.
Heros an vocari poſſit Chriſtus θεάνθρωπος 37
Hibridae quid ſint? 30
Hilarem ſe facere non eſt Germaniſmus 168
Hoc monimentum heredes ſequitur, formula lapidaris 143
Humane loqui opponitur τῷ poetice loqui 39

 Humiles,

Humilis, *humilitas* pro *modeſto* & *modeſtia*, vocabula eccleſ. *pag.* 36
Hypocriſis vox Graeca in Latina oratione non adhibenda 33
Hypocrita, quid ſignificet 33

I.

Id quod pro *quod* 23
Ieiunare, vox eccleſiaſtica 36
Ilicet actum eſt, formula in funeribus adhibita 57
Implere legem, phraſis eccleſiaſtica 36
Impoenitens, vocabulum eccleſiaſticum 36
Importantia, vocabulum barbarum 31
Impoſſibile, vox barbara 39
In dies, non *indies* 12
In praeſentiarum, quid de hac voce ſentiendum 14. 31
In primis non *imprimis* 12
In poſterum non *impoſterum* 12
Inanilogus, vox hibrida Plauti 30
Incerta viae, conſtructio hiſtoricis familiaris 83
Inceſſabilis / *Inceſſabiliter* — vocabula barbara 34
Increbſcere, non *increbreſcere* ſcribendum 11. 12
Incumbere, quomodo conſtruatur 17
Incurabilis, vox barbara 34
Incurvicervicum pecus, loquutio poetica 39
Infernalis, vocabulum barbarum 34
Inferre pro *colligere*, vox barbara 39
Inquit quo loco ponendum 21
Inſanire pro *immodicos ſumtus facere* 168
Inſulſus, quid notet 58
Intervallo tempore, formula hiſtoricis ſollemnis 83
Intrinſece, vox barbara 13
Intrinſecus, adiect. barbarum 13. 31
Intrinſecus, aduerbium probum 13. 31
Inuiolabiliter, vocabulum barbarum 34
Irrationabilis / *Irrationalis* — vocabula proba 34
Irreconciliabilis, vocabulum barbarum 31. 34
Irregularis, vocabulum barbarum 31
Iſque, emphaſeos cauſſa addi ſolet quando adhibendum 23 *ibid.*
Iubeo, quomodo conſtruatur 17
Iuramentum, vocabulum non ſatis Latinum 38
Iuxta, quid ſignificet 55

L.

Lacrima & *lacruma* ſcribunt veteres, raro *lacryma* *pag.* 12
Lacrimas exſpuere, phraſis Plautina 53
Lancea, vocabulum Hiſpanicum 32
Lapicidina non *lapidicina* ſcribendum 12
Legaliter, vox barbara 34
Legem implere, phraſis eccleſiaſtica 36
Leno pro *legato* apud Iuſtinum 167
Letum, poeticum 39
Liga pro *foedere*, vox barbara 31
Lippiunt dentes, phraſis Plauti 53
Littera non *litera*, ſcribendum 12
Litus non *littus* ſcribendum 12
Locus frequenter omittitur 24.
Longanimitas, vox eccleſiaſtica 36
Lubens lugensque, formula lapidaris 143
Lubricitas, vox barbara 31

M.

Maecenas non *Moecenas* vel *Mecaenas* ſcribendum 10
Maeniana, non *moeniana* ſcribendum 12
Magnum ſe facere non eſt Germaniſmus 168
Malum interiectio iram denotat 23
Mappa, vocabulum Punicum 32
Matricula, vocabulum iuridicum 38
Mauricius non *Mauritius* ſcribendum 10
Maxima pro *regula* vocabulum. barbarum 31
Mecaſtor, an ea formula iurandi vti liceat 55
Mehercle, an ea formula iurandi vti liceat *ibid.*
Meliorare, vox iuridica 38
Meridionalis, vox barbara 34
Miniſterium, vox eccleſiaſtica 36
Miraculoſus, vox barbara 31
Modernus, vox barbara *ibid.*
Moecha, *moechus* & *moechari*, vocabula Graeca in Latinitate non adhibenda 33
in quantum Latinitate donata ſint *ibid.*
Moleſtari alicui, loquutio in marmoribus obvia, non imitanda 145
Momentaliter, vox barbara 34
Monere taurobolium, loquutio in marmoribus occurrens, non imitanda 145
Monialis, vocabulum eccleſiaſticum 36
Monoculus, vox hibrida 30
Multiſſimus, an vocabulum Ciceronianum 167. ſq.
cur eo Bembus Ciceronianus uſus ſit *ibid.*
Mundus pro *colluuie impiorum* vel *rebus humanis*,

nis, notio eccleſiaſtica *pag.* 36

N.

Natus pro *filio*, poeticum 40
Ne omittitur 24
Nego, id eſt, dico non 27
Neotericus, vox Graeca in Latinitate non adhibenda 33
Neutralis, vocabulum barbarum 31. 34
Nicator non *Nicanor* ſcribendum 10
Nigredo, vox barbara 34
Nihil vt eleganter ponitur 21
eleganter repetitur 25
Niſi eleganter poſtponitur 21
Non modo, ſed etiam quomodo variari poſſit 26
Notorium, *notorie*, vocabula iuridica 38
Nubere uxori acute dictum 95

O.

Oblitia pro *oblitione* poeticum 40
Obſcenus non *obſcoenus* ſcribendum 12
Obſecro additur interrogationibus 23
Occaſio frequenter omittitur 24
Oculariter, vocabulum barbarum 34
Olli pro *illi* archaiſmus 40
Opera bona, loquutio eccleſiaſtica 36
Operam abutitur ſuam, archaiſmus 40
Oportet, quomodo poſſit variari 27
Opponere abſolute poſitum, barbarum 39
Orphanus, vocabulum Graec., in Latinitate non adhibendum 33

P.

Paene non *pen* ſcribendum 12
Paganus, vox aeui Theodoſiani 35
Paradiſus, vox Perſica 32
Paraſanga, vocabulum Perſicum 32
Partialis, vox barbara 31. 34
Patricius, non *patritius* ſcribendum 12
Paullus non *Paulus* ſcribendum 11
Peccata remittere, phraſis eccleſiaſtica 36
Petoritum, vox Celtica 32
Perpendiculariter, vox barbara 34
Phalanx undarum, qualis translatio 53
Pientiſſimus, an hic ſuperlatiuus probus ſit 14
Pigmenticulatrix, vox poetica 39
Plaſtrum pro *plauſtro* non ſcribendum 6
Poenitentia pro *μετάνοια* notio eccleſiaſtica 36
Pompoſus, vox barbara 31
Ponti foſſa, apud Prudentium qualis translatio 53
Por pro *puer*] voces in ſolis inſcriptionibus obuiae *pag.* 145
Pora pro *puella*]
Poſtſcenia, qualis vox 30
Poſtulare pro *cauſſam agere*, vocabulum probum 38
Poſtumus non *poſthumus* ſcribendum 12
Potis vel *pote eſt* poeticum 39
Praeſupponere, vox barbara *ibid.*
Praxis, vox Graeca in Latinitate puriore non adhibenda 33
Primordialis, vocabulum barbarum 34
Prioritas, vocabulum barbarum 31
Profunda maris, phraſis hiſtorica 83
Prophetare, vocabulum eccleſiaſticum 36
Proportionalis, vocabulum barbarum 34
Protectio, vocabulum barbarum 31
Proximus, notio eccleſiaſtica 36
Ptolemaeus non *Ptolomaeus* ſcribendum 11

Q.

Quaeſo additur interrogationibus 23
Quamuis quid ſignificet 15
Quandoque idem ac *quandocumque* *ibid.*
Quanto quomodo eleganter mutetur 26
Quid eſt, *quod* pro *quid* vel *cur* 22
Quidam nominibus propriis additum quid ſignificet *ibid.*
exprimitur per *neſcio quis* 27
Quidem, quando modeſtiae cauſſa addatur 22
vim reſtringendi habet *ibid.*
Quis poſt *ſi* vel *ne* requirit declinationem τῦ aliquis 14
Quisque ſuperlatiuis adiicitur 22
Quisquis eris, *noſter eris*, verba imperatorum 57
Quo quomodo eleganter mutetur 26
Quo factum eſt, formula hiſtoricis familiaris 83
Quod & *vt* quomodo differant 15. 16
quando poſſit vſurpari loco accuſat. cum infinitiuo *ibid.*
Quod niſi pro *niſi* 23
Quod ſi pro *ſi* *ibid.*
non eſt pleonaſticum *quod*, ſed retinet vim relatiuam *ibid.*

R.

Ratificare, vocabulum barbarum 31
Recommendare, vocabulum barbarum *ibid.*
Recompenſare, vocabulum barbarum *ibid.*
Redundare ad fructum, phraſis Ciceroniana 54

Repli-

Replicare, vocabulum iuridicum pag. 38
Reſipiſcentia plane non Latinum eſt, a Lactantio tamen vſurpatum 36
Reſiſtentia, vocabulum barbarum 31
Reuerti praeteritum *a reuertor* 14
Reuiſio, vocabulum barbarum 31
Reuolutio, vocabulum barbarum 31
Rheda, vox Celtica 32
Rigoroſus, vocabulum barbarum 31
S.
Saecularis, notio eccleſiaſtica 36
Saeculum non *ſeculum* ſcribendum 12
Salutifico, vocabulum eccleſiaſticum 36
Saluus conductus, vocabulum iuridicum 38
Salutari pro *vocari*, poeticum 39
Sapo, vox Celtica ſiue Germanica 32
Satrapa, vox Perſica ibid.
Scabinus, vox Germanica ibid.
Scaevola non *Schaevola* ſcribendum 11
Scandalizare, vocabulum eccleſiaſticum 36
Scandalum, vocabulum eccleſiaſticum ibid.
Schola ollarum pro *receptaculo vrnarum*, in ſolis marmoribus occurrit 145
Scopulus patrimonii 53
Scrupulus conſcientiae non reperitur apud veteres 35
Scultetus, vocabulum Germanicum 32
Seine pro *ſine* non ſcribendum 6
Senatus populusque de municipiis non vſurpandum 144
Seorſum non *ſeorſim* ſcribendum 12
Serioſus, vox barbara 31
Si eleganter poſtponitur 21
Situatio / *Situari* — voces barbarae 31
Sollemnis non *ſolemnis* aut *ſolennis* ſcribendum 12
Sollers non *ſolers* ſcribendum ibid.
Sollicitus non *ſolicitus* ibid.
Strategema non *ſtratagema* ſcribendum ibid.
Subalternus, vocabulum barbarum 31
Succurſus, vocabulum barbarum ibid.
Superioritas, vocabulum barbarum ibid.
Supplicium pro *ſupplicatione*, notio Salluſtii 168
Supponere, vox barbara 39
T.
Tantum abeſt, hujus formulae vſus 26
Tata, vox non niſi in marmoribus obuia 145
Tempus frequenter omittitur 24
Tortura, vocabulum iuridicum 38
Torus non *thorus* ſcribendum pag. 12
Totaliter, vox barbara 34
Totus quomodo varietur 27
Traditio breui & longa manu, phraſis iuridica proba 38
Tribunicius, non *Tribunitius* ſcribendum 12
Triceſimus non *trigeſimus* ſcribendum 12
V.
Vacantia, vox barbara 31
Vacuefacere, verbum rarius apud Cornelium Nepotem 167
Vacuus, quid ſignificet 55
Vallatio, pro *ſaltatione*, vox in ſolis inſcriptionibus obuia 145
Vaſallus, vox origine Germanica 32
Velocibus pedibus, phraſis oratoria 83
Velox pedes, phraſis poetica ibid.
pedibus, phraſis hiſtorica ibid.
Venire pro *eſſe*, poeticum 39
Vernalis pro *vernus*, barbarum 34
Verſari quomodo conſtruatur 17
idem aliquando eſt ac *circumagi*, *vexari*, *agi* ibid.
Veſtis bene ſedet, non eſt Germaniſmus 168
Viator, cur haec vox in epitaphiis tam frequens 142 ſq
Viceſimus non *vigeſimus* ſcribendum 12
Virginia coniux / *Virginius compar* / *Virginius vir* — voces non niſi in inſcriptionibus comparentes 145
Virtuoſus, vocabulum barbarum 31
Vlmorum greges, tranſlatio Plauti 53
Vndarum phalanx, tranſlatio qualis ibid.
Vomere verba, qualis tranſlatio ibid.
Vorago bonorum ibid.
Vſurpatio pro *interrupta vſucapione*, vocabulum iuridicum probum 38
Vt & *quod* quomodo differant 15. 16
Vt eleganter poſtponitur 21
omittitur 24
Vt ne pro *ne* 23
Vt quisque, ita pro *quo*, *eo* 26
Vterque alter pro *fratre* in ſolis inſcriptionibus occurrit 145
Vxoratus, vocabulum barbarum 14. 31
Z.
Zelus, vox Graeca in elegantiore Latinitate non adhibenda 33
Zythus, vocabulum Aegyptiacum 32

INDEX

INDEX IIII.

RERVM.

A.

ABbreuiationes vocum caute & raro adhibendae pag. 10
Abiectio vocum de ea regulae 23 ſeq.
Abſtracta eleganter ponuntur pro concretis 25
Accentus male e lingua Graeca eliminantur & in Latinam inducuntur 6
Acumina frigida 71
eorum fontes 95
non negligunt philoſophi 82
ſunt ſophiſmata 97
ad rariora auctorum reſpiciendum 166
Acutus ſtilus 94
an laude dignus ibid.
de eo qui ſcripſerint 95
Adagia quid 58
quando adhibenda ibid.
quae non ſint ibid.
multa ab Eraſmo collecta hoc nomen non merentur 59
vnde originem traxerint 58
Additio vocum, de ea regulae 22. ſq.
Adiectiua cum infinitiuis non temere ſunt iungenda 17
cur poëtae hoc affectent 17
ſubſtantiuis & praeponuntur & poſtponuntur 20
inter illa & ſubſtantiua interponunt aliquid Latini ibid.
in ſubſtantiua mutantur 24
pro aduerbiis a poëtis ponuntur 94
in *oſus* pleraque ſunt barbara 31
in *alis* vel *abilis* pleraque ſuſpecta 34
Adiuncta rerum philoſophia docet 99
eorum vſus in periodis conſtruendis 99 ſq.
Adloquutiones epitaphiis additae 142
Adluſiones ad fabulas & hiſtorias ignotas obſcuram reddunt orationem 73
Adoleſcentes qui ſtilus deceat 66
Aduerbia in *aliter* vel *abiliter* pleraque ſuſpecta pag. 34
Aduerſariorum liber quomodo conficiendus 169
Adulator inter eum & laudatorem diſcrimen 128
Aedificiorum pulcritudo in tribus conſiſtit 3
Aeſtimandi verba genitiuum adſciſcunt 16
Aliquis, *aliquando*, *alicubi* quando ſyllabam *ali* amittant 23
Aliquis poſt *qui* totum omittitur 23
Allegoria quid 53
eius nimium ſtudium taxatur ibid.
Ambiguitas, fons ioci 87. it. acutae dictionis 95
Ambitus in periodis quid 41
Amplificatio, exercitatio ſtili vtiliſſima 185
eius fontes 76. 185
Analogia in ſcribendis vocabulis non fingenda 6
Analyſis fundamentum imitationis 179
quomodo inſtituenda ibid.
Anaphora figura rhetorica 56
Antanaclaſis figura rhetorica 56
illi ineſt acumen 95
Ἀντιμετάθεσις figura rhetorica 57
Antiquae formulae ornant orationem ibid.
Antiquitates, ad eas adluſio ornat orationem ib.
Antiſpaſtus 51
Ἀντίθετον figura rhetorica 57
Apte dicere quid 61
vnde iudicari illud poſſit 29
Ar pro *Ad* ponebant quandoque veteres 11
Archaiſmi in oratione cauendi 39. 40
Areopagiticum iudicium 116
Argumenta e philoſophia petenda 101
in declamationibus quomodo inuenienda, diſponenda & elaboranda 120 ſq.
in panegyricis vnde deſumenda 130
quomodo elaboranda 121 ſq.

Argumenta, eorum diſpoſitio adcuratior perſpicuam reddit orationem pag. 71
Argutus ſtilus vid. *Acutus* ſtilus.
Aſiaticus ſtilus quis 64
eius hiſtoria ibid.
Aſper ſtilus quis 76
Atticus ſtilus quis 63
a Lyſia & Iſaeo corruptus ibid.
eius virtutes ibid.
Auctores claſſici, ex iis lingua Latina addiſcenda 148
quo ordine legendi 149
quatuor curſibus euolui poſſunt 149 ſq.
in eorum lectione quid notandum 164
Graeci cum Latinis, & hi inter ſe comparandi 175
Ἀξίωμα, qualis ſtili idea 77 ſq.
B.
Barbarorum irruptio in prouincias Romanorum, quantum nocuerit Latinae linguae 31
Breuitas periodorum & membrorum modo perſpicuitatis, modo obſcuritatis cauſſa 74 ſq.
Burleſque qualis dictio haec ludicra 86. 90
Plauto etiam fuit familiaris 90
C.
Caluitium a quo laudatum 119
Captatio beneuolentiae an neceſſaria 124 ſq.
Carminis ſolutio exercitatio ſtili vtiliſſima 184
Caſus obliqui nominatiuo praemittuntur 19
Cauſſas rerum philoſophia docet 99
quomodo ex iis periodi naſcantur ibid.
Cenotaphium, quid 140
Druſi Moguntinum ibid.
Piſanum ab Henr. Noriſio illuſtratum ibid.
Character, exercitatio ſtili vtilis 186
ſtili, de eo rhetores obſcurius differunt 61
Χιασμὸς, figura 47
Chriae Aphthonianae partes 77
Chriſtianorum monimenta vitioſiſſima quoad orthographiam 7
Chriſtus an recte vocetur *heros* 37
Ciceroniani, quid de iis ſentiendum 148 ſq.
Circumductio periodica 50
Circumſtantiarum ſubſidio quomodo themata inuenienda 119 ſq. an & argumenta illarum ope poſſint inueniri 112. 120
Ciuilis ſtilus 91
Ciuitas Latina an hodie extrui poſſit p. 148
Clauis, periodi ſpecies 52
Coarctatio exercitatio ſtili vtilis 184
Codices manu ſcripti veteres optimi 7
Colloquium quomodo elaborandum 138
Colon periodi quid 42
Colorum nomina in *edo* pleraque barbara 34
quaedam tamen auctoritate nituntur ibid.
Comici in ſtilo multum ſibi indulſerunt 39
eorum ſtilus proſaicus potius, quam poeticus 162
Comparatiui in fine periodorum eleganter ponuntur 20
iis adduntur ablatiui *iuſto*, *ſolito*, *dicto*, *ſpe*, *opinione* 22
Concinnitas orationis in quo conſiſtat 40
comparanda cum linea & perpendiculo 28
Concionatorius ſtilus 82
Concitatus ſtilus qualis & vbi eius vſus 78. 79
Concluſiones declamationum quales eſſe debeant 125
panegyricorum 133
epiſtolarum 114
Conditiones rerum e philoſophia petendae 100
earum vſus in periodis ibid.
Congruens dictio cum quo comparanda 28
vnde iudicari poſſit 28. 29
Coniugatio periphraſtica vbi adhibenda 17
Connectendi particulae in periodis compoſitis 45
Conſecratio epitaphiis praemitti ſolita 141
Conſtructiones Graecae Latinis ſubſtitutae 33
ſingulares in marmoribus occurrunt 141
Contraria e philoſophia petenda 100
eorum vſus in periodis ibid.
Conuentus Graecorum celebriores 116
in iis habitae orationes ibid.
D.
Declamatio quid 117. 118
an ad tria cauſſarum genera referri poſſit 117
quomodo elaboranda 117. 118
earum pleraeque ſunt generis didaſcalici 118
qua in re diſtet ab oratione ibid.
Definitio fundamentum ſtili philoſophicum 97
eius quis vſus in periodo 98
quotuplex ſit apud rhetores ibid.

Autóme

Δεινότης qualis dicendi idea pag. 80
Deſcriptio exercitatio ſtili vtilis 186
Dialogus quid ſit 135
quotuplex *ibid.*
hiſtoricus 136
comicus 135.136.138
perſonae in eo eligendae 135. 138
partes eius 135. παρασκευὴ 136. prologus 137
narratio *ibid.* ἀγὼν *ibid.* epilogus 138
ſtilus eius qualis 85. 139
tales qui ſcripſerint 134
an hodie eiusmodi ſcriptio ſit vtilis 134
an in dialogis liceat fingere 135
de quibus rebus ſcribantur 135
Diatypoſis, qualis figura 100
Dicendi vis, qualis orationis idea 80
Dichoreus 51
Dictiones hiſtoricis propriae 83
Didaſcalicum dicendi genus cur inuentum 117
qui de eo commentati ſint *ibid.*
Differentia ſtili exemplo demonſtrata 65
Dignitas, qualis orationis idea 77. ſq.
Dimenſa oratio quid 40
Diſpoſitio perturbata obſcuram reddit orationem 23
Diſſerere in vtramque partem an liceat 118
Diuiſio vocum quomodo fiat 10
fundamentum ſtili philoſophicum 99
eius in periodorum conſtructione vſus *ibid.*
Docentes qualis ſtilus deceat 81
Δριμύτης genus dicendi 94
Druſi monimentum vel cenotaphium Moguntinum 140

E.

Eccleſiaſtica vocabula an & in quantum adhibenda 35. 36
quomodo Latinius reddenda 35
Editiones auctorum claſſicorum optimae ſingulorum auctorum deſcriptioni ſubiectae ſunt 149
Effectus rerum philoſophia docet 99
eorum in periodis conſtruendis vſus 99
Eichelſtein monimentum Druſi Moguntinum 140
Εἰρομένη oratio quae 40
Ἐκκλησίαι Athenienſium quid 116
in iis habitae orationes *ibid.*
Elegantiora verba non negligunt philoſophi pag. 82
Ellipſes parcius adhibendae 73
frequentes tamen auctoribus *ibid.*
Elogia in epitaphiis qua ratione componenda 142
Eloquentes iidem fuere olim qui *ſapientes* 4
Eloquentia a ſapientia ſciſſa *ibid.*
Eloquutio rhetorica ad quot capita referatur? 27. 28
Enallage hiſtoricis frequens 84
Ἐναντιοφανὴς iocorum fons 89
Enthymema oratorium quid 105
Epanalepſis ſchema poeticum 94
Epanodos figura rhetorica 56
Ἐπανόρθωσις figura rhetorica 57
Epiſodia cauenda 189
Ἐπιστημονικὸς ſtilus qualis 80
Epiſtolae quotuplices 107. 109
elaboratiores 111
quae in iis vitanda 115
familiares & miſcellaneae 109
quomodo elaborandae & connectendae *ib.*
in iis non diſputamus 92
an in iis locum habeant illuſtrationes 112
de iis conſcribendis quinam commentati ſint 106
quomodo inſcribendae 114
illarum genera varia 107
reſponſoriae quomodo conficiendae 110
Epiſtolas clarorum virorum in cauſſa remonſtrantium 107 ſq.
Epiſtolicus ſtilus qualis 91. 92
Epiſtolicas inſtitutiones qui ſcripſerint 106
an eae vtiles *ibid.*
formulas qui collegerint 106.107
an eae utiles 107
Ἐπισύναψις periodi quid 43
Epitaphia, quid ſint 140
quomodo componenda 140.141
Epitaphium Hugonis Grotii 143
Epitheta frigida quaenam 70 ſq.
poetica 39.71.72.92.162
eorum vſus quis ſit 71 ſq.
a Nizolio collecta 168
Ethniciſmus ſtili 55
Ethopoeia exercitatio ſtili 187
tales ſcripſit Theon *ibid.*

Ἦθος, qualis dicendi idea p. 78
ἤθη quotuplices ibid.
Etymologiae habenda eſt ratio 6
Euphoniae non eſt negligenda in ſcribendo 6
quantum illi in mutatione litterarum tribuendum 9
Excerpta an ſint neceſſaria 166 ſq.
eorum methodus expeditiſſima 167
lexicographica ibid.
rerum quomodo fieri debeant 169
Exclamationes in ſtilo hiſtorico frigidae 84
iis ſaepe vtitur Florus ibid.
Exercitationes ſtili neceſſariae 3. 4. 182
earum variae ſpecies, veluti
verſio 183
variatio ibid.
carminis ſolutio 184
coarctatio ibid.
amplificatio 185
character 186
deſcriptio ibid.
ethopoeia 187
Exordia epiſtolarum 113
inexſpectata in epiſtolis optima ibid.
declamationum generalia & ſpecialia 123
panegyricorum 133
quomodo diſponenda 123
Exſilium a quonam laudatum 119
Extrema in ſtilo cauenda 1
in orthographia cauenda 5 ſq.
in numero oratorio cauenda 51
in imitatione cauenda 170 ſq.

F.

Figurae ſelectiores, quae orationem ornant 56
hiſtoricis propriae 83
quae & in quantum hiſtoricum dedeceant 84
poëtis propriae 94
orationi ſublimi conuenientes 70
Floridus ſtilus qualis 78
Formulae, quae eleganter orationi quaſi per parentheſin inſeruntur 20
euentum vel conſequentiam indicantes 22
ad antiquas adluſiones elegantiam conciliant orationi 57
ſalutandi, bene precandi, petendi cet. veterum 86
in inſcriptionibus notandae 145
Frigidus ſtilus p. 76
Fundamenta ſtili quotuplicia 4
grammatica 5
vnde illorum neglectus pendeat 5 ſq.
rhetorica 27
philoſophica 97
quae argumentis inſeruiunt 101
Fuſa oratio qualis 49
Futurum exactum 17

G.

Genera cauſſarum tria 116
eorum origo ibid.
an hodie vſum habeant 117
Geneſis fundamentum imitationis 180
Genus dicendi *didaſcalicum* cur inuentum 117
Germaniſmi adparentes 168
Gerundia mutantur in participium in *dus* 26
τὸ γλαφυρὸν qualis orationis idea 78
Gloſſatores omnem orationis cultum eierarunt 1
id quomodo fecerint? ibid.
multa finxerunt vocabula 13
Gnome & *Norma* quomodo differant 59
Γοργότης qualis orationis idea 78
Graeca vocabula Latina ciuitate donata 34
quae non adhibenda ibid.
in diſciplinis & libris didacticis poſſunt adhiberi 33
parum emphatica ridicule vſurpantur ib.
adagia & ſententiae inter eruditos gratiam aliquam habent ibid.
Graeci cur tanto ſtudio ſeſe eloquentiae dederint 115
Graeciſmi in puriore Latinitate cauendi 33
illos amant poëtae 93
Grammatica iuſtam verborum compoſitionem docet 4
Grammaticorum quorundam faſtus notatus 2
Grauis ſtilus qualis 75
decet hiſtoricos pragmaticos 83. 84

H.

Hemiſtichia an proſae immiſcenda 59. 60
Hibridae voces cauendae 30
quando iis vtendum ibid.
Hiſtoria in panegyricis quomodo tractanda 138
Hiſtoriae an recte inſerantur orationes fictae 91
ejuſmodi orationum character ibid.

Hiſto-

Hiſtoriae Auguſtae ſcriptores, eorumque ſtilus pag. 152
Hiſtoricus ſtilus, qualis 72. 83
poëſi proximus eſt 83 ſq.
propria habet vocabula propriasque phraſes ibid.
Hyperbolae ineptae frigidam reddunt orationem 53. 70
non ferendae in hiſtoria 85
Hypotypoſis, qualis figura 100

I.

Ignauus ſtilus qualis 79
Imago, figura rhetorica 56
Imitatio quid ſit 170
cuiusſauctoris tentanda 171
extrema in ea euitanda ibid.
an plane omittenda ibid.
ſeruilis ibid.
puerilis 173. 174
maſcula 173. 175. ea imitatur inuentionem 175
diſpoſitionem 176. adfectus 175. mores 176
eloquutionem 178
eius fundamenta analyſis & geneſis 179
Imitatores abſurdi taxantur 68
Inciſim dicere quid 41. 50. vbi ita dicendum 51
Infinitiuus pro gerundiis, participiis, coniunctiuis poſitus, Graeciſmus eſt parum laudabilis 33
pro imperfecto ab hiſtoricis poni ſolet 84
Ingenium requiritur ad ſtilum 3
Inſcriptio vetus, in qua litterae minores maiuſculis mixtae 8
muris Veronenſibus addita 141
Inſcriptiones, in iis qualis orthographia 7
earum collectores 139
ſtilo lapidari quomodo elaborentur 140
nouae qua occaſione inuentae 139
quid de iis ſentiendum 139
quomodo hae elaborandae 141. 145 ſq.
tales qui ediderint 139. 145 ſq.
priuatorum ſtatuis ſubiectae vnde 141
Interpunctiones neceſſariae 43
Interpungendi regulae *ibid.* gradus 43. 44
Inuentio thematum in declamationibus vnde petenda 119
Ioci quinam illiberales 89 ſq.
eorum fontes & modi 87 ſq.
Ioci, iis an etiam in docendo vti liceat p. 82
in dialogis qua ratione adhibendi 86
Ἰσόπλευρος, *ἰσοσκελὴς* vocabula geometrica 48
Itali cur Latine rarius loquantur 148
inuentores inſcriptionum nouarum 139
Iudicium de rebus & factis in quantum hiſtoricos deceat 84
Iureconſultorum Latinitas qualis 37
illius aetates ibid.
vocabula cauenda 38

K.

τὸ Κάλλος 77
Καλλωπισμὸς orationis idea ibid.
vnde naſcatur ibid.
ponitur in vitio ibid. ſq.
Κατεστραμμένη oratio quae 40

L.

Lacedaemonii ἄμουσοι 62. 63
Laconicus ſtilus qualis 62
Λαμπρότης quaenam orationis idea 76
Lapidaris ſtilus qualis 144
Latina lingua eſt lingua demortua 147
an ciuitas Latina extrui poſſit, in qua vſu addiſcatur haec lingua 148
ex auctoribus addiſcenda ibid.
cur raro loquantur Itali ibid.
an ſolo vſu addiſci poſſit ibid.
an ſola ſcriptione addiſcatur ibid.
an illius facultas ſit eruditio 2
de illa addiſcenda conſilia 148
Latine dicere quid 28
ponit etiam ſcribendum eſſe plane ibid.
Laudare quando ſe ipſum liceat 76
an liceat res vituperandas 119
Laudator, inter eum & adulatorem diſcrimen 128
Lentus ſtilus quis & qualis 79
Lexici boni lectio commendatur 15. 29
Litterae origine Graecae quando locum inuenianti 9
minuſculae ſaeculo iam quarto adparent 8
de iis regulae orthographicae 9
maiuſculae ſolae olim Romanis notae 7
de maiuſculis & minuſculis regulae orthographicae 7. 8
Locus communis quid 101
moralis *ibid.* politicus ibid. 131
in panegyricis neceſſarius ibid.

Locus communis oratorius a progymnaſmatico diuerſus pag. 101
quomodo elaborandus ibid.
eſt tractatio chriae ibid.
Lunam quis laudauerit 119
M.
Magnitudo qualis orationis idea 75
Manu ſcripti codices veteres recentioribus ſunt praeſtantiores 7
quantum fidei habendum ſit formulae *contuli* &c. ibid.
Marmora vitioſam ſcribendi rationem ſaepe exhibent ibid.
nec non vocabula & phraſes reliquis auctoribus ignotas 144 ſq.
τὸ Μέγεθος qualis orationis idea 75
Membratim dicere quid 41
vbi ita dicendum 51
Membrum periodi quid 42
ea non ſint nimis inaequalia 48
Μεταληψις poetis vſitata 23
Metaphora vid. Translatio.
Meteora orationis quid 70
Methodus paraenetica 82
Metonymia an ornet orationem 54 ſq.
Monimenta veterum diuerſa ſunt diſtinguenda 7
publica quomodo diſponenda 144
an principum conſueti tituli in iis adhibendi ibid.
Moratus ſtilus qualis 78
Moria Eraſmi cur ſcripta 119
Muſca a quo laudata ibid.
Myſteria Chriſtianae religionis an formulis profanis explicanda 36
N.
Negligentia in orthographia non eſt laudanda 6
Nemo, huius caſus obliqui periodum eleganter claudunt 20
Norma quomodo differat a Gnome 59
Nomen mutatur in verbum 25
Nomina propria perperam ſcribi ſolita 10
vnde corruptio illa prouenerit ibid.
Nota verba perſpicuam reddunt orationem 73
Noua vocabula obſcura ſunt ibid.
Numerus oratorius, de eo quid ſentiendum 51 ſq.
Numi Romani, qualis in iis orthographia 7
Numi Romani praeferendi ſunt lapidibus pag. 7
O.
Obliqui caſus periodum inchoant 19
Obſcuritas ſcriptionis eſt quandoque a lectore, non ab auctore 82
Obſcurus ſtilus qualis 73. 81. 82
vnde naſcatur 73 ſq.
ſuſpectus 82
Obſoleta vocabula cauenda 39
obſcuram reddunt orationem 73
Ὁμοιοτέλευτα cauenda 21
iis delectatus eſt Auguſtinus ibid.
Ὀξυσμὸς qualis orationis idea 73
Oratio breuis decet imperantes 67
concinna 40
dimenſa *ibid.* fuſa *ibid.* κατεστραμμένη *ibid.*
εἰρομένη *ibid.* verſa & fuſa miſcenda 50
ſublimis qua ratione fiat 69
Orationes Graecorum, quibus occaſionibus habitae 115 ſq.
hodiernae quotuplices 117
hiſtoricis inſertae, quid de iis ſentiendum 91
Oratoria, an eius finis ſit perſuadere 116
Oratorius ſtilus 90
Ordo verborum perturbatus obſcuram reddit orationem 74
an apud Latinos obſeruandus 18. 19
Ornatus linguae Latinae, de eo regulae 19 ſq.
orationis, de eo regulae 52
Orthographia, in ea quid cauendum 5 ſq.
de ea qui ſcripſerint 5
adfectata quaenam 6. regulae de ea 7. 8
illius fontes interni & externi 6
in ea multa immutata 7
veterum monimentorum qualis 6 ſq.
eius negligentia non eſt laudanda 6
an in inſcriptionibus obuia imitanda 141
Ὀξύμωρον, figura rhetorica. 57
P.
Paderbonenſia monimenta Ferdinandi epiſcopi laudantur 140
Paeon tertius 51
Panegyres Athenienſium quid 127
Πανηγυρικὸν idem quod magnificum ibid.
Panegyricus quid 118. 127
quotuplex 130
an panegyricos ſcribere liceat 127
quinam ſibi ſcribi vetuerint 128

Panegyricos qui e veteribus ſcripſerint p. 128
qui e recentioribus 129
collectiones panegyricorum ibid.
eorum ſtilus 133
vnde in iis argumenta petenda 131
Paradiaſtole, figura rhetorica 57
Paraenetica methodus 82
Parentheſes prolixae obſcuram reddunt orationem 74
Parenthyrſus quid 79
Paronomaſia figura rhetorica 56. 95
Partes periodorum compoſitarum differunt a colis 42
Participiorum vſus, de eo regulae 25 ſq.
Participium verbo iungitur, tamquam conſequenti antecedens 23
in DVS eſt ἀόριστον ſ. indefinitum 26
Particularum vſus 15
Patres eccleſiaſtici quo ſtili vitio laborarint 81. 83
Peregrina verba obſcuram reddunt orationem 73
Περιβεβλημένον / Περιττουμένον] quae dicendi ideae 76
Periodus quid 40
quotuplex 41
ſimplex vel μονόκωλος 41 ſq.
compoſita quid & quotuplex 42
bimembris vel δίκωλος 44
trimembris vel τρίκωλος 45
quadrimembris vel τετράκωλος 46
vbi illa vtendum 50
cauſſalis, conditionalis, contraria, comparatiua, conceſſiua, disiunctiua, copulatiua 44. 45
χιαζομένη 47. rotunda aliaeque 52
an tota oratio periodis conſtrui debeat 50
eius protaſis & apodoſis 42
eius cola ibid.
non debent eſſe nimis inaequalia 48. 49
eius leges 41. aequales & inaequales 48
ἰσόπλευροι, ἰσοκωλοῖς, μείουροι, μακρόκωλος ibid.
vbi ſingula periodorum genera adhibenda 50
non debent pluribus quam quatuor membris conſtare 49
breues in quantum deceant hiſtoricos 84
Periodica circumductio p. 50
quae pulcherrima ibid.
Περιοδικὸν quid 49
Periphraſis, figura rhetorica 57
Perſica vocabula ciuitate Latina donata 32
Perſpicuus ſtilus quis 73
vnde naſcatur ibid.
a quibus diſcendus 75
decet hiſtoricos 84
Philoſophia ſuppeditat orationi ſententias neceſſarias 4
ex ea res & ſententiae depromendae 97
Philoſophica ſtili fundamenta qualia ibid.
vocabula 38
Philoſophicus ſtilus qualis eſſe debeat 80 ſq.
Phraſes diuerſae vnde petendae 157
elegantiores ex auctoribus claſſicis addiſcendae 164
Pigritia a quo laudata 119
Pluraliter de ſe loquebantur Latini modeſtiae cauſſa 55
Pneuma quid 49
quando illo vtendum 51
Podagram quis laudarit 119
Poetae humano ſermone non vti dicebantur 39
a propriis eorum loquutionibus abſtinendum ibid.
vnde illae cognoſcendae ibid.
etiam oratores imitati 184
eos an in proſa imitari liceat 162
eorum lectio cur vtilis ibid.
cur adhibuerint Graeciſmos 38
Poeticus ſtilus 92
Poetica epitheta *ibid.* phraſis 93
conſtructio ibid.
connexio 94
figura ibid.
vocabula cauenda 39. 92
Politicus ſtilus 91
Polonorum orationes cothurno ſemper incedunt 126
Praepoſitiones rite ſunt adhibendae ad exemplum veterum 17
Principis orationi qui ſtilus conueniat 72
Principum tituli ſtilo lapidari expreſſi 142. 144
Pronomina complura eleganter coniunguntur 20
poſſeſſiua quomodo ponantur ibid.

Pronun-

Pronunciandi ratio antiqua paene hodie interiit pag. 7
Propoſitiones incidentes vbi ponendae 19
comparatiuae eleganter comparatiuo praeponuntur ibid.
conditionales orationi veluti per παρένθεσιν inſeruntur 20
Proprietas vocabulorum perſpicuam orationem reddit 73
eam ſectatus Apuleius. vid. *Apuleius.*
eum amauit Epicurus. vid. *Epicurus.*
Prouerbia vid. *Adagia.*
Pulcritudo ſtili quotuplex 77
qualis deceat hiſtoricos 84
& eloquentiae candidatos 97
Puritas orationis 29 ſq.
de ea regulae 30 ſq.
decet ſtilum hiſtoricum 83

Q.

Quaeſtiones quid, cur, quomodo augeantur? 22

R.

R & *D* in quibus vocibus alternent 11
Rara in auctoribus an imitanda 168
Rationes veritatum e philoſophia depromendae 100
Rei ruſticae ſcriptores 157
Res in auctorum lectione praecipue attendendae 166
a verbis non ſunt ſeparandae 72
Rhetores Graeci artem data opera difficiliorem reddebant 73
veterum praecepta an hodie habeant vſum 117
Rhetorica de quibus praecipiat 27
diſponit & exornat orationem 4
vetus an hodie vſum habeat 115. 117
eius origo 115
Rhetorica ſtili fundamenta 27 ſq.
Rhodius ſtilus quis 65
qui eo vſi ſint ibid.
Ritus antiqui, ad illos adluſiones elegantem reddunt orationem 57

S.

Sales etiam in ſtilo philoſophico laudantur 82
abeſſe debent a rebus grauibus ibid.
Σαφήνεια, qualis orationis idea 72
Sapientes & *eloquentes* iidem fuere olim p. 4
Sapientia ab *eloquentia* ſciſſa ibid.
Schemata vid. *Figurae.*
Schoenotenes quid 50
Schola rhetorica Rhodi qui illam frequentauerint 65
Scholaſtici veteres omnem orationis cultum eierarunt 1
id qua ratione fecerint. ibid.
multa finxerunt vocabula 13
Scholiaſtae veteres diligenter legendi 169
Scriptionum genera varia 4
Sciugatio, ſchema poeticum 94
Σεμνότης qualis orationis idea 75
Sententiae, quando iis vtendum 59
earum virtutes ibid.
iis frequentiſſime vtitur vulgus ibid.
auctorum aliis verbis exprimendae 174
quae deceant ſtilum ſublimem 69
e philoſophia depromendae 100
Sententioſus ſtilus, quid de eo ſentiendum 59 ſq.
Siglae in inſcriptionibus obuiae 145
de iis qui ſcripſerint ibid.
Signa diſtinctionum quomodo in periodis aptanda 42 ſq.
Significationes vocum falſae vitandae 13
Similitudines quae conueniant ſtilo ſublimi 70
Socratici ſales 82
Sophiſmata in acuminibus latent 96
Sophiſtarum veterum eloquentia calamiſtrata 1
Sophiſticus ſtilus qualis 2. 77
quis & vnde iudicare de eo queat 2
de eo diſſertatio *Kriegkii* laudata 2. 77
Σφοδρότης quaenam orationis idea 76
Spiritus, periodi ſpecies 52
Stilus eſt eruditionis ornamentum, non ipſa eruditio 2
vere elegans quis ſit 3 ſq.
eius barbaries reprehendenda 2
an poſſit doceri 3
ad eum qui apti 3. 4
eius fundamenta quotuplicia 4
eius characteres obſcurius vulgo deſcribuntur 61. 66
eius differentia explicata 62

Digitized by Google

Stilus rebus debet eſſe proportionatus p. 72 ſq.
quis cuique excolendus 65. 66
eius diuiſio diuerſa quoad qualitatem 66
Acutus & *Argutus* 94. *Aſiaticus* 64
magis decet iuuenes, quam viros 66
Aſper 76. *Atticus* 63 ſq.
corruptus a *Lyſia* & *Iſaeo* ibid.
Ciuilis 91. *Circumductus* 76. *Concionatorius* 82. *Concitatus* 78
quando eo vtendum 78
Declamationum qualis 126
Dialogicus 85. 139
Epiſtolicus 91. 114. *Exaggeratus* 76
Floridus 77 ſq. *Frigidus* 70. *Grauis* 75
Hiſtoricus 83. *Ignauus* 79. *Inaequalis* 68
Inconſtans ibid. *Laconicus* 62
an laude dignus ibid.
Lapidaris 144. *Lentus* 79. *Magnificus* 68 ſq.
Mediocris 68. *Moratus* 78. *Obſcurus* 73. 81 ſq.
Oratorius 90. *Panegyricorum* qualis 133
Perſpicuus 73. *Philoſophicus* 80. *Poëticus* 92
Politicus 91. *Pulcher* 72. *Rhodius* 65
Sententioſus 59. *Siccus* 67
Sophiſticus 2. 77. *Splendidus* 76. *Sublimis* 69
Tenuis 67. *Vehemens* 76
Statuarum inſcriptiones vnde 141
Stultitia a quo laudata 119
Sublimem quid reddat orationem 69
Subſcriptio epitaphiorum 143
Subſtantiua in *udo*, circa eorum vſum magna cautio adhibenda 34
Subſtantiuum in *adiectiuum* mutatur 24
Superlatiui in fine orationis eleganter ponuntur 20
mutantur in comparatiuos 25
iis additur *quam*, *longe*, *multo*, it. *quiſque* 22
quomodo circumſcribi poſſint 25. 26
Syllogiſmus oratorius quid 103
eius vſus ibid.
quomodo elaboretur 104
quid antiquis rhetoribus ſignet ibid
Synecdoche an elegantiam conciliet orationi 54
Syntaxis ornata 18
vitioſa cauenda 16

T.

Taſis quid pag. 49. 50
Technica vocabula, ab iis abſtinendum 38
Tempora coniugationum ex participiis & verbo ſubſtantiuo compoſita eleganter diuelluntur 20
Themata declamationum quomodo invenienda 118
Tituli ſtilo lapidari expreſſi 142
quales in epiſtolis vſurpandi 114
Τραχύτης qualis orationis idea 76
Translatio ornat orationem 52
quid ſit ibid.
qualis eſſe debeat 53
non nimis frequentanda 54
audacior, circa illam cautelae ibid.
Tranſpoſitio ſyntactica, regulae de ea 19 ſq.
Tropi plerique ad pallianda auctorum vitia inuenti 54
de iis adhibendis regulae 55

V.

V & *u*, quomodo differant 9
Variatio, exercitatio ſtili vtilis 183
quotuplex 24
grammatica, de ea regulae ibid.
per caſus 24. 183
per phraſes 24.
adiectiui per ſubſtantiuum 24
nominis per verbum 25
ſuperlatiui ibid.
per participia ibid.
ſpecialis, de ea regulae 26
particularum ibid.
per figuras 183 ſq.
Vehemens ſtilus 76
Verba aliena quomodo in oratione recenſeantur 22
duo, quorum alterum ab altero regitur, eleganter ſeiunguntur 20
qualia ſtilo ſublimi conueniant 69
ſine ſententiis loquentiam potius arguunt quam eloquentiam 4
illorum quae ſit vis ibid.
a rebus non ſunt ſeparanda 72
ſpem vel opinionem denotantia quomodo conſtruantur 22
Verſio qualis vtiliſſima 183
Verſus in proſa oratione caſu nati 21

INDEX IIII. RERVM.

Verſus an proſae immiſcendi pag. 60
 poſſunt ſtilo ſoluto exprimi 60. 184
 quando ſint retinendi 60
 iis vtendum rarius *ibid.*
Viros qui ſtilus deceat 66
Vis dicendi qualis orationis idea 80
Vituperare res laudandas an liceat 119
Vocabula barbarae originis vitanda 31
 vnde notitia illorum capienda *ibid.*
 vnde in Latinam linguam irrepſerint *ibid.*
 Graeca in quantum adhibenda 32
 e ſacris profanis petita religionis Chriſtianae ritibus non adplicanda 36
 eccleſiaſtica 35
 flectenda rite 14
 hiſtoricis propria 83
Vocabula iuridica pag. 37
 obſoleta 32. 40
 perperam ſcribi ſolita 10 ſq.
 philoſophica 38
 poetica 39
 analogiae repugnantia 13
 pura a ſuſpectis quomodo diſcernenda 29 ſq.
Vocatiui, vbi ponendi 19
 ad adfectum exprimendum primum locum occupant, & bis terue repetuntur *ibid.*
Voces analogiae repugnantes vel barbarae, vel ſuſpectae ſunt 31
Vulgatus interpres, eius Latinitas inquinata 149

FINIS INDICIS VERBORUM.

NAPOLI
605663
Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google